

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

CRONICI
TURCOESTI
PRIVIND
ȚĂRILE
ROMÂNE

EXTRASE
III

VOLUM
ÎNTOCMIT
de Mustafa
A. Mehmet

SFÎRȘITUL SEC.XVI-
ÎNCEPUTUL SEC. XIX

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ÎN EDITURA ACADEMIEI
AU MAI APĂRUT:

- GR. FLORESCU și CONSTANTIN C. PETOLESCU, *Inscripțiile Daciei romane*, II, Oltenia și Muntenia, 1977, 276 p., 23 pl., 27 lei.
- I. I. RUSSU, *Inscripțiile Daciei romane*, III, Dacia Superior, 1, Zona de sud-est, 1977, 288 p., 2 pl., 26 lei.
- *Documenta Romaniae Historica*, C. Transilvania, vol. X (1351—1355), 1977, 461 p., 381 lei; D. *Relații între țările române*, vol. I (1222—1456), 1977, 532 p., 30 lei.
- *Revoluția din 1848—1849 din Transilvania*, vol. I (2 martie—12 aprilie 1848), 1977, 512 p., 38 lei.
- *Independența României, Documente*, I, *Documente și presă internă*, 1977, 420 p., 33 lei; II, *Correspondență diplomatică străină*, partea I, 1853—1877 mai, 1977, 428 p., 34 lei; partea a II-a, 1877, mai—1878 decembrie, 1977, 381 p., 30 lei; III, *Presă străină*, 338 p., 29 lei.
- *Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907*, 1977, 573 p., 36 lei.
- DIACONU PETRE, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, „Bibliotheca Historica Romaniae”, „Studii”, 1978, 158 p., 8,25 lei.
- GÖLLNER CARL, *Turcica. Die Türkenfrage in der öffentlichen Meinung Europas im 16. Jahrhundert*, III, 1978, 444 p., 30 lei.

CRONICI TURCEȘTI PRIVIND ȚĂRILE ROMÂNE

EXTRASE III

VOLUM
ÎNTOCMIT
de Mustafa
A. Mehmet

SFÎRȘITUL SEC.XVI-
ÎNCEPUTUL SEC.XIX

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

INSTITUTUL DE ISTORIE „N. IORGA”
INSTITUTUL DE STUDII SUD-EST EUROPENE

Izvoare orientale privind istoria României

IV

CRONICI TURCEȘTI PRIVIND ȚĂRILE ROMÂNE

Extrase

VOL. III

Sfârșitul sec. XVI — începutul sec. XIX

Volum întocmit de

MUSTAFA A. MEHMET

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

București

1980

**TURKISH CHRONICLES CONCERNING
THE ROMANIAN PRINCIPALITIES**

EXCERPTS

III

End of the 16th century — beginning of the 19th century

ТУРЕЦКИЕ ХРОНИКИ О РУМЫНСКИХ КНЯЖЕСТВАХ

ВЫДЕРЖКИ

ТОМ III

Конец XVI — начало XIX вв.

**EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79 717, Calea Victoriei 125, Sector 1, Bucureşti**

CUVÎNT INTRODUCATIV

Volumul al III-lea al seriei *Cronici turcești privind țările române* (Extrase) îmbogățește colecția de „Izvoare orientale privind istoria României”¹, care își propune să valorifice sursele narative și documentare turco-islamice referitoare la trecutul poporului român. Volumul de față învederează ritmul susținut în care se desfășoară munca în acest domeniu, ceea ce obligă însă pe specialiști să-și intensifice și mai mult eforturile pentru a face accesibile, cel puțin în traducere, istoricilor și altor cititori, necunoscători ai limbilor turco-islamice, cronicile și documentele de proveniență orientală. În acest domeniu există un câmp vast de investigații, atât în privința izvoarelor narative, cât și a celor documentare.

În volumul al III-lea, din numărul mare de cronicari consacrați, am fost nevoiți să selecționăm și să includem, din cauza spațiului rezervat unui volum, doar un număr restrâns de autori care au trăit și au scris, în cea mai mare parte a vieții lor, în cursul veacului al XVIII-lea, deși unii dintre ei (de ex. Naima) s-au născut în secolul anterior, iar alții (de ex. Ahmed Asım) au trăit și au scris și la începutul veacului al XIX-lea.

Cît privește limitele cronologice ale relatărilor, volumul al III-lea cuprinde cronicile care descriu evenimentele otomane începînd din anul 1591 (1000 H.), cum este cronica lui Mustafa Naima, și pînă la anul 1808, dată cu care se încheie opera istoriografului Ahmed Asım, informațiile lor referindu-se astfel la o perioadă de peste două secole din istoria poporului român, respectiv din preajma înscăunării lui Mihai Viteazul și pînă la primii ani ai războiului ruso-turc dintre 1806 și 1812, care s-a încheiat prin pacea de la București (1812).

Pe de altă parte, se cuvine menționat și faptul că cronicarii selectați pentru acest volum se succed, fiecare tratînd evenimentele în continuare, de la punctul lăsat de predecesor, fără reluarea lor de la începutul istoriei otomane sau de la alte date, așa cum se observă la cronicarii din perioadele anterioare (vezi vol. I și II). Această continuitate strictă se explică prin crearea postului de istoriograf oficial al Curții otomane, cunoscut sub denumirea de *vak'anüvis*, în sensul de *cronicar aulic*.

Este adevărat că și în trecut, pe lîngă unii cronicari care și-au scris operele din inițiativă personală, pentru preaslăvirea faptelor de arme ale turcilor osmanlii, au existat și cronicari desemnați fie de sultani, fie de marii viziri sau de alți dregători. Aceștia pot fi socotiți printre primii *analisti oficiali* ai Imperiului otoman. Dar alcătuirea de cronici sub această formă a avut multă vreme un caracter sporadic. Putem aminti, de pildă, de Idris Bitlisi (m. 1520), care și-a redactat opera *Heşt Bihişt* (Cele opt Paradisuri) din porunca

¹ Pînă în prezent au apărut: *Cronici turcești privind țările române*, vol. I, București, 1966 (ed. M. Guboglu și Mustafa A. Mehmet); vol. II, 1974 (ed. M. Guboglu); *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (1455—1774), 1976 (ed. Mustafa A. Mehmed).

sultanului Baiazid al II-lea (1481—1512)², sau de Hodja-Sa'adeddin efendi (m. 1599), considerat de unii istorici ai Imperiului otoman ca „primul vak'anüvis” (cronicar oficial)³.

În disputa pentru înființare în această funcție participă și Nişandji-Abdurrahman paşa, care ar fi fost numit de sultanul Mehmed al IV-lea (1648—1687), în anul Hegirei 1074 (1663/1664), printr-o „poruncă verbală”, să descrie evenimentele epocii sale⁴.

Dar titlul de *vak'anüvis* s-a încetățenit și a căpătat un caracter permanent la curtea sultanilor turci odată cu Mustafa Naima, care a fost numit în această funcție în ultimul an al veacului al XVII-lea. Faptul a marcat totodată trecerea la o nouă etapă a istoriografiei otomane, depășindu-se astfel faza așa-zişilor *şahnamedji* (scriitori de cronici pentru sultani), care au cuprins o adevărată epocă, alături de cronicarii particulari sau de cei desemnați să consemneze diferite evenimente.

Discutînd fazele istoriografiei otomane, îndeosebi trecerea de la titlul de *şahnamedji* la cel de *vak'anüvis*, istoricul turc Mehmed Arif a exprimat încă demult părerea că, „întrucît în majoritatea istoriilor Naima este arătat ca primul *vak'anüvis*, se impune să acceptăm schimbarea de la el încoace a titlului de *şahnamedji* în cel de *vak'anüvis*”⁵.

Ținînd seama tocmai de această trăsătură caracteristică a istoriografiei otomane din secolul al XVIII-lea, în volumul de față au fost incluse numai cronicile în care tratarea evenimentelor a fost preluată de un autor de la punctul lăsat de predecesor. Este adevărat că în acest timp și alți cronicari au fost desemnați ca *vak'anüvis*, dar, fie că au deținut această funcție un timp scurt, fie că nu și-au putut desăvîrși însemnările, relatările unor astfel de autori au fost înglobate în cronicile analiştilor mai importanți, așa cum se specifică, de altfel, și în biobibliografiile consacrate fiecărui cronicar care și-a găsit locul în volumul de față.

Astfel, opera lui Mustafa Naima a fost continuată de Mehmed Raşid, la care Küciük-Celebizade Ismail Asım Efendi a scris o *anexă* (*Zeyl-i Raşid*), urmînd apoi cronică lui Mehmed Subhi, în care au fost incluse și relatările lui Sami și Şakir, iar opera lui Mehmed Subhi a fost preluată de Izzi Suleiman-Efendi, după care a trecut ca *vak'anüvis* Ahmed Vasif, alternînd cu alți cronicari, ceea ce l-a și determinat să-și completeze opera și cu descrierile acestora, tocmai pentru respectarea continuității relatărilor. Doar între sfîrșitul cronicii lui Ahmed Vasif (anul 1774) și începutul operei lui Ahmed Asım (anul 1787) se constată un hiatus de vreo 13 ani în cronicile deja tipărite. Pentru această perioadă există izvoare suficiente, în manuscris, dar ele nu au fost la îndemîna noastră în cursul întocmirii acestui volum.

În notele biobibliografice, deși acestea au mai mult un caracter general, informativ, s-au făcut unele aprecieri asupra autorilor și operelor lor; de aceea nu considerăm necesar să insistăm aici asupra unor detalii.

² Mustafa A. Mehmed, *Hronika Idrisa Bitlisi v kacestve istocinika po istorii pokorenja Balkanskogo poluoostrova turkami*, în „Revue des études sud-est européennes”, tome III, 1963, nr. 1—2, p. 97.

³ J. von Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman* (ed. Hellert), vol. I, p. XXVIII.

⁴ Mehmed Arif, *Silsile-i Vukuat-i Devlet-i Aliyede zaft edilmeyen 1142 senesi hâdisâtı* (Evenimentele din anul 1142 (1729—1730) care nu au fost cuprinse în analele dinastiei otomane), în „T.O.E.M.”, vol. I, nr. 1(1910), p. 53.

⁵ *Ibidem*.

Dacă ar fi să ne referim totuşi la unele trăsături ale izvoarelor narative incluse în volumul de faţă, putem spune că, relatînd evenimentele de la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi pînă la începutul veacului al XIX-lea, ele străbat două faze deosebit de importante din istoria Imperiului otoman: faza eforturilor pentru menţinerea moştenirii rămase de la Soliman Magnificul (1520—1566), caracterizată printr-o stagnare relativă, şi faza decăderii puterii turceşti în Europa pînă la războiul ruso-turc din 1806—1812, ca urmare a declanşării marii retrageri de după dezastrul din faţa Vienei (1683).

În consecinţă, în cronicile din volumul al III-lea, cititorul poate găsi relatări despre campaniile repetate ale turcilor înspre Ungaria şi ţările române la sfîrşitul secolului al XVI-lea, despre războaiele duse cu austriecii, polonii şi ruşii în decursul veacului următor, despre marele asediu al Vienei din 1683, precum şi evenimentele care s-au succedat după aceea pînă la pacea de la Carlowitz (1699), despre campania de la Prut din 1711, războaiele turco-veneţiene şi turco-austriece, încheiate cu pacea de la Passarowitz (1718), ca şi despre primele războaie de proporţii mari duse de Imperiul otoman în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor cu Rusia şi Austria, a căror alianţă capătă o frecvenţă tot mai mare datorită fie unor scopuri politice comune, fie rivalităţii surde faţă de viitorul teritoriilor ce puteau să iasă din sfera influenţei otomane.

Evenimentele de mare anvergură din perioadele amintite au determinat integrarea istoriei otomane în istoria universală, cu implicaţii serioase asupra sorţii poporului român, mai ales că ţările române (Moldova, Ţara Românească şi Transilvania) deveneau adesea teatrul unor operaţiuni militare pustiitoare. În acest cadru general istoric, cronicarii otomani au consemnat aproape toate evenimentele mai semnificative, fie aducînd elemente noi faţă de faptele în general cunoscute, fie confirmînd celelalte izvoare narative sau documentare care amintesc de aceleaşi evenimente sau fapte istorice.

Luete separat, între cronicile din volumul de faţă se constată o disproporţie vizibilă în privinţa cantităţii informaţiilor despre ţările române. Totuşi, în totalitatea lor, ele cuprind relatări ample despre trecutul popbrului român, deşi numărul cronicilor din acest volum este relativ mai mic faţă de volumele anterioare.

Pe de altă parte, din lectura cronicilor incluse în acest volum rezultă cu mai multă claritate poziţia autorilor atît faţă de cauzele decăderii Imperiului otoman, cît şi faţă de ştiinţa istorică în general, unii autori mergînd pînă la schiţarea unor concepţii proprii asupra istoriei. Începînd cu Naima, considerat *cel mai mare istoriograf* al Imperiului otoman, şi pînă la Ahmed Asîm, aproape fiecare cronicar a exprimat, într-un fel propriu, necesitatea descrierii evenimentelor aşa cum s-au petrecut ele, străduindu-se totodată să găsească şi cauzele reale ale slăbirii treptate a puterii de altă dată a turcilor osmanlîi pe planul istoriei mondiale.

De relevant este faptul că, deşi o bună parte din explicaţiile lor nu depăşesc în general concepţiile cronicarilor medievali, viziunea istoriografilor otomani din veacul al XVIII-lea, îndeosebi a celor incluşi în volumul de faţă, dovedeşte totuşi efortul acestora de a lua în consideraţie şi o serie de cauze obiective ale decăderii Imperiului otoman, fie de natură social-economică, fie politic-militară. De asemenea, cu toată poziţia lor oficială, mulţi dintre ei (Naima, Vasîf, Asîm ş.a.) şi-au îndreptat adeseori ascuţişul criticii împotriva unor personalităţi pblitice care răspundeau de destinele Imperiului otoman.

Aceste critici deveneau cu atât mai vehemente cu cât se refereau la personalități a căror activitate avea efecte negative, datorită insucceselor lor politice, militare etc.

Din punctul de vedere al limbii, istoriografia otomană din secolul al XVIII-lea se caracterizează printr-o elocvență deosebită, în care plasticitatea expresiilor se îmbină cu retorica orientală, ajunsă la un stadiu de maturizare, în timp ce bogăția ideilor se finalizează adeseori într-o serie de considerații chiar și asupra filozofiei istoriei.

Astfel, istoriografia otomană din secolul al XVIII-lea a lăsat în urmă metoda simplei înregistrări a faptelor într-un stil mai mult sau mai puțin apologetic, cronicarii din această perioadă ajungând la nivelul interpretării fenomenelor social-politice, în efortul lor de a desluși sensul istoriei, în împrejurări deosebit de complicate, care afectau, direct sau indirect, soarta Imperiului otoman. De asemenea, pe lângă alte cronică anterioare, mărturii orale sau experiența personală, folosirea pe scară largă și a corespondențelor diplomatice fie prin redarea conținutului lor rezumativ, fie prin transcrierea părților esențiale ale acestora, ca și copierea a numeroase tratate ale Porții cu alte state, tratate numite *ahidname*, conferă cronicilor din veacul al XVIII-lea o importanță deosebită, dându-le și o valoare documentară de necontestat. Uneori, ele servesc chiar și la datarea unor documente otomane sau la precizarea altor elemente mai puțin clare din cuprinsul acestei serii de izvoare. Dacă nu toate, cel puțin unele din trăsăturile amintite mai sus pot fi remarcate și în extrasele alăturate, deși ele se referă de obicei la fapte concrete legate mai mult de țările române.

Din punctul de vedere al interpretării evenimentelor istorice, aceasta oglindește poziția oficială de la Curtea otomană.

Ținem să precizăm totodată că în acest scurt *Cuvînt introductiv* nu ne-am propus să facem aprecieri separate pentru fiecare cronicar în parte în privința informațiilor referitoare la trecutul poporului român, acestea fiind amintite în notele biobibliografice consacrate fiecărui cronicar. Subliniem numai faptul că relatările cronicarilor otomani cuprind multiple aspecte ale relațiilor româno-turce din această perioadă, mai cu seamă sub raport politico-militar, juridic și social-economic. Dintre ele se desprind cu mai multă pregnanță: formele de manifestare a dependenței țărilor române față de Poartă, lupta poporului român împotriva oricărei dominații străine, caracteristicile domniilor pămîntene și fanariote, situația și sarcinile ce cădeau asupra țărilor române în timpul diferitelor războaie care s-au succedat în acest interval de timp ș.a.

De asemenea, prin natura condițiilor istorice de atunci, informațiile cronicilor din volumul al III-lea depășesc hotarele țărilor române propriu-zise, relatările referindu-se, într-o măsură mai mică sau mai mare, și la spațiul balcanic, ca și la țările învecinate, cum ar fi Polonia, Rusia sau Austria, și chiar la țări mai îndepărtate, ca Franța, Anglia ș.a. Lărgirea acestui cadru informațional se impune pentru întregirea tabloului relatărilor cronicarilor respectivi cu privire la trecutul poporului român. Faptul în sine învederează desfășurarea permanentă a istoriei poporului român în contextul relațiilor internaționale, pe un plan general european.

Cît privește traducerea textelor, s-a căutat ca aceasta să reflecte cît mai fidel conținutul pasajelor originale corespunzătoare, chiar cu riscul sacrificării, uneori, a formelor literar-artistice, la care se pretează de fapt aproape fiecare cronică, ele cuprinzînd toată bogăția de stil și de expresii a celor trei mari limbi islamice orientale: turca, araba și persana.

Se cuvine să precizăm aici și faptul că, în principiu, materialele incluse în această serie se bazează pe cronici deja publicate în limba turcă, după un manuscris sau altul, fie considerat de editori ca mai reprezentativ sau mai complet, fie că nu se cunoșteau, la data editării, alte manuscrise mai bune ale aceleiași opere. Acest lucru a făcut ca izvoarele narrative otomane să aibă în genere o valoare științifică inegală, inclusiv sub aspectul informațiilor privitoare la istoria relațiilor româno-turcești timp de mai multe secole.

Cu toate acestea, luate în ansamblul lor, cronicile turcești prezintă, în cadrul izvoarelor narrative străine, o importanță deosebită pentru elucidarea unor aspecte încă mai puțin clare ale istoriei poporului român. Dacă s-ar fi așteptat să fie descoperite toate manuscrisele unei cronici și apoi traduse, este mai mult ca sigur că informațiile furnizate de cele trei volume apărute pînă acum ar fi rămas încă multă vreme necunoscute de majoritatea istoricilor, iar publicul larg de cititori nu ar fi aflat de existența unor astfel de izvoare.

Introducerea acestor informații în circuitul științei istorice românești, cel puțin sub formă de traduceri, înlesnește un prim contact mai apropiat cu izvoarele narrative otomane, atît al istoricilor, cît și al publicului cititor, necunosători ai limbii turcești în general și ai limbii turco-osmane în special.

Desigur, ar fi fost de dorit publicarea acestor extrase atît în traducere, cît și în facsimile, după original, dar în condițiile actuale nu se poate încă depăși faza „dezideratelor”, facsimilele introduse în volumul de față, ca și cele din volumele anterioare, avînd doar un caracter ilustrativ.

Pe de altă parte, numărul destul de mare de cronici incluse în cele trei volume a dus și la suprapuneri, în sensul că aceleași evenimente sînt descrise de doi sau de mai mulți cronicari, fie datorită faptului că au trăit cam în aceeași vreme, fie din cauză că unii au reluat de la început tratarea istoriei otomane. Această constatare este valabilă mai cu seamă pentru volumele I și II, în care se suprapun perioadele, deci și informațiile referitoare la țările române. În ceea ce privește volumul al III-lea, acesta are un dublu caracter. Pe de o parte, el reprezintă o reluare, dar într-o sinteză superioară, a evenimentelor cuprinse în primele două volume, începînd cu ultimul deceniu al veacului al XVI-lea, deci cu epoca lui Mihai Viteazul (vezi Mustafa Naima), iar pe de altă parte oferă cititorului evenimentele în succesiunea lor, datorită continuității „cronicarilor aulici”.

Dar, în cele mai multe cazuri, urmărirea anumitor evenimente istorice impune totuși consultarea tuturor cronicilor care se referă la el. Acest lucru este cu atît mai necesar, cu cît aproape fiecare cronică introduce elemente noi în tratarea faptelor istorice.

Trebuie menționat și aici faptul că, întocmai ca în volumele anterioare, și în volumul de față nu au putut fi învinse toate dificultățile, mai ales în privința identificărilor de persoane, de locuri ș.a., fie din cauza formelor corupte de autori, fie datorită alterărilor la care au fost supuse de editori. Totuși, acestea nu constituie un impediment pentru înțelegerea relatărilor unuia

sau altuia dintre cronicari. Cercetările viitoare pot aduce, desigur, unele lămuriri și în aceste privințe, după cum, pe măsura lărgirii posibilităților de consultare a diferitelor manuscrise, vor putea fi extinse investigațiile și asupra conținutului informațiilor respective. Cazurile îndoielnice au fost indicate prin mențiunea „probabil”. iar numele de persoane și de locuri rămase neidentificate au fost atenționate prin (?).

Pe de altă parte, dat fiind faptul că seria de *Cronici turcești* nu cuprinde *Indice* (de persoane, de locuri), s-a considerat util, pentru consultarea volumului de față, să fie trecute și în note denumirile onomastice și toponimice din text, înlesnind astfel cititorului identificarea lor în ansamblul volumului.

Cît privește datele Hegirei, acestea sînt redată în cronici, în cea mai mare parte, în litere, iar într-o serie de cazuri sînt incomplete, în sensul că, în cadrul descrierii evenimentelor dintr-o lună oarecare, autorii menționează adesea doar ziua (de pildă 15, 20 ș.a.), cu specificația „din luna menționată mai sus”, fără a mai indica de fiecare dată luna respectivă, iar asupra anilor corespunzătorii reveneau și mai rar. Din aceste considerente, datele Hegirei, de asemenea, au fost coborîte în note, efectuîndu-se totodată și completările necesare (luna și anul), pentru a înlesni, în felul acesta, consultarea volumului de față și sub raportul cronologiei.

În această privință, pentru a evita, pe cît posibil, unele dificultăți tehnice de editare, întregirea datelor Hegirei s-a făcut fără a se mai introduce paranteze unghiulare (de pildă 15 *muharrem 1050* și nu 15 <*muharrem 1050*>), iar tipărirea, în volum, a cronologiei musulmane în caractere cursive o diferențiază și mai evident față de datele erei noastre.

După cum s-a menționat, dealtfel, și în volumele anterioare, la cronicarii otomani denumirea unor țări și popoare diferă oarecum de cele cunoscute în general: *Bogdan* sau *Kara-Bogdan* = Moldova, *Eflak* = Țara Românească, munteni; *Erdel* = Transilvania, transilvăneni; *Leh* = Polonia, poloni; *Nemçe* = Austria, austrieci; *Mosko* = Rusia, ruși, moscoviți etc. Același lucru se poate spune și despre unele denumiri de localități: *Bükreş* = București, *Yerkökü* = Giurgiu, *Ibrail* = Brăila, *Kalas* = Galați, *Kili* = Chilia, *Akkerman* = Cetatea Albă, *Kule* = Turnu (Măgurele), *Varad* = Oradea ș.a. Aceste denumiri nu au fost repetate de fiecare dată, în paranteze rotunde sau într-alt chip, alături de denumirile obișnuite, pentru a nu îngreui cursivitatea textului.

Terminologia folosită de cronicarii turci variază și ea în funcție de natura raporturilor cu popoarele în cauză. De aceea și în volumul de față pot fi întîlnite cuvinte de laudă la adresa unor principii, domni, regi sau popoare, dar și expresii dure, ca: răufăcători (*şaki, âk, bed-saal*), blestemat sau afurisit (*le'in*, în sensul de diavol), ghiaur (*kâfir*), adică necredincios ș.a., care definesc, în fond, poziția cronicarilor respectivi față de unii domni, principii, regi sau împărați, ca și față de popoarele la care se refereau. Dealtfel, asemenea expresii au fost folosite în mod curent de-a lungul epocii medievale atît de către turci față de popoarele creștine, cît și de creștini față de popoarele musulmane.

Pe de altă parte, volumul de față cuprinde și o serie de rezumate pentru a se stabili o legătură cauzală între diferite informații. Aceste rezumate au fost încadrate în < >, ca și cuvintele sau expresiile introduse pentru lămurirea textului.

Pe de altă parte, fiind vorba de izvoare orientale, s-a considerat necesară și menținerea unor termeni sau denumiri de instituții turco-islamice, oferindu-se astfel cititorului elemente mai concrete și sub acest aspect. În limita posibilităților, au fost date și corespondentele lor în limba română, dar în cele mai multe cazuri denumirile respective au fost lăsate așa cum s-au încetățenit ele în limba română (ex. *cadıu*, *capugibași* ș.a.), dându-se în paranteze rotunde și terminologia originală în turca modernă (ex. *kadı*, *kapucbaşı*, *altı bölük* etc.). Instituțiile mai puțin cunoscute au fost transcrise într-o formă accesibilă cititorului român, pentru o lectură cât mai corectă, cum ar fi, de pildă: *zilhidjge* (*zilhicce*), ogeac (*Ocak*), teșcheregiu (*tezkereci*) ș.a.

De asemenea, dat fiind faptul că extrasele alăturate nu sînt însoțite de fașimile, s-a preferat menținerea în traducere și a unor termeni specifici ca: *bei* (*bey*) sau *voievod* (*voivoda*), pentru domnii români, *raiale* (*re'aya*), pentru supuși, *vilaiet* (*vilâyet*), desemnînd și țările române, ca și alte expresii care definesc adeseori chiar poziția autorului față de o situație sau alta, față de un eveniment sau altul etc.

Pentru a veni în sprijinul cititorului, la sfîrșitul volumului s-a întocmit un *Glosar*, indicîndu-se eventualele variante sau dîndu-se explicații în legătură cu termenii și instituțiile turcești în cauză. Terminologia turco-islamică cu caracter specific a fost plasată fie în text, fie în subsolul paginilor, pe de o parte pentru a nu îngreua cursivitatea lecturii, iar pe de altă parte, pentru a nu supraîncărca notele. Astfel, termenii mai simpli au fost lăsați în text, în paranteze rotunde (de ex. *ahidname*, *fetihname*, *bey* ș.a.), iar expresiile mai complexe au fost trecute în note (de ex. *bina emini*, *Anadolu muhasebecisi* ș.a.)

Cu volumul al III-lea se încheie *primul ciclu* din seria *Cronici turcești privind țările române*. Cele trei volume apărute pînă acuma cuprind știri despre trecutul poporului român pe o perioadă de peste cinci secole, respectiv, de pe la sfîrșitul veacului al XIV-lea și pînă la începutul veacului al XIX-lea. Aceasta nu înseamnă însă că au fost epuizate toate cronicile otomane care privesc țările române. Dimpotrivă, zeci de cronicile otomane așteaptă să fie cercetate, unele fiind publicate demult, iar altele aflîndu-se încă în manuscris. Descriind istoria Imperiului otoman, fie de la început, fie de la o anumită dată, ele cuprind, implicit, relatări și despre trecutul poporului român.

Aprecierea de mai sus este valabilă și pentru cronicile referitoare la perioada cuprinsă în volumul de față și care nu au putut fi incluse aici. Nu mai vorbim de celelalte categorii de izvoare narative, cum ar fi: *Münşe'at* (Epistolare), *Fetihname* (Carte de cucerire), *Gazavatname* (Carte de expediție sfințită) etc. Orice încercare de a întocmi o listă exhaustivă în această privință ar rămîne incompletă⁶. Cade în sarcina specialiștilor ca aceste izvoare să fie cercetate, în măsura posibilităților, pentru selectarea și publicarea informațiilor privitoare la trecutul poporului român.

De menționat că unele din aceste izvoare cuprind știri pe linia cronicilor publicate în primele trei volume, iar altele dau informații suplimentare sau descriu evenimentele într-un chip diferit, așa cum le-au trăit și le-au văzut sau așa cum le-au cules din alte izvoare sau cum le-au auzit autorii respectivi. De aceea alcătuirea unui alt ciclu de extrase din cronicile turcești,

⁶ Vezi Anexa de la sfîrșitul *Cuvîntului introductiv* din volumul de față.

precum și din celelalte izvoare narative otomane va impune reluarea informațiilor referitoare la țările române de la începuturile raporturilor româno-turce până în secolul al XIX-lea, pe baza acestor noi izvoare otomane, unele contemporane, iar altele mai târzii, unele mergînd pe urmele știrilor deja cunoscute, iar altele cuprinzînd relatări noi, adesea, nu lipsite de importanță.

În consecință, turcologilor le revine sarcina permanentă de a pune mereu la îndemîna specialiștilor, ca și a marelui public cititor, necunoscători ai limbii turce, cît mai multe informații din cronicile otomane, care, împreună cu seria: *Documente turcești*, în curs de editare, alcătuiesc, fără îndoială, unele dintre cele mai importante izvoare străine ale istoriei poporului român.

Este cazul să menționăm aici și contribuția altor specialiști la alcătuirea seriei de *Cronici turcești*. Așa a fost, de pildă, efortul depus de prof. Seit-Abdullah Muratcea, care a lucrat în acest domeniu timp de mai mulți ani, traducînd o serie de cronici destul de dificile, mai cu seamă sub aspectul limbii. Aceste traduceri au fost incluse în volumele anterioare: cronica lui Tursun Bey (vol. I); cronica lui Sa'adeddin (vol. I); cronica lui Mehmed Halife (vol. II); cronica lui Fîndîklîf Silahdar Mehmed Aga (vol. II).

Încheiem acest scurt *Cuvînt introductiv* cu convingerea că ambele serii (*Cronici* și *Documente*) vor fi îmbogățite în anii următori cu alte volume. Ne exprimăm, cu acest prilej, toată gratitudinea noastră față de conducerea Institutului de istorie „N. Iorga”, unde a fost inițiată întocmirea colecției de „Izvoare orientale privind istoria României”, și față de conducerea Institutului de studii sud-est europene, unde se concretizează, treptat, eforturile pentru valorificarea surselor narative și documentare de proveniență turco-islamică. De asemenea, mulțumim cercetătorilor și specialiștilor care, într-un fel sau altul, au contribuit la definitivarea volumului de față: prof. Alexandru Elian, pentru sugestii și îndrumări, Marina Vlasiu, Maria Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Ioan Matei, pentru referate judicioase, Mihail Guboglu, pentru unele verificări-traduceri (în colaborare).

Totodată, prezentăm recunoștința noastră conducerii Editurii Academiei Republicii Socialiste România, precum și Redacției de istorie pentru efortul pe care îl depun în vederea editării în condiții optime a unor materiale deosebit de dificile prin însăși proveniența lor, dar utile, pentru elucidarea unor aspecte încă mai puțin clare din trecutul poporului român și al relațiilor sale internaționale.

MUSTAFA ALI MEHMET

NOTĂ. În timp ce volumul al III-lea din *Cronici turcești* se afla la Editura Academiei, în pregătire pentru tipar, a apărut, în cadrul Universității din București, Facultatea de istorie și filozofie, o *Crestomație turcă (multiplicarea după un text dactilografiat)**,

* Mihail Guboglu, *Crestomație turcă. Izvoare narative privind istoria Europei orientale și centrale (1263—1683)*, București, 1978, 900 p.

cuprinzînd traducerea unor pasaje din diferite izvoare turco-osmane, unele referitoare la Imperiul otoman, în general, iar altele privind relațiile româno-turce în diferite perioade. Lucrarea este destinată unui cerc restrîns de cititori, după cum se menționează într-o notă specială.

Cititorul găsește în această crestomație și informațiile despre țările române din cronica lui Mustafa Naima, incluse în volumul de față. În crestomația menționată, cea mai mare parte a informațiilor respective au fost atribuite unui alt cronicar, Șarih-ül-Menarzade (p. 403—659), lui Naima revenindu-i doar o parte infimă (p. 660—767), ceea ce nu este îndreptățit, după părerea noastră, din care cauză în volumul al III-lea din *Cronici turcești* toate aceste pasaje sînt considerate ca aparținînd lui Naima.

Precizăm faptul că informațiile din cronica lui Naima despre țările române au fost traduse de noi (M. A. Mehmet) acum mai bine de două decenii, în cadrul obligațiilor de serviciu la Institutul de istorie „N. Iorga” și apoi la Institutul de studii sud-est europene.

M.A.M.

A N E X Ă

CRONICI OTOMANE NECERCETATE PRIVIND ISTORIA POPORULUI ROMÂN

- Beşir Celebi**, *Tevarih-i Al-i Osman* (Cronica dinastiei otomane), Ms. Bibl. Izzet Koyunoğlu, Konya; Istanbul, 1946 (ed. de Ismail H. Ertaylan). Se referă la începuturile raporturilor româno-turce.
- Kıvami**, *Fetihname-i Sultan Mehmed* (Cartea cuceririlor sultanului Mehmed al II-lea), ed. F. Babinger, Istanbul, 1955 (descrie evenimentele de pe vremea domniei sultanului Mehmed al II-lea: 1451—1481).
- Hadidi**, *Tarih-i Al-i Osman* (Istoria dinastiei otomane), ms. Istanbul, Bibl. Universităţii, T. 1268; Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2081 (vezi şi *G.O.W.*, p. 59—60).
- Sahname-i Nadiri** (Cartea Şahului, de Nadiri), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapı, fd. Hazine, nr. 1124 (descrie expediţia sultanului Osman al II-lea la Hotin în 1621) (*G.O.W.*, p. 169—170).
- Ibn Kemal** (*Kemalpaşazade*, m. 1535), *Tevarih-i Al-i Osman* (Cronica dinastiei otomane), ms. Istanbul, Bibl. Nuruosmaniye, nr. 3078 (despre evenimentele de la începuturile statului otoman).
- Abdülkadir Efendi** (*Topçularkâtibi*, m. 1645), *Tevarih-i Al-i Osman* (Cronica dinastiei otomane), ms. Bibl. Naş. Viena, nr. 1053; Istanbul, Türkiyat Enstitüsü, nr. 208/1956; Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2151 (descrie evenimentele începând cu domnia lui Mihai Viteazul).
- Abdurrahman Abdi paşa** (m. 1692), *Vekayiname* (Cronica evenimentelor), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapı, fd. Hazine, nr. 1363; Istanbul, Bibl. Baiazid, nr. 5154 (tratează evenimentele dintre anii: 1648 şi 1682 (1058—1093 H.) (vezi şi *G.O.W.*, p. 227—228).
- Damad Mehmed paşa**, *Defterdar* (m. 1717 = 1129 H.), *Zübdet-ül-vekayi*, ms. Istanbul, Bibl. Universităţii, T. 6048; Bibl. Süleymaniye, fd. Hamidiye, nr. 949 (tratează evenimentele dintre anii: 1656—1704 (1067—1116 H.) (vezi şi *G.O.W.*, p. 247—248).
- Osmanlı-Rus Tarihçesi** (Istoria relaţiilor otomano-ruse), ms. Istanbul, Bibl. Millet, fd. Reşid Efendi, nr. 625 (tratează războiul ruso-turc dintre anii 1768—1774).
- Cavid**, *Tarih-i İbretnuma-i Devlet* (Istoria pildelor împărăţiei), ms. Istanbul, Bibl. Universităţii, T. 5943.
- Ahmed Resmi** (*Giridi*), *Sefername-i serdar-i-ekrem Yusuf Paşa* (Cronica expediţiei serdarului suprem Iusuf paşa) (descrie războiul turco-austriac dintre anii: 1787—1791).
- Ahmed Resmi** (*Giridi*), *Hülâsat-ül-itibar* (Rezumatul consideraţiilor), ed. Istanbul, 1866 (1282 H.) (descrie perioada anilor 1768—1774).

- Husein Hezarfen**, *Tenkih-i tevarih-i müllük* (Istorie universală), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Revan, nr. 1180; Leningrad, Bibl. Institutului de orientalistică, B. 719 turc. (tratează evenimentele pînă în jurul anului 1672).
- Ahmed Resmi** (*Giridi*), *Lâyiha* (Memoriu), ms. Istanbul, Bibl. Universității, T. 6182; Bibl. Süleymanyie, fd. Husrev paşa, nr. 886.
- Ahmed Resmi** (*Giridi*), *Risale-i Eflakayn* (Opuscul despre cele două Valahii), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Hazine, nr. 445; Galați, Bibl. „V. A. Urechia”, nr. II, 60/105 cr.
- Hasan Giridi** (din Creta) *Tarih-i Moskof. Sene-i 1123* (Istoria Rusiei. Anul 1711 ms. Leningrad, Bibl. Institutului de orientalistică (*G.O.W.*, p. 307).
- Keyfiyat-i Rusya** der sal 1123 (Starea Rusiei în anul 1711), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Hazine, nr. 1627.
- Sa'adullah Enveri** (m. 1794), *Tarih-i Enveri* (Cronica lui Enveri), ms. Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2089; fd. Halet Efendi, nr. 590; ș.a. (vezi *G.O.W.*, p. 320—322). Descrie evenimentele dintre anii: 1768—1774 (*1182—1187 H.*).
- Şanizade Atullah Mehmed**, *Tarih-i Şanizade* (Cronica lui Şanizade), ms. Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2155 (*G.O.W.*, p. 346) (descrie evenimentele dintre anii 1808—1820).

Notă: Pentru unele din titlurile menționate mai sus, ca și pentru altele, care nu sînt amintite aici, vezi și: *G.O.W.*, *Cronici turcești ...*, vol. I și II — *Introducere*, precum și cataloage de manuscrise turco-islamice. Unele din cronicile turcești procurate sub formă de microfilme, prin grija Direcției Generale a Arhivelor Statului din București, sînt în curs de cercetare în vederea întocmirii altor volume din seria *Cronici turcești privind țările române*.

ABREVIERI

- E.I.** = *Encyclopédie de l'Islam ...*, tome I—IV, Leyden- Paris, 1908—1936 + 5 fasc., 1937—1938.
- G.O.W.** = Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke ...*, Leipzig, 1927.
- I.A.** (Isl. Ansikl.) = *Islâm Ansiklopedisi* (Enciclopedia islamică), ed. turcă, Istanbul, vol. I—XV, 1950—1972 (neterminată).
- O.M.** = Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Scriitorii otomani), Istanbul, vol. I—III + *Index. (1914—1928)*.
- O.T.M.** = Djemaleddin (*Cemaleddin*), *Osmanlı Tarihi ve Müverrihleri* (Istoria otomană și scriitorii ei) sau *Ayna-i zürefa* (Oglinda celor prețioși), Istanbul, 1896 (1314 H.).
- T.K.S.M.** = Topkapı Sarayı Müzesi (Muzeul Palatului Topkapı), Istanbul (Turcia).
- T.O.E.M.** = *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası* (Revue historique publiée par l'Institut d'Histoire Ottomane), Istanbul, 1910—1931.
- T.T.E.M.** = *Türk Tarih Encümeni Mecmuası* (Revue historique publiée par l'Institut d'Histoire Turque) (continuă T.O.E.M.-ul).

- a** = arab. .
- Evl.** = *evail*, prima decadă a unei luni.
- Evr.** = *evahîr* (*evahir*), ultima decadă a unei luni.
- Evt.** = *evasît* (*evasıt*), a doua decadă a unei luni.
- H.** = *Hegira* (*Hicret*), fuga lui Mahomed (Muhammed) de la Mecca la Medina în anul 622 e.n. (Reprezintă începutul anilor musulmani).
- loc.** = localitate.
- m.** = mort.
- ms., mss.** = manuscris, manuscrise.
- pr.** = persan.
- T, t.** = Türk, turc, turcesc.

LUNILE MUSULMANE

1. Muharrem = M.
2. Safer = S.
3. Rebi-ul-evvel = *Rebi I* = Ra.
4. Rebi-ul-ahîr = *Rebi II* = R.
(*Rebi-ul-ahîr*)
5. Djemazi-ul-evvel = *Djemazi I*
= **Dja.**
(*Cemazi-ul-evvel* = *Cemazi I*
= Ca.)
6. Djemazi-ul-ahîr = [*Djemazi II*
= **Dj.**
(*Cemazi-ul-ahîr* = *Cemazi II* = C.)
7. Regeb = B.
(*Receb*)
8. Şaban = Ş.
9. Ramazan = N.
10. Şevval = L.
11. Zilka'de = **Za.**
12. Zilhidjge = Z.
(*Zilhicce*)

PARTICULARITĂȚI ALE ALFABETULUI TURC MODERN

â = a (lung)
c = *dj* (internațional)
ç = *ç* „
ğ = g (apropiat de h)
ı (i fără punct) = *i* rom.

î = i (lung)
ö = ca *ö* (germ.)
ü = *ü*
y = „ la Yemen

MUSTAFA NAIMA

Născut la Alep în anul Hegirei 1065 (1654/1655), Mustafa Naima a venit la Istanbul după terminarea studiilor în orașul său natal, iar în anul 1688 a intrat ca halebardier în Seraiul Vechi. Mai târziu, el a trecut printre scribii Divanului imperial, unde s-a atașat de Kalaylı-Koz Ahmed pașa, devenind divan-efendiul acestuia. Se crede că, potrivit obiceiului din cancelariile otomane, Mustafa Naim efendi a fost poreclit *Naima*, nume sub care a rămas cunoscut pînă astăzi. Nu se exclude însă nici posibilitatea ca această poreclă să i se fi dat chiar de către cei din familia lui sau s-o fi adoptat el însuși. Cînd Amudjazade Husein pașa a fost desemnat mare vizir (1697), acesta l-a folosit pe Naima ca mektupciu în divanul său. După 28 septembrie 1704 a fost numit în Contabilitatea provinciei Anatolia¹. A îndeplinit și diferite alte funcții, mai mult sau mai puțin importante, ca: intendent de arhive², scrib în Contabilitatea generală (*Başmuhasebe*), secretar de silahdari, încît viața de slujbaș a lui Naima a cunoscut faze ascendente și descendente, într-un timp fiind chiar surghiunit (1706—1707) de marele vizir Ciorlulu Ali pașa. În 1715 a participat la expediția marelui vizir Damad-Ali pașa în Moreea, în calitate de intendent al arhivei oștii otomane, și a murit la Patras (Grecia) în primăvara sau vara (aprilie-iulie) anului 1716.

Naima s-a preocupat de problemele politice și sociale ale Imperiului otoman din vremea sa și s-a străduit să le cunoască îndeaproape. El și-a îmbogățit cunoștințele și cu studii de literatură, manifestîndu-se deopotrivă și în domeniul științelor naturii, mai cu seamă în chimie. Totuși, Naima a rămas cunoscut ca unul dintre cei mai vestiți istoriografi otomani, cu el reluîndu-se, totodată, la un nivel superior, și misiunea de *cronicar oficial* al Imperiului otoman sub denumirea de *vak'anüvis*. El a fost numit în această funcție în anul Hegirei 1111 (1699/1700), iar cei care l-au urmat în mod oficial în acest post au purtat titlul special de *vak'anüvis*.

Opera istorică a lui Naima, cunoscută în genere sub numele de *Naima Tarihi* (Cronica lui Naima), poartă titlul: *Ravzat-ül-Hüseyn fi hülasat-ül-ahbar al-hafikayn* (Grădina lui Husein în centrul evenimentelor dintre Orient și Occident), fiind dedicată principalului său protector, care a fost marele vizir Amudjazade Husein pașa (m. 1702), semnatarul păcii de la Carlowitz în 1699 și de la care Naima primise conspectele cronicii lui Şarih-ül-Menarzade Ahmed efendi, principalul său izvor de informație.

Partea cunoscută a cronicii lui Naima cuprinde istoria Imperiului otoman dintre anii 1591 (1000 H.) și 1660 (1070 H.). S-a stabilit însă că unele manuscrise încep din anul Hegirei 982 (23 aprilie 1574), dar această primă parte (pînă la anul 1000 H.) prezintă un caracter sintetic, evenimentele a peste două decenii fiind rezumate doar în opt foi de manu-

¹ *Anadolu mahasebecisi*.

² *Defter emini*.

scris⁸. De asemenea, există și dovezi precum că Naima a tratat evenimentele pînă în anul Hegirei 1110 (1698/1699), dar ultima parte, respectiv de la 1660 încoace, a rămas doar în formă de „concept”⁴. În unele studii se indică chiar manuscrisele care conțin informațiile nepublicate pînă acum⁵.

După cum s-a amintit mai sus, în alcătuirea cronicii sale Naima a avut ca bază opera istoriografului Șarih-ül-Menarzade Ahmed (fiul lui Mehmed sau Abdülhalim) efendi (m. 1656), care scrisese o istorie universală „de la Adam”, iar un capitol special, intitulat *Vakayiname* (Cronica evenimentelor), trata istoria osmanliilor pînă în anul 1655 (1066 H.). În această operă, Ahmed efendi utilizează și cronicari vestiți ca Mustafa Ali (m. 1600) și Hasan-beyzade⁶, ale căror informații au trecut astfel și în cronica lui Naima. Dar Naima nu s-a mulțumit cu relatările lui Șarih-ül-Menarzade Ahmed efendi, ci a apelat și la alți autori de cronici, printre care se numără: Karacelebizade Abdülaziz efendi⁷, Ibrahim Pecevi⁸, Kiatip Celebi (zis și Hadji-Halifa)⁹, Husein Vedjîhi¹⁰, Abdi pașa¹¹ ș.a., precum și la informații orale care au servit la îmbogățirea operei sale fie sub formă de expuneri paralele, fie prin prezentări comparative ale diferitelor evenimente istorice. Printre izvoarele lui Naima trebuie menționată și cronica lui Mehmed Halife, intitulată *Tarih-i Gılmani* (Cronica lui Gılmani), care tratează evenimentele osmanliilor între 1632 și 1665¹².

Cronica lui Naima a fost editată în mai multe rînduri. Prima ediție datează din 1734 (1147 H.), în două volume (Istanbul), și se datorează lui Ibrahim Muterrika¹³, originar din Cluj-Napoca, fondatorul tipografiei cu caractere arabe în Imperiul otoman în prima jumătate a veacului al XVIII-lea (1729). În celelalte ediții (1259 H. = 1843; 1280 H. = 1863/1864 și 1281/1283 H. = 1864/1867), opera istorică a lui Naima a fost împărțită în șase volume. În ultima vreme a mai apărut încă o ediție turcă, cu caractere latine, păstrîndu-se mai departe titlul obișnuit de *Naima Tarihi* (Cronica lui Naima)¹⁴. Caracteristica ultimei ediții constă în faptul că ea se îndepărtează de original prin simplificarea textului și adaptarea lui la limba turcă modernă, sacrificîndu-se astfel limbajul lui Naima, pentru a se introduce cuvinte și expresii pe înțelesul generațiilor de astăzi. Pe de altă parte, ea se bazează pe edițiile vechi, iar acestea din urmă oferă mult mai multe posibilități de control cu originalul.

Deși nu a îndeplinit pînă la sfîrșitul vieții sale sarcina de *vak'anüvis*, totuși Naima a reluat mai tîrziu descrierea unor episoade, oprindu-se cu deo-

⁸ M. Münir Aktepe, *Naima Tarihi'nin yazma nüshaları hakkında* (Cu privire la manuscrisele cronicii lui Naima), în „Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi”, vol. I, nr. 1/1949, p. 35—52 (vezi p. 36—37).

⁴ Bursalı Mehmed Tahir, *O.M.*, vol. III, p. 151 și urm.

⁵ Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarihinin kaynakları hakkında bazı düşünceler* (Unele reflecții asupra izvoarelor istoriei otomane), în „Türkiyat Mecmuası”, Istanbul, vol. XII, 1955, p. 148.

⁶ Cronicar otoman din secolul al XVII-lea.

⁷ *Vezi Cronici turcești...*, vol. I, p. 527 și urm.

⁸ *Ibidem*, p. 469 și urm.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 25 și urm.

¹⁰ *Ibidem*, p. 166 și urm. (*Hasan Vecihi*).

¹¹ Abdurrahman (Abdi) pașa (m. 1102 H. = 1690—1691). A fost caimacam și *nişandji* (sau *tevhîi*). Cronica lui se intitulează *Tarih-i Nişancı Abdurrahman paşa* și tratează evenimentele dintre anii 1644 și 1682 (1054—1093 H.).

¹² Această cronică a fost editată de Ahmed Refik în „T.O.E.M.”, nr. 1 (78), 1924; 7(84), 1925 (Supplement).

¹³ *I.A.*, vol. V, 1950, p. 896—900.

¹⁴ *Naima Tarihi*, vol. I—VI (ed. Zuhuri Danişman), Istanbul, 1967—1969.

sebite asupra *răscoalei din 1703*, care izbucnise ca urmare a unor împrejurări complexe de la sfârșitul veacului al XVII-lea, inclusiv condițiile păcii de la Carlowitz din 1699. Această relatare izolată se află anexată la sfârșitul volumului al VI-lea al operei sale.

Naima a redactat și unele opuscule cu caracter politic, intitulate *Resail-i siyasiyye (Opuscule politice)*, rămase însă pînă azi în manuscris.

Informațiile despre țările române cuprinse în cronică la Naima sînt dintre cele mai bogate, începînd cu marea mișcare de eliberare condusă de Mihai Viteazul și pînă la evenimentele din Moldova, Țara Românească și Transilvania de pe vremea vizirului Köprülü Mehmed pașa (m. 1661), perioadă în care și raporturile Porții otomane cu Austria au cunoscut o serie de oscilații, ceea ce a avut profunde repercusiuni asupra istoriei poporului român.

De remarcat este faptul că Naima și-a format o metodă proprie în aprecierea evenimentelor sociale și politico-militare, formulînd și unele considerații asupra științei istorice în general. De pildă, el consideră că o serie de oameni, deși cunosc faptele, le denaturează totuși datorită pornirilor lor spre imaginație, răspîndind astfel multe neadevăruri. De aceea, din punctul său de vedere, istoriograful nu trebuie să se mulțumească doar cu însușirea părerilor răspîndite, ci să caute adevărul istoric din surse demne de încredere și să-l respecte întocmai. Prin aceasta Naima se împotriva de fapt acceptării necritice a relatărilor orale sau scrise despre evenimentele istorice.

De asemenea el mai cerea ca istoricul să nu fie fanatic, nici părtinitor, iar pentru înțelegerea faptelor recomanda să se țină seamă și de factorii social-economici.

Naima a respectat în mare măsură principiile formulate de el, numărîndu-se astfel printre primii istoriografi otomani care s-au străduit să explice fenomenele istorico-sociale și prin cauze materiale, pe lîngă unele reflexii asupra filozofiei istoriei. De aceea opera sa, scrisă într-un stil viu și atrăgător, abundă în critici la adresa celor care contribuiau la decăderea puterii otomane din perioadele descrise de autor. Deși o bună parte din vioiciunea stilului sau din spiritul critic al operei lui Naima se atribuie, în genere, însușirii textului cronicii lui Șarih-ül-Menarzade, totuși noutatea și valoarea științifică a acestei opere poartă amprenta capacității sale intelectuale, ca om de cultură și ca observator atent al societății în care a trăit și s-a format. De fapt, acest lucru rezultă și din alte opere de valoare scrise de Naima, ca filozof și ca om de cultură, el cunoscînd îndeaproape mai ales filozofia de factură islamică a marelui gînditor al Orientului musulman Ibn Haldun (Khalidun). De aceea, diminuarea contribuției lui Naima¹⁵ în alcătuirea cronicii care poartă denumirea de *Naima Tarihi* (Cronica lui Naima) nu se justifică, mai cu seamă dacă se ia în considerare ansamblul creației intelectuale a acestui cărturar, creație care se ridică la un număr apreciabil de opere din cele mai variate domenii. Astfel, Naima a depășit cu mult misiunea sa de a „trece pe curat” (*tebyiz*) și de a „organiza” (*tertib*) conspectele (*müsvedde*) rămase de la Șarih-ül-Menarzade, oferindu-ne o operă specifică personalității sale proprii, în care însemnările autorului anterior i-au servit ca material factic.

¹⁵ Pentru unele concluzii în acest sens, vezi M. Guboglu, *Cronica lui Naima*, în „Revista de referate și recenzii (istorie-arheologie)”, București, vol. VIII, 1971, p. 264—280 (recenzie la *Naima Tarihi*, ed. Zuhuri Danişman, vol. I—VI, Istanbul, 1967—1969).

Aceasta rezultă și din comparațiile pe care le face adeseori Naima între Șarih-ül-Menarzade și alți cronicari în legătură cu aceleași fapte sau evenimente descrise. Este adevărat că Naima reproduce multe pasaje din conspectele autorului pe care l-a luat ca bază pentru alcătuirea cronicii sale, dar în asemenea împrejurări îi citează numele aproape de fiecare dată, ceea ce nu ar fi fost cazul dacă ar fi fost vorba de o simplă copiere integrală a izvorului.

Naima însuși a ținut să facă următoarea precizare deosebit de sugestivă în această privință: „Pe lângă faptul că au fost adăugate și aranjate la locurile lor—notează Naima—evenimentele cuprinse în *Fezleke* și în cronicile lui Aziz și Vedjihi, dar care nu se găseau în acest conspect (*müsvedde*), au mai fost anexate, de asemenea, numeroase alte povestiri ciudate și din alte culegeri (*macmua*)”¹⁶.

Tocmai din considerentele expuse mai sus cronica lui Naima a trezit de timpuriu interes în lumea occidentală. Astfel, ea a fost tradusă fragmentar de Antoine Galland (1646—1715) în limba franceză¹⁷, iar Charles Fraser a tradus și a editat în limba engleză primul volum al acestei opere¹⁸. De asemenea, o serie de turcologi au reprodus pasaje importante din cronica lui Naima (M. Norberg, 1822; V. D. Smirnov, 1903; J. Karacson, 1916 ș.a.).

Prin intermediul unora din aceste traduceri, cronica lui Naima a putut fi cunoscută și în istoriografia română mult mai devreme decât alte izvoare orientale. Ea a fost menționată încă la sfârșitul secolului al XVIII-lea, de Ienăchiță Văcărescu în a sa *Istorie a pre puternicilor înperaji othomani*¹⁹, iar Nicolae Bălcescu s-a referit adeseori la Naima, prin intermediul traducerilor europene, mai cu seamă în analiza evenimentelor legate de bătălia de la Călugăreni (1595), în *Români sub Mihai-Vodă Viteazul*. De asemenea, N. Iorga²⁰ a publicat extrase din cronica lui Naima, după traducerea lui A. Galland, fără să mai amintim de alți istorici (P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu ș.a.), care au reprodus pasaje din această valoroasă operă.

Prin punerea în circuitul istoriografiei a tuturor informațiilor din cronica lui Naima referitoare la trecutul poporului român, specialiștii, ca și publicul larg de cititori, vor găsi noi posibilități de a investiga acest izvor, care a suscitat interes atît în istoriografia universală, cît și, mai ales, în istoriografia română.

Traducerea alăturată s-a efectuat după ediția din anul Hegirei 1280 (1863/1864) a cronicii lui Naima.

BIBLIOGRAFIE:

O.T.M., p. 43—44; O.M., vol. III, p. 151 și urm.; AHMED REFIK, *Alimler ve San'atkarlar* (Învățați și artiști), Istanbul, 1924, p.256 și urm.; G.O.W., p. 245—246; *Türkiye Ansiklopedisi*, Ankara, vol. IV, 1957, p. 248; I.A., fasc. 90(1960), p. 44—49 (art. *Naima*); I. H. UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi* (Istoria otomană), Ankara, vol. IV/2, 1959, p. 594—597; ASAF HALET ÇELEBI, *Naima. Hayati, San'ati ve Eserleri* (Naima. Viața, arta și operele), Istanbul, 1953.

¹⁶ Bibl. TKSM, Istanbul, Revan Köşkü, ms. nr. 1169, fol. 674. Arhivele Statului—București, Microfilme—Turcia, rola 26, cadrul 1 058.

¹⁷ Bibl. Nat. Paris, Fonds Français, nr. 12197.

¹⁸ *Annals of the Turkish Empire from 1591 to 1659 from the Cristian aera*, by Naima, translated from the Turkish by Charles Fraser, I, London, 1832, XVII + 467.

¹⁹ În *Tezaur de monumente istorice* (ed. A. Papiu-Ilarian), vol. II, București, 1863, p. 246.

²⁰ *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. I, București, 1895, p. 53—63.

NAIMA TARIHI SAU RAVZAT-UL-HÜSEYİN FI HÜLASAT-ÜL-AHBAR VE-L HAFİKAYN

ed. Istanbul, 1863/1864 (1280 H.)

Volumul I (442 p.)

65 EVENIMENTELE ANULUI O MIE¹

69 <Se descrie încordarea relațiilor dintre beilerbeul de Bosnia, Telli-Hasan pașa, și căpeteniile creștine din jur, care erau ațîțate de Austria>.

DESCRIEREA BĂTĂLIEI ȘI ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR

În luna djemazi-ul-evvel din anul amintit mai sus², cînd începuse să se imprimăvăreze, Hasan pașa³, ridicînd iarăși oștile și raialele Bosniei și pornind cu oaste mare spre partea ghiarurilor, a pus de a construit o cetate pe rîul Kupa, în apropiere de Yeni-Hisar⁴, și a trecut apoi în ținutul Croației (Hrvat). -

Beii vestiți ai aceluia serhat⁵ și stăpînii de cetăți și banul Transilvaniei⁶ și guvernatorul Croației, adunîndu-se la un loc, l-au întîmpinat cu oaste mare. După o vreme de luptă, oastea islamică a obținut biruință, iar ostașii ghiauri au fost înfrinți. Urmărindu-i puțin, au nimicit mulți ghiauri. Toate taberele lor fiind prădate, li s-au luat munițiile și șase tunuri colonborna, precum și celelalte avuții și provizii, care au intrat în posesia musulmanilor. După aceea, făcînd incursiune în ținuturile Croației, au luat nenumărați robi și multe avuții.

De asemenea, luîndu-se 2 000 de tigve și punîndu-se în lanțuri 200 de ghiauri vii, aceștia au sosit la Poarta fericirii împreună cu tunurile.

<Avertismentele lui Telli-Hasan pașa de a se lua măsuri nu au fost ascultate la Poartă>.

74 ȘEIHUL MEHMED EL-BUHARI

<Originar din Buhara, el a intrat în ordinul religios musulman numit Nakșibendi, iar după o vreme a venit la Istanbul>.

... Apoi, stabilindu-se la Silistra, din Rumelia, a murit pe la sfîrșitul anului 1000 al Hegirei. Este înmormîntat în bazar, într-un mausoleu (türbe) special ...

¹ 1000 H. = 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.

² Cemazi-ul-evvel 1000 = 14 februarie — 14 martie 1592.

³ Telli-Hasan pașa, beilerbei de Bosnia.

⁴ Yeni-Hisar, Noua Palanka (?).

⁵ E vorba de căpeteniile creștinilor (de la margine de țară).

⁶ Erdel banı. În Transilvania domnea principele Sigismund Báthory (mai 1581 — 1597).

75 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE UNU⁷**
 78 **MAZILIREA MARELUI VIZIR SIAVUŞ PAŞA⁸ ŞI VIZIRATUL LUI**
KODJA-SINAN PAŞA⁹

〈Mazilirea lui Siavuş paşa a avut loc la 25 rebi-ul-ahîr 1001¹⁰, iar Kodja-Sinan paşa a devenit mare vizir pentru a treia oară la 1 cemazi I 1001¹¹.

79 〈Descriindu-se isprăvile lui Telli-Hasan paşa, beilerbeul Bosniei, se arată că, pe vremea viziratului lui Siavuş paşa, acesta din urmă îi promisese ajutor împotriva Austriei〉.

... Dînd lui Kirli-Hasan paşa eialetul Rumeliei, 〈Siavuş paşa〉 îl desemnase să meargă în ajutor. Dar cînd sus-numitul paşă a intrat în sangeacul Sirmium (*Serem*) cu oştile Rumeliei, dincoace¹², Sinan paşa a devenit mare vizir.

〈Din pricina unor neînţelegeri din trecut cu Telli-Hasan paşa, marele vizir Kodja-Sinan paşa a plănuît o schimbare〉.

80 De aceea, pe la sfîrşitul lui ramazan¹², el l-a transferat pe Kirli-Hasan paşa, cu rang de vizir, din Rumelia la Timişoara şi a trimis pe propriul său fiu, Mehmed paşa, numindu-l beilerbei de Rumelia.

81 〈La un atac al creştinilor, conduşi de Zirin-oglu¹⁴, comandant de Kanizsa, Telli-Hasan paşa, beilerbeul Bosniei, lipsit de ajutor, a fost înfrînt şi a murit în timpul luptelor, încercîndu-se împreună cu alţi bei〉.

SERDARIATUL LUI SINAN PAŞA ÎN PARTEA UNGARIEI

82 ... Pregătindu-se în cincisprezece zile, el a plecat la expediţie cu orgoliu nespus şi a pornit cu mare alai în ziua de joi, a douăsprezecea zi a lunii şevval din anul 1001¹⁵.

83 〈El a trecut prin Sofia şi a ajuns la Belgrad〉.

83 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOI¹⁶**
 90 **ASEDIEREA STRIGONIULUI¹⁷ DE CĂTRE AUSTRIECI**

91 〈În timp ce se desfăşurau lupte la Strigoniu〉, în veneratul ramazan¹⁸
 92 au venit cu multe oşti, din partea serdarului 〈Kodja-Sinan paşa〉, valiul de Timişoara (*Temeşvar*) şi valiul de Bosnia şi s-au aşezat lîngă Pesta. De la Strigoniu se auzeau bubuiturile de tunuri.

〈Urmează descrierea unor ciocniri în localitatea asediată〉.

⁷ 1001 H. = 8 octombrie 1592 — 26 septembrie 1593.

⁸ Siavuş paşa, mare vizir (4 aprilie 1592 — 28 ianuarie 1593; al treilea vizirat).

⁹ Kodja-Sinan paşa, mare vizir (28 ianuarie 1593 — 16 februarie 1595; al treilea vizirat).

¹⁰ 25 rebi II 1001 = 29 ianuarie 1593.

¹¹ 1 cemazi I 1001 = 3 februarie 1593.

¹² La Poartă.

¹³ Ramazan 1001 = 1 iunie — 30 iunie 1593.

¹⁴ Zirin-oglu, „fiul lui Zrinyi“; Zrinyi György (?).

¹⁵ 12 şevval 1001 = 12 iulie 1593.

¹⁶ 1002 H. = 27 septembrie 1593 — 15 septembrie 1594.

¹⁷ În text: *Estergon*, Estérgom (rom. Strigoniu), Gran.

¹⁸ Ramazan 1002 = 21 mai — 19 iunie 1594.

... Într-un cuvînt, pînă ce marele serdar <Kodja-Sinan paşa> nu s-a apropiat de Buda, ghiaurii nu au părăsit Hatvanul¹⁹ și Strigoniul. Apoi, ridicîndu-se de acolo, au venit și s-au adunat la Komran²⁰. În timpul acesta, cînd valiul de Timișoara, sosit pentru ajutor, se afla la Pesta, a venit vestea că s-a răscolat populația unei palânci din ținutul său. Atunci, sus-numitul pașă, ajungînd în mare grabă, i-a ucis pe toți răscolaii.

94—95 <Asediul cetății Yanik²¹ și luptele cu creștinii, în frunte cu Mathias, fratele împăratului Rudolf al II-lea>.

97 ÎNCEPUTUL RĂSCOALEI LUI MIHAI²², VOIEVODUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (EFLAK)

Voievozii Țării Românești dădeau încă din trecut care de tunuri și cai pentru munițiile necesare expedițiilor. Mai înainte, el trimisese²³ pentru expediția din Veszprém²⁴ două-trei sute de cai. Totuși, mergînd din Belgrad oameni trimiși de marele serdar²⁵, i-au cerut din nou cai, zaherea și bani (*hazine*). Neavînd grijă să ajungă la timp la Belgrad, i se făcuseră reproșuri²⁶.

Apoi, a făcut să ajungă patru sute de cai, vistierie și daruri lîngă <cetatea> Yanîk, dar, spunîndu-se că „nu au sosit la timp”, s-a dat firman ca omul său să fie ucis. Fiind salvat prin mijlocirea fiului său^{26a}, Mehmed pașă, i s-au refuzat darurile. Serdarul a zis: „De ce trebuie ca astfel de țări să fie în mîna unor ghiauri nepăsători? Cu ajutorul preafaltului Allah, în primăvara aceasta expediția noastră va fi asupra Țării Românești!”. De aceea oamenii lui fuseseră închiși; ei au fost eliberați la Belgrad, la întoarcere. Astfel, fuseseră trimise <lui Mihai> porunci înalte și drastice. Rătăcitul de Mihai însă era un ghiaur cu gîndul de a se pregăti pentru răscoală. Acest fel de a-l trata, cu mînie, a fost un pretext de răscoală pentru el. Acestea vor fi povestite printre evenimentele anului următor.

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE TREI²⁷

100 PIERDEREA UNOR AVANTAJE PRIN MĂSURILE NECHIBZUITE, PRIN NEPĂSAREA ȘI PRIN LIPSURILE SERDARULUI²⁸

<Enumerîndu-se unele măsuri greșite, se arată că serdarul Sinan pașă a permis distrugerea unor localități, ai căror locuitori s-au transformat în haiduci, și că a luat haraci pentru morile din Belgrad>.

Marea greșală a fost și aceea că, nesimulînd prietenie față de voievozii din Țara Românească și Moldova (*Bogdan*), i-a persecutat pe aceștia. Deși sosiseră darurile sale^{28a}, totuși el nu le-a primit și a vrut să omoare pe oamenii lui <Mihai>. Era o greșală nechibzuită să-i răscole prin mînie nepotrivită și nefolositoare.

¹⁹ *Hatvan*, localitate în Ungaria.

²⁰ *Komran*, Komorn, Komaron, Komárom, Komárno (R. S. Cehoslovacă).

²¹ *Yanîk* (*Yanîk*), Raab sau Győr.

²² *Mihal*, Mihai Viteazul, domnul Țării Românești (1593—1601).

²³ Mihai Viteazul.

²⁴ *Besprem*, oraș în Ungaria.

²⁵ Kodja-Sinan pașă, mare vizir.

²⁶ Lui Mihai Viteazul.

^{26a} Al lui Kodja-Sinan pașă (mare vizir).

²⁷ 1003 H. = 16 septembrie 1594 — 5 septembrie 1595.

²⁸ Sinan pașă (pe atunci mare vizir).

^{28a} Ale lui Mihai Viteazul.

RĂSCOALA VOIEVODULUI MOLDOVEI²⁹

101 Începînd expedițiile ungurești, cezarul³⁰ trimisese tuturor căpeteniilor ghiaure scrisori. Și papa³¹ invitase cele patruzeci de neamuri creștine la atac asupra musulmanilor. De aceea Transilvania (*Erdel*), Țara Românească și Moldova, unindu-se, au hotărît să se răscoale și au început să atace localitățile de pe malurile Dunării (*Tuna*). Domnul Moldovei de atunci era o creatură numită de Sinan pașa. Ferhad pașa³², dorind mazilirea acestuia, a trimis în locul lui pe un tînăr cunoscut sub numele de „beizadea de Bogdan”³³. Acest tînăr fusese crescut la curtea sa și se spunea chiar că trecuse la islamism. Potrivit obiceiului, el l-a trimis cu capugibaș și cu un ceauș de înscăunare³⁴. Dar predecesorul său, răscolindu-se, i-a întors înapoi pe cei veniți. Cînd ceruseră ajutor de la Poartă, <Ferhad pașa> îl numise pe Mustafa pașa, care fusese mazilit de la beilerbeilicul de Maraș³⁵, fiind trecut la acest post din rangul de chehaia al lui Sinan pașa. Îl trimisese atașîndu-i 2 000 de ieniceri și un număr oarecare de ostași, precum și pe agalele sale cu zeamete mari, spre a-i scăpa de dările poruncite. Cînd au ajuns, Dunărea fiind înghețată, s-au așezat în șesul Rusciucului. În timp ce treceau tunurile spre partea Giurgiului (*Yerkökü*), ostașii ghiaurilor, dînd un atac neașteptat, l-au omorît pe Mustafa pașa, cu încă mulți oameni. Pe mulți i-au făcut prizonieri. După aceea răscoala din Moldova³⁶ s-a înteețit din zi în zi.

VESTEA RĂSCOALEI LUI MIHAI, VOIEVODUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

În Țara Românească fiind multe oi și vite, miere și sare, ori de cîte ori se schimbau voievozii, negustorii și bogătașii din Istanbul dădeau bani și apoi mergeau și adunau de la raiale, pentru banii lor, oi și miere și seu. Și cerînd aceste lucruri pentru cîștiguri mari (*murabaha*), se iscau nenumărate certuri. Negustorii, cerînd bani, îi persecutau pe domni (*bey*) cu injurii și afurisenii.

102 În București (*Bükreș*), capitala sus-numitului Mihai, erau peste 4 000 de creditori. Cei mai mulți erau ieniceri și cămătari bogăți. În fiecare zi, aceștia atacau și aruncau cu pietre în palatul său și, luînd toate bunurile care încăpeau în mîinilor lor, îi băteau pe oamenii care se aflau la poarta lui <Mihai>. Persecuțiile și opreliștile lor l-au scos din răbdări. De aceea, într-o zi, i-a invitat pe aceștia și, dîndu-le sfaturi, le-a arătat generozitatea sa

²⁹ Aron Tiranul (14 octombrie 1592—24 aprilie 1595). Evenimentele se referă la Țara Românească.

³⁰ Rudolf al II-lea, împăratul Austriei (1576—1612).

³¹ Clement al VIII-lea (1592—1605).

³² Ferhad pașa, mare vizir (1591—1592; februarie — iulie 1595). Era caimacam.

³³ *Bogdan beyzadesi*. Este vorba de „Bogdan vodă, fecior Iançului vodă” (Sasul), pretendent la scaunul Țării Românești sau de Ștefan Surdul, pretendent în Moldova.

³⁴ *İskemle çavuşu*; în alte izvoare: *ışkemle ağası*.

³⁵ *Maraș*, oraș și provincie în Anatolia.

³⁶ Din context rezultă că este vorba de Țara Românească și de Mihai Viteazul.

کرکی کی محاصرہ اولنوب، لآئیدہ فقی، بسراولجہ، دوکلسر،
 (مقدمہ عصیان میخال و یودہ افلاق) افلاق و یودہ لری مہمات
 سفر ایچون طوب عربہ سی و بارکیرل و یرہ گلشدر سابقا بسپریم
 سفرینہ ابکی اوچوز بارکیر کوندرمشیکن تکرار ہر فردن بارکیر
 ذخیرہ طلبنہ و خزینہ محصبانہ صدر اعظم طرفندن آدملر
 واروب بلغرادہ محلبلہ ایرشدر مکملہ مصائب اولنبدی بہدہ درتوز
 بارکیر و خزینہ و ہدایاسی بانق النہ بنش مکملہ وقتی ابلہ کلدی دیو
 آدمبسنہ قتل فرمان اولنوب اوغلی محم پاشا شناسنیلہ قررتی اوب
 ہدبہ سی رد اولندی و اوبلہ ممالک برابکی مہمل کافراندہ اولدی
 ہ لازم ان شاء اللہ تعالی اول ہماردہ سفر بمنز افلاق اوزرینہ د
 دیوب آدملری محبوس ود نشدہ بلغرادہ اطلاق اولنوب مؤکد
 اوامر عالیہ کوندر اشبدی میخال ضال ایسہ عصیانہ منہی برکانر
 اولملہ بوتہ و روضضب معاملہ سی طغیانہ سبب اوادی کہ سال آئیدہ
 ذکیر اولسہ کرکسر و یوسفزہ کلورکن غازی کرای خان کفار
 ملکنڈن اباق باصمامش برردن کلرب نیمہ غزنی عظیم ایتمندر کہ
 نمیر اولنازسنہ ثلاث والف وقایعندندر ربیع الاول واسطنندہ
 کریمہ شاہ جہان فاطمہ سلطانوز بر خاتیل پاشاہہ عقد اولنوب
 اسکی سرایدہ جمعیت نسائہ خلویت وقت مساولدی و ربیع
 الاولدہ ماوراء النہر سلطانی عبداللہ خان طرفندن ابلجی کادی
 و بوانشادہ قبودان جفلاہ زادہ دونمئای ہمایون ابلہ مسبسنہ
 قلغہ سی اطرافنی اووب بر فاج قالیونلرین آوب ترسانہ یہ کلشدر
 کترہ و بہود کولک و صاری دلیند صاررلردی تذلیل مراد اولنوب
 سیباہ و فرمزی جوقہ دن طاقبدر کیمک فرمان اولندی

﴿ وقایع سنہ ثلاث والف ﴾

(فتح قلمہ بانق) جون سنہ ثلاث والف دخول ایلدی بانق

în câteva cuvinte: „Dacă mă omorîți pe mine — le-a spus el — avuțiile voastre se vor pierde. Veniți și asculăți cuvîntul meu! Duceți-vă cu oamenii care sînt numiți prin ținuturile Țării Românești și aduceți bunurile strînse și apoi luați din ele banii voștri”. După multe îndoieli și împotriviri, aceștia s-au învoit. Lucrurile strînse și aduse nu erau îndeajuns pentru toate datoriile; ei cereau și dobînzile. Atunci <Mihai> l-a chemat pe cadiful de Giurgiu să le facă socotelile. Acesta fiind găsit bolnav, a plecat naibul Alidjan efendi, deoarece, dacă în Țara Românească era nevoie de o judecată cu musulmanii, mergeau cadiii de Giurgiu, fiind însărcinați cu aplanarea lor. Alidjan le-a făcut socotelile precum urmează: omul care pretindea 60 de poveri (*yük*) de aspri prezenta dovada. <Creștinul zicea>: „Într-adevăr, actul este al meu”. <Musulmanul spunea>: „Dar arată-mi felul și prețul obiectelor pe care mi le dai!”.

Atunci, după multe cereri și certuri, se învoia cu ceea ce i se arăta. De exemplu, i se dădeau 10 poveri de aspri bani, un hanger împodobit în valoare de 20 de poveri de aspri, un harnașament de cinci poveri de aspri. Toate se ridicau la 60 de poveri <de aspri>.

Dar musulmanul spunea: „Lucrurile pe care mi le-ai dat, ia-le cu un preț de patru ori mai ieftin. Ceea ce îmi dai cu cinci poveri, să ți-l dau cu o povară. Ia-l!” După mii de certuri și gîlcevi, <Mihai> îl făcea pe om să accepte 30 de poveri în loc de 60 de poveri. Apoi îl pune pe cadiu să înregistreze și să sigileze. De asemenea, pune și pe diacii lui să scrie. Ceea ce era mai puțin de zece poveri nu pune la socoteală, spunînd că „acestea sînt mărunțișuri”. În felul acesta, a făcut ca toată datoria să-i scadă la 6 000 de <poveri> aspri.

De la naibul mai sus amintit, Alidjan, s-au transmis următoarele: „Am ieșit afară. Un vechi prieten ghiaur, apropiindu-se de mine mi-a zis: «Alidjan-Hodja, de douăzeci de ani îmi ești prieten. Să pleci chiar acum și să nu mai rămîi pînă la chindie; să nu stai nici la Giurgiu, ci să cauți să-ți arunci sufletul la Rusciuc. Totul s-a sfîrșit!» Spunînd acestea, el a plecat. 103 Într-adevăr, am văzut că în oraș este mare vîlvă, iar cete de ghiauri străini erau adunați în diferite colțuri. Atunci, urcîndu-mă imediat în trăsură (*koçi*), am sosit în grabă la Giurgiu. Pînă ce l-am anunțat pe cadiu și pînă ce ne-am sculat să plecăm, în timpul acesta afurisiții ucisese pe toți creditorii și pe musulmanii care se aflau acolo³⁷ și, venind în cete, atacau Giurgiu. Nemai-rămînînd altă posibilitate și fiind un bun înotător, am trecut Dunărea înot pe malul celălalt. A mai trecut încă un om. Dar numai noi amîndoi ne-am salvat. Ei au ucis majoritatea bărbaților și femeilor musulmane din cele peste 4 000 de suflete care erau la Giurgiu. Mulți au fost făcuți prizonieri; apoi l-au incendiat”.

Acest eveniment s-a întîmplat în anul 1002, luna djemazi-ul-evvel³⁸. Cei care se aflau prin părțile Moldovei au trecut în părțile Chiliei (*Kili*) și Akkermanului și Hîrșovei (*Korsova*). Din Rusciuc au trimis la Poartă vești cu mahzaruri și au făcut cunoscută situația. Populația Rusciucului s-a ridicat și s-a împrăștiat prin munți și păduri și în împrejurimi. Fiind timp de iarnă, nu s-a adunat în grabă oaste la Poartă, ci a rămas pentru primăvară ...

³⁷ La București.

³⁸ *Cemazi I 1002* = 23 ianuarie — 21 februarie 1594. Aici este o greșeală: 1002 H., în loc de 1003 H.

114 TULBURĂRILE GHIAURILOR DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA ȘI ATACUL
LOR ASUPRA BRĂILEI (IBRAIL) ȘI AKKERMANULUI

115 Mai înainte, voievodul Moldovei venise asupra Benderului. I s-a opus Ahmed bei, emirul de Bender, luptându-se împreună cu gazii. Apoi, venind din nou asupra Chiliei și Akkermanului, el a asediat Akkermanul. Locuitorii vilaietului ceruseră mai înainte ajutor de la Gazi Ghirai han³⁹. Sosind Adil Ghirai⁴⁰ cu un număr oarecare de ostași, când i-a atacat <pe ghiauri>, aceștia au schimbat șederea lor în fugă. Unii dintre afurisiți au fost uciși, alții au fugit și mulți au căzut prizonieri.

Voievodul Țării Românești, afurisitul de Mihai, trimițând la Brăila pe comandantul său cel răufăcător⁴¹, acesta a atacat-o prin surprindere. Populația intrând în cetate, ghiaurii au distrus și au ruinat orașul (*varoș*) cetății. Apoi, așezând tabăra lor, au început să asedieze <cetatea>. Trei-patru mii de ostași tătari, iuți ca vântul, trecând din nou Dunărea, pe ghiață, și dând ajutor, tabăra lor s-a stricat și au murit peste o mie de ghiauri. Afurisiții răufăcători, adunând iarăși aproape 20 000 de ostași dintre rebelii unguri, transilvăneni și valahi, au venit cu tunurile la Brăila. Când au atacat cu gândul de a o asedia, locuitorii cetății le-au ieșit în față și s-au luptat cu ei un timp oarecare. Dar ghiaurii umili fiind mulți și rezistența fiind grea și dificilă, <locuitorii cetății> au intrat în cetate și au început să lupte de acolo. Afară de faptul că, datorită dezghețului Dunării, era greu să se dea ajutor, ghiaurii afurisiți, la rîndul lor, au intrat în metereze și au început să bată cetatea. Săpînd șanțuri subterane și dînd lupte mari, locuitorii au fost cuprinși de disperare. Atunci s-au sîntui: între ei să iasă prin capitulare condiționată (*vire*). Kara-Çavuş Mehmed bei și Mustafa Çavuş fiind mijlocitori, <ghiaurii> au jurat în legea lor față de beii maghiari⁴² și au făgăduit că nimeni nu va suferi pagube. S-au înțeles ca locuitorii cetății să fie trecuți cu corăbiile în partea cealaltă <a Dunării>. Dar, pe cînd mahomedanii erau transportați, ghiaurii i-au scos cu forța, reținînd lucrurile lor în valoare de aproape o mie de poveri (*yük*), în timp ce țipetele și suspinele populației umpleau văzduhul.

Ghiaurii, înconjurîndu-i, au făcut prizonieri pe cei mai renumiți dintre musulmani. De asemenea, pe unii i-au dezbrăcat, iar pe alții au început să-i omoare. Kara-Çavuş, văzînd această situație, le-a spus: „Bre, mincinoșilor, unde a rămas jurămîntul vostru? Se poate așa ceva la o nație?”. Atunci beii maghiari, împiedicîndu-i pe ghiauri cu sabia, au ucis pe cîțiva dintre ei și au trecut populația dincolo de Dunăre și au trimis-o.

116 Așa cum s-a povestit mai înainte, afurisitul de Mihai și-a mărit răzvrătirea prin uciderea lui Mustafa pașa⁴², beilerbei de Maraș, și a început să facă răutăți în toate părțile. Aproape 4 000 de ghiauri din oastea sa au mers spre Silistra pentru devastări⁴³. Mustafa bei, mirvala de Silistra, fiind anunțat, a adunat oaste și a făcut zid în calea afurisiților. Din 4 000 de ghiauri nu au scăpat nici o sută, iar ceilalți au fost trecuți prin sabie, el răzbunîndu-se astfel pe deplin.

³⁹ Gazi Ghirai al II-lea (1588—noiembrie 1596 și 1596—1608).

⁴⁰ Adil Ghirai, calgai.

⁴¹ Banul Manta (era paharnic). La Kiatip Celebi: „Banul Mihalcea” (vezi *Cronici turcești* ..., vol. II, p. 36).

⁴² Comandați de Albert Király.

⁴³ Mai sus se afirmase că acesta fusese ucis de domnul Moldovei.

⁴⁴ Conduși de Banul Mihalcea.

SERDARIATUL LUI FERHAD PAȘA ⁴³ ÎN PĂRȚILE ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI

Mai înainte, cînd a fost distrus Giurgiul, au sosit la Poarta fericirii scrisori de chemare în ajutor. Afurisitul Mihai, cerînd sprijin de la țările ghiaure, vecine cu el, a provocat distrugerii, cu aproape 100 000 de soldați purtători de nenorociri, în toate ținuturile aflate pe malul Dunării și a pricinuit stricăciuni celor ce se roagă lui Allah. Cînd aceste știri au ajuns la auzul împăratului, marele vizir a fost numit serdar și însărcinat să meargă în primăvară în acele părți.

<Se descriu pregătirile de expediție și poruncile date emirilor din Silistra, Nicopole și Vidin în vederea construirii unui pod pe Dunăre>.

119 PLECAREA LUI FERHAD PAȘA SPRE ȚARA ROMÂNEASCĂ

Pregătindu-se arme pentru expediția împotriva Țării Românești, în anul 1003, în ziua de 17 a lunii șaban⁴⁴, marele vizir Ferhad pașa a ieșit cu mare alai din capitala împărăției și a descins la Davud-Pașa⁴⁵.

120 Ibrahim pașa, care era al doilea vizir, a fost numit caimacam și Iemișci-Hasan, agă de ieniceri, a rămas la Poartă, iar pentru expediția împărătească a fost însărcinat zagargibași-aga cu 10 000 de ieniceri. Cu zece galere (*kadirga*) s-au trimis la Rusciuc, pe Dunăre, tunuri și alte arme de luptă.

Dar Damad-Ibraim pașa, care era caimacam, arăta numai de formă interes pentru terminarea pregătirilor și, pentru că nutrea o dușmănie ascunsă față de Ferhad pașa, trecea cu vederea pregătirile și neglija aranjarea celor necesare.

Pe drum, Ferhad pașa trimisese scrisori padișahului cerînd ajutor. El făcuse cunoscut de nenumărate ori că: „dușmanul este pregătit în fața Bucureștiului, iar noi ne-am apropiat de Rusciuc, care este granița noastră. Puținii ostași care se găsesc lîngă noi sînt bolnavi. Pentru a-l pedepsi pe dușman avem nevoie de multă oaste și, în acest scop, ostașii trebuie îndreptați în aceste părți“.

<Se arată felul în care Ibrahim pașa l-a discreditat pe Ferhad pașa în fața sultanului>.

121 ... În acest timp, la 5 ramazan⁴⁶, Moldova și Țara Românească fiind transformate în eialet⁴⁷, Moldova a fost dată lui Djafer pașa, fost beilerbei de Șirvan⁴⁸, iar Țara Românească a fost dată lui Satirdji-Mehmed pașa. Toate ținuturile Moldovei și Țării Românești fiind înregistrate ca *mukataa*, defterdarlicul lor a fost dat lui Mehmed bei din Ienișehir⁴⁹ S-a dat firman să fie recrutați 12 000 de ostași activi⁵⁰.

⁴³ Ferhad pașa era mare vizir.

⁴⁴ 17 șaban 1003 = 27 aprilie 1595.

⁴⁵ Davud-Pașa, loc de popas la marginea Istanbulului.

⁴⁶ 5 ramazan 1003 = 14 mai 1595.

⁴⁷ Eyalet; aici în sensul de „pașalic turcesc“, „provincie otomană“, care nu s-a putut realiza, oastea otomană fiind înfrîntă de Mihai Viteazul.

⁴⁸ Șirvan, oraș și provincie în Caucaz.

⁴⁹ Ienișehir (*Yenișehir*), oraș în Anatolia.

⁵⁰ *Muvazzaf kul*.

SOSIREA LUI FERHAD PAȘA LA DUNĂRE

La sfârșitul veneratei luni șevval⁵¹, când marele vizir a intrat în Rusciuc, cheresteaua pentru pod era pregătită.

Sosind tonbazuri de la Nicopole, la 1 zilka'de⁵² s-a început construirea podului.

Prinzînd niște limbi⁵³, s-a obținut știrea că ghiaurul răufăcător Mihai se afla cu oastea sa la București și că i-au sosit ajutoare de la transilvăneni și maghiari vreo 70 000 de oameni. La începutul lunii zilka'de, Hasan pașa, beilerbei de Rumelia, prezentîndu-și alaiurile, s-a atașat oștirii cu cei aproape 500 de prizonieri și 4 000 de tigve luate de la valahi și maghiari. Marele vizir supraveghea construirea podului stînd sub un umbrar susținut de opt stîlpi. În cinci-șase zile podul a ajuns pînă în mijlocul fluviului, la insula din fața Rusciucului. Cealaltă parte, pînă la Giurgiu, fiind largă, se putea completa cu 500 de tonbazuri. O porțiune din apropierea cetății fiind mai puțin adîncă, acolo au fost numiți sangeacbeii pentru fixarea stîlpilor mari. În felul acesta, podul se construia, iar fostul defterdar, Ibrahim pașa, stătea la Belgrad cu cele patru bölük-halkî, dîndu-le soldele. De asemenea și marele vizir Ferhad pașa se gîndea să plece la Belgrad, după îndepărtarea nenorocirilor pricinuite de răufăcătorul Mihai.

MAZILIREA VIZIRULUI FERHAD PAȘA ȘI VIZIRATUL LUI SINAN PAȘA⁵⁴

... El a fost învinuit că „are înțelegere, pe ascuns, cu răzvrătitul de Mihai; este de acord cu el în privința nimicirii oștilor islamice și a trecut la greșeala de a deveni ghiaur și răzvrătit, prin nepăsare“.

⟨Urmează numirea lui Sinan pașa ca mare vizir și întoarcerea lui Ferhad pașa la Istanbul pentru a cere iertare. Între timp se emite firman ca Ferhad pașa să fie ucis⟩.

... În legătură cu sentința, se dă amănuntul că, venind la Ferhad pașa jeluitori, de la cei mai mulți dintre locuitorii de pe malurile Dunării, aceștia i-ar fi spus: „Afară de faptul că familiile noastre au intrat în robie la ghiauri, aceștia pun în adunările lor ca soțiile noastre să-i și servească cu pahare. Nu există oare zel pentru Islam?“. Atunci el ar fi spus cu asprime: „Dar e plăcut cînd voi luați soțiile lor în robie?“

⟨Ferhad pașa, ajuns la Istanbul, obține pentru un timp iertare, dar mai tirziu este ucis⟩.

DESCRIEREA AMĂNUNȚITĂ A EXPEDIȚIEI LUI KODJA-SINAN PAȘA ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

⟨Pornirea lui Sinan pașa de la Poartă în calitate de mare vizir și serdar⟩.

... El a sosit la ordie pe la sfârșitul lui zilka'de⁵⁵. Mai sus pomenitul pod se întinsese pînă aproape de cetatea Giurgiu. După ce a fost terminat, pe la mijocul lui zilhidjge⁵⁶, marele vizir a trecut cu toată oastea. Hasan

⁵¹ Șevval 1003 = 9 iunie — 7 iulie 1595.

⁵² 1 zilka'de 1003 = 8 iulie 1595.

⁵³ Dil tutulub.

⁵⁴ Această schimbare a avut loc la 7 iulie 1595.

⁵⁵ Zilka'de 1003 = 8 iulie — 6 august 1595.

⁵⁶ Zilhicce 1003 = 7 august — 5 septembrie 1595.

paşa, valiu de Rumelia, a fost numit să plece ca cerhagi cu oastea eialetului său, iar Satîrdji — Mehmed paşa⁵⁷, împreună cu oastea siriacă, (*Şam*), a fost numit la aripa dreaptă, în timp ce beii de Salonic şi de Nicopole au fost numiţi la paza podului. Cele şapte galere sosite de la Foartă, cu muniţii şi arme, au acostat la Rusciuc. La 17 zilhidje⁵⁸ s-a pornit, de asemenea, şi de la Giurgiu.

S-a descins la capul văii Călugăreni (*Kalugeran*), care era o vale plină de stejari. Dincolo se întindea Valea Bucureştiului. De acolo, Bucureştiul era la o depărtare de patru mile. S-a poposit lângă pădurea aceea de stejari.

126 Pe când ostaşii stăteau liniştiţi, iar caraualele se duseseră la gura văii, s-a văzut ridicându-se praf dinspre valea Bucureştiului şi au apărut alaiurile de ghiauri, Îngrijitorii de cai⁵⁹, sperându-se, au venit la corturi. Ostaşii, încălcând pe cai, au ieşit în faţa ghiaurilor, iar marele vizir, aranjînd rîndurile, a pus de au întins scînduri, în mlaştina care era în faţă. Ienicerii au intrat în pădure şi, scoţînd zece tunuri mari (*şahi*) la marginea pădurii, au tras asupra ghiaurilor. Pe drumul de mijloc mergea oastea islamică. Respingîndu-i pe afurişi, au aranjat tunurile şi au obţinut unele succese. O parte din ghiauri au fost distruşi, iar cei rămaşi s-au postat după-amiază în faţa văii, în stare de împrăştiere.

Toată oastea <turcă> era pregătită. Vizirul a rămas la capătul celălalt al văii Călugărenilor. Ghiaurii, aprinzînd focuri în valea Bucureştiului, duceau în timpul nopţii, cu strigăte şi cu zarvă şi cu steaguri, cirezi de bivoli.

În *Behdjet-üt-Tevarih*⁶⁰ este scris că „în apropierea podului Călugăreni era un loc păduros şi mlaştinos. Cînd <turcii> au descins acolo, apărînd un alai de ghiauri, au început să se lupte. Punîndu-se tunuri şi puşcaşi la intrarea în pădure, Satîrdji-Mehmed paşa, Haydar paşa, Husein paşa, Ayaspaşazade Mustafa paşa au trecut podul cu oaste nenumărată şi l-au întîmpinat pe duşman. De la amiază şi pînă la chindie s-au dat lupte crîncene. Capturîndu-se 12 tunuri de la duşman, se întrezărise, într-adevăr, victoria. Dar locul mai sus pomenit era un drum mlaştinos şi păduros. Mai sus amintitul <Satîrdji> Mehmed paşa a fost rănit, pe cînd fugea, iar Husein paşa, Haydar paşa şi Mustafa paşa şi-au găsit moartea de martiri, încercîndu-se în mlaştini“.

127 Potrivit zicalei: „Cine seamănă discordie culege nenorocire“, în anul acela plin de necazuri, măria-sa marele serdar <Sinan paşa> însuşi, fugind de atacul acesta al duşmanului, a nimerit într-o băltoacă. Căzînd de pe calul său, ieşea dintr-o băltoacă şi cădea într-alta, stătea jos şi iar se scula. Ajun-gîndu-l unul dintre vitejii Rumeliei, cu numele de Hasan, l-a luat în spinare şi l-a scos din mlaştină. Mai sus-amintitul Deli-Hasan a rămas renumit cu numele de Batakci şi apoi a devenit delibaşul lui Kodja-Murad paşa⁶¹.

⁵⁷ Acesta a condus expediţia împotriva Oradiei în 1007 H. (1598). Vezi şi mai departe.

⁵⁸ 17 zilhicca 1003 = 23 august 1595.

⁵⁹ *At oğlanları*.

⁶⁰ De fapt: *Nuhbet-üt-tevarih* (Cronică aleasă), de Mehmed bin Mehmed (cf. *Cronici turceşti* ..., vol. I, p. 418 şi urm.)

⁶¹ Kodja-Murad paşa (Kuyudju-Murad paşa) a fost vizir pe vremea sultanului Ahmed I (1603—1617). A participat la expediţiile din Orient şi Occident. A murit pe la 1611. El a contribuit la încheierea păcii de la Zsitvatorok (1606).

FUGA GHIAURILOR JOSNICI

În noaptea aceea s-a produs un zgomot asurzitor, datorită faptului că, fițilul unui ienicer atingînd pulberea de la un tun darben, s-a aprins praful de pușcă și focul a cuprins pulberea întinsă în apropiere. Oastea sperindu-se, voci de rugă s-au înălțat în văzduh. Ostașii ghiauri, crezînd că oastea islamică a dat un atac peste noapte, s-au învîlmășit între ei și au rupt-o la fugă. Răufăcătorul de Mihai s-a dus în grabă la București și un număr oarecare de ostași ghiauri a plecat spre Moldova. Apoi, ridicîndu-și oștile, <ghiaurii> s-au stabilit la București.

În ziua luptei, fiind vreme de strîmtoare și fiind greu de ajuns pe șesul de dincolo de pădure, <turcii> s-au întors și s-au așezat. Făcîndu-se un popas de două zile, au adus prinși de la ghiauri.

Ei dînd de știre că ghiaurii au ajuns la București, la 18 zilhidje ⁶². Hasan pașa a trecut trecătoarea cu oastea sa și a descins la șes. Akîngiii, împraștiindu-se în împrejurimi, au adus cu ei prizonieri, zaherele și animale. Mihai, evacuînd Bucureștiul, s-a dus la Tîrgoviște (*Tergoviște*). Dar, nestînd nici acolo, s-a dus spre pădurile greu de străbătut din partea graniței Transilvaniei. Marele vizir, trecînd și el trecătoarea la 20 zilhidje, a ajuns cu oastea la București și a descins în șes.

În bisericile din București instalîndu-se *mihrab*-uri și *minber*-uri, s-au făcut rugăciuni. Au spart bulele strălucitoare și crucile puse deasupra cupolelor și au stricat chipurile <din biserici>.

SFATUL SERDARULUI PENTRU ÎNLĂTURAREA GHIAURILOR ȘI PENTRU CONSTRUIREA UNEI CETĂȚI

În cortul marelui vizir s-au adunat notabili și marii demnitari. S-a spus că „vilaietele Țării Românești și Moldovei fiind date ghiaurului, nenumăratele lor stricăciuni și răzvrătiri pricinuiesc greutate. Înălăturîndu-i imediat pe aceștia, să se construiască, de azi înainte, o cetate puternică și ele să fie transformate în eialet (*eyalet*) separat ^{62a}. De asemenea, la trecătoarea Tîrgoviște să se construiască o cetate”.

Cei prezenți considerînd bineyenită această părere, au hotărît ca atare. De aceea au scris un raport (*telhis*), care a fost trimis la Poartă. Eialetul a fost acordat lui Satîrdji-Mehmed pașa. Marele vizir mergînd cu toți demnitarii în orașul București, constructorii au măsurat întăriturile cu etaje ale mănăstirii voievodului Alexandru ⁶³, care era locul cetății vechi, și au început să le construiască. S-a poruncit pregătirea cherestelei și a celorlalte lucruri necesare. La sfîrșitul lui zilhidje s-a început clădirea cetății și a fost terminată în 12 zile. Amănuntele vor fi povestite în <cursul evenimentelor din> anul următor.

⁶² 18 zilhicce 1003 = 24 august 1595.

^{62a} Vezi mai sus, nota 47.

⁶³ Este vorba de biserica construită de Alexandru al II-lea Mircea. Azi: Biserica „Radu Vodă”.

POVESTIREA FAPTELOR GHIAURILOR DE LA GRANIȚA UNGUREASCĂ

〈După 1 șevval⁶⁴, Mehmed pașa, fiul lui Sinan pașa, sosește la Kirez-Ilyas pentru paza graniței unghurești〉.

Beilerbeul de Anatolia, beilerbeii de Bosnia, de Karaman, de Sivas, de Buda (*Budin*), de Timișoara, de Alep și de Sighetvar, precum și inten-denții de ieniceri și spahii și silahdarii și cetele de lefegii de dreapta și de stînga au stat adunați la vechea Buda.

〈Urmează descrierea asedierii Strigoniului de către austrieci〉.

129 PLECAREA OȘTIRII ISLAMICE SPRE STRIGONIU ȘI TOTALA EI ÎNFRÎNGERE

... La începutul lui zilhidjge⁶⁵, 〈Mehmed pașa〉, fiul lui Sinan pașa, care era serdar, și beilerbeul de Buda, Sofu-Sinan pașa, și beilerbeul de Timișoara, Ahmed pașa din Mihalici, 〈și alții s-au dus asupra austriecilor din Strigoniu, unde au dat lupte cu ei〉.

131 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRU⁶⁶
OCUPAREA CETĂȚILOR BUCUREȘTI ȘI TÎRGOVIȘTE DE CĂTRE MIHAI (MIHAL)
CEL RĂTĂCIT

132 Marele vizir Sinan pașa, construind o cetate din lemn, a pregătit tunurile și munițiile necesare și a pus acolo o mie de ieniceri și o mie de kulogli. La 13 muharrem 1004⁶⁷ a ajuns la șesul Tîrgoviște. Populația 〈Tîrgoviștei〉 fugind încă dinainte, ea a fost găsită pustie. Și aici, ca și la București, s-a început construirea unei cetăți din lemn. Ea a fost terminată într-o lună, săpîndu-se și un șanț adînc. A fost construită cu două caturi. S-au pus în ea tunuri, muniții și oști. Apoi, dîndu-li-se zaherele și solde, s-au întors de acolo la 12 ale norocosului safer⁶⁸. În ziua cînd au descins la menzilul din fața lor, răufăcătorul de Mihai a ieșit din pădure și a împresurat Tîrgoviștea. La oaste se auzeau bubuiturile de tunuri. Luînd orașul cu lovituri tari, în trei zile, el i-a prins pe Ali pașa și pe Koci bei, care rămăseseră înăuntru. Băgînd în ei sulița, i-a fript în fața focului, făcîndu-i chebab. Ceilalți ostași au fost făcuți robi, iar cetatea a fost distrusă. Apoi, 〈Mihai〉 s-a retras și a plecat.

În ziua aceea, cînd i-a sosit serdarului știrea asediului și i s-a cerut ajutor, ostașii islamici s-au întristat. Pe cînd ei stăteau așa, au ieșit din pădurea aflată în apropierea menzilului lor 300 de ghiauri. Cei din oastea de Rumelia ducîndu-se acolo, toți s-au întors răniți și înfrînți. Oastea a fost cuprinsă de mare frică și de nenorocirea urmării. S-au sfătuit să se întoarcă din nou în cetate. Neavînd însă posibilitatea să ia nici un fel de măsuri, în cele din urmă au venit la București. Dîndu-se poruncă să rămînă acolo 15 zile, oastea și ceilalți negustori s-au grăbit să treacă 〈spre Giurgiu〉 care mai de care mai înainte. Atunci au fost numiți, cu porunci severe, oameni ca să nu lase să treacă nici

⁶⁴ 1 șevval 1003 = 9 iunie 1595.

⁶⁵ Zilhicce 1003 = 7 august — 5 septembrie 1595.

⁶⁶ 1004 H. = 6 septembrie 1595 — 24 august 1596.

⁶⁷ 13 muharrem 1004 = 18 septembrie 1595.

⁶⁸ 12 safer 1004 = 17 octombrie 1595.

133

o persoană. Când s-a văzut că spaima celor din oaste crește tot mereu, au fost încărcate în harabale munițiile și au fost retrase tunurile care se aflau la București. După ce l-au evacuat, au distrus cetatea pe care o construiseră și, nemaifiind chip să mai rămână, au pornit pe la miezul nopții spre pod. Trecând în grabă trecătoarea ⁶⁹, au ajuns la Giurgiu și au rămas acolo trei zile. Din cauza buimăcelii, au luat unele măsuri nechibzuite. Astfel, au fost numiți la pod oameni ca să încaseze pendjik (*pendjik*) pentru cele aproape zece mii de harabale și pentru robi, deoarece mai înainte ostașii islamici, făcând incursiuni la granița Transilvaniei, aduseseră mai multe mii de harabale, robi și animale și le vânduseră în oaste la preț ieftin. În timp ce negustorii, luând turmele de oi, treceau podul și cu celelalte lucruri ale lor, eminii și scribii stăteau și adunau aspri (*ahçe*) de la cei care treceau, zicându-le să dea a cincea parte din prăzi ⁷⁰.

În timpul acesta s-a aflat că rătăcitul de ghiaur, Mihai, a venit cu oastea sa în apropiere. Renunțându-se la acea dare, Sinan pașa a trecut podul noaptea și apoi s-a dat liber pentru trecerea întregii oști. Până dimineața au trecut ienicerii, tunurile și o parte din muniții. Celelalte bagaje au rămas aruncate pe loc. În timp ce oamenii, din cauza încurcăturii, nu știau unul de altul și se mirau, ca la locul de adunare din lumea de apoi, au apărut pe vremea chindiei alaiurile de ghiauri și și-au așezat tabăra în șesul Giurgiului. Atacând poverile <turcilor>, ei au început să le prade și să le devasteze. O ceată de pedestrași, tîrîndu-se ca porcii, a mers pe malul Dunării și, trăgînd de pe deal cu tunuri și cu puști, a tăiat podul pe la mijloc. Ostașii și bagajele care se aflau pe pod au căzut în Dunăre. Unii strigau de pe pod: „Allah, ajută-ne!”. Fiind duși de cursul Dunării, strigătele lor de deznădejde au cutremurat lumea. De astă dată, trecerea musulmanilor din partea cealaltă a apei în partea de dincoace fiind împiedicată, ghiaurul i-a trecut prin sabie fără cruțare. Neiertînd nici un suflet, le-a vărsat sîngele ca un torent. Multe mii de suflete au fost distruse și au pierit. Majoritatea ostașilor de akîngii, aflîndu-se în partea cealaltă, n-a mai scăpat nici un om. Fiind tăiați atunci din rădăcină, akîngiii au decăzut. Tunurile și cea mai mare parte a munițiilor au intrat în mîinile dușmanilor. Afurisiții, incendiind tîrgul Giurgiului, au început să bată cetatea.

134

Neîncredere și pierdere mai mare ca de astă dată nu s-au întîmplat niciodată, iar o astfel de înfrîngere nu s-a văzut nicicînd.

OCUPAREA CETĂȚII GIURGIU DE CĂTRE GHIAURI

În timpul acela se închisese în cetate un număr oarecare de ostași. Ghiaurii josnici, bătînd-o timp de trei zile, au cucerit-o prin iureș în ziua de 10 a lunii safer ⁷¹. Omorîndu-i pe toți musulmanii care se aflau în ea, au întors tunurile și au început să tragă către oaste.

SUPUNEREA MOLDOVEI DE CĂTRE HANUL TĂTĂRESC

În timpul acesta au sosit agale de la hanul tătăresc, măria-sa Gazi Ghirai han ⁷². Scrisoarea sa cuprindea că hanul, venind cu oaste în Moldova, a garantat să supună raiaua și să pună mîna pe Mihai, cauza tulburărilor, și

⁶⁹ *Boğaz*, e vorba tot de Valea Călugăreni.

⁷⁰ *Mal-e hums*.

⁷¹ 10 safer 1004 = 15 octombrie 1595.

⁷² Gazi Ghirai al II-lea.

pe renegatul Răzvan ⁷³. De asemenea, el cerea ca, de azi înainte, <moldovenilor> să le fie numit domnitor unul din emirii tătari. Le-au explicat pe acestea și agalele sale prin viu grai. Dar, nefiindu-se de acord cu aceste propuneri, ele au fost trecute cu vederea ...

135 MAZILIREA LUI SINAN PAȘA ȘI NUMIREA LUI LALA-MEHMED PAȘA ⁷⁴

Au sosit știri că, datorită măsurilor proaste ale lui Sinan pașa, oastea islamică a fost înfrântă în părțile Țării Românești și că, din pricina lașității fiului său ⁷⁵, ghiaurii au obținut victoria asupra Strigoniului, iar el, fugind, s-a închis la Buda, nefiind bun de nici o treabă.

<Urmează descrierea mazilirii lui Sinan pașa și închiderea acestuia>.

138 CEARTA LUI HODJA-SA'ADEDDIN EFENDI ⁷⁶ CU ȘEIH-UL-ISLAMUL ⁷⁷

Când lui Ibrahim pașa ⁷⁸ i s-a acordat sigiliul viziratului, a treia zi Hodja <Sa'adeddin> Efendi a venit la felicitare și s-a întâlnit cu marele vizir. În timpul acela au sosit scrisori de la Mehmed-pașazade Hasan pașa, care se afla la paza malurilor Dunării, precum și mahzarurile și scrisorile de umilire ale șiretului Mihai și ale celorlalți boieri ai Țării Românești. Când Hodja cel renumit și gloriosul vizir au început să le citească, a venit pe neașteptate la felicitare și muftiul cu numele de Bostanzade.

<Încep discuții contradictorii asupra felului în care trebuia să se răspundă scrisorilor lui Mihai Viteazul>.

139 Hodja-Sa'adeddin Efendi răspunde: „Deoarece boierii valahi și Mihai au cerut iertarea vinovățiilor lor, se cuvine să nu se dea răspuns potrivit, ci, drept semn al sincerității lor, să fie cerut fiul lui Mihai ca ostatic. În felul acesta să fie scrise scrisorile!”. Mufti-Efendi, negăsind deloc potrivită părerea lui Hodja-(Efendi, a pornit împotriva acestuia și a spus: „De azi înainte nu trebuie să se creadă nici în legământul (*ahd*) lui Mihai și nici în convertirea lui la Islam“.

⁷³ Ștefan Răzvan (24 aprilie — august 1595).

⁷⁴ Lala-Mehmed pașa, mare vizir (4—15 noiembrie 1595).

⁷⁵ Mehmed pașa, beilerbei de Buda (era fiul lui Kodja-Sinan pașa).

⁷⁶ Hodja-Sa'adeddin Efendi, istoriograf otoman (m. 1599). Vezi *Cronici turcești ...*, vol. I, p. 297 și urm.

⁷⁷ *Șeih-ul-islam*; se numea și „muftiu“ (*Muftâ*). Pe atunci era Bostanzade Mehmed Efendi.

⁷⁸ Dâmad-Ibrahim pașa, mare vizir (4 aprilie — 27 octombrie 1596; 5 decembrie 1596 — 3 noiembrie 1597; 6 ianuarie 1599 — 10 ianuarie 1601).

2. *Cronica lui Naima*. Cearta dintre Sa'adeddin Efendi, dascălul sultanului, și șeih-ul-islamul Bostanzade Mehmed Efendi, în legătură cu răspunsul care urma să fie dat lui Mihai Viteazul (vol. I, p. 138).

وزیر اعظم سنجان پاشا احضار مهمانان به مجوس ساعی ایکن عمری آخر
 اولوب ضد صورتی فرهاد پاشا قتلندن صکره کند و ننگ
 ۴۴۱ دخی بر سنه یه واره بوب سنه اربعه و الف شعبانک بشنبی کونی
 یوم اربعه سده وفات ایدوب نمازی ایا صوفیه ده قلمتی اثناسنده
 قیوجیلر کتخداسی احد اتمام هر صدارتی کتوروب جامع شر بقده
 سبعا سده اوزرنده ایکن ابراهیم پاشایه تسلیم ایلدی یا نلرنده بولنان
 علمای هظاهدن خواجه سهدالدین افندی وغیر یلرو بهض
 وزرا اول محمله مصاحف تهنیت ایتدی بلر نمازی قلمند قد نصکره
 سنجان پاشایی پرمق قیوقرنده بنا ایلدی یکی تر به سنده دفن ایتدی یلر
 روز بر اعظم جدید ابراهیم پاشا کنر و سراینه کلسی اعبان دوات
 وار کار سلطنت اوج کون مراسم تهنیتی اجرا ایتدی یلر

(زاع خواجه سهدالدین افندی باشیج الاسلام) ابراهیم پاشایه
 مهر صدارت احسان اوندیغنگ او چنجی کونی خواجه افندی
 تهنیه یه کلوب صدر اعظم ایله هم نشین ادادی اول محمله طونه یا یلری
 محافظه سنده اولان محمد پاشا زاده حسن پاشا دن مکتوب ایله
 میخال مختالک و سایر اوفلاق بوبارل بنک محضری و ضراعت
 نامه لری کلوب حاضر اولغله خواجه جهان ایله وزیر عا پشهان
 ارقومغه باشمرته ایکن ناکاه مفتی الانام بوستان زاده دخی تهنیت وزیر
 چیه کلکله مجلسه مصادف اولوب وزیر ایکی جانیبده اول ایکی طور علم
 جل اسمح کی قرار ایدوب الت یا نلرنده اول ایکی صاحب سعادنگ
 اولاد کرا بلری دخی علی الترتیب اوتوروب کلن کاغذ لر خواجه افندی
 یدنده بولغاغله صوت اعلا ایله قرآنه اغازوب بوجانه ایله باب مشاره بی
 باز ایتکله خواجه جهان مناسب کوردیکی ند بیر صاحب مفتی افندی
 خلافنه ذاهب و نتیجه مقدمات اراسنی مناقضه و معارضه ایله سال
 اولوب طرفیندن سؤال وجوابده ذکر و معارضه و مناقشه ده تکثر

<De teama continuării disputei, muftiul Bostanzade s-a sculat și a plecat, iar Sa'adeddin s-a supărat pentru aceasta>.

Apoi, luînd el singur măsurile necesare, l-a pus pe reis-efendiul ⁷⁸ Musa Celebi să scrie răspunsul convenit atît lui Mihai, cît și boierilor, După aceea s-a sculat și a plecat la locuința sa ...

142 SFATUL DEMNITARILOR ÎMPĂRĂȚIEI PENTRU ALEGEREA DRUMULUI DE EXPEDIȚIE

... Agria ⁷⁹ constituie o fortăreață importantă, îndeosebi printre ținuturile austriece și ale Transilvaniei.

<Turcii au ales drumul spre Agria și sultanul a trecut la Seghedin>.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCI ⁸⁰

<Sosirea austrieților și aliaților lor, inclusiv transilvăneni, la Tokay și Mohács>.

Maximilian ⁸¹, fiind un împărat orb și schiop, dăduse coroana fratelui său herțogul Mathias ⁸² și îi încredințase acestuia oastea.

În unele cronici se scrie că acesta, la rîndul său, unindu-se cu Transilvania, băuse mult cu gîndul de a ataca oastea. În altele se scrie că a fost numit cu el și Nadajdy, cel „cu piciorul de argint” ⁸³, care era sfetnicul (*vezir*) cel mai de seamă al craiului <Austriei>.

152 PORNIREA OȘTIRII ISLAMICE ÎMPOTRIVA GHIAURILOR RĂUFĂCĂTORI

<La un popas al turcilor, Fetih Ghirai ⁸⁴ a adus sultanului vreo 63 de ghiauri legați, pentru a obține informații>.

153 Apoi au făcut ca cei prinși să vorbească. Ei au arătat în mod amănunțit că ghiaurii înaintează, că au multe arme de luptă, că toți craii s-au unit ca să distrugă sămînța Islamului și că împreună cu ei era și principele (*ban*) Transilvaniei, afurisitul Sigismund ⁸⁵.

⁷⁸ *Reis-ul-küttab*.

⁷⁹ *Egri*, Eger, Erlau (rom. Agria), oraș în Ungaria. Participa însuși sultanul Mehmed al III-lea.

⁸⁰ 1005 H. = 25 august 1596 — 13 august 1597.

⁸¹ Maximilian, împăratul Austriei (1563—1576). De fapt, domnea Rudolf al II-lea (1572, rege al Ungariei; împărat: 1576—1612).

⁸² Mathias; era arhiduce. A fost împăratul Austriei între anii 1612—1619.

⁸³ *Gümüş-Ayah*; Nadajdy Ferenc (?).

⁸⁴ Fetih Ghirai era fratele hanului Gazi Ghirai al II-lea și participa la expediție. La întoarcere el a fost numit han, dar a fost ucis de Gazi Ghirai al II-lea (în același an).

⁸⁵ *Jigmond*. Sigismund Báthory.

3. *Cronica lui Naima*. Cearta dintre Sa'adeddin Efendi, dascălul sultanului, și șeih-ul-islamul Bostanzade Mehmed Efendi, în legătură cu răspunsul care urma să fie dat lui Mihai Viteazul (vol. I, p. 139)

شیوع و وقوع بولوب تغییره بآت ایله رفع اصوات و خلاف
 و مکابران متمادی ارلدی خواجه افندی بو وجهله جواب ویرمه شد بیکه
 چرنکه افلاق بویار لری و میخال استغفای جرایم ایتشلمناسب
 بودر که جواب یأس و یرلیوب صدق و ندامت لریته دلالت ایچوز
 میخالک اوغلی رهن طالب اوانسه بومنون اولوزره مکنتو بلریاز یله
 مفتی افندی خواجه افندی ک رأینی جدا مناسب کور بوب
 طرف خلافتنه ذاهیب اولوب من بعد میخالک نه عهدی و نه اسلامی
 مقول اولوق کر کدر دیوب نزاع وجداله باشلدیلر آخر موافقت
 ممکن اولیبوپ خلاف و شقه ق متمادی اولیحق مغایر امر مادی
 حرکت صدور ایله مفتی افندی یرندن قالعوب وزیره متوجه
 اولوب بر تهنیه یه کلدک مناشه یه کلدک لله تعالی مقام کزی
 مبارک ایایه دیو خانه سنه روانه اولدی مفتی افندی ک بو وجهله
 مشاوره دن اعراضنه خواجه افندی زیاده بیهضور اولوب
 بن رئیس الکتنا باقی ایدوب کلن کاغذ لری قراءت و اظهار صواب
 یچون مشورت مراد اولمشیکن ابتداءه رأیمره مخالفت بعد ترک
 مشورت ایلمک لایق میدی دین و دولت مصلحتی اولغله فرضی قوبوب
 حسن مشاورت ایله اتمام خدمت اوانسه اولماز میدی مشیخت
 اسلامییه بووضع مناسب میدردیو خیلی کلت ایدوب صکره تدبیری
 یا لکن کندی وسی ایدوب اگر میخاله واکر بویار لره لازم کلن
 اجوبه بی رئیس الکتناپ موسی چاپی یه یاز دردی آندن قالعوب
 منزلته کندی

(توجه پادشاه اسلام بغزوه کری) چون لوازم سفر ببقاق نحر راوزره
 حسب الفرمان مهیا قلوب فصل بهار داخل اولدی ماه رمضان
 شریفک اون بشنده طوغلر نصب اولوب شو الده بعد العید آنلر
 چایردن کلوب اوتاغ همایون داد پاشا صکرا سنه قورلدی

După ce au spus acestea, toți cei prinși au fost omorâți.

〈Apoi, la 4 rebi-ul-evvel 1005⁸⁶ turcii pornesc la atac〉.

De asemenea, carele și tunurile au fost legate cu lanțuri în fața pa-dișahului. Hasan pașa, valiu de Rumelia, și beilerbeiul de Timișoara s-au așezat într-o parte

〈Urmează descrierea luptelor de la Agria〉.

172

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘASE⁸⁷

〈Intenția turcilor de a recuceri Strigoniul〉.

175 ... În ziua de 12 a lunii mai sus menționate⁸⁸ a sosit Tiryaki-Hasan pașa. În acest timp s-a adus știrea că principele Transilvaniei⁸⁹ a asediat cetatea Timișoara. S-au trimis porunci ca Mahmud pașa, beilerbei de Sivas, și Ali pașa, beilerbei de Rak'a, și Mehmed pașa, beilerbei de Adana⁹⁰, care nu intraseră încă în oastea imperială, să meargă cu oștile aflate lângă ei în ajutorul Timișoarei.

〈În acest timp, sosind vestea că oastea ghiaură a venit la Vadj (*Vac*), turcii au pornit într-acolo în frunte cu serdarul Satirdji — Mehmed pașa〉.

178 În acest loc (spre Pesta) au sosit strigătorii după ajutor, spunând că principele Transilvaniei asediază Timișoara de mai multă vreme. S-a luat măsura ca să fie trimis Mahmud pașa, beilerbei de Sivas, atașându-i-se oastea de Bosnia, precum și unii dintre emirii din Rumelia. El a pornit spre Timișoara în a doua zi a lunii rebi-ul-ahîr⁹¹ ...

184 ÎNCEPUTUL EXPEDIȚIEI ASUPRA CETĂȚII ORADEA (VARAD)

185 ... Avînd loc un sfat mare la Poarta fericirii, cei cunoscători ai treburilor de la hotare au spus: „Prin uzurpările principelui Transilvaniei la granița Timișoarei, ghiaurii au luat fortărețele Lipova și Ineu (*Yanova*) și Oradea și Cenad, așa că, dacă, de astă dată, nu se va face expediție într-acolo, Timișoara, de asemenea, va scăpa din mîinile noastre”. De la granițele Timișoarei au sosit mahzaruri în acest sens și au fost aduse și telhisurile serdarului^{91a}.

Djerrah-Mehmed pașa⁹² a spus: „Este mai bine ca situația acelor părți să fie dată pe seama serdarului; atît timp cît tabăra ghiaurilor se află prin părțile Strigoniului și la Raab (*Yamk*), se vede că paza acelor părți este importantă”. Au căzut de acord că în acest an, dîndu-se cetăților zaherele și oști îndestulătoare, este nevoie să se facă expediție și că, pînă ce vilaietul Transilvaniei nu va fi devastat cu armele, Țara Românească și Moldova nu vor fi stăpînite. Scriindu-se telhis în acest sens, s-a emis un hatt-i-șarif cu

⁸⁶ 4 rebi I 1005 = 26 octombrie 1596.

⁸⁷ 1006 H. = 14 august 1597 — 3 august 1598.

⁸⁸ 12 rebi I 1006 = 23 octombrie 1597.

⁸⁹ *Erdel-oglu*, domnea Sigismund Báthory.

⁹⁰ *Sivas, Raka, Adana*, orașe și provincii, în Anatolia.

⁹¹ 2 rebi II 1006 = 12 noiembrie 1597.

^{91a} Satirdji-Mehmed pașa (se afla la Belgrad).

⁹² Djerrah-Mehmed pașa; a fost vizir, caimacam și mare vizir (aprilie—decembrie 1598).
Esté cunoscut și sub numele de Djerrah pașa.

astfel de cuprins. În această privință, totul fiind lăsat pe seama serdarului, i-a fost trimis cu caftan (*hi'at*). De asemenea, capugibași Ali ağa, potrivit legii, a fost trimis la Gazi Ghirai han cu scrisori și cu bani de cheltuielă. S-a dat firman ca, împreună cu oști numeroase, hanul să se unească cu serdarul.

<Urmează descrierea adunării oștilor turcești din diferite părți și a pregătirilor pentru plata soldelor>

186 Hotărîndu-se expediție în vilaietul Transilvaniei, în ziua de 9 zilhidje⁹³ s-a început construirea unui pod peste fluviul Dunărea, mai la vale de Belgrad, la locul numit Taşlık-Burnu, Cu mari eforturi, în 18 zile s-a terminat un pod lung de vreo 1 850 de zira. Oastea islamică a început să treacă în ținutul Transilvaniei. În ziua aceea sosind om din partea hanului tătăresc, a dat de știre că hanul a ajuns la Rusciuc. După sărbătoarea sacrificiilor⁹⁴, beiler-beii și ostașii eilaieturilor de Karaman și Maraș, care erau însărcinați cu paza Budei, au pornit din șesul Belgradului într-acolo.

În ultima decadă a lunii zilhidje⁹⁵ și serdarul musulman a trecut podul și a descins în șesul Panciova ...

188

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE ȘAPTE⁹⁶

DESCRIEREA SITUAȚIEI EXPEDIȚIEI DE LA ORADEA (VARAD)

Anul trecut, Satırdji-Mehmed pașa, care era serdar la serhaturile ungu-rești, fusese însărcinat cu porunci severe și i se trimisese un hatt-i-șerif ca să-l pedepsească pe afurisitul numit Sigismund, voievodul Transilvaniei, care, în anul acela, călcînd tratatul, se aliase, în timpul evenimentelor de la Agria, cu regii și se unise cu ei pentru a pricinui pierderi musulmanilor. Satırdji-Mehmed pașa fusese însărcinat ca, intrînd în țara Transilvaniei, s-o incendieze, s-o devasteze și s-o ruineze, nărătînd bunăvoință față de nici o fortăreață și față de nici o betate.

<Se descrie plecarea oștirii turcești și amînarea expediției din cauza întîrzierii hanului tătăresc (55 de zile), pînă la 26 muharrem 1007⁹⁷>.

189

După citirea scrisorii imperiale, în care timp hanul și serdarul și ceilalți au stat în picioare, și după slujbă au ținut un sfat mare cu bătrîni (*ihitiyar*) de la graniță și cu cunoșcătorii hotarelor, pentru a ști pe care drum anume să meargă în vederea devastării țării Transilvaniei⁹⁸. Cunoșcătorii serhatului au spus: „Sînt trei drumuri de intrare în Transilvania: unul din drumuri este prin Lipova, unul prin Sebeș⁹⁹ și Lugoj, iar altul este prin Oradea”. Gazi Chirai han a zis: „Să se meargă pe un drum bun, încît să fie cu puțință transportarea bagajelor, harabalelor și a demnitarilor. Și dacă ne va întîmpina dușmanul, să se poată da și lupta”.

190

Atunci, unul dintre bătrîni de la serhat a grăit: „Stăpînul meu, drumurile prin <Caran> Sebeș și Lugoj și prin Lipova fiind prăpăstioase, nu pot

⁹³ 9 zilhicce 1006 = 13 iulie 1598.

⁹⁴ 10 zilhicce 1006 = 14 iulie 1598.

⁹⁵ 21—30 zilhicce 1006 = 25 iulie — 3 august 1598.

⁹⁶ 1007 H. = 4 august 1598 — 23 iulie 1599.

⁹⁷ 26 muharrem 1007 = 29 august 1598.

⁹⁸ *Erdelistan* (cu terminația persană *istan*).

⁹⁹ Sebeș, Caransebeș,

fi trecute așa cum se cere. Dacă apare dușmanul, nu ne putem gândi la luptă și la rezistență. Înșușirile cerute le are drumul dinspre Oradea, care este drum larg și deschis". Gazi Ghirai han a întrebat: „Ghiaurii care se află în cetatea Oradiei sînt în stare să iasă și să provoace pagube, împiedicînd oastea din drumul ei? Dacă există această posibilitate, este nevoie ca întîi să se cucerească cetatea și apoi să se meargă mai departe? Dacă vom asedia cetatea, va fi necesar să zăbovim mult timp"? Atunci, cîțiva lingușitori, din respect față de serdar și de hatîrul lui, au arătat că: „Cetatea poate fi cucerită cu două-trei lovituri de tun; e de preferat ca întîi să se cucerească fortăreața și apoi să se meargă asupra lui Sigismund". De aceea au hotărît potrivit acestui sfat.

Pornirea în partea aceea fiind hotărîtă, defterdarul oștirii, Etmekçizade¹⁰⁰ a început să pregătească cele necesare și să aranjeze armele de luptă pentru a lovi cetatea. În timpul acesta, de la ieșirea din Belgrad și pînă la sosirea hanului trecînd aproape două luni, se apropiase jumătatea timpului de expediție¹⁰¹.

La Becicherec¹⁰² poposiseră 55 de zile și mai rămăsese timp puțin. La începutul lunii safer¹⁰³ unul dintre agalele Timișoarei, cu numele de Yogun aga, a fost numit călăuză pentru oastea islamică și s-a pornit (la drum). Ajungînd lîngă cetatea Cenad, de pe malul rîului Mureș, au asediat-o. Cînd au tras cîteva tunuri, ghiaurii dinăuntru au lăsat cetatea și au fugit în munți și în pădurile din împrejurimi. Fortăreața Cenad fiind supusă fără osteneală, cei din oastea tătărească i-au urmărit pe ghiaurii fugari. Pe unii i-au omorît, iar pe cei mai mulți i-au făcut prizonieri. În ziua aceea, în fața cortului serdarului au fost omorîți vreo 150 de ghiauri, iar conducerea Cenadului a fost dată atunci lui Şakşaki-Ibrahim bei, care era nazîr de Belgrad ...

191

... Apoi au descins lîngă cetatea numită Dilagoş¹⁰⁴, dar cînd au ajuns la cetatea Arad, ea a fost cucerită, fiind găsită pustie.

În timpul acesta, a sosit sol de la principele Transilvaniei (*Erdelogliu*) care a adus scrisori în care se spunea: „Măria-sa hanul să ne împace pe noi cu măria-sa padişahul!". În acest timp căzînd ploi mari, ele dăduseră oștirii multă osteneală. La 9 a lunii safer¹⁰⁵, Mustafa paşa, beilerbei de Erzurum, a sosit cu oastea eialetului său. În ziua de 11 a lunii safer¹⁰⁶, oastea islamică, trecînd apa Mureşului cu mii de greutate, a descins, după ce a mers cîteva conace de-a lungul malului, la capătul unui pod din apropierea unei pâlânci virane, numită Ordubek¹⁰⁷. Acolo i-a întîmpinat serdarul oștirii din Gyula și s-au pregătit două padaluşka, una din Gyula și alta din Timișoara.

La 24 și 25 ale lunii mai sus arătate¹⁰⁸, trecînd cu mii de greutate peste cîteva rîuri și mlaştini, (oastea) a descins, la menzilul al optulea, în şesul Oradiei. În acel loc a sosit Iusuf paşa, beilerbei de Van. De la menzilul Cenad, hanul, despărţindu-se, s-a dus pe un alt drum, devastînd ţinuturile ghiaurilor. El a venit și s-a alăturat (oștirii turcești) în apropiere de Oradea. În ziua de

¹⁰⁰ *Etmekçizade* (fiul brutarului) Ahmed paşa.

¹⁰¹ Turcii obișnuiau să înceapă expedițiile la 23 martie și să le termine la 26 octombrie. Restul anului era socotit ca nepotrivit pentru expediție.

¹⁰² *Beçkerék*; localitate în Banat.

¹⁰³ *Safer 1007* = 2 septembrie — 30 septembrie 1598.

¹⁰⁴ *Dilagoş, Vilagoş*; Şiria.

¹⁰⁵ *9 safer 1007* = 11 septembrie 1598.

¹⁰⁶ *11 safer 1007* = 13 septembrie 1598.

¹⁰⁷ *Ordubek*, în alte cronici apare sub forma: *Ezerkih*.

¹⁰⁸ *24—25 safer 1007* = 26 — 27 septembrie 1598.

29 a norocosului safer ¹⁰⁹ au descins lângă cetatea Oradea. Cetatea mai sus amintită era, între Transilvania și Austria, o fortăreață întărită și, de jur împrejur, avea orașe (*varoș*). Rezistența și întinderea ei erau în așa măsură, încît putea să adăpostească 20 000 de ostași. De la oraș și pînă la podgorii, casele și locuințele se întindeau, în afară, cam cît de la zidul Constantinopolului (*Kostantiniyye*) și pînă la grădina din menziful Davud-Pașa. Viile și grădinile se întindeau ca o trecătoare mare, încît nu pot fi descrise. Mai înainte, intrînd în cetate cîteva mii de ostași austrieci, aceștia deveniseră, de cîteva ani încoace, o pacoste. Cei de neam maghiar stăteau în comune și prin sate.

LUPTA ȘI ASEDIUL ORADIEI

192 Sosind mai întîi oastea tătărească în dreptul orașului, i-au ieșit înainte ghiaurii care se aflau acolo. Luptînd o zi și o noapte, la sfîrșitul bătăliei tătarii au distrus și au incendiat orașul. Ghiaurii și-au pus în trăsuri familiile și copiii și, scoțîndu-i prin alte părți, au fugit. Tătarii, ajungîndu-i din urmă, pe cei mari i-au omorît, iar pe cei mici i-au oprit cu ei. Pe scurt, s-au umplut de prăzi nenumărate. După aceasta, hanul tătăresc și serdarul, făcînd sfat cu cei renumiți din oaste, au întrebat dacă va fi deajuns să devasteze împrejurimile sau e mai bine să depună eforturi pentru supunerea Oradiei. Toți, într-un glas, au spus că Oradea este o cetate atît de puternică, în apropierea Imperiului otoman ^{109a}, încît constituie cheia Transilvaniei și Austriei și că, pe drumul de trecere, este zidul zidurilor afurisiților și că nu este bine să se meargă înainte lăsînd-o la o parte. Căzînd de acord asupra acestor păreri, în prima zi a lunii rebi-ul-evvel ¹¹⁰ — era zi de vineri — au intrat în casele solide de piatră și împodobite ale orașului. Nu a fost nevoie să fie săpate meterezuri. Au început să bată cetatea cu cele trei tunuri pe care le aveau cu ei. De la început au făcut greșeala mare că, fiind însărcinați cu distrugerea ținuturilor, nu aduseseră cu ei tunuri și alte lucruri necesare ca să lovească cetățile fără a întîmpina greutăți. De asemenea, timpul fiind scurt, era clar și sigur că nu vor putea lua atît de repede o astfel de cetate întărită. De aceea au făcut mare greșală că, alăturîndu-se serdarului, s-au apucat să urmeze părerea sa încilcîtă, cu gîndul ca să treacă numai timpul. Cînd au început să bată cetatea, ea fiind foarte întărită și nu așa cum se dăduse știrea, a început să se răspîndească zvonul că, mai înainte, asediînd-o unul dintre crai timp de 45 de zile, nu putuse s-o cucerească și se întorsese rușinat. Nefiind deajuns trei tunuri, i se trimiseseră porunci lui Sofu-Sinan pașa, căruia i se dăduse eialetul Anatoliei și care era beilerbei de Agria, dîndu-i-se firmanul: „Să vii la ordie. Să aduci la timp, împreună cu cele necesare, și zece tunuri din cele existente la Agria (*Egri*)”.

193 Văzînd că se neglijează răspunsul, ori de cîte ori se adresau capuchehăi sale, cunoscut sub numele de Bayîrtilkisioglu ¹¹¹, acesta răspundea, mințind: „A sosit știrea că tunurile au fost puse în harabale și au fost înjugați bivoli adunați din satele Agriei”. Alteori el înșela (oastea), arătînd scrisori false.

Nesosind ajutoare de la Agria, ghiulelele care se aflau în împrejurimi, precum și pulberea din palânci au fost adunate și consumate puțin cîte puțin.

¹⁰⁹ 29 safer 1007 = 1 octombrie 1598.

^{109a} Memalik-i mahruse.

¹¹⁰ 1 rebi I 1007 = 2 octombrie 1598.

¹¹¹ Boyurtilkisioglu, „fiul vulpoiului de deal”.

Acestea nu au folosit la nimic. Au săpat și câteva tuneluri, dar nu au ajutat la nimic, căci cetatea era întărită. În acest răstimp, ori de câte ori oastea tătarească cerea să plece la incursiune, serdarul spunea: „Cu ajutorul lui Allah, după cucerire, plecăm împreună” și astfel el nu dădea voie oștirii tătarești și akîngiilor să meargă în vilaietul Transilvania. Și din porunca lui Allah, în zilele acelea au căzut ploii timp de peste 40 de zile fără întrerupere. De aceea șesul și văile s-au umplut cu torenți mari. Împrejurimile cetății fiind din pământ moale și cele mai multe părți fiind peste măsură de mlăștinoase, oastea a fost cuprinsă de mirare. Meterezurile ienicerilor, fiind inundate de torenți, s-au umplut cu noroi. Cei mai mulți au venit la corturi. Căpeteniile se necăjiră foarte mult. Rîul care trecea prin oraș, umflîndu-se în fiecare zi, începuse să împiedice trecerea <dintr-o parte în alta> și, astfel, în oaste nu se mai putea merge de la un cort la altul, iar vîntul era așa de puternic, încît nici corturile cu pari puternici nu puteau fi ținute pe loc și erau duse de vînt. Animalele intrau cu picioarele în pământ pînă la pîntece. În sfîrșit, timp de câteva zile oastea s-a săturat de carne de vită și de oaie, iar o oaie s-a cumpărat cu un aspru sau cu doi aspri (*akçe*). Cele mai multe din ele erau aduse din raiaua Șolnoc¹¹² și o parte era luată de la raiaua dușmană, încît șesul Oradiei se umpluse de turme și de cirezi. Însă, afurisitul din Transilvania se întărise, intrînd în păduri greu de străbătut. Cînd oastea islamică, din cauza torenților și băltoacelor, era copleșită de greutate și cînd fiecare era sătul de viața sa, au sosit pe neașteptate, din partea Budei, strigători aducînd arzumahzaruri precum că 80 000 de ghiauri au venit și au distrus Buda-Veche, ucigînd și persecutînd populația, că au asediat cu tunuri mari cetatea Buda și dacă vor întîrzia trimiterea de ajutoare, Buda va scăpa în mod sigur din mîini. De asemenea, înainte de aceasta, yeneau zilnic strigătorii de ajutor, aducînd jalbe în care se spunea: „Tabăra ghiaurilor a sosit la Raab (*Yamk*) și este gata să pornească de acolo spre Vadj și spre Buda Veche. Dușmanul care vine este un dușman puternic; nu se poate <opri> cu trimiterea a 2 000—3 000 de ostași. De aceea trebuie să vină serdarul în persoană”. Din pricina acestor evenimente, serdarul și ostașii erau cuprinși de groază și, din cauza greutăților, oastea islamică rămăsese prin părțile Oradiei, iar ghiaurii sosiseră asupra Budei.

În timpul acesta s-a răspîndit știrea că răufăcătorul Mihai, la rîndul său, trecînd cu viclenie Dunărea, l-a atacat pe vizirul Hafiz <Ahmed> pașa¹¹³, care era de pază prin partea Nicopolei și că, alungîndu-l pe acesta, a pricinuit mari stricăciuni. Îndată după aceasta, a sosit și vestea tristă că ghiaurii au invadat cetățile Tata, Veszprem și Papa¹¹⁴, din apopierea Budei, cucerite mai înainte <de turci>.

<În fața acestor situații, turcii hotărîsc să trimită câteva mii de tătari, care să răspîndească vestea că vin hanul și serdarul, pentru ca ghiaurii să se sperie și să fugă>.

195 Nenorocirile abătute asupra oștilor islamice urmînd unele după altele, și-au luat speranța de a-și realiza cele propuse. În timp de 20 de zile nu au mai rămas provizii în comunele și în împrejurimile Oradiei. De aceea tătarii au fost nevoiți să aducă zaherele din mari depărtări. O chilă de orz începuse să se vîndă cu 3—5 galbeni. Mai înainte, ori de câte ori hanul cerea învoire

¹¹² Șolnoc (*Solnok*), Szolnok.

¹¹³ Hafiz-Ahmed pașa, muhafiz de Buda, Vidin, Nicopole, çaimacam ș.a. A murit în 1613/14 (1022 H.)

¹¹⁴ Cetăți în R. P. Ungară.

pentru incursiune cu oastea tătară în vederea distrugerii Transilvaniei (*Erde-İstan*), serdarul pierdea vremea cu speranța că, „cu ajutorul lui Allah, terminând cucerirea cetății într-o zi sau două, vom merge împreună“. Nici cetatea nu a fost luată și nici nu s-a făcut incursiune așa cum se dorea, iar din cauza frigului, începuseră să nu-i mai țină mîinile și picioarele.

ÎNTOARCEREA OȘTIRII ISLAMICE SPRE BELGRAD

Neputînd să cucerească Oradea în scurt timp, <turcii> au pornit de acolo spre ținutul Solnocului, ca să meargă la Pesta în vederea salvării Budei,

Pe drum, din cauza ploilor mari, văile deveniseră ca <Marea de> Oman. Pașa de Timișoara, Ismail pașa, fusese sfătuit la plecare să construiască poduri, dar, neinteresîndu-se deloc, el nu pregătise nici măcar un pod. La plecarea spre Oradea trecuseră doar trei ape și numai una din ele avea pod. La întoarcere au fost nevoiți să treacă cu bărcile peste 12 râuri mari și peste fiecare au trecut cu mii de greutateți. Nenumărate vite ale celor din oaste au pierit în ape, iar ei înșiși s-au îmbolnăvit din cauza frigului. Din pricina lipsei de zaherele, mîncînd numai grîu prăjit, cei mai mulți dintre ostași s-au îmbolnăvit de „boală de zaherea“¹⁰⁵ și au rămas risipiți <pe drumuri>. Tunurile au fost trase și trecute cu funii peste apele mai sus pomenite. Kodja-Murad pașa, care în această expediție era beilerbei de Diarbekir, Mahmud pașa, beilerbei de Alep, și Sofu-Sinan pașa au tras tunurile, intrînd fiecare la cîte un jug. Pentru a încuraja oastea, ei au preferat să treacă prin greutateți. În timp ce de la Gyula la Oradea ajunseseră în trei zile, de data aceasta însă s-au întors cu mii de greutateți în 12 zile. Datorită frigului, foametei și a lipsei de zaherele, rămîneau în mlaștini, la fiecare conac, sute de oameni.

<Urmează relatări despre răscoala ienicerilor, potolirea lor și stabilirea oștirii prin părțile Seghedinului>.

SCRISOAREA LUI HODJA-SA'ADEDDIN CĂTRE SERDARUL SATÎRDJI-MEHMED PAȘA

„... Construind podul în partea Transilvaniei, după ce l-ați trecut, ați stat și ați poposit 55 de zile, așteptîndu-l pe măria-sa hanul. De aceea dușmanul s-a informat încotro anume veți merge și, deoarece nu ați depus eforturi să mergeți, ați făcut ca dușmanul să afle despre semnele de ezitare și slăbiciune ale oștirii. Rămînînd la trecătoare mult timp, fără motiv, ați făcut ca oastea să se strice, fiind ținută ca în temniță, iar dușmanii, aflînd aceasta, și-au retras proviziile în munți și au reapărut cu bagaje ușoare, făcînd să se creadă că sînt apărătorii lui Mihai. Deși s-a scris și s-a trimis în repetate rînduri <de la Poartă> că nu este anul să se ia cetăți și cu toate că se poruncise să intrați în Transilvania și să distrugeți, făcînd incursiuni, totuși voi ați zăbovit cu două cetăți și, sosind vreme de iarnă, nu ați stins și nu ați îndepărtat din ținuturile islamice focul intrigii dușmanului. Nu era timpul să luați una sau două cetăți de-ale lor“.

<Se arată că dușmanul nu slăbește prin ocuparea de cetăți>.

¹⁰⁵ *Zahire marazi*.

...„Se expediase hatt-i-humaiun ca să trimiteti în Transilvania oastea islamică, cete după cete, precum și pe luptătorii osmanlii. De asemenea, trebuia să trimiteti valuri de ostași tătari care, făcând incursiuni, să distrugă cerealele și semănăturile, să pîrjolească și să ruineze locuințele și să nimicească familiile celor de acolo“.

⟨În scrisoare se aduce acuzația că nu s-a făcut nimic din toate aceste porunci⟩.

- 199„V-ați duș cu trei tunuri asupra unei cetăți puternice ca Oradea. De la începutul descinderii și pînă la întoarcerea din expediție ploaia a istovit alaiurile musulmane, iar neglijarea apărării granițelor a avut drept urmare distrugerea Budei și a împrejurimilor ei. Ținînd oastea islamică lîngă Oradea și reținîndu-i pe tătari și interzicîndu-le să facă incursiune, acelora care o cereau, interiorul Transilvaniei a rămas liniștit și nevătămat. Ați scăpat prilejul cînd voievodul Transilvaniei ¹¹⁶ era neputincios și cînd oastea noastră era victorioasă și astfel ținuturile lor au rămas liniștite. Mihai, răufăcătorul, de asemenea, vîzînd că oastea e reținută cu cetatea ⟨Oradea⟩ și fiind asigurat din partea Transilvaniei, a pornit în ținuturile noastre și locuitorii acelor ținuturi au fost jupuiți. În acest timp, pagubele și stricăciunile dinastiei otomane au fost fără măsură. Allah să ne păzească de mai rău ! Cînd este acuzat măria-sa hanul, acesta scrie răspunsuri bine motivate. Cucerirea cetății nu e treabă tătarească. Sarcina tătarului este să facă incursiuni, să distrugă și să prade ținuturi și să adune ghiauri, robi și zaherele ...“.

202 DESCRIEREA OCUPĂRII DE CĂTRE GHIAURI A CETĂȚILOR VESPREM, POLATA PAPA ȘI TATA ȘI ÎNCEPUTUL ASEDIERII BUDEI

Cînd s-a hotărît pornirea expediției islamice asupra vilaietului Transilvaniei, Maximilian, care era comandantul ghiaurilor, a adunat lîngă Ianîk pe cei 5 000 de călăreți veniți de la frînci în ajutorul său, în anul trecut. La fel, el a adunat și pe cei 12 000 de ostași italieni pușcași. De asemenea, a venit și fratele său, arhiducele Mathias, cu peste 60 000 de pedestrași și călăreți, ostași adunați dintre austrieci (*Nemçe*), nemți (*Alaman*), unguri (*Macar*) și alți ghiauri. Ei s-au sfătuit să ajungă în ajutorul principelui Transilvaniei, dar, serdarul ⟨Satîrdji — Mehmed pașa⟩ asediînd cetatea Oradea, iar cel din Transilvania ascunzîndu-se în munți prăpăstioși, au spus că nu este cu putință ca el să fie ajutat. Și au mai spus că, părțile graniței dinspre Buda rămînînd goale, este momentul potrivit să asedieze această cetate. Ei și-au zis: „Ori o luăm, obținînd victorie, ori, dacă nu vom reuși, prin această diversiune va fi salvată, cel puțin, Oradea“.

⟨Urmează descrierea asedierii cetăților mai sus amintite⟩.

- 203 Luptătorii islamici asediați la Buda stăteau în poziție de apărare și se bizuiau pe soartă, îndeplinind porunca de apărare a cetății. Ei au trimis serdarului și hanului tătar de lîngă Oradea, unul după altul, strigători cu scrisori de ajutor și le-au spus: „Dacă nu veți veni personal, cetatea ne va scăpa sigur din mîini“. În felul acesta ei au cerut ajutoare.

⟨Turcii au trimis o ceată de tătari care să-i sperie pe ghiauri cu zvonul sosirii serdarului și a hanului⟩.

¹¹⁶ *Erdei vojvodasi*.

204

Locul lui Sinan paşa (beilerbei de Maraş), care a devenit martir în lupta din oraş, a fost acordat lui Mihalidjli-Ahmed paşa, beilerbei de Buda, iar Buda a fost dată lui Dev-Suleiman paşa, beilerbei de Timişoara, care se afla acum la ordie. Ataşându-i-se acestuia şapte sangeacbei şi câteva sute de oameni din oastea de bölük-halkı, cu solde mărite, ei au fost trimişi unul după altul.

⟨Unii sfătuiau ca Pesta să fie părăsită, pentru a apăra Buda⟩.

Kulaksız-Osman bei, care era bei de Solnoc şi care făcuse multe vitejii la Porţile de Fier, sosind la timp cu gaziile serhatului de Solnoc, a împrăştiat acest gând rău...

⟨Buda a fost salvată⟩.

ÎNFRÎNGEREA LUI HAFİZ-AHMED PAŞA LA NICOPOLE DE CĂTRE AFURISITUL MIHAI

205

Mai înainte, beilerbeii de Bosnia, Hafiz-Ahmed paşa, fiind însărcinat cu paza malurilor Dunării, pornise la graniţa Vidinului. În luna rebi-ul-evvel a acestui an (1007)¹⁰⁷, Ramazanzade (Mehmed paşa), comandant de Adana, care fusese numit pe lângă el pentru pază, pornise din Vidin cu cîteva sangeacbei. În timp ce mergea spre părţile Rusciucului şi Silistrei, cu scopul de pază el a descins, în drumul său, spre şesul cunoscut sub numele de Şenadin, din apropiere de Nicopole. În timpul expediţiei în Transilvania, răufăcătorul de Mihai, prefăcîndu-se că regretă răscoala sa, încercase să-i inducă în eroare (pe turci). Îndată ce a aflat de situaţia oştirii din Oradea, el a început să ducă la îndeplinire viclenia sa. Trimiţînd cu solie, la Hafiz (Ahmed) paşa, pe afurisitul numit Dimu¹¹⁸, el a cerut învoire să se închine şi s-a grăbit să ceară primirea închinării printr-un nou legămînt (*ahd*). Cînd solul viclean, întîlnindu-se cu Hafiz (Ahmed) paşa, i-a făcut cunoscută această situaţie, paşa, potrivit înţelegerii dintre ei, şi-a aşezat în ziua promisă cortul său pe malul Dunării. Rătăcitul de Mihai trebuia să se închine la picioarele gloriosului vizir. Pregătindu-se diferite lucruri frumoase, împodobite şi ornate, paşa a aşteptat sosirea corăbiei cu care trebuia să treacă Mihai. La apariţia, de la distanţă, a unor trăsuri acoperite cu postav roşu, l-au întrebat despre ele pe afurisitul de Dimu, solul lui Mihai. Acesta a răspuns că sînt carele de vistierie şi de peşcheş. Pe cînd ei stăteau şi aşteptau, oastea duşmană a apărut deodată dintr-o parte nevăzută şi s-a aruncat asupra oamenilor care stăteau, fără muniţii şi fără arme, gata să privească.

Oastea rătăcitului de Mihai era de peste 20 000, iar lângă Hafiz paşa se aflau doar 3 000 de oameni; majoritatea lor fără arme de luptă. Harabalele de daruri, care apăruseră, fiind, de fapt, care de tunuri, ghiaurii afurisiţi au atacat pentru luptă. Dîndu-se un timp bătălie, dar rezistenţa fiind cu nepuţinţă, (turcii) au ales fuga. Datorită apariţiei neaşteptate a acestei oşti nenorocite, paşa s-a buimăcit şi, aruncîndu-se pe gîtul calului, s-a dus înfrînt spre Tîrnova¹¹⁹. Mulţi mahomedani au murit ca martiri şi multe lucruri au intrat în mîinile ghiaurilor. După această victorie, rătăcitul Mihai a asediat cetatea

¹⁰⁷ *Rebi I 1007* = 2 octombrie — 31 octombrie 1598.

¹¹⁸ *Dimu*, capucehaiaua lui Mihai Viteazul.

¹¹⁹ *Tîrnovo*, localitate în Bulgaria.

206 Nicopole. Dintre populația Dobrogei (*Broca*) și Zagrei ¹²⁰ adunându-se mulți ostași, ei au pornit să-l înlăture și să-l îndepărteze <pe Mihai>. Văzînd că sînt atacați din afară, după o luptă de 20 de zile cu populația cetății, <ghiaurii>, părăsind asediul, au trecut Dunărea și s-au dus spre București. Se vorbește că ei devastaseră și prădaseră toată averea lui Hafiz pașa. Cînd i s-au adus turbanul și hainele pe care le îmbrăca <pașa>, atunci Mihai, afurisitul, pornit spre răutate, a îmbrăcat cu veșmintele și cu turbanul pașei o femeie de moravuri ușoare și rîdea, bucurîndu-se de nenorocirea altora, și o arăta ostașilor săi, spunîndu-le: „Uitați-vă, l-am prins pe serdar ! Nu este deosebire între aceasta și el“...

208 OMORÎREA FOSTULUI SERDAR SATÎRDJI <MEHMED> PAȘA ȘI ÎNCHIDEREA LUI ETMEKCIZADE <AHMED PAȘA>

<Omul hanului ^{120a} a dat de știre că > Satîrdji Mehmed pașa acordase eialetul Silistrei, ca arpalîk, sus-numitului han tătărăsc, <Gazi Ghirai>.

213 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPT ¹²¹

PORNIREA MARELUI SERDAR IBRAHIM PAȘA ÎN PĂRȚILE UIVARULUI

214 ... În ziua a șaptea a lui safer ¹²², ajungîndu-se la Banosek, ¹²³ a venit acolo ceaușul Balîkcizade, Mustafa, împreună cu solul Transilvaniei ...

216 ¶. În a doua zi a lui rebi-ul-ahîr ¹²⁴, trecînd peste apa Abeiul ¹²⁵ și Varad (?), în ziua a cincea ¹²⁶ au descins lîngă lacul Sekmehal ¹²⁷, din șesul din apropierea Uivarului ...

217 În a douăzeci și cincea zi a lunii rebi-ul-ahîr ¹²⁸, s-a ajuns la menzilul numit Egri-Azmaç ¹²⁹. S-a poruncit să se oprească acolo timp de cîteva zile, pentru a-i îndepărta pe ghiaurii adunați în drumul corăbiilor care se aflau pe insula din apropierea acelei localități. Atunci s-a răspîndit și vestea ocupării Transilvaniei de către afurisitul de Mihai.

218 La 29 <rebi II> ¹³⁰, cînd s-a ajuns la Șzombor (*Sombor*), au sosit din partea sus-numitului Mihai om ¹³¹ și scrisoare, prin care el făcea cunoscut că a ocupat vilaietul Transilvaniei și că își menține supunerea <față de Poartă>...

¹²⁰ *Zagya*, *Zagora*, localitate în Bulgaria.

^{120a} Abdülaziz ağa; a declarat noului serdar, Ibrahim pașa (marele vizir).

¹²¹ 1008 H. = 24 iulie 1599 — 12 iulie 1600.

¹²² 7 safer 1008 = 29 august 1599.

¹²³ *Banosek* (?).

¹²⁴ 2 rebi II 1008 = 22 octombrie 1599.

¹²⁵ *Abeiul* (?).

¹²⁶ 5 rebi II 1008 = 25 octombrie 1599.

¹²⁷ *Sekmehal* (?).

¹²⁸ 25 rebi II 1008 = 14 noiembrie 1599.

¹²⁹ *Egri-Azmaç* (?).

¹³⁰ 29 rebi II 1008 = 18 noiembrie 1599.

¹³¹ *Adam*, în sens de *sol*.

DIN POVESTIRILE LUI HASAN-BEYZADE ¹³³ ȘI ABDULKADIR ¹³⁴

219

220

... Când sultanul Osman <al II-lea> se duse la expediția de la Hotin, câteva sute de frânci, care formau restul acelei oști ¹³⁴, însoțiseră alaiul împărătesc și, la bătălia de la Hotin, nu pierduseră nici un minut <1621> ...

CALITĂȚILE DEMNE DE LAUDĂ ALE SERDARULUI IBRAHIM PAȘA

Pecevi ¹³⁵ spune:

221

... „Toți tinerii, supuși nemusulmani, capabili de luptă, care se aflau în sangeacul Semendria și în partea Timișoarei, venind la el, au luat steaguri și s-au unit ca să-înlăture pe rebeli. Raiatele au luat un covoraș de Salonic, împodobit cu o figură de leu, care se acordase ca favoare căpeteniilor lor, și au mers, fălindu-se cu el. În timpul acesta raiatele, bucurându-se de răsfăț, l-au atacat pe cadiful de Pojega ¹³⁶ și l-au ucis. Dar serdarul, considerând acest rău mai mic decât celălalt, <al răsculaților>, le-a dat în mână un act în care se spunea: « Eu am poruncit și el a fost sacrificat. Celor care îi obiectau că « a le da act înseamnă a le da permisiune », el le spunea: « Cercetînd raiatele de la serhat, să le facem să fugă în țara dușmană ? ». Mai târziu această simulare de prietenie a dat multe roade“.

< Raiatele îi exterminară pe rebelii haiduci care pustiau și împiedicau circulația în acele părți >.

MIHAI ARATĂ SUPUNERE

După înfrîngerea lui Hafız-Ahmed pașa, comandant al oștirii islamice a fost numit Güzeldje-Mahmud pașa, care a condus oastea asupra lui Mihai. Răufăcătorul de Mihai, fiind sfătuit de raiatele Țării Românești, a început, în luna rebi-ul-ahır ¹³⁷, să ceară mijlocirea sus-amintitului pașă, rugîndu-l ca domnia să-i fie acordată lui. El promite că va trimite îndoit haraciul pe care și-l luase mai înainte asupra sa ca să-l plătească an de an ...

226

EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂ ¹³⁸

227

228

... În timpul acesta, sosind solul răufăcătorului de Mihai, numit Dimu, adusese scrisori și daruri. Mai sus amintitul sol a fost trimis la Poarta fericirii după ce, în ziua a șaisprezecea a lui safer ¹³⁹, a trecut podul împreună cu reis-efendiul Hamza efendi ¹⁴⁰ ...

¹³³ *Hasan-beyzade*, cronicar otoman (m. 1636).

¹³⁴ *Abdulkadir*, Topçular-Kâtibi, cronicar otoman (m. 1645), contemporan cu Mihai Viteazul și participant la campania lui Sinan pașa. El a lăsat o cronică contemporană deosebit de interesantă, ale cărei informații privind țările române vor fi traduse și incluse în volumul următor din prezenta serie.

¹³⁵ Vreo 2—3 mii de francezi veniseră prin 1599 în ajutorul austrieșilor, dar, ulterior, trecuseră de partea turcilor. Austrieșii, văzînd trădarea lor, au ucis o mare parte din ei. Cei care au reușit să se salveze au participat la campania de la Hotin (1621).

¹³⁶ *Pecevi*, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești ...*, vol. I, p. 469 și urm.).

¹³⁷ *Pojega*, localitate în R.S.F. Iugoslavia.

¹³⁸ *Rebi II 1008* = 21 octombrie — 18 noiembrie 1599.

¹³⁹ *1009 H.* = 13 iulie 1600 — 1 iulie 1601.

¹⁴⁰ *16 safer 1009* = 27 august 1600.

¹⁴⁰ Hamza efendi, Iazîdjizade, reis-efendi (1599—1600).

238

MOTIVUL MAZILIRII CAIMACAMULUI

239

Mai înainte de aceasta, cînd Hafiz <Ahmed> pașa mergea în expediția de la Kanizsa (*Kanija*), venise la marele serdar și marele vizir Ibrahim pașa solul rătăcitului Mihai, afurisitul numit Dimu, pentru situația cetăților Îneu și Lipova. Marele serdar îl trimisese la Sublima Poartă cu unele arzuri și împreună cu Iazidjizade <Hamza efendi>, care era reis-efendi. Serdarul cel binevoitor, recomandase să se arate prietenie formală față de Mihai, pentru a salva cele două cetăți din mîna sa. Cînd cei amintiți mai sus au intrat la Curtea împărătească, atunci era caimacam Hafiz-Ahmed pașa, care a fost pomenit mai înainte. Pe cînd acesta se afla la paza cetății Nicopole, Mihai venise asupra lui cu viclenie și-l făcuse să fugă înfrînt. Atunci mai sus-amințitul Dimu, venind ca sol din partea lui Mihai, îl înșelase pe pașă, spunîndu-i că vine vistieria, dar carele acoperite cu postav roșu, pe care <Dimu> le arătase ca fiind harabale cu vistierie, se dovediseră a fi carele de tunuri ale lui Mihai. De asemenea și Mihai, atacîndu-l repede pe acesta, prădase averea pașei și ucisese multe suflete. Acest junghi stătea în inima pașei. De data aceasta, cînd <Dimu> veni în persoană, pașa a vrut să se răzbune pe acest afurisit și a cerut o sentință (*fetva*) de la șeih-ul-islamul Sun'ullah efendi și acesta a dat un fetva amănunțit în care spunea: „Atît Mihai, cît și solul său cel afurisit sînt plini de răutate, iar legămintele (*ahd*) și amanul¹⁴¹ lor nefiind admise sub nici un motiv de șariat, trebuie ca ei să fie omorîți și nimicîți“. Ca urmare, Hafiz <Ahmed> pașa l-a executat <pe Dimu> fără înfrziere, spînzurîndu-l de mijloc.

<Acest Hafiz-Ahmed pașa avusese și alte neînțelegeri cu marele vizir la Kanizsa>.

... De asemenea, adăugîndu-se la acestea și întîmplarea cu Dimu, marele vizir fusese martor la aceste două trădări <ale lui Hafiz-Ahmed pașa>.

240

<Marele vizir a scris la Poartă>: „Deși, potrivit rațiunii și după șariat, cei cu mintea întregă resping persecutarea solului, totuși el¹⁴² l-a ucis pe Dimu, ceea ce a fost o trădare față de sârmanul de mine. Afară de aceasta, de atunci încoace nu a mai sosit sol în partea aceasta, iar poarta păcii s-a închis. De asemenea, nici din partea aceasta nu s-a dus nimeni la <Mihai>, craiul (*kıral*) cel răufăcător. De aceea va trebui să se renunțe la menținerea legămintelor. Aceasta înseamnă ca de acum încolo părerile serdarului să nu mai fie luate în seamă și să nu i se dea crezare că este vechilul padișahului. Astfel, de acum încolo, cum va fi cu puțință întărirea păcii și cum să fie aranjate treburile serdarlicului?“

<Urmează descrierea altor greșeli ale lui Hafiz-Ahmed pașa și mazilirea lui>.

ÎNFRÎNGEREA OȘTIRII LUI MIHAI CEL RĂTĂCIT^{142a}

Provocînd de mulți ani încoace mari răscoale prin părțile Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei, el luase prin viclenie și înșelăciune vilaietele acelea în stăpînirea sa. Intriga și gîlceava răufăcătorului Mihai nu mai con-

¹⁴¹ *Aman*, „iertare“. Mai sus a fost vorba de *islams*; „trecerea sa la islamism“.

¹⁴² Hafiz-Ahmed pașa, pe atunci caimacam la Poartă.

^{142a} Mihai Viteazul.

241

teniseră. Mai înainte de aceasta, serdarul vizir Mahmud pașa, fiind trimis în acele părți, mersese cu oastea ce se afla lângă el. De asemenea și Țăiblerbeiu de Cipru (*Kubris*). Șaban pașa, care se afla cu flota de pază pe malurile Dunării, trecuse cu galerele în partea Țării Românești. Mai sus numitul pașa i se dăduse firman să repare și să întărească foarte puternic cetatea Giurgiului și să facă pod peste fluviul Dunărea.

În timp ce începură să le construiască, gaziii purtători de victorii, pornind din toate părțile în incursiuni în vilaietul Țării Românești, au stricat și au devastat reședința și țara răufăcătorului Mihai. Oastea islamică ajungând în orașele numite București și Tîrgoviște, rătăcitul de Mihai a trimis asupra oștirii călăuzite de victorie pe serascherul și pe vizirul său afurisit, ban de Craiova ¹⁴³, numit banul Calotă (*Kalita*), cu oaste numeroasă. Cu ajutorul lui Allah, oastea islamică devenind victorioasă, cei mai mulți dintre afurisiți au devenit pradă săbiilor strălucitoare. De asemenea, serdarul lor trecînd în lumea cealaltă, oastea islamică a venit la Divanul împărătesc, luînd capul său și țimbalele și tobele și steagurile cu vîrfuri aurite. Afurisitul Mihai, la rîndul său, fiind înfrînt de două ori în luptă, norocul său s-a întors. Cei mai mulți dintre afurisiții care se aflau lângă el fiind nimiciți, i s-au luat toate tunurile și pulbera și munițiile, iar el, pierzîndu-și speranța în viață, a dispărut ...

285

EVENIMENTELE ANULUI O MIE UNSPREZECE ¹⁴⁴

287

DESCRIEREA EXPEDIȚIEI SERDARULUI ÎN PARTEA TRANSILVANIEI ^{144a}

Contrar obiceiului, voievodul Transilvaniei ¹⁴⁵, pătrunzînd cu forța în cetatea beului numit Moise Secuiul ¹⁴⁶, care era unul dintre beii independenți ai țării Transilvaniei, uzurpase multe lucruri din vistieria sa și din depozitele sale de muniții, ucigînd, de asemenea, și pe oamenii săi. Bătrînul mai sus amintit, fugînd în timp de iarnă, se adăpostise lângă serdarul <Iemișci-Hasan pașa> și-i ceruse ajutorul, luînd asupra sa cucerirea Transilvaniei.

Serdarul, la rîndul său, crezînd în cuvîntul bătrînului pomenit mai sus, hotărîse să plece. Dar cucerirea Ūstîni-Belgradului ¹⁴⁷ fiind mai importantă, îi dădus înțietate acestuia. Cu ajutorul lui Allah, după ce a reușit cucerirea cetății, în gîndul său nu a rămas nimic altceva care să-l împiedice. De aceea, cu gîndul de a supune Transilvania, el a mers la Buda și a trecut peste pod în șesul Pestei ...

<Turcii auzeau bubuiturile tunurilor creștinilor>.

288

... <Iemișci> Hasan pașa a răspuns și i-a consolat ^{148a} astfel: „Noi, de asemenea, auzim tunurile ghiaurilor. Dar Erdel-oglu ¹⁴⁸, luînd atîtea cetăți din eialetul Timișoarei, a cucerit și Lipova și Ineu. Nu este drept ca el să fie lăsat. În tabără fiind prezenți doar 6 000—7 000 de ghiauri, ei fac viclenii încontinuu, numai ca musulmanii să nu meargă în Transilvania.

¹⁴³ *Kraçu ban*, în loc de *Krayova ban*.

¹⁴⁴ 1011 H. = 21 iunie 1602 — 10 iunie 1603.

^{144a} Iemișci-Hasan pașa, mare vizir.

¹⁴⁵ Gheorghe Basta, general austriac, guvernatorul Transilvaniei (1602—1603).

¹⁴⁶ *Moriș Schel*; apare ca principe al Transilvaniei în mai — iulie 1603.

¹⁴⁷ *Ūstîni-Belgrad*, Stolni-Belgrad, Alba Regală, Székesfehérvár sau Stuhlweissenburg.

¹⁴⁸ *Erdel-oglu*, Sigismund Báthory.

^{148a} Pe cei care îl sfătuiu să nu plece din Pesta, dușmanii fiind aproape.

Ei nu au putere să se lege de nici o localitate. De aceea fiți veseli“. Ali pașa ¹⁴⁹ a dat următoarea știre: „Stăpînul meu, în noaptea aceasta a venit spionul meu. În tabără sînt peste 80 000 de ghiauri cu 40 de tunuri. Scopul lor este să asedieze Buda. Habil efendi să înregistreze aceste cuvinte și dacă va ieși altfel să mi se vină de hac. Iemiști <Hasan pașa> fiind însă un albanez (*arnavud*) îndărătnic, nu și-a retras cuvîntul său și a spus: „Viclenia ghiaurilor a devenit ceva obișnuit. Ea se face pentru a împiedica această oaste de a pleca în Transilvania. Ei nu au putere nici să asedieze și nici să dea lupte“. Potrivit acestor cuvinte, <Lala>, Mehmed pașa, beilerbei de Rumelia, a spus: „Pe mine să mă trimiteți la atac și să fiu ușor echipat. Să fac incursiune la Fülelek și la Sebham (?) și la Rasen (?) și să devastez ținuturile ghiaurilor“. Nedîndu-i permisiune nici acestuia, a doua zi <Hasan pașa> a pornit spre Solnoc. După patru menziluri, în prima zi a lui *rebi-ul-evvel* ¹⁵⁰, a intrat la Solnoc cu cinci tunuri <mici> și cu o sută de tunuri împărătești (*șahi*). În patru zile a trecut peste podul de pe Tisa. La 14 ale lunii mai sus arătate ¹⁵¹ s-au așezat la palanca Sarvaș. De asemenea și oștile din Gyula și Timișoara au venit și au intrat în oaste. Cînd se pregăteau să țină sfat, au sosit strigători de ajutor de la Buda și de aceea s-au întors într-acolo ...

<Urmează descrierea luptelor, insuccese, răscoala oștilor etc.>

314

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE DOISPREZECE ¹⁵²

SERDARIATUL LUI MEHMED PAȘA ÎN PARTEA UNGARIEI. EXPEDIȚIA LA CILADA ȘI ÎNTOARCEREA HANULUI TĂTAR

<50 000 de ghiauri stăteau lingă Pesta la Cil-Ada și-i împiedicau pe turci să transporte zaherele la Buda. Turcii au ținut sfaturi și au zis>:

316

„Nu este potrivit să pornim înainte de a pune zaherele la Buda. Zaherele să fie împărțite ostașilor și să fie transportate la Buda cu care și cu cămile și să plecăm după aceea“. De data aceasta unii nu au fost de acord, presupunînd că imediat ce Iemiști va pleca în Transilvania, ghiaurul va asedia Buda.

<Turcii iau diferite măsuri de a-i împiedica pe ghiauri!>

352

MARII VIZIRI

<Se vorbește de al treilea vizirat al lui Sinan pașa, care a fost mazilit>.

... Ferhad pașa a devenit vizir pentru a doua oară. Serdarul a fost mazilit în timp ce, mergînd în expediție împotriva Țării Românești, construia podul. El a fost ucis în anul 1004 ¹⁵³. Sinan pașa a devenit mare vizir în anul 1003 ¹⁵⁴ pentru a patra oară. Ieșind în grabă la expediție, el a căzut în mlaștină

¹⁴⁹ Ali pașa, (*hadizade*), beilerbei de Buda.

¹⁵⁰ *1 rebi I 1011* = 19 august 1602.

¹⁵¹ *14 rebi I 1011* = 1 septembrie 1602.

¹⁵² *1012 H.* = 11 iunie 1603 — 29 mai 1604.

¹⁵³ *1004 H.* = 6 septembrie 1595 — 24 august 1596.

¹⁵⁴ *1003 H.* = 16 septembrie 1594 — 5 septembrie 1595.

în lupta cu Mihai și s-a întors la Rusciuc dezonorat și cu fața înnegrită. În 1004 (1595/96) Lala-Mehmed pașa a devenit mare vizir în locul lui Sinan pașa...

353 ... Satırdji <Mehmed> pașa este cel care, făcând expediție la Oradea,
354 a fost ucis la Belgrad ...

365 DESCRIEREA ÎNTÎMPLĂRILOR LUI DELI-HASAN DIN BOSNIA ¹⁵⁶

368 ... Pașa ¹⁵⁶, la rîndul său, trimițîndu-l pe ruznamegiul său Mehmed efendi, a încercat să-l atragă <pe Deli-Hasan> și, explicînd situația la Poarta fericirii, a intervenit ca Deli-Hasan să fie mutat în eialetul Timișoarei.

<Deli-Hasan a fost mutat din Bosnia la beilerbeilicul din Timișoara>.

374 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREISPREZECE ¹⁵⁷

382 ... Hafız-Ahmed pașa a refuzat de data aceasta serdarlicul, căci mai înainte, în Bosnia și în special în lupta cu Mihai, el băuse șerbetul de serdarlic și îi pierise pofta.

385 <De aceea mare vizir a fost desemnat Lala-Mehmed pașa>.

RĂSCOALA LUI ȘTEFAN BOCSKAI ¹⁵⁸, UNUL DINTRE NOTABILII DIN TRANSILVANIA

386 ... Austrieii, întărindu-se, au cucerit toate cetățile Transilvaniei și Ungariei. După aceea, afară de faptul că, lovind și bruscînd, au supus pe cei care aveau averi, pe ostași, pe călăreți și pe cei slabi; ei i-au și persecutat și terorizat în diferite feluri. Oprimare și atacate, familiile celor care erau de neam unguresc și transilvănenii s-au supus de formă în fața neamului austriac, căci nu mai aveau posibilitatea de a se mai apăra; dar dușmănia lor <față de austrieci> era în ultimul grad. Austrieii îi urau de multă vreme pe unguri, iar demnitarii maghiari erau priviți cu dispreț și cu răutate chiar și de austrieicii de rînd. De pildă, cînd ungerii treceau pe drum, austrieicii îi ghionteau, iar cînd veneau din urma lor, le ridicau șepcile și îi scuipau pe obraz. Ei se purtau astfel, deoarece, mai înainte, ungerii se răsculară de cîteva ori împotriva lor, luaseră vilaietele lor și le trăsese rădăcini multe săbii. De aceea, între ei era dușmănie și răutate. Atunci, unul dintre beizadelele de viteji unguri, cu numele de Bocskai, adunînd pe demnitarii ghiauri de același neam cu el, le-a spus: „Pînă cînd vom suporta noi persecuțiile și oprimările acestui neam austriac? Pînă cînd vom trăi sub stăpînirea lor învinși și cu cinstea pătată? Mulțumiți lui Allah, căci padișahii dinastiei otomane sînt din timpurile vechi binefăcătorii noștri. Craiul Ianoș ¹⁵⁹, refugiindu-se la sultanul Suleiman han ¹⁶⁰ — locul să-i fie în rai —, a salvat țara de la pieire și ea a rămas veșnic în mîinile fiilor și urmașilor săi. Nu este oare mai bine ca și noi, luînd pilda înaintașilor noștri.

¹⁵⁶ Deli-Hasan, fratele lui Kara-Yazidji, conducători de răscoale ale gelaliilor în Anatolia

¹⁵⁶ Mehmed pașa, serdar.

¹⁵⁷ 1013 H. = 30 mai 1604 — 18 mai 1605.

¹⁵⁸ *Boçkayı İstvan*, principele Transilvaniei (1604—1606).

¹⁵⁹ *Ianoș*, Ioan Zápolya (1526—1540).

¹⁶⁰ Suleiman Magnificul (1520—1566).

și sprijinindu-ne pe puternica Poartă, să ne răzbunăm asupra dușmanului nostru? Nu e mai bine pentru noi?”.

Demnitarii de același neam cu el au dat dreptate acestor vorbe ale lui Bocskai și au socotit că, intrând sub aripa ocrotitoare a sultanului, avuțiile și familiile lor vor fi salvate. Unindu-se între ei, au trimis pe la sfârșitul anului mai sus amintit scrisori către serdar cu scopul de a-l alege pe cel amintit mai sus ca serdar și crai peste ei. Astfel, ei scriau serdarului: „Vă rugăm să arătați la Poarta fericirii adevărul despre situația noastră; ne luăm angajamentul ca, fiind prieteni cu prietenii și dușmani cu dușmanii padișahului, să primim supunerea și să intrăm sub aripa sa ocrotitoare. Astfel, vom servi cu trup și suflet pe padișahul Islamului și vom scoate sabia împotriva vechilor noștri dușmani, ghiaurii austrieci, sub stăpânirea cărora ne aflăm de nevoie“.

⟨Poarta aprobă această supunere și serdarul, marele vizir Lala-Mehmed pașa, primește poruncile cuvenite⟩.

LUPTA DINTRE UNGURI ȘI AUSTRIECI

388 În ziua de 27 a lunii djemazi-ul-evvel¹⁶¹, din anul mai sus arătat, cele două neamuri de ghiauri au dat o mare luptă între ele. Deoarece Bocskai se unise cu oastea islamică, el i-a învins pe austrieci și a trimis pe oamenii săi la Poarta împărătească cu peste zece mii de tigve ghiaure, cu mulți prinși și cu câteva steaguri. Serdarul, la rîndul său, pentru a-l atrage, i-a trimis sabie și caftan. Bocskai, prinzînd curaj, a luat cu asediu cetatea Oradea, care făcea parte mai înainte din cetățile Transilvaniei. Austriecii o cuceriseră prin victorie. O asediase și Satîrdji-Mehmed pașa. Bocskai, după ce i-a ucis pe toți austriecii care se aflau în ea, le-a desființat oastea. De asemenea, afară de faptul că el a distrus acolo mulți austrieci, a făcut cunoscut prin scrisori că a cucerit și cetatea Tokay, că a luat cetatea Cașovia (*Kaşa*) și multe ținuturi austriece, că majoritatea Ungariei i s-a supus lui și că, dacă va fi ajutat, va lua și de azi înainte în mod sigur multe ținuturi ale austriecilor. În scrisori el se ruga și pentru un mic ajutor. A trimis apoi un mare număr de beizadele prizonieri. Renumitul serdar, la rîndul său, l-a trimis pe Bektaş pașa, beilerbei de Buda, care a fost amintit mai înainte. ⟨Serdarul⟩ i-a atașat lui Bektaş pașa un număr oarecare de ostași din oastea de Bölük-halkı, cu condiția măririi soldelor, și 4 000 de tătari dintre acei care erau cu Tohtamîș Ghirai, numind comandant peste ei pe fiul sorei lui Tohtamîș. Lui Bocskai i-a trimis actul de numire ca crai al Transilvaniei, precum și hilat și ũskũf și steag, acordate din partea Porții. Povestea lui urmează în continuare:

RĂSCOALA LUI BOCSKAI

Pecevi¹⁶² spune: „Emirul¹⁶³ care devenise renumit prin relațiile sale cu Bocskai, căzînd prizonier la ghiauri, nimerise la Bocskai. Într-o zi, în timp ce lucra grădina sa, Bocskai a început să-i vorbească despre slăbiciunea lor în fața austriecilor. Emirul, la rîndul său, i-a spus: « Trimite-mă pe mine la serdar ca să aduc toată oastea islamică în ajutorul tău și să fiu chezaș ca tu

¹⁶¹ 27 *cemazi I 1013* = 21 octombrie 1604.

¹⁶² Ibrahim Pecevi, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești...*, vol. I, p. 469 și urm.).

¹⁶³ Mai departe se pomenește de un oarecare Seid-Mehmed din Belgrad.

să fii numit crai în Transilvania ». El¹⁶³ se gîdea de fapt la aceasta încă de mai înainte. De aceea, cînd se comunicase împăratului creștin că e posibil să se ivească răscoală, el fusese vîrît în temniță, dar, negăsindu-se nici un semn sigur care să întărească această afirmație, fusese eliberat. În răspunsul său, el i-a grăit emirului: « Populația Transilvaniei este în întregime creștină și nu se supune turcului; altfel, ne-am supune ». Emirul i-a spus: « Pe timpul sultanului Suleiman¹⁶⁴, supunîndu-se, ei au fost liberi, Acum de ce să nu fie <liberi>? ». Și după multe discuții contradictorii, el l-a trimis pe emir la vizir. Pe atunci Kayin-Mehmed pașa era tălmăciul lui Bektaş pașa. Aducîndu-l pe emir la vizir, după ce au vorbit separat, toți trei, o zi-două, l-au trimis pe emir înapoi. După ce a venit și s-a întors de vreo trei-patru ori, <Bocskai> s-a răscolat, prinzînd curaj prin înțelegere. Luînd în stăpînirea sa cetățile din cele două părți ale fluviului Tisa, care intraseră în stăpînirea cezarului, el a cerut ajutor de la musulmani. Cezarul, aflînd adevărul despre intențiile sale, a trimis în grabă asupra lui pe serdarul său numit Gheorghe Basta¹⁶⁵, cu oastea austriacă. După luptă, oastea austriacă dezorganizîndu-se, marele vizir a trimis în ajutorul lui Bocskai un număr oarecare de tătari, precum și oastea din Timișoara. Bocskai, întărindu-se, a pus să se devasteze comunele și satele supuse austriecilor, a dat ospățuri cu prăzi nenumărate și a cinstit oastea islamică în diferite feluri. Vizirul, la rîndul său, luîndu-și angajamentul să-l numească pe Bocskai crai cu coroană peste toată țara ungurească, s-a ținut de cuvînt atunci cînd a ajuns la Poartă. Aceasta va fi povestită mai departe”.

395

EVENTIMENTELE ANULUI 0 MIE PAISPREZECE¹⁶⁶

402

OCUPAREA FORTĂREȚEI UIVAR DE CĂTRE BOCSKAI

Cînd Bocskai s-a întărit cu oastea Înaltei împărății, el a pornit în toate părțile. Devenind învingător, în a doua decadă a lunii rebi-ul ahîr a anului 1014¹⁶⁷, în timp ce marele serdar asedia Strigoniul, Bocskai a cerut ajutor de la oastea islamică, gîndindu-se să solicite învoire pentru asediul cetății Uivar.

<Cetatea este cucerită cu ajutorul dat de turci și predată lui Bocskai>.

403

În acest timp, fiind mazilit beilerbeiu de Buda, Boșnak-Mustafa pașa, în locul său a fost numit Kadîzade Ali pașa, mutasarrîful de Siliștra. Oștile sangeacurilor de Semendria, de Nicopole, de Siliștra, de Cirmen și de Vize au fost însărcinate cu paza Budei. Apoi, după repararea cetăților, serdarul cel glorios <marele vizir Lala-Mehmed pașa> s-a pregătit să pornească spre Belgrad.

VENIREA LUI BOCSKAI LA SERDAR

În anul trecut, cînd marele vizir se dusesse la Poartă, arătase în fața sultanului situația înțelegerii cu Bocskai. La întoarcere, adusesse cu el o coroană scumpă, împodobită cu pietre prețioase, de vreo 3 000 de galbeni. Seid-

¹⁶³ Ștefan Bocskai.

¹⁶⁴ Suleiman Magnificul (1520—1566).

¹⁶⁵ Basta Yorgi; generalul Gheorghe Basta, guvernatorul Transilvaniei.

¹⁶⁶ 1014 H. = 19 mai 1605 — 8 mai 1606.

¹⁶⁷ *Evastî rebi II 1014* = 26 august — 13 septembrie 1605.

404 Mehmed din Belgrad, despre care s-a pomenit mai înainte, fiind prizonier la Bocskai, devenise mijlocitor între serdar și Bocskai și discutase chestiunile tratatului. Fiind trimis mai sus arătatul Seid, fusese invitat Bocskai. Când serdarul a descins pe partea Pestei, sosind știre despre venirea lui Bocskai, s-au făcut tronuri îmbodobite cu perdele, iar oastea islamică, înarmată și împodobită, a stat aranjată în rînduri.

Punîndu-se sub umbrare tronuri (sandali), după ce s-au făcut pregătiri de zaiafet, potrivit obiceiului lor, a venit Bocskai cu grofii (*bey*) lui renumiți și cu vreo 10 000 de ostași unguri. Când el s-a întîlnit cu marețul serdar, acesta i-a pus pe cap tadj (*tâc*)-ul împodobit cu aur, pe care ei îl numeau *coroană* (*korona*), și l-a încins cu o sabie încrustată. Așa cum i s-a promis mai înainte, acordîndu-i-se <lui Bocskai> crăia Ungariei, i-au predat și drapelul (*alem*) și steagul (*sancak*), trimise din partea padișahului^{167a}. Bocskai, la rîndul său, sărutînd mîna, a spus: „Acum noi am devenit supușii padișahului. De obicei, supușii cumpărați cu bani (*akçe*) slujesc cu sila, de frica bătăii, dar noi, închinîndu-ne de bunăvoie, vom sluji cu trup și suflet, cu toată supunerea și cu toată bucuria“. Apoi, discutînd acolo despre toate treburile, au întărit tratatul și alianța. S-au tras salve de tunuri și el a plecat, luîndu-și rămas bun, după ce s-au făcut mari petreceri și s-au dat zaiafeturi... <Bocskai> a făcut și după aceasta mari servicii religiei islamice, încît ghiaurii austrieci, rămînd neputincioși și nefiind în stare să se răzbune prin lupte deschise, au uneltit să-l distrugă pe <Bocskai> cu otravă. În cele din urmă, cu un prilej oarecare, dîndu-i mîncare cu otravă, l-au omorît pe acel sârman și, în felul acesta, și-au atins scopul dorit¹⁶⁸. Când moartea sus-arătatului <Bocskai> a fost raportată la Poarta fericirii, a fost numit crai în Transilvania, cu üsküf și cu steag, Gabriel Báthory¹⁶⁹, tot din neamul nobililor din Transilvania. Dar răscoala celui amintit mai sus produsese nemulțumiri și neliniște în acele părți și, de nevoie, și-au plecat¹⁷⁰ grumazul pentru pace.

<În continuare se aduc elogiile pentru victoriile obținute de turci în această perioadă>.

ÎNCEPUTUL TRATATIVELOR DE PACE CU AUSTRIA

Întrucît Bocskai a pricinuit foarte multe pagube și distrugerii austriecilor, fratele împăratului Austriei, herțogul Mathias, care era duce de Ungaria¹⁷¹ și care stătea la Viena (*Bec*) și se lupta cu musulmanii și vedea puterea oștirii islamice și îndrjirea lui Bocskai, știind că Transilvania, care era stîlpul oștirii sale, va fi pierdută, a trimis oameni la serdar și a deschis poarta păcii. Afară de asta, trimițînd scrisoare și fratelui său¹⁷², în orașul Praga, aflat în Boemia, adică Cehia, i-a adus la cunoștință următoarele: „Dacă în zilele acestea nu se acceptă pacea cu musulmanii, țara ne va scăpa din mîna pe nesimțite, dar în mod sigur. O parte va intra în rîndul țărilor islamice și altă parte va fi călcată de caii celui din Transilvania“. Acesta, la rîndul său, știind că e mai potrivită pacea, a fost de acord cu părerea fratelui său în această privință.

^{167a} Ahmdd I (1603–1617).

¹⁶⁸ La 29 decembrie 1606.

¹⁶⁹ *Batori Gabor*, Gabriel Báthory; a devenit principe abia în martie 1608. Autorul anticipează unele evenimente.

¹⁷⁰ E vorba de austrieci.

¹⁷¹ Mathias; devine duce de Ungaria în 1608, iar împărat în 1612.

¹⁷² Împăratul Rudolf al II-lea.

⟨Ei au luat legătura cu papa de la Roma în vederea pregătirilor de pace. Papa răspunde negativ; La aceasta Mathias răspunde⟩:

406 „Eu am pregătit începutul acestei păci, găvind-o potrivită stării noastre, și, de azi încolo, nu voi da înapoi“.

Cezarul a murit¹⁷³ în timp ce ⟨Mathias⟩ mergea spre Praga cu gândul de a se lupta, fiind aliat cu Ungaria și luînd cu el o oaste mare, formată din ostașii veniți în ajutorul Transilvaniei, precum și dintre transilvăneni și unguri.

Deoarece, potrivit obiceiurilor lor, chestiunile de întronare depindeau de părerile celui nelăudat căruia îi ziceau papă, și deși mai sus arătatul Mathias era dispus să devină împărat, totuși nu i-a fost dat acestuia, pentru că acceptase pacea.

⟨Certurile din Austria pentru domnie; se încheie cu turcii un armistițiu pe 20 de ani, cu obligația de a plăti în anul acela 200 000 de guruși, urmînd ca în anii următori să se dea unele daruri turcilor⟩.

412 LUPTELE LUI SARHOȘ-IBRAHIM PAȘA ¹⁷⁴ ÎN CROAȚIA (HIRVAT)

Cînd Bocskai își luase sarcina de a ajuta oastea islamică, marele vizir Mehmed pașa, după cucerirea Strigoniului, trimisese în ziua a cincea a lunii djemazi-ul ahîr, anul mai sus arătat ¹⁷⁵, ca să distrugă ținuturile ghiaure, pe nepotul său de soră, Sarhoș-Ibrahim pașa, beilerbei de Kanizsa, cu multă oaste, în total aproape 20 000, formată din oastea din Bosnia, din Ungaria și cu un număr oarecare de tătari, precum și cu un serascher din partea lui Bocskai.

⟨Urmează descrierea unor lupte cu austrieii. Se arată supunerea majorității ungarilor și victoriile asupra austrieilor⟩.

413 Majoritatea notabililor unguri, supunîndu-se, veniseră și intraseră în oastea lor. Rămăseseră numai Zirin-oglu ¹⁷⁶ și Bakian-oglu ¹⁷⁷, deoarece comandantul de oaste al mai sus arătatului Bocskai fiind de rang inferior față de ei, nu i s-au supus și au trimis pe baș-căpitanii loț ...

421 OMORÎREA LUI DELI-HASAN LA TIMIȘOARA

Se arătase că, la început, lui Deli-Hasan, fratele lui Kara-Yazîdji, i se acordase vilaietul Bosniei și fusese apoi mutat de acolo la Timișoara. De asemenea, se pomenise și de nelegiuirile pe care le făcuse el în Bosnia. El a fost valiu la Timișoara timp de aproape doi ani. Purtările sale nepotrivite făcuseră necesar să i se pună capăt. De aceea, într-o zi, după cucerirea Strigoniului, la un semn din partea lui Mehmed pașa ¹⁷⁸, mare serdar, către populația din Timișoara, unii nemulțumiți de acolo, care așteptau ocazia, l-au atacat și au omorît pe cei din suita sa, în timp ce acesta, ieșind din cetate, mergea la

¹⁷³ Rudolf; de fapt neglija treburile imperiului, fiind încă în viață. A murit în 1612.

¹⁷⁴ Sarhoș-Ibrahim pașa. A luptat împotriva austrieilor pînă aproape de Viena. A fost beilerbei de Kanizsa.

¹⁷⁵ 5 cemazi II 1014 = 18 octombrie 1605.

¹⁷⁶ Zirin-oglu, Zrinyi György (?).

¹⁷⁷ Bakian-oglu, Batthyáni Boldizsár (?).

¹⁷⁸ Lala-Mehmed pașa, mare vizir (5 august 1604 — 21 iunie 1606).

vîntăoare. Deli-Hasan a fugit la Belgrad. Acolo, serdarul caimacam Gazi-Hasan paşa l-a dus la conacul său și apoi l-a pus în cetate. Arătînd situația la Poartă, s-au trimis fetva, potrivit șeriatalui, și porunci ca să, fie omorît. De aceea el¹⁷⁹ i-a omorît pe Deli-Hasan, precum și pe Kûçük-bei, fiul fratelui său.

Se spune că, pe cînd mai sus arătatul <Deli-Hasan> se afla în Bosnia, pusese la cale o mare intrigă. Trimițînd scrisoare la venețieni (*Venedig*) și la papă, le-a spus: „Voi să veniți cu flota voastră de la Nova la cetatea Resen (*Resne*) și să stați pregătiți, iar eu să vă dau cetatea mai sus arătată. Apoi să vă dau și celelalte cetăți de pe malurile Mării Mediterane (*Akdeniz*). Dar să-mi dați acum, în fața cetății Resen, 100 000 de galbeni“. Apoi, deoarece nu-i venise răspuns în Bosnia, el a trimis din Timișoara pe un blănar (*kürkcü*), supus nemusulman (*zimmi*), dîndu-i 100 de galbeni. La rîndul său, mai sus arătatul blănar s-a dus la Kodja-Murad paşa, care pe atunci era serdar, și, arătîndu-i scrisoarea, l-a înștiințat despre toată întîmplarea. Paşa, de asemenea, ca să vadă ce se poate întîmpla, l-a sfătuit astfel:

422 „Să te duci și să le duci scrisoarea lui, dar cînd te întorci în aceste părți va trebui să vii întîi pe la noi“. Apoi, cînd mai sus menționatul blănar, supus nemusulman, s-a dus și a predat scrisoarea lui Deli-Hasan, atunci craiul Spaniei a dat un om lîngă el. De asemenea și papa i-a dat un om. Aceștia, venind cu un om de pază (*yasakçı*), de la granița cetății Kilis, la Zemun, au intrat într-o casă. Blănarul a venit și a dat de știre. Conținutul scrisorilor era următorul: „Oamenii trimiși sînt oamenii noștri de încredere; să credeți în vorbele lor ca și cum le-ați auzi din gură noastră. Să nu vă îndoiiți deloc“.

<Creștinii aceia au fost omorîți, după ce au spus cuvintele papei>.

423 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCISPREZECE¹⁸⁰

424 <Lala-Mehmed paşa se plîngea către sultan, spunîndu-i>:

„Cel puțin, dacă m-aș fi dus cu titlul de serdar la Össek¹⁸¹ și apoi trecînd în partea Mekomorei¹⁸², dacă și Bocskai, la rîndul său, ar fi trecut riul de lîngă Pojon, din partea cealaltă, și dacă cele două oști s-ar fi întîlnit lîngă Viena (*Bec*), ar mai fi rămas oare țară și putere la austrieci? Acum, teama mea ade-vărată este aceea că nu vor arăta prietenie față de Bocskai și față de populația maghiară și, cu purtări nepotrivite, îi vor face să se răscoale și iarăși se vor duce în vînt cei 12 ani de osteneală“.

Făcînd din nou telhis-padișahului i-a spus: „Cel puțin, să mă duc în expediție în Ungaria și, mergînd acolo, să îndeplinesc sarcina păcii...“

<Sultantul voia însă să-l însărcineze cu expediție în Orient>.

435 DESPRE ÎNCHEIEREA PĂCII CU GHIAURII AUSTRIECI

... S-au dus¹⁸³ la trecătoarea Zsidva¹⁸⁴, aflată între Komoran și Strigoniu. Beii și împuterniciții austrieci și unguri, la rîndul lor, veniseră acolo mai înainte. Bocskai, de asemenea, s-a învoit și a acceptat <pacea>. Pe partea

¹⁷⁹ Gazi-Hasan paşa.

¹⁸⁰ 1015 H. = 9 mai 1606 — 27 aprilie 1607.

¹⁸¹ Össek, Eszék, Aussig, Esseg, Osjek (pe Drava).

¹⁸² Mekomora (?), Komran (?), Moravia (?).

¹⁸³ Împuterniciții Porții.

¹⁸⁴ Zsidva-Török, unde s-a încheiat pacea între turci și austrieci (11 noiembrie 1606).

cealaltă stînd ei, iar în partea Strigoniului stînd musulmanii, au vorbit, în prima zi a lui regeb din anul mai sus arătat¹⁸⁵, despre starea păcii, pe Dunăre, urcîndu-se în niște bărci. După multe discuții și gîlcevi, au hotărît pacea, din ambele părți, în felul următor:

Pacea este cea încheiată acum și intră în vigoare la această dată, deoarece, mai înainte, potrivit tratatelor cu Bocskai și <Lala> Mehmed pașa, populația maghiară, aflată toată în stăpînirea lui Bocskai, precum și cetățile Füleek și Yanîk și toate celelalte, unde se citise odată hutbe, erau pe punctul de a fi cedate.

Discutîndu-se și hotărîndu-se astfel, ele rămăseseră pe atunci în stare de armistițiu. După moartea marelui vizir <Lala> Mehmed pașa, Bocskai, de asemenea, nu a mai putut depune eforturi, iar <Kodja> Murad pașa a încheiat pacea după dorința celeilalte părți ...

436 REZUMATUL TRATATULUI DE PACE

..... | | |
Clauza a șasea. Este următoarea: Zicîndu-se ca, în timpul acestei păci, să nu fie atacate cetăți și ele să nu fie lovite sau luate prin violenție, iar dacă vor fi luate, într-un fel oarecare, să fie înapoiate, cetățile care fi sînt date principelui Bocskai să-i rămîină lui, așa cum s-a hotărît la Viena

Clauza a opta. Dacă la granițele Timișoarei, Bosniei, Agriei și Kanizsei se vor ivi situații care să prejudicieze pacea, să se facă arzuri către căpeteniile lor. Dacă nu se vor putea rezolva, atunci să se apeleze la beilerbeul de Buda, care va fi numit bașbug peste toți; acesta să facă dreptate

<Pacea a fost încheiată pe timp de 20 de ani>

440 MOARTEA LUI BOCSKAI

441 Popa Petros de la Cașovia (*Kaşa*), din vilaietul Transilvaniei, și Aromandî, sfetnicul (*musahib*) craiului, trimițînd scrisoare la Poartă, arătaseră că craiul Ștefan Bocskai a plecat din lumea aceasta în ziua de 5 ramazan din anul mai sus arătat¹⁸⁶ și că, înainte de a muri, i-a invitat lîngă el pe cei arătați mai sus, zicîndu-le că în ahidnameaua dată mai înainte era menționat ca, după el să fie crai ginerele sorei sale și sfetnicul său, numit Hemun¹⁸⁷, care era unul dintre bravii demnitari unguri.

Acesta fiind desemnat crai în locul său, i s-a trimis noului crai hilat și buzdugan (*topuz*), precum și un steag (*sancak*), împreună cu porunca împărătească adresată notabililor (*bey*) și căpitanilor (*kapudan*) maghiari. Mai sus numitul Hemun-Báthory¹⁸⁸ fiind unul dintre urmașii fiilor de crai, din trecut, ai vilaietului Transilvaniei, el fusese preferat. Membrii acelei familii sînt încă numiți, unii după alții, de către împărăție crai independenți.

¹⁸⁵ 1 regeb 1015 = 2 noiembrie 1606.

¹⁸⁶ 5 ramazan 1015 = 4 ianuarie 1607. După izvoare europene, Bocskai a murit la 29 decembrie 1606.

¹⁸⁷ *Hemunnami*, se poate citi și Homonnay; Valentin (Balind) Homonnay, pretendent la tronul Transilvaniei.

¹⁸⁸ Aici cronică prezintă unele confuzii. De fapt, era neclară însăși situația din Transilvania, unde apăruseră trei pretendenți: Valentin Homonnay, Sigismund Rákóczi și Gabriel Báthory. De aceea cronicarul a preferat să menționeze numele a doi dintre ei (vezi și *Cronici turcești* ..., vol. I și II).

Volumul al II-lea (450 p.)

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAISPREZECE¹

2

DESCRIEREA CETELOR DE DJELALII

Mai înainte, pe vremea răposatului sultan Mehmed² se depuseseră mereu sforțări pentru înlăturarea răutăților și intrigilor pornite din partea ghiaurilor din Țara Românească și Ungaria împotriva ținuturilor islamice. Totuși, dată fiind proasta conducere a luptelor, oastea n-a dat dovadă de îndrjire. Din cauza unui du-te-vino neîntrerupt timp de 15 ani și din pricina absenței oștii islamice din patrie, răscoalele și răzvrătirile fiind puternice, raialele blestemate au găsit goală Anatolia și au pornit pe drumul prădării și devastării.

<Autorul se referă apoi la răscoalele conduse de Karayazidji, Deli-Hasan, Kalenderoglu ș.a.>

20

... Djelalii stăteau liniștiți în târguri și sate, pe cînd Nakkaș <Hasan> pașa, împreună cu oastea islamică, stătea la șes. Astfel, ostașii au înghețat și au slăbit din cauza iernii puternice. În acest timp Dalgici-Ahmed pașa, guvernator (*mutasarrıf*) de Silistra, a trecut prin Galipole, fiind însărcinat să se alătore oștirii lui Nakkaș pașa, împreună cu oastea sangeacului său și cu voluntarii din Dobrogea. Cînd a ajuns la Gŭnan³, i-a ieșit în față Kalenderoglu⁴ și s-au războit. Fiind cu neputință să vină ajutor din partea serdarului, sărmanul Dalgici-Ahmed s-a luptat pînă ce n-au mai rămas locuri nevătămate pe corpul său. În cele din urmă, retrăgîndu-se într-o parte, el și-a dat sufletul.

<Urmează descrierea întăririi răsculaților>.

21

DESCRIEREA SITUAȚIEI LUI IBNI-DJANPULAD⁵

... Apoi, mai sus arătatul Djanpulad-zade Ali pașa a fost trimis la serhat, acordîndu-i-se beilerbeicul de Timișoara. Dar, după un an de ședere, datorită apucăturilor sale rele, a ieșit la ivcală firea de scorpion care se ascundea în

¹ 1016 H. = 28 aprilie 1607 — 16 aprilie 1608.

² Mehmed al III-lea (1595—1603).

³ Sau *Kevnan, Gevnan* (?).

⁴ *Kalenderoglu*, conducător de răscoale din Anatolia, ca și Karayazidji și Deli-Hasan, menționați mai sus.⁴

⁵ *Ibni-Djanpulad*, Djanpulad-zade (fiul lui Djanpulad), conducător de răscoale din Anatolia.

sufletul său. El a început să persecute și să oprime raiaua și oastea de Poartă⁶. Ostașii, săturându-se de el, s-au răsculat și au vrut să-l ucidă. Fugind, el s-a dus lângă Kadîzade Ali pașa, care se afla la paza graniței ungurești. Aii pașa, la rîndul său, l-a închis pe mai sus arătatul <Djanpulad-zade> în cetatea Belgrad, sub pretextul salvării și apărării lui din mîna celor din Timișoara.

<Ulterior, el a fost ucis>.

23

ÎNSCĂUNAREA HANULUI TĂTĂRESC

<Descrierea luptelor interne după moartea lui Gazî Ghirai al II-lea în 1608>.

24

... Pentru a-și slava viața, <hanul Tohtamîș>⁷ a pornit îndată la drum cu fratele său Sefer Ghirai. El s-a pregătit pentru a merge la Poarta fericirii. Trecînd apa Ozu⁸, cînd au ajuns la Akkerman, ei s-au întîlnit pe neașteptate cu calgaiul Mehmed Ghirai, care fusese trimis pe uscat⁹, din precauțiune față de cel arătat mai sus. Cînd s-au orînduit de luptă, supușii săi împrăștiindu-se, Tohtamîș han și fratele său, Sefer Ghirai, au aruncat arcurile și săgețile.

<După ce o ceată a lor a fost nimicită, amîndoi au fost uciși de Mehmed Ghirai. Han a devenit Selamet Ghirai: 1608—1610>.

25

SOSIREA SOLULUI LEȘESC LA POARTĂ ȘI REÎNNOIREA PĂCII

Craiul leșesc, Sigismund¹⁰, trimițînd sol la Poarta fericirii, s-a rugat pentru aceeași prietenie de mai înainte, prin manifestarea sincerității și devotamentului lor ...

26

... Toate condițiile fiind aprobate de împărat, în anul 1016, a 20-a zi a lui rebi-ul-evvel¹¹ s-a emis un ahidname, potrivit condițiilor ahidnamei acordate pe vremea sultanului Mehmed han al III-lea ...

<Din condițiile tratatului>:

„Dacă vreun dușman va pune în primejdie pe crai și acesta va cere ajutorul hanului, acesta îl va ajuta, dacă i se va da firman. Locuitorii din Moldova și Țara Românească nu vor ataca vilaietul leșesc. Eminii și vameșii¹² de schele ale beilor de Silistra și Akkerman nu vor lăsa pe nimeni în vilaietul leșesc, afară de negustorii celor două părți“.

<Alte clauze ale tratatului se referă la negustori poloni și turci>.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAPTESPREZECE ¹³

61

... Beitul sangeacului <Herțegovinei> fiind plecat în expediție împotriva Transilvaniei, a sosit în grabă defterdarul Bosniei și, intrînd în cetate <Nova>, a tras cu tunuri.

<30 de corăbii spaniole care veniseră împotriva cetății s-au întors și au plecat>.

⁶ *Kul taifesi*.

⁷ Fiul lui Gazi Ghirai al II-lea; ocupase tronul după moartea tatălui său.

⁸ *Ozu*, în sensul de Nipru (uneori se referă la Bug).

⁹ De la Istanbul.

¹⁰ *Zigmun*, Sigismund al III-lea Wassa (1587—1632).

¹¹ *20 rebi I 1016* = 15 iulie 1607.

¹² *Emin ve badjdar (băcdar)*.

¹³ *1017 H.* = 17 aprilie 1608 — 5 aprilie 1609.

99 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI DOI¹⁴**
 107 **OCUPAREA UNOR CETĂȚI ȘI DISTRUGEREA GHIAURILOR DE CĂTRE EMIRII
 DE MARGINE**

108 Mai înainte, Ketendji-Omer pașa, mergînd în Moldova și în Țara Românească, îi instalase pe voievozii¹⁵ numiți de Poarta fericirii și pusese ordine în acele părți, unde, de pe vremea răufăcătorului Mihai încoace, nu lipseau răscoale. De asemenea, și cel din Transilvania, din cauza acelor răscoale, ocupase unele cetăți de prin părțile Timișoarei. Cînd marele padișah a sosit la Adrianopole, cel din Transilvania, la rîndul său, sperîindu-se, a evacuat cetățile Lipova și Ineu (*Yanova*), iar emirii de margine s-au dus și le-au ocupat. Apoi, cînd s-a aflat sigur că ghiarurii leși au atacat Moldova, a fost trimis Deli-Ibrahim pașa, valiu de Silistra, care a înfrînt tabăra leșească ...

113 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI TREI¹⁶**

117 <Cazacii, după ce au atacat și prădat cetatea Sinop, au fugit pe mare>.

118 Șakșaki-Ibrahim pașa, care mai înainte fusese însărcinat cu 60 de corăbii să păzească malurile Dunării și ale Mării Negre (*Karadeniz*), aflînd de aceste întîmplări, și-a trimis corăbiile și, intrînd pe fluviul pe unde treceau afurisiții aceia, i-a cercetat cu atenție. Dar afurisiții, aflînd de această urmărire, au ieșit pe țarmul Mării Negre, dintr-un loc oarecare, și, urcîndu-și lotcile pe sânni, s-au gîndit să le treacă de pe uscat în partea de sus a fluviului.

<Cetele tătărești i-au distrus și i-au forțat să lase tot ce capturaseră. De asemenea și pașa simțînd gîndul lor, i-a urmărit și i-a făcut prizoniери>.

POVESTIRE DESPRE CONSTRUIREA CETĂȚII PE RÎUL OZU

În acest timp, <Hafiz> Ahmed pașa, beilerbei de Rumelia, fusese însărcinat printr-un firman ca, trecînd cu oastea sa pe Dunăre și prin Moldova, să construiască cîte o cetate pe ambele părți ale apei Aksu¹⁷, care era trecătoarea rebelilor cazaci.

<Cetățile nu au fost construite, din lipsă de materiale>.

131 **DESCRIEREA SITUAȚIEI LUI GABRIEL (GABOR) BETHLEN**

Mai sus arătatul Gabriel Bethlen era dintre urmașii Bathoreștilor, principii ai Transilvaniei. Gabriel Báthory, care, mai înainte de el, fusese crai în Transilvania, era cunoscut cu numele de Deli-Kîral¹⁸. Fiind fără de minte, el ataca averile căpeteniilor și demnitarilor (*a'yan*) Transilvaniei. Cei care i se opuneau erau uciși sau alungați. Unii fugiseră de teama de a fi legați. Gabriel Bethlen, de asemenea, fugise pe vremea lui Iemișci-Hasan¹⁹ și venise la Belgrad. Iemișci-Hasan pașa îi fixase 120 de akcele ca leafă de

¹⁴ 1022 H. = 21 februarie 1613 — 10 februarie 1614.

¹⁵ Radu Mihnea în Țara Românească (1611—1616), iar Ștefan Tomșa în Moldova (1611—1615).

¹⁶ 1023 H. = 11 februarie 1614 — 30 ianuarie 1615.

¹⁷ Aksu, se referă la Bug.

¹⁸ Deli-Kral, „Craiul cel nebun“.

¹⁹ Iemișci-Hasan pașa, mare vizir (1601—1603).

132 muteferrika. În iarna aceea el rămăsese la Semendria. Apoi se întorsese din nou în Transilvania. În anul 1021²⁰ el se refugiase din nou la Poartă, de frica celui mai sus arătat. Pe când Iskender pașa era chehaiua lui Hasan pașa, el venise la Poarta fericirii împreună cu solul austriac cu numele de Nekron²¹, care vorbea limba arabă și cea persană, și Nasuh pașa îi dăduse <lui Iskender pașa> vilaietul Kanizsei. Atunci, mai sus arătatul Gabriel Bethlen, mergînd la Nasuh pașa, prin mijlocirea lui Iskender pașa, căpătase sfaturi de la Înalta Poartă. Vorbînd despre situația rea a dușmanului său, care era „craiu cel nebun”, demnitarii împărăției, la rîndul lor, spusese că trebuie începute pregătirile pentru înlăturarea și îndepărtarea aceluși netrebnic, <Gabriel Báthory>. De aceea s-au trimis porunci înalte la graniță, spunîndu-se că este necesar să se adune multă oaste pentru repararea unor mahalale ale cetății Buda. Iskender pașa, mergînd la Sirmuium (*Serem*), a adunat oaste și apoi, pornind și de acolo, s-a dus la Timișoara. El a intrat în Transilvania prin Porțile de Fier²². Nasuh pașa l-a numit pe Ketendji-Omer pașa serdar asupra oștii acelei părți, desemnînd și pe Șahin Chirai²³, precum și pe beii din Țara Românească²⁴ și din Moldova²⁵. Aceștia, la rîndul lor, au trecut prin Țara Românească și au intrat în Transilvania. De asemenea și „craiu cel nebun”, la rîndul său, a intrat și s-a întărit în cetatea Oradea. Într-adevăr, Iskender pașa s-a dus și l-a înscăunat pe Gabriel Bethlen la Alba Iulia²⁶. Dar cît timp trăia acel afurisit era greu ca această poruncă să se mențină. De aceea Iskender pașa, prin mijlocirea lui Bethlen, a atras, cu mii de mijloace, de partea lui Bethlen cîteva căpetenii (*voyvoda*) renumite din Transilvania.

De asemenea, întrucît populația din Transilvania se săturase <de Báthory>, după ce Iskender pașa s-a ridicat și a plecat cu ceata sa, unul dintre căpitani (*voyvoda*) a stat de pîndă la o trecătoare. Punînd cîțiva pușcași, ei l-au ucis cu arma „pe craiu cel nebun” la mai sus arătata trecătoare, în timp ce acesta, ieșind din cetatea Oradea, mergea să se pregătească împotriva lui Gabriel Bethlen.

Apoi, Bethlen, rămînînd independent în crăiie, a trimis vestea lui Iskender pașa. Această știre îmbucurătoare a sosit în timp ce <Iskender pașa> era încă la Porțile de Fier. Întrucît Bethlen a rămas independent în crăiie, el a salvat cetățile și ținuturile Transilvaniei și le-a anexat, așa cum erau mai înainte.

TRATATUL (AHIDNAME) C TRANSILVANIA

133 Gabriel Bethlen adusese în trecut Înaltei împărății multe servicii, cu sinceritate. Fiind totdeauna prieten cu prietenii și dușman cu dușmanii <Imperiului otoman>, el arătase sinceritate și prin purtările sale, afară de faptul că dăduse și act scris (*temessük*) de mîna sa proprie, Rugîndu-se pentru acordarea unui ahidname, ca cel dat pe vremea răposatului sultan Suleiman han, s-a scris un ahidname în ziua de 23 a lui djemazi-ul-evvel

²⁰ 1021 H. = 4 martie 1612 — 20 februarie 1613.

²¹ *Nekron*, Andreas Negroni. Cf. Hammer, *Histoire de L'Empire Ottoman* (ed. Hellert), vol. XVII, p. 136.

²² Prin Banat. *Demir-Kapu*.

²³ Șahin Ghirai nu a ajuns han, ci numai calgai.

²⁴ Radu Mihnea (1611—1616).

²⁵ Ștefan Tomșa (1611—1615).

²⁶ *Erdel Belgrads*, „Belgradul transilvan”. Înscăunarea a avut loc la 23 octombrie 1613

din anul mai sus arătat²⁷. Condițiile erau următoarele: „Dacă, prin moartea principelui sau printr-o situație oarecare, va fi nevoie de reînnoirea (principelui), atunci să fie ales, potrivit înaltului firman, unul crescut din spița principiilor din Transilvania și care să fie unul dintre cei pe care îl doresc și-l recunosc toți nobilii (*bey*) din Transilvania și demnitarii (*ayan*) celor trei nații^{27a}. La arzul lor, el să fie numit principe din partea Înaltei Porți și domnia să nu fie acordată altcuiva, fără voia demnitarilor și raialei. De asemenea, să nu fie lăsați cei care vor îndrăzni să-o ocupe prin forță. Dacă principele, nobilii și demnitarii și raialele vor sta în supunere, nici un bei sau altă oaste din vecinătate să nu atace deloc țara Transilvaniei. Dacă robii luați vor fi găsiți în legea creștină, să fie restituiți. Satele și orașele de la serhaturile de la Solnoc, Gyula, Ineu, Lipova și Timișoara, care, pînă la răscoala lui Sigismund Báthory, dăduseră odată haraci și dări către Solnoc, Gyula, Ineu, Lipova și Timișoara și se supuseseră și, de asemenea, și orașul Dirsek²⁸, dependent de Solnoc, care dăduse mai înainte darea sa, pînă la răscoala Transilvaniei, toate atîrnă de partea aceasta, ca și mai înainte, și de aceea să-și dea dările lor potrivit obiceiului și să nu se facă deloc intervenții și să nu se pună piedici din partea Transilvaniei. De asemenea, să nu se facă deloc incursiuni din partea Transilvaniei în comunele Salmaș²⁹ și în comunele din Sima-Dima, Iarfart³⁰, care se află în stăpînirea căpeteniilor de serhat. Dacă unele dintre raialele Imperiului otoman³¹, ridicîndu-se din țările islamice, au plecat în Transilvania, acestea să fie trimise înapoi la locurile lor. De asemenea, ei³² să-și trimită la timp, ca și mai înainte, haraciurile pe care le dau, potrivit angajamentului, din trecut și pînă acum. De asemenea, unindu-se cu voievozii Țării Românești și Moldovei și fiind de acord cu ei, să respecte condițiile de bună vecinătate. La apariția dușmanului, răul să fie îndepărtat cu ajutorul care se va da așa cum se cuvine. De asemenea, dacă va fi nevoie de anumite servicii la granița Imperiului otoman și dacă beii le vor face cunoscut, ei să ajute și să facă aceste servicii cu sinceritatea cuvenită. Granițele dintre partea austriacă și voievozii Transilvaniei să fie stabilite, iarăși, așa cum fuseseră fixate mai înainte, potrivit tratatelor de pace și convențiilor din trecut. Să nu se dea atacuri și acele hotare să nu fie încălcate. De asemenea, nimeni să nu împiedice pe acei emiri maghiari care se supun principelui (*hakim*) Transilvaniei“.

134

CELĂLĂLT TRATAT

Deși mai înainte, adică pe vremea sultanului Suleiman han, nobili maghiari de mai sus se supuseseră în această parte, mai tîrziu însă arătaseră, de nevoie, supunere față de împăratul Austriei și apelau la el. Dar, în anii trecuți, apăruse dintre ei craiul Bocskai, care îi părăsise pe austrieci, împreună cu toți beii maghiari de mai sus, arătînd supunere față de statul osmanliilor. De aceea mai sus-arătatului Bocskai i se trimiseseră și i se acordaseră: actul său de domnie și o coroană și un steag (*sancah*), precum și drapel (*alem*).

²⁷ 23 *cemazi* I 1023 = 1 iulie 1614.

^{27a} *Üç millet*: unguri, sași, secui (fără români).

²⁸ *Dirsek*, Diosig (?).

²⁹ *Salmaș*, Solmoș, la nord de Mureș.

³⁰ *Sima-Dima* și *Iarfart* (?), Rima-Szombath și Gyarmat (?).

³¹ *Memalik-i mahruse*.

³² Transilvănenii.

Salvînd cetățile care se aflau în mîinile craiului austrieilor, ei apelau la Poartă și i se supuneau, fiind în dușmănie cu austrieii. În această stare murind craiul Bocskai, a intrat între ei discordie și s-au supus din nou împăratului de la Viena. Austrieii, afară de faptul că i-au tratat fără respect pe cei arătați mai sus, au rîvnit și la cetățile care se aflau în mîinile lor și s-au străduit să-i convertească cu forța la religia lor. Aceștia, la rîndul lor, au manifestat dușmănie fățișă și au pornit din nou să se supună Porții, așa cum se supuseseră mai înainte de aceasta. Ei l-au trimis pe Gabriel Bethlen, unul dintre oamenii lor renumiți, care, după nenorocitul de Sigismund, este încă principele Transilvaniei, și s-au rugat pentru un nou tratat. De aceea la data mai sus arătată s-a scris și s-a trimis un ahidname cuprinzînd unele clauze.

135

Clauzele sînt următoarele: „De vreme ce căpeteniile maghiare, precum și ceilalți demnitari ai lor, supunîndu-se din toată inima, vor fi prieteni cu prietenii și dușmani cu dușmanii noștri și de vreme ce vor fi în unire și în înțelegere cu Gabriel Bethlen și, de asemenea, vor depune eforturi pentru îndepărtarea dușmanului care va apare, atunci, pentru a dovedi supunerea lor, ei să trimită anul acesta la Poartă peșcheșurile lor, potrivit recoltei pe care o produce țara lor și în unire și în înțelegere cu toți.

Fîind ajutați, la nevoie, în orice privință, nimeni să nu atace cetățile și ținuturile care sînt în mîinile lor și ei să fie liniștiți. De la vilaietul mai sus arătat să nu se ceară dare mai multă decît aceea care era în trecut. Dacă craiul leșesc, precum și domnii (*hakim*) Țării Românești și ai Moldovei vor dori să cumpere cetăți dintre cetățile Transilvaniei, să nu se dea aprobare. Dacă vreunul dintre voievozii Țării Românești și ai Moldovei, răzvrătindu-se, va pleca în Transilvania, el să nu fie lăsat acolo, iar dacă va porni în altă parte, să fie reținut și trimis la Poartă. Prizonierii să fie sloboziți fără bani. Cînd principii Transilvaniei vor fi noi, steagul (*sancak*) și drapelul (*alem*) și buzduganul și caftanul (*hi'at*), care se dădeau de la Poartă, să se acorde ca și mai înainte...” Scriindu-se astfel, s-a trimis în taină ...

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI PATRU

137

DESPRE TRATATUL DE PACE CU CEZARUL ROMAN³⁴

În anul acesta³⁵ încheindu-se o pace nouă cu Mathias, cezarul Austriei, rezumatul ahidnamei date s-a scris aici:

Muteferrika Ahmed aga, intendentul lui Ali pașa, muhafiz de Buda, și Gaspar Grațiani³⁶ s-au întîlnit la Viena cu primul și cu al doilea vizir al împăratului (*imperator*) și cu marele sfetnic (*servezir*) și cu defterdarul vilaietului maghiar și cu oamenii săi renumiți, precum și cu împuterniciții (*vekil*) săi. Ei au discutat acolo despre reinnoirea păcii încheiate mai înainte la trecătoarea Zsidva, pe timpul lui Murad pașa^{36a}.

<Tratatul a fost reinnoit pe 20 de ani>.

³³ 1024 H. = 31 ianuarie 1615 — 19 ianuarie 1616.

³⁴ Roma Çasari, împăratul roman Mathias (1612—1619).

³⁵ 1615.

³⁶ Gaşir Garacıyan, Gaşpar Grațiani. A domnit în Moldova în anii: 1619 — 1620.

^{36a} Pacea de la Zsidva—Török (1606).

140
146

**EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI CINCI³⁷
DESPRE ÎNTĂRIREA PĂCII CU AUSTRIA**

Din partea împăratului Mathias, împreună cu Ahmed pașa beilerbeiu de Kanizsa, au venit la Poarta fericirii și Gașpar Grațiani³⁸, căruia i se acordase ducatul insulei Naxos³⁹, precum și comandantul orașului Praga. Ei aveau în mână scrisori pentru sultan și pentru marele vizir.

<S-au discutat condițiile de respectare a granițelor>.

148 **SERDARIATUL LUI ISKENDER PAȘA ÎMPOTRIVA CAZACILOR ȘI TRIMITEREA UNEI SCRISORI ÎN TRANSILVANIA**

<Iskender pașa, beilerbeiu de Bosnia, a fost trimis pentru îndepărtarea cazacilor din Marea Neagră>.

În acest timp, venind solul Transilvaniei, a făcut cunoscut că, mai înainte de aceasta, beii numiți Homonnay și Șerban,⁴⁰ care veniseră din partea austrieșilor, devastând granițele Transilvaniei, fuseseră pedepsiți strașnic, dar, întorcându-se rușinați la cetățile lor, au răspândit știrea că vor veni din nou cu oaste la graniță, iar transilvănenii, la rîndul lor, s-au dus cu un număr oarecare de oști la graniță, în vederea apărării țării lor. De aceea s-a scris și s-a trimis o scrisoare arătîndu-se următoarele:

„Unul din cele două articole de pace, încheiate mai înainte cu împăratul, era acela de a nu se ataca țara Transilvaniei. De aceea nu este cu putință să se intervină din partea aceea în nici un fel. Îndeosebi atunci cînd au fost întrebați ambasadorii (*elçi*) celui mai sus arătat, care se află la Poarta fericirii, ei au răspuns că împăratul lor nu ar avea cunoștința de această chestiune. De aceea plecarea voastră la graniță în această clipă, cu tunuri și cu oști grele, înseamnă aprinderea focului tulburării. Nu se dă învoire împărătească în această privință! Iskender pașa, fiind numit serascher împotriva cazacilor, s-a îndreptat către locul destinat. Să mergeți în grabă și să vă alăturați lui cu 15 000 de pușcași, pedestrași și călăreți, adunați dintre supușii voștri. Ei să fie conduși de propria voastră persoană sau de un serascher vestit, care să vă țină locul. Să vă îngrijiți și de predarea cetății Ineu (*Yanova*)“.

149 În cronica lui Pecevi (*Peşevili*)⁴¹ se scrie că Doamna⁴², soția lui Ieremia⁴³, fostul voievod al Moldovei, avea în țara leșească proprietăți și cetăți. Unul dintre nobilii leși și ruși, cu numele de Korecki⁴⁴, era ginerele acestei femei. Pentru a face ca fiul cel mic al lui Ieremia^{44a} să stăpînească Moldova

³⁷ 1025 H. = 20 ianuarie 1616 — 8 ianuarie 1617.

³⁸ *Gradjban Gașpar*.

³⁹ *Nakşa-Bara*.

⁴⁰ *Humiabi* și *Şebhat*; Gheorghe Homonnay și Radu Șerban; al doilea fusese domn în Țara Românească.

⁴¹ *Vezi Cronici turcești...*, vol. I, p. 516 și urm.

⁴² Elisabeta, soția lui Ieremia Movilă.

⁴³ *Eremiya*; Ieremia Movilă (1600—1606).

⁴⁴ *Koreska*, Samuel Korecki, hatman polon; ginerele lui Ieremia Movilă și al Elisabetei. Se căsătorise cu Ecaterina Movilă.

^{44a} Constantin Movilă, apoi Alexandru Movilă.

prin forță, ea a ridicat numai de la rebelii ruși aproape 20 000 de ostași, iar de la leși tot atâția. Venind în Moldova, ea a cucerit-o, iar pe voievodul Ștefan⁴⁵, care era numit de împărăția <otomană>, l-a alungat^{45a}. Pentru a face ca <Moldova> să fie stăpînită din nou de către voievodul Ștefan, au fost numiți: guvernatorul Silistrei, Sarhoș-Ibraihm pașa, și beii de Bender și Akkerman, precum și oastea tătărească. Aceștia, la rîndul lor, ajungînd acolo, s-au întors înfrinți. Pe atunci Iskender pașa era mazilit de la Agria și se afla la Poartă în calitate de candidat (*mülâzim*). Caimacamul Gürdji-Mehmed pașa⁴⁶, acordînd mai sus amintitului eialetul Bosniei, i-a atașat pe Ibrahim pașa și oștile din Bosnia, Sirmium (*Serem*), Semendria, Crușevăț⁴⁷ și Velcetrin, precum și oastea eialetului de Silistra și, astfel, l-a trimis în acea parte. Mai sus arătatul pașa, mergînd cu oastea norocoasă, s-a întîlnit cu Doamna amintită mai sus și cu oastea ei în apropierea unuia dintre orașele Moldovei, numit orașul Ștefănești (*Istefanes*). Cu sprijinul lui Allah, devenind victorios, el a luat-o în captivitate pe Doamna mai sus arătată, împreună cu cei doi fii ai ei⁴⁸, precum și cu ginerele ei, Korecki, trimițîndu-i la Poarta fericirii, împreună cu vreo 500 de pușcași cazaci, ferecați în lanțuri. În ultimele vremuri nu mai venise în fața Divanului împărătesc un număr atît de mare de ghiauri vii. Lui Iskender pașa, populația i-a adus laude. Domnia Moldovei a fost acordată din nou voievodului Ștefan⁴⁹, pe care Iskender pașa l-a dus și l-a instalat la locul său de domnie. În timpul luptei, fiica Doamnei, soția lui Korecki, o femeie foarte frumoasă, căzuse în mîinile tătarilor și nu fusese cu putință ca ea să fie găsită. Ea a apărut mai tîrziu în schimbul a 30 000 de guruși. Rămînînd însărcinată de tătari și născînd două fete, povestea ei a circulat un timp prin țara leșească. Ea a devenit vestită în lume prin cîntecele cîntate despre ea.

150

150 EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI ȘASE⁵⁰

151

151 ARANJAREA PĂCII DE CĂTRE ISKENDER PAȘA

Pentru înlăturarea cazacilor rebeli, care pricinuiau pagube la țarmurile Mării Negre, fuseseră numite mai înainte oștile norocoase ale vilaietelor de Rumelia și de Buda și de Kanizsa, avînd ca serdar pe Iskender pașa. Pornind din Bosnia cu astfel de oaste și alăturîndu-i-se, cu oștile lor, principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, precum și voievozii Moldovei⁵¹ și Țării Românești⁵², serdarul a descins în fața palâncii numite Bodila⁵³ care se afla la marginea fluviului Nistru (*Turla*) din vilaietul Moldovei. În acest timp, hatmanul țării leșești și serdarul și împuternicitul oștirii lui Sigismund⁵⁴, craiul leșesc, Stanislav Silkoș⁵⁵, se apropia ca să intre în localitatea numită Bazodja⁵⁶.

⁴⁵ Ștefan Tomșa.

^{45a} Este vorba de evenimentele din 23 noiembrie 1615 (lupta de la Tătăreni).

⁴⁶ Gürdji-Mehmed pașa; a fost și mare vizir (1622—1623).

⁴⁷ *Aladja-Hisar*, Krușevăț.

⁴⁸ Alexandru și Bogdan. Lupta de la Drăcșani (3 august 1616).

⁴⁹ *Istefan*; de fapt, Radu Mihnea (1616—1619) și nu Ștefan Tomșa.

⁵⁰ 1026 H. = 9 ianuarie—28 decembrie 1617.

⁵¹ Radu Mihnea.

⁵² Alexandru Iliăș (1616—1618).

⁵³ *Bodila* sau *Budila*, Movilău (Moghilău).

⁵⁴ *Jigmun*, Sigismund al III-lea Wassa.

⁵⁵ *Stanislav Silkoș*, Stanislaw Zólkiewski, hatman polon.

⁵⁶ *Bazodja*; la Hammer: *Boussa* (*Histoire de l'Empire ottoman*, ed. Hellert, vol. VIII, p. 219).

152 Tocmai cînd urmau să înceapă lupta și măcelul, s-a făcut schimb de solii între cele două părți, care au discutat situația cazacilor. Tătarii și cazacii rebeli fiind pricina stricării păcii, era nevoie de înlăturarea și de îndepărtarea acestora. Mai sus arătatul hatman, la rîndul său, potrivit păcii de mai înainte, a garantat că rebelii de cazaci nu vor mai coborî, pe apa Nipru (Ozu), la Marea Neagră și astfel raialele vor fi liniștite.

De asemenea, hatmanul și beii aflați în tabără s-au rugat pentru pace, ca și mai înainte, zicînd că vilaietele Transilvania, Moldova și Țara Românească nu vor fi atacate și călcate, iar dacă Hotabi-oglu⁵⁷ și Șirnan⁵⁸ și alții, din dorința lor de domnie, vor voi să vină asupra acestor trei țări, nu li se va da drum prin vilaietul <leșesc>. De asemenea, hanului <tătăresc> i se vor da peșcheșurile care i se dădeau pînă acum.

Ei au dat două acte cu sigiliile lor, unul scris în limba turcească, iar altul în limba leșească, urmînd ca solul cel mare să meargă la Poartă cu sigiliul personal <al hatmanului>.

Iskender pașa, la rîndul său, a scris un act de pace și l-a dat în ziua de 26 ramazan a anului mai sus arătat⁵⁹. El a garantat că, de azi înainte, nici neamul tătăresc nu va mai pricinui pagube și stricăciuni țării leșești și că negustorii se vor duce și se vor întoarce...

155 ... Șehzade-sultan Mehmed, <fiul sultanului Ahmed I>, este cel care, în timpul expediției la Hotin, a fost făcut martir datorită cruzimii sultanului Osman <al II-lea>.

170 EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI OPT⁶⁰

172 SOSIREA ȘI ÎNTOARCEREA LUI BETHLEN

173 În anul trecut, cînd Gabriel Bethlen cucerise și luase în stăpînire ținuturile Transilvaniei, Iskender pașa, pregătindu-se de luptă cu ghiaurii leși, îl invitase și pe mai sus arătatul Bethlen. La rîndul său, Bethlen pornise aproape cu 13 000 de pedestrași și 12 000 de călăreți și venise lîngă cetatea numită Soroca⁶¹, dintre cetățile Moldovei. Dar, sosind solul craiului leșesc și încheindu-se pace, el s-a întors și a plecat în vilaietul său.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI NOUĂ⁶²

174 ÎNFRÎNGEREA TABEREI GHIAURILOR LEȘI ÎN LUPTA CU ISKENDER PAȘA

175 Cauza acestei lupte împotriva ghiaurilor, Kiatib-Celebi⁶³ o descrie astfel în *Fezleke*: „Un ghiaur dintre ghiaurii frînci (*Efrenç*), cu numele de Gașpar⁶⁴, făcea negoț prin cumpărarea și eliberarea musulmanilor aflați robi în țările frînce. Fiind considerat ca un mare om de afaceri, el a fost trimis de cîteva ori la austrieci cu învoirea lui Iskender pașa. Ca răsplată pentru serviciul

⁵⁷ Hotabi-oglu, corect: *Homonnay-oglu*, Gheorghe Homonnay.

⁵⁸ Șirnan, Radu Șerban, fost domn al Țării Românești.

⁵⁹ 26 ramazan 1026 = 27 septembrie 1617.

⁶⁰ 1028 H. = 19 decembrie 1618—7 decembrie 1619.

⁶¹ *Sorokna*.

⁶² 1029 H. = 8 decembrie 1619—25 noiembrie 1620.

⁶³ Kiatip (*Kâtîp*) Celebi (sau Haci-Halife), istoriograf otoman (vezi și *Cronici turcești...*, vol. II, p. 25 și urm.).

⁶⁴ Gașpar Grațiani a devenit domn al Moldovei (februarie 1619—septembrie 1620).

lui de solie, i se dăduse titlul de duce al insulei Naxos (*Nakşa*). Apoi, dorind domnia (*voivodalik*) Moldovei, el a luat-o cu multe cheltuieli de averi. Beilerbeiu de Ozu, Iskender paşa, garantase că mai sus arătatul <Gaşpar> va sluji cu cinste. Stăpînind timp de aproape doi ani, după aceea domnia a fost dată altcuiva. De aceea el a ridicat steagul răscoalei, fiind speriat de anumiţi intriganţi. El a cerut ajutor de la leşi şi a adunat oaste numeroasă, aşezîndu-se în localitatea numită Ţuţora (*Çoçora*), care se afla în faţa Tîrgului Iaşi, capitala Moldovei. În trecut, pe cînd Gazi Ghirai han⁶⁵ mergea la expediţia de la Raab (*Yamk*), vestitul serdar al ţării leşeşti, numit Kîcila⁶⁶, dăduse mult timp lupte în localitatea mai sus amintită, după care făcuse pace, cu condiţia să dea hanului, în fiecare an, cîte 10 000 de galbeni şi piei de lei şi zibeline. De aceea el a ales în mod voit localitatea aceea. Iskender paşa, cînd a auzit, în ramazan⁶⁷, despre răscoala lui Gaşpar, avea peste 1 000 de oameni ai săi. După ce i-a adunat şi i-a ridicat şi pe tătarii de la Akkerman, pe ostaşii a cinci sangeacuri, pe Devlet Ghirai, fratele şi calgaiul hanului, a pornit cu numeroase oşti asupra lui Gaşpar. Mergînd şi dînd lupte mari şi fără conţenire timp de peste 30 de zile, în cele din urmă oastea islamică a obţinut biruinţă. Ghiaurii înfrînţi au pornit la fugă, dar s-au gîndit să meargă punînd în jurul lor cîte trei rînduri de harabale, iar pe lîngă cei aproape 20 000 de ghiauri pedestraşi au descălecat şi cei aproape 30 000 de călăreţi, devenind şi ei pedestraşi. Din harabale au făcut metereze. În timp ce mergeau, ei trăgeau în jurul lor cu puştile. Tătarii nu s-au uitat la puştile lor şi, dînd atacuri mari, i-au împrăştiat pe ghiauri. Tătarii au capturat 120 de tunuri şi mii de harabale încărcate şi alte zaherele, precum şi multe mărfuri. În această oaste leşii aveau peste o sută de nobili renumiţi. Unii dintre ei au fost prinşi, iar alţii ucişi. Serdarul lor cel mare (*başserdar*), Zolkiewski⁶⁸, a fost omorît, iar al doilea serdar, Koniempolski⁶⁹, căzînd prizonier, a fost trimis în lanţuri la tronul împăralesc“.

... Din povestirea mai sus arătatului <serdar Koniempolski> reiese că oastea ghiaurilor era de 53 000 de ostaşi, pe cînd oastea lui Iskender paşa avea cam 10 000 de oameni ...

... În istoria pe care o trecem pe curat se povestesc astfel cele auzite din gura lui Hasan agazade Ahmed aga: Mai înainte, în timp ce Iskender paşa era beilerbei de Bosnia, el a mers o dată la expediţie împotriva <neamului> sakallübe⁷⁰ şi a cucerit renumita palancă cu numele de Preşkova⁷¹, care se află între Moldova şi ţara leşească. A doua expediţie a lui asupra neamului sakallübe a avut loc în anul 1029⁷² şi au fost luaţi prizonieri şi omorîţi foarte mulţi ghiauri.

Apoi, înainte de expediţia de la Hotin, voievodul Moldovei se numea Constantin⁷³. Mama acestui tînr şchiop, numită Doamnă⁷⁴, femeie necurată,

⁶⁵ Gazi Ghirai al II-lea (1588—1596 şi 1596—1608).

⁶⁶ *Kıçila* (?), la Kiatib Celebi: *Kapçalad*. Stanislaw Koniempolski (?), hatman polon.

⁶⁷ *Ramazan 1028* = 12 august—10 septembrie 1619.

⁶⁸ *Zilekovski*; Stanislaw Zolkiewski, hatman polon.

⁶⁹ *Koniempolski*; Stanislaw Koniempolski. Se referă la evenimentele din anul 1620.

⁷⁰ *Sakallübe*, denumire dată de musulmani popoarelor slave.

⁷¹ *Preşkova*, Raşcov. Se referă la evenimentele din 1616. Vezi mai sus.

⁷² 1029 H. = 8 decembrie 1619—25 noiembrie 1620.

⁷³ Constantin Movilă (1607—1611).

⁷⁴ Elisabeta, soţia lui Ieremia Movilă. Cronicarul se referă la evenimentele de după anul 1611.

fiind vestită prin viclesugurile ei, a luat toate averile negustorilor care se aflau lângă ea, precum și ale tuturor celor ce se găseau în acele ținuturi și se ocupau cu negoțul de miere. Afurisita Doamnă, luându-și pe fiul ei schiop și încărcându-și averea în harabale, a fugit la slavi și s-a refugiat la craiul leșesc. Cerînd de la acesta oști în ajutor, <craiul>, la rîndul său, i-a dat aproape 80 000 de ostași, pe care i-a trimis, împreună cu unul dintre fiii lui Kanșir⁷⁵, să distrugă Rumelia. Acesta, încă din trecut, era unul dintre prinții nenorociți ai craiilor slavi, iar afurisitul de atunci era stăpînul tuturor. Vizirul Iskender pașa, valiu de Silistra ..., fiind informat, a făcut cunoscută aceasta la Sublima Poartă. S-a emis atunci firman împărătesc ca el să meargă asupra lor împreună cu voievozii din Moldova și Țara Românească, precum și cu oștile țărilor lor. De asemenea, s-a poruncit ca mai sus amintitului <pașa> să i se atașeze și beilerbeul Rumeliei, cu oastea eialetului său.

Iskender pașa a pornit cu oastea pomenită mai sus și s-a dus la Oceacov (*Ozu*). De acolo a trecut la Akkerman. Aranjîndu-și oastea, el a pornit împotriva dușmanului și l-a ajuns la al treilea menzil de la Akkerman. Cînd a văzut că ghiaurii josnici și-au aranjat trăsurile în formă de tabără și s-au pregătit cu tunuri și cu puști și cu arme de luptă desăvîrșite, Iskender pașa și-a ridicat oastea și s-a ciocnit cu ghiaurii. Parcă intrase foc în magazia de pulbere. Lupta fiind dîrză și sus-numitul pașa arătîndu-și tot efortul, ghiaurii au fost înfrînți cu ajutorul lui Allah.

Capul lipsit de noroc al fiului lui Kanșir, care părea puternic și era chipul rău al dușmanului, a căzut sub săbiile împrăștiatoare de sînge⁷⁶. De asemenea, afurisita Doamnă, cunoscută sub numele de crăiasă (*Kraliçe*), a căzut în mîna unei persoane cu numele de Omer aga, care era unul dintre spahii de Bosnia. De asemenea, a fost prins și fiul ei, Constantin cel Șchiop, iar peste 50 000 de ghiauri au fost trecuți prin sabie. Osemintele lor au stat mulți ani în acel șes unele peste altele. Cînd Doamna a fugit cu fiul ei, din turnul Galata, păzitorul (*dizdar*) a fost spînzurat.

În acest timp, emirul vestit dintre fiii lui Mansur, renumitul și puternicul Kantemir Mîrza⁷⁷ al nogailor, continuînd lupta sfîntă, ucidea și lua în robie nenumărați ghiauri. Pe atunci, afurisitul Gașpar, voievodul Moldovei, răsculîndu-se împotriva dinastiei osmanlîilor, ceruse ajutor de la craiul leșesc pentru distrugerea graniței musulmanilor. Craiul răufăcător, la rîndul lui, a trimis pe vizirul său, nebunul de Kanșir^{77a}, care era stăpînul tuturor ținuturilor sale. Gașpar, de asemenea, s-a atașat lui, împreună cu adepții săi din Moldova. Auzindu-se că <ghiaurii> au pornit cu peste 60 000 de ostași, serdarlîcul și eialetul Silistrei au fost acordate lui Iskender pașa, cu titlul de vizir, și apoi a fost trimis <în Moldova>.

Au fost însărcinați cu această expediție și beilerbeul de Rumelia, Iusuf pașa, și Cerkez Husein pașa și mutasarrîful de Nicopole, Tiryaki Mehmed

⁷⁵ *Kanșir*; se pare că este vorba de Ștefan Potocki, Samuel Korecki sau Stanislav Zolkiewski, mare hatman polon.

⁷⁶ Autorul simplifică descrierea evenimentelor. Din relatarea faptelor reiese că este vorba de expediția din anul 1616, cînd doamna Elisabeta, soția lui Ieremia Movilă, și fiii ei, Alexandru și Bogdan, au căzut în captivitatea turcilor, ca și ginerele ei, Samuel Korecki. În cronică se vorbește de „Constantin cel Șchiop” (Constantin Movilă), care de fapt, fusese prins în 1612, împreună cu Ștefan Potocki, un alt ginere al lui Ieremia Movilă.

⁷⁷ Kantemir Mîrza, conducătorul tătarilor nogai. El a participat la luptele de la Hotin (1621) și, pentru vitejia sa, i s-a acordat eialetul Silistrei. A dus lupte împotriva hanilor Crimeii pentru supremație.

^{77a} Vezi nota 75. Aici este vorba de Zolkiewski.

paşa, poreclit „Sarımsak“, şi mutasarrıful sangeacului de Vidin, Kodja-Hızır paşa, care era unul dintre Mihaloglii, hanul tătăresc Djanbek Ghirai ⁷⁸ han, precum şi ceata de nogai. La această expediţie hanul a fost însărcinat împreună cu calgaiul şi fratele său prinţul Devlet Ghirai şi cu nepotul de fiică al lui Mehmed Ghirai, numit Nebred Ghirai. De asemenea, a fost desemnat şi vestitul Kantemir Mırza, împreună cu fiii lui Mansur şi cu Orak-Mırza şi cu Selman-Şah şi cu Inaiet-Şah şi cu Veli-Şah, precum şi cu toţi ceilalţi demnitari mari şi vestiţi ai tătarilor. Ei au venit şi au intrat în oastea lui Iskender paşa şi, pornind de acolo, au trecut apa Prutului şi au ajuns pe marginea fluviului Nistru (*Turla*), dincolo de care se află ţara leşească. La stînga lor se vedea Tîrgul Iaşi. Sosind la Iskender paşa ştirea că ghiaurii şi-au instalat taberele lor în localitatea aceea şi că sînt pregătiţi pentru luptă, el i-a anunţat pe tătari. Tătarii, la rîndul lor, vestind unii pe alţii: „Veniţi, veniţi, au apărut ghiaurii!“ - s-au scurs din toate părţile ca nişte valuri de fluvii. Cînd a sosit ştirea că au ieşit afară din tabără cam 3 000 de călăreţi şi pedestraşi ghiauri, au trimis înainte ca avangardă (*cerhacı*), pe Mihalzade Hızır paşa cu vreo 500 de gazii uşor înarmaţi. Iskender paşa, la rîndul său, a început să-şi aranjeze rîndurile, bătînd din tobe şi cîntînd din zurnale şi ţimbale. La dreapta lui a stat Iusuf paşa, beilerbeiu de Rumelia, iar mai încolo de el, aripa era formată de cei din sangeacurile Rumeliei. Tot acolo, la capătul aripii, a stat cu oastea sa şi prinţul Devlet Ghirai. În partea stîngă s-au aşezat: Kör-Hüsein paşa şi Sarımsak-Mehmed paşa, mutasarrıful de Nicopole. Mai încolo de el s-a aşezat Eş-Mehmed paşa, iar mai jos de el s-au aşezat ceilalţi emiri. La capăt a stat Kantemir-Mırza cu ceata de nogai... În acest timp, <Kodja> Hızır paşa, care se afla în avangardă (*cerhacı*), se lupta cu ghiaurii. A sosit vestea că, aceştia obţinînd victorie, Hızır paşa a rămas împresurat de duşmani. Atunci Sarımsak-Mehmed paşa, fără să aştepte sosirea poruncii de la vizir, a pornit asupra duşmanului, luîndu-şi securea în mînă şi pe cei aproape 500 de gazii care se aflau lîngă el, şi, distrugînd avangarda duşmanului, a ajuns ca un salvator lîngă Hızır paşa şi l-a scăpat. Cînd au ajuns în faţa vizirului, Iskender paşa a început să-i reproşeze <în glumă> lui Sarımsak-Mehmed paşa, zicîndu-i: „De ce te-ai dus fără poruncă?“. Atunci Sarımsak-Mehmed paşa, la rîndul său, i-a dat cîteva răspunsuri „usturătoare“, iar la urmă <serdarul> l-a mîngîiat. După trecerea nopţii, dis-de-dimineaţă, s-au aranjat rîndurile. Era zi de vineri. Ghiaurii, ieşind din tabără cete după cete, s-au împrăştiat pe cîmpie şi, aranjîndu-şi alaiurile, au umplut lumea cu „văleleu!“.

Afurisiţii, aranjîndu-şi rîndurile lor încetul cu încetul, s-au aşezat în formă de semicerc, ca nişte coarne de bou. Atunci, serdarul l-a numit pe Kör-Hüsein paşa cerhagi, iar Hüsein paşa, la rîndul său, lăudînd numele lui Allah, a desfăşurat steagul în culori de smarald şi a pornit înainte. După el a pornit <Mihalzade> Hızır paşa, după el şi Sarımsak-Mehmed paşa, după el şi Eş-Mehmed paşa şi ceilalţi emiri aşezaţi în rînduri. Tunurile din amîndouă taberele au început să tragă, iar războinicii se amestecau între ei. Atunci Iskender paşa, arătîndu-şi înalta sa mîndrie, a trimis ştirea prinţului Devlet Ghirai <ca paşa să atace primul. Are loc discuţia între ei pentru atac>. În cele din urmă, prinţul Devlet Ghirai spune: „Dacă <serdarul> mă va împiedica de la atac, atunci mă voi întoarce înapoi cu toţi tătarii“. Atunci serdarul a rămas lîngă steag, iar Devlet Ghirai a pornit cu ostaşii tătari, distrugători de duşmani.

⁷⁸ Djanbek Ghirai, hanul Crimeii (1610—1623 şi 1628—1635). A ocupat tronul şi în 1624.

181 La rîndul său, a înaintat și Kantemir Mîrza împreună cu nogaii. În partea cealaltă, ghiaurii, de asemenea, și-au aranjat rîndurile. Atunci, <Kör> Husein pașa și ceilalți emiri, din rîndurile din față, l-au atacat pe dușman și au aprins focul luptei. Atunci, un număr mare de dușmani au mers și au înconjurat, pe la spate, pe gaziile hărțuitoari. Husein pașa și Hîzîr pașa și Sarfîmsak-Mehmed pașa fiind încercuiți, vitejii aceia au rămas între dușmani. De lupta lor s-a mirat și zeul lumii, Marte ⁷⁹. Cei peste 12 000 de pușcași pedestrași, aflați în față oștii tătărești și conduși de prințul calgai, s-au ocupat cu aruncarea de ghiulele. Tunurile și puștile ghiaurilor, de asemenea, împroșcau fără întrerupere. Oștenii tătari, depășind cete după cete pe pușcașii <din fața lor>, i-au înconjurat pe la spate pe ghiaurii care încercuiseră pe cerhagii și au dat o luptă și o bătălie așa de mare, încît, de dimineață pînă la chindie, i-au distrus pe ghiauri și i-au pus pe fugă, salvînd pe pașii <încercuiți>. Pînă la fluviul Nistru, au trecut prin sabie, fără îndoială, 10 000 de ghiauri. După aceea ghiaurii, intrînd în taberele lor, s-au ocupat cu apărarea și cu întărirea lor. Afurisiților prinși în luptă li s-au tăiat capetele în fața cortului serdarului. Kanșîr și Gașpar s-au înspăimîntat în lupta aceea. Din cauza spaimei foarte mari, Gașpar s-a despărțit de tabără și a fugit în Moldova. Afurisitul său chehaia cu numele de Bucioc ⁸⁰ a căzut <prizonier>. Kanșîr, văzînd că situația a ajuns la disperare, a trimis de frică un sol cu scrisoare, cuprinzînd următoarele angajamente: „Gașpar ne-a înșelat pe noi și ne-a adus aici spunîndu-ne că tătarii, vechii noștri dușmani, sînt singuri. Dar nici nu aveam vreo dușmănie cu dinastia osmanlîilor și nu făceam cusururi în respectarea obligațiilor noastre. Noi nu știam că venise și serdarul dinastiei osmane. Acum Gașpar a fugit. Noi nu ne războim cu oastea padișahului. De asemenea, atîtea măceluri puteau fi evitate. Dacă ne veți trimite drept zălog pe Kantemir-Mîrza și pe Cerkez-Husein pașa, noi, la rîndul nostru, vă vom trimite drept ostateci pe fiul sorei mai mici a craiului nostru ⁸¹ și pe unii dintre renumiții noștri beizadele. În felul acesta, noi să pornim și, ajungînd la trecătoarea de la apă, să trecem apa Nistrului. Acolo să schimbăm din nou ostatecii și apoi noi să pornim sănătoși și voi la fel. Să dăm serdarului ⁸² 100 000 de florini roșii ⁸³, iar padișahului mulți bani și haraci, precum și dări“. Cînd solul a venit la întîlnire, serdarul i-a spus: „Atunci și noi, la rîndul nostru, să ne sfătuim“. Vorbind cu prințul calgai și cu ceilalți emiri și demnitari, ei au fost pentru pace, din pricina mulțimii ghiaurilor și din dorința de a-i bucura pe viteji prin pace. În momentul acela a sosit Kantemir Mîrza și a intrat în cort cu o căciulă stufoasă pe cap, ce semăna cu un elefant răsturnat. El era un viteaz și părea un pui de balaur și, fiind ca un munte, înspira teamă și respect.

182

Potrivit obiceiului său, zicînd cu voce înaltă serdarului: „Bun găsit“, a trecut pe lîngă toți emirii și s-a așezat chiar lîngă serdar. De înfățișarea acestuia solul a început să tremure din tot trupul, fără să vrea. El s-a ridicat în picioare și apoi iar s-a așezat cu teamă. Kantemir a aruncat solului o privire pătrunzătoare și apoi, aplecîndu-se spre vizir, l-a întrebat: „Ce-i cu acest ghiaur?“ Pașa i-a spus: „Este sol, cer pace și aman și se angajează să dea dări și să plătească haraciul. Pînă la trecerea apei, v-au cerut, drept chezași,

⁷⁹ Marte, zeul războiului în mitologia antică.

⁸⁰ Bucioc, vornicul lui Gașpar Grațiani.

⁸¹ Sigismund al III-lea Wassa (1587—1632).

⁸² Iskender pașa.

⁸³ *Kırmızı filori*.

pe tine și pe Husein pașa". La aceste vorbe, ochii lui Kantemir s-au umplut de sânge, devenind ca niște cești roșii. Privindu-l pe serdar cu foarte mare asprime, i-a zis: „Tu, plecându-te în fața averii ghiaurului, ai devenit ghiaur. Eu, de 30 de ani încoace, lovindu-i cu sabia, am ucis mamele și copiii acestora. De ce să mă predau în mâinile lor? Ca să mă distrugă pe mine, înfigînd în mine sulii și făcîndu-mă chebab de viu? Aceștia sînt ghiauri, noi nu avem pace cu ei! Noi îi lovim numaidecît cu sabia. Nu avem altă vorbă cu ei!” Spunînd acestea, el a sărit și a ieșit afară, mormăind ca un guzgan. De asemenea, și Husein pașa a refuzat să plece. Pe sol l-au băgat în închisoare. Pe chehaia Bucioc, care căzuse prizonier mai înainte, l-au spînzurat de stîlp. După aceea, trimițînd ghiaurului vestea de război, i-au supus pe afurisiții la chinuri mari. Ei și-au încărcat în liniște trăsurile și s-au retras, apărîndu-se, pînă la trecătoare cunoscută sub numele de subași⁸⁴. Serdarul, la rîndul său, a pornit cu oaste în urmărirea lor și a înaintat, luptîndu-se cu ei. Ghiaurii din trăsuri, fiind oboșiți, mînau harabalele pe jumătate adormiți. În întunericul nopții, vitejii tătari legau puternic de cozile cailor un capăt al funiilor de la căpestre, iar celălalt capăt îl înnodau și-l făceau ham. Apoi, apropiîndu-se, îl puneau pe gîtul ghiaurului de pe trăsură, care își continua somnul. După aceea loveau cu biciul caii care aveau funia legată (de coadă). Cînd ei se îndreptau în goana cailor spre oastea islamică, nenorociții de pe trăsuri erau trîntiți cu forța la pămînt de funiile care le erau trecute pe după gît. În felul acesta, afurisiții cădeau ca fața la pămînt și erau aduși tîrîș, trași de funii. Cînd au ajuns lîngă apă, Gașpar nu a putut trece mai departe. Gîndindu-se că acolo le va curge sîngele pe gît, inimile lor s-au umplut de spaimă. De la prima întîlnire încoace, nu au lipsit între ei, timp de 22 de zile, nici cearta, nici gîlceava pentru apărare și pentru îndepărtarea loviturilor. Îndeosebi atacurile tătarilor i-au făcut să se sature de viață. Într-o zi, din întîmplare, un număr oarecare de ghiauri, intrînd într-un stufăriș de pe marginea Nistrului, se pregăteau să treacă și să se salveze. Atunci, Kantemir-Mirza, care se afla acolo cu oastea tătarească, a dat foc stufărișului și i-a ars pe ghiaurii care intraseră prin stuf. Ei i-au distrus, de asemenea, și pe cei care găseau drum de ieșire. După primele evenimente, au pierit astfel încă vreo 20 000 de ghiauri. Afurisiții au rămas puțini. Kanșir, de asemenea și-a pierdut curajul. Cînd au văzut că nu e cu putință să treacă apa, s-au gîndit să treacă numai călăreții, iar pedestrașii să fie sacrificați. Pedestrașii, aflînd aceasta, au intrat în luptă cu călăreții și, astfel, s-au măcelărit cumplit între ei. Această stare fiind adusă la cunoștința serdarului și tătarilor, ei au atacat din toate părțile pe dușmani, socotind aceasta ca un bun prilej. S-au năpăstuit mai ales Kantemir-Mirza și calgai și tătarii săi. În acel cîmp de bătălie au fost tăiate capetele lui Kanșir și ale tuturor celorlalți (ghiauri) renumiți. Toți cei care au scăpat de săbii au devenit prizonieri. După cum spun povestitorii, prieteni ai profetului⁸⁵, în timpul acelei expediții victorioase, dintre ghiauri, care erau în total peste 60 000, au scăpat doar 400, reușind să treacă apa, iar ceilalți au fost trecuți cu toții prin săbiile, nimicitoare. Multe provizii, parale, mîncăruri, obiecte interesante, arme și cuirase și nenumărate pungi pline cu florini roșii au fost norocul musulmanilor și ei s-au îmbogățit. Moldovenii⁸⁶, de asemenea, uci-

⁸⁴ Subași înseamnă „lîngă apă”, „la capătul apei”. Este vorba de malul Nistrului.

⁸⁵ Se referă la oamenii de încredere.

⁸⁶ E vorba de boierii moldoveni.

gîndu-l pe afurisitul Gașpar, au pus capăt răscoalei lui. Serdarul s-a întors la Silistra. Calgai și Kantemir s-au întors la vetrele lor cu foarte mare belșug și cu faimă desăvîrșită ...

185 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ⁸⁷

186 ÎNCEPUTUL EXPEDIȚIEI ASUPRA HOTINULUI ȘI VIZIRATUL LUI HUSEIN PAȘA ⁸⁸,
DUPĂ MOARTEA LUI ALI PAȘA ⁸⁹

Marele vizir Ali pașa l-a atras pe padișah la lupta împotriva ghiaurilor și l-a ațîțat pentru expediția contra leșilor, arătîndu-i că mulți cazaci trimit mereu pe cei din neamul lor cu vase în Marea Neagră și devastează și distrug ținuturile de pe țarm.

<La sfat, deși unii s-au opus, totuși sultanul Osman al II-lea a hotărît expediția. Ali pașa moare, iar locul lui este acordat lui Husein pașa.>

187 PORNIREA SULTANULUI OSMAN ⁹⁰ HAN ÎN EXPEDIȚIE LA HOTIN

<Plecarea are loc la 7 cemazi-ul-ahir anul ⁹¹ 1030>.

188 Pornind pe neașteptate de la menziful Davud-Pașa ⁹², începerea unei expediții așa de mari era considerată ca nepotrivită. Dar soarta trebuia să-și îndeplinească porunca. Mulți cunoscători <ai situației> au spus pe atunci că „este greu ca la această expediție să se obțină vreun rezultat”.

<Deplasarea oștirii și greutățile întimpinate în Balcani. La 20 șaban ⁹³, trei prinși aduși din partea lui Kantemir au anunțat că ghiaurii au tabere în trei locuri.>

189 GENEROZITATEA PADIȘAHULUI ISLAMULUI LA ISACCEA

La 22 șaban ⁹⁴ ajungîndu-se la Isaccea, locul unde se afla podul, s-a descins pe malul Dunării. Au stat acolo pînă la terminarea construirii podului.

190 <Urmează ceremonia împărțirii bacșifului la ostași de către sultan.>

La 28 șaban ⁹⁵ sosind beilerbeiu de Anatolia, și-a prezentat alaiul său. Sultanul s-a dus de cîteva ori în partea cealaltă a Dunării și s-a întors cu o corabie din Belgrad. După aceea unul dintre corturile împărătești fiind instalat în fața podului, <padișahul> stătea acolo ziua, iar noaptea trecea în mijlocul oștirii ...

INFRÎNGEREA CAZACILOR PE APA OZU ⁹⁶

În acest timp, sosind un om din partea lui Husein pașa, beilerbeiu de Oceacov, a făcut cunoscut că, 18 corăbii de-ale ghiaurilor cazaci ieșind să devasteze împrejurimile Oceacovului, oastea de acolo s-a urcat în corăbii

⁸⁷ 1030 H. = 26 noiembrie 1620—15 noiembrie 1621.

⁸⁸ Husein pașa (Dilaverzade, Ohrili), mare vizir (martie—august 1621).

⁸⁹ Güzelce-Çelebi Ali pașa, mare vizir (ianuarie 1620—9 martie 1621).

⁹⁰ Osman al II-lea (26 februarie 1618—20 mai 1622).

⁹¹ 7 cemazi II 1030 = 29 aprilie 1621.

⁹² Davud-Pașa, loc de popas lângă Constantinopol.

⁹³ 20 șaban 1030 = 10 iulie 1621.

⁹⁴ 22 șaban 1030 = 12 iulie 1621.

⁹⁵ 28 șaban 1030 = 18 iulie 1621.

⁹⁶ Ozu. În afară de cetatea Oceacov (Ozu), însemna și Nipru, Uneori se referea la Bug.

și i-a ajuns din urmă pe cazaci. Dându-se o mare bătălie, cu ajutorul lui Allah musulmanii au ieșit biruitori. Una dintre corăbiile <cazacilor> s-a scufundat, iar celelalte au fost luate <de turci>. Fiind trimiși zece ghiauri vii, ei au fost uciși în fața împăratului prin felurite torturi.

În prima zi de ramazan ⁹⁷ a fost adus un prins și a spus că fiul craiului ⁹⁸, trecînd încoace, la 28 șaban, ^{98a} apa Nistrului cu 40 000 de ostași, s-a așezat la granița Moldovei, iar craiul însuși și-a organizat o tabără cu ostașii săi la reședința sa. A treia zi podul fiind terminat, s-a dat firman să treacă oastea. <La expediție au participat și Iusuf pașa, beilerbei de Rumelia, Tayyar, fiul lui Mustafa pașa, bei de Urfa ș.a.>. De asemenea, și ceilalți bei trecînd cete după cete ...

<Urmează descrierea unei noi ciocniri cu vasele căzăcești și înfringerea cazacilor la 5 ramazan ⁹⁹>.

191

FAPTELE PADIȘAHULUI LUMII LA ISACCEA

192

Marele împărat se ocupa de cele necesare războiului sfînt și de pregătirea uneltelor de luptă. El însuși se obișnuise să folosească arma în așa măsură, încît nu se văzuse un trăgător mai bun. El a tras din menziful mai sus arătat ¹⁰⁰ o săgeată care a trecut Dunărea și a căzut la patru pași dincolo de ea. În locul acela construindu-se un piedestal (*sofa*), s-a pus ca semn o coloană de marmură în picioare. La 8 ramazan ¹⁰¹ s-a dat firman pentru construirea unei noi cetăți la Isaccea. Demnitarii împărăției adunîndu-i îndată pe meșteri în cîmpia aceea, aceștia au început să construiască într-un loc potrivit o cetate puternică. S-au dat porunci în împrejurimi pentru a se strînge var, piatră și cherestea. Marele padișah a dat sfaturi cu privire la Jungimea și lățimea cetății mai sus arătate.

TRECEREA PEȘTE POD A OȘTIRII NOROCOASE

Lîngă pod au stat 18 zile. După terminarea pregătirilor de expediție, au pornit de la Isaccea în ziua de 10 ramazan ¹⁰² și, trecînd podul cel mic, aflat pe malul celălalt al fluviului Dunărea, au descins în apropiere de Yeni-Köy ¹⁰³. La 12 ramazan ¹⁰⁴ a venit iüzbaș (*yüzbaşı*) cu mai mult de 300 de ghiauri, pe care îi capturase mai înainte beilerbeii de Caffa, distrugîndu-i pe cazaci. Peste o sută dintre ei au fost omoriți prin tăierea capului. Cei rămași, de asemenea, fiind predați pe la corturile ienicerilor, au fost înecați peste cîteva zile.

<La 13 ramazan ¹⁰⁵, hanul ¹⁰⁶ Crimeii anunța că a trecut Niprul (*Ozu*) cu vreo 50 000 de tătari și că așteaptă porunci ca să vină la oaste și să stea într-un loc, aproape de tabăra ghiaură. A doua zi, după omorîrea a zece ghiauri trimiși de Husein pașa, beilerbei de Oeacov, oastea primește soldă.>

⁹⁷ 1 ramazan 1030 = 20 iulie 1621.

⁹⁸ Pe atunci în Polonia domnea Sigismund al III-lea Wassa.

^{98a} 28 șaban 1030 = 18 iulie 1621.

⁹⁹ 5 ramazan 1030 = 24 iulie 1621.

¹⁰⁰ Isaccea.

¹⁰¹ 8 ramazan 1030 = 27 iulie 1621.

¹⁰² 10 ramazan 1030 = 29 iulie 1621.

¹⁰³ Yeni-Köy (Satul Nou), la stînga Dunării.

¹⁰⁴ 12 ramazan 1030 = 31 iulie 1621.

¹⁰⁵ 13 ramazan 1030 = 1 august 1621.

¹⁰⁶ Djanbek Ghirai.

SOSIREA LUI DILAVER PAȘA¹⁰⁷ ȘI A OȘTIRII ȚĂRII ROMÂNEȘTI

La 20 ramazan¹⁰⁸, când s-a descins la menziful numit Tătărani¹⁰⁹, a sosit Dilaver pașa, beilerbei de Diyarbekir, cu un mare alai. Majoritatea oștirii sale era îmbrăcată în zale. După el a venit și a prezentat alaiul său și beiful Țării Românești¹¹⁰ cu vreo 6 000 de ghiauri înarmați. La 24 ramazan¹¹¹ au fost aduși câțiva prinși. Când au fost cercetați, ei au spus următoarele: „Ghiaurii fac șanțuri și metereze în fața cetății numite Hotin. Ei au pus acolo 50—60 mii de pușcași. De asemenea, și fiul craiului (polon) este pe cale de a sosi. Alegându-se un număr oarecare de cazaci, ei au fost trimiși asupra Oceacovului (*Ozu*)”. Atunci a fost trimis îndată în partea aceea Hadjiki pașa cu un număr oarecare de ostași.

ÎNFRÎNGEREA OȘTILOR DE AJUTOR AUSTRIECE ÎN LUPTA CU BETHLEN¹¹²

În timpul acesta, sosind scrisori de la Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei^{112a}, acesta explica următoarele: „Când am aflat că cezarul a trimis pe ascuns craiului leșesc, pentru ajutor, un număr oarecare de ghiauri, i-am ajuns din urmă și i-am trecut pe toți prin sabie. Acum v-am trimis steagurile și tigvele luate”. Oamenii săi, aducând steagurile și tigvele mai sus pomenite, s-au bucurat de favoarea împărătească.

Pecevi spune: „În anul acesta, mai sus arătatul Bethlen, ridicându-se cu oaste mare și luând lângă el și pe musulmanii de la margine, s-a dus asupra cetății Pojon¹¹³ și a asediat-o. Instalând tunuri, a bătut-o. Oastea care se afla lângă el, făcând incursiune în împrejurimi, a incendiat și a distrus totul. Venind asupra lui tabăra austriacă, au dat lupte mari. Bethlen a devenit victorios. Beiful Transilvaniei a trimis pe serascherul său, Hamoș Yorghi¹¹⁴, la granița Kanizsei. Bakian-oglu¹¹⁵ și oastea ungurească din acele părți, trecând cu toții de partea lui, au prădat multe localități dintre satele croate și austriece. Și venind în fața Vienei (*Pec*), i-au atacat împrejurimile, iar apoi s-au întors, luând prăzi uimitoare și devastând prin partea de sus a Vienei”.

CEREREA HANULUI¹¹⁶ PENTRU INCURSIUNE

Mai înainte, se considerase potrivită ideea ca tătarii să întreprindă incursiune în ținuturile ghiaurilor. Când au ajuns în apropierea menzifului numit Deghirmen¹¹⁷, au sosit zilele de sărbătoare. A doua zi, venind Mirza bei, vizirul hanului, a cerut învoire pentru incursiune. Dorința hanului fiind deopotrivă cu dorința padișahului, i s-a trimis, împreună cu hilat, și o scrisoare de învoire. Au venit și și-au prezentat alaiurile: beilerbei de Ahisha și de Silistra, precum și voievodul Moldovei¹¹⁸.

¹⁰⁷ Dilaver pașa, mai târziu a devenit mare vizir (17 septembrie 1621—19 mai 1622).

¹⁰⁸ 20 ramazan 1030 = 8 august 1621.

¹⁰⁹ Tataran, localitate în Moldova, lângă Vastui.

¹¹⁰ Radu Mihnea (1620—1623).

¹¹¹ 24 ramazan 1030 = 12 august 1621.

¹¹² Gabriel Bethlen.

^{112a} Erdel hakimi.

¹¹³ Pozson, Pozsony (Bratislava).

¹¹⁴ Hamoș Yorghi, Haller György.

¹¹⁵ Bakian-oglu, „Fiul lui Batthyani”.

¹¹⁶ Djanbek Ghirai.

¹¹⁷ Deghirmen (*Değirmen*), are sensul de „moară”; Morăreni?

¹¹⁸ Alexandru Iliăș (10 septembrie 1620—octombrie 1621).

CONTROLUL IENICERILOR

În a șasea zi din șevval ¹¹⁹, când s-a descins la menziful numit Bogdănești ¹²⁰, s-a răspândit vestea că ienicerii nu au mai rămas nici pe jumătate. Dîndu-li-se cite o jumătate de guruș, ei au trecut unul cite unul prin fața padișahului. Din pricina acestui control, căpeteniile din oaste (*Ocak*) s-au supărat.

SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Domnul Moldovei ¹²¹ neglijase curățirea drumurilor și trecătorilor și repararea podului și pregătirea zaherelelor. De asemenea, el întîrziase și la întîmpinare. Răspîndindu-se vestea că a trimis ajutor în partea leahului, el a fost închis, iar locul său a fost dat lui Ștefan ¹²².

LUPTA TĂTARILOR CU TABĂRA CĂZĂCEASCĂ

La 8 șevval ¹²³, când se aflau la menziful numit Concești ¹²⁴, sosind un om de la hanul tătăresc, a adus vestea următoare: „Cazacii trecînd apa Nistrului și venînd cu două conacuri mai încoace, tătarii i-au atacat noaptea, în timp ce ei dormeau. Unii au fost uciși, iar harabalele lor au fost devastate. Cei rămași au făcut tabără pe o cîmpie. A apărut și cavaleria lor. În ziua aceea, dîndu-se o bătălie mare, au fost uciși vreo mie de cazaci“. El cerea și cîteva tunuri. De aceea au fost trimiși, cu 25 de tunuri, Nogai pașa ¹²⁵ cu oastea siriacă și Hasan pașa din Ilbasan ¹²⁶, precum și beiful de Aidin. Pînă să ajungă aceștia, cazații au prins de veste și au fugit la tabăra lor cea mare. Vreo sută de ghiauri cazaci se întorceau, devastînd și capturînd din Moldova niște zaherele. Hadjiki pașa s-a dus asupra lor și a luat 60 de robi. Pe ceilalți i-a prefăcut în tigve și apoi i-a trimis în fața padișahului.

195 ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR ÎN LUPTA DIN MOLDOVA ȘI A CELOR DIN PEȘTERĂ

Înainte de aceasta, voievodul ¹²⁷ anunțase că vreo 5 000 de ghiauri <poloni> plecaseră să devasteze Moldova. Fuseră trimiși îndată, la miezul nopții, cîteva sangeachei și Cerchez-Husein pașa și voievodul Țării Românești ¹²⁸, cu oști nenumărate. Cînd au ajuns acolo, s-a dat o mare luptă. Ghiaurii fiind înfrinți, majoritatea lor au fost trecuți prin sabie. Prinșii și tigvele luate au fost prezentate <sultanului>. În a 11-a zi a lui șevval ¹²⁹ s-a descins pe valea unde se dăduse lupta aceea. Pe drum, aflîndu-se prin munți o peșteră îngustă, s-au așezat în ea vreo 90 de ghiauri cu puștile lor și au început să se lupte cu cei care veneau asupra lor. Padișahul, sosind repede lîngă peșteră, a așezat acolo corturi și a poruncit ca peștera să fie umplută cu fum. Cei care ieșeau erau uciși.

¹¹⁹ 6 șevval 1030 = 24 august 1621.

¹²⁰ Bogdănești, localitate în jud. Suceava.

¹²¹ Alexandru Iliăș.

¹²² Ștefan Tomșa (octombrie 1621—august 1623). Datele menționate în text diferă.

¹²³ 8 șevval 1030 = 26 august 1621.

¹²⁴ Končan, în jud. Botoșani.

¹²⁵ De fapt Hadji pașa (vezi mai departe).

¹²⁶ Ilbasan (*Elbasan*), cetate în Albania.

¹²⁷ Ștefan Tomșa, domn al Moldovei (sau predecesorul său: Alexandru Iliăș).

¹²⁸ Radu Mihnea (28 iulie 1620—august 1623).

¹²⁹ 11 șevval 1030 = 29 august 1621.

La menziful mai sus arătat, vreo 200 de cazaci, de pe malul celălalt al râului Prut, se întăriseră într-o pădure de stejari. Din partea aceasta a fost trimis asupra lor, cu tunuri, Hadjiki pașa, care s-a luptat cu ei pînă seara. Dar ghiaurii întărindu-se în pădure, tunurile și puștile nu ajutau la nimic. Seimenii ¹³⁰ au fost trecuți pe malul celălalt. Ei s-au dus și i-au atacat, Padișahul, instalînd umbrare într-un loc însemnat al râului pomenit mai sus, acorda binefaceri aceluia care îi aduceau prinși (*dil*) și tigve. <Cerkez> Husein pașa, trecînd <Prutul> în partea cealaltă, a continuat lupta. La sosirea nopții, ghiaurii au intrat în pădurea de stejari. În timpul apusului de lună, ei s-au împărțit în două bulucuri. Un buluc fugea în sus, iar celălalt în jos. În acest timp, unii din ei au scăpat, iar ceilalți au fost uciși. A doua zi <turcii> s-au mutat de acolo. În a 12-a zi au sosit din partea hanului 200 de ghiauri și 200 de tigve. De asemenea, și din partea lui Husein pașa s-au adus 30 de prinși cazaci și multe tigve.

SOSIREA OȘTIRII LA HOTIN

196

La 15 șevval ¹³¹ s-a descins într-un menzil păduros din apropierea Hotinului. Lîngă cetate se afla un pod, iar în fața ei o palancă. Chiar lîngă cetate era tabăra leșească, iar în partea de jos <a cetății>, pe fluviul Nistru, se așezase tabăra căzăcească. Cazacii nu intraseră în tabără și se aflau încă în pădurea mai sus arătată. Ei au fost atacați repede de către bastea siriacă, aceasta respingîndu-i în tabără. Padișahul, pornind în zorii zilei din menziful mai sus menționat, și-a instalat cortul său într-un loc de unde se vedea tabăra și a urmărit lupta mai de aproape. În ziua aceea s-a dat o mare bătălie între avangărzi. <Turcii> au luat vreb 40—50 de prinși și capete. Spre seară, ghiaurii, aducînd oaste pedestră, au dat multe lupte. Vitejii au adus tigve și au fost lăudați. Ghiaurii înșiraseră pe harabale sangeacuri și steaguri pentru ca cei care le vād să le ia drept ostași.

SOSIREA HANULUI ¹³²

<Sosirea hanului tătăresc. Acesta, după ce a fost onorat cu daruri din partea șultanului, s-a întors la oastea sa>.

ASEDIEREA TABEREI

În ziua de 16 a lui șevval ¹³³ s-a descins într-un loc aproape de tabăra ghiaurilor. Respingîndu-i cu luptă pe ghiauri din locul de bătălie, au deschis terenul. Pe marginea fluviului Nistru s-a așezat beilerbeiu de Diyarbekir. Mai sus de el s-au așezat: <beilerbeiu> de Anatolia, apoi cel de Karaman și de Sivas și apoi ienicerii. La capătul lor <au stat> spahiii și apoi oastea de centru. Mai sus de ei s-au așezat oștile din Damasc (*Şam*) și din Alep și cele de muteferrika și grămăticii (*küttab*). Ceva mai departe de ei s-au așezat, rînd cu rînd, beiuul Țării Românești ¹³⁴ și apoi, la marginea pădurii, hanul tătăresc. Astfel, au pornit la luptă prin locurile păduroase. La sosirea

¹³⁰ *Segban* sau *sekban* (popular: *seymen*).

¹³¹ 15 șevval 1030 = 2 septembrie 1621.

¹³² Djanbek Ghirai.

¹³³ 16 șevval 1030 = 3 septembrie 1621.

¹³⁴ Radu Mihnea.

noptii, cele două tabere s-au despărțit una de alta. În ziua aceasta ghiaurii nu au ieșit afară. Trăgînd dinăuntru cu tunuri și cu puști, ei au făcut martiri mulți oameni. Beilerbeiu de Bosnia a căzut martir, fiind lovit cu un glonte prin gură.

METEREZELE ȘI LUPTA

La 17 șevval¹³⁵, reluîndu-se lupta, au fost așezate repede tunurile, iar ienicerii au intrat în metereze. Ghiaurii, la rîndul lor, ieșind cu învîlmășeală între ei, au dat un timp mîna unii cu alții¹³⁶. Sultanul, așezîndu-și cortul împărătesc într-un loc înalt, privea mersul bătăliei. Vitejii au adus opt tigeve și patru prinși. Bucurîndu-se, <sultanul> s-a întors spre cort; și oastea, de asemenea, <s-a întors>. În timp ce tunurile rămase erau aduse la locurile lor, s-a lăsat noaptea. Pe cînd ienicerii mergeau de la metereze spre corturi, ghiaurii au ieșit din tabără și s-au năpustit asupra lor. Ei au dus mulți cai. Nesosind ostași din ordie, <ghiaurii> s-au întors și au dus coșurile (*sepet*), cu care au alcătuit încă o tabără. Dar ostașii din bölük halkı, care sosiseră mai înainte, s-au prefăcut că fug, în timp ce dădeau lupta. Ei i-au îndepărtat astfel pe ghiauri de tabără. Apoi, întorcîndu-se, au măcelărit 800 de cazaci, au tăiat multe capete și au prins multe „limbi“ și au luat trei steaguri de alai. Ceilalți au fugit în tabără. În ziua mai sus arătată, în timp ce aduceau cîteva tunuri balimezza, ghiaurii josnici i-au atacat din tabără. Sosind însă marele vizir Husein pașa și oastea din Damasc (*Şam*), i-au trecut prin sabie pe cei mai mulți dintre ei. În timpul acesta, unul dintre pagii (*içoğlan*) lui Dilaver pașa¹³⁷ a fugit la ghiauri, devenind renegat. La 19 șevval¹³⁸ s-au recrutat ostași de sacrificiu (*serdengeçti*). De asemenea, s-a dat firman să se construiască un pod pe apa Nistrului. Voievodul Țării Românești și-a luat asupra sa această sarcină. S-a mai anunțat că „a doua zi va fi iureș!“.

ATACUL OȘTIRII ISLAMICE ASUPRA TABEREI

În ziua de 21 a lui șevval¹³⁹, în zorii zilei, fiecare fiind pregătit, s-a dat firman ca silahdarii și steagul alb să însoțească pe ieniceri, iar beilerbeii să meargă în față. Vreo mie de serdengeçtii și restul oștirii au atacat tabăra <ghiaură>. Spre amiază, s-a încins focul luptei și al măcelului. S-a tras cu tunurile dintr-o tabără și alta pînă la apusul soarelui. Tabăra ghiaură fiind învîluită de foc, de la un capăt la altul, nu era cu putință să se înainteze deloc. În cele din urmă, spre seară, gaziii musulmani, depunînd eforturi, au înaintat din aripa oștii din Rumelia. În fața lor se aflau ghiaurii care veniseră în ajutor de la austrieci. Ocupînd cîteva corturi ale taberei <dușmane>, au nimicit cîteva sute de ghiauri. Au luat și au adus douăsprezece șaklozuri^{139a}, 30 de steaguri și două drapele mari și mulți ghiauri vii dintre austrieci și leși. Dar luptătorii, asemănători cu leii, ocupîndu-se de pradă, ghiaurii au înaintat și i-au respins. De asemenea, și ienicerii au dat un iureș prin poarta de jos a taberei și erau pe punctul de a înfige steagul. Dar, din cauza piedicilor, a

¹³⁵ 17 șevval 1030 = 4 septembrie 1621.

¹³⁶ Adică s-au războit.

¹³⁷ Dilaver pașa, mai tirziu mare vizir.

¹³⁸ 19 șevval 1030 = 6 septembrie 1621.

¹³⁹ 21 șevval 1030 = 8 septembrie 1621

^{139a} Un gen de tun de calibru mare.

trecut timpul, a sosit seara și s-au întors fără a putea înfige steagul. Când prizonierii au fost întrebați asupra situației luptei date, ei au răspuns: „Dacă ați fi continuat lupta încă puțin și dacă nu v-ați fi luat după pradă și după avuție, nu încape nici o îndoială că noi, cu toții, am fi lăsat tabăra și am fi fugit“. În această luptă au fost trecuți prin săbii vreo mie de ghiauri. A doua zi tunurile au bătut tabăra fără răgaz; de nevoie, <ghiaurii> au făcut alături încă o tabără și s-au întărit în ea.

ACORDAREA EIALETULUI OCEACOV LUI KANTEMIR-MÎRZA

199

<Kantemir trecuse apa Nistrului și făcuse o incursiune în ținutul ghiaurilor, aducând prăzi și robi>.

Al doilea atac. La 22 șevval¹⁴⁰ s-a strigat din nou iureș. Toată oastea, pedestrașii și călăreții, mergînd și-a îndreptat atenția asupra taberei. După-amiază s-a dat un atac și s-a înaintat. Dar ochii ostașilor înfricoșîndu-se de focul ghiaurilor, cu cît înaintau, cu atît erau, întorși înapoi de tunuri și de puști. De aceea nu s-a obținut nici un rezultat.

Al treilea atac. La 24 șevval¹⁴¹, cînd s-a dat firman să se facă iureș asupra taberei, au înaintat valuri după valuri pe la aripa de sus. Întîi a mers valiul de Diarbekir, cu oastea eialetului său, pe malul Nistrului, apoi s-au dus cei din Anatolia, din Karaman și din Sivas și apoi ienicerii. Ei erau însoțiți de oastea de „bölük-halkı“; mai sus de ei se aflau cei din Damasc (*Şam*) și Alep și oastea de müteferrika. Dincolo de ea se afla beiful Țării Românești¹⁴². Mai încolo, oastea hanului tătăresc se înșirase în apropierea pădurii. Ghiaurii, aflînd că atacul va fi din partea de sus, puseseră în partea aceea oastea lor mai bună. Războinicii, sosind pe cîmpul de bătălie, s-au luptat spre amiază. Atunci, în partea de jos, la aripa unde se afla Dilaver pașa, oastea a înaintat o bună bucată de loc și s-a făcut un mare măcel. După-amiază înaintînd steagul cel mare al spahiilor și silahdarilor, aceștia au dat multe bătălii. De asemenea, și Dogandji-Ali pașa a tras din tunuri nenumărate de pe malul celălalt al apei. Totuși, nu s-a obținut nimic cu folos. Lăsîndu-se noaptea, s-au întors și au venit la corturi.

PRĂDAREA ZAHERELELOR GHIAURILOR DE CĂTRE TĂTARI

200

Un mîrzac, fiind trimis din partea hanului asupra Cameniței, s-a dus și a atacat aproape o sută de harabale de zaherele. El a adus la oaste robi fără număr. Împrejurimile ghiaurilor fiind împresurate și drumurile lor fiind tăiate, aceștia erau chinuți de foame. Prinșii spuneau că fugiseră din cauza foametei. La 25 șevval, aga de ieniceri fiind mazilit, în locul său a fost numit Ali aga, ginerele lui Istikamet efendi.

AL PATRULEA IUREȘ ȘI MOARTEA DE MARTÎR A LUI KARAKAȘ-MEHMED PAȘA

La 27 șevval¹⁴³ a venit beilerbeiful de Buda, Karakaș-Mehmed pașa, și s-a așezat în fața taberei. Împreună cu el se afla și beiful de Zwornik

¹⁴⁰ 22 șevval 1030 = 9 septembrie 1621.

¹⁴¹ 24 șevval 1030 = 11 septembrie 1621.

¹⁴² Radu Mihnea.

¹⁴³ 27 șevval 1030 = 14 septembrie 1621.

(*Izvornik*). A doua zi, dându-se firman, să se depună eforturi pentru cucerirea taberei, s-au aranjat rîndurile.

În timp ce se încinsese focul măcelului, s-a dat firman lui Karakaş-Mehmed paşa să înainteze din aripa oştii de Rumelia. Acesta, înaintînd din aripa de sus, a intrat în tabără şi, luptînd, a pătruns foarte mult. Oamenii săi au înfipt steagul şi erau pe punctul de a cuceri <tabăra>. Atunci el a căzut martir, fiind lovit cu arma în piept, în două locuri. Cei din suita sa i-au luat corpul şi l-au scos cu mare greutate. Restul oştirii întorcîndu-se, ghiaurii au strigat: „Hei, hei!”. Sultanul, de asemenea, s-a întors la cortul său cu mare necaz şi întristare. După aceasta, în ultima zi a lunii, i-au atacat pe ghiauri şi au prădat zaherelele lor, iar un număr de o mie de ghiauri, ieşind din tabără, au fost măcelăriţi cu toţii de către Cerkez Husein paşa şi de Kantemir Mîrza, care se aflau pe malul din faţă. În timp ce aproape o mie de ghiauri veneau în ajutorul taberei cu o sută de care, ei au fost atacaţi de Kantemir <Mîrza> cu gazii tătari şi o parte din ei au fost nimiciţi. Ghiaurii rămaşi au intrat într-o palancă din apropierea aceluşi loc, iar <Kantemir> a cerut ajutor pentru cucerirea ei. De aceea au fost trimişi Husein paşa, oastea din Siria şi Hadjiki paşa, cu şapte tunuri.

MAZILIREA LUI HUSEIN PAŞA ŞI VIZIRATUL LUI DILAVER PAŞA

201 <Urmează descrierea unor schimbări de serdari şi bei>.

Husein paşa a fost numit serdar peste oastea de dincolo de Nistru.

ATACUL DAT DE GHIAURI ÎN TIMPUL NOPTII

202 <În timp ce unii viziri se aflau încercuţi pe malul celălalt al Nistrului>, au ieşit vreo 800 de ghiauri şi, venind pe cursul de jos al apei, au atacat la ceasurile cinci noaptea ¹⁴⁴. Timp de trei ore s-a dat o mare bătălie. Dogandji-Ali paşa şi-a găsit moartea de martir, iar beiul de Bolu a fost rănit. Sosind gazii musulmani, ei au luat cîteva tobe şi ţimbale şi au prins ghiauri vii. Husein paşa a fugit încălecînd pe un cal acoperit cu o pătură. Voievodul Țării Româneşti ¹⁴⁵, aflîndu-se pe pod, nu a suferit pagube,

Al cincilea iureş. <La 8 zilka' de ¹⁴⁶ turcii au mai dat un atac, dar tot nu au putut cuceri cetatea Hotin>.

203 *Al şaselea iureş.* <Şi la acest atac turcii s-au întors seara fără a reuşi să o cucerească. Au murit şi au fost răniţi mulţi turci şi cai. Prizonierii luaţi de turci fiind vreo 100 000, ei se vindeau foarte ieftin în oastea turcească>.

CEREREA DE PACE A GHIAURILOR

Cea mai mare parte a ținuturilor ghiaurilor din tabără a fost călcată prădată şi ruinată. Ei sufereau mult din cauza foametei şi a scumpetei. De aceea, neavînd încotro, s-au sfătuit ca să ceară pace. La 13 ale lunii mai sus arătate ¹⁴⁷, un alai de aproape 100 de ghiauri au venit cu steagul lor la voie-

¹⁴⁴ Circa orele 23.

¹⁴⁵ Radu Mihnea.

¹⁴⁶ 8 zilka'de 1030 = 24 septembrie 1621.

¹⁴⁷ 13 zilka'de 1030 = 29 septembrie 1621.

vodul Țării Românești și s-a răspândit vestea că se încheie pace. La 14¹⁴⁸, au fost trecute peste apa Nistrului 31 de tunuri și au fost trimise lui Kantemir Mirza, care era ocupat cu asediul palâncii din apropierea locului unde se împotmoliseră mai înainte harabalele cu zaherele. Husein pașa, la rîndul, său, s-a dus și a incendiat și a devastat orașul, după care s-a întors la oaste. În ziua de 20 zilka'de¹⁴⁹ au venit cîțiva soli dintre ghiaurii renumiți, spunînd următoarele: „Ne supunem și acceptăm firmanul fericitului padișah. Să ne ierte vina și greșeala pe care le-am făcut. Să scuze greșeala și răscoala noastră”.

⟨Sultanul a acceptat cererea lor de pace, potrivit condițiilor de pe timpul lui Suleiman Magnificul¹⁵⁰⟩.

204 ÎNCHEIEREA PĂCII ȘI ÎNTOARCEREA <LA POARTĂ>

Radul, voievodul Moldovei¹⁵¹, era unul dintre beizadelele vestite ale demnitarilor Moldovei. Prin mijlocirea lui, au venit și s-au dus oameni din ambele părți. Cetatea Hotinului fiind o fortăreață întărită era cuprinsă în hotarele Moldovei încă din trecut. Cînd se răscolase Gașpar¹⁵², o dăduse craiului leșesc și leșii puseseră în ea cîteva sute de oameni. Cetatea mai sus amintită a fost înapoiată Moldovei. De asemenea, rebelii de cazaci urmau să nu mai devasteze ținuturile binepăzite^{152a}. Cu aceste condiții, s-a încheiat tratatul de pace. Pînă la trimiterea dărilor lor, au venit ca ostatici cîteva ghiauri dintre oamenii lor de vază. Sosind iarna, au pornit din acel loc în ziua de 23 zilka'de¹⁵³ și s-au întors la Poartă ...

206 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ȘI UNU¹⁵⁴

INTRAREA PADIȘAHULUI ÎN CAPITALĂ ȘI ÎMPODOBIREA ORAȘULUI

Cînd padișahul s-a întors de la Hotin și cînd, la 12 rebiul-evvel¹⁵⁵ al anului mai sus arătat, a intrat cu alai la Istanbul, s-a dat firman ca în timpul acesta orașul să fie împodobit trei zile.

207 ⟨Aici se vorbește de cauzele nereușitei expediției de la Hotin: căderea lui Karakaș-Mehmed pașa, inspectarea ienicilor de către sultan și nemulțumirea lor, dușmănia dintre diferiți bei etc.⟩.

211 ⟨Descrierea unor răscoale în oastea turcească din Istanbul și urcarea pe tron a sultanului Mustafa¹⁵⁶, în locul sultanului Osman¹⁵⁷. Oastea răscolată eliberează pe cei din închisori. Uciderea sultanului Osman etc.⟩.

223 După urcarea pe tron a sultanului Osman, ⟨lui Davud pașa¹⁵⁸⟩ i se acordase eialetul Rumeliei, iar apoi eialetul Silistrei ...

¹⁴⁸ 14 zilka'de 1030 = 30 septembrie 1621.

¹⁴⁹ 20 zilka'de 1030 = 6 octombrie 1621.

¹⁵⁰ Suleiman Magnificul (1520—1566).

¹⁵¹ Radu Mihnea; era de fapt domn al Țării Românești (1620—1623). În Moldova domnise între 1616—1619.

¹⁵² Gașpar Grațian, fost domn în Moldova.

^{152a} *Memalik-i mahrusse* (Imperiul otoman).

¹⁵³ 23 zilka'de 1030 = 9 octombrie 1621.

¹⁵⁴ 1031 H = 16 noiembrie 1621—4 noiembrie 1622.

¹⁵⁵ 12 rebi I 1030 = 25 ianuarie 1622.

¹⁵⁶ Mustafa I, sultan otoman (1622—1623).

¹⁵⁷ Osman al II-lea, sultan otoman (1618—1622).

¹⁵⁸ Davud pașa, mare vizir (20 mai—13 iunie 1622).

234 În timpul răzcoalelor, Derviș aga arătase drumul pentru găsirea sultanului Mustafa. Lui i se acordase funcția de aga de ieniceri. Apoi i se acordase eialetul Timișoarei. Apoi, căzînd de pe cal, îi rămăsese gîtul pe calul său ...

235 VICTORIA LUI GABRIEL BETHLEN LA GRANIȚA AUSTRIACĂ

Marele vizir Merre-Husein pașă ¹⁵⁹, acordînd lui Sarboș-Ibrahim pașă ¹⁶⁰ eialetul Bosniei, îl trimisese în ajutorul lui Gabriel Bethlen.

236 Cînd Sofu-Mehmed pașă ¹⁶¹ era la Buda, iar solul se afla lîngă el, oastea trecuse peste pod. Solul întrebînd <despre trecerea oștirii peste pod>, i s-a răspuns că oastea trece ca să facă cercetări.

Cînd au ajuns acolo, ostașii au primit poruncă să-l ajute pe Gabriel Bethlen. Ei au devastat țara ghiaurilor și i-au pricinuit mari pagube. Tabăra austriacă venise lîngă localitatea numită Sakolom ¹⁶² și se așezase în apropiere. Bethlen, mergînd asupra ei, a bătut-o cu tunurile, Austriecii dezorganizîndu-se, unii au intrat în cetate, iar alții s-au împrăștiat în împrejurimi. Bethlen s-a întors în vilaietul său cu prăzi nenumărate și cu mulți prizonieri și cu bogății ...

243 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ȘI DOI ¹⁶³

<Sosirea la Istanbul a solilor poloni și ruși pentru a cîștiga pe sultan de partea lor, în urma luptelor dintre ruși și poloni>.

244 VICTORIA LUI KANTEMIR-MÎRZA ASUPRA GHIAURILOR LEȘI

Mai înainte de aceasta, ghiaurii leși trimisese răzcoala pentru devastarea Țării Românești și a Moldovei. Cînd voievozii lor ¹⁶⁴ auzi- seră de aceasta, ceruseră ajutor de la Kantemir-Mîrza, pașă de Silistra. Sosind cu oastea tătară, el făcuse o incursiune în vilaietul leșesc, după ce îi înfrînsese pe ghiauri.

Luînd prizonieri fără număr, <Kantemir> Mîrza s-a întors teafăr și sătul. Leahul, de asemenea, a trimis sol la Poartă, cerînd îndepărtarea lui Kantemir de la Silistra ¹⁶⁵. Marele vizir nu l-a ascultat <pe sol>, deoarece, aducînd unele lucruri ca peșcheș, nu a adus haraciul pe care îl promisese răzcoala la încheierea păcii.

<Dar Kantemir-Mîrza a cerut reținerea acestor soli pînă la venirea haraciului>.

279 <Răzcoala oștirii de ieniceri și de spahii, care a cerut pe ucigașii sultanului Osman. Răzcoala lui Abaza-Mehmed pașă>.

280 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE TREIZECI ȘI TREI ¹⁶⁶

296 ... La înapoierea din expediția de la Hotin, <Abaza-Mehmed pașă> fusese beilerbei de Rumelia ...

¹⁵⁹ Merre-Husein pașă, mare vizir (13 iunie—3 iulie 1622 și 5 februarie—3 august 1623).

¹⁶⁰ Sarboș-Ibrahim pașă; era nepotul lui Lala-Mehmed pașă.

¹⁶¹ Sofu-Mehmed pașă. A devenit mare vizir (august 1648—21 mai 1649) pe vremea sultanului Mehmed al IV-lea (1648—1687).

¹⁶² *Sakolom* (?). În alte cronici: *Sakundja*. Probabil, Szeghalom.

¹⁶³ 1032 H. = 5 noiembrie 1622—24 octombrie 1623.

¹⁶⁴ Radu Mihnea în Țara Românească și Ștefan Tomșa în Moldova.

¹⁶⁵ Pentru meritele sale, lui Kantemir-Mîrza i se acordase eialetul Silistrei.

¹⁶⁶ 1033 H. = 25 octombrie 1623—13 octombrie 1624.

325 RĂSCOALA LUI MEHMED GHIRAI¹⁶⁷ ȘI ACORDAREA HANATULUI LUI
DJANBEK GHIRAI¹⁶⁸

⟨Hanii tătari erau maziliți și numiți de sultan⟩.

Mehmed Ghirai și fratele său Șahin Ghirai¹⁶⁹, așezându-se în șesul Akkermannului, stăteau liniștiți într-un loc, aproape de ruși (*Rus*). Ei făceau totdeauna incursiune asupra ghiaurilor ruși, cu ceata de tătari care se afla sub stăpânirea lor. Luând robi, ei își scoteau soldele prin vânzarea lor. Apoi, din cauza prăzilor îmbelșugate, prinzind puteri, se adunaseră lângă ei mulți ostași din neamurile tătărești, cu speranța de a lua prăzi și bogății. Ei ajunseseră la o astfel de stare încât înclinase spre ei chiar și oastea hanului tătăresc. De aceea hanul Djanbek Ghirai începu să se îngrijoreze. Însă ei, fără a ține seama de aceasta, luau mereu robi de la ruși și de la slavi (*sakallab*) și îi vindeau la Akkerman. Hanul Djanbek Ghirai a raportat că ei se răscoală și a obținut de la Poartă poruncă pentru ca să meargă și să-i distrugă. Djanbek Ghirai s-a dus asupra lor cu o oaste nenumărată dintre neamurile tătărești. Mehmed Ghirai și Șahin Ghirai, la rîndul lor, și-au adunat oștile și, pe șesul Akkermannului, au dat o luptă așa de mare cum nu se poate descrie.

⟨Hanul tătăresc Djanbek Ghirai a învins⟩

329 În anul 1030¹⁷⁰, cînd s-a mers la expediția de la Hotin, Mehmed Ghirai¹⁷¹ venise cu oastea tătărescă și mersese alături de scara mării-sale sultanului Osman han. De asemenea, Kantemir, care era unul dintre emirii neamului nogai, popor din spița hanului Djudji¹⁷², adusese multe servicii însemnate în timpul acelei expediții. De aceea, acordîndu-i-se beilerbeilic, el fusese numit Kantemir pașa. Dar Mehmed Ghirai, care era în dușmănie cu Kantemir-Mirza, îl invidia și pentru faptul că i se acordase acestuia eialetul Silistrei...

331 NUMIREA LUI REGEB PAȘA¹⁷³ ȘI LUPTA LUI MEHMED GHIRAI

332 ⟨În scrisoarea de răspuns către Regeb pașa, Șahin Ghirai arăta că frații lui Kantemir-Mirza vor veni împreună cu toți ceilalți mirzaci asupra lui. Se descriu citeva lupte ale turcilor cu tătarii, care erau ajutați și de cazaci⟩.

334 ÎNFRÎNGEREA FLOTEI ⟨TURCEȘTI⟩ ÎN ȘESUL CAFFEI

339 ... După aceste nelegiuri¹⁷⁴, ⟨Mehmed Ghirai⟩ s-a dus cu o oaste mare de la Caffa în Rumelia. Trecînd, ca un torent agitat apa Dunării, el a pornit cu atac și cu răscoală să cucerească din țările otomane localități ca: Akkermanul și Chilia și Ismailul și Giurgiul, care se aflau pe malurile Dunării.

¹⁶⁷ Mehmed Ghirai al III-lea, hanul Crimeii (1623—1628, cu o scurtă întrerupere în 1624) Vezi și nota 78. Pe atunci era calgai.

¹⁶⁸ Djanbek Ghirai.

¹⁶⁹ Șahin Ghirai; acesta nu a ajuns han. Șahin și Mehmed erau fiii lui Saadet Ghirai.

¹⁷⁰ 1030 H. = 26 noiembrie 1620—15 noiembrie 1621.

¹⁷¹ De fapt, Djanbek Ghirai (1610—1623).

¹⁷² Djudji, fiul cel mai mare al lui Ginghiz Han.

¹⁷³ Regeb pașa, originar din Bosnia; a fost bostangibași și, cu titlu de vizir, a fost trimis pe Marea Neagră. În 1623 a fost capudan-pașa, în 1626 caimacam, iar în 1631 a devenit mare vizir. A fost omorît în 1632.

¹⁷⁴ Victoria de la Caffa și alte fapte ale lui Mehmed Ghirai.

El a pus pe tătari să prade și a coborât la marginea Dunării, avînd gînduri rele <de a merge> asupra Adrianopolei.

LUPTA LUI KANTEMIR PAȘA CU ȘAHIN GHIRAI ȘI ÎNFRÎNGEREA LUI ȘAHIN GHIRAI ÎN DOBROGEA (*Dobrica*)

Cînd Kantemir a aflat despre nimicirea dinastiei sale, a venit la Poartă pentru a se plînge. Instalîndu-se în partea numită Ebu-Eyyub-i-Ensari¹⁷⁵ s-a jeluit și s-a plîns la Poartă padișahului împotriva lui Șahin Ghirai și a luat un firman de învoire pentru nimicirea lui prin luptă. El a luat oastea sangeacului de Silistra, unde era mutasarrîf, și s-a așezat pe întinderea numită Dobrogea, adunînd aproape 30 000 de tătari. De partea lui au fost, de asemenea, și Hadjiki pașa, unul dintre emirii Rumeliei, precum și mulți alți emiri renumiți. Ei și-au propus să se răz bune. Cînd Șahin Ghirai s-a hotărît să distrugă Babadagul, locuitorii acelei regiuni s-au sfătuit între ei și s-au hotărît să se opună. Au mai hotărît să aștepte și sosirea firmanului împărătesc. De la Înalta Poartă a sosit poruncă ilustră în sensul ca: „toate oștile Babadagului și ale Dobrogei, unindu-se cu Kantemir pașa, să lupte împreună pentru înlăturarea dușmanului răuvoitor”. Apoi, oștile Babadagului și ale Dobrogei i s-au alăturat lui Kantemir. Kantemir pașa, la rîndul său, aranjîndu-și oastea, s-a dus asupra lui Șahin Ghirai care se afla pe malul Dunării. Șahin Ghirai, de asemenea, și-a aranjat oastea. S-a dat o luptă mare, ca a lui Rustem¹⁷⁶.

<Șahin Ghirai, fiind înfrînt, a trecut Dunărea și a fugit>.

OCUPAREA LOCALITĂȚII YENI-KÖY¹⁷⁷ DE CĂTRE CAZACI

<Cazacii au atacat strîmtoarea Bosforului, ceea ce nu se pomenise pînă atunci, devastînd cartierul zis Yeni-Köy>.

SITUAȚIA LA GRANIȚA CU AUSTRIECII

În anul acesta, sosind scrisoare de la Gabriel Bethlen, se arăta că au venit la el oameni de la craii Olandei (*Felcmenk*), Danemarcei (*Danya*) și Suediei (*Isvet*) și că l-au rugat să le mijlocească prietenia cu Înalta împărăție. Fiecărui <dintre aceștia> i s-au trimis scrisori. De asemenea, s-au dat porunci și scrisori și lui Sofu-Mehmed pașa, vizir și serdar și beilerbei de Buda, ca să se sfătuiască cu Bethlen și cu oastea de acolo, referitor la reinnoirea păcii ...

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ȘI CINCI¹⁷⁸

ÎNFRÎNGEREA CAZACILOR ÎN LUPTA DE LA KARA-HARMAN¹⁷⁹

<Regeb pașa sosește la Țarna cu 43 de corăbii>.

Pornind de acolo și trecînd prin Kelgrad¹⁸⁰ și Balcic și Mangalia și Kara-Harman și Soluna¹⁸¹ și Chilia și prin strîmtoarea Akkerman, ei au ajuns

¹⁷⁵ *Ebu-Eyyub-Ensari*, un cartier din Istanbul. Cartierul Eyub.

¹⁷⁶ *Rustem*, rege legendar la popoarele islamice.

¹⁷⁷ *Yeni-Köy*, cartier la Istanbul.

¹⁷⁸ 1035 H. = 3 octombrie 1625—21 septembrie 1626.

¹⁷⁹ *Kara-Harman*, localitate la nord de orașul Constanța, azi Vadu.

¹⁸⁰ *Kelgrad*, e vorba de Capul Caliacra.

¹⁸¹ *Soluna*, Sulina.

în fața cetății Kılburnu ¹⁸² de lângă Oceaov. Cînd populația acelei localități a fost întrebată despre situația șaicilor căzăcești, s-a dat știrea că: „Noi am văzut cam 300 de șaiici; ele se plimbă pe aceste maluri”.

57 — 359

⟨Turcii au stat pe acolo cam o lună și jumătate. Apoi au venit spre Kara-Harman, unde au întîlnit șaicile căzăcești. Din cauza lipsei de vînt unele corăbii turcești rămăseseră în urmă. Vasele căzăcești atacă și, la început, devin victorioase, 20—30 de vase căzăcești atacînd un vas turcesc. După un timp, apare vîntul care determină ca turcii să obțină victoria. Din 350 de vase căzăcești au scăpat abia 30. Mulți cazaci au pierit și mulți au fost răniți. Afară de cele scufundate, turcii au capturat 172 de vase căzăcești și 781 de prizonieri. Cînd au sosit la Balçic, un vînt contrar a distrus patru vase. Corăbiile și prizonierii au fost prezentați sultanului⟩.

397

CONSTRUIREA DE CETĂȚI PE APA OZU ^{182a}

398

⟨La trecătoarea Togan de pe Ozu sultanul Suleiman Magnificul construisese o cetate care, în decursul timpului, se ruinase. Se consideră necesară construirea unor cetăți pe malurile apei Ozu. Este trimis capudanul Hasan pașa⟩.

De asemenea, s-au trimis porunci ilustre ca și voievozii din Țara Românească și din Moldova ¹⁸³ să pregătească cele necesare, iar tătarii, de asemenea, să fie prezenți la toate serviciile. Spunîndu-se că fostul vali de Bosnia, Mehmed pașa, este capabil de pregătiri și de măsuri bune, eialetul Oceaov a fost acordat celui arătat mai sus. Pentru ca părțile Oceaovului să fie o „poartă” independentă, a fost desființat Defterdarlıkul de Dunăre ¹⁸⁴ și s-a numit la Oceaov un alt defterdar. Pentru construirea cetăților era necesar să fie umplut riul aflat în partea crimeiană a Oceaovului și cunoscut sub numele de apa Belega ¹⁸⁵, iar apele acesteia trebuiau să fie făcute să cotească. De aceea s-au trimis porunci beilerbeiului de Caffa pentru ca din satele eialetului Caffa să scoată cîte zece raiale cu cazmale și lopeți. După plecarea flotei, s-au trimis din nou lui Mehmed Ghirai și Șahin Ghirai scrisori, săbii și hilate pentru construirea cetăților.

SITUAȚIA FRONTIEREI AUSTRIECE

Gabriel Bethlen, mergînd cu oastea maghiară la minele din partea de nord de Menlek ¹⁸⁶, luase avuții nemăsurate. Murtaza pașa, pornind cu oaste de la Buda, asediase Novigradul. La sosirea taberei austriece, l-a lăsat și s-a așezat lângă palanca Virekil (?). Ajungîndu-i din urmă tabăra austriacă, amîndouă părțile s-au împrăștiat, și ⟨turcii⟩ au fugit. Toate carele și poverile au rămas pe loc. A venit apoi ghiaurul și le-a luat. Oastea a ajuns la Buda, fugînd. Din îndemnul lui Bethlen au fost omorîți Ahmed pașa, beilerbei de Agria, și fiul lui Nasreddin din Buda și cîțiva zaimi din Aladja-Hisar și cîțiva timarioți din Buda. Nu se știa în mod clar vina lor. Bethlen a pornit spre Transilvania, luînd cu el prăzi multe și prețioase. Străduința mai sus arătatului ⟨Bethlen⟩ nu era pentru a ajuta și a sluji pe musulmani, ci pentru cîș-

¹⁸² *Kılburnu*, i se spunea Kinburn, cetate în nordul Mării Negre.

^{182a} Vezi n. 96.

¹⁸³ Alexandru Coconul (1623—1627) și, respectiv, Miron Barnovski (20 ianuarie 1626—1629).

¹⁸⁴ *Tuna Defterdarlığı*.

¹⁸⁵ *Belega* (?).

¹⁸⁶ *Menlek*, în alte cronici: *Deghirmenlik* (vezi *Cronici turcești...*, vol. II); poate în loc de *Füle*.

399 tigurile și afacerile sale proprii. În *Fezleke*¹⁸⁷ se scrie că Pecevi ar fi spus următoarele: „De nenumărate ori am auzit din gura lui Bethlen: «Ajutorul meu față de musulmani nu este nici de dragul credinței lor și nici din dragoste pentru ei, ci este numai pentru propriile mele interese și pentru înlăturarea pagubelor mele». Nu toți ghiaurii sînt din inimă și din suflet prieteni ai musulmanilor. La timpul potrivit ei își arată dușmănia lor“.

⟨În continuare, autorul își exprimă neîncrederea față de sinceritatea creștinilor. Naima consideră ca folositoare învrăjbirea creștinilor între ei⟩.

SITUAȚIA GRANIȚEI LEȘEȘTI

⟨Sosește la Poartă un ambasador polon care cere prietenie, și arată în ce fel cazacii au fost bătuți de ei⟩.

400 Mai înainte, cînd cazacii ieșeau la Marea Neagră și cînd tătarii și Kantemir, care locuia cu tătarii săi prin părțile Chiliei și Akkermanului, loveau vilaietul leșesc, ⟨leșii⟩ ceruseră de nenumărate ori ridicarea tătarilor. De aceea pașahul a trimis scrisoare hanului tătăresc și, astfel, Kantemir și
410 toți tătarii din Bugeac, deși se stabiliseră de mulți ani în acele ținuturi, au fost ridicați, vrînd-nevrînd, și trimiși în Crimeia, pentru ca raialele ambelor părți să fie liniștite.

⟨După cîteva ciocniri, cazacii au fost distruși pe mare și au acceptat pacea, ca și haraciul pe care-l dădeau hanului, încă de pe vremea lui Suleiman Magnificul⟩.

401 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ȘI ȘASE¹⁸⁸ 413 SITUAȚIA GRANIȚEI AUSTRIECE

Bethlen, principele Transilvaniei, trimițînd caimacamului o scrisoare, l-a anunțat că în anul acesta austriei porniseră cu 30 de tunuri mari și cu o oaste de 50—60 de mii de soldați, în stare să poarte sabie, dintre care 30 000 erau pușcași pedestrași și 20 000 călăreți austrieci, cunoscuți sub numele de filorsan¹⁸⁹. De asemenea, se aflau și cîteva mii de soldați maghiari și croați. Ei
414 rămăseseră în iarna aceea în sangeacurile din ținuturile binepăzite, ca: Hatvan, Solnoc, Seghedin și Pesta. În primăvara aceea veniseră cu tabăra lor în apropiere de o milă de Strigoniu, cu gîndul de a face mari răutăți, și atacaseră satele și orașele pașahului, luînd în robie populația acestora. Murtaza pașah, la rîndul său, adunase oastea islamică pe șesul Pestei. De asemenea a sosit în grabă și Bethlen. După adunarea lor, s-au dus în fața taberei și au dat lupte. După ce au fost uciși mii de austrieci, au săpat metereze în jur și tabăra lor a intrat în metereze.

⟨Prin asediu și prin foamete, austriei au fost înfrinți și forțați să accepte pacea⟩.

ÎNCHEIEREA PĂCII

⟨Turcii și austriei au făcut schimb de acte pentru armistițiu⟩.

¹⁸⁷ *Fezleke*, opera lui Kiatib Celebi (vezi *Cronici turcești...*, vol. II).

¹⁸⁸ 1036 H. = 22 septembrie 1626—11 septembrie 1627.

¹⁸⁹ *Filorsan*, în alte cronici apare expresia: *fiküreş*, cu același sens. Corect: *fegyveres* (din limba maghiară).

Murtaza paşa s-a întors cu oastea de serhat din localitatea numită Karmusban¹⁹⁰ și s-a dus la Buda. De asemenea, și Bethlen, după ce a scris și a trimis scrisoarea aceasta din localitatea mai sus arătată, la rebi-ul-evvel 1036¹⁹¹ s-a întors în țara sa. Oastea austriacă venită de astă dată nu fusese văzută de 7—8 ani încoace. După ce Bethlen a ajuns în vilaietul său, a trimis pe capuchehaia sa cu scrisoare prin care, datorită faptului că nu avea moștenitori, cerea ca, prin unirea celor trei neamuri^{191a}, principatul Transilvaniei să fie acordat soției sale numită Caterina de Brandenburg¹⁹². Potrivit acestei dorințe, i s-a scris și i s-a trimis ahidname în ziua de 8 regeb a anului mai sus arătat¹⁹³. ...

424 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ȘI ȘAPTE¹⁹⁴
ACORDAREA HANATULUI LUI DJANBEK GHIRAI

<Se descrie din nou răscoala hanului Mehmed Ghirai și a fratelui său Şahin Ghirai>. ... Şahin Ghirai, fratele său, mergînd asupra Dobrogei și luptîndu-se cu Kantemir, fugise. După aceea, acordîndu-i-se din partea Porții lui Kantemir sangeacul Gômüldjine¹⁹⁵, acesta fusese sfătuit să se pregătească pentru nimicirea hanului tătar.

<La sfîrșitul lui ramazan 1037¹⁹⁶ a fost numit han Djanbek Ghirai¹⁹⁷, iar capudanul Hasan paşa a fost însărcinat să-l instaleze. Pe uscat au fost trimiși: Husein paşa, Kenan paşa și Kantemir Mirza. Mehmed Ghirai și Şahin Ghirai au fost bătuți la Caffa, iar Djanbek Ghirai a fost numit han>.

425 Hasan paşa a venit lîngă apa Nipru, (*Ozu*) și, fiind granița țării islamice, a construit acolo o cetate pentru apărare împotriva afurisiților ruși. Dîndu-se provizii și oșteni, Husein paşa a rămas acolo pentru paza Oceacovului ...

<Mehmed Ghirai se unește cu pólonii și cu cazacii, dar, în lupta dusă, ei sînt învinși de Djanbek Ghirai și de Kantemir Mirza>.

427 TRIMIȚEREA UNEI SCRISORI CĂTRE LEȘI

În acest timp a sosit din partea leahului solul numit Kōrihka¹⁹⁸. S-a scris următoarea scrisoare de răspuns: „Mai înainte, beii de Oceacov și de Akkerman și de Bender și de Silistra și de Nicopole, precum și beii de akîngü¹⁹⁹ și tătarii din Bugeac fuseseră anunțați cu porunci ca nimeni să nu facă incursiune în vilaietul leșesc. Craiul leșesc aflîndu-se de trei ani în luptă cu Suedia iar anul trecut hatmanul și fiul său fiind în expediție, împreună cu el, se încheiasă un tratat precum că nu vor mai ieși cazacii pe Marea Neagră Totuși, sosind strigători de prin părțile Anatoliei și Rumeliei, anunțaseră

¹⁹⁰ *Karmusban* (?).

¹⁹¹ *Rebi I 1036* = 20 noiembrie—19 decembrie 1626.

^{191a} *Uç millet*: unguri, sași, secui (românii erau excluși).

¹⁹² *Katerina Brandivurg*.

¹⁹³ *8 regeb 1036* = 25 martie 1627.

¹⁹⁴ *1037 H.* = 12 septembrie 1627—30 august 1628.

¹⁹⁵ *Gômüldjine*, ținut și localitate în Macedonia grecească.

¹⁹⁶ *Ramazan 1037* = 5 mai—3 iunie 1628.

¹⁹⁷ Djanbek Ghirai a treia domnie (1628—1635).

¹⁹⁸ *Korihka, Korycki*, a fost sol și în 1629.

¹⁹⁹ *Akdji*, greșeală de grafie, în loc de *akîngi* (*akıncı*).

428 ieșirea în mare a rebelilor de cazaci, precum și stricăciunile provocate de ei. Trimițându-se oameni și prinzind limbi dintre ei, cînd au fost întrebați, aceștia au răspuns că ieșirea lor în Marea Neagră nu era după voia lor, ci mii de cazaci au fost trimiși, din partea leșilor, în ajutorul lui Șahin Ghirai. De aceea, după trimiterea capudanului Hasan pașa cu flotă în Marea Neagră, au fost trimiși olaci în părțile Oceacovului și Caffei pentru confirmarea știrii mai sus arătate. Aceștia, la rîndul lor, au adus vestea dată de beii de margine precum că sosiseră ajutoare de la leși pentru Șahin Ghirai și că, zilnic, cazacii vin prin părțile Oceacovului. Atunci au fost trimiși pe uscat, pentru paza Oceacovului, Kenan pașa²⁰⁰ și oastea a 14 sangeacbei și toți akîngiții și oastea de Dobrogea și alte oști, ca să nu se provoace pagube vilaietului leșesc. Dacă Șahin Ghirai și cei care au fugit cu el vor merge în partea aceea, ei să fie legați și trimiși la Poarta fericirii. Să li se vină de hac și cazacilor care vor merge lîngă el²⁰¹. În caz contrar, oastea tătărească, cu Kantemir pașa, și comandanții de serhat vor merge acolo unde va merge Șahin Ghirai. Ce va urma după aceea să nu ne atribuiți nouă". O astfel de scrisoare a fost trimisă <craului leșesc> ...

SITUAȚIA DE LA SERHATUL AUSTRIAC

<Se repetă conținutul scrisorii anterioare a lui Gabriel Bethlen cu privire la intențiile rele ale austriecilor și înfrîngerea lor>.

429 ÎNCHEIEREA PĂCII DE LA ȘESUL SONBOR²⁰² ȘI COPIA TRATATULUI (*aḥidname*)

Murtaza pașa, serdarul-vizir care se afla la paza Budei, datorită titlului său de împuțernicit absolut²⁰³ și potrivit înaltului firman, i-a numit ca împuțerniciți pe Mehmed pașa, beilerbeitul de Acria, pe mevlana Isa efendi, muftiul de Buda, pe Ahmed beî, beitul sangeacului de Strigoniu, pe Muharrem beî, beitul de Solnoc, și pe Djihan aga, agă al azapilor de Buda, iar din partea principelui Transilvaniei, Gabriel Bethlen, l-a delegat pe omul său numit Mihail (*Mihal*). Ei s-au întîlnit pe șesul Sonbor cu împuțerniciții împăratului²⁰⁴: palatinul (*platonos*) vilaietului Ungariei, episcopul de Vadj²⁰⁵ și al doilea general al părții de dincolo a Dunării și alții și alții.

<Aici, la 1 maharem 1037²⁰⁶ au adăugat unele clauze la tratatele de pace încheiate mai înainte la Buda, Vadj, Komoran și Gyarmat. După aceea a sosit la Poartă un sol austriac, prin care s-a trimis tratatul (*aḥidname*) Porții, pentru 25 de ani>.

431

CUPRINSUL SCRISORII LUI BETHLEN

În ramazanul anului mai sus arătat²⁰⁷, Bethlen, în timp ce se afla la cetatea Alba Iulia²⁰⁸, capitala sa, a trimis o scrisoare la Poartă, scriind că,

²⁰⁰ Kenan pașa (*Sarı*), unul dintre vizirii sultanului Murad al IV-lea. A fost trimis pentru înlăturarea cazacilor și pentru expediție în Polonia. El a dus lupte și cu ungurii. A fost de două ori caimacam.

²⁰¹ Adică lîngă Șahin Ghirai.

²⁰² *Sonbor*, Szömbör, Szönyi.

²⁰³ *Velik-i mutlak*.

²⁰⁴ Ferdinand al III-lea (1625—1657).

²⁰⁵ *Udj*, grafiat greșit; recte: *Vadj*, Vacs.

²⁰⁶ 1 *muharrem* 1037 = 12 septembrie 1627.

²⁰⁷ *Ramazan* 1037 = 5 mai—3 iunie 1628.

²⁰⁸ *Erdel-Belgrad*.

432 nefiind de acord cu cusurul săvârșit de împăratul Austriei în preamărirea pađișahului lumii în actul de capitulare (*vire*), i-a trimis hîrțile înapoi și că pacea s-a obținut prin sforțările sale, dar că serviciul său nu este recunoscut de către demnitarii Porții. Plîngîndu-se de acest lucru, el scria că a trimis actul de pace scris de mîna craiului austriac însuși și sigilat cu sigiliul său propriu, printr-unul din oamenii săi renumiți, numit Lazăr Croatul. El mai spunea; „Să o traduceți și să aflați cuprinsul ei, dar cel care o va traduce trebuie să fie un bun cunoscător al limbajului diacilor (*diyak*)”. El arăta apoi că dregătorii împărăției l-au făcut arz la pađișah cu învinuire de lipsuri în această privință. El își mărturisea durerea sa și părerea sa de rău pentru faptul că <împuterniciții pađișahului> au lăsat ca austriei să ia înapoi coroana Ungariei și că, potrivit acestei păci, ținutul Estrehia ²⁰⁹, care avea herțog (*Hersek*) și care dădea în fiecare an produse în valoare de 100 000 guruși, va trebui să fie dat Austriei și că craiul Austriei, care dădea principelui Transilvaniei, anual, cîte șase mii de guruși, nu-i va mai da nici pe aceștia, iar locurile date zaimilor și timarioților, care serveau de opt ani în țara ungurească, vor trebui să fie înapoiate <austrieilor> și, de asemenea, ostașii din cele „Șapte comitate” ²¹⁰, din țara ungurească, ce erau stăpînite împreună cu ținutul Țașoviei (*Kaşa*) și care se supuneau Transilvaniei, vor trebui să fie siliți să nu scoată sabia împotriva austrieilor și că de aceștia depinde prietenia Austriei cu pađișahul și că această pace, încheiată cu pierderi și cu lipsuri, se datorește măsurilor rele ale demnitarilor de la Poartă și că, deși prilejul era în mîna lor, totuși nu l-au îndeplinit și că, deși Austria era învinsă din toate punctele de vedere, totuși, cauzele renunțării la luptă se datoresc poruncilor nehibzuite care s-au emis de la Istanbul și că efendii cărturari (*ulema*) de la Istanbul, în loc să-și vadă de poruncile legate de credință, s-au amestecat în altfel de treburi, deși nu cunoșteau situația războiului, și că starea de acuma se datorește inițiativei nefolositoare a acestor efendii și că, dacă nu ar fi sosit astfel de porunci aspre, acum lupta ar fi fost în țările austriece și, obținîndu-se foloase peste așteptări, s-ar fi încheiat o pace trainică, așa cum se dorea, dar acum s-a întîmplat contrariul și că prilejul a intrat în mormînt. La urmă, el cerea scuze.

433

²⁰⁹ *Esteria (Esteriya)*, Styriae.

²¹⁰ *Yedi nahije*.

Volumul al III-lea (435 p.)

- 2 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ȘI NOUĂ ¹
40 PLECAREA LUI KENAN PAȘA PE MAREA NEGRĂ

Răufăcătorii cazaci, ieșind în Marea Neagră, au provocat stricăciuni pe coastele de la Chilia, Ismail, Midia, Balcic, Varna și Suze-Bolu². Acestea fiind auzite de padișah, iar capudanul Hasan pașa aflându-se în Marea Mediterană, s-a poruncit să fie pregătită flotă și pentru Marea Neagră. A fost numit serdar Kenan pașa, care era unul dintre viziri. Cu oștenii veterani (*oturak*) și de pază și cu celelalte oști aflate la Istanbul, precum și cu ostașii rămași la arsenal formându-se o flotă de 14 galere, a fost trimisă în Marea Neagră. Ieșind în ziua de duminică, ultima zi a lunii safer³, din schela Poyraz⁴ cu un vânt potrivit de sud (*Lodos*), au ajuns la insula Manastîr și au ancorat acolo. Cazacii avînd vreo 300 de șăici, în fiecare din ele se aflau cîte 350 de cazaci neascultători. Încercînd lucrurile și prizonierii, ei porniseră spre Sarî-Kamîș⁵.

⟨După ce se dau lupte maritime între turci și unele corăbii căzăcești răspindite pe mare, la 28 octombrie 1629 (20 *rebi I 1039*) pașa se întorsese la Poartă⟩.

- 46 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ⁶
63 SITUAȚIA TĂTARILOR FAȚĂ DE NENOROCIȚII GHIAURI RUȘI

⟨Lupta dintre prințul calgai și ruși și înfrîngerea lui calgai. Lupta lui Kantemir cu rușii și înfrîngerea lui (1039 *H.* = 1629/30). Pregătirea tătarilor împotriva rușilor și dorința sultanului de a merge și tătarii la expediția din Orient⟩.

- 64 REÎNNOIREA PĂCII CU GHIAURII LEȘI

65 Serdarul Murtaza pașa, care se afla la paza ⟨cetății⟩ Oceaov, încheiase în anul acesta tratat de pace cu serdarii vilaietului leșesc și trimisese ⟨tratatul⟩ la Poartă cu o scrisoare de răspuns din partea primului hatman Istașlav Korsă⁷.

Acest tratat de pace cuprindea șapte articole...

¹ 1039 *H.* = 21 august 1629—9 august 1630.

² *Suze-Bolu*, Suzopol, localitate pe malul Mării Negre (R. P. Bulgaria).

³ *Safer 1039* = 20 septembrie—18 octombrie 1629.

⁴ *Poyraz*; are și sensul de „vînt de nord“.

⁵ *Sarî-Kamîș*, ținut și localitate în nord-estul Anatoliei.

⁶ 1040 *H.* = 10 august 1630—29 iulie 1631.

⁷ *Istașlav Korsă*, Stanisław Korska (?).

Articolul 7: Kantemir și Aytemir și Orak (*Ovak*) mîrzale, precum și locuitorii Akkermanului vor fi sfătuiți să nu pricinuiască pagube vilaietului leșesc. S-a scris în felul acesta la întîi safer⁸, punîndu-se și sigiliul de supunere al mîrzacilbr arătați mai sus.

66 LUPTA LUI HASAN PAȘA PE MAREA NEAGRĂ ȘI MOARTEA LUI ÎN TIMPUL PREGĂTIRII OȘTIRII PENTRU A DOUA EXPEDIȚIE

În lunile venerate (*şuhur*) ale anului 1039⁹ capudanul Hasan pașa plecase cu flota imperială în Marea Neagră pentru a se lupta cu rușii. Ajungînd la Chilia, i se atașase capudanului și Murtaza pașa, muhafizul de Oceacov. Hasan pașa îl îmbrăcase pe acesta cu hilat. <Murtaza pașa>, prinzînd patru limbi (*dil*) de la ghiauri, îi adusese lui Hasan pașa.

<Urmează sosirea lui Kantemir, lupta cu unele vase căzăcești și înfrîngerea lor>.

67 De asemenea, capudan-pașa a construit și a reparat cetatea Oceacov și, punînd ordine la granița aceea, s-a întors la Istanbul.

<Neînțelegerile dintre Hasan pașa, Murtaza pașa și caimacamul Regeb pașa>.

68 Lîngă Oceacov, Hasan pașa, simțînd ura lui Murtaza pașa împotriva sa, voise chiar să-l prindă și să-l omoare, dar Murtaza pașa, fiind un om pre-văzător, nu căzuse la poalele lui, ci fugise din timp spre Akkerman.

<Mai tîrziu, Hasan pașa, mazilit de la capudănie, este însărcinat cu pregătirea oștii în Rumelia, unde își găsește sfîrșitul>.

127 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI DOI¹⁰

136 Lui Hadji-Ayvaz Suleiman aga, intendentul lui Husrev pașa¹¹, i s-a acordat beilerbeilicul de Timișoara ...

137 EVENIMENTELE DE LA POARTĂ ȘI SCHIMBĂRI <ÎN FUNCȚII>

<Se produc o serie de schimbări în rindurile demnitarilor Porții>.

Capudanul Djafer pașa¹² a ieșit în Marea Mediterană cu patruzeci de galere și a ocolit țărmurile. Lui Abaza pașa acordîndu-i-se eilaetul Ozu, acesta a raportat că raialele Țării Românești se plîng de beiful lor¹³. Fiind trimis la Poarta fericii un capugibași, după ce s-a prezentat și s-a aflat adevărul, a fost numit și trimis voievodul dorit de raiale¹⁴. *AD* <Înainte de luna rebî-ul-ahîr¹⁵>.

⁸ 1 safer 1040 = 9 septembrie 1630.

⁹ 1109, în loc de 1039 H. = 21 august 1629—9 august 1630.

¹⁰ 1042 H. = 19 iulie 1632—7 iulie 1633

¹¹ Hüsrev pașa, mare vizir (1628—1630).

¹² Djafer pașa, capudan (*kapudan*).

¹³ Radu Iliăș (iulie-septembrie 1632).

¹⁴ Matei Basarab (1632—1654).

¹⁵ Rebi II 1042 = 16 octombrie—13 noiembrie 1632.

139 UCIDEREA ÎN CAPITALA ÎMPĂRĂȚIEI A VOIEVODULUI (BAN) MOLDOVEI, BARNOVSCHI¹⁶

Aceasta face parte din evenimentele anului mai sus arătat. Potrivit tuturor angajamentelor și după legea moștenirii din moșii și strămoșii ghiaurilor din Moldova și de la padișahul Djem¹⁷ înțocose, domniilor lor¹⁸ erau numiți din partea înaltei împărății¹⁹. Din cauza intrigilor zurbagiilor, uzurpatorii găsiseră prilej. De aceea și ghiaurii din Moldova au mazilit pe domnul lor (*banların*) numit din această parte, Afurisitul numit Barnovschi era dintre cei apropiați ai voievodului numit Radu (*Radula*), care, în anii trecuți, pe vremea sultanului Osman, fusese voievodul Moldovei²⁰.

140 El făcuse bravuri și fusese primul care luase limbi de la leși în expediția de la Hotin. La moartea lui Radu și la recomandarea acestuia, el ocupase tronul Moldovei și fusese trei ani domn (*ban*) al Moldovei. Când a ieșit la iveală trădarea lui, el a fugit la craiul leșesc, marele prinț al slavilor. Apoi, întorcându-se iarăși și fiind momentul potrivit, în timpul tulburărilor, s-a înțeles cu cei care erau partizanii lui și, alungându-l pe voievodul numit de la Poartă, s-a așezat el însuși prin uzurpare pe scaunul voievodatului și al băniei Moldovei. Pe atunci Abaza-Mehmed pașa, fiind însărcinat cu paza malurilor Dunării, era serdar de Vidin. Pentru interesele împărăției, el reînnoiește și numise pe voievodul Valahiei Negre²¹. Voievodul cel numit de Abaza pașa, închinându-se Porții fericirii, fusese onorat cu un hilat din partea împărăției <otomane> și cu o bonetă (*üşküf*) din partea ogeacului de ieniceri²². Mai sus arătatul Barnovschi, la rîndul său, se așezase la domnia Moldovei și, arătîndu-se din partea împărăției nepăsare în privința lui, el își puse în gînd să se răscoale și să provoace distrugerii. În anul acesta norocos el a venit în capitala împărăției, bizuindu-se pe voievodul Țării Românești. Deoarece răscoala lui de mai înainte era sigură și știută, el a fost închis la Yedi-Kule pentru vinovățiile sale din trecut.

Fiind un afurisit cu sufletul plin de intrigi, el a fost adus în luna zilhidje²³ la Divanul împărătesc și condamnat laucidere cu sabie...

157 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI TREI²⁴

165 ... Suleiman pașa²⁵ fiind mazilit de la Timișoara, locul său a fost acordat lui Ridvan pașa, care ieșise din funcția de bostangibași. <El a fost ucis cînd a ajuns oastea la Alep>. Acordîndu-i-se <lui Abaza Mehmed pașa> sangeacul Vidin pentru paza malurilor Dunării, el plecase în partea aceea. Apoi fusese însărcinat cu paza Silistrei și Oceacovului.

<Abaza pașa, la rîndul său, se pregătise să-i atace pe poloni>.

¹⁶ *Bratoska*, Miron Barnovschi-Movilă (1626—1629 și 1633).

¹⁷ *Djem*, rege legendar în mitologia persană, turcă și a altor popoare islamice.

¹⁸ *Ban*, în sensul de domn, voievod.

¹⁹ *Devlet-i aliyye*.

²⁰ Radu Mihnea (1616—1619; a doua oară: 1623—1626).

²¹ *Kara Eflak*; uneori se referea și la Moldova, dar în special desemna Oltenia. Aici e vorba însă de toată Țara Românească. Radu Iliaș (?).

²² *Eflak* (Țara Românească), în loc de ogeac (*ocak*), în sensul de ienicerime.

²³ *Zilhicce* 1042 = 9 iunie 1633—7 iulie 1633.

²⁴ 1043 H. = 8 iulie 1633—26 iunie 1634.

²⁵ Chehaiua lui Husrev pașa, mare vizir (1628—1630).

192 El desemnase pentru expediție pe emirii de sangeacuri, pe zaimi și timarioți, precum și pe ceilalți spahii purtători de victorie, care mergeau sub steagul său. De asemenea, numise și celelalte cete de ostași și pe acei care erau capabili de expediție, ca și pe cei din populația Dobrogei care aveau putere să călărească și să țină arma. El dăduse poruncă să plece în expediție și fiii lui Kantemir, Orak-Mirza și Husein Mirza, care veniseră cu cetele lor de nogai, precum și cu restul mării oști de tătari prădalnici. De asemenea, desemnase și pe voievozii Moldovei și ai Țării Românești²⁶, care veniseră să slujească potrivit obligațiilor lor. Pornind cu toată această oaste nenumărată, el trecuse Dunărea și mersese spre ținuturile nordice. În ziua de 15 rebi-ul-evvel a anului 1043²⁸ el descinse pe întinderea numită Tabăra Veche²⁷, aflată în fața cetății Camenița, din dreapta cetății Hotinului, așezată pe marginea fluviului Nistru²⁹. Acolo dăduse luptă cu ghiaurii leși răposatul gaziu, sultanul Osman, Aici se instalase cortul.

⟨După un schimb de vederi pentru un tratat, turcii îi atacaseră pe poloni și în 4—5 ore și puseseră pe fugă spre tabăra lor din Camenița⟩.

193 S-a aflat că unii cazaci, răi din fire, i-au atacat pe at-oglanii care mergeau pentru solde și zaherele și că au ucis și au luat prizonieri pe mulți dintre ei. Pașa se ridicase cu oastea și plecase în grabă, urmînd partea moldoveană a fluviului Nistru (*Turla*). Spre seară, el ajunsese într-un loc. În apropierea aceluia loc se aflau munți ⟨atît de înalți⟩, încît vîrfurile lor ajungeau la cer.

⟨Între Nistru și țara leșească se afla o palancă cu opt turle, unde erau adunați creștinii. Turcii au atacat această palancă-insulă⟩.

194 De asemenea, și oștile din Țara Românească și din Moldova nu s-au dat îndărăt din luptă. Dar ghiaurii ⟨poloni⟩, ieșind pe furiș prin poartă, se apărau atacînd pe oamenii care aduceau paie (*sap*). Astfel, ei împiedicau apropierea de palancă și îngrămădirea de paie, Fiind cu neputință ducerea lor cu harabale și aranjarea lor lîngă palancă, gaziii au fost cuprinși de zel.

⟨Palanca a fost cucerită cu lupte grele⟩.

195 Cînd s-a făcut dimineața, pașa, pornind cu oastea sa, a mers împotriva unei alte palânci, urmînd, ca și mai înainte, malul fluviului Nistru, prin partea Moldovei. Dar ghiaurii cei nenorociți, împraștiindu-se, lăsaseră totul pustiu.

⟨Incursiunile tătarilor și intenția pașei de a ataca și alte cetăți polone⟩.

Dar voievozii Moldovei și ai Țării Românești l-au adus la supunere pe craiul leșesc cel răufăcător. El și-a luat obligația să trimită la Poartă, cu daruri, pe solul mare al său și a luat asupra sa sarcina încheierii păcii, zicînd că „numai în aceasta să conștea amenințarea și primejdia“.

⟨Abaza-Mehmed pașa se întoarse la Silistra, unde rămăsese în timpul iernii. De acolo el comunicase situația la Poartă⟩.

²⁶ Moise Movilă (25 iunie 1633—aprilie 1634) și Matei Basarab.

²⁷ *Eski.-Tabur*.

²⁸ 15 rebi I 1043 = 19 septembrie 1633.

²⁹ *Tuna* (Dunărea), în loc de *Turla* (Nistru).

SOSIREA SOLULUI LEȘESC

〈Sosind solul³⁰ craiului leșesc, acesta ceruse să se încheie pace ca pe vremea sultanului Suleiman³¹, cînd ei dădeau bani mai puțini〉.

196 Dar Abaza pașa dăduse solului un răspuns de jale. El i-a făcut cunoscut că se cer dări potrivit tratatului sultanului Osman han din anul expediției la Hotin, că nu se poate altfel și că, pe atunci, craiul leșesc luase asupra sa plata unor sume mari. De asemenea, el i-a mai făcut cunoscut că pacea va fi posibilă numai dacă vor da și banii și haraciul rămași la ei de zece ani încoace, ceea ce fac o vistierie mare. Tot în acest sens făcuse el arz și către Poartă...

206 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI PATRU³²

210 〈Hasan pașa, valiu de Bosnia〉 a fugit în munții Bosniei și s-a stabilit într-o peșteră din muntele Erigan(?). Din întâmplare, într-o zi, un vlah (*Eflak*), mergînd în pădure, în timp ce își vedea de treburile lui, l-a văzut pe Hasan pașa, precum și peștera în care se adăpostea. El a venit și i-a comunicat lui Suleiman pașa³³. Acesta a trimis o ceată, punîndu-l pe vlah călăuză. Cînd s-au apropiat de acel loc, vlahul a lăsat în urmă pe oamenii aceia, iar el s-a dus din nou înainte pentru cercetare. Hasan pașa urmărea totdeauna cu binoclul drumurile din împrejurimi. Cînd el s-a apropiat de peșteră, Hasan pașa a aru cat o săgeată și, fiind un arcaș renumit, l-a străpuns pe acel necurat în piept, iar acesta a căzut la pămînt.

211 〈Primăvara, Hasan pașa s-a dus la Istanbul și a obținut iertare〉.

212 SERDARIATUL LUI MURTAZA PAȘA ÎN PARTEA LEȘESCĂ

Șahin aga, care fusese trimis mai înainte în părțile leșești, spusese că craiul se supune de formă. După terminarea schimbărilor <de posturi la Poartă〉, pe la începutul lunii safer³⁴ a fost numit serdar împotriva țării leșești viteazul Murtaza pașa fie pentru pace, fie pentru război.

El a fost trimis cu 25 de tunuri. I s-au atașat și Suleiman pașa cu 20 000 de ostași bosnieci și vizirul Djanpulad-zade Mustafa pașa cu oastea din Rumelia, precum și oștile de ieniceri (*Kapukulu*) și altele, aflate la Semendria, precum și în celelalte părți ale Rumeliei. Mahmud efendi, fiind defterdar de oaste, a pornit să pregătească podul și zaherelele și altele. Murtaza pașa, la rîndul său, pornind cu oastea care i-a fost încredințată și parcurgînd repede distanțe, a ajuns la Ruscuc și a descins pe malul Dunării. Construind podul, după trecerea în șesul Giurgiului a venit beiful Țării Românești³⁵ și a fost îmbrăcat cu hilat. Sosind din nou scrisori de la Șahin aga, acesta spunea că supunerea <leahului〉 este sigură și cerea să se mai zăbovească cîteva zile. De aceea au poposit acolo ...

³⁰ Alexandr Trzebinski.

³¹ Suleiman Magnificul (1520—1566).

³² 1044 H. = 27 iunie 1634—16 iunie 1635.

³³ Numit valiu de Bosnia.

³⁴ Safer 1044 = 27 iulie—24 august 1634.

³⁵ Matei Basarab.

213 UCIDEREA RENUMIȚULUI ABAZA-MEHMED PAȘA

〈Se enumeră motivele pentru care a fost ucis Abaza-Mehmed pașa〉.

219 Șeihzade efendi, numit pentru fetvale, povestește că în timp ce Abaza <pașa> era serdar în partea Țării Românești, se făcuseră plângeri din cauza tiraniei sale. Atunci padișahul se gândise să-l omoare. Acesta arătând însă credință și luîndu-și angajamente, îi fusese zgîriată numai ceafa de însuși mîna sultanului, pentru ca jurămîntul să fie îndeplinit. Vindecîndu-i-se rana, el își făcu mulți prieteni la Adrianopole.

〈Abaza pașa era un om căruia îi plăcea fastul și-l imita la îmbrăcăminte chiar și pe sultan〉.

237 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI CINCI ³⁶

262 ALTE EVENIMENTE DE LA POARTĂ

În timpul pregătirilor ce se făceau pentru venirea padișahului musulmanilor, a fost spînzurat, pentru afacerile sale lumești, un nenorocit nemusulman (*zimmi*) numit Kurd³⁷, care era capuchehaia voievodului Țării Românești³⁸.

〈Urmează descrierea unor serii de schimbări în funcții〉.

264 OCUPAREA CETĂȚII REVAN ³⁹ DE CĂTRE ȘAHUL PERSIEI

〈Se face cunoscut la Poartă că șahul persan intenționează să atace Erevanul. Turcii se pregătesc pentru a rezista〉.

265 Kenaș pașa a fost trimis în eialetul Silistra ca să adune oaste din partea dreaptă⁴⁰ și de pe malurile Dunării. Patru viziri au fost numiți în patru părți pentru recrutare de oști.

〈După luptele care s-au dat, turcii au cedat cetatea Erevan〉.

271 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI ȘASE ⁴¹

285 DESPRE LUPTELE DINTRE TĂTARI

〈Se descriu dușmăniile vechi dintre nogai și haniii tătari. Nogaii erau împărțiți în trei ramuri: 1) Nogaii mari (ziși *Ulu nogay*), 2) Nogaii mici și 3) Nogaii *Mansuri*〉.

Kantemir-Mîrza era beiful acelei cete care se numea „fiii lui Mansur”. Se arătase că, la expediția de la Hotin făcînd vitejie și servicii, i se dăduse post și fusese introdus în rîndul beilerbeilor.

〈Acești nogai au dus multe lupte cu haniii crimeieni. Cînd Inaiet Ghirai a devenit han⁴², el a numit calgai pe Hüssam Ghirai, fratele său, iar ca nureddin l-a desemnat pe Saadet Ghirai, fratele său mai mic. La tătari rangul de calgai e mai mare decît nureddin. Hüssam Ghirai l-a îndemnat pe han să distrugă neamul lui Kantemir〉.

³⁶ 1045 H. = 17 iunie 1635 — 4 iunie 1636.

³⁷ Kurd Celebi, grec influent la Poartă.

³⁸ Matei Basarab.

³⁹ *Revan*, Erevan, astăzi capitala R.S.S.Armeană.

⁴⁰ *Sağ kol*. De-a lungul Mării Negre, spre Dobrogea.

⁴¹ 1046 H. = 5 iunie 1636 — 25 mai 1637.

⁴² Inaiet Ghirai (1635—1638).

286 <Kantemir>, punând toată averea și familia sa în cetatea Chilia, a venit la Poarta fericirii și apoi s-a întors.

<Cînd hanul a mers asupra lui Kantemir, acesta s-a sfătuit cu frații săi, dar văzînd că nu pot rezista, au cerut aman. Hanul i-a iertat; totuși, oastea de tătari a prădat ținuturile lui Kantemir>.

287 ... Măria-sa hanul a distrus părțile Akkermanului, hotărînd să ducă în Crimeea satele tătărești supuse lui Kantemir și a ucis pe mulți supuși de ai lui Kantemir. Venind asupra cetății Chilia, el a cerut averea și familia lui și a tras cu tunuri în cetate. Cînd a vrut s-o asedieze, populația cetății, neavînd încotro, i-a dat avuția și familia mai sus arătatului <Kantemir> ...

289 ... Dacă măria-sa pașahul ^{42a} nu ni-l va da pe Kantemir⁴³, atunci vom trece Dunărea și, mergînd personal în apropierea Porții, voi cere pe păgînul și stricatul căruia i se zice Kantemir. Dacă vor spune că „acordîndu-i-se eialetul Ozu și Silistra, Kantemir a devenit unul dintre beii noștri“, aceste cuvinte vor fi motive de gîlceavă.

<El a cerut garanții de la Poartă pentru a slobozi oastea sa. Nogaii s-au răscolat între apa Ozu și cetatea Ozu și au venit la trecătoarea Ozu, eliberîndu-se de sub tătari. Hanul, auzind aceasta, s-a mirat și nu i-a rămas altă posibilitate decît să se refugieze la Poartă>.

292 SITUAȚIA DIN TRANSILVANIA ȘI RĂSCOALA LUI RÁKÓCZI ⁴⁴

Să se știe că vilaietele populației creștine numite Orta-Madjar⁴⁵ se află între Austria și Transilvania. Ținuturile și orașele, precum și teritoriile aflate în mîinile lor sînt mănoase și aveau alți crai. În fața unei primejdii ei se supuneau și ascultau de craii austrieci. De asemenea, și în restul timpului ei trăiau supunîndu-se austriecilor. Dar ei nu respectau deloc tratatele de pace dintre cezar și osmanlii. Craii lor încheiau și respectau alte tratate de pace. Atunci cînd se răscolau, nu-i supunea cezarul austriac. Un astfel de popor erau ei. Ținuturile lor fiind învecinate cu ținuturile musulmane, cetele și caraulele lor umblau mereu și nu lipseau din acea graniță. În vilaietul Transilvania fiind crai bătrînul numit Kodja-Bethlen⁴⁶, el trăia ca supus față de înalta împărăție. El respecta tratatele și trimitea în fiecare an sol și peșceș. După cum hanul tătăresc era mijlocitor <între Poartă> și craii din Moscova, tot așa pentru el mijloceau vizirii mari care se aflau la paza Budei. Cînd, din întîmplare, a murit principele Transilvaniei, Kodja-Bethlen, și cînd în locul său a devenit crai fratele său Ștefan (*Istvan*) Bethlen⁴⁷, acesta a fost mult timp crai în aceleași condiții. Apoi, din anumite pricini, iscîndu-se neînțelegeri între căpeteniile populației transilvănene, acestea i s-au împotrivit lui Ștefan Bethlen. Nu i s-a supus nici fiul său mai mare, ieșind din ascultarea sa. De asemenea, și comandanții de cetăți și oastea sa întregă nu l-au ascultat. De aceea Ștefan Bethlen s-a dovedit neputincios în a-i mai stăpîni. El a luat atunci legătura cu principele Ungariei de Mijloc, cu numele de Rákóczi, care era unul dintre beizadelele de Orta-Madjar și care devenise vestit printre ghiauri prin tăria sa și prin curajul său. Ștefan Bethlen s-a înțeles cu el și

^{42a} Murad al IV-lea (1623—1640).

⁴³ Spune hanul Crimeii, Inaiet Ghirai.

⁴⁴ Gheorghe Rákóczi I (1630—1648).

⁴⁵ *Orta-Macar*, Ungaria Centrală.

⁴⁶ Kodja Bethlen. Gabriel Bethlen (1613—1629).

⁴⁷ Ștefan Bethlen (1630).

au simulat un act de înțelegere în sensul că el va preda crăiia sa lui Rákóczi, considerându-se pe sine mazilit, iar Rákóczi va supune pe fiul său și pe adversarii săi și-i va pedepsi pe cei care i se împotriveau și, după ce va pune în țară orînduială, va preda crăiia din nou lui Ștefan Bethlen, iar ca răsplată pentru acest serviciu, Bethlen îi va preda lui Rákóczi cîteva cetăți și i le va da în proprietate. Rákóczi, fiind viteaz și brav, cînd a văzut că este o treabă folositoare și că i se creează o crăiie fără nici un fel de osteneală, a primit această propunere. De aceea, Bethlen s-a retras și Rákóczi a ajuns crai. Cîștigînd inimile oamenilor prin curajul său, el a prins pe fiul lui Bethlen și l-a închis. Ceilalți, care se împotriveau (lui Bethlen), s-au supus cu toții. Deși Rákóczi era numai principele de Orta-Madjar, el a pus totuși stăpînire și pe ținuturile Transilvaniei⁴⁸. Apoi, cînd naivul numit Bethlen i-a spus că „înțelegerea a luat sfîrșit” și a cerut tronul său, Rákóczi i-a dat următorul răspuns aducător de jale: „Bre nepriceputule și prostule, țara și stăpînirea țării și a eialetului se cuvin celui deștept și victorios prin sabie. Vrei să-ți dau în gură ca o halva țara în care am pus ordine prin forță? Cum poate să-ți treacă prin minte una ca asta?” El a vrut să-l prindă pe Bethlen și să-l închidă. Bethlen, văzînd în ce fel de nenorocire a căzut cu propriul său gînd de intrigă, a fugit și a venit la Agria cu cîteva sute de căpetenii dintre supușii săi. Sînd acolo vreo zece zile, s-a dus la Buda și apoi, rămînînd un timp la Pesta, s-a plîns muhafizului de Buda, Nasuh pașazade Husein pașa⁴⁹, și a cerut ajutor pentru a-și salva tronul din mîna lui Rákóczi, promițînd multe daruri. Cînd Husein pașa i-a trimis scrisoare lui Rákóczi, acesta a dat un răspuns chibzuit, cu următoarea știre de refuz: „Cei din Orta-Madjar nu l-au vrut pe el și l-au gonit pentru că era slab și nu era capabil să stăpînească țara și să aranjeze treburile populației. Țara aceea se află acum în stăpînirea mea prin unirea și prin voia tuturor ungarilor. Nici o persoană din neamul unguresc nu mi se împotrivesc în această privință. De asemenea, nu am nici un cusur în ceea ce privește prietenia și supunerea față de mîria-sa padișahul lumii. Tot ce este, peșcheș sau haraci, trimit la Poartă. Eu nu am nici o tîrguială cu muhafizul Budei. Supunerea mea o arăt personal padișahului. Domnia-voastră să aduceți la cunoștință situația lui Bethlen. Eu nu sînt răzvrătit. Țara aceasta mi-au predat-o locuitorii^{49a} unguri prin unire. Ei nu-l doresc (pe Bethlen). Nu este bine ca, rîvnind la averea unui om slab, să-l faci să devină o pacoste pentru cel puternic”. Husein pașa, mîniindu-se, a raportat la Poarta fericirii situația lor și a cerut învoire pentru pregătirea expediției în vederea îndepărtării lui Rákóczi și a numirii lui Ștefan Bethlen ca principe în Transilvania.

Începînd pregătirea expediției pentru pedepsirea lui Rákóczi, el a îm-prăștiat porunci ilustre ca să fie adunate oștile din Bosnia și Timișoara, precum și oștile din acele serhaturi.

EVENIMENTELE DE LA SALONTA

Cînd arzul lui Husein pașa a sosit la Poartă, unii dintre demnitarii împărăției au arătat învoire. De aceea, potrivit părerii mai sus amintitului pașa, s-a emis și s-a trimis firman, căruia i se supune toată lumea, pentru

⁴⁸ *Erdelistan*. „Țara Ardealului”, adică Transilvania.

⁴⁹ *Nasuh pașazade Husein pașa*; a participat și el la evenimentele din Salonta, în calitate de comandant al oștii turcești.

^{49a} Adică nobilii.

ca Rákóczi să fie înlăturat, iar Bethlen să fie numit crai în Transilvania. Dacă Rákóczi se va îndărătnici și se va opune, atunci să i se vină de hac. Nasuh pașazade, la rîndul său, a adunat oaste potrivit firmanului. Bekir pașa, beilerbei de Timișoara, și Salih pașa, beilerbei de Bosnia, au pornit spre Buda cu oștile cialețelor lor. Salih pașa a ajuns la Buda în patru zile, mergînd prin cîmpia Mohács. Husein pașa era prezent acolo. Ieșind din Buda, ei au condus repede oastea și, în patru zile, au ajuns lîngă cetatea numită Solnoc⁵⁰. Rákóczi era însă un afurisit prevăzător și nu a stat nepăsător. El s-a așezat în orașul numit Alba Iulia⁵¹, care era reședința Trănsilvaniei, și a cerut ajutor de la toți creștinii. Aducînd de la fiecare ceată necurată un număr oarecare de ostași, el se pregătise cu grijă. Cînd Nasuh pașazade a ajuns la Gyula, oastea pe care o chemase s-a adunat în localitatea aceea. Șesurile Gyulei și Lipovei se umpluseră de oști. Husein pașa a rămas în acea localitate, iar pe Bekir pașa, beilerbei de Timișoara, l-a trimis în partea Transilvaniei, numindu-l serdar asupra oștii, ca fiind cel mai bătrîn. El i-a atașat și pe beilerbeiul de Bosnia și pe ceilalți emiri de sangeacuri. De asemenea, le-a dat drept călăuză pe Ștefan (*Istvan*) Bethlen, cel care era cauza tulburărilor, împreună cu supușii săi ghiauri. Aceștia, la rîndul lor, au pornit la drum într-un ceas bun. Pentru a fi odihniți la locul de luptă, ei au pornit punînd în căruțe pe ienicerii din Buda și oastea pedestră. Locurile acelea erau drepte, iar din pricina unor ape și a unor lacuri erau foarte numeroase terenurile greu de umblat și stufăriile. Existau mlaștini în care se putea pierde un călăreț, dacă ar fi nimerit în ele. Fără călăuză, drumul a fost foarte greu pentru oaste. Din cauza brațelor de ape și a lacurilor care se întindeau, drumurile lungi de mai multe zile au fost parcurse numai prin mlaștini și stufăriș. De pildă, ei mergeau ce mergeau și, negăsind drum, veneau din nou la locul de unde plecaseră. Era un loc de trecere pe unde se putea ajunge la locul dorit, dar în ambele părți se afla o întindere periculoasă de noroi, asemenea unui ocean. Trecătoarea aceea fiind găsită cu mii de greutate, au trecut-o și au ajuns la palanca ghiaură numită Salonta, care se afla între Gyula și Timișoara. De asemenea, aproape de localitatea aceea se găsea și cetatea Oradea (*Varat*), care fusese asediată mai înainte⁵² de Satırdji (Mehmed) pașa. Cînd colo, Rákóczi își adunase oastea în cetatea Salonta și se pregătise acolo. Apariția dușmanului fiind sigură, Bekir pașa a dat sfaturi oștii, care s-a aranjat în rînduri. Ghiaurii, la rîndul lor, venind împotriva lor, și-au orînduit alaiurile, potrivit obiceiului unguresc, în formă de coarne de bou și au apărut ca niște turme de porci. Ei au atacat îndreptîndu-și lăncile (*nize*) lor numite *kostanidje*(?). Pornindu-se din partea aceasta cu pieptul deschis, s-au ciocnit puternic. La primul atac, respingînd oastea islamică, ei au ucis mulți gazii. Cînd au ajuns la oștile pașalelor, acestea s-au năpustit zicînd „Allah, Allah” și au improșcat nenumărate gloanțe pe fețele ghiaurilor. Afurisiții nu s-au întors și cei mai mulți dintre ei au căzut la pămînt, din cauza rănilor pricinuite de puști. Vitejii ieniceri, aruncînd din nou gloanțe, ca ploaia, i-au întins pe ghiauri la pămînt. Afurisiții, neavînd încotro, s-au retras.

Ștefan Bethlen legase cîte un șervet de brațele celor 5—6 sute de ghiauri care se aflau cu el, pentru că, fiind îmbrăcați la fel cu dușmanii, era nevoie să fie semn în luptă precum că ei nu sînt dintre ghiaurii potrivnici.

⁵⁰ *Sonlok*, Szolnok.

⁵¹ *Erdel-Belgrad*.

⁵² În 1598.

Afurisitul de Rákóczi, văzînd această situație, a legat și el șervete de brațele multor sute de ostași ai săi pentru ca aceștia să nu poată fi deosebiți de supușii lui Bethlen. Afurisiții aceia cu șervete⁵³ au pîndit rîndul <oștenilor> lui Bethlen și s-au amestecat cu ei. Ostașii lui Bethlen, văzîndu-i cu aceleași semne, au crezut că sînt de-ai lor și nu s-au grăbit să se apere. Atunci, năpus-tindu-se cu săbiile, ei au trecut prin sabie aproape toată oastea lui Bethlen. Acest eveniment s-a întîmplat în anul 1046 în džemazi-ul-evvel⁵⁴, în ziua de miercuri. Lupta se dăduse după-amiază. Într-adevăr, din partea musulma-nilor mulți oameni au devenit martiri, dar și peste 2 000 de ghiaur⁵⁵ căzînd pe cîmpul de bătălie, prin loviturile de săbii și puști, sufletele lor au fost trimise în iad. Pe scurt, oastea islamică i-a respins pe ghiauri, distrugîndu-i. Se spune că dacă i-ar fi urmărit nu ar fi putut scăpa de la ei nici un om. Cînd s-a lăsat noaptea, cele două oști, neputîndu-se distinge una pe alta, s-au retras. Deși oastea islamică se așezase cu mîndrie și deși oastea ghiaurilor fugise de la luptă, totuși, din întîmplare, diavolul a scos din gura unor proști și renegați strigătul: „În noaptea aceasta Rákóczi va trebui să vină și să dea un atac!”.

297 Din pricina acestui zvon, oastea s-a înfricoșat și s-a produs învîlmășeală. În astfel de împrejurări, chiar dacă sosirea dușmanului ar fi fost sigură, cel care era serdar de oaste trebuia să se ferească de împrăștiere în timpul nopții și trebuia să rămînă pe loc, înnoptînd acolo cu oastea sa. Mai ales cînd dușmanii, învinși, o luaseră la fugă și nu se părea probabilă strîngerea lor din nou, nu era deloc sănătos să se dea crezare unui simplu zvon. Dar Bekir pașa, dînd crezare acestor cuvinte ale oștii, s-a gîndit să se întoarcă de acolo și să vină la locul unde se aflau corturile și poverile. Îndată ce a rostit vorbele: „întoar-cere!” și „vedeți-vă de cai!”, s-a răspîndit în oaste vestea că serdarul a și fugit. De aceea ostașii, agitîndu-se în zadar, s-au împrăștiat valuri după valuri și au pornit să fugă. Nu au avut timp să spună: „Bre, nu este adevărat, pașa se află aici!”, ostașii, lăsîndu-și caii și bagajele, au și început să se reverse înapoi ca un rîu, grupuri după grupuri și cu frica în suflet. Serdarul, văzînd această învîlmășeală și neavînd încotro, a încălecat împreună cu cei din suita sa și a venit înapoi, la locul unde se aflau corturile.

Tocmai cei care dau zvon despre o întîmplare o iau la fugă! Ca dovadă a nenorocirii date de Allah, ostașii au fost cuprinși toată noaptea de mare spaimă, încît, pînă dimineața, au umblat cete după cete buimăciți prin locurile acelea prăpăstioase și cu păduri dese.

298 Cînd s-a făcut ziuă, oastea era distrusă de oboseala luptei din ziua trecută și de nesomnul din timpul nopții, precum și de spaima pătrunsă în suflete. Neștiind drumurile și neavînd călăuze, ostașii au umblat și s-au învîrtit în locuri muntoase și prăpăstioase. Oricît umblau prin locuri străine, drumul, lor nimerea într-o mlaștină și, neavînd încotro, se întorceau înapoi. Cei care, din întîmplare, au dat peste trecătoare sau cei care, găsind călăuze, au fost conduși la trecătoare, au venit la oaste. Nenumărate suflete de pedestrași și călăreți, care, negăsind trecătoarea, au nimerit cu caii lor în mlaștini, au rămas împotmoliți în noroaie. De aceea au pierit foarte mulți musulmani. Ghiaurii acelor locuri, care dădeau și haraci în partea aceasta, prindeau pe cei care rămîneau împotmoliți în acele mlaștini și, dezbrăcîndu-i, îi duceau cu mîinile lor proprii și-i predau ostașilor lui Rákóczi. Pe cei care nu se lăsau prinși și se opuneau, îi ucideau. Într-adevăr, pușini oameni au nimerit pe dru-

⁵³ Oamenii lui Gheorghe Rákóczi I.

⁵⁴ *Cemazi I 1046* = 1 octombrie—30 octombrie 1636.

mul salvării. Din cei rămași, unii au murit ca martiri, iar alții au pierit în mlaștini. Cei mai mulți au căzut prizonieri. Cei care erau bogați au scăpat cu timpul, fiind avuții. Pașalele și ostașii împrăștiați, care au scăpat, au venit la Nasuh pașazade <Husein pașa> și i-au explicat situația întocmai. Pașa, mândrindu-se, de formă, de distrugerea dușmanului, i-a îmbrăcat pe pașale cu hilaturi. Dar pe Bekir pașa, căruia îi purta ură încă dinainte, l-a pîrît padișahului, aruncînd pe seama acestuia întîmplarea nenorocită, ca și spaima și fuga. Apoi, pornind de acolo, el a venit la Lipova și s-a așezat în partea de dincoace a apei Mureș. Din zi în zi, cei rămași din oaste au venit mirați și cu inimile înfricoșate. Deși, distrugîndu-se oastea lui Rákóczi, situația lui se schimbase în rău, totuși, cînd el a aflat despre situația oștirii islamice, s-a lăcomit și, pregătind o oaste grea lângă Salonta, a pornit asupra <cetății> Lipova. Unii dintre gaziii viteji au vrut să meargă și să dea mîna cu ei ⁵⁵, dar vizirul, văzînd neliniștea ostașilor, i-a împiedicat să treacă apa Mureșului și să meargă la dușman. Scopul lui era să meargă el cu oastea, dar, din întîmplare, căzînd ploii multe, pămîntul a devenit un ocean de noroi.

Așa cum se întîmplase și în oastea lui Bekir pașa ^{55a}, într-o noapte s-a răspîndit zvonul că vizirul a atacat și el pe ostașii ghiaurilor, iar aceștia, la rîndul lor, s-au împrăștiat fără motiv în timpul nopții și au luat-o la fugă. Cei din oastea islamică, prinziînd de veste, au trecut cu toții apa și au văzut că <ghiaurii> au fugit în grabă, lăsînd mulți cai și multe muniții și arme și corturi și alte lucruri. Fugiseră lăsînd chiar și vinurile și chebaburile lor în frigare și găinile și celelalte mîncăruri pregătite, pe care nu le putuseră mîncă. Ciudată întîmplare! Ostașii islamici, petrecînd cu acele bogății, s-au întors îmbelșugați, după ce au prădat oștile lor.

Unii spun că Nasuh pașazade era un vizir meșter în arta vicleniei. Un alaibei din sangeacurile Budei, care știa limba neamurilor ghiaure, se îmbrăca în haina lor și, intrînd între ei, îi iscodea. El l-ar fi chemat pe acel alaibei și i-ar fi promis, pe ascuns, 1 000 de guruși ca să ridice oastea ghiaură, cu un viclesug oarecare, spre a ocoli lupta. Atunci, alaibeiul, împreună cu cîțiva oameni, care știau limba ghiaurilor, îmbrăcîndu-se în hainele lor, s-ar fi amestecat spre seară, într-un fel oarecare, în oștile lor. În timpul nopții, dezlegînd friurile cîtorva cai și lăsîndu-i să intre printre ostași, ar fi început să strige fiecare dintr-o parte în limba lor: „Bre, ne-a călcat vizirul, sîntem pierduți! De ce stați?”. Crezînd că este adevărat, ghiaurii ar fi fugit. Nu este exclus ca această măsură înțeleaptă să fie a unuia dintre vitejii isteți din serhat, care cunosc limba ghiaurilor. De acolo, Nasuh pașazade s-a întors la Buda și a slobozit oastea. Salih pașa a venit și s-a așezat la Benaloka ⁵⁶ iar Bekir pașa la Timișoara.

OMORÎREA LUI BEKIR PAȘA

Arzul lui Nasuh pașazade <Husein pașa> fiind aprobat, nenorocirea a căzut asupra lui Bekir pașa și s-a dat firman pentru întoarcerea lui. Venind capugii, l-au luat pe Bekir pașa din Timișoara și, punîndu-l în lanțuri de fier, l-au adus cu căruța la Poartă. Sărmanul Bekir pașa zicea: „Dacă padișahul

⁵⁵ Adică să se războiască.

^{55a} Despre întîmplarea cu Bekir pașa vezi paginile anterioare.

⁵⁶ Benaloka, Banya-Luka, oraș în R.S.F.Iugoslavia.

mă va lăsa să vorbesc, eu îi voi face cunoscut care este originea intrigii". Dar, nefiind lăsat să vorbească deloc, i-au tăiat gîtul îndată ce a venit la Divanul împărătesc. Mai sus arătatul fusese mare imbrohor (*mirahor*). Era un bătrîn încercat și servise mult în trecut. De asemenea, el fusese și valiu de Bosnia.

300 Nimerind peste o astfel de nenorocire, dată de Allah, a pierit printr-o întîmplare ciudată. În locul lui, eialetul Timișoarei a fost dat lui Ali pașa și apoi lui Hasan pașa ...

Completare. Autorul cronicii ⁵⁷, în comentariul său, spune: „Cînd Ștefan Bethlen, fugind la Buda, se refugiase la Nasuh pașazade, acesta ticluise un arz fals, ca din gura ghiaurilor din Transilvania, zicînd că: «Noi îl vrem crai pe Bethlen; Rákóczi a ocupat țara noastră prin forță și uzurpare. Rugăm ca Rákóczi să fie înlăturat și să fie numit Bethlen».

Acel arz și mahzarul lui <Nasuh pașazade> Husein pașa fuseseră trimise la Istanbul prin zaimul numit Ateși-Mehmed aga, din Belgrad, renumit prin iușeala și prin abuzurile sale. Cînd mai sus arătatul predase padișahului cererea pașei și mahzarul acela, tălmaciul Zulfikar se uitase la ele și spusese: «Cererea pașei este bună, dar această jalbă (*mahzar*) este falsă». Nu se dăduse însă crezare spuselor tălmaciului. Ateși-Mehmed, intrînd în vorbă, ceruse: «Padișahul meu poruncește ca Bethlen să fie numit. Dacă eu nu-l voi distruge pe afurisitul căruia i se spune Rákóczi, atunci să mi se taie capul». Zicînd acestea, el îl convinsese pentru emiterea firmanului. Cînd întîmplarea nu a reușit, padișahul l-a adus pe Ateși-Mehmed, l-a predat lui Kara-Ali și a pus să fie omorît, făcîndu-l chebab (*kebab*) la flacăra focului ...”.

302

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI ȘAPTE ⁵⁸

... În prima zi a lunii rebi-ul-evvel ⁵⁹ fostul vizir <Tabaniyassî> Mehmed pașa a fost onorat din nou cu chemare la Serai și, după ce s-a discutat cu el despre treburile împărăției, i s-a acordat eialetul Oceacov. El a fost numit serascher pentru paza acelor părți. În ziua a zecea ⁶⁰, cînd a ieșit și a plecat cu alai, i s-au dat și hassurile sale de vizir ...

OMORÎREA FOSTULUI HAN INAIET GHIRAI ⁶¹

<Inaiet Ghirai, fiind mazilit pentru luptele lui cu Kantemir, fusese înlocuit cu Bahadır Ghirai ⁶², fiul lui Selamet Ghirai ⁶³. Kantemir Mirza și Inaiet Ghirai au venit, amîndoi, la Istanbul>.

303

Măria-sa padișahul lumii, adresîndu-se lui Inaiet Ghirai, i-a spus: „Vezi, Inaiet Ghirai, noi nu ți-am făcut nici un rău, dimpotrivă, ți-am dat tron și devlet și eialet. Ca răspuns, tu te-ai răsculat și, nerecunoscînd binefacerea pe care ți-am făcut-o, ai asediat și ai distrus din împărăția mea cetățile Caffa și Chilia și ai omorît, pentru nimic, un beilerbei și un cadiu și mulți musulmani”.

⁵⁷ Naima nu precizează de care autor este vorba aici. El se referă, desigur, la principalul său izvor, care este cronică lui Șarih-ül-Menarzade.

⁵⁸ 1047 H. = 26 mai 1637—14 mai 1638.

⁵⁹ 1 rebi I 1047 = 24 iulie 1637.

⁶⁰ 10 rebi I 1047 = 2 august 1637. Este vorba de Tabaniyassî Mehmed pașa.

⁶¹ Inaiet Ghirai (1635—1638).

⁶² Bahadır Ghirai (1638—1642).

⁶³ Selamet Ghirai, fost han (1608—1610).

Padişahul a poruncit și Inaiet Ghirai a fost strangulat. De asemenea, a fost omorât Kantemir, pentru curmarea neînțelegerilor dintre tătari și nogai.

OCUPAREA CETĂȚII AZOV (AZAK) DE CĂTRE GHIAURI

Sub pretextul de a-i invita la expediție, Hussam Ghirai adunase pe tătarii-nogai care locuiau de mai înainte prin părțile cetății Azov, pentru a duce la îndeplinire propria sa răscoală. Aducându-i prin părțile Akkermanului, părțile Azovului rămăseseră goale. De aceea rebelii cazaci, pornind cu ajutorul craiului de Moscova, au asediat cetatea Azov. Musulmanii care se aflau înăuntru s-au luptat. Cei mai mulți au murit ca mărtiri, iar unii au căzut prizonieri.

SITUAȚIA DE LA POARTĂ

〈Apariția unei epidemii la Istanbul și unele schimbări în funcții〉.

Mai înainte, în timpul apariției răscoalei hanului, Kenan pașa fusese trimis la paza cetății Oceacov. După ce Mehmed pașa⁶⁴, care fusese mazilit de la vizirat, s-a dus acolo, Kenan pașa și Nasuh pașazade au venit amândoi și au stat la Divanul împărătesc. Îvindu-se unele fapte rele ale lui Iani⁶⁵, care era voievodul Țării Românești, se emisese firman pentru prinderea și uciderea lui, iar Mehmed pașa, așezându-se în localitatea numită Tulcea, l-a invitat la el. Acesta a pornit, dar când a ajuns la o distanță de un menzil, a auzit de la populație despre unele uneltiri. De aceea s-a întors și a plecat în vilaietul său. Când au văzut că nu poate fi adus, i-au dat, ca act de atragere, o scrisoare de rămfner, mai departe, la domnie. Mehmed pașa, la rîndul său, s-a dus și a iernat la Silistra ...

... Musa pașa, beilerbeiu de Buda, fiind însărcinat cu paza capitalei împărăției, locul său a fost acordat lui Mehmed pașa^{65a} care se afla la paza <cialetului> Oceacov, iar Silistra⁶⁶ a fost dată lui Nasuh pașazade^{66a}. 〈Prima decadă a lunii șevval 1047⁶⁷〉.

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI OPT⁶⁸

... În sfîrșit, mai sus arătatul Piri pașa a devenit apoi valiu de Herțegovina (*Hersek*) și apoi din nou valiu de Kilis. Mai tîrziu, în timpul răscoalei hanului tătăresc, a fost mazilit și s-a dus la Silistra, unde s-a pus în slujba lui Kenan pașa pentru paza Oceacovului ...

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI NOUĂ⁶⁹

EXPEDIȚIA LUI CHEHAIA PIALE

... Mai sus arătatul chehaia, potrivit poruncii sultanului, a ieșit pe mare și, mergînd mai întîi la cetatea Oceacov, a reparat-o în întregime. După ce a pregătit cele necesare, prinzînd de veste că unele țarmuri ale ținuturilor

⁶⁴ Mehmed pașa, Tabaniyassî, mare vizir (1632—1637).

⁶⁵ Iani, greșală de grafie, în loc de *Matei*. E vorba de Matei Basarab.

^{65a} Tabaniyassî Mehmed pașa.

⁶⁶ Silistra sau Oceacov se referă la una și aceeași provincie.

^{66a} Nasuh pașazade Husein pașa.

⁶⁷ Șevval 1047 = 16 februarie—16 martie 1638.

⁶⁸ 1048 H. = 15 mai 1638—3 mai 1639.

⁶⁹ 1049 H. = 4 mai 1639—22 aprilie 1640.

islamice au fost devastate, iar populația exterminată de către zece șăici <căzăcești>, a pornit în partea aceea. Întîlnindu-le la insula numită Tenza⁷⁰, le-a luat pe toate zece.

<În ziua de Kasim 1049⁷¹ el s-a întors la Poartă>.

OMORÎREA CAIMACAMULUI TABANÏYASSÎ MEHMED PAȘA

399

În timp ce se afla mai înainte la Oceacov, mai sus arătatul pașă, datorită lăcomiei sale de avuție, încercase să dea domnia Țării Românești fiului voievodului Moldovei⁷², dar nu fusese în stare de aceasta. Devenind caimacam, pentru a-și realiza dorința, el a încercat să atragă pe padișah de partea sa, făcîndu-l să numească pe mirahorul cel mic, Siavuș aga, pentru instalarea noului voievod. Mirahor aga, luîndu-l pe noul voievod, a pornit cu oastea moldoveană în Țara Românească. Voievodul mazilit, neavînd încotro, a pornit să se opună de frică. Într-o noapte, el a atacat oastea moldoveană și a împărșiat-o. După aceea l-a trimis pe mirahor aga la Poarta fericirii cu cinste și cu onoruri, pentru a se ruga ca domnia să-i fie lăsată tot lui. Padișahul, neliniștit de ivirea noii situații, în ziua de 20 a lui șaban⁷³ l-a trimis pe pașă la Yedi-Kule și a pus ca în noaptea aceea să fie gătit. Pînă la venirea marelui vizir, caimacam a fost, timp de vreo 20 de zile, Husein pașă. Aceste povestiri sînt cele scrise în *Fesleke* de Kiatib Celebi⁷⁴. Dar răposatul Vedjihi⁷⁵, care era muhurdarul lui Kara-Mustafa pașă, devenit și el mare vizir <din funcția> de capudan și rămas la Bagdad, scrie în *Cronica (Tarih)* sa contrariul, zicînd că, pe cînd sus-numitul vizir TabanÏyassî <Mehmed> pașă se afla la paza Silistrei, voievozii Țării Românești și ai Moldovei nu i se închinau atît cît ar fi dorit el, fiind un vizir mazilit de la posedarea sigiliului (*mühr*)⁷⁶. De aceea, supărîndu-se, pentru a se răzbuna pe ei, el a determinat să fie schimbat mai întîi voievodul Țării Românești. Cînd capuchehaia beului mazilit al Țării Românești, promițînd bani mulți lui Silahdar pașă, a cerut să rămînă mai departe <Matei Basarab>, <Silahdar pașă>, fiind supărat pe faptul că și mai înainte se făcuse caz la împărăție în legătură cu mazilirea, fără să se fi cerut părerea lui, a răspuns astfel capuchehăilor amintiți mai sus: „Acum nu e cu putință să fie convins padișahul, dar cînd va veni cel care este numit, <Matei Basarab> să nu-i dea voie să-i ia domnia și să-l trimită pe mubașirul mirahor aga cu daruri scumpe și pompoase și cu scrisori de închinare, pentru a se ruga să rămînă tot el⁷⁷. Atunci se pot depune sforțări ca să rămînă tot el. În felul acesta se poate obține ceea ce se dorește. Atît timp cît noi sîntem de partea lui, să nu-i fie teamă că va fi păgubit“. De asemenea, ar fi dat, pe ascuns, și scrisoare. De aceea aceștia, la rîndul lor, nepermițînd <noului voievod> să ocupe scaunul Țării Românești, ar fi îndrăznit să-l trimită pe mirahor aga cu daruri scumpe și cu scrisori de rugămînți. Cînd padișahul a auzit că voievodul Țării Românești nu a primit mazilirea,

⁷⁰ Tenza sau Teneza.

⁷¹ Kasim 1049 = 26 octombrie/7 noiembrie 1639.

⁷² Ioan, fiul lui Vasile Lupu.

⁷³ 20 șaban 1049 = 16 decembrie 1639.

⁷⁴ Cronicar (vezi *Cronici turcești...*, vol. II).

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ În sensul că fusese mazilit din postul de mare vizir.

⁷⁷ Matei Basarab.

400 a hotărît să se facă pregătiri pentru numirea de serdari și pentru trimiterea de oști în vederea pedepsirii lui. Atunci Silahdar (Mustafa) pașa, pentru a liniști mînia padișahului, a spus în mod amănunțit următoarele: „De cîtiva ani încoace oastea islamică, fiind ocupată cu lupte pe uscat și pe mare, n-a mai avut zile de odihnă. De aceea să fie pedepsiți cei care au prezentat în fața împărăției voastre astfel de tulburări și să-i mențineți (pe voievozi) la posturile lor, mai ales că au făcut arz pentru ascultare și supunere. În felul acesta, pe de o parte se poate înlătura gîlceava, iar pe de altă parte se poate păstra în întregime și cinstea înaltei împărății”. Liniștind astfel mînia padișahului, Silahdar pașa l-a aruncat în foc pe sârmanul (Tabaniyassî) Mehmed pașa. Atunci s-au scris numaidecît scrisorile de rămînire pe loc pentru voievozii mai sus arătați și ei au dat împărăției dările lor fixate, după ce măria-sa Silahdar pașa a înghițit cei 50 000 de florini.

Dar cronicarul Șarîh-ül-Menarog̃lu⁷⁸, dînd ceva mai multe amănunte despre acest eveniment, spune următoarele cu privire la omorîrea lui Tabaniyassî Mehmed pașa: „Mai sus arătatul pașă a fost un vizir renumit. El a luat din nou sub control ținutul Egiptului, iar cînd a devenit mare vizir, chiar și atunci el a slujit din suflet și cu sinceritate pe măria-sa padișahul, omorîndu-i pe zurbagii”.

401 — <Fiind mazilit de la vizirat, Tabaniyassî Mehmed pașa a fost trimis în partea Budei
402 După cucerirea Bagdadului, el devine caimacam la Poartă. Silahdar Mustafa pașa urmărea
uciderea marelui vizir Kara-Mustafa pașa, însă Mehmed pașa fiind întreat de padișah, acesta
fi spune să fie chemat (Kara-Mustafa pașa) la Istanbul și să fie întreat. Silahdar pașa era
în dușmănie cu Kara-Mustafa pașa, care se temea că acesta fi va lua locul. Mehmed pașa, fiind
caimacam, îl apăra pe marele vizir Kara-Mustafa pașa, aflat în Orient. Amîndoi fiind albanezi,
ceialți, Silahdar Mustafa pașa și partizanii lui, erau neliniștiți de renumele lor. De aceea au
căutat să-l omoare cît mai repede, cel puțin, pe Mehmed pașa>.

403 <Silahdar pașa> l-a rugat astfel (pe Mehmed pașa): „Este important
ca Aga Matei⁷⁹, banul Țării Românești, să fie mazilit, deoarece se opune
predării avaieturilor și zaherelor fixate pentru bucătăria noastră și se scuză
față de omul nostru care s-a dus acolo. Să-l maziliți pe acesta și să numiți
pe cine credeți de cuviință”. El știa că mazilirea lui Matei Basarab⁸⁰ și numi-
rea fiului voievodului Moldovei se plănuiau în taină și că se căutau motive
pentru realizarea acestor gînduri. De aceea și-a început intriga prin a sprijini
dorințele lui⁸¹. Caimacamul, fiind un naiv, a considerat că satisfacerea dorin-
ței lui Silahdar poate determina rămîierea sa în post, dar s-a păcălit, deoarece
acesta era doar un motiv pentru realizarea propriului său scop⁸². Astfel,
el a făcut arz padișahului, așa cum s-a spus, și l-a pus de l-a mazilit (pe Matei
Basarab). Silahdar pașa, atașînd pe omul său, numit Tatar-Suleiman, pe
lîngă mirahor aga, care era trimis pentru instalarea noului voievod, i-a scris în
taină lui Aga Matei și o scrisoare, corespunzătoare sfaturilor date capuchehăii
acestui și în care îi făcea cunoscute următoarele: „Să nu accepți mazilirea
și, trimițîndu-l pe mubașir mulțumit, să te rogi pentru o scrisoare de rămîiere”.
404 Cînd Aga Matei i-a alungat pe cei care se duseseră, padișahul s-a mîniat de

⁷⁸ Șarîh-ül-Menarog̃lu Ahmed efendi, istoriograf otoman (vezi și nota biobibliografică despre Naima).

⁷⁹ *Aga Matei*, Matei Basarab.

⁸⁰ În text: „Caimacam”, în loc de „Aga-Matei”, adică Matei Basarab.

⁸¹ Ale caimacamului Tabaniyassî Mehmed pașa.

⁸² Silahdar Mustafa pașa.

aceasta, iar Silahdar paşa a găsit prilejul să-i vorbească. El i-a spus: „Padişahul meu, abia s-a înlăturat pericolul persan. Cît timp în partea Transilvaniei se află un aţîţător afurisit ca Rákóczi, este mai potrivit să fie ucişi cei care au condus şi au pus la cale astfel de intrigi”⁸³. Ce o mai fi spus, dar pe <Tabanfyassî> Mehmed paşa l-a trimis la Yedi-Kule. Se spune că în hatt-i-şeriful emis pentru întemniţarea lui Mehmed paşa, acesta era insultat şi ameninţat pentru această treabă şi se mai scria: „Ce mare trădare este ca, în astfel de timpuri, să fiu pus să mazilesc pe voievodul Ţării Româneşti!” Se mai spune că neputinciosul Mehmed paşa păstra în buzunarul său teşcherelele sosite în acest sens⁸⁴ de la Silahdar paşa.

<El s-a rugat să fie duş la sultan, dar nimeni n-a îndrăznit. Silahdar paşa, cînd a aflat că Mehmed paşa este închis, a poruncit să fie gituit de îndată>.

407 COMPLETARE ŞI DESPRE ÎNTOARCEREA OŞTIRII ISLAMICE

408 ... După trei menziluri, <de la Musul spre Diyarbekir>, a sosit la oaste muteferrika-başî al marelui vizir, care plecase cu vestea cuceririi⁸⁵ în Ţara Românească şi Moldova.

Auzindu-se de abuzurile lui peste măsură, pe drumuri, el a fost omorît <între 27 safer şi 15 rebi-ul-evvel 1049⁸⁶>.

420 COMPLETAREA EVENIMENTELOR

424 ... În luna şaban⁸⁷, din pricina voievodului Ţării Româneşti, vîntul mîniei l-a lovit pe fostul vizir, caimacamul Tabanfyassî Mehmed paşa. Cînd a fost trimis la Yedi-Kule, mai sus arătatul paşă păstra anume în buzunarul său teşcherelele lui Silahdar <Mustafa> paşa, sosite în această privinţă, ca să le trimită padişahului. S-a străduit şi a depus eforturi pentru îndeplinirea acestei îndatoriri a sa, dar nu i-a fost cu putinţă. Prin uneltirile şi aţîţările lui Silahdar paşa, el a fost ucis fără întîrziere. Silahdar paşa, punînd să i se aducă acele acte, a scăpat de primejdie ...

428 ÎNTRONAREA SULTANULUI IBRAHIM HAN^{87a} 432 CELELALTE EVENIMENTE DIN ACELAŞI AN <1049>

În zilka'de⁸⁸ eialetul Budei a fost acordat lui Musa paşa. Silahdar <Mustafa> paşa a fost transferat la Timişoara. Ibşir <Mustafa> paşa a fost trimis la Silistra, iar Djendi-Halil paşa a fost mazilit ...

433 MAZILIREA LUI CAPUDAN-PAŞA⁸⁹

<Deli> Husein paşa, devenind capudan, ieşise în Marea Neagră. Luînd 30 de vase din cele ale afurisiţilor ruşi, el ieşise cu faţa curată. De asemenea, punînd în lanţuri pe cazacii prinşi, îi trimisese la Poartă. În timp ce el se

⁸³ În sensul de a-l mazili pe Matei Basarab.

⁸⁴ Pentru mazilirea lui Matei Basarab.

⁸⁵ Bagdadului.

⁸⁶ 27 safer—15 rebi I 1049 = 29 iunie—16 iulie 1639.

⁸⁷ Şaban 1049 = 27 noiembrie—25 decembrie 1639.

^{87a} Ibrahim I, sultan otoman (1640—1648).

⁸⁸ Zilka'de 1049 = 23 februarie—23 martie 1640.

⁸⁹ Deli-Husein paşa (pe la 4 cemazi I 1050 = 22 august 1640).

afla încă pe Marea Neagră, capudanlicul a fost acordat lui Siavuș aga, care era silahdarul padişahului și care, mai înainte, se înălțase la această demnitate cu titlul de vizir. <Deli> Husein pașa a fost însărcinat cu paza Oceacovului. Cînd a sosit știrea de mazilire, el a lăsat flota pe seama intendentului Piale și a plecat, potrivit poruncii, la locul unde a fost trimis ...

REÎNNOIREA MONEDEI

<Reforma monetară s-a făcut la sfîrșitul lunii ramazan⁹⁰>.

... Sosind solul lui Rákóczi, principele Transilvaniei, el a adus 15 000 de galbeni, haraciul Transilvaniei. El a fost înapoiat în luna ramazan⁹¹, dîndu-se lîngă el mufeferrika Ismail aga cu o scrisoare de răspuns din partea Porții fericirii ...

⁹⁰ *Ramazan 1050* = 16 decembrie 1640—13 ianuarie 1641.

⁹¹ *Ramazan 1050* = 16 decembrie 1640—13 ianuarie 1641. Au fost două solii (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. X, p. 13).

Volumul al IV-lea (459 p.)

4

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI UNU¹

În luna muharrem², <Deli> Husein pașa, care se afla la paza cetății Oceaov, a fost numit serdar pentru cucerirea Azovului³. De asemenea, s-a dat firman să meargă cu el și hanul <Crimeii> și capudanul <Siavuș pașa>.

... Ibșir <Mustafa> pașa, care era mazilit de la Silistra, se afla la Fili-popol (*Filibe*) ca beilerbei de Rumelia. De data aceasta, mergînd la Istanbul, mazilit, i s-a dat eialetul Maraș...

- 5 ... Vizirul Husein pașa, cu oastea de Silistra, hanul tătăresc Bahadîr Ghirai, cu oastea tătărească, și pașa de Caffa, Iusuf pașa, toți au fost însărcinați pentru expediția aceea. Fiind sub comanda lui <Husein pașa>, ei au asediat cetatea Azov. <Turcii nu au putut cuceri cetatea asediată>.
- 9 <Deli> Husein pașa a fost trimis de la Silistra în eialetul Bosniei ...

10

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI DOI⁴

OMORÎREA LUI SILAHDAR <MUSTAFA> PAȘA

Potrivit relatării răposatului Vedjihi⁵, pe cînd Silahdar <Mustafa> pașa, beilerbei de Timișoara, se afla, mai înainte, la Haremul împărătesc, el era un om de încredere al padișahului lumii⁶ și i se răspîndise faima în popor.

<Datorită acestei încrederi, el făcea multe abuzuri și, la îndemnul marelui vizir, a fost sugrumat în cetatea Timișoarei>.

18

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI TREI⁷

- 51 ... Apoi, la urcarea pe tron a sultanului Ibrahim⁸, <Kara-Mustafa pașa>⁹, devenind mare vizir, l-a aruncat pe Silahdar <Mustafa> pașa la Timișoara ..

¹ 1051 H. = 12 aprilie 1641—31 martie 1642.

² *Muharrem* 1051 = 12 aprilie—11 mai 1641.

³ *Azak*, cetate la Marea de Azov.

⁴ 1052 H. = 1 aprilie 1642—21 martie 1643.

⁵ Husein Vedjihi, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești...*, vol. II).

⁶ Murad al IV-lea (1623—1640).

⁷ 1053 H. = 22 martie 1643—9 martie 1644.

⁸ Ibrahim I (1640—1648).

⁹ Kara-Mustafa pașa, mare vizir (1639—1644).

52

... Dar Silahdar paşa nu stătea liniştit, ci, dorind să scape de Timişoara şi să vină la Poartă, trimitea pe ascuns hîrtii la Haremul (*Enderun*) împărătesc. Pentru a-şi menţine postul de mare vizir şi din teama de a-şi pierde propriul său cap, <marele vizir Kara-Mustafa paşa> l-a omorît <pe Silahdar paşa> ...

62

SITUAȚIA DE LA SERHATURILE CU AUSTRIA ȘI POLONIA

În anul acesta, în luna şevval¹⁰, împăratul Ferdinand <al III-lea>, trimiţînd scrisoare capuchehăii sale de la Poartă, îi scrisese cîteva clauze cu privire la discutarea din nou a situaţiei păcii. Trecuseră şase ani¹¹ de la pacea încheiată mai înainte, pe timp de 17 ani, în şesul Son¹² şi mai rămăseseră încă unsprezece ani¹³. De aceea el spunea să se mai adauge încă nouă ani¹⁴ la ce a mai rămas şi să se discute din nou situaţia păcii pentru o durată de 20 de ani.

Mai sus amintitul, la rîndul său, a prezentat-o <la Poartă>. În acest articol, el se plîngea de faptul că Gheorghe Rákóczi¹⁵, voievodul Transilvaniei, era în duşmănie cu el şi se ruga ca Rákóczi să înapoieze cetăţile luate de la austrieci şi să fie îndepărtat din acel vilaiet.

De asemenea, a sosit scrisoare, adresată marelui vizir, şi de la ţarul (*hakim*) Moscovei, Mihail Feodorovici¹⁶. În cuprinsul acestei scrisori, el arăta bunăvoinţa cazacilor de a fi lăsat cetatea Azov. De asemenea, se plîngea că oastea tătărească şi cei din Caffa, atacînd cîteva tîrguri din vilaietul rusesc, au luat robi.

Şi de la craiul leşesc a sosit scrisoare cu articole. Cînd a fost tălmăcită, s-a văzut că el se plîngea de hanul tătăresc şi cerea îndepărtarea tătarilor din Bugeac şi mai scria şi alte cîteva articole.

Şi despre hîrtia lui Gheorghe Rákóczi, prinsă pe drum în şevval¹⁷, se scriau cîteva lucruri: Unul este acesta că, sosindu-i scrisori (*hâşt*) din partea Franţei şi Suediei, ele cereau <lui Rákóczi> să ia învoire <de la Poartă> ca să pornească din Transilvania cu oaste şi să facă expediţie asupra lui Ferdinand¹⁸, împăratul roman, şi că îl vor ajuta pe el. De asemenea, îi cereau să meargă asupra vilaietului Ungariei Superioare¹⁹.

Austrieicii, simţînd aceasta, arătaseră situaţia la Poarta fericirii cu scrisoare şi se rugaseră pentru îndepărtarea lui Rákóczi, precum şi pentru reînnoirea păcii.

¹⁰ Şevval 1053 = 13 decembrie 1643—10 ianuarie 1644.

¹¹ De fapt 16 ani.

¹² Son, Szonyi (cf. Antal Gévay, *Az 1627 Szept.—13 dihan Költ Szöny Békehötés cikhelyei* (Articolele tratatului de pace încheiat la Szony), Becz, 1837.

¹³ De fapt mai rămăsese un an.

¹⁴ Ar trebui 19 ani.

¹⁵ Gheorghe Rákóczi I (1630—1648).

¹⁶ *Mihanlo Kodoroz, bey*, Mihail Feodorovici Romanov (1613—1645).

¹⁷ Şevval 1053 = 13 decembrie 1643—10 ianuarie 1644.

¹⁸ Ferdinand al III-lea (1625—1657). Era perioada războiului de 30 de ani.

¹⁹ *Yuharu Macar*; pe baza alianţei din 16 noiembrie 1643, semnată la Alba Iulia cu Franţa şi Suedia.

63 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI PATRU²⁰

68 ALTE EVENIMENTE

69 ... Djendi-Halil pașa a fost mazilit de la Timișoara și locul său a fost dat lui Sarî-Siavuș pașa, care era cunoscut cu porecla de Kamalak și care era mazilit din Alep. El a venit împreună cu noul arhitect <Meremetci Mustafa aga> și au îmbrăcat hil'aturi la grădina din Davud-Pașa, sărutînd mîna <padișahului> ...

70 ... Mostari-Mustafa pașa a fost mazilit de la Silistra, iar în locul său a fost numit vizirul Iusuf pașa ...

74 SITUAȚIA UNGARIEI

<Lupta dintre unguri și austrieci și înfrîngerea ungarilor. Măsurile luate de turci pentru paza frontierei.>

Djendi-Halil pașa era renumit cu titlul de *musahib*. El fusese numit valiu de Timișoara în locul lui Husein, fiul lui Serhoș Ibrahim pașa, care era valiu de Timișoara în locul răposatului Silahdar <Mustafa> pașa. După opt luni, a fost mazilit de aici și, dîndu-i-se ca arpalık sangeacul Tire, a trecut prin trecătoarea Galipoli și a plecat la Tire. Timișoara a fost dată lui Siavuș pașa ...

90 [GÎLCEAVA DINTRE TRANSILVANIA ȘI AUSTRIA

Mai înainte, împăratul de la Viena dăduse lui Gabriel (*Gabor*) Bethlen, din pămînturile ținuturilor austriece, șapte comitate^{20a} aflate la granița Transilvaniei. În tratatul lor de pace se pusese condiția ca ele să fie înapoiate austriecilor după ce el le va fi stăpînit cît va trăi. După moartea lui Bethlen, Rákóczi își întinsese acum mîna asupra acelor comitate. Împăratul nefiind de acord cu aceasta, Rákóczi s-a înțeles cu oastea suedeză și a trimis la Poarta fericirii oameni și scrisori, una după alta, cerînd următoarele: „Este momentul potrivit. Serdarul suedez²¹, sosind pe drumul principal cu oaste grea și cu 70 de tunuri, a împrăștiat oastea rară a austriecilor între orașele Tirburgdem²² și Bersakom²³. Pe de altă parte, deși beiful palatinus²⁴, care este unul din cei șapte electori și serdar asupra ținuturilor Transilvaniei, venise cu oaste grea, totuși a fost nevoit să se întoarcă înapoi. Oastea transilvăneană, mergînd după ei, îi distruge și îi gonește în fiecare zi. Dacă s-ar da ajutor cu o mică oaste, s-ar obține multe lucruri”.

91 La rîndul său și împăratul, scriind scrisori la Poarta fericirii, se plîngea de Rákóczi și făcea cunoscut că e gata să trimită din nou sol pentru reînnoirea păcii. Sosind iarăși scrisori de la Rákóczi, acesta spunea: „Împăratul nu cere în zadar pace. Deși serdarul oștilor sale venise o dată în partea aceasta cu 3 000 de pușcași și cu 7 000 de călăreți și ajunsese pînă la cetatea Semendra²⁵,

²⁰ 1054 H. = 10 martie 1644—26 februarie 1645.

^{20a} *Yedi nahıye*.

²¹ Torstenson sau Drozenthal.

²² *Tirburgdem*, Juterbock (?), Magdeburg (?).

²³ Bersakom (?); e vorba de bătălia de la Kolding.

²⁴ *Palatinus*, Jean Rudolf de Puhaimb (?); e vorba de palatinul Ungariei.

²⁵ *Semendra*, Szendrov (Hammer, *op. cit.*, vol. X, p. 115).

una din cetățile celor Șapte comitate, totuși, când oștile din Transilvania s-au adunat pe marginea Tisei, cam 10 000 de pedestrași și călăreți, beiful-palatin s-a sculat și a plecat la Ak-yaylak, deoarece oastea suedeză i-a împărășit pe austrieci și a iernat în vilaietul lor; și suedezul va trimite scrisori la Poarta fericirii. Tocmai de aceea împăratul cere pace²⁶. Se dăduse ajutor cu vreo 1 500 de călăreți dintre cei din oastea de serhat și, în luna de mijloc a toamnei, transilvănenii se înfruntaseră cu austriecii. Din oastea austriacă căzuseră mulți oameni cunoscuți, iar mulți alții porniseră, ca și înfrinți, pe drumurile înguste ale pădurilor, aruncînd pe drumuri nenumărate poveri. Deși palatinul, trimițînd oaste, asediase una din cetățile Transilvaniei, numită Pecena²⁶, totuși Rákóczi ajunsese și o salvase. Serdarul suedez Druzendul²⁷ mersese cu 9 000 de pușcași și cu 1 800 de călăreți, <iar> comandantul oștirii Danemarcei (*Danya*), numit Ostavuș²⁸, pornise cu 10 000 de pedestrași și cu 7 000 de călăreți. De aceea împăratul își ridicase familia din cetatea Viena și, trecînd Dunărea, înapoi, intrase în cetatea numită Londja²⁹. De asemenea, și suedezii pătrunseră adînc în ținuturile austriece. De aceea Rákóczi se aprindea și fierbea în scrisoarea sa, spunînd: „Să nu se aprobe dorința cezarului, ci el să fie împiedicat de la aceasta. Să vedem ce se va întîmpla. S-ar putea, cel puțin, ca, în felul acesta, în situația lui slăbită, să se încheie o pace victorioasă”. Dar, în partea aceasta, din cauza neînțelegerilor și certurilor, nu a fost cu puțință ca el să fie ascultat. <Ungurii> au prins pe căpitanul pus de palatin în cetatea Pence³⁰, una din cele Șapte comitate, împreună cu opt oameni ai săi, iar pe ceilalți i-au ucis. În timpul acesta, a sosit scrisoare din Ungaria Centrală, în care se jeluiau că „Rákóczi vrea cu acest pretext să se răscoale și a distrus 50—60 de sate de la graniță”. Acest lucru a fost folositor pentru cezar. În cele din urmă, oastea austriacă s-a întărit și a stat în cetatea numită Leva (*Lipva*), care avea în trei părți șanțuri mari și mlaștini, iar într-o parte se afla cetatea. Oastea transilvană, neputînd obține victorie, s-a întors. Cezarul, la rîndul său, l-a pus ca mijlocitor pe craiul leșesc, Ladislav Laioș³¹, și a cerut pace cu Transilvania. Voievodul Rusiei³², venind din partea leșească în Transilvania, a adus vorba despre pace. S-a hotărît ca cele Șapte comitate să rămîină Transilvaniei³¹.

<Urmează alte evenimente referitoare la Suedia și Austria. Cu privire la aceste lupte Naima arată că descrierile sînt mai detaliate în Cronica lui Șarih-ül-Menarzade decît în *Fezleke*, opera lui Kiatîb-Celebi>.

93

SOSIREA SOLULUI AUSTRIAC

98

... Cuprinsul scrisorii sale era că Rákóczi, principele Transilvaniei, nu se mulțumea cu cele Șapte comitate care i se dăduseră. El se ruga să se trimită un om cu poruncă împărătească specială, pentru ca <Rákóczi> să oprească persecuțiile și atacurile pe pămîntul Austriei. De asemenea, el se rugase să se încheie pace ca cea de mai înainte. Din partea padișahului s-a dat învoire pentru îndeplinirea dorinței sale.

²⁶ Pecena (?), la alți cronicari: Iaicea (*Yayça*).

²⁷ Druzendul, Drozenthal (?).

²⁸ Ostavuș, în loc de Gustav (?).

²⁹ Londja, Linz.

³⁰ Mai sus: Pecena.

³¹ Ladislav Laioș, Vladislav al IV-lea Wassa (1632—1648).

³² Rusya voyvodasi, țarul Rusiei.

³³ Pacea de la Linz, din 29 august 1645.

SITUAȚIA LEAHULUI

De asemenea, craiul leșesc, Ladislav, trimițând scrisoare la Poarta fericii, se plîngea de hanul tătăresc^{33a}. El spunea: „Cazacii care făceau nelegiuiri au fost stăpîniți în partea aceasta. De asemenea, și tătarii să fie stăpîniți acolo, pentru ca pacea să nu se strice, Darea față de han nu este datoria noastră, dar ea s-a dat din trecut și pînă acum, după promisiunile strămoșilor noștri“. El s-a rugat ca tătarii din Bugeac să fie ridicați, spunînd că „deși au fost trimiși mai înainte în Crimeea, totuși ei au venit înapoi și s-au așezat din nou“.

HARACIUL TRANSILVANIEI

În trecut, sultanul Suleiman hanul³⁴ fixase pentru vilaietul Transilvaniei un haraci de 10 000 galbeni. În timpul sultanului Selim³⁵ s-au luat cîțiva ani cîte 15 000 <de galbeni>. Cînd s-au cerut din nou 15 000 <de galbeni>, Rákóczi a trimis în această privință o scrisoare de umilire și a spus: „Este adevărat că timp de cîteva ani s-au dat cîte 15 000 <de galbeni>, dar în timpul domniei lui Gabriel Bethlen se renunțase la 5 000 și se hotărîse să se dea din nou 10 000“. În felul acesta el se rugase să se ierte 5 000 <de galbeni>. Nepri-mindu-se aceasta de către Poarta fericii, a sosit din nou scrisoare de la el și a cerut amînare pînă la Sf. Gheorghe³⁶, spunînd că „atunci se vor întîlni cu toții și se va lua hotărîre în această privință“. Deoarece iarăși s-au rugat cu toții pentru iertare, a rămas la 10 000 de galbeni.

99

COPIA SCRISORII SUEDEZULUI

Traducerea scrisorii pe care serdarul Suediei a trimis-o lui Rákóczi, principele Transilvaniei, și pe care acesta, la rîndul lui, a trimis-o la Poartă.

<În această scrisoare se aduceau la cunoștință principelui Transilvaniei luptele de la Magdeburg (*Mardeburgum*) și victoria suedezilor asupra austriecilor. De asemenea, se mai arăta că în primăvară suedezii doresc să pornească asupra Vienei>.

106

SCHIMBĂRILE DE DREGĂTORII

107

... Iusuf pașa, muhafiz de Silistra, părăsind eialetul său, a venit în patru menziluri la Istanbul ca să prezinte arz. Pentru acest fapt el a fost închis două zile. Fiind din nou iertat, el a rămas în viziratul său. Apoi, după sărbătoare (*Iyd*)³⁷, lui Ibsîr <Mustafa> pașa i s-a acordat Timișoara, dar tot în ziua aceea i s-a luat înapoi și a fost lăsată mai departe lui Siavuș pașa

112

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI CINCI³⁸

161

... Mostari-Mustafa pașa fiind mazilit de la Silistra, aceasta i s-a acordat lui Siavuș pașa care a fost mazilit din Anatolia <între safer și cemazi II 1055³⁹>.

^{33a} Mehmed Ghirai al IV-lea (1641—1644) sau Islam Ghirat al III-lea (1644—1654).

³⁴ Suleiman Magnificul (1520—1566).

³⁵ Selim al II-lea (1566—1574).

³⁶ *Ruz-i-Hizir*.

³⁷ În anul respectiv a coincis cu 8 februarie 1645: *Kurban-Bayramı*.

³⁸ 1055 H. = 27 februarie 1645—16 februarie 1646.

³⁹ *Safer — cemazi II 1055* = 29 martie—22 august 1645.

DESCRIEREA SITUAȚIEI DE LA GRANIȚA UNGUREASCĂ

Așa cum s-a spus mai înainte, din cauza certurilor dintre Franța și Austria cu privire la împărăție, neamul suedez, prin așțarea Franței, a pornit cu oști în ținuturile crailor Germaniei, adică ale Austriei, și, din anul 1040⁴⁰ încoace, nu încetau deloc devastările și stricăciunile lor. Din cauza așțărilor Suediei și Rákóczi, voievodul Transilvaniei, la rîndul său, s-a pus în mișcare și nu înceta deloc atacurile și persecuțiile sale asupra ținuturilor austriece.

Cînd s-a arătat și s-au primit știri, la începutul anului mai sus arătat⁴¹, că el a asediat cetatea Semendra⁴², din apropierea Agriei, care se afla sub administrația împăratului Austriei, atunci nu s-a dat învoire ca el să pătrundă pe pămîntul Austriei, nemulțumindu-se cu cele Șapte comitate, care, după cum se arătase în pacea încheiată din nou cu Austria, se aflau sub administrația principelui Transilvaniei. De aceea a fost trimis, din partea marelui vizir^{42a}, Beyzadeçavuş Mehmed cu scrisori care conțineau diferite sfaturi și avertismente. În a 18-a zi a lunii rebi-ul-evvel⁴³, ceașul mai sus arătat a sosit la Buda, de unde Husein pașa l-a trimis la Agria, dîndu-i și un om cu scrisoare. Pașa din Agria, la rîndul său, l-a trimis mai departe, dînd lîngă el și pe aga de călăreți (*farisan*) Muhtar aga.

Rákóczi, după ce distrusese orașul Semendra, pe care-l asediase mai înainte, renunțase (la asediu) și pornise cu gîndul de a asedia cetatea austriacă numită Füleek. El a distrus, de asemenea, și a incendiat varoșul acestei cetăți. Ceașul mai sus menționat l-a ajuns pe Rákóczi în apropierea cetății numită Rima-Soynöb⁴⁴, care se afla la vreo două mile de localitatea mai sus arătată. Acolo i-a predat personal scrisoarea cu sfaturi și i-a explicat ceea ce se poruncise. El a motivat în diferite feluri și s-a scuzat spunînd: „Am înțelegere și alianță cu suedezii. Între noi existînd multe angajamente, mă duc să mă întîlnesc cu ei“. Și, pornind numaidecît, a venit în localitatea numită Sendjan⁴⁵ care se afla la vreo cinci mile de Buda. De acolo, trecînd prin Kiarmat și Lipva, s-a dus la Uivar⁴⁶. Husein pașa a arătat (la Poartă) că, venind de dincolo și oastea suedeză, dacă se întîlnesc⁴⁷, atunci nu va fi bine nici pentru această parte. Trei-patru sute de comune, supuse cetăților Agria, Hatvan, Novigrad, Solnoc și Sendjan, care dădeau dări în partea aceasta și erau în stare de supunere, au fost ruinate din pricina oștilor celui arătat mai sus, iar raialele lor au fugit. De aceea, din soldele ostașilor de Agria și de Buda au lipsit peste o sută de poveri (*yük*) de aspri (*akçe*), iar veniturilor zaimilor și timarioților s-au adus mari pagube.

⁴⁰ 1040 H. = 10 iulie 1630—29 iulie 1631.

⁴¹ 1055 H. = 2 februarie 1645—16 februarie 1646.

⁴² *Semendra*, la Hammer *Szendrov* (*op. cit.*, vol. X, p. 115).

^{42a} Mehmed pașa (31 ianuarie 1644—17 decembrie 1645).

⁴³ 18 rebi I 1055 = 14 mai 1645.

⁴⁴ *Rima-Soynob*, Rima-Szombath.

⁴⁵ *Sendjan*, Szczézny.

⁴⁶ *Kiarmat*, Gyarmat; *Lipva*, Liva (Leva); *Uivar*, Ersekujvar, Neuhausel.

⁴⁷ Oastea lui Rákóczi și cea suedeză.

SITUAȚIA AUSTRIEI

⟨Sosirea la Viena, ca, sol, a lui Iusuf Țeauș, trimis de la Poartă⟩.

Potrivit povestirii și scrisorii Țeaușului arătat, oastea suedeză asediase cetatea austriacă numită Berim⁴⁸, situată cam la vreo opt mile de cetatea Vienei, de pe partea cealaltă a Dunării, și o bătea de multă vreme.

176

De asemenea, și Iakoș⁴⁹, serdarul oștii lui Rákóczi, se plimba în țara craiului din Viena dincolo de Ak-yaylak. Datorită persecuțiilor sale, populația satelor fugise, iar Rákóczi, la rîndul său, era gata să adune oști și să pornească.

Împăratul fiind foarte uimit și necăjit, a pus să se sape șanțuri zdravene în jurul fortăreței Vienei și să se construiască din nou în jurul cetății porți și ziduri de pămînt.

Mai înainte de aceasta, fratele său se retrăsese de bună voie. Aducîndu-l, în înțelegere cu demnitarii, l-a numit comandantul armatei și i-a poruncit ca, trecînd Dunărea cu vreo 25 000 de ostași, să meargă asupra oștii suedeze.

De asemenea, numind comandant împotriva lui Bukas⁵⁰ pe groful Buham⁵¹, care era căpitan de Komoran, i-a atașat vreo 20 000 de ostași dintre austrieci și maghiari și croați. Împăratul a poposit pe șesul Pozsony, Fiul lui Bakian⁵² și fiul lui Zirin⁵³ și fiul lui Nadajli⁵⁴ au venit lîngă crai. Ei au ales din oștile lor vreo 12 000 de oameni, care au stat pregătiți pe cîmpia Pojon (*Boron*) pentru a merge asupra ostașilor lui Rákóczi, în caz că aceștia nu vor ieși și nu vor pleca în vilaietele lor. Rákóczi a stat două zile lîngă cetatea Nova, apoi a pornit spre localitatea numită Sependik⁵⁵, care este un ținut cu minereuri. De aceea oștile austriece s-au împărțit în trei și au stat gata pentru orice împrejurare. Ele fiind în picioare, s-a dat firman pentru adunarea oștirii de Bosnia la Eszek (*Őssek*). Iakoș⁵⁶, la rîndul său, a trecut în partea cealaltă a cetății Ak-yaylak, în Moravia, și s-a întîlnit cu vreo 2 000 de ostași din neamul suedezilor și au venit la cetatea numită Netre⁵⁷. Rákóczi nu a dat nici o ascultare poruncilor cu avertismente care i-au fost trimise de la Poarta fericirii și nu a încetat persecuțiile sale împotriva austrieților. Forgacs, comandantul (*kapudan*) cetății Uivar, fiind serdar asupra oștii maghiare, a venit lîngă generalul austriac, groful Bohan⁵⁸, comandantul cetății Komoran. Oastea acestuia, trecînd Dunărea, a pornit asupra cetății Füleek. În luna dejmazi-ul-ahîr⁵⁹, trimițînd scrisoare lui Hasan pașa^{59a}, el a făcut cunoscute faptele lui Rákóczi, contrare păcii, și numirea lui ca serdar pentru apărarea țării, cerînd să nu se judece altfel. Ca urmare, au sosit oameni și scrisori cu sfaturi severe din partea lui Husein pașa, beilerbei de Buda, către Rákóczi, precum și la mai sus arătatul ⟨grof⟩, după care s-a încheiat pace între ei. În luna regeb⁶⁰, Rákóczi întorcîndu-se la Cașovia (*Kaşa*), a pornit și groful ...

177

⁴⁸ *Berim*, Brno (?).

⁴⁹ *Iakoș*, mai departe apare sub forma de *Bukaș*.

⁵⁰ *Bukaș*, mai sus; *Iakoș*, comandantul oștilor lui Rákóczi.

⁵¹ *Bohan*, Jean Rudolf de Puhaimb(?).

⁵² *Bakian-oglu*, „fiul lui Batthyani“.

⁵³ *Zirin-oglu*, „fiul lui Zrinyi“.

⁵⁴ *Nadajli-oglu*, „fiul lui Nadajdy“.

⁵⁵ *Sependik* (?), poate în loc de *Sendjan*, Szecezeny.

⁵⁶ *Iakoș*, mai sus a fost *Bukas*, de fapt *Iakoș*.

⁵⁷ *Netre*, Nytra.

⁵⁸ *Boham* sau *Buham*, Puhaimb (vezi mai sus, nota 51).

⁵⁹ *Cemazi II 1055* = 25 iulie—22 august 1645.

^{59a} Probabil, *Husein pașa*, beilerbei de Buda.

⁶⁰ *Receb 1055* = 23 august—21 septembrie 1645.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI ȘASE⁶¹

180

SITUAȚIA HANULUI TĂTĂRESC ȘI A PĂRȚILOR AZOVULUI

217

218 <Sosirca solului rusesc cu plîngerii împotriva hanului. Vești despre adunarea oștilor rusești>.

De asemenea, au fost trimise <la Azov>, cu vizirul Hasan pașa, care fusese mazilit de la Trablus⁶², două bulucuri dintre cele din bulucurile inferioare⁶³ și un număr de zece odale de ieniceri, cu căpeteniile lor, dîndu-li-se firman să stea la paza Silistrei.

<Hasan pașa și hanul tătăresc au dus lupte cu oastea rusească venită la Azov, pînă ce au distrus-o>.

220 *Povestire ...* Apoi, renunțîndu-se la banii^{63a} ceruți de la Derviș-Mehmed
221 pașa, el a fost numit serascher în părțile Silistrei și a fost înlăturată răscoala aceea. Silistra a fost acordată lui Derviș-Mehmed pașa, iar Siavuș pașa, care a fost mazilit de la Silistra, a primit Anatolia ...

244

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI OPT⁶⁴

279

SITUAȚIA CAZACILOR

În prima zi a lunii rebi-yl-ahîr⁶⁵ venise un om din partea hanului Crimeii. Cei din neamul căzăcesc, care în trecut locuiau în locurile numite Sarf-Kamiș și care, trecînd cu vasele lor prin Bug (*Aksu*), căruia ei îi spun apa Ozu, și ieșind în Marea Neagră, devastau și distrugeau și provocau pagube ținuturilor mărginașe, iar în expediția de la Hotin se luptaseră cu oastea musulmană, intrînd în tabără, trăiseră pînă acum în supunere față de craiul leșesc.

<Ulterior, cazacii s-au supus hanului tătăresc și au pornit la luptă cu tătarii împotriva rușilor. După aceste lupte sultanul a cerut socoteală hanului pentru faptul de a fi dus lupte cu rușii cînd ei se aflau în pace. Hanul, motivînd atacurile neîntreprinse ale rușilor, a spus următoarele):

280

„Dacă vom fi răbdat și anul acesta, ei, ocupînd în întregime vilaietul Akkermanului, ar fi luat în stăpînire, în mod sigur, și toate ținuturile Moldovei, În cele din urmă, 3 000 de cazaci, incendiindu-și șăicile, ne-au devenit călăuze. Cînd am făcut incursiune, ni s-au supus 40 000 de cazaci. Am luat prizonieri mulți ghiauri, împreună cu un mare hatman de-al lor. Ei vroiau să facă șiretlicuri. Cu voia lui Allah, scopul meu este să fac astfel încît craiul rusesc să fie numit din partea împărăției, ca și în Moldova.

- <Hanul tătăresc a motivat incursiunile sale în Rusia și prin faptul că, dacă tătarii nu fac incursiuni, nu au cu ce să se întrețină>.

⁶¹ 1056 H. = 17 februarie 1646—5 februarie 1647.

⁶² *Trablus (Trablus Șam)*, Tripoli de Damasc.

⁶³ *Așağ-ı-bölük*.

^{63a} Era vorba de 20 000 de guruși.

⁶⁴ 1058 H. = 27 ianuarie 1648—14 ianuarie 1649.

⁶⁵ 1 rebi II 1058 = 25 aprilie 1648.

281

SCHIMBĂRILE DE DEMNITARI

În rebi-ul-evvel ⁶⁶, Hamza pașazade, fiind suferind și nefolositor, a fost mazilit de la Buda. În eialetul Buda a fost numit Siavuș pașa care venise de la Silistra și care fusese în trecut capudan ...

341

⟨Dogangibași este numit valiu de Silistra... 1648⟩.

370

... Dar pentru că se răspîndise vorba, bătrînul ⟨mare⟩ vizir ⟨Sofu-Mehmed pașa⟩, nefiind sigur ⟨de vizirul Fazıl pașa⟩ ⁶⁷, i-a acordat eialetul Timișoara și, poruncindu-i să plece în grabă, l-a scos în ziua aceea din Istanbul...

375

COMPLETAREA EVENIMENTELOR

La sărbătoarea sacrificiilor ⁶⁸ a sosit vestea că hanul tătăresc a luat peste 40 de cetăți de-ale neamului leșesc căruia i se spunea slav (*sakallübe*) și l-a adus în stare de nenorocire, că 40 000 de cazaci, care erau ostașii săi proprii, au trecut în partea aceasta ⁶⁹ și că prințul calgai a iernat pe malul Dunării, în tîrgul Chilia ...

377

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI NOUĂ ⁷⁰

384

... Lui Derviș ⟨Mehmed⟩ pașa, care venise la Poartă, schimbat din eialetul Bosniei, i s-a acordat în acest timp eialetul Silistrei și a fost însărcinat să treacă oastea prin Strîmtoare.

⟨Descrierea luptei maritime cu ghiauri în Marea Mediterană: 24 rebi-ul ahir 1059 ⁷¹...⟩

454

VEȘTI DIN MIAZĂNOAPTE

⟨Lupta hanului tătăresc cu polonii și întoarcerea lui de la expediție. Între timp, unele corăbii rusești atacaseră coastele tătărești⟩.

Cînd hanul tătăresc s-a întors din expediție și a auzit de această întîmplare, a trimis țarului Moscovei următoarea știre:

455

„Ce înseamnă această răutate și lipsă de bunăcuviință? E timpul să te pregătești, deoarece vom merge sigur asupra voastră cu tot neamul lui Ginghiz !”.

Spunînd aceasta, s-a poruncit pregătirea expediției asupra Moscovei (*Mosko*). De asemenea, au anunțat și în Dobrogea și la Nicopole și au pornit la mari pregătiri spre a merge asupra rușilor, ⟨în zilhicce ⁷²⟩.

⁶⁶ *Rebi I 1058* = 26 martie—24 aprilie 1648. S-a urcat pe tron Mehmed al IV-lea (8 august 1648—8 noiembrie 1687).

⁶⁷ Fazıl pașa. A fost omorît în luna *safer* 1068 = februarie-martie 1658.

⁶⁸ În anul respectiv a căzut la 25 decembrie 1648.

⁶⁹ La tătari, de la poloni.

⁷⁰ *1059 H.* = 15 ianuarie 1649—3 ianuarie 1650.

⁷¹ *24 rebi II 1059* = 8 mai 1649.

⁷² *Zilhicce 1059* = 6 decembrie 1649—3 ianuarie 1650.

Volumul al V-lea (439 p.)

2 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI¹

26 OMORÎREA LUI HUSEIN EFENDI, ȘEFUL ASTROLOGILOR

32 ... Luînd mulți bani de la capuchehăile țării leșești și Moldovei, precum și de la patriarhii creștini, toate treburile acelor neamuri erau aranjate de el. Pe lîngă acestea, el se amesteca și în treburile beilerbeilor și ale vizirilor ...

44 ... Mai înainte, pe timpul marelui vizirat al lui Djivancapugibaș (Sofu) Mehmed pașa, fusese adusă la Poartă fiica beifului Moldovei numită Ioana ². Apoi, ori de cîte ori o ceruseră ghiaurii, ezitaseră s-o trimită. Cînd (Kara) Murad pașa devenise vizir ³, se înțelesese cu Bektaș aga și, luînd de la ghiaurul numit Pavlachi 200 000 de guruși, trimiseseră fata aceea cu invoirea de a o căsători cu craiul Ungariei. A sosit știrea că, pe cînd Pavlachi, predînd suma promisă și luînd fata, o ducea la unguri, i-a ieșit în față hatmanul celor 40 000 de cazaci, care se supuseră hanului tătarilor și care umblau în acele părți, și că, luînd fata de la Pavlachi, a luat-o el în căsătorie ⁴.

Cînd soarta a făcut ca fata să fie a cazacilor, beiful Moldovei ⁵ a trimis la Istanbul o sumă de bani, rugîndu-se pentru omorîrea lui Pavlachi, dar chehaiabei a făcut să fie trecută cu vederea ...

45 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI UNU⁶

95 ... (Agalele de ogeacui și unii dregători) trimiteau oameni la Erzurum și în alte părți ale Anatóliei, precum și în Rumelia și în Țara Românească și Moldova ca să aducă oi din acele părți. Toți banii existenți la cadii din acele părți, precum și la cei care se aflau în slujbă în acele ținuturi erau banii agalelor. Totul se dădea pe oi și tot ce era, viu sau mort, se vindea după dorința lor, iar banii li se cuveneau lor, cu cîștiguri cu tot .. (Răscoală la Istanbul).

¹ 1060 H. = 4 ianuarie — 24 decembrie 1650.

² Ioana; nu se știe de o fiică a lui Vasile Lupu cu acest nume; se știe însă de Maria, căsătorită cu Ianusz Radziwill (1645), marele hatman al Lituaniei, și de Ruxanda, căsătorită cu Timuș, hatman căzăcesc, fiul lui Bogdan Hmelnițki. Din text reiese că de această fată este vorba. Căsătoria Ruxandei a avut loc în 1652.

³ Kara-Murad pașa, mare vizir (21 mai 1649—5 august 1650).

⁴ De fapt Timuș, fiul lui Bogdan Hmelnițki.

⁵ Vasile Lupu.

⁶ 1061 H. = 25 decembrie 1650—14 decembrie 1651.

139 [OMORÎREA FOSTULUI AGĂ, KARA-ÇAVUŞ <AGĂ DE IENICERI>

Lui Mustafa aga, căruia i se spunea Karaçavuş, acordându-i-se eialetul Timișoarei, acesta fusese necăjit și scos din oraș în ziua fixată.

☛. <El a fost prins pe drum și ucis, fiind acuzat de unele intrigi la Poartă>.

150 ... Lui Melek-Ahmed pașa ⁷, care fusese mazilit de la vizirat, i se acordase eialetul Silistrei, iar Derviș <Mehmed> pașa fusese transferat în Anatolia. Acum Melek-Ahmed pașa, fiind întors, a fost exilat la Malgara ...

161 ... Lui Derviș <Mehmed> pașa, care fusese mazilit de la Silistra, i s-a acordat eialetul Anatoliei și i s-a dat firman ca, trecând cu oastea prin Galipoli, să meargă și să păzească cetatea Bursa ...

180 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI DOI⁸

223 <Se spune că Timișoara a fost acordată lui Gurdjü-Mehmed pașa, fost mare vizir>.

227 SITUAȚIA DE LA SERHAT]

În timpul acesta au sosit scrisori din Silistra și Nicopole, trimise de Melek-Ahmed pașa, cu știri despre situația hanului tătăresc. El scria că hanul tătăresc, Islam Ghirai han ⁹, în înțelegere cu cazacii, făcuse expediție asupra leahului și, ducând luptă mare, ucisese cam 30 000 de ghiauri și luaseră nenumărați robi. De asemenea, îi venise și muftiului scrisoare de la Murad pașa, muhafizul Budei, care scria: „Pașa de Kanizsa, Şeyhoglu-Ismail pașa, și pașa de Agria, Selim pașa, sînt niște oameni neîncercați în lupte și defăimați. La fel este și valiul de Timișoara, Ahmed pașa, care este și soțul prințesei Gûlsüm. Stînd nepăsători, din această cauză, o ceată din neamul unguresc a ieșit la pradă și a venit pe neașteptate pe drumuri neumblate și prin munți. Parcurgînd un menzil de vreo două sangeacuri, ei au atacat Cenadul ¹⁰, pe neașteptate și fără știrea nimănui. Prinzîndu-l pe beiul de Cenad, l-au dus viu și au omorît mulți <musulmani> și au pricinuit multe stricăciuni. Este bine ca eialetele mai sus arătate să fie acordate unor persoane potrivite și cu experiență. <Luna regeb 1062 ¹¹>.

257 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI TREI¹²

SITUAȚIA DE LA NORD

În cursul acestei luni ¹³ a sosit scrisoare de la hatmanul cazacilor către muftiu. Persoana care a adus-o a spus adevărul în felul următor: „Am vorbit separat cu hatmanul ¹⁴; el mi-a deschis toată inima sa. El ar fi fost, mai înainte, robul uneia dintre căpeteniile arsenalului, care locuia la Kasım Pașa ¹⁵. Fiind

⁷ Melek-Ahmed pașa, mare vizir (5 august 1650 — 21 august 1651).

⁸ 1062 H. = 14 decembrie 1651 — 1 decembrie 1652.

⁹ Islam Ghirai al III-lea (1644—1654).

¹⁰ Cenad, localitate în Banat.

¹¹ *Receb* 1062 = 8 iunie—7 iulie 1652.

¹² 1063 H. = 2 decembrie 1652—21 noiembrie 1653.

¹³ *Muharrem* 1063 = 2 decembrie—31 decembrie 1652.

¹⁴ Timuș Hmelnițki sau Bogdan Hmelnițki.

¹⁵ Kasım-Pașa, cartier la Istanbul.

258

un cazac cu știință de carte și voinic și iscusit, ar fi găsit ocazia și ar fi fugit în vilaietul său, convingînd și cîțiva robi. La origine ar fi progenitura unui mare Țenorociț¹⁶. Datorită iscusinței sale, a devenit, cu timpul, hatman. Dar, în timpul robiei sale în partea aceasta, ar fi trecut la islamism și dragostea pentru credința mahomedană ar fi pătruns în inima sa. De aceea ar fi pornit să slujească sincer credința și împărăția. Dar, ca să facă un serviciu prin puterea afurisiților adunați pe capul său, nu le-ar fi spus că el este musulman. El ar folosi neamul căzăcesc cu mare atenție. Apoi, ar fi făcut cunoscută situația sa hanului, iar cînd s-ar fi întîlnit cu hanul, acesta nu l-ar fi crezut. Dar cînd a făcut slujba de seară împreună cu hanul și a citit din Coranul cel mareț, atunci hanul, la rîndul său, l-ar fi crezut. Apoi, cazacii care i se supuneau, aflînd că mai sus arătatul este musulman, s-ar fi răscolat împotriva lui și ar fi vrut să-l omoare. Păcălindu-i cu mii de viclenii și depunînd jurămînt după dorința lor și construind anume pentru ei o biserică și pornind să facă lucruri care i-ar convinge și care ar fi pentru necredincioși, i-ar fi făcut pe cazaci să se convingă așa cum trebuie“.

Cuprinsul scrisorii sale și ultimul cuvînt adresat celui care aducea scrisoarea erau: „Avînd aproape 300 000 de cazaci, am pornit să slujesc pe padișahul musulmanilor. Să-mi poruncească îndată serviciu. Mă voi strădui din trup și suflet“.

259

Scrisoarea mai sus arătatului era scrisă astfel: „Fiul hatmanului¹⁷, care acum a devenit ginerele voievodului Moldovei¹⁸, posedă 40 000 de pușcași“. Mai sus se pomenise că fiica unuia dintre beii Moldovei¹⁹ se afla mai înainte cu ostatică la Poarta fericirii, iar beiful Moldovei²⁰, cerînd fata, promisese avuții. Nu i se dăduse voie, socotindu-se că ar duce la unire cu dușmanul. Chiar și <Melek> Ahmed pașa, setos de bogății, deși îngăduise să fie atacate atîtea bedestanuri (*bezaristan*) și să se ia cu sila obiecte și animale de la negustori și de la bogătași, nu socotise totuși bine ca fata să fie trimisă, luîndu-se bani de la cel din Moldova. De asemenea, ei promisese multe avuții și în timpul viziratului lui Mevlevi-Mehmed pașa²¹, dar acesta nu promise. Apoi, cînd devenise vizir Murad pașa²², voievodul Moldovei ceruse din nou fata, prezentînd pungi întregi de bani. Atunci, Bektaş aga²³, sfetnicul lui Murad pașa, trimisese fata, înghițind multă avere necinstită. Cînd ajunsese acolo, fata fusese dată fiului hatmanului și, astfel, Moldova²⁴ și cazacii deveniseră aliați. Atît voievodul Moldovei, cît și hatmanul fiind mulțumiți de Bektaş, îi soseau acestuia totdeauna daruri și corespondau între ei, așa încît Bektaş devenise un fel de capuchehaia al acelor afurisiți. Acum, persoana care a adus scrisoarea a răspîndit vestea că hatmanul, care se hotărîse pentru slujirea Înaltului Devlet și pentru supunere, cînd a auzit de omorîrea lui Bektaş, s-a îngrijorat și a lăsat să se înțeleagă că ar vrea să se tăzbune. Mai

¹⁶ *Hinzur*, avînd sensul de „porc“.

¹⁷ Timuș Hmelnițki.

¹⁸ *Eflak* (Țara Românească), în loc de *Bogdan* (Moldova). Căsătoria Ruxandei cu Timuș Hmelnițki avusese loc la 14 august 1652 la Iași.

¹⁹ *Eflak beyi*. Corect: Vasile Lupu, domnitorul Moldovei.

²⁰ *Idem*.

²¹ Mevlevi (Sofu) Mehmed pașa, mare vizir (1648—1649).

²² <Kara> Murad pașa, mare vizir (1649—1650).

²³ Bektaş aga. A fost aga de ieniceri pe timpul sultanului Mehmed al IV-lea (1648—1687). Era un om influent pe lângă *Valide-Sultan* și se amesteca în treburile împărăției.

²⁴ *Eflak*, în loc de *Bogdan*, ca și mai sus.

Înainte de aceasta, i se trimisese hanului tătăresc, prin stegarul ²⁵ Ahmed aga, sabie și caftan. În timpul acesta sosind și Ahmed aga, a povestit astfel: „Cînd sabia și caftanul au fost puse în fața hanului, el stătea cu contoșul său pe umeri; mîneca stîngă o îmbrăcase, iar mîneca dreaptă și gulerul le lăsase mai jos de umăr. Nu s-a sculat deloc și nu a arătat nici un respect. Nici măcar contoșul nu și l-a pus pe umăr. El nu a arătat nici un respect și nici o cinste. I-am pus sabia în față. Nici nu s-a uitat la ea și, adresîndu-se nouă, ne-a spus: « Eu aveam în cetate doi robi ghiauri renumiți. Aceștia, fugind din cetate, s-au dus la Istanbul cu corăbiile și s-au ascuns la Galata. Cînd demnitarii împărăției au aflat de ei, i-au prins și i-au eliberat, vînzîndu-i ghiaurilor pe multe pungi de bani. Se cuvine oare ca robii să fie ai mei, iar banii să-i ia ei, vînzîndu-i? Mai ales că, renumiți mîrzaci de ai mei fiind prinși de ghiauri, eu mă înțelesesem cu ei să salvez din robie, cu cei doi robi, 200 de musulmani vestiți»“.

260 <Ahmed aga povestește mai departe cele spuse de han în sensul că dacă nu i-ar opri el pe cazaci, aceștia ar distruge lumea etc.>.

Mai sus arătatul Ahmed aga a mai spus:

„El și-a adunat oastea la locul numit Kılburun. Afară de faptul că îi sînt supuși și cazacii și Țara Românească (*Eflak*), aproape 200 000 de tătari așteaptă și ei firmanul său. Mai cu seamă, trecînd în partea ceastălaltă a Dunării un număr de peste 40 000 de diavoli din neamul calmucilor, care nu se supuneau niciodată hanilor, el îi respectă și pe ei. Toți levenzii ²⁶ din împrejurimi, care doresc să lovească și să devasteze, se alătură oștii sale. Deși i se poruncise: « să nu-l jignești pe moldovean», totuși, nerespectînd aceste porunci sosite de la Poartă, el arată dorința de a lovi Moldova. Dacă va îngheța Dunărea, e posibil să fie rău și primejdie. El a dat sfaturi de mai multe ori cu deosebire în privința robilor“.

261 Chestia robilor, care-l supăra pe han, este următoarea: Doi robi, dintre fiii posesorilor de averi ai slavilor, fuseseră capturați în timpul luptei cu tătarii și hanul îi ținea închiși pe acești robi într-una din cetățile de pe coastă. El se înțelesese cu ghiaurii să-i schimbe cu mîrzale și cu alți mulți musulmani care erau robi la ghiauri. În timpul acesta, cînd ienicerul numit Mehmed, reisul (*reis*), stătea cu corabia sa la marginea acestei cetăți, i-a furat prin viclesug <pe acești robi> și i-a adus cu corabia sa la Istanbul. Cînd acest lucru s-a aflat de către oamenii de afaceri ai împărăției, a intrat în această treabă și solul ghiaur care stătea la Dragomanat. Acesta s-a angajat să-i dea viziurului Tarhondju ²⁷ vreo 200 de pungi <de aspri>, cheltuind de asemenea, mulți aspri și pentru cei care erau mijlocitori. Astfel, robii au fost eliberați pe ascuns. Unii spun că, în realitate, dînd aceluși reis mulți bani, furtul și aducerea acelor robi ar fi fost de fapt viclenia aceluși sol. Cînd s-ar fi aflat <toate acestea>, el ar fi cheltuit multă avere și ar fi făcut ca demnitarii să tacă din gură. Robii, fugind, ar fi ajuns în Moldova. Beiful Moldovei, de frica hanului, i-ar fi scris acestuia o scrisoare, spunîndu-i: „S-a primit știrea că robii au sosit în partea

²⁵ *Mir-i-alem*.

²⁶ *Levend*, marinar; aici în sens de *mercenar*.

²⁷ *Tarhondju Ahmed pașa*. A fost mare vizir (1652—1653) pe vremea sultanului Mehmed al IV-lea. A stat ca valiu în Egipt. A fost omorît în anul 1653 (1063 H.).

aceasta". Când hanul a închis drumurile, tot beiful Moldovei, din viclenie, i-ar fi slobozit pe robi ca unul care nu știa nimic, Dar, în timp ce fugeau, robii ar fi devenit pradă tătarilor care închiseseră drumurile.

<Ceartă între tătari pentru robi și motivul dușmăniei hanului față de Poartă>.

262 ... Mai înainte, Siavuș pașa fusese mutat din Rumelia la Silistra ...

274 STAREA DE LA MIAZĂNOAPTE

Din partea hatmanului renumit cu numele de „cazacakul frate”²⁸ și care arată acum supunere față de han au venit patru soli (*elçi*) blonzi și cu ochi albaștri, aducând o scrisoare de intervenție, în care se spunea: „Hatmanul este robul padișahului; orice serviciu care i se poruncește el este gata să-l îndeplinească. Este sigur că puterea și oastea lui sînt mai mari decît ale Țării Românești și Moldovei. Acum, el a pornit cu hanul la expediție împotriva leșilor. El roagă să i se trimită și să i se acorde cu berat: tobă (*tabl*) și steag (*alem*), precum și o bucată de pămînt de la granița Moldovei, ca eialet”.
275 Într-o zi de sîmbătă, după sfat, toți cei patru soli ai săi au fost îmbrăcați cu hilaturi și s-a găsit de cuviință să se aprobe dorința sa. Cu titlul de eialet, i s-au acordat tot locurile sale de mai înainte și nu s-a găsit de cuviință să fie atacat pămîntul Moldovei. Dîndu-i-se în acest fel beratul de eialet și tobă și steag, supunerea, de bunăvoie, a balaurului s-a considerat o mare victorie. Mai înainte, hanul prezentase rugămîntea sa de a se da cîrmuirea epitropiei (*tevlîyct*) Ismailului unuia dintre supușii săi. Pe atunci epitropia mai sus arătată se afla în mîna agalei eunucilor Palatului²⁹. S-a răspîndit vestea că agaua eunucilor, Bayram aga^{30a}, a acordat-o acum unuia dintre baltagii, pe care îl dorise el, și că, astfel, a împiedicat împlinirea dorinței hanului. Când hanul a aflat că rugămîntea lui n-a fost luată în seamă, a trimis un iarlic (*yarlıg*) cadiului din Ismail, spunîndu-i: „Dînd epitropia aceea în stăpînirea cutărui om de-al meu, să alungi pe omul numit din partea lui kızlaragası. Dacă vei face contrariul, atunci mergînd repede din partea aceasta și ajungînd acolo, te voi spînzura pe tine și pe cel care e mûteveli. Să știi acest lucru!”. Cadiul, la rîndul său, punînd-o în arzul său propriu, trimisese această poruncă prin solii sosiți din partea hatmanului. Solii, după ce au îmbrăcat hilaturile și după ce au luat beratul de acordare a eialetului, au dat vizirului arzul <cadiului> și iarlicul <hanului>. Vizirul, la rîndul său, spunînd: „Să vedem”, n-a mai zis nici o vorbă.

<În timpul acesta, Suleiman pașa, fost agă de ieniceri, promitea pentru postul de mare vizir 500 de pungi (*hise*), dar, nefiind om de treabă, nu i s-a aprobat>.

297

SCHIMBĂRI

- În prima zi a acestei luni djemazi-ul-evvel³⁰, care corespunde cu 1 aprilie, defterdar-pașa fiind mazilit, i s-a dat eialetul Timișoarei ...

Vizirul, la rîndul său, fiind nemulțumit de strădania și de serviciul lui, l-a trimis la Timișoara, iar pe Emir pașa, fost defterdar, care era la Timișoara l-a trimis la Kanizsa ...

²⁸ *Kardeş kazağı*.

²⁹ *Darıssaade-ağası*.

^{30a} La I. H. Uzunçarşılı (*Osmanlı Tarihi*, vol. III 1, p. 276): *Behram ağa*).

³⁰ *Cemazi I 1063 = 30 martie—28 aprilie 1653*.

300

... Mai înainte, venind câțiva cazaci din partea „hatmanului frate“, acesta se rugase pentru tobă și steag și pentru o bucată de pământ de la granița Moldovei. Fiind vremea <viziratului> lui Ahmed pașa⁸¹, ei fuseseră îmbrăcați cu hilaturi și se hotărâse ca hatmanului mai sus arătat să i se dea, cu titlul de eialet, vechiul său pământ, dar nu se dăduse încă hotărârea definitivă. Când Derviș pașa⁸² devenise <mare> vizir, <hatmanul> luase pentru fiul său pe fata beilului Țării Românești⁸³. Rugămintea cazacului ghiaur, care se înrudea prin căsătorie, a fost respinsă, spunându-se că „a-i da ghiaurului cazac pământ din țările binepăzite ar însemna ca un străin să-și pună piciorul în țară și ar fi semn de slăbire a împărăției“. De aceea, la cererea acestuia, i s-a răspuns astfel: „Până acum tu depinzi de măriia-sa hanul. Îți ajung pământurile pe care le-ai luat de la lehi. Respectul tău trebuie să se arate tot prin mijlocirea hanului. Nu se cuvine să ceri ținut din partea aceasta⁸⁴. Să te mulțumești cu locurile unde stai și să apelezi la han!...“.

349

ZILKA'DE⁸⁵. SITUAȚIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI A MOLDOVEI

De nenumărate ori s-a arătat că, pentru a cere fiica domnitorului Moldovei, care se afla la Istanbul ca ostatică, se oferiseră vizirilor, de mai multe ori, mari averi. Deși nu se îngăduise să se ia bani, totuși, pe vremea viziratului lui <Kara> Murad pașa, șeful astrologilor fiind orînduitorul treburilor țării, datorită lăcomiei acestuia fuseseră trimise și se luaseră multe averi. Apoi, ea fiind dată hatmanului „cazacului frate“, Moldova se bucurase, prin căsătorie, de sprijinul neamului căzăcesc. Din întâmplare, afurisitul care era diacul⁸⁶ beilului Moldovei, fugind din slujba acestuia, s-a dus în serviciul voievodului Țării Românești, Aga Matei⁸⁷. Acesta era un vechi ghiaur bătrîn. Datorită unor motive, diacul a băgat atîta intrigă între ei, încît Aga Matei s-a hotărît să pornească cu oaste și să ducă luptă împotriva Moldovei. Este adevărat că beilul Moldovei era vecin și avea legături cu beii cazacilor și leșilor. Totuși, <Matei Basarab>, zicînd că „de vreme ce în momentul de față există dușmănie între leși și cazaci, victoria asupra Moldovei va fi sigură“, s-a lăcomit și a pornit împotriva Moldovei. Beilul Moldovei, la rîndul său, a numit serdar pe unul dintre boieri (*bey*) și i-a atașat oști. Dar Aga Matei a trimis pe ascuns scrisori aceluia boier care fusese numit serdar și l-a atras de partea sa, promițîndu-i că „dacă voi obține victoria asupra beilului Moldovei, te voi numi domn (*bey*)“. Acesta, la rîndul său, rîvnind la domnie, a pornit la trădare față de domnul (*efendi*) său.

350

În felul acesta, ei au făcut de cîteva ori schimb de scrisori și au dat de știre unul altuia. Una dintre scrisori intrînd în mîna beilului Moldovei și în ea fiind pomenite atît numele serdarului, pe care-l numise, cît și numele altor trei ghiauri, el a aflat de trădarea lor. Chemîndu-l pe serdar și arătîndu-i

⁸¹ Tarhondju Ahmed pașa, mare vizir (20 iunie 1652—29 martie 1653).

⁸² Derviș-Mehmed pașa, mare vizir (29 martie 1653—28 octombrie 1654).

⁸³ De fapt al Moldovei, Vasile Lupu. Mai sus s-a spus că această căsătorie a avut loc pe vremea viziratului lui <Kara> Murad pașa (1649—1650).

⁸⁴ De la turci; respectiv, din Moldova.

⁸⁵ *Zilka'de 1063* = 23 septembrie—22 octombrie 1653.

⁸⁶ Gheorghe Ștefan, marele logofăt al lui Vasile Lupu.

⁸⁷ *Aga Tatay*, Matei Basarab (1632—1654).

scrisoarea, el l-a omorât fără iertare³⁸. De asemenea, i-a ucis și pe cei ale căror nume erau amintite în scrisoare. El s-a gândit astfel: „Oastea Țării Românești este o oaste mare și între boierii (*a'yan*) țării mele a intrat zizanie. De aceea nu este potrivit să mă lupt, încrezându-mă într-o oaste cu păreri împărțite”. Așa că el a ridicat toată bogăția și vistieria sa și, pornind cu suita sa în vilaietul leșesc, a ajuns pînă la Hotin. Aga Matei, la rîndul său, a venit cu oastea sa, dar, aflînd de plecarea beifului, s-a întristat și s-a întors, după ce a numit bei pe acel diac³⁹ care băgase zizanie între ei. Trimițînd scrisoare la Poartă, <Matei Basarab> a arătat următoarele: „Voievodul Moldovei era răzvărit și tulburător atît față de voi, cît și față de noi. Fiind aliat cu neamul leșesc, care încă se află în dușmănie cu hanul, el a fugit la leah, ca urmare a trădării sale. De aceea am numit în locul lui pe un supus bun și credincios”. El s-a rugat să i se trimită, ca semn de numire, un berat, ũskũf și un steag. După ce voievodul Moldovei s-a refugiat la ginerele său, hatmanul cazacilor⁴⁰, el s-a întors apoi în Moldova cu 40 000 de ostași cazaci, precum și cu fiul hatmanului. Atunci a fugit ghiaurul care fusese numit, iar Moldova a intrat din nou în stăpînirea celui de mai înainte. El i-a scos cu sila și cu bătaie pe muntenii (*Eflakli*) care se aflau în Țirgul Iași și în alte ținuturi ale sale. Cetatea Suceava⁴¹, pe care o cucerise mai înainte răposatul sultan Suleiman⁴² și care este o cetate mare, el a acordat-o fiului hatmanului, ginerele său. Fiul hatmanului, la rîndul său, a lăsat în cetatea aceea, cu toată avuția, pe soția sa, care era cunoscută și care plecase de la Poartă, iar el a pornit cu oastea căzăcească cu gîndul de a ruina Țara Românească. El a încedat și a dărîmat satele valahe peste care a nimerit. Aga Matei, la rîndul său, cînd a auzit că cei numiți de el sînt alungați, a-adunat din nou oastea Țării Românești. Cînd s-au întîlnit la graniță și au dat o luptă mare, Aga Matei a ieșit victorios și, din 40 000 de cazaci, aproape 8 000 au căzut prizonieri. Cei mai mulți au fost nimiciți. Fiul hatmanului a fugit, salvîndu-și viața cu greu.

351

Aga Matei a venit la Iași cu oastea ungurească și cu cea a Țării Românești și l-a numit din nou domn (*bey*) pe acel diac. Toți boierii Moldovei au fost supuși cu forța, iar rebelii au fost trecuți prin sabie. El a pus stăpînire cu forța pe toată Moldova. De acolo, mergînd asupra cetății Suceava, a cerut-o pe soția fiului hatmanului, precum și toate lucrurile și averea acestuia. <Cei din cetate> nu le-au predat și el a asediat-o.

Fiul hatmanului, la rîndul său, venind în grabă și pe neașteptate, intrase în cetate pentru a-i întări pe cei asediați. Tatăl său, fiind nevoit să meargă în expediție în țara leșească, n-a putut să-l ajute. Acestea vor fi descrise mai departe. Fiul hatmanului a rămas asediat cu fiul său și cu familia sa. Afurisiții valahi și unguri, incendiind orașul <cetății>, au ucis și au prădat pe cei care se aflau în afara zidurilor. Cei care rămîneau în viață fugeau în cetate și, astfel, asediul a durat mai multe zile.

Fapte curioase: Fiul voievodului Radul⁴³ se plimba la Istanbul în haine de musulman și dorea locul tatălui său, decedat. Se știa că după Radu n-a

³⁸ De fapt, Gheorghe Ștefan, cel care fusese numit serdar, a devenit domn în Moldova (1653), cei uciși fiind complici: Logofătul Costin Ciogolea, spătarul Pătrașcu Ciogolea și serdarul Ștefan.

³⁹ Gheorghe Ștefan.

⁴⁰ Autorul confundă pe Bogdan Hmelnițki cu fiul său, Timuș.

⁴¹ *Sũdjar*, Suceava. În alte izvoare apare *Sũdjav* (*Sũcav*).

⁴² Suleiman Magnificul, în 1538.

⁴³ Mihnea al III-lea Radu; se dădea drept fiul lui Radu Mihnea. A domnit în Țara Românească (1658—1659).

rămas nici un alt fiu de-al său. Totuși, cînd muhafîzul Silistrei, Siavuș pașa, fost vizir⁴⁴, a auzit că un ghiaur necunoscut, dintre haiducii de lîngă Nipru (*Ozu*), se dădea drept fiul lui Radu, l-a chemat lîngă el pe haiducul mai sus arătat.

352 Respectîndu-l, de nevoie, l-a îmbrăcat și l-a împodobit și i-a dat înfățișare de om serios. Auzind această poveste și <fiul lui Radu> fiind împotriva ghiaurului diac⁴⁵, care fusese numit de el⁴⁶ în Moldova, Aga Matei s-a gîndit că, <Moldova> fiind avuția tatălui său⁴⁷, dacă ar cere ⁴⁸ domnia Moldovei, aceasta ar da naștere la tulburări în treburile ei. De aceea, temîndu-se, i-a trimis lui Siavuș pașa aur în valoare de 8 000 de guruși și multe <piei de> zibeline și alte daruri, cerîndu-l pe cel cu pricina. Siavuș pașa, din politețe, i-a trimis pe un alt ghiaur haiduc, îmbrăcat bine, ca și cum acesta ar fi fost fiul lui Radu. După sosire, Aga Matei l-a cercetat cu atenție și acel ghiaur i-a spus adevărul, informîndu-l că el este haiduc. Atunci <Aga Matei> l-a izgonit și, trimițînd pașei veste, i-a spus: „Se cuvine oare să ne fie trimis un alt ghiaur, fals?“. Pașa, arătînd iarăși politețe, i-a scris o scrisoare în care spunea: „Adevăratul fiu al lui Radu se află lîngă mine, iar cel pe care vi l-am trimis se gîndea să fie fiul lui Radu. Socotind că pe acela l-ați cerut, vi l-am trimis. Oare se cuvine să fie trimis adevăratul fiu al lui Radu?“. De asemenea, a pus și pe cel care era mijlocitor între ei să scrie o scrisoare, în care se spunea: „E greu să fie luat din mîna mării sale pașei fiul lui Radu, care se află lîngă dînsul. Doar să se mai trimită lucruri ceva mai multe!“. În felul acesta, l-a pus și pe el să fie mijlocitor. Aga Matei, la rîndul său, trimițînd 5 000 de guruși, pașa i-a trimis și pe acel ghiaur.

La sosirea acestuia și la cercetarea cu grijă, a reieșit că nici acesta nu era fiul lui Radu. <Aga Matei> s-a mîniat din pricina că, datorită unor născociri, i s-au pierdut atîția bani și l-a ucis pe ghiaurul care venise la el. Apoi, Aga Matei făcuse și arz la Poarta fericirii cu rugămîntea de a se trimite tuskûf și steag aceuia care fusese pus de el în Moldova⁴⁹, însă nu se dăduse nici un răspuns din partea Înaltului Devlet, așteptîndu-se să se vadă ce va ieși din această situație. Între timp, pentru aranjarea rugămînții sale, el a trimis la Poarta fericirii 20 000 de florini care au fost distribuiți, prin capuchehaiaua sa, celor care se aflau la cîrma treburilor. Zicînd: „Nu vă grăbiți, să dăm rugămînții sale un răspuns înțelept!“, demnitarii împărăției au considerat bineveniți acei florini și i-au înghițit. Potrivit vorbeii: „Averea ghiaurului se purifică în mîna credincioșilor“, să le fie de bine!...

OCUPAREA ȚINUTURILOR LEȘEȘTI DE CĂTRE TĂTARI

<Hanul Crimeii, Islam Ghirai⁵⁰, trimite pe Sefer aga la hatmanul cazacilor din Ocoacov, care-l informează despre pregătirile de luptă ale polonilor. Hanul și hatmanul pornesc în expediție. A venit și hatmanul mare cu un număr oarecare de călăreți>.

⁴⁴ Siavuș pașa, mare vizir (septembrie—noiembrie 1651). El a devenit mare vizir și 1656.

⁴⁵ Gheorghe Ștefan.

⁴⁶ De Matei Basarab.

⁴⁷ A lui Radu Mihnea, socotit tatăl lui Mihnea al III-lea Radu.

⁴⁸ Mihnea al III-lea Radu.

⁴⁹ Lui Gheorghe Ștefan.

⁵⁰ Islam Ghirai al III-lea, hanul tătarilor (1644—1654). În alte cronici aparé ca sol Osman aga (vezi *Cronici turcești ...*, vol. II, p. 104).

El s-a întâlnit cu hanul, aducându-l și pe Lupul⁵¹, care fusese mai înainte voievodul Moldovei și fusese mazilit. Sărutînd mîna, beii cazaci și bătrînii care veniseră au îmbrăcat hilaturi și apoi s-au întors la oastea lor. Ei au discutat situația popasurilor și a drumurilor ...

<Urmează descrierea devastării ținuturilor polone de către tătari și cazaci, pînă ce polonii cer pace, deși se apăraseră lîngă Hotin>.

365 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI PATRU⁵²

403 VEȘTI DIN NORD

404 <Atacul cazacilor asupra Varnei și trimiterea unor șăici împotriva lor>.

Cînd cazacii au atacat granița de la Balcic, Siavuș pașa de la Silistra s-a dus în grabă și i-a atacat pe ghiaurii care ieșiseră pe uscat. Au prins o corabie și un număr oarecare de ghiauri, iar ceilalți au fugit pe mare ...

405 ... Și în acest ramazan⁵³ au sosit și au intrat în vistierie 700 de pungi (*kise*)⁵⁴, tributul (*hazine*) nenorocitului de Aga Matei⁵⁵, care se prăpădise ca voievod al Țării Românești. 450 <de kise> au fost date ca solde (*mevacib*).

⁵¹ Vasile Lupu.

⁵² 1064 H. = 22 noiembrie 1653—10 noiembrie 1654.

⁵³ Ramazan 1064 = 16 iulie—14 august 1654.

⁵⁴ La Kiatip Celebi: 1 000 kise (*Cronici turcești ...*, vol. II, p. 104).

⁵⁵ Aga Tatay, adică Matei Basarab (m. la 9 aprilie 1654).

Volumul al VI-lea (429 + 54 p.)

2 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI CINCI¹

28 ... Mai sus arătatul Derviș <Mehmed> pașa devenise amiral (*kapudan*) după ce fusese guvernator în eialetele: Bagdad, Anatolia, Alep, Bosnia și Silistra „.

122 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI ȘASE²

132 SITUAȚIA CANDIEI ȘI A INSULEI CRETA (GIRID)

<Turcii asediaseră Candia și raportau că situația e grea pentru ei, deoarece oastea slăbise>.

133 Sfatul s-a terminat, astfel că Siavuș pașa, în prezent valiu de Silistra, fost mare vizir, va merge la Creta cu titlul de serascher³, trecînd prin Binefșa⁴. De asemenea, cu el vor merge și oștile zise „aşağî-bölük“. S-a hotărît ca Husein pașa, care era serdar la Creta, să vină la Poarta fericirii cu corăbiile statului, care vor trece aceste oști la Creta, iar după ce se vor face toate pregătirile de plecare a flotei, să pornească, cu titlul și cu onoarea de capudan, în Marea Mediterană. Eialetul Silistrei a fost acordat vizirului Sarî-Kenan pașa⁵ ...

154 SOSIREA MARELUI VIZIR SIAVUȘ PAȘA LA ÎNALTA POARTĂ

Vizirul Siavuș pașa, sosind în grabă din partea Silistrei doar cu 40—50 de oameni, a intrat la Poartă în a 19-a zi a lunii mai sus arătată⁶, în ziua de joi ...

161 <După 9 receb>⁷ amiralitatea a fost acordată beilerbeiului de Silistra, vizirul <Sarî> Kenan pașa ...

¹ 1065 H. = 11 noiembrie 1654—30 octombrie 1655.

² 1066 H. = 31 octombrie 1655—19 octombrie 1656.

³ Siavuș pașa e numit din nou mare vizir (5 martie—30 aprilie 1656).

⁴ Binefșa, Benefşe sau Menekşe, vechea Menemvasia (în estul Moreii).

⁵ Sarî-Kenan pașa, ginerele lui Siavuș pașa. A fost valiu de Buda, de Silistra și amiral (*kapudan*).

⁶ 19 cemazi I 1066 = 15 martie 1656.

⁷ 9 receb 1066 = 3 mai 1656.

170

REÎNNOIREA CAJMACAMULUI

Cînd Siavuș pașa devenise <mare> vizir, conducerea eialetului Silistrei, unde fusese el guvernator, fusese dată ginerelui său Sarf-Kenan pașa. Dar cînd Firari-Mustafa pașa, care era capudan, obținuse postul de guvernator de Egipt, predînd 400 de pungi, Sarf-Kenan pașa devenise iarăși capudan, înainte de a trece în guvernarea Silistrei. Atunci, un genereos, cu numele de Gürdji-Osman pașa, obținuse postul Silistrei cu mari sume de bani, luate pe datorie, dar, înainte de a-l ocupa, zicînd că acesta nu face cît Rumelia, fusese schimbat, de curînd, din Silistra în eialetul Rumeliei.

171

<După ce Kodja-Iusuf pașa, caimacamul marelui vizir⁸> a fost schimbat și mutat în eialetul Silistrei, a fost numit caimacam Haydar-agazade Mehmed pașa⁹ ...

174

... Cu scopul de a-l face pe acel vînat sălbatic să cadă în capcana răz-bunării¹⁰, i s-a acordat eialetul Silistrei.

... Dar Seidi-Ahmed pașa, sperîindu-se de pedeapsă pentru nelegiurie și pentru vinovățiile sale din trecut, se gîndea că acordarea eialetului Silistrei este tocmai pentru a-l face să cadă în capcană.

<Mai tirziu el a fost iertat pentru vinovățiile sale>.

175

Kodja-Iusuf pașa, care fusese mazilit de la căimăcămie, pornise spre Silistra. Dar cînd Silistra a fost acordată lui Seidi-Ahmed pașa, lui Iusuf pașa i s-a dat firman să se întoarcă din drum și să stea la Malgara¹¹ ...

185

... Seidi-Ahmed pașa pornise spre Silistra cu întreaga lui suită. În apropiere de Vize¹² i-a sosit știrea înfrîngerii flotei imperiale.

<El a pornit fără poruncă împărătească asupra ghiaurilor și i-a distrus pe cei care ieșiseră pe uscat pentru devastări. Pentru vitejiile sale, el a fost onorat cu daruri de la sultan și, fiind desemnat amiral (*kapudan*), a fost sfătuit să aibă grijă de pază>.

198

... Lui Haydar-agazade Mehmed pașa, care a fost mazilit de la căimăcămie, i s-a acordat postul Silistrei, care rămăsese liber după Seidi-Ahmed pașa.

232

<Haydar-agazade Mehmed pașa fiind scos din orașul Istanbul, cu titlul de guvernator al Silistrei, a fost ucis la ciftlicul său de către bostangibași>.

235

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI ȘAPTE¹³

252

SPÎNZURAREA PATRIARHULUI¹⁴

S-a pus mîna pe scrisoarea falsă și cu un cuprins plin de minciuni a intrigantului patriarh grecesc de la Istanbul, trimisă unui necurat cu numele de Constantin¹⁵, voievodul Țării Românești. În cuprins, el căuta să-l înșele

⁸ Siavuș pașa.

⁹ Haydar-agazade Mehmed pașa, caimacam la Poartă. Omorît în anul Hegirei 1066 (1656), înainte de a pleca spre Silistra, unde era numit beilerbei.

¹⁰ Seidi-Ahmed pașa. A fost mare amiral (*kapudan*) pe vremea sultanului Mehmed al IV-lea. A condus expediții în Transilvania. De asemenea, a fost și valiu de Bosnia. A fost ucis de Köprülü-Mehmed pașa.

¹¹ *Malgara* sau *Malgara*, localitate în Rumelia.

¹² *Vize*, oraș în Rumelia, în apropiere de Constantinopol.

¹³ 1067 H. = 20 octombrie 1656—8 octombrie 1657.

¹⁴ Partenie al III-lea (1656—1657).

¹⁵ Constantin Șerban (1654—1658).

pe voievod. Astfel, s-a aflat de trădarea lui. Când i s-a arătat <scrisoarea> și când a fost întrebat, <patriarhul> a răspuns: „În fiecare an am trimis mereu astfel de scrisori pentru a se strînge daruri“. Susținînd aceasta, el a fost spînzurat la Parmak-Kapu. Cuprinsul scrisorii afurisitului era următorul: „A rămas puțin pentru pieirea musulmanilor. Strigătul pentru credința lui Iisus va cuprinde din nou lumea. Să fiți pregătiți pentru aceasta. În scurt timp va trebui ca toate vilaietele să intre în mîinile creștinilor, iar adoratorii de cruci și de clopote vor deveni stăpîinii tuturor țărilor“.

<Acest patriarh se amesteca în toate intrigile din Istanbul și umbla în haine de ienicer. În casa lui s-au găsit 40—50 de rînduri de fesuri cu turbane și alte lucruri pe care el le utiliza în scopuri de intrigă>.

257 ... Hatmanul¹⁶ neamului rebel care devenise renumit cu porecla de
258 „cazacul frate“ a trimis sol la scaunul Curții milostive a sultanului și, arătîndu-și supunea, s-a rugat să i se dea și lui din partea Înaltei Curți: cucă (*bürk*) împodobită cu aur și tui (*tug*) și steag, așa cum se făcea pentru voievozii Țării Românești și Moldovei. Dar nu s-a dat deloc crezare în supunerea arătată, de formă, de cel cu sfîrșit nenorocit. Era clar că favorurile pentru el-l-ar fi supărat pe hanul tătăresc. De aceea cererea sa nu a fost aprobată. I s-a răspuns îndată ca să se poarte bine cu hanul și că prietenia lui cu tătarii se întoarce tot în partea aceasta ...

289 LUPTA HANULUI TĂTĂRESC ÎN TRANSILVANIA

Din pricina dușmăniei pe care craiul leșesc o purtase fostului han tătăresc¹⁷, se făcuseră expediții asupra lui timp de aproape zece ani. Țările sale fuseseră distruse și ruinate, raialele sale căzuseră în robie, iar oastea sa fusese împrăștiată. De aceea starea lor devenise jalnică, iar plămîinii lor se umpluseră de sînge.

Înceind pace cu Mehmed Ghirai¹⁸, care este acum han la tătari, fuseseră liniștiți un timp oarecare, prin ocrotire. Dar, afurisitul numit Rákóczi¹⁹, craiul Transilvaniei, se gîndise astfel: „Din cauza tulburărilor și pîrjolului din țara leșească, prin sforțări ar fi cu putință supunerea ei“. De aceea el se înțelesese cu voievozii Țării Românești²⁰ și Moldovei²¹ și, pentru a deveni stăpîn independent, a cerut ajutor și de la craiul suedez. El pornise din reședința sa cu 60 000 de ghiauri renumiți și se duse asupra țărilor leșești. Când această știre fusese anunțată la Pragul împărăției, s-a emis mai întîi o poruncă imperială pentru ca gloriosul han tătăresc²² să plece în expediție asupra mai sus arătatului Rákóczi și să-l pedepsească pe cît va fi posibil. Gloriosul han, la rîndul său, îndeplinind obligațiile arătate în firman, pornise cu 200 000 de tătari vînători de dușmani și ajunsese la granița Imperiului otoman. Rákóczi tocmai venea asupra țării leșești revărsîndu-se ca un torent de apă. Când a aflat de pornirea hanului cu oaste nenumărată, el și-a așezat tabăra

¹⁶ Bogdan Hmelnițki.

¹⁷ Islam Ghirai al III-lea (1644—1654).

¹⁸ Mehmed Ghirai al IV-lea, hanul Crimeii (1642—1644 și 1654—1665).

¹⁹ Gheorghe Rákóczi al II-lea (1648—1660).

²⁰ Constantin Șerban (1654—1658).

²¹ Gheorghe Ștefan (1653—1658).

²² Mehmed Ghirai al IV-lea (1654—1665, a doua oară).

în locul unde ajunsese și a avut convingerea că a tras zid în fața tătarilor înfuriați ca marea.

290

Pentru a-i risipi pe cei neștiutori, întinși pe șes, hanul l-a însărcinat pe prințul calgai, cu peste 100 000 de ostași, să devasteze și să prade vilaietul lui Rákóczi, iar populației să-i pricinuiască pagube. De aceea oastea distrugătoare a pornit în țara Transilvaniei și a intrat prin casele și ținuturile lor ca un șuvoi aducător de nenorociri.

Rákóczi, aflînd de această măsură bună (a hanului), s-a gîndit să-și apere vilaietul și, scoțîndu-și din cap dorința de a deveni crai leșesc, a părăsit tabăra pe care o pregătise pentru a-i servi ca întăritură și a pornit în apărarea țării sale.

Fața și spatele fiindu-i închise de oștile prințului calgai și de ale hanului, el nu mai avea cum să scape de cele două oști. Îndată ce s-au întîlnit, ei s-au ciocnit în luptă și măcel ca valurile unui ocean.

Potrivit versurilor:

„Săgețile oștii tătărești, care curg ca lumina,

Au prefăcut, cu sînge de dușman, șesul întins într-o grădină de lalele“, zefirul cuceririi și victoriei a suflat din partea musulmanilor și copitele cailor vitejilor au călcat pe acel cîmp de bătălie oastea dușmană. Astfel, cu mîna rece și vitează, ei au devenit victorioși ca în epopeea bătrînului Rustem²³.

Deși în luptă (oștile) transilvane nu puteau fi atinse măcar, totuși ele s-au făcut de rușine în această bătălie. Din partea oștirii musulmane au rămas pe loc, prin rănile produse de săgeți, doar nouăzeci de tătari, pe cînd din partea ghiaurilor au fost trecuți prin sabie aproape 20 000 (de ostași). Alți 20 000, împreună cu peste 700 de ghiauri renumiți, au fost ferecați în lanțuri. Afurisitul care le era căpetenie a scăpat doar cu vreo 300 de oameni; ceilalți au fost distruși, au căzut prizonieri sau au fost risipiți. Pungi pline de drahme și dinari, multe mii de care pline de provizii și 150 de tunuri mari de cetăți, toate au trecut în mîinile gloriosului han. După aceea, oastea leșească a devastat vilaietul lui Rákóczi-oglu și l-a prădat, dărîmînd pînă la pămînt multe sute de cetăți vestite. Această știre a ajuns la Poarta fericirii împreună cu un prizonier renumit și cu vestea că pentru eliberarea unei rude apropiate a lui Rákóczi-oglu au dat hanului 300 000 de guruși. Pentru a înveseli inimile oamenilor s-au făcut mari petreceri, iar ca răsplată pentru acest serviciu s-au trimis gloriosului han, prin chehaiaua capugiilor, scrisoare împăratească de felicitare și hilat împărateesc și hanger și sabie și brîu împodobit cu aur, precum și pietre prețioase. Ele fiindu-i acordate, i s-a trimis și un cort împărateesc tot atît de prețios. Această luptă cu cel din Transilvania s-a relatat după povestirea lui Aziz efendi²⁴ și Vedjihi²⁵.

291

Isazade efendi²⁶ și Mehmed Halife²⁷ tot așa au povestit în cronicile lor această întîmplare. Ei au povestit și o măsură bună a hanului tătarilor în această expediție: Mai înainte de aceasta, murînd principele Transilvaniei²⁸, în locul lui domnia (*banlıđı*) Transilvaniei se acordase unui nedemn cu numele de Rákóczi-oglu Gheorghe²⁹, care era închis la Yedi-Kule. Cînd acesta s-a

²³ Rustem, erou legendar în mitologia orientală.

²⁴ Aziz efendi, Karacelebizade, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești...*, vol I).

²⁵ Husein Vedjihi, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești*, vol. II, p. 166—188).

²⁶ Isazade Abdullah efendi, istoriograf otoman (cf. *G.O.W.*, p. 278).

²⁷ Mehmed Halife, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești...*, vol. II, p. 189—202).

²⁸ *Erdel banı*, Gheorghe Rákóczi I.

²⁹ Gheorghe Rákóczi al II-lea.

așezat la reședința sa de guvernare, gândul său fiind la intrigă, a dezvăluit cu amănunte cetelor de ghiauri veștile întâmplate în timpul cât a fost închis, precum și tulburările intervenite în orînduială și le-a spus: „Eu cunosc starea oștii și situația visteriei Dinastiei otomane. Le lipsește, în mod sigur, puterea de rezistență, iar situația lor este tristă datorită neînțelegerilor și dușmăniilor existente între ostași și demnitari. În timp ce ei se ocupă în partea mării cu venețienii, noi să-i atacăm de pe uscat. Pînă la Istanbul nu există oaste care să vină în fața noastră și să ni se opună”. Spunînd astfel, el s-a înțeles și a încheiat alianță cu ghiaurii din jur. Cunoscîndu-se îndeosebi înțelegerile și hotărîrile sale cu voievozii Țării Românești și ai Moldovei, fusese însărcinat hanul tătăresc, Mehmed Ghirai, pentru a-l învăța minte și pentru a-l pedepsi. Numai că voievozii Țării Românești și Moldovei nu erau împreună cu el, ci trimisera, cu toate oștile lor, numai pe boierii lor curajoși și renumiți. Cînd oastea tătărească a venit în apropiere ca la vreo două conacuri de locul unde Rákóczi-oglu își făcuse tabăra, cu cetele sale de ghiauri, <hanul> a luat o înțeleaptă măsură și anume: prinseseră de la ghiauri cîteva limbi. Îmbrăcînd cîteva mii de viteji din oastea tătară în înfățișare de ostași osmanlii, el i-a trimis, în timpul nopții, în afara oștii sale. Și în zori de zi, ducîndu-i pe prinși (*dil*) la locul de execuție, i-a pus să spună <tot ce știu>. Tocmai în momentul cînd urmau să fie omorîți, au venit în grabă cîteva vestitori tătari și, intrînd la Divanul gingizid, au anunțat astfel: „Hanul meu, să-ți fie o veste bună că s-a trimis din partea padișahului o oaste de 15 000 de oameni echipați ușor. Au sosit acum”. Ca și cum ar fi drept mulțumire, prinșii au fost iertați. Aceștia, ieșind din Divanul hanului, au privit oastea care apărea cete după cete în înfățișare de osmanlii și apoi au trecut în partea taberei lor.

292

Spunînd lui Rákóczi-oglu care este situația, ei au grăit că, afară de atîtea mii de ostași tătari, au sosit în ajutor 15 000 de ostași și din partea osmanliilor și că în noaptea aceasta sau în noaptea următoare vor da, în mod sigur, un atac asupra oștii. La această veste, Rákóczi-oglu a fost cuprins de groază, dar pentru ca ostașii să nu se risipească și să nu fie urmăriți de oastea musulmană, el nu a răspîndit această veste. El le-a zis: „Unul dintre beii cetății din cetățile apropiate m-a invitat pe mine. De aceea mă duc la zaiafet”. Și luînd cu el cîteva nenorociți, în care avea încredere și care îl ascultau, s-a despărțit de oastea sa și a fugit în timpul nopții. În ziua următoare sosind oastea tătărească și nedînd nici un răgaz ghiaurilor, i-a ucis. Tătarii au luat robi vreo 40-50 mii dintre ei, neajutați de nimeni. Majoritatea căpeteniilor Transilvaniei au pierit în această bătălie sau au căzut prizonieri. Vestea acestei victorii și a întoarcerii oștirii tătărești, norocoasă și biruitoare, sosise mai înainte de vestea cuceririi insulei Bozdja³⁰. Iscîndu-se evenimentele din Transilvania, povestite mai sus, iar supunerea ghiaurilor Țării Românești și ai Moldovei față de <transilvănean> fiind sigură, s-au adevărit știrile cuprinse în arzurile și mahzarurile care veneau de la serhat. De aceea a devenit necesară restabilirea ordinii în acele părți și pentru aceasta s-au trimis marelui vizir³¹ hatt-i-șerif, sabie și hilat. Cînd s-a întors vistiernicul Solak-Mehmed aga, care i le duse, marele vizir a trimis prin mai sus arătatul aga un arz

293

³⁰ *Bozdja-Ada (Bozcaada)*.

³¹ Köprülü Mehmed pașa (1656—1661).

către tronul împărătesc și a făcut cunoscut că pentru îndepărtarea mai sus arătatei răscoale din ținuturile de miază-noapte este necesar ca padișahul să pornească la Adrianopol, vechea reședință. Prin urmare, hotărîndu-se plecarea padișahului în capitala Adrianopol, s-a început pregătirea celor necesare ...

302 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI OPT ³²

PORNIREA ÎMPĂRATULUI SPRE ADRIANOPOL ^{32a}

Printre evenimentele anului trecut s-a povestit că, pentru a porni o expediție pe uscat împotriva venețienilor și pentru a pune ordine în situația Țării Românești și Moldovei și a altor țări nordice, care fuseseră tulburate datorită intrigilor lui Rákóczi-oglu, se hotărîse ca măriasa padișahul, ocrotitorul lumii, să se îndrepte spre Adrianopol (*Edirne*).

⟨Padișahul a pornit spre Adrianopol în ziua de joi, 25 zilhicce, anul 1067³³ și a sosit în ziua de duminică, 20 muharrem 1068³⁴⟩.

308 SCHIMBAREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI AL MOLDOVEI ȘI SERDARIATUL LUI FAZİL (*Fazıl*) PAȘA ÎMPOTRIVA ACESTORA

Se scrisese mai sus că, mai înainte, cînd Rákóczi-oglu, craiul Transilvaniei, pornise din reședința sa de domnie cu 60 000 de ostași asupra ghiaurilor leși, el fusese zdrobit de hanul tătăresc, care își făcuse datoria față de firmanul împărătesc. Atunci ieșise la iveală că voievozii Țării Românești și Moldovei, care arătau față de înalta împărăție supunere de formă, se înțeleseseră și făcuseră alianță pe ascuns cu afurisitul mai sus arătat. Cînd măriasa padișahul lumii, podoaba feței pămîntești, pornise să-și ia revanșa asupra ghiaurilor venețieni, se trimiseseră de cîteva ori și voievozilor din Țara Românească și Moldova ilustre porunci de acest fel: „Să vă pregătiți cu oștile voastre pe cît va fi cu putință și să veniți la expediția victorioasă!”. Afurisiții, pricinuitori de stricăciuni, fiind mîndri de vistieriile lor, se apucaseră să prezinte scuze neîntemeiate și nu se conformaseră, dînd răspunsuri cu pretexte și că vor întîrzia. Era lege din trecut ca atunci cînd marii sultani ai dinastiei otomane, stăpînii lumii, onorau cu prezența lor norocoasă capitala Adrianopole, voievozii Țării Românești și Moldovei să vină să se închine cu peșcheșuri multe la scara împărătească și să slujească cu oștile lor în expedițiile la care pornea împăratul. De aceea ei fuseseră poftiți la Adrianopol. Dar fiind hotărîți pentru gîlceavă, ei au pornit din nou pe calea scuzelor și motivărilor și nu au venit. Mai mult, voievodul Țării Românești, ghiaurul fricos căruia i se spunea Constantin, s-a agîtat nebunește aruncînd cuvinte ca: „Dacă mă duc, mă duc cu sabia mea!”

Astfel, ațîțindu-se zelul, a devenit necesară schimbarea lui. Lui Fazıl pașa, aflat la Strîmtori, i s-au acordat sangeacurile Silistra și Nicopole și a fost trimis în acele părți.

³² 1068 H. = 9 octombrie 1657—28 septembrie 1658.

^{32a} Mehmed al IV-lea (1648—1687).

³³ 25 zilhicce 1067 = 4 octombrie 1657.

³⁴ 20 muharrem 1068 = 28 octombrie 1657.

Potrivit alianței lor din trecut, afurisiții, despre care s-a spus mai sus, au cerut din nou ajutoare unul de la altul și au pornit la răscoală. Acestea fiind cunoscute de împărat, s-a trimis mai întâi gloriosului han un hatt-i-humaiun pentru ca să trimită un serdar renumit cu 30—40 mii de ostași tătari, și, potrivit ilustrului firman, să aștepte prin părțile Chilie și Akkermanului. În al doilea rând, s-a dat firman lui Fazıl pașa, care se afla la paza Silistrei, să se pregătească cu oastea de serhat pe care o avea. De asemenea, au fost trimiși, în partea mai sus arătatului pașă, și câțiva bei dintre emirii Rumeliei. Potrivit ilustrului firman al împăratului, măria-sa hanul tătăresc a numit pe prințul calgai Gazi Ghirai³⁵ serdar peste o oaste de vreo 30 000 de ostași fătari și i-a trimis în localitățile poruncite. Fazıl pașa, la rîndul său, s-a dus la Ruscuc cu oastea sa de gardă, ridicînd și pe ienicerii și pe zaimii și pe timarioții, împreună cu serdarii și cu chehăile și cu alaibei și cu ostașii din vilaiet, care se aflau printre populația din Dobrogea și prin acele împrejurimi. Ei s-au adunat acolo și așteptau firmanul. În timpul acesta au fost maziliți voievodul Țării Românești, Ștefan³⁶, care era unul dintre necredincioșii maghiari, și voievodul Moldovei, Constantin³⁷, iar în locurile lor, voievodatul Țării Românești a fost acordat, din partea Curții, ocrotitoarea lumii, supusului creștin numit Radul-oglu Mihnea³⁸, iar voievodatul Moldovei a fost acordat supusului creștin numit Ghica³⁹.

310 Potrivit ceremoniilor din trecut, după ce au fost îmbrăcați la Divanul împărătesc cu hilate și cu üsküf-uri, ei au fost trimiși împreună cu Ismail aga, ceașușbași, pentru a fi instalați la reședințele lor de domnie. Cînd au ajuns la Silistra, predecesorii lor, aflînd de mazilirea lor, au adunat oști, făcînd mari pregătiri și, intrînd în tabere, stăteau gata de luptă și măcel. În timpul acesta, ostașii tătari, fiind însărcinați să devasteze acele părți și să pricinuiască stricăciuni, au măcelărit cu sabia pe cei care li s-au opus, au luat robi și au ferecat în lanțuri pe cei care au cerut aman. Un alai <de ghiauri> se întărise în tabără cu vistieria purtătoare de nenorociri și cu multe muniții. De aceea, oastea împrăștiată nu a putut să meargă asupra lor fără pregătire. Dar, devastînd și prădînd împrejurimile și distrugînd și dărîmînd satele și cîmpiile, nenorociseră toate colțurile. Fazıl pașa, care era serdar, mergea însă încet, spunînd că a merge cu un număr mic de oaste asupra taberei și a da luptă nu ar însemna decît înfrîngere și distrugere. Așa cum s-a arătat, din pricina prădărilor și devastărilor și stricăciunilor, raialele țării s-au necăjit și s-au supus cerînd aman. De asemenea, și cei care se aflau în tabără s-au împrăștiat treptat, iar afurisitul⁴⁰ cel fără de credință, neputînd să mai stea, a fugit cu rudele sale în partea Transilvaniei. Punînd pe tron, la reședința sa, pe noul voievod⁴¹, după ce grijile de aici au fost îndepărtate, ei au pornit asupra Țării Românești. De asemenea, nici pregătirile voievodului mai sus arătat⁴² nu au folosit la nimic, deoarece boierii și cei renumiți dintre raialele sale, venind, s-au supus și s-au închinat. Atunci el, la rîndul său, ridicîndu-și avuția și familia, a fugit în partea lui Rákóczi-oglu. De asemenea, și voie-

³⁵ În text: „pe prințul calgai și pe Gazi Ghirai”.

³⁶ Gheorghe Ștefan, de fapt al Moldovei.

³⁷ Constantin Șerban, de fapt al Țării Românești.

³⁸ *Erdel-oglu*, în loc de *Radul-oglu*, Mihnea al III-lea Radu (martie 1658—noiembrie 1659).

³⁹ *Lika*, Gheorghe Ghica (martie 1658—noiembrie 1659).

⁴⁰ Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei.

⁴¹ Gheorghe Ghica, în martie 1658.

⁴² Constantin Șerban.

vodul Țării Românești fiind instalat la locul său⁴³, s-a raportat la Pragul califatului că grijile pricinuite de ambii <voievozi> au fost îndepărtate cu ușurință. Atunci, serdarul oștii tătărești, prințul calgai Gazi Ghirai, a obținut favoruri din partea șahișahului lumii și i s-a trimis cu chehaiaua de capugii, Kadri aĝa, un lanț de aur și hanger împodobit.

311 Ceea ce s-a scris pînă aici este descrierea lui Vedjihi, dar descrierea amănunțită a lui Isazade este următoarea: „Lui Fazil pașa^{43a} i se emisese o scrisoare imperială severă, spunîndu-i-se: «Cu orice preț, să pui mîna pe afurisitul de Constantin, voievodul Țării Românești»”. Noul voievod, venind la Rusciuc cu ischemle-agasî, sosise și știrea că oastea tătărească venise în apropiere. Atunci, deși era necesar ca oștile ghiaurilor să fie atacate din toate părțile, totuși, Fazil pașa, fiind naiv și lipsit de priceperea de a lua măsuri și de a face pregătiri, a pornit cu întîrziere, deși Bucureștiul (*Bükreş*) se afla la un menzil de Giurgiu, iar Țirgoviște la două menziluri. El motiva că, de frica pregătirilor sale mari, oștile lor vor fi nimicite cu ușurință.

312 Abia după ce ghiaurul numit Constantin a trecut cu averea și cu familia sa la granița maghiară^{43b}, el a ajuns, cu mare greutate, în 17 zile, la Țirgoviște și, găsind pustiu orașul, l-a incendiat și l-a dărîmat. Povestitorii spun că <Fazil pașa> nu s-a dus asupra taberei și nu s-a luptat cu ea, deoarece ar fi primit din mîna ghiaurului care era tîlmaci între ei cei 20 000 de galbeni promiși pe ascuns, ca să întîrzie cu oastea sa pînă ce Constantin va fugi cu averea și cu familia sa și că, pentru lăcomia și lașitatea sa, el ar fi reținut oastea în loc. Armata tătărească, lovind satele lor, a luat în robie populația. Atunci, serdarul mai sus arătat a pus oameni la trecători și a luat robii de la tătari, cîți a putut, și a oprit pentru el pe cei care erau buni pentru creștinătate⁴⁴. De aceea, oastea tătară fiind nemulțumită de el, intrase dușmănie între prințul calgai și serdar. Numindu-l pe Mihnea⁴⁵ voievod la București, cînd s-au întors la Giurgiu, veniseră acolo Kadri aĝa, chehaiaua capugiilor, cu lanț și cu hanger pentru prințul calgai, precum și haseki Ibrahim aĝa, cu spadă împodobită și cu hilat împărătesc pentru serdar. Atunci, zaimii și timarioții, precum și restul oștirii, care se afla lîngă serdar, jeluindu-se lui haseki Ibrahim aĝa, i-au spus: «Dacă ar fi dorit serdarul nostru, nu încape îndoială că s-ar fi pus mîna pe Constantin. Dar el a dat dovadă de nepăsare. Un menzil de două zile l-a parcurs în 17 zile și astfel, ca și vbit, i-a permis lui Constantin să fugă cu averea sa și cu lucrurile sale. În timp de iarnă am dormit atîtea zile pe zăpadă. Cei mai mulți dintre noi ne-am îmbolnăvit și cu toții sîntem istoviți de oboseală. Oricare ar fi situația, acum misiunea e terminată, dar el tot nu ne dă voie și ne persecută, cerîndu-ne bani (*aķçe*) pentru slobozire...»”.

316

OMORÎREA LUI FAZİL PAȘA, VALIU DE SILISTRA

Așa cum s-a povestit mai înainte, Fazil pașa, care fusese însărcinat cu numirea voievozilor în Țara Românească și Moldova, pentru prinderea foștilor voievozi, precum și pentru rînduială în acele ținuturi, mișcîndu-se încet și cu nepăsare, oastea fusese nemulțumită de el, datorită măsurilor

⁴³ Mihnea al III-lea Radu, în martie 1658.

^{43a} Era valiu de Silistra (Oceacov).

^{43b} Adică în Transilvania.

⁴⁴ *Küfrete*, (?), probabil, în sens de „creștini destoinici”!

⁴⁵ Mihnea al III-lea Radu.

sale proaste. Ibrahim aga a povestit marelui vizir, cu amănunte, halul acestuia, iar din cauza prizonierilor luați din mâinile tătarilor și din alte motive, intrase dușmănie între el și prințul calgai. De asemenea, el călcase și hatrful hasekiului Ibrahim aga, care îi dăduse hilat și sabie, și nu-l respectase. El a povestit, de asemenea, și tot ce auzise de la oaste cu privire la situația acestuia.

Chehaiaua capugiilor, care se dusese la prințul calgai, a povestit și el, la rîndul său, atît în fața marelui vizir, cît și în fața padișahului învinuirile pe care le auzise. În scrisorile trimise de prințul calgai se vorbea de bine despre Kadri aga. De asemenea, el fiind un om de treabă și relatînd știrile pe care le obținuse în legătură cu situația acelor părți și arătînd și sinceritate, în ziua de 16 a lunii regeb ⁴⁶ i s-a acordat eialetul Silistrei. Pentru Fazl pașa, predecesorul său, fusese numit un capugibași spre a fi adus la Adrianopol. La începutul lunii ramazan ⁴⁷, chiar în ziua cînd a sosit la Adrianopol, a fost dus în fața împăratului, care l-a dojenit astfel: „Eu te-am numit serdar împotriva Țării Românești. De ce nu ai pus mîna pe ghiaurul Constantin? Un drum de două conacuri parcurgîndu-l în 17 zile, ai împiedicat oastea de la luptă și ai necăjit-o cu greutățile iernii aspre. Ai permis ca Constantin să fugă cu averea și cu suita sa. Eu te credeam om, tu însă ai fost un laș! Cînd oastea islamică a trecut Dunărea pe ghiață, cadiul din Rusciuc tocmai dormea, fiind un om care nu se deranja. Dar, deșteptîndu-se la bătăile tobelor, el s-a suit pe cal și, alergînd pe ghiață, a trecut pe partea cealaltă ca să te treacă pe tine. Bre afurisitule, tu ești serdar? Fără a-ți fi rușine, te-ai urcat într-o barcă, ai legat-o cu funii și ai trecut <Dunărea> punîndu să ți se tragă barca pe ghiață.

<După o serie de alte acuzații el a fost ucis imediat, din porunca sultanului>.

PORNIREA EXPEDIȚIEI ÎN TRANSILVANIA

Mai înainte, cînd voievozii Țării Românești ⁴⁸ și ai Moldovei ⁴⁹ fuseseră invitați la expediția victorioasă <împotriva venețienilor>, se trimisese, de asemenea, poruncă împărătească și lui Rákóczi-oglu ⁵⁰, care era principele Transilvaniei. Principatul mai sus arătat era o crăiie independentă. Cînd răposatul sultan Suleiman han — locul să-i fie în rai! — cucerise cetatea Buda și dărîmase și devastase țările austriece și germane, atunci fuseseră supuse și acele ținuturi ⁵¹. Ei luaseră asupra lor haraciul, cu condiția ca principii lor să fie numiți din partea Înaltului Devlet. De atunci pînă acum ei trimiteau în fiecare an 10 000 de galbeni haraci și, potrivit obiceiurilor din trecut, trimiteau anual daruri și peșcheșuri vizirilor și demnitarilor împărăției. Ca și voievozii din Țara Românească și Moldova, cînd murea unul din principii lor, cel care urma să fie principe, potrivit legilor lor, apela la Poarta fericirii. I se trimiteau hilat și surguci, iar din partea ogeacului de ieniceri i se trimitea üsküf. Din partea Înaltului Devlet mergea un capugibași cu rangul de ischemle-agasî ⁵² și, astfel, erau puși pe tron la reședința lor de

⁴⁶ 16 regeb 1068 = 19 aprilie 1658.

⁴⁷ 1 ramazan 1068 = 2 iunie 1658.

⁴⁸ Constantin Șerban.

⁴⁹ Gheorghe Ștefan.

⁵⁰ Gheorghe Rákóczi al II-lea.

⁵¹ Ținuturile Transilvaniei.

⁵² Ischemle-agass.

domnie. Fiind numit pe timpul domniei măriei-sale sultanul Ibrahim han ⁵³, răposatul, Rákóczi-oglu, care se afla pînă acuma la domnie, potrivit firii sale de hain, pornind la intrigă, dorise, mai înainte de aceasta, crăia țării leșești, pentru a-l face pe fiul său principe în Transilvania. El adunase oaste mare, cerînd ajutor și din Suedia (*Isveç*), Țara Românească și Moldova. Cînd el a mers asupra țării leșești, craiul leșesc ^{53a} a apelat la Pragul cel înalt și a cerut ajutorul acestuia. Se povestise mai sus că, pentru a-l lovi fără cruțare, fusese desemnat hanul Crimeii și i se dăduse mai sus arătutului afurisit pe-deapsa cuvenită. Neastîmpărîndu-se și neascultînd nici poruncile înalte care i se emiteau, el trimisese răspunsuri false și scuze neîntemeiate. De asemenea, și voievozii fugiți din Țara Românească și Moldova, refugiindu-se lîngă el, i s-a trimis acestuia pentru a treia oară ilustru firman în care i se spunea: „Pe mai sus arătații <voievozi> să-i trimiți la Poarta cea ocrotitoare a lumii, iar tu să te închini personal la Pragul împărăției pentru reînnoirea domniei“. Dar el nu a respectat nici această <poruncă>. De aceea s-a amînat atunci expediția asupra venețienilor și s-a hotărît expediție pentru restabilirea ordinii în Țara Românească și Moldova și pentru răzbuinare, prin pedepsirea celui pomenit mai sus.

319

Astfel, în a zecea zi a lui regeb din anul mai sus arătat ⁵⁴, cînd primăvara vestea semne de bun augur, cortul împărătesc a fost așezat în șesul Adrianopolei ...

INTRIGA LUI NAKKAŞ-HASAN ȘI UCIDERA LUI, PRECUM ȘI A UNOR PROVOCATORI DE TULBURĂRI

<Nakkaş-Hasan aga fusese iertat prima dată, fiind doar mazilit>.

320

... În timpul acesta, cînd oastea islamică fusese desemnată pentru a merge în expediția din Transilvania, el s-a gîndit să ia o slujbă folositoare...

321

VENIREA PADIŞAHULUI, OCROTITORUL LUMII, LA CORTUL IMPERIAL ȘI SERDARIATUL MARELUI VIZIR KÖPRÜLÜ MEHMED PAŞA ⁵⁵ ÎN EXPEDIȚIA ÎMPOTRIVA TRANSILVANIEI

În a douăzeci și doua zi a lunii ramazan ⁵⁶, sultanul ⁵⁷ a plecat de la Adrianopole la cortul său din șes. El l-a numit serdar și l-a onorat cu daruri pe marele vizir Köprülü Mehmed paşa. În vederea expediției, mulți au fost îmbrăcați cu hilaturi și cu veșminte scumpe ...

339

DESCRIEREA PLECĂRII MARELUI SERDAR ÎN VILAJIETUL TRANSILVANIEI ȘI CUCERIREA CETĂȚII INEU (YANOVA)

Așa cum s-a scris mai înainte, în ziua de 22 ramazan a anului 1068, marele vizir se ridicase din Adrianopole cu oastea musulmană și pornise asupra Transilvaniei. Înainte de aceasta, se trimisese o ilustră scrisoare imperială

⁵³ Ibrahim I (1640—1648).

^{53a} Jean-Cazimir (Jean II) Wassa (1648—1669).

⁵⁴ 10 regeb 1068 = 13 aprilie 1658.

⁵⁵ Köprülü Mehmed paşa, mare vizir (1656—1661).

⁵⁶ 22 ramazan 1068 = 23 iunie 1658.

⁵⁷ Mehmed al IV-lea (1648—1687).

pentru ca și gloriosul han tătäresc⁵⁸ să pornească repede cu oastea tătară și cazacă și să se grăbească în drum spre Transilvania. Marele serdar, parcurgînd distanțe, a intrat la Belgrad. Fuseseră însărcinați să meargă la lupta sfîntă, alături de serdar, și muhafizul Budei, Kenan pașa, cu oastea de serhat, și beilerbeiu de Silistra, Kadri pașa, cu oastea eialetului său propriu și cu levezii din Dobrogea și hanul tătäresc, cu nenumărați tătari, precum și peste 12 000 de ostași din partea craiului leșesc. Făcînd slujba de Bayram⁵⁹ la Filipopol⁶⁰, ei s-au îndreptat spre Transilvania. Cînd au sosit cu oastea purtătoare de victorie la granița dușmanului, au construit din nou un pod peste fluviul numit ...⁶¹, care curge în acea parte. Oastea asemănătoare unui ocean, trecînd, ca un torent ce se agită, peste podul trainic, a intrat în țara dușmană. Cetatea puternică numită Ineu, care se află în acel loc, era cheia țărilor ghiature. Ea fusese anexată țărilor osmane și fusese stăpînită de comandanți ai împărăției încă de cînd răposatul sultan Suleiman han se îndreptase în expedițiile împotriva țărilor austriece (*Nemçe*) și germane (*Alaman*). În timpul nenorocirilor din expedițiile împotriva maghiarilor, care avuseseră loc pe vremea sultanului Mehmed⁶², ea căzuse, pe o cale oarecare, în mîinile ghiaurilor și, din neglijența serdarilor de margine, rămăsese la ei pînă în clipa aceea.

Cucerirea și întărirea acelei cetăți fiind mai importantă decît toate, s-a descins în partea aceea. Beilerbeii care fuseseră însărcinați cu distrugerea, cu devastarea și prădarea împrejurimilor au distrus în grabă, prin incendii, orașul <cetății>. Afară de cetate, nu au lăsat nici o bucurie. Dușmanii credinței, întărindu-se în cetate, se pregătiseră pentru luptă și măcel. În noaptea aceea s-a dat firman ca ienicerii să intre în metereze și, pe la miezul nopții, ei au intrat în ele. După ce fiecare s-a pregătit în șanțul său, au fost aranjate în jurul ei tunuri mari și grele. De asemenea, pe locurile pe unde se putea umbla, au fost așezați, după porunci, pușcași și, folosindu-se toate mijloacele, <cetatea> a fost asediată de jur împrejur. După aceea, cînd, dis-de-diminează, ostașii nenorociți au văzut că sînt asediați din toate părțile de oastea asemănătoare unui ocean, ei și-au pierdut, de frică, mințile și, pentru a se salva, nu au văzut altă ieșire decît aceea de a preda cetatea. De aceea au trimis pe cîțiva oameni vestiți dintre ei cu rugămîntea de aman. Potrivit conținutului versetului „iertare din partea celor victorioși!”, rugămîntea lor a fost acceptată cu măreție și li s-a dat aman, cu condiția ca pînă seara să iasă <din cetate>. Era prima zi a lunii zilka'de⁶³ cînd intraseră în metereze, iar în ziua următoare cetatea a fost cucerită și ocupată. După aceea s-a dat permisiune ca cetele de ostași să pornească cete după cete asupra acelor pîlcuri nedemne pentru devastarea și prădarea ținuturilor inamice. Dar cînd hanul tătäresc, potrivit ilustrului firman emis mai înainte, a călcat granița dușmană cu mai mult de 200 000 de ostași tătari și cazaci, aceștia au devastat și au prădat pe unde au nimerit, pe unii locuitori luîndu-i prizonieri, iar pe alții ucigîndu-i. Îndată ce au sosit în orașul numit Belgrad⁶⁴, care era capitala afurisitului mai sus arătat, ostașii cazaci nu au ținut seamă de tunurile și

⁵⁸ Mehmed Ghirai al IV-lea (1654—1666).

⁵⁹ *Bayram* (rom. Bairam), Aici e vorba de *Ramazan Bayrams*, din 1 șevval 1068 (2 iulie 1658).

⁶⁰ *Filibe*; azi Plovdiv, oraș în R. P. Bulgaria.

⁶¹ Spațiu liber. E vorba de riul Mureș.

⁶² Mehmed al III-lea (1595—1603).

⁶³ 1 zilka'de 1068 = 31 august 1658.

⁶⁴ Alba Iulia.

puștile lor și au intrat repede sub zidurile cetății. În mai puțin de 3—4 ore de luptă ei s-au urcat cu scările deasupra <zidurilor> cetății și au deschis porțile orașului. Atunci, ostașii tătari, care erau însărcinați cu distrugerea și cu dărîmarea, intrînd în cetate, au prădat orașul în sus și în jos și din colț în colț. Ei au smuls prăzi dintre lucrurile prețioase și demne de admirat. Necredincioșii, neputînd să stea în acele părți, fugiseră pînă la o cetate puternică aflată în apropiere de granița austriacă. Cei care rămăseseră, ca ostași, de asemenea, neavînd căpetenii, nu au putut să stea pe loc și au fugit spre a se adăposti în munții greu de străbătut. De aceea, în ținuturile arătate, nefiind nici ostași și nici comandanți <ghiauri>, oastea <musulmană> se plimba în voie. Tătarii, vînători de dușmani, căutîndu-i și distrugîndu-i fără frică, i-au trecut prin sabie pe cei mai mulți dintre ei, iar familiile lor au fost luate în robie. Acei care se numeau raiale, suferind din cauza persecuțiilor oștii, au cerut să se umilească și să-și rănească inimile prin supunere și închinare. Ele au cerut aman, iar cînd au intrat în oastea victorioasă, rugămîntea lor a fost ascultată și primită. După ce oastea devastatoare a fost oprită de a mai lua prăzi, a fost numit principe în Transilvania un beizade cu numele de Acațiu Barcsai⁶⁵, care era unul dintre beizadelele Transilvaniei și care, mai înainte, fusese în serviciul de defterdar al lui Rákóczi-oglu. La cei 15 000 de galbeni, pe care-i dădeau anual ca haraci către înalta împărăție, s-au adăugat încă 25 000 de galbeni, completîndu-se cei 40 000 de galbeni. După ce <Acațiu> a acceptat și a luat asupra sa ca să trimită la Curtea împărătească, numai în anul acela, 1 000 de pungi (*kise*), drept semn pentru acordarea principatului, i s-au dat hilat, cucă și buzdugan (*topuz*) în ziua de 15 a lunii zilhidje⁶⁶. În ziua de 11 a lui zilhidje⁶⁷ Timișoara a fost acordată lui Cenghizade Ali pașa, care era mazilit de la Agria. Condiția era ca cel care va fi valiu de Timișoara să stea acolo. Se hotărîse să se meargă asupra cetății Yeni-Kale, pe care o întărise afurisitul cel mai sus arătat. Dar tocmai în momentul începerii asediului cetății sosise, din partea padișahului, haseki-aga cu un hatti-i-șerif prin care îl invita <pe vizir> să se întoarcă în grabă. Dar marele vizir nu răspîndise știrea invitației, ascunzînd-o. După ce a reușit cucerirea Ineului a fost necesar să dea ascultare invitației împărătești și să se întoarcă la Adrianopole pentru îndepărtarea necazurilor provocate de djelalii.

Nefiind cu puțință zăbovirea la acea margine, a fost anume lăsat împotriva lui Rákóczi-oglu, cu oastea de serhat, Kenan pașa, valiu de Buda, pentru paza Ineului, iar treburile acelor ținuturi au fost date tot pe seama vizirului cel arătat mai sus. Marele serdar, hotărînd să pornească cu oastea islamică spre Adrianopole, l-a însărcinat pe telhisciul Mustafa aga să ducă vestea cuceririi cetății Ineului ...

<La primirea acestei vești se fac petreceri și unele schimbări în dregătoriai>.

⁶⁵ *Barçigay Ahoş*, principe al Transilvaniei (1658—1660).

⁶⁶ 15 zilhicce 1068 = 13 septembrie 1658.

⁶⁷ 11 zilhicce 1068 = 9 septembrie 1658.

344

AICI S-AU COPIAT TELHISUL ȘI SCRISOAREA, AȘA CUM AU SOSIT ELE
LA SCARA ÎMPĂRĂTEASCĂ ÎN ZIUA DE SÎMBĂTĂ,
A TREIA ZI A LUNII ZILHIDJGE⁶⁸

Mai înainte de aceasta veniseră la oastea împărătească vechili numiți din partea demnitarilor celor trei neamuri ale vilaietului Transilvaniei, împreună cu ghiaurul numit Barcsai⁶⁹, care era reprezentantul și banul țării. Discuțiile fuseseră lăsate pe seama lui Kenan pașa, muhafizul Budei. Întrebările și răspunsurile din ambele părți, la prima adunare (*medlis*), au fost pentru precizări. După aceea s-au ținut încă câteva medjlisuri și domnia Transilvaniei a fost luată de la hainul Rákóczi-oglu. Dar bănuindu-se că el va fi menținut, raialele și beraiialele s-au tulburat. În cele din urmă, s-a ținut sfat cu toți vizirii și cu mirimiranii și cu emirii și cu cei din ogeacul de ieniceri și cu cei din cele „Șase bulucuri”⁷⁰ și cu oamenii mai mari și mai mici de la graniță și cu bătrînii care cunosc situația. Aici s-au luat angajamente și s-au pus următoarele condiții: „Afară de faptul că s-au luat în seamă priceperea și gîndurile mai sus arătatului ban⁷¹, s-au adăugat încă 25 000 de galbeni la haraciul de 15 000 de galbeni, care se dădea în fiecare an, astfel că transilvănenii și-au luat asupra lor obligația să dea anual, drept haraci, 40 000 de galbeni. Deoarece ei au fost cauza acestei expediții, s-au angajat, de asemenea, să dea la vistieria împărătească, numai în anul acesta, 1 000 de pungi (*kise*) pentru cheltuielile făcute.

345

Mai înainte, din două cetăți, cu numele de Sebeș⁷² și Lugoj, care erau stăpînite de valii de Timișoara, se adunau în fiecare an 3 500 de galbeni pentru sărăcimea celor două orașe sfinte⁷³. Ghiaurii, care pusese stăpînire prin victorie pe cele două cetăți numite Sebeș și Lugoj, s-au obligat să le înapoieze împreună cu tunurile și cu munițiile care se află în ele, precum și cu toate satele din împrejurimile lor. De asemenea, vor înapoia și toate raialele care au plecat din satele de la serhat și s-au supus celui din Transilvania. Luînd astfel de angajamente și toți care se aflau la adunarea aceea fiind de acord, principele Transilvaniei a fost îmbrăcat cu hilat și, în felul acesta, s-a luat hotărîrea definitivă. Atunci cînd Kenan pașa, valiu de Buda, a făcut medjlisuri și a avut discuții cu banul Transilvaniei, Barcsai, întrebările și răspunsurile din timpul discuțiilor, precum și hotărîrile luate se refereau la următoarele:

Primul: Kenan pașa s-a adresat astfel: „Cetatea Oradea va fi evacuată și predată padișahului. De asemenea, și localitățile Sebeș și Lugoj și locurile lui Ferendj⁷⁴ alipindu-se împărăției padișahului, fixarea graniței în partea aceea va fi după dorința împărătească și această treabă va fi astfel aranjată”. Atunci ei au răspuns:

„Porunca este a celui care dă firman. Toată țara Transilvaniei este a mării-sale gloriosului și marelui padișah, ocrotitorul lumii. Raialele Transilvaniei sînt tributare și noi sîntem supușii sultanului, cu cîte o mîină legată.

⁶⁸ 3 zilhicco 1068 = 1 septembrie 1658.

⁶⁹ Acațiu Barcsai. Era ban de Lugoj și Caransebeș.

⁷⁰ *Allı-bölük*.

⁷¹ Acațiu Barcsai.

⁷² Sebeș, Caransebeș.

⁷³ *Havemeyn* (Mecca și Medina).

⁷⁴ *Ferenc yerleri*. Este vorba de ținuturile aparținînd lui Bebek Ferencs.

346

Dar, în tratatul imperial de pe vremea măriei-sale gloriosului și răposatului sultan Suleiman han ⁷⁵, prin care se acordau cinste și onoare sărăcimii transilvane, se află scrise înțelegerea și hotărîrea ca: «De azi înainte să nu se mai ceară cetăți și pămînt din vilaietul Transilvaniei», iar noi nu am apelat pînă acum la această clauză. Afară de aceasta, este știut de demnitarii împărăției că în fiecare an se adună de la raialele <Caran> sebeșului și Lugojului 3 500 de galbeni pentru venerata Medina. Ne rugăm pentru aceste cetăți și pentru aceste pămînturi, și vom fi recunoscători de la pămînt pînă la cer dacă veți avea milă de acești robi și să nu se ceară ceea ce nu putem îndeplini, deoarece vom greși dacă vom spune că le vom da și nu vom fi în stare să îndeplinim obligațiile pentru care ne-am angajat. Dacă cetățile și pămînturile pomenite mai sus vor fi date, atunci ne vom face de rîs fiind atacați de hainul de Rákóczi-oglu, precum și de toate popoarele creștine din jurul nostru. Sperăm că măria-sa fericitul mare vizir și mare serdar va înțelege aceste împrejurări. În schimb, vrem să sprijinim, în limita puterilor noastre, mărirea haraciului. Potrivit ilustrului firman, vom depune toate eforturile noastre, dînd pînă și cămășile de pe noi, pentru ajutorarea vistieriei. Așteptăm în această privință înalțul firman”.

Articolul doi: Cînd au fost întrebați: „Care este răspunsul vostru în privința satelor supuse din trecut cetății Ineu și menționate în registrele Casei otomane, și vor trebui să fie stăpînite de azi înainte de înalta împărăție“?, ei au răspuns:

„În această privință nu avem nici o împotrivire. Cetatea Ineu este din trecut proprietatea prin moștenire a puternicului și marelui nostru padișah. Nu ne privește și nu ne amestecăm nici la raialele ei. Rugămintea noastră este doar ca, respectînd granița vilaietului din trecut, scrisă în condicile vistieriei imperiale, să nu se permită și să nu se dea voie de a o depăși”.

Articolul trei: „Majoritatea satelor din sangeacul Solin ⁷⁶ și din cetatea Ineu, care erau înregistrate din trecut la zeametele și la timarele și la vakîfurile din vilaiet, nu s-au supus. De aceea dorința padișahului este ca de acum încolo ele să se supună ca și mai înainte. În această privință care este răspunsul vostru?”

347

„Și în această privință nu avem nici un cuvînt contrar față de voința împăratului. Într-adevăr, locuitorii acestor sate aparțin neamului haidușak. Aceștia sînt cei care au tulburat Transilvania totdeauna. Ei sînt cei care atacă. Le vom trimite și scrisori și sfaturi drastice, cerîndu-le să se supună față de Poarta fericirii măriei-sale padișahului cel fericit, așa cum ne supunem sârmanii de noi, și să facă în așa fel ca stăpînii de acolo să-și păstreze satele mai sus arătate. Dacă vor respecta cuvîntul nostru și-l vor asculta pe sultan, atunci vor fi fericiți, iar dacă, de acum înainte, vor face contrar firmanului împărătesc și nu vor primi sfaturi, îi privește pe ei. De asemenea și noi, întorcîndu-ne față de la ei, vom arăta Înaltei Porți fericite că ei sînt împotrivă, pentru ca, după aceea, să se facă așa cum cere zelul padișahului”.

Articolul patru: „Dorința împărătească a padișahului este de a-l nimici pe necredinciosul Rákóczi-oglu. Care dintre voi este în stare să facă acest lucru?”.

⁷⁵ Suleiman Magnificul (1520—1566).

⁷⁶ Solin, Solnoc, Szolnok (?).

Cînd s-a pus această întrebare, mai sus arătatul ban ⁷⁷ a răspuns astfel: „Afară de mine, nimeni nu este în stare să facă acest lucru. Dacă stăpînirea Transilvaniei va fi considerată potrivită pentru robul de mine și dacă, cu ajutorul lui Allah, ea îmi va fi acordată prin înțelegerea împuterniciților neamurilor ⁷⁸, atunci voi lua asupra mea obligația de a-l nimici pe Rákóczi-oglu”. De asemenea, împuterniciții celor trei neamuri, care se aflau lîngă el, au întărit cuvintele lui, grăind: „așa cum a spus, e capabil și poate s-o facă”.

Articolul cinci: „Știți că pentru această expediție s-au făcut multe cheltuieli din vistieria mării-sale gloriosului și marelui nostru padișah. Cheltuielile fiind făcute din cauza voastră, e necesar ca despăgubirile să fie luate tot de la voi. Care este răspunsul vostru în această privință?”

Cînd li s-a adresat în felul acesta, ei au răspuns: „Porunca și firmanul sînt ale mării-sale fericitului mare vizir! Oricare va fi înaltul firman, vom servi atît cît vom fi în stare și nu ne vom da în lături, atît cît vor suporta puterile noastre. În orice caz rugăm să aveți milă de noi”.

Această situație, descrisă mai sus, a fost raportată la scara împărătească și padișahul a fost înștiințat despre toate.

⟨Însă, din cauza amenințărilor djelaliilor din Anatolia, marele vizir fusese invitat să se întoarcă în grabă la Poartă⟩.

356 Fazıl pașa era originar din Bosnia. Ieșind din Haremul împărătesc, el devenise mutasarrıf în eialetele Buda, Bosnia și Silistra ...

357 ... Cînd el a fost serdar împotriva Țării Românești, încetineala cu care s-a mișcat, din cauza lăcomiei, a dus la omorîrea lui.

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI NOUĂ ⁷⁹

⟨Întoarcerea marelui vizir de la Ineu (*Yanova*) la Edirne în 20 de zile⟩.

389 ... Eialetul Bosniei fiind acordat lui Melek-Ahmed pașa, Seidi-Ahmed pașa, care era în Bosnia, a fost numit la Buda și a fost însărcinat cu paza ⟨cetății⟩ Ineu ...

401 SOSIREA SOLULUI AUSTRIAC

În ziua de marți, 23 a lunii mai sus arătate ⁸⁰, s-a făcut Divan în fața cortului împărătesc și solul ⁸¹ care venise din partea craiului austriac s-a închinat la înaltul tron cu peșcheșuri, cu daruri și cu scrisoarea sa. Apoi, cînd scrisoarea a fost tradusă și rezumată, s-a văzut că în ea se făcea cunoscut că hainul zis Rákóczi-oglu, care fusese principele Transilvaniei și care se răsculase, l-ar fi rugat pentru mijlocire. Această mijlocire nu s-a găsit potrivită pentru credința și gloria padișahului, ocrotitor al lumii, și nu s-a acceptat scrisoarea de mijlocire. I s-a dat răspunsul următor: „Dacă gîndul cezarului ^{81a} este de a respecta pacea încheiată între noi, atunci să pună mîna pe acel necredincios și să-l trimită la Poarta fericirii”.

402 Apoi, i s-a dat voie solului să se întoarcă. S-a emis firman împărătesc în ceea ce privește pregătirile pentru o nouă expediție în Transilvania, în primăvară ...

⁷⁷ Acațiu Barcsai.

⁷⁸ Este vorba de unguri, secui și sași.

⁷⁹ 1069 H. = 29 septembrie 1658—17 septembrie 1659.

⁸⁰ 23 zilka'de 1069 = 12 august 1659.

⁸¹ August de Mayern (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. XI, p. 85—86).

^{81a} Leopold I (1658—1705).

409

MAREA VICTORIE A LUI MEHMED GHIRAI HAN ÎN LUPTA
CU OASTEA GHIAURILOR MOSCOVIȚI

410

În afară de faptul că înalta împărăție nu înlăturase năpasta de mai bine de zece ani a ghiaurilor venețieni, fusese nevoită să ducă expediții și împotriva djelaliilor din Anatolia, precum și împotriva maghiarilor. De aceea, o parte a oștirii islamice se afla în Arhipelag, altă parte la paza țărmurilor. De asemenea, ea era împrăștiată cu asedii și cu lupte și în cetățile de margine.

Craiul Moscovei ⁸², socotind că din aceste motive adunarea lor nu va fi posibilă, a crezut că este momentul potrivit. De aceea, pe de o parte, recruta oaste nenumărată, iar pe de alta stăruia în dorința greșită de a tulbura împărăția cea veșnică otomană prin distrugerea ținuturilor sale. Pentru aceasta, el aduna oști de mai bine de doi ani și pregătea arme pentru expediție. Potrivit adevărului că „neamurile ghiaure se unesc” și datorită necazurilor provocate de voiezovii din Ungaria și din Țara Românească și Moldova, el și-a pierdut răbdarea și a trecut la fapte pentru a conduce la victorie oastea sa și pentru a ocroti credința și țările neamurilor sale.

〈Țarul se gindea să distrugă oastea tătărească și să devasteze ținuturile turcești, precum și pe cele ale cazacilor de Oceacov, care nu-i trădau pe tătari. La porunca sultanului, hanul pornește cu o oaste mare și îl înfringe pe țarul Rusiei, devastându-i ținuturile〉.

416

SITUAȚIA ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI A MOLDOVEI

417

Mai înainte de aceasta, Gürdji-Kenan pașa, valiu de Buda, și Djan-Arslan pașa, beilerbeiul de Silistra, fuseseră însărcinați să stea prin părțile Transilvaniei pentru a face ascultate poruncile noului ban care fusese numit în vilaietul Transilvania ⁸³. Mihnea ⁸⁴, voievodul Țării Românești, cerînd învoire de la Kenan pașa să meargă în vilaietul său, nu apelase la Djan-Arslan pașa pentru această învoire. După ce luase permisiune, în momentul de adio, Djan-Arslan pașa dăduse de ciudă un picior în burta bietului Mihnea și, chiar în fața sa, îl trîntise pe spate, insultîndu-l: „Bre, afurisitul, eu sînt valiu de Silistra și nu te cobori ca să apelezi la ocrotirea mea, cerînd învoire?”. Mihnea ieșise indignat și plecase în vilaietul Transilvania ⁸⁵, spunînd cu înfumurare: „Jur că nu voi ierta această ocară! Va vedea el cum se lovește cu piciorul!”. Apoi, Djan-Arslan pașa, la rîndul său, fiind învoit de către Kenan pașa să meargă la posful său, cînd a intrat în vilaietul Țării Românești, Mihnea i-a arătat de formă ceremonie de sinceritate și prietenie, dar apoi s-a răsculat, atacîndu-l pe Djan-Arslan pașa cu populația Țării Românești. Rezistența fiind cu neputință, Djan-Arslan pașa a ales fuga, neavînd încotro. El a trecut Dunărea, cu mii de greutate, prin fața Șistovului ⁸⁶ și a arătat situația la Poarta fericii. De asemenea, Mihnea, primind ajutor de la unguri, a adunat multă oaste, iar Constantin ⁸⁷, care era mai înainte voievodul Țării Românești și care fugise, venind, la rîndul său, cu ajutoare de la Rákóczi-oglu, puse stăpînire cu forța pe Moldova și dădu naștere la tulburări. De aceea,

⁸² Alexei Mihailovici Romanov (1645—1676).

⁸³ Acațiu Barcsai.

⁸⁴ Mihnea al III-lea Radu.

⁸⁵ De fapt, în Țara Românească.

⁸⁶ *Ziștovi*, azi Sviștov.

⁸⁷ Constantin Șerban.

a sosit știri despre stricarea și tulburarea ordinii în acele serhaturi. Afară de aceasta, așa cum s-a arătat mai înainte, Köprülü Mehmed pașa, mare vizir al aceluși timp, cucerind Ineu, numise din partea Înalțului Devlet crai în Transilvania pe ghiaurul dintre transilvăneni cu numele de Acașiu Barcsai, în locul craiului Transilvaniei, Rákóczi-oglu, care se răsculase și fugise,

418 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAPTEZECI⁸⁸

... În ziua de vineri, 10 djemazi-ul-ahîr⁸⁹, al doilea mirahor cel mic, <Merzifonlu Kara> Mustafa aga⁹⁰, a fost numit în eialetul Silistrei...

419 EVENIMENTELE DIN NORD

Cînd măriia-sa padișahul, ocrotitorul lumii, venise de la Bursa la Adrianopole, îl sfătuisese sever pe măriia-sa marele vizir să facă pregătiri în vederea îndepărtării răscaloalelor din ținuturile nordice. După sfat, valiul de Bosnia, vizirul Seidi-Ahmed pașa, fusese mutat în eialetul Buda, fiind totodată numit și pentru paza cetății Ineu. Acum, înlăturarea intrigii hainului, zis Rákóczi-oglu, precum și aducerea în Transilvania a lui Barcsai și numirea acestuia la domnia Transilvaniei fuseseră lăsate pe seama mai sus arătatului vizir Seidi-Ahmed pașa. De aceea i s-a trimis strașnică poruncă împărătească.

De asemenea, considerîndu-se potrivit ca oastea tătarească să fie trimisă, ca un vînt, asupra voievozilor din Țara Românească și Moldova, i s-au trimis și hanului cel glorios poruncă împărătească, sabie și hîlat. Ahmed bei, guvernator în sangeacul Ilbasan, cel care făcuse mai înainte multe servicii, arătînd vitejie pe cîmpiile de luptă din Țara Românească și din Moldova, și căruia, drept răsplată, i se acordase sangeacul respectiv, fusese sfătuit să aștepte la Silistra, cu 1 000 de viteji rumelioți, sosirea oștii tătare și, alăturîndu-se, să depună sforțări și să slujească în vederea distrugerii dușmanului credinței și pentru victoria sprijinitorilor padișahului. Cu acest scop, el fusese trimis la acele serhaturi. Lui Ghica⁹⁰, care anul trecut fusese numit din partea înaltei împărății domn în Moldova și care, la ocuparea ei de către Constantin⁹¹, fugise și venise la Adrianopol, i-a fost acordată domnia Țării Românești⁹². De asemenea, domnia Moldovei a fost dată fiului voievodului Lupu⁹³, care mai înainte fusese timp de 20 de ani domnitor în vilaietul mai sus arătat și care stătea închis la Iedi-Kule. Aceștia au fost trimiși (în Țara Românească și Moldova). Cînd ei au venit, Gazi Ghirai, care era calgaiul gloriosului han, sosise în apropiere, potrivit firmanului împărătesc, cu vreo 50 000 de ostași. De asemenea, și leșii trimiseseră în ajutor un număr oarecare de oști, care se atașaseră oștii tătare. Ghiaurii josnici, la rîndul lor, formaseră în fața orașului numit Iași șapte tabere și, afară de alți luptători, puseseră în tabără și vreo 13 000 de pușcași și așezaseră în fața lor douăsprezece tunuri, fiind gata pentru luptă și măcel. Nenumărate raiale și oști din partea populației

⁸⁸ 1070 H. = 18 septembrie 1659—5 septembrie 1660.

⁸⁹ 10 cernazi II 1070 = 22 februarie 1660.

⁹⁰ Viitorul mare vizir Kara-Mustafa pașa, asediatorul Vienei în 1683.

⁹¹ Gheorghe Ghica, domnul Moldovei (martie 1658—noiembrie 1659).

⁹² Constantin Șerban Basarab (noiembrie 1659).

⁹³ În noiembrie 1659, Mihnea al III-lea Radu fiind mazilit.

⁹⁴ Gupul (Vasile Lupu); fiul lui era Ștefăniță Lupu (noiembrie 1659—1661).

vilaietului au venit și s-au supus noului voievod, fiul lui Lupu (*Kupul*). Luînd măsuri pentru înlăturarea taberelor dușmane, cu învoirea oștilor islamice au pus să meargă înainte oștile căzăcești și leșești. Ele însele au pornit după acestea asupra taberei. Ajungînd și venind față în față, au început îndată lupta și măcelul. În timpul luptei, au distrus și au împrăștiat majoritatea oștilor leșești și căzăcești, care se aflau în față. Cînd și ceilalți ostași i-au atacat, lupta în tabără cu afurisiții a devenit foarte grea. De aceea oastea islamică s-a prefăcut că este înfrîntă și s-a retras pe de cîmpul de luptă în șes, pentru a-i despărți de tabără și pentru a-i scoate la cîmp deschis. Dar ghiaurii netrebnici nu s-au pus pe urmele lor, ci s-au întors în taberele lor. Cu aceasta s-a renunțat la luptă în ziua aceea. Atunci, afurisiții necredincioși, aruncînd din tunuri și puști, au făcut ca locul unde se dădea lupta să pară îngust în fața ochilor tătarilor și nu i-au lăsat să se apropie de ei. Și ziua aceea a trecut în felul acesta. A treia zi au pornit iarăși din toate părțile la luptă și la măcel. Ori de cîte ori ghiaurii josnici se aruncau în luptă, oastea islamică, la rîndul ei, se prefăcea că este înfrîntă și se dădea înapoi. De aceea ghiaurii, condamnați focului din infern, înaintau mereu atacîndu-i și, în felul acesta, s-au despărțit de taberele lor. Oastea islamică, la rîndul ei, potrivit versetului „folosește în luptă șiretlicul”, a luat măsuri pentru a-i împrăștia cu viclenie pe cei arătați mai sus, urmînd ca apoi, după ce se vor fi prefăcut că fug, să-i prindă și să-i nimicească cu ușurință. De aceea Ialî-agasî Mehmed bei a plecat îndată în altă parte cu 3 000 de viteji care i se supuneau, pornind spre munții din apropierea terenului de luptă. De asemenea, a plecat în altă parte și oastea de Rûmelia, împreună cu Ahmed bei. De asemenea, și renumitul Gazi Ghirai, care era căpetenia oștirii tătare, a pornit cu restul oștii spre șes, ca și cum ar fi fost înfrînt. Atunci, dușmanii, cu gînduri rele, socotind că sînt în culmea biruinței, au sărit cete după cete să-i prindă din urmă și au căzut în ispita de a vîna oastea împrăștiată. Astfel, oastea lor s-a risipit, iar în momentul în care erau împrăștiați pe șes și prin munți, vitejii și curajoșii războiului sfînt s-au întors și au tras spada setoasă de sînge asupra dușmanului credinței. Venind din toate părțile, ca niște lei, dușmanul răufăcător a fost înfrînt și călcat într-o clipă, iar șesurile și munții s-au umplut de cadavrele lor. Cu ajutorul și cu grija lui Allah adevărindu-se versetul: „biruința este cu Allah”, dușmanii credinței au fost învinși și distruși, iar gaziii musulmani au devenit victorioși și triumfători. Voievodul cel josnic fugind în părțile Țării Românești cu un număr mic de creștini (*zimmi*) răufăcători, oastea care pornise pe urmele lor i-a ajuns și i-a trecut prin sabie fără cruțare. Ostașii islamici, fiind onorați cu prăzi nenumărate, au pus la reședința sa pe noul voievod, (Ștefăniță Lupul).

După ce au rămas cîteva zile, ei au pornit spre Țara Românească pentru a pune la locul său și pe voievodul acesteia. Voievodul intrigant al Țării Românești, căruia i se zicea Mihnea⁹⁴, în zilele tinereții sale, fusese un băiaf cuminte și, timp de peste 20 de ani, fusese educat împreună cu pajii (*içoğlan*) lui Kodja-Kenan pașa, cuceritorul cetății Ahisha. El se împodobește cu căciulă de samur și cu haine de musulman și, fiind sătul de sare și pîine, citea și scria din cărți în limbile arabă și persană și turcă și spunea: „Voi fi un musulman adevărat!”.

⁹⁴ Mihnea al III-lea Radu.

Pe vremea răposatului Murad ⁹⁵ han gaziul, el se străduise pentru a obține eialetul Țării Românești. Apoi, cu timpul, fiind onorat cu belic ⁹⁶, se hrănise din binefacerea dinastiei înaltului Devlet otoman. Totuși, el s-a răsculat și s-a răzvrătit provocând multe intrigi și gâlcevi. În timpul răscoalei sale, el a pus să fie uciși peste 1 000 de negustori care se aflau în țara sa și a îndrăznit să se opună cu o ceată de ghiauri care se adunaseră lângă el, dintre maghiari și croați. El a aflat că voievodul Moldovei nu a putut să se lupte cu atîta oaste și că a fost înfrînt. Cînd a fost înștiințat că oastea islamică va veni îndată și asupra sa, el s-a zăpăcit și și-a pierdut voința. Neputînd să rămînă pe loc nici o clipă, și-a ridicat vistieria (*hazine*) și averea sa și, împreună cu suita sa, a fugit lângă Rákóczi-oglu. Sosit îndată oastea islamică, nu s-a găsit nici o urmă de afurisiți. Au căutat cete după cete șesurile și munții, pînă la graniță, și au trecut prin sabie pe cei care îi întîlneau și aflau de la ei ceea ce cunoșteau despre suita celui mai sus arătat. Ei au curățat țara aceea de răzvrătiți, distrugînd în total 12 700 <de ghiauri> și au așezat în reședința sa pe noul voievod al Țării Românești ⁹⁷.

<Sultanul, aflînd toate acestea, l-a onorat cu daruri pe emirul tătarilor și apoi i-a dat voie să se întorcă la reședința sa.>

<Uciderea lui Kadri pașa, fost valiu de Silistra.>

425 LUPTELE LUI SEIDI-AHMED PAȘA CU OASTEA UNGUREASCĂ

Rákóczi-oglu, care în trecut era principele Transilvaniei, fusese mai înainte cuprins de dorința domniei ținuturilor leșești. De aceea, în prima parte a anului 1067 ⁹⁸, pornise din reședința sa, avînd cu el vreo 60 000 de ostași călăuziți de diavoli. Totuși, oastea lui fusese distrusă și supusă cu loviturile sabiei tătarești. Toate acestea au fost arătate la locul lor.

426 Afurisitul numit Ioan Kemény ⁹⁹, orînduitorul țării sale, căzuse în luptă în mîinile oștii tătarești și stătuse închis mult timp. Apoi el se rugase să fie eliberat dînd 100 000 de galbeni. Cînd el îi arătase gloriosului han situația sa, hanul aprobase și dăduse voie să trimită un om în vilaietul său ca să ia banii pentru slobozirea celui mai sus arătat. În timp ce rudele și prietenii acestuia se străduiau să adune banii arătați, aflase aceasta voievodul Țării Românești căruia i se spunea Djivan-bei ¹⁰⁰ și, avînd legături din trecut, trimisese știre gloriosului han și-l ceruse pe Kemény, în schimbul promisiunii sale de a-i trimite despăgubirea de 100 000 de galbeni. Hanul, la rîndul său, crezîndu-l, i-l trimisese <pe Kemény> cu cîțiva ostași tătari renumiți. Dar afurisitul care se numea Ioan Kemény părea un ghiaur priceput în viclenii și plin de răutăți diavolești. De aceea, cînd Kemény a venit lângă voievodul Țării Românești, l-a întors pe acesta, cu felurite sfaturi, de la supunere față de padișah și a devenit astfel cauza răscoalei și a răzvrătirii pe care și le plănuia de mai înainte în sufletul său. Voievodul Țării Românești, după ce i-a ucis pe tătarii care veniseră să ceară banii, precum și pe cei peste o mie de negustori turci, care se aflau în acele ținuturi, l-a trimis pe Kemény lângă Rákóczi-oglu și apoi, pregătindu-se cu vreo 10 000 de ghiauri haini, a făcut cunoscută

⁹⁵ Murad al IV-lea (1623—1640).

⁹⁶ Cu domnia.

⁹⁷ Gheorghe Ghica (noiembrie 1659—septembrie 1660).

⁹⁸ 1067 H. = 20 octombrie 1656—8 octombrie 1657.

⁹⁹ *Kelbanos* (pentru Kemény Ianos).

¹⁰⁰ *Djivan bei* (*Civan Bey*), Mihnea al III-lea Radu.

nesupunerea sa față de Înaltul Devlet, precum și unirea și înțelegerea sa (cu Rákóczi-oglu). Afurisitul Kemény, ajungând lângă Rákóczi-oglu, l-a ațîțat și pe acesta, îndemnîndu-l să ceară ținuturile sale de moștenire. În felul acesta, ei au început să adune oști. În scurt timp, (Rákóczi-oglu) a pornit asupra noului voievod, Acațiu Barcsai, cu vreo 20 000 de ghiauri afurisiți bine pregătiți și înarmați. Mai sus arătatul, neavînd putere să reziste, adusese la cunoștința Înaltului Devlet în cel hal ajunsese. Atunci, Seidi-Ahmed pașa a fost mutat din Bosnia la Buda, fiind însărcinat cu paza (cetății) Ineu și cu înlăturarea răscolei prin Transilvania. Noul voievod ¹⁰¹, trimițînd om care să anunțe sosirea în apropiere a lui Rákóczi-oglu, ceruse ajutor de la Seidi-Ahmed pașa. Vizirul cel mai sus arătat, la rîndul său, alegînd vreo 4 000 de viteji și oameni renumiți din oastea de serhat, care se aflau lângă el, i-a trimis în ajutorul celui menționat mai sus, împreună cu Sarf-Husein pașa, fratele lui Siavuș pașa. De asemenea, și el, pregătindu-și cele necesare, a pornit îndată (spre Transilvania). La rîndul său, necredinciosul, care era căpetenia ghiaurilor, fiind informat de faptul că Husein pașa a venit în apropierea sa cu o oaste vitează de vreo 4 000 de oameni, precum și de faptul că renumitul serdar, la rîndul său, va veni îndată cu o oaste nenumărată, a trimis un număr oarecare de ostași necredincioși și afurisiți la paza unei trecători greu de trecut, care se afla în drum, pentru a împiedica trecerea oștii islamice. Husein pașa a aflat de această viclenie și a trimis în grabă serdarului o știre, făcîndu-i cunoscut că dacă nu va trece înainte de sosirea oștii ghiaurilor, nu va scăpa nici unul dintre gaziii musulmani care se află lângă el și că toți vor fi distruși de sabia dușmană.

La rîndul său, serdarul, viteaz ca Rustem, încălecînd chiar în ceasul sosirii acestor știri, a trecut, cu ajutorul lui Allah, prin trecătoarea mai sus arătată înainte de sosirea ghiaurilor. El adusese vreo 5 000 de ostași care i se supuneau și venise asupra cetăților ... ¹⁰², unde se afla noul voievod. Însă cei care se aflau în cetate pregătiseră toate cele necesare și ambele părți au pornit la luptă și la măcel.

Oastea musulmană, care se afla în adăpost, ieșea neconținut spre tabăra dușmană și dădea atacuri fără frică. Cu ajutorul lui Allah, ea nu a fost învinsă de dușmani. În felul acesta, lupta a continuat aproape cinci luni. Oamenii care erau trimiși de către măriasa renumitul pașă, ca să ceară ajutor, veniseră de multe ori și arătaseră situația. Dar, datorită iernii grele nefiind posibilă nici o acțiune, amînaseră (ajutorul) pentru primăvară. Cînd au sosit zilele de primăvară, pașa cel viteaz și-a scos corturile sale pe șes. După ce s-au pregătit pentru a porni în ținuturile ghiaurilor, s-a ținut cu oastea de serhat un sfat privind lupta.

Atunci, unii au spus cu tărie: „Populația Transilvaniei este de trei feluri. Un grup fiind înzestrat cu calități războinice și de războinare, dă cu sabia și distruge. Ceata aceea este renumită prin porecla de haidușak. După ce vor fi prădate și stricate ținuturile acelu neam și după ce cetățile și celelalte localități ale lor vor fi distruse, iar avuțiile și lucrurile lor vor fi devastate și prădate, abia după aceea va fi ușor, cu ajutorul lui Allah, să se răspundă celorlalți“.

Această părere fiind socotită mai dreaptă și mai potrivită, au pornit în partea aceea. Plecînd cu gaziii de la granița glorioasă și cu vitejii care se

¹⁰¹ Acațiu Barcsai.

¹⁰² Loc alb.

429 aflau în slujba sa, au parcurs distanțe și au intrat cu toții în ținuturile haidușacilor. Cei din ceata mai sus arătată, la rîndul lor, aflaseră că vor veni oștile musulmane. De aceea afurisitul zis Barkoci¹⁰³, unul dintre apropiații lui Rákóczi-oglu, care era comandantul unei cetăți din acele ținuturi, numită Oradea (*Varat*), renumită prin întăriturile și prin șanțurile ei, adunînd peste 20 000 de ostași, pornise în grabă să ia trecătoarea unei văi înguste care se afla la graniță și să împiedice intrarea oștii islamice în țara lor. În momentul cînd <turcii> treceau pe valea mai sus arătată, au sosit și afurisiții. Văzînd trecerea oștii musulmane prin trecătoare, inimile lor au fost cuprinse de spaimă și, cunoscînd tăria lor de rezistență, s-au pregătit să fugă. Socotind că eforturile lor se vor termina cu înfrîngere, s-au întors pe drumul pe care veniseră. Ostașii viteji, la rîndul lor, pornind în grabă pe urmele lor, i-au trecut prin sabie pe cei pe care i-au ajuns. Pe mulți alții i-au prins și i-au făcut prizonieri. De asemenea, au fost luate și tunurile din alaiul lor și munițiile lor. Apoi <turcii> au descins cu hotărîre asupra vestitei cetăți cu numele de Boceai¹⁰⁴, devastînd satele și tîrgurile peste care dădeau și incendiind și stricînd fortărețele și palăncile lor.

¹⁰³ *Barkoci*, Barkóczy; veche familie ungurească. Pe la 1660 se afla în viață Barkóczy Istvan al II-lea, care s-a luptat în două rînduri cu turcii (m. 1679).

¹⁰⁴ *Boçay*, sau *Poçay*, Pocsaj, Poceai.

II

MEHMED RAŞID

Istoriograful otoman Mehmed Raşid s-a născut la Istanbul, unde tatăl său, molla Mustafa, originar din Malatya, era cadiu. Anul naşterii acestui cronicar nu se cunoaşte. În orice caz, el s-a născut pe la mijlocul celei de-a doua jumătăţi a veacului al XVIII-lea. La început a îndeplinit diferite funcţii cărturăreşti (1692—1714), care au continuat şi mai târziu, concomitent cu alte slujbe. Astfel, în anul 1714 (1126 H.) Raşid a fost numit istoriograf oficial (*vak'anüvis*) al Imperiului otoman, continuându-l pe Mustafa Naima, deşi între timp postul respectiv fusese acordat pentru scurtă vreme lui Rif'at efendi. Raşid a ocupat această funcţie pînă în anul 1722 (1134 H.), cînd a fost trimis la-Alep în calitate de cadiu, dar nu a stat mult, fiind mazilit. Mai târziu, Mehmed Raşid a plecat ca sol în Persia (1728/1729 = 1141 H.)¹ cu rangul de beilerbei de Rumelia, cînd a purtat şi titlul de paşă², iar în anul 1729 (1142 H.) a fost numit cadiu de Istanbul. Din cauza unor intrigi urzite în jurul lui Raşid, în timpul războaielor din 1730, el a fost exilat în insula Kos (*Istanköy*), dar în scurt timp a fost pus în libertate. Cu toate acestea, adversarii lui Raşid au reuşit să-l exileze din nou la Bursa, de unde a fost trimis în insula Lemnos. El a scăpat din surghiun abia în 1733/1734 (1146 H.), după trecerea lui Ali paşa în postul de mare vizir (1732). Spre sfîrşitul vieţii sale, Raşid a îndeplinit şi funcţia de cadiasker de Anatolia (1734 = 1147 H.) şi a murit la Istanbul în iulie 1735 (*safer* 1148).

Mehmed Raşid este cunoscut atît ca poet, cît şi, mai ales, ca istoriograf. El se numără printre poeţii de seamă ai literaturii turce din epoca otomană. A compus o colecţie de versuri, intitulată *Divan*. A scris o serie de cărţi de cucerire (*Fetihname*) şi alte corespondenţe oficiale. În calitatea sa de istoriograf oficial al imperiului, a redactat o cronică numită *Tarih-i Raşid* (Cronica lui Raşid), în care povesteşte evenimentele începînd din anul 1660 (1071 H.) şi pînă la 1722 (1134 H.).

¹ Cf. şi M. Cavid Baysun, *Müverrih Raşid Efendi'nin İran elçiliğine dair* (Despre solia cronicarului Raşid efendi în Persia), în „Türkiyat Mecmuası”, Istanbul, vol. IX, 1951, p. 145—150.

² M. Münir Aktepe, *Vak'a nuvis Raşid Mehmed Efendi'nin Eşref Şah nezdindeki elçiliği ve buna tekaaddüm eden siyasî muhaberele* (Solia cronicarului Mehmed Raşid Efendi la Eşref han şi relaţiile politice care au precedat-o), în „Türkiyat Mecmuası”, vol. XII 1955, p. 155—179.

Limba folosită de Raşid în opera sa istorică este relativ uşoară faţă de aceea a altor cronicari. În ceea ce priveşte conţinutul acestei cronici, autorul ei a tratat evenimentele şi faptele demnitarilor otomani punînd accentul mai mult pe elogierea diferiţilor conducători ai imperiului. Străduindu-se să scrie o operă nepărtinitoare, Raşid a căutat să împace diferitele tabere ale căror interese economice sau politice se ciocneau între ele. De aceea, cronica sa pierde mult din obiectivitate. Cu toate acestea, opera istorică a lui Raşid reprezintă una din sursele principale pentru cercetarea istoriei otomane dintre anii: 1660 şi 1722 (1070—1134 H.).

Cronica lui Raşid conţine relatări deosebit de ample şi despre trecutul poporului român, ele referindu-se mai ales la perioadele critice ale istoriei otomane, cînd războaiele succesive turco-austriece, turco-polone şi turco-ruse au culminat cu marelui asediu al Vienei de către turci în 1683, iar dezastrul otoman din faţa capitalei austriece a favorizat prelungirea stării de război cu „Liga sfîntă“, care a durat peste un deceniu şi jumătate, afectînd profund şi situaţia din ţările române pînă la pacea de la Carlowitz (1699).

Această cronică reprezintă unul din puţinele izvoare narative turceşti pentru desfăşurarea campaniei de la Prut din 1711³, ca şi pentru războiul turco-austro-veneţian care s-a încheiat cu tratatul de la Passarowitz (1718), adîncind tot mai mult criza orientală declanşată după asediul Vienei.

Pe lîngă o serie de documente oficiale sau informaţii orale, studiile comparative au arătat că printre izvoarele folosite, dar nespecificate, de Raşid se numără şi cronica lui Fîndîklî Mehmed aga (Silahdar)⁴, mai cu seamă partea intitulată *Nusretname* (Cartea gloriei)⁵, precum şi conceptele cronicii lui Rif'at efendi, care fusese numit pentru o vreme cronicar oficial după Naima.

S-a folosit şi de cronica lui Sarf-Mehmed paşa (*Defterdar* — m. 1717), *Zübdeü'l-Vekayi* (Esenţa informaţiilor).

Cronica lui Raşid a fost editată de două ori: prima ediţie a apărut în 1740/1741 (1153 H.) la Istanbul, în 2 volume, iar a doua, tot la Istanbul, în 1865/6 (1282 H.), în 5 volume. Extrasele alăturate privind ţările române sînt date după ediţia a doua.

Din cronica lui Raşid s-au făcut şi unele traduceri în diverse limbi europene. De ex.: M. Norberg, *Turkiska rikets annaler*, Hernösand, 1822, III, 653—1079 ş.a.

BIBLIOGRAFIE :

Raşid, *Tarih*, vol. V, p. 449—454; *O.T.M.*, p. 44—45; *O.M.*, III, p. 55—57; *E.I.*, III, 1936, p. 1200 (art. Rashid); *G.O.W.*, p. 268—270; Ahmed Refik, *Alimler ve san'atkarlar* (Învăţaţi şi artişti), p. 302—328; M. Şakir, *Raşid*, în „Ülku“, nr. 19/1948, p. 13—14; Ali Kemal, *Mehmet Raşit müverrih mi, şair mi?* (Mehmed Raşid este cronicar sau poet?), Istanbul, 1334 H., 112 p.; *Türkiye Ansiklopedisi* (Enciclopedia Turciei), vol. VI, Istanbul, 1958, p. 170; *I.A.* (art. *Raşid* de M. Kemal Özergin).

³ Vezi şi Mustafa A. Mehmet, *Cronica lui Mehmed Raşid ca izvor pentru campania de la Prut (1711)*, în „Studii, Revistă de istorie“, 1961, nr. 4, p. 920—933.

⁴ Cronicar otoman (vezi *Cronici turceşti...*, vol. II).

⁵ Orhan F. Köprülü, *Raşid Tarihi'nin kaynaklarından biri: Silahdar'ın Nusretnamesi* (Unul din izvoarele Cronicii lui Raşid: *Nusretname* a lui Silahdar), în „Belleten“, Türk Tarih Kurumu, Ankara, nr. 43/1947, p. 473—487.

TARII

ed. Istanbul, 1865/66 (1282 H.), 5 vol.

Volumul I (532 p.)

11

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ȘAPTEZECI ȘI UNU¹

A sosit știrea îmbucurătoare că măria-sa generosul vizir Ali pașa ...², numit serdar în părțile ungurești, mergînd cu un număr oarecare de distinși ostași viteji, a împrăștiat <ceata> dușmanilor și apoi, asediind și forțînd cetatea Oradea (*Varat*), o astfel de fortăreață puternică a devenit proprietatea sultanului credinței, cu tot ce avea în ea și cu tot ce depindea de ea.

OCUPAREA TRANSILVANIEI DE CĂTRE OASTEAA AUSTRIACĂ

Mai înainte de aceasta, măria-sa marele vizir Köprülü Mehmed pașa³, cucerind și supunînd cetatea Ineu (*Yanova*), trimisese, după aceea, craiului numit Akoș⁴, pe care-l numise din partea Înaltului Devlet crai în Transilvania, repetate firmane pentru ca demnitarii Transilvaniei să i se supună.

Dar afurisitul cel lacom numit Ioan Kemény⁵, care era conducătorul treburilor lui Rákóczi-oglu⁶, cel pierit în lupta de mai înainte cu vizirul viteaz Seidi-Ahmed pașa, și care fugise din cîmpul de bătălie și care, de atunci încoace, stătea și locuia în vilaietul austriac, aflînd de plecarea în Transilvania a mai sus menționatului Acațiu (*Akoș*), numit crai, precum și de pornirea serdarului Ali pașa spre locul de iernare, a adunat pe capul său vreo 30 000 de austrieci și a început să distrugă cetățile transilvane, pe care le întîlnea în calea sa, fiind numit din partea austriacului⁷ crai în Transilvania cu condiția ca austriecii să ocupe toate cetățile Transilvaniei.

Mai sus numitul Ioan Kemény, fiind în trecut conducătorul treburilor lui Rákóczi-oglu, era respectat și renumit printre transilvăneni. De aceea, cei mai mulți supunîndu-i-se lui, el a așezat oastea austriacă în cetățile ocupate, iar apoi a pornit asupra lui Acațiu, care era crai. Mai sus numitul Acațiu, neavînd putere să-l întîmpine și să i se opună, s-a întărit într-o cetate. Ioan Kemény, la rîndul lui, asediind cetatea timp de cîteva zile, a luat-o prin capitulare. Dar cînd Acațiu a ieșit afară, el l-a omorît pe acesta, nedîndu-i aman, și a pornit să ocupe toată Transilvania ...

12

¹ 1071 H. = 6 septembrie 1660—26 august 1661.

² S-a renunțat la unele formule. Este vorba de vizirul Köse-Ali pașa.

³ Köprülü Mehmed pașa, mare vizir (1656—1661).

⁴ Akoș, Acațiu Barcsai (1658—1660).

⁵ *Kemeanoș*; pentru scurt timp principe al Transilvaniei (ianuarie 1661—ianuarie 1662).

⁶ Gheorghe Rákóczi al II-lea.

⁷ *Leopold I* (1655—1705).

13 ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR MUTASARRİFULUI DE SILISTRA

«Kara» Mustafa paşa, fostul beilerbei de Silistra, obţinând mai înainte glorie prin serviciile sale faţă de tronul împăărătesc, «a fost numit vizir în eialetul Diarbekir».

14 OMORÎREA RENUMITULUI VIZIR SEIDI-AHMED PAŞA

Măria-sa marele vizir, avînd ură pe vizirul viteaz Seidi-Ahmed paşa, a cărui bravură şi vitejie deveniseră cunoscute peste tot, căuta motive pentru distrugerea şi nimicirea acestuia. De această dată, acuzîndu-l de nepăsare şi de unele cusururi în măsurile de prevedere, s-a emis către vizirul Ali paşa, serdar asupra Transilvaniei, firman pentru omorîrea lui «Seidi-Ahmed paşa». Acesta s-a grăbit să-l omoare şi i-a trimis capul tăiat la Curtea de la Poarta împărăţiei ...

NUMIREA LUI KÖPRÜLÜZADE AHMED PAŞA
ÎN POSTUL DE CAIMACAM LA POARTĂ

Înrăutăţindu-se sănătatea mării-sale marelui vizir Köprülü Mehmed paşa şi eforturile sale fiind îndreptate pentru expediţie în Ungaria, el l-a adus pe fiul său, gloriosul vizir Ahmed paşa⁸, care era valiu de Siria⁹ şi pe care dorea mult să-l întîlnească, şi l-a numit caimacam la Poarta fericirii tocmai în momentul plecării ...

15 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI DOI¹⁰
20 SITUAŢIA TULBURĂRILOR ŞI A RĂSCOALEI DIN TRANSILVANIA

Ioan Kemény (*Kimyanoş*), care ocupase crăiia Transilvaniei prin rebeliune şi uzurpare, după ce pusese stăpînire pe toată Transilvania, îi scrisese serdarului Ali paşa, rugîndu-l ca el să fie confirmat la locul său de către Înalta împărăţie. Acesta îi dăduse răspunsul următor: „Să-şi trimită fiul ca ostatic (*rehin*) ca să avem încredere în supunerea lui şi în serviciul lui devotat şi pentru ca, în felul acesta, să fie realizată dorinţa lui”. De aceea, din partea lui Kemény nu venise nici o ştire.

La sosirea primăverii, mai sus numitul serdar se îndreptase spre Transilvania împreună cu oastea norocoasă, desemnată să meargă cu el. El prădase şi ruinase satele şi târgurile întîlnite în calea lui, pentru faptul de a i se fi supus lui Kemény, şi luase în robie populaţia lor. După ce majoritatea demnitarilor Transilvaniei se grăbiseră să se supună şi să ceară scuze şi se rugaseră pentru iertare, de aceea, cu ruga şi cu sprijinul lor, Ali paşa numise din partea Înalţului Devlet crai în Transilvania pe ghiaurul zis Mihail Apafi¹¹.

21 Prin supunerea demnitarilor Transilvaniei, partizanii sus numitului Mihail Apafi s-au înmulţit din ce în ce mai mult. Văzînd aceasta, Kemény s-a grăbit să fugă, cu supărare şi cu necazuri, în partea austriacă.

⁸ Köprülüzade Fazıl Ahmed paşa; a devenit mare vizir în 1661 şi a ocupat acest post pînă în 1676.

⁹ Şam (Damasc).

¹⁰ 1072 H. = 27 august 1661—15 august 1662.

¹¹ Mihail, Mihail Apafi I (1661—1690).

Serdarul Ali paşa, după ce a pus rînduială în crăia Transilvaniei, a vrut să se întoarcă spre locul de iernare de la Timişoara, împreună cu oastea norocoasă care se afla lîngă el. Atunci, mai sus numitul crai, Apafi Mihail, de teama vicleniei predecesorului său Kemény, nu a avut curajul să rămîină singur în Transilvania. De aceea, pentru a-l linişti pe cel amintit mai sus, a fost numit un beilerbei spre a-l păzi.

Într-adevăr, Kemény, văzînd că serdarul mai sus arătat s-a întors la iernat, a venit cu nişte afurisiţi într-un loc apropiat de cetatea care era reşedinţa lui Mihail Apafi. Luîndu-se măsuri de prevedere, beilerbeii de Ineu, Kûçuk-Mehmed paşa, fusese numit pentru paza craiului mai sus arătat. Aflînd de atacul lui Kemény, el a mers în grabă asupra lui şi cînd a început să se lupte cu el, Kemény Ianoş şi-a găsit beleaua în timpul bătăliei, bînd din cupa morţii¹².

În felul acesta Mihail Apafi a rămas singurul crai independent al Transilvaniei. Atunci, cerîndu-se şi de la el cei 1 000 de pungi (*kise*), pe care îşi luase angajamentul să le plătească Acaţiu, numit mai înainte crai din partea Înaltului Devlet, el a motivat că nu are putere să procure suma mai sus arătată şi s-a hotărît să se facă arz către Înaltul Devlet ca să se reducă cu 500 de pungi. Restul de 500 de pungi au fost împărţite pe cetăţile din Transilvania şi, după ce au fost strînse, au fost predate la locul convenit ...

24 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI TREI¹³

26 NUMIREA SERDARULUI SUPREM ÎN PARTEA AUSTRIEI

Ori de cîte ori ghiaurii austrieci atacaseră unele cetăţi şi întărituri din ţinutul Transilvaniei, care erau dintotdeauna anexate la ţinuturile padişahului, li se scrisese să renunţe la aceste gînduri şi să se ferească de a face contrar păcii. Dar, afară de faptul că ei s-au îndărătnicit şi au continuat să atace şi să provoace pagube ţării amintite mai sus, au sosit de la valii (*vüllât*) şi de la judecători (*hükâm*) arzuri şi mahzaruri, arătîndu-se că <austriecii> au început să persecute şi unele hotare islamice. De aceea, potrivit hatt-i humaiunului purtător de glorie, emis pentru discutarea acestor stări de lucruri, s-a convocat un medjlis în faţa mării-sale marelui vizir, iar gîndurile austriecilor de a călca tratatul, precum şi chestiunea pornirii unei expediţii asupra lor au fost discutate cu demnitatea prezenţi ai împărăţiei.

Ei au început să vorbească în sensul dorinţei mării-sale marelui vizir, spunînd astfel: „De vreme ce atacul şi încălcările ghiaurilor austrieci la hotarele islamice sînt sigure, nu se cuvine deloc să se pornească spre partea veneţienilor (*Venedik*), întrucît ghiaurii veneţieni nu sînt în stare să pregătească oşti, dinspre uscat, încît să provoace teamă şi îngrijorare, şi nu sînt în stare să pricinuiască pagube şi stricăciuni la hotarele islamice. Pe cînd ghiaurii austrieci sînt duşmani puternici. De aceea, în aceste vremuri, chestiunea cea mai importantă este să se depună toate eforturile pentru apărare faţă de austrieci“.

Astfel, luîndu-se hotărîre în acest sens, discuţiile au fost încheiate cu o rugă, iar situaţia a fost făcută arz şi comunicată la scara împărătească ...

<Marele vizir Köprülüzade Fazıl-Ahmed paşa a fost desemnat serdar împotriva Austriei>.

¹² Bătălia de la Seleuşul Mare din 22 ianuarie 1662.

¹³ 1073 H. = 16 august 1662—4 august 1663.

28 DISCUTAREA STĂRII DE PACE ŞI RĂZBOI CU SOLII AUSTRIECI ¹³ ⁴

29 <Se menţionează faptul că, în afară de internunţiul imperial de la Poartă, care fusese dus împreună cu oastea otomană, în timpul expediţiei, mai venise un sol, care fusese reţinut la Timişoara de serdarul Ali paşa, iar un alt sol fusese trimis spre Belgrad de către imperiali, după ce aceştia aflaseră de pornirea oştii otomane împotriva Austriei. Toţi trei soli şi-au exprimat dorinţa de a se întîlni cu marele vizir Köprülüzade Fazıl-Ahmed paşa la Belgrad; dorinţa lor a fost acceptată>.

Cînd măria-sa serdarul suprem¹⁴ i-a întreat, prin mijlocirea tălmăciului: „Cu ce treabă aţi venit?“, ei au răspuns: „Am venit din partea cezarului nostru ca să reînnoim pacea pe care o avem cu Înaltul Devlet şi să întărim temelia prieteniei dintre noi“.

30 Atunci măria-sa serdarul suprem li s-a adresat astfel: „Dacă împăratul vostru doreşte să continue şi să întărească pacea şi prietenia, atunci de ce, de doi ani încoace, contrar tratatului de pace, a construit o cetate nouă pe pămîntul padişahului nostru şi, punînd oştile austriece şi maghiare în cetăţile Transilvaniei, a pricinuit pagube mari prieteniei? ...

Dar nu s-a pierdut încă nimic. Dacă împăratul vostru doreşte într-adevăr pace şi dacă aveţi în mîinile voastre imputernicirile cuvenite, atunci, potrivit celor vorbite la Poartă, să distrugeţi cetatea nouă, construită în faţa Kanizsei, contrar clauzelor păcii, să izgoniţi şi să scoateţi din Transilvania oastea austriacă şi, în felul acesta, să încheiem definitiv pacea. Capuchehaiuua răspunzînd că: „noi sîntem însărcinaţi din partea împăratului nostru ca să nu încheiem pace cu Casa osmană pînă ce nu vom lua vestita cetate Sekelbed¹⁵, precum şi alte cîteva oraşe din Transilvania“, s-a suspendat medjlisul, iar solul care venise la Belgrad s-a rugat să se întoarcă cu o scrisoare, scrisă către primul ministru (*başvekil*), conţinînd cele discutate ...

31 SOSIREA SCRISORII PRIMULUI MINISTRU AUSTRIAC,
ADRESATĂ SERDARULUI SUPREM

Sosind o scrisoare din partea primului ministru, în cuprinsul ei plin de înşelăciuni se scria:

„... Înainte de a se scrie ceea ce s-a vorbit la Poarta fericirii, între cele două părţi, ni s-a scris şi ni s-a pus în vedere să evacuăm cetăţile din Transilvania, care se găsesc în mîinile noastre, şi să distrugem cetatea construită lângă Kanizsa. Prinţul meu, noi ne-am mirat de faptul cum pot fi oare înfăptuite astfel de lucruri înainte ca ele să fie discutate şi hotărîte între cele două părţi? ...

Dar dacă pacea şi prietenia dorite de noi, între cele două state, nu vor fi acceptate din partea înălţimii-voastre, pe baza celor ce există în realitate, atunci toată lumea să fie martoră că nu noi vom fi cauza tuturor faptelor rele care vor apărea de acum încolo“ ...

Atunci măria-sa marele vizir i-a trimis pe solii <austrieci> în cortul lui kethuda-bei şi a dat firman ca să se discute acolo. Cînd s-a pornit la discuţii,

¹³ Baron de Goes şi Simon Reniger von Reninger.

¹⁴ Köprülüzade Fazıl-Ahmed paşa, mare vizir (1661—1676).

¹⁵ *Sekelbed*, Szekelhyd (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. XI, p. 137); Săcueni.

chehaia-bei, potrivit instrucțiunilor primite din partea măriei-sale serdarului suprem, le-a spus:

„Retrăgîndu-vă din Transilvania și distrugînd cetatea pe care ați construit-o în fața Kanizsei, sînteți nevoiți să dați anual padișahului nostru și cei 30 000 de galbeni, pe care v-ați obligat să-i plătiți potrivit păcii încheiate pe vremea măriei-sale răposatului sultan Suleiman”¹⁶. De asemenea, solii au răspuns:

33 „Nu e deloc cu putință de acceptat din partea împăratului nostru ca, renunțînd la Transilvania și luîndu-ne angajamentul distrugerii cetății de lângă Kanizsa, să dăm anual și 30 000 de galbeni”. Și, zicînd că „această cerere o întăriți cu cît vă apropiați de vilaietul nostru”, ei s-au îndrîjit în acceptarea articolului trei. De aceea s-a dat firman pentru trimiterea solilor spre Buda ...

SFATUL ÎNALTULUI SERDAR CU DEMNITARIÎ ÎMPĂRĂȚIEI

După ce măria-sa serdarul suprem și oastea islamică și-au instalat corturile în șesul Budei, el a ținut un medjlis în ziua de 10 zilhidjege a anului respectiv¹⁷, cu toți vizirii mari, emirii glorioși, cu agale de ogeacuri¹⁸ și cu ceilalți oameni încercați, care se aflau în oastea împărătească. El le-a zis și i-a întrebat:

„Iată că ne-am apropiat de țara dușmanului credinței noastre. Acum problema se pune din ce parte trebuie să pătrundem și să atacăm țara inamicului. Dintre cetățile Raab (*Yamk*), Komoran și Uivar, care se află în fața noastră, asupra căreia dintre ele să mergem?” ...

◀Marele vizir motivează că nu se poate merge asupra cetăților Yanik și Komoran, ele fiind neimportante și avînd drumuri mlăștinoase. El a spus:

35 „... Dar cetatea Uivar este o fortăreață care merită osteneală și este reședința celui de-al doilea sfetnic de oaste al cezarului austriac. Cele patru părți ale ei sînt renumite cu cetăți și tîrguri supuse ei. De asemenea, este vestită și prin bogățiile ei de minereuri în argint și aur. Sperăm să anexăm țărilor padișahului o astfel de cetate, cu toate cetățile și fortificațiile existente în ținutul ei, precum și cu celelalte sate și cu raialele ei. De asemenea, sperăm ca oastea islamică să aibă parte de prăzi din împrejurimile ei. De aceea ar fi bine să se hotărască pornirea asupra Uivarului”.

Cînd el a arătat toate acestea în fața celor prezenți la medjlis, toți au fost de părerea arătată mai sus.

NOI DISCUȚII DESPRE PACE ȘI PRIETENIE CU SOLII ÎMPĂRATULUI AUSTRIEI

36 ◀În timpul convorbirilor> Ali pașa, la rîndul său, le-a spus: „Sînteți de acord cu pacea încheiată pe vremea măriei-sale sultanului Suleiman sau cu aceea încheiată cu serdarul Ali pașa?¹⁹ Nu va fi cu putință o nouă pace pînă ce nu veți retrage oastea austriacă din Transilvania și, după ce veți

¹⁶ Suleiman Magnificul (1520—1566).

¹⁷ 10 zilhicce 1073 = 16 iulie 1663.

¹⁸ Căpetenii de ieniceri.

¹⁹ Mai departe: Kodja-Murad pașa (zis și Kuyudju-Murad pașa), care contribuise la încheierea păcii de la Zsitvatorok (1606).

distruge cetatea construită lângă Kanizsa, nu vă veți lua angajamentul să dați banii pe care-i plăteți către Înaltul Devlet, potrivit actului imperial cu privire la păcile anterioare, menționate mai sus". Atunci solii au spus:

„Nici gând nu poate fi de bani, dar dați-ne un răgaz de 15 zile. În acest timp, voi să stați cu oastea pe șesul Budei, iar noi să mergem să-i scoatem pe austrieci din Transilvania și să dărîmăm noua cetate din apropierea cetății Kanizsa". Atunci Ali pașa le-a zis:

37 „Ce treabă ați avut pînă acuma? După ce am ajuns aici cu o oaste atît de numeroasă, mai cereți cîteva zile de răgaz, ca să-i înșelați pe gaziile musulmani de a supune cetatea pentru care au pornit?"

În timpul acesta, cînd cele două părți se certau și nici una nu se lăsa, măria-sa marele vizir auzea din dosul cortului, fără a fi văzut de cei din medjlis, toate discuțiile deșarte. Văzînd că se pierde vreme, el n-a mai putut răbda și, onorînd cortul cu prezența sa, s-a adresat solilor astfel:

„Zicînd că «sîntem desemnați cu încheierea păcii», ați pierdut pînă acuma vremea cu atîtea vorbe zadarnice. Dacă într-adevăr doriți reînnoirea păcii, atunci să dați un act (*temessük*) precum că, scoțîndu-i pe austrieci din Transilvania și dărîmînd și distrugînd cetatea din apropierea Kanizsei, veți achita fie cei 30 000 de galbeni pe care v-ați angajat să-i dați la pacea cu sultanul Suleiman han, fie cei 300 000 de aspri pe care v-ați angajat să-i dați către Înaltul Devlet la pacea încheiată cu Kodja-Murad pașa ...” (în 1606).

(Solii, nefiind de acord cu plata sumei arătate decît sub forma unui dar oarecare, au fost trimiși spre Buda).

39 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ȘAPTEZECI ȘI PATRU²⁰

ÎNCEPUTUL ASEDIERII CETĂȚII UIVAR ...

43 SOSIREA PRINȚULUI AHMED GHIRAI, FIU DE HAN, CU OASTEA TĂTARĂ

44 ... El a fost dus la un înalt cort împodobit și pregătit la ordia împărătească. După el și-a prezentat alaiul și fratele său, prințul Mehmed Ghirai, cu vreo 15—20 mii de ostași cazaci ...

... După ei, tot în ziua aceea, și voievodul Moldovei²¹ a arătat alai cu oastea sa de moldoveni. La sosirea lor, a intrat o mare spaimă în ghiaurii josnici care vedeau aceste alaiuri de printre zidurile cetății (Uivar) ...

SOSIREA AJUTORULUI DIN PARTEA CEZARULUI ȘI ÎNFRÎNGEREA

45 (Cucerirea și supunerea cetății Uivar de către turci prin capitulare condiționată (*viro*))

49 SOSIREA CRAIULUI TRANSILVANIEI LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

Din ziua cînd măria-sa serdarul suprem pornise de la Poartă în expediție împărătească, el poruncise, de cîteva ori, cu scrisori, lui Mihail Apafi, care era craiul Transilvaniei, să vină cît mai repede și să se atașeze oștii împărătești.

²⁰ 1074 H. = 5 august 1663—24 iulie 1664.

²¹ Eustratie Dabija (1661—1665).

شهریار عالی تبار او اوپ انقره سجد غبله رکاب کامبایدن طرد
و نخبیب و دقیننده صادر اولان خط همایون موجبجه بایا نام
قصبه ده جزاسی ترتیب اولندی

(تو حبه منصب والای وزارت بتو قیعی جعفر افندی) نشانی
جعفر افندی خدمات دولت علیه ده امکان رو پیر و اختیار اولمقله
عواطف علیه شهر یاریدن ماه رجب المرجب یکرمی ایکنجی کوئی
رتبه عالی وزارت ایله اکرام اولندی

(آمدن قرال اردل بیجانپ اردوی همایون) سردار اکرم
حضر تلمری آستنه دن سفر همایونه حرکت ایلدیکی کوندنبرو
برکون مقدم کلوب اردوی همایونه ملحق و ملاقی اولمسی
بابنده اردل قرلی اولان ایانی میخاله بر قاج دفعه مکتوب
اسر اسلوب ارسال ایتمیدی قرال مسطور بعض قرناسی انها سبله
سردار اکرم طرفندن قتل و اعدامنه اقدام اولمقی خوفله سفره
آنسک خزینه پادشاهی تحصیل اولمدیغندن غیری استیلائی
اعدا ایله مملکت خراب اولوردیو بسط اعتذاروبای حال سفره
کلمه سیچون تکلیف و اوامر اصداری تکرار اولندجه اعتذارده
اصرار ایلمشیدی بوکونه کشته باهت عدم اطاعت اولیبوب
مطلق خوفه تبهیشتن نائی اولمدیوغین سردار اکرم حضر تلمری
فر استله حس ایتمکله او یوز فتحند نصرکه قرال مسفورک
اردوی همایونده اولان قیو کنخدا سنی حضوره کنوردوب قرال
نیچون بوکونه امره امثال خصوصنده مسامحه و اهنال ایدر
مرفزدن امین اولسور دیوسوء قصد اولمدیغنه یمین ایدوب
کندیوبی طلبدن مراد یمز مطلق انکله بعض امور مذاکره
ایتمکدر دیو افاده حقیقت حال و تکرار بو مضمون مکتوب ایله
اشارندن محرم اغا ایله قیو کنخدا سنی اردله ارسال اولدی

Dar craiul mai sus arătat, temîndu-se că, datorită unor arzuri de curînd, va fi omorît de către serdarul suprem, şi-a cerut scuze şi şi-a menţinut scuzele ori de cîte ori se emiteau scrisori şi porunci pentru venirea sa la expediţie. El zicea: „Dacă merg la expediţie, afară de faptul că tezaurul padişahului nu va fi adunat, ţara poate fi ruinată prin ocuparea ei de către duşmani”. Măria-sa serdarul suprem, cel ager la minte, simţind că pricina unei astfel de purtări provine nu din nesupunere, ci din frica acestuia, a chemat în faţa lui, după cucerirea Uivarului, pe capuchehaiaua craiului mai sus arătat, care se afla la oastea împărătească, şi i-a zis: „De ce craiul trăgănează şi întîrzie, în felul acesta, să dea ascultare poruncii? În privinţa supunerii sale, el să fie sigur de noi”.

Jurînd că nu are nici un fel de gînd rău <faţă de crai>, el i-a mai spus: „Scopul invitaţiei noastre este de a discuta cu el numai decît unele chestiuni”. Spunîndu-i în felul acesta situaţia adevărată, el a trimis în Transilvania, cu o nouă scrisoare cu acest cuprins, pe capuchehaiaua sa împreună cu Muharrem aga, unul dintre agalele sale²².

50 De astă dată, Mihail Apafi s-a grăbit să se supună, cu două-trei sute de călăreţi, fără nici un fel de întîrziere. Cînd el a anunţat că a sosit într-un loc apropiat de oastea împărătească, a fost întîmpinat de cîţiva ceauşi de divan, de deliî şi voluntarii marelui vizir, precum şi de voievozii Ţării Româneşti²³ şi Moldovei²⁴. El a fost întîmpinat cu mare alai şi i s-a trimis un cal împodobit. Fiind adus în cortul marelui vizir, după ce a fost aşezat pe scaunul pregătit, marele vizir a onorat cortul cu prezenţa sa şi l-a tratat pe crai cu prietenie şi cu bunăvoinţă. Craiul, la rîndul său, a sărutat de cîteva ori poala marelui vizir şi, prezentîndu-şi cu mare ruşinare scuzele sale pentru faptul de a fi întîrziat să arate supunere pînă acum faţă de porunci, cusurul său a fost iertat, iar după ce a fost îmbrăcat cu o blană de samur, i s-a acordat învoire să meargă în corturile pregătite anume pentru crai, dîndu-se şi firman în vederea procurării tuturor proviziilor şi zaherelelor sale ...

COMPLETAREA MUNIŢIILOR NECESARE PENTRU CETATEA UIVAR ŞI ÎNTOARCEREA ORDIEI ÎMPĂRĂTEŞTI

Reparîndu-se locurile ruinate din cetatea Uivar, pe care reuşiseră a o cuceri şi supune, iar cu ajutorul oştilor din Ţara Românească şi Moldova săpîndu-se şi şanţurile sale, aşa cum trebuie, s-a hotărît întoarcerea la locul de iernare (*kışla*), după ce au fost pregătite şi aşezate în ea şase tunuri mari balimezza, precum şi alte muniţii de luptă şi de distrugere ...

52 ... Oricum, cînd au putut fi aşezate corturile pe malul rîului Izu²⁵, s-a reuşit, cu sprijinul oştii Ţării Româneşti, să se construiască, într-o zi şi o noapte, trei poduri peste rîul mai sus arătat, dar din cauza numărului mare de oşti, abia s-a putut trece în două zile şi două nopţi ...

²² Ale marelui vizir, Köprülüzade Fazil-Ahmed paşa.

²³ Grigore Ghica (1660—1664).

²⁴ Eustratie Dabija.

²⁵ *Izu* sau *Asa* (?)

54

ÎNTOARCEREA DIN BUDA A CRAIULUI TRANSILVANIEI
ȘI A VOIEVOZILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI

Măria-sa serdarul suprem, străbătînd cu oastea împărătească distanțe peste distanțe și sosind la cîmpia Budei, a acordat lui Mihail Apafi, craiul Transilvaniei, precum și voievozilor Țării Românești și Moldovei permisiune și învoire de a se întoarce acum în ținuturile lor și le-a dat firman și vină cu oști multe la expediția victorioasă care s-a hotărît și s-a stabilit pentru anul următor. Craiul a fost îmbrăcat cu o blană (*kürk*) de samur, iar voievozilor Țării Românești și Moldovei li s-au dat hilaturi.

⟨Trimiterea înapoi, prin părțile Timișoarei, cu o scrisoare, a solului austriac, care venise la Belgrad și care fusese închis pînă atunci în cetatea Buda, deoarece nu se ajunsese la o înțelegere⟩

59

PLECAREA DUȘMANULUI CREDINȚEI PENTRU ASEDIEREA CETĂȚII
SIGETVAR

⟨Primindu-se vestea că în ziua de 25 decembrie 1663 (*26 cemazi-ul-ahr*) austrieii, împreună cu Zrinyi-oglu^{25a} și Batthyani (*Yekânoglu*), au asediat Sigetvarul, marele vizir Fazil-Ahmed pașa a poruncit diferiților comandanți de oști să i se supună⟩.

60

... Înlăturîndu-se necazurile provocate de dușmanul care, în timpul unei astfel de ierni puternice, făcuse ca oastea islamică să treacă la fapte, serdarul a numit pentru pază pe Mehmed pașa la Sigetvar, pe Kaplan ⟨Mustafa⟩ pașa la Pozsega, iar pe capudanul de Behke, alaibeul de Bosnia și mutesellimul de Buda la Koman²⁶ și Cluj²⁷, iar pe pașa de Timișoara, precum și cîteva cete de ieniceri la Pecs²⁸. De asemenea, cetele de oști adunate au fost numite pentru paza cetăților și palăncilor aflate în împrejurimile serhatului ... ⟨februarie 1664⟩.

61

SOSIREA SCRISORILOR CU VORBE VICLENE, DIN PARTEA AUSTRIECILOR,
CĂTRE SERDARUL SUPREM

... În cuprinsul ei se scria: „După salutul adresat fericitului nostru prieten, se face cunoscut că, sosind scrisoarea voastră ilustră, pe care ați trimis-o prin Djivan-Guyos²⁹, solul stăpînului meu împăratul, ne-am mirat cînd am aflat că în conținutul ei aruncați asupra noastră stricarea păcii și cauza războiului, care a fost început din partea voastră, precum și urmările care au decurs de aici. Afară de faptul că noi ne socotim nevinovați în fața acestor acuzații, este limpede pentru toată lumea și faptul că, de cînd au început certurile din Transilvania, am trimis în partea voastră fie oameni, fie scrisori cu fiecare prilej. Ceea ce scriam era aceea ca, înlăturîndu-se din ambele părți neînțelegerile și tulburările care au apărut la graniță, să se restabilească liniștea în vilaietul nostru ...”.

^{25a} Zrinyi Nicolae (1616—1664) sau Petre (1621—1671).

²⁶ Koman, Kopan.

²⁷ Cluj-Napoca.

²⁸ Pecevi, Fünfkirchen.

²⁹ Djivan Guyos, Baron de Goes (Cf. Hammer, *op. cit.*, vol. XVII, p. 137).

SOSIREA SCRISORII CU VEŞTI ÎMBUCURĂTOARE
DIN PARTEA CRAIULUI TRANSILVANIEI

Sosind chehaiaua craiului Transilvaniei, a adus o scrisoare în care se scria că Clujul, precum și unele din celelalte palânci dintre cetățile Transilvaniei, care fuseseră ocupate de ghiaurii austrieci, au fost smulse și supuse <de transilvăneni>, unele cu forța, iar altele prin măsuri chibzuite, și că, de aceea, dintre cetățile mai sus arătate, numai două cetăți au rămas în stăpânirea austriacă și că, după cum s-a aflat, și căpitaniii lor au de gând să se supună. Aceste știri au bucurat oastea islamică ...

SOSIREA ȘTIRII DESPRE ASEDIEREA CETĂȚII TATRA
ȘI TRIMITEREA DE AJUTOARE PUTERNICE

... Atunci a fost emisă o înaltă poruncă, iar drept urmare serdarul suprem i-a scris o scrisoare strașnică lui Husein pașa, <muhaflz de Uivar>, ca să pornească asupra dușmanului credinței pentru salvarea de la asediu a cetății mai sus arătate. De asemenea, s-a cerut ca beilerbeii de Oradea, Kûçûk-Mehmed pașa, să meargă cu oastea eialetului său, beilerbeii de Ineu, Kasîm pașa, să meargă cu ienicerii (*kul*) din Ineu și Timișoara, beilerbeii din Agria, Halil pașa, să meargă cu ienicerii Agriei, ialî-agasî, Ahmed aga, să meargă cu oastea tătară, care se afla la iernare la Bacika, iar de la Buda și Strigoniu să fie numiți un număr oarecare de ostași în ajutorul vizirului mai sus menționat, împreună cu ienicerii din Uivar.

<Cetatea Tatra a fost predată între timp austriecilor de către unguri>.

65 ... În acest timp, sosind o scrisoare din partea pașei de Kanizsa, Husein pașa, se făcea cunoscut că ghiaurii austrieci, venind cu toată oastea lor, au pornit la asedierea cetății Kanizsa ...

Făcîndu-se cunoscut lui Mihail Apafi, craiul Transilvaniei, că atacurile dușmanului asupra cetăților de margine s-au întetit, așa cum s-a arătat mai sus, s-a cerut printr-o scrisoare, scrisă de către serdarul suprem, ca el să pornească cu o zi mai devreme cu oastea din Transilvania și să se îndrepte spre părțile cetății Tatra. Totodată, el a fost sfătuit să se grăbească pentru a sosi în părțile serhaturilor islamice.

SOSIREA UNEI ALTE SCRISORI DIN PARTEA PRIMULUI MINISTRU
(BAŞVEKIL) AL ÎMPĂRATULUI AUSTRIEI

<La 3 şevval⁸⁰ marele vizir are o nouă discuție cu capucehaia Austriei, căruia i -a spus printrele altele:>

67 „... Și de astă dată, în timp ce pacea și liniștea, semnate în trecut, erau respectate așa cum trebuie de către Înaltul Devlet, voi ați construit, contrar clauzelor păcii, o nouă cetate în fața Kanizsei, care este granița islamică, ați așezat oastea austriacă în Transilvania, care face parte din țările dependente de împărăția otomană, și ați îndemnat pentru ivirea unor tulburări în Transilvania. Datorită faptului că ați creat aceste motive de dușmănie și vrăjmășie și deoarece, ori de câte ori vi s-au trimis știri în care vi se cerea

⁸⁰ 3 şevval 1074 = 9 aprilie 1664.

să renunțați la această dorință și să nu călcați angajamentul luat și să puneți capăt răutăților pe care le-ați început, voi, neascultînd deloc cuvîntul nostru, v-ați arătat dușmănia și ați continuat afuriseniile voastre, de aceea, neavîndu-se încotro, s-a pornit la această expediție obositoare ...”.

74 NUMIREA VALIULUI ÎN SILISTRA PENTRU TRANSPORTAREA
TUNURILOR DIN CETATEA ESZEK (ÖSSEK)

75 ... În vederea transportării, cu o zi mai devreme, la oastea împărătească, a celor 20 de tunuri mari, reținute la Eszek, s-a emis în grabă firman în acest sens către vizirul <Hadji> Husein pașa, valiul de Silistra, și vizirul Mustafa pașa, valiul de Maraș ...

76 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ȘAPTEZECI ȘI CINCI³¹
78 ÎNTOARCEREA OȘTIRII ÎNSĂRCINATĂ CU ASEDIEREA CETĂȚII LEVA

În momentul plecării la expediția împărătească fusese trimis din Uivar valiul de Buda, gloriosul vizir Husein pașa, spre a asedia cetatea Leva. Acesta, mergînd cu beilerbeiu de Agria și cu 1 000 de ostași tătari și cu ostași din așagi-bölük, cu voievodul Țării Românești³² și cel al Moldovei³³, care fuseseră trimiși cu el, asediase cetatea mai sus arătată, dar a sosit din spate murdarul serdar numit Juje³⁴ cu vreo 30—40 mii de ostași austrieci și, pornind la luptă pentru a salva cetatea de asediu, s-au pregătit armele de luptă de ambele părți și s-au războit între ele. Oștile din Țara Românească și Moldova au zis: „Noi nu putem să dăm și haraci și să luptăm în același timp și cu dușmanul” și s-au retras din luptă. Atunci serascherul Husein pașa a fugit, de nevoie, spre cetatea Uivar, neavînd putere să reziste cu restul oștilor rămase. Astfel, au lăsat să cadă în mîinile ghiaurilor multe și multe harabale și hazerele.

<Urmează relatări despre înaintarea austriecilor și încheierea păcii>.

87 SURETUL SCRISORII ÎMPĂRĂTEȘTI DE PACE CĂTRE CEZARUL AUSTRIAC^{34a}

88 ... Sultanul Mehmed³⁵ han, fiul sultanului Ibrahim han³⁶, fiul sultanului Ahmed han³⁷, șahișahul de țări și padișahul Timișoarei, al Budei, care este capitala țării ungurești, al cetăților și întăriturilor supuse ei, al Transilvaniei, al Țării Românești, al Moldovei, precum și al atîtor altor cetăți și ținuturi, care nu pot fi descrise ..., aflînd că în acest an 1075, cu începere din ziua de 16 muharrem cel venerat³⁸, s-a încheiat pace și prietenie pe timp de 20 de ani ...

<Urmează clauzele păcii cu Austria>.

³¹ 1075 H. = 25 iulie 1664—13 iulie 1665.

³² Grigore Ghica.

³³ Eustratie Dabija.

³⁴ Juje, Conte de Souche (?).

^{34a} Leopold I (1655—1705).

³⁵ Mehmed al IV-lea (1648—1687).

³⁶ Ibrahim I (1640—1648).

³⁷ Ahmed I (1603—1617).

³⁸ 16 muharrem 1075 = 9 august 1664.

97 SCHIMBAREA CAIMACAMULUI DE LA POARTĂ

Vizirului Uzun-Ibrahim paşa, caimacamul de la Poartă, acordându-i-se eialetul Bagdad, acesta a fost trimis prin înaltă poruncă împreună cu Kürd-Hasan aga, mirahorul cel mic, iar pentru Suleiman paşa, fost mare vizir şi muhafiz de Akkerman, s-a emis în grabă o poruncă să vină cu o zi mai devreme <la Poartă>, fiind desemnat caimacam ...

102 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI ŞASE³⁹

117 MOARTEA MUHAFİZULUI DE BUDA

<După moartea vizirului Kodja-Gürdji Mehmed paşa, care era muhafizul Budei>, s-a hotărât ca eialetul mai sus arătat să fie acordat lui Kasim paşa, muhafizul de atunci al Timişoarei şi fostul ciohodar împărătesc. Deoarece eialetul Buda se acorda încă din trecut vizirilor, s-a dat sfat ca paşei mai sus arătat să i se acorde rangul de vizir.

128 <Moartea lui Cil-Ahmed paşa şi a lui Gürdji-Ibrahim paşa>.

S-a emis un hatt-i-humaiun pentru ca elaietul <Erzurum> să fie dat actualului vizir de boltă şi fostului mare vizir Suleiman paşa, iar Silistra, <unde se aflase Suleiman paşa>, să fie acordată lui Iusuf aga, în prezent bostangibaşi la Istanbul ...

137 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAPTEZECI ŞI OPT⁴⁰

138 <Căsătoria lui Fatma-Sultan cu Iusuf paşa, muhafizul de Silistra>.

148 Arătându-se bunăvoinţă împărătească în privinţa lui Karakaş-Ali aga, care era ceaşbaşi la înalta scară împărătească, i s-a acordat beilerbeilicul eialetului Silistrei ...

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAPTEZECI ŞI NOUĂ⁴¹

156 ACORDAREA EIALETELOR CAIRO, DIN EGIPT, SILISTRA ŞI TIMIŞOARA

157 În a şaisprezecea zi a lunii regeb⁴², prin înalta bunăvoinţă împărătească, eialetul Cairo, din Egipt, a fost acordat beilerbeilului de Silistra, Karakaş-Ali paşa, iar eialetul Silistra a fost acordat lui Mehmed paşa din Kavala (*Kabalalı*), care se afla la Timişoara, şi locul acestuia s-a dat vizirului Iusuf paşa ...

250 <Numirea lui Şeyh-Mehmed paşa ca valiu de Timişoara, în 1081 H. = 1670/71>.

260 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ŞI TREI⁴³

261 TRADUCEREA SCRISORII LEŞEŞTI

<Polonii contestă acuzaţiile care li se aduceau de către turoi pentru călcarea angajamentelor de pace>.

262 <Polonii trimiseră şi un grup de oaste pentru îndepărtarea tătarilor de la Akkerman>.

³⁹ 1076 H. = 14 iulie 1665—3 iulie 1666.

⁴⁰ 1078 H. = 23 iunie 1667—10 iunie 1668.

⁴¹ 1079 H. = 11 iunie 1668—31 mai 1669.

⁴² 16 regeb 1079 = 20 decembrie 1668.

⁴³ 1083 H. = 29 aprilie 1672—17 aprilie 1673.

266 PORNIREA SULTANULUI LA ADRIANOPOL ȘI DESCRIEREA AMĂNUNȚITĂ
A EVENIMENTELOR CU OCAZIA EXPEDIȚIEI ÎN ȚARA LEȘEASCĂ

268 ... În ziua de 27 <safer>⁴⁴ cortul a sosit la menziful Hadji-oglu-Bazarî⁴⁵, în ziua de 28 în satul Musa-bei⁴⁶, în ziua de 29 la Kurnali-Dere, iar în ziua de 30 <safer> cortul a ajuns la menziful Karasu⁴⁷, numit Tekfur-Suyu⁴⁸. În prima zi a lunii rebi-ul-evvel s-a poposit în localitatea aceea. A doua zi, înaltul cort a fost așezat în localitatea numită Valea lui Uzun-Ali⁴⁹, a treia zi în localitatea Mufti-Yaylasî, iar în a patra zi înaltul cort a fost așezat cu mare alai în șesul Babadag. S-a dat firman ca în ziua următoare să se po-
posească acolo și, potrivit obiceiului, aga de ieniceri a pornit înainte. După aceea, valiul de Bosnia, vizirul Ibrahim pașa, care fusese însărcinat să participe la expediția împărătească, prezentînd alai în fața cortului împărătesc, împreună cu oastea sa de gardă, precum și cu oastea eialetului său, a fost îmbrăcat cu o blană de samur, atunci cînd s-a prezentat în fața padișahului. Apoi, cînd a fost onorat cu o întîlnire și din partea mării-sale marelui vizir, el a primit încă o blană de samur, iar paisprezece dintre oamenii săi mai renumiți au fost îmbrăcați cu hilate.

Sultanul lumii considerînd potrivit ca mării-sa sultana favorită⁵⁰ să stea la Babadag și, socotind că este potrivit pentru ea, s-a dat firman ca vizirul de boltă⁵¹, Ibrahim pașa, care era desemnat în serviciul ei de gardă și de pază, să-și păstreze în continuare slujba de pază. În ziua a șasea a lunii mai sus arătate⁵², pornindu-se din șesul Babadagului, cortul împărătesc a fost deschis la menziful Cataloi, iar în a șaptea zi s-a ajuns la menziful Isaccea.

269 Mai înainte, cînd se hotărîse expediție împărătească în această parte, pregătirea unor corăbii, în vederea construirii de poduri pe Dunăre, fusese dată pe seama zaimului numit Iusuf aga, un bătrîn chibzuit. Din îndemnul celui mai sus arătat, lîngă orașele Garadașka⁵³ și Pojega, aflate pe malurile rîurilor Sava și Drava, s-a terminat construirea de pontoane numite tonbazuri, iar după ce celelalte lucruri trebuincioase au fost pregătite și procurate din Moldova și Țara Românească, s-a construit, cu ajutorul lui Osman pașa, matusarrîful sangeacului de Nicopole, un pod pe fluviul Dunărea, la schela Isaccea, cu peste 57 de tonbazuri. Podul avea lungimea de 750 arșini (*zira*) și lățimea de 10 arșini.

Deoarece podul era pregătit, s-a poposit pe șesul Isaccei, iar în a opta zi a lunii mai sus arătate, potrivit firmanului împărătesc care a fost emis, au trecut beilerbeii peste ațel pod. În a noua zi, a trecut podul, în partea cealaltă, aga de ieniceri. De asemenea, și mării-sa padișahul cel norocos, în ziua de joi, 11 a lunii mai sus arătate, pornind din șesul Babadagului, cu noroc și fericire și cu toată oastea purtătoare de noroc, a ajuns cu înalta sa suită la

⁴⁴ 27 safer 1083 = 24 iunie 1672.

⁴⁵ *Bazargic*. Azi Tolbuhin, oraș în R. P. Bulgaria (nord-est).

⁴⁶ *Musa-bei*, sat în R. P. Bulgaria.

⁴⁷ *Karasu*, vechea denumire a văii care se întinde de la Cernavodă spre Medgidia. Vechea denumire a orașului Medgidia, jud. Constanța.

⁴⁸ *Tekfur-Suyu* (Apa monarhului), ar fi Tekirghiol, dar din text reiese că și Karasu se mai numea *Tekfur-Suyu*. Așa apare și în documente.

⁴⁹ *Uzun-Ali Çayırı*, azi Remus Opreanu (lîngă Medgidia).

⁵⁰ *Haseki-sultan*.

⁵¹ *Kubbe veziri*.

⁵² 6 rebi I 1083 = 2 iulie 1672.

⁵³ *Garadașka, Gradișka* (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. XI, p. 301).

menzilul Cartal. Voievodul mai sus arătat ⁵⁴, socotind ca dușmanul să nu treacă la distrugerea și la ocuparea Moldovei, a înștiințat Înaltul Devlet că el nu are putere să se opună atacului din partea inamicului. De asemenea, cei trei prinși (*dil*), trimiși de el, confirmând cele scrise de voievodul mai sus pomenit, au fost numiți: valiul de Bosnia, vizirul Ibrahim pașa, și beilerbeii de Anatolia, Ali pașa, împreună cu oștile eialetelor lor, ca să meargă mai înainte spre a feri părțile Moldovei de mâna tiranică a dușmanului și spre a păzi menzilele din împrejurimi, precum și zaherelele pregătite pentru gazii musulmani.

270 De asemenea, aducerea corăbiilor de pe Dunăre spre apa Prutului a fost dată pe seama lui Osman pașa, mutasarrîful sangeacului de Nicopol, iar transportarea tunurilor, precum și a altor muniții, la timp, a fost dată pe seama lui Murad pașa, mutasarrîful sangeacului de Kiangîrî, iar paza podului construit pe Dunăre, lângă schela Isaccea, a fost lăsată pe seama lui Mehmed pașa, mutasarrîf de Hudavendikiar.

Poposind acolo, în a 12-a zi (<a lui rebi I>), valiul de Alep, vizirul Kaplan-Mustafa pașa, beilerbeii de Karaman, Ali pașa, mutasarrîful sangeacurilor de Hamid și Beyşehir, Küçük-Mehmed-pașa, precum și beii de Kırşehir și de Serem și-au prezentat alaiurile în fața cortului împărătesc, cu toate oștile lor de gardă și cu oștile eialetelor și sangeacurilor lor. De aceea valiul de Alep a fost îmbrăcat cu blană de samur, iar ceilalți cu hilate. Pornindu-se de la șesul Isaccei, în a șaisprezecea zi a lunii rebi I cortul împărătesc a sosit pe șesul de la Ghirekul ⁵⁵. Atunci, în fața cortului împărătesc au arătat alai beilerbeii de Adana, Husein pașa, și beii de Silifke, Ibrahim bei, împreună cu oștile care se aflau lângă ei. Ei au fost onorați cu hilate de către mărinosul padișah. În a șaptesprezecea zi, menzilul Hendek-ili ⁵⁶ a devenit locul de ședere a oștirii cu semne de victorie. În a optsprezecea zi localitatea Zerniș ⁵⁷ a fost onorată cu prezența frumosului cort împărătesc. În a nouăsprezecea zi s-a descins în satul Praștene ⁵⁸, iar în a douăzecea zi la menzilul numit trecătoarea Ghegheci-Bogași ⁵⁹. În a douăzeci și una zi s-a ajuns în localitatea Lăpușta ⁶⁰, iar în a douăzeci și doua zi la menzilul Iagul ⁶¹. În a douăzeci și treia zi s-a descins în localitatea Pervezești ⁶². În timpul mersului, s-a emis un ilustru hatt-i-humaiun pentru ca <toți demnitarii să-și aranjeze oștile lor pentru paradă>.

271 ... În a douăzeci și patra zi cortul a fost așezat în localitatea numită Țuțora ⁶³, aflată în apropiere de Iași, care era reședința domnească a voievodului Moldovei. În a douăzeci și cincea zi, mărirea-padișahul, ocrotitor al lumii, a onorat cu plimbarea sa orașul Iași. Cu acest prilej, Duca ⁶⁴, voievodul Moldovei, a așternut în fața mării-sale, ocrotitorul lumii, multe țesături, prezentînd totodată la pragul împărătesc ca peșcheș: un hanger împodobit,

⁵⁴ Gheorghe Duca (1668—10 august 1672).

⁵⁵ *Ghirekul*, Grecul, Greceni, localitate la nord de gurile Dunării (U.R.S.S.).

⁵⁶ *Hendek-ili* (?).

⁵⁷ *Zerniș* sau *Zerineș*, Zărnești (?).

⁵⁸ *Praștene*, *Breșcani* (?), *Berezeni*(?).

⁵⁹ *Ghegheci-Bogași*, Gura Tigheciului.

⁶⁰ *Lăpușta*, Lăpușna(?).

⁶¹ *Iagul*, Valea Iagului. În unele izvoare apare: *Pagul*.

⁶² *Pervezești*, Berești sau Grozești.

⁶³ *Çoçora* (cit. Ciociora).

⁶⁴ Gheorghe Duca.

două blănuri de samur foarte bune, precum și stofe de mătase de diferite feluri, iar din partea padișahului el a fost onorat cu hilat ..., După aceea, muhafizul de Oceacov, vizirul Halil pașa, beilerbeii de Anatolia și Karaman, precum și beii de Cirmen au fost desemnați să construiască un pod pe apa Nistru (*Turla*). S-a emis firman împăratească pentru ca slujba de fixare a locurilor de popas (*menzil*) să fie acordată beilerbeiului de Adana.

272 De asemenea, și mutasarriful de Kiangîrî, Murad pașa, care fusese numit mai înainte la Chilia (*Kili*) pentru transportul tunurilor, a adus de acolo, la oastea împăratească, tunurile și celelalte muniții. Aceste muniții au fost împărțite zaimilor și timarioților eialetului de Bosnia. De asemenea, potrivit obiceiului, li s-au predat tuturor și toate zaharele convenite. După ce s-a poposit timp de șapte zile la menziful-Țuțora și după ce au fost completate și celelalte muniții de expediție, în a treia zi a lunii rebi II ⁶⁵ s-a pornit din localitatea mai sus arătată și corturile au fost așezate la menziful Papura ⁶⁶.

<Sosirea unei scrisori din partea lui Selim Ghirai han în care se descriu unele ciocniri cu polonii>.

273 ... În a cincea zi a lunii mai sus arătată s-a descins pe șesul Valaslondja ⁶⁷, iar în a șasea zi s-a ajuns la localitatea Kercin ⁶⁸.

Pentru pregătirea chereștelor necesare în vederea construirii unui pod pe apa Nistrului (*Turla*) a fost numit și trimis mai înainte vizirul Ibrahim pașa, muhafiz de Bosnia. S-au grăbit să emită firman adresat vizirului acela, pentru ca podul să fie isprăvit cât mai repede.

În a opta zi a lunii mai sus arătată sultanul a pornit spre menziful Modedka ⁶⁹. În momentul descinderii în localitatea mai sus pomenită, tătarii mării-sale Musahib-Mustafa pașa întorcându-se din incursiune și aducând cu ei, pe lângă câteva mii de vite, și vreo două sute cincizeci de robi ghiauri, au fost onorați cu favoruri din partea mării-sale padișahul.

În a noua zi, miercuri, cortul împăratească a sosit la menziful Pınar-Başı ⁷⁰, aflat la o distanță de vreo oră față de cetatea Hotin. Atunci, ghiaurii din palanca numită Zwaniac (*Izvanca*), care se află la o distanță de o oră față de menziful mai sus arătat, pe malul celălalt al Nistrului, aflând de sosirea mării-sale marelui sultan și neavând posibilitatea să reziste în fața măreței stele a sultanului, au fugit chiar în noaptea aceea, preferând să-și părăsească locuințele lor. În ziua următoare au fost numiți pentru paza ei Kūçuk-Mehmed pașa și beii de Silistra, împreună cu cinci ortale de ieniceri. De asemenea, au fost așezați în cetatea mai sus arătată trei sute de călăreți dintre seimenii înaltului vizir, 200 de pedestrași, precum și 150 de ostași dintre seimenii lui caimacam-pașa. Marele vizir și caimacam-pașa, mergând peste podul construit, au stat acolo într-un cort mic, străduindu-se ca podul mai sus arătat să fie terminat cu un ceas mai devreme. De asemenea, presupunându-se că ar putea să apară viclenii din partea dușmanului și considerându-se că e bine să fie atenți și cu grijă, s-au construit meterezuri în partea ceastălaltă a râului mai sus arătat, iar pe malul celălalt au fost puse palisade (*șurampo*).

⁶⁵ 3 rebi II 1083 = 29 iulie 1672.

⁶⁶ *Papura*, *Yapurâ* sau *Bayura* (?), *Bukora* (?), *Iepureni* (?).

⁶⁷ *Valaslondja* (?). În alte izvoare: *Usludja* (*Cronici turcești ...*, vol. II, p. 235).

⁶⁸ *Kercin* (?). În alte izvoare: *Berberina* sau *Copăceni* (*Ibidem*).

⁶⁹ *Modedka*. Mai departe: *Modolka*.

⁷⁰ *Pınar-Başı*, înseamnă: „Lângă fântină“.

274 În a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate ^{70*} muhafizul de Oceacov (*Oznu*), vizirul Halil paşa, a trecut, cu bărcile construite, pe partea cealaltă a fluviului mai sus arătat. De asemenea, s-a emis înalt firman ca peste o zi-două să meargă lângă el şi Murad paşa, mutasarrîful sangeacului de Kiangîrî.

În a şaptesprezecea zi, beilerbeiul de Sivas, Murtaza paşa, şi beilerbeiul de Maraş, Husein paşa, arătînd, potrivit obiceiului, alai în faţa cortului împă-rătesc, au fost onoraţi cu hilate şi apoi şi-au instalat corturile lor la marginea irdiei împărăteşti.

De asemenea, şi voievodul Ţării Româneşti ⁷¹, fiind chemat să vină la expediţie, a sosit acum şi i s-a îngăduit să-şi prezinte alaiul său, potrivit obiceiului. După ce a fost îmbrăcat cu hilat, el a intrat în oastea purtătoare de victorie. Marele pod, a cărui construire pe Nistru începuse, fiind terminat cu eforturi în a zecea zi, care coincide cu a optesprezecea zi a lunii mai sus arătate, în a nouăsprezecea zi, sîmbătă, a trecut pe partea cealaltă aga de ieniceri cu toată oastea de beктаşi ⁷².

În a douăzecea zi, de asemenea, şi măria-sa padişahul cel glorios şi-a aşezat cortul, cu toată oastea împărătească, pe partea cealaltă a podului, pe pămîntul leşesc. Locul mai sus arătat fiind la o distanţă de patru-cinci ore faţă de cetatea Cameniţa, potrivit firmanului împărătesc emis, caimacam-paşa şi valiul de Alep, vizirul Kaplan-Mustafa paşa, şi valiul de Bosnia, vizirul Ibrahim paşa, precum şi unii alaibei şi topcibaşii au fost numiţi şi trimişi spre cetatea mai sus arătată, în vederea cercetării locurilor pentru metereze. Tocmai cînd ei priveau de pe înălţimile cetăţii, duşmanii credinţei au tras mult, din cetate, cu tunuri, dar, datorită grijii înaltului Allah, nu au atins pe nimeni, afară de un segban şi un cal. Segbanii paşalelor, ciocnindu-se cu ghiaurii pedestraşi, care ieşiseră afară, au luat o fată şi o tigvă şi, întorcîndu-se, au sosit spre seară la oastea împărătească. Atunci caimacam-paşa, împreună cu măria-sa marele vizir, prezentîndu-se în faţa padişahului, au povestit cu amănunte întîmplarea la tronul celui fericit.

275 Padişahul, aflînd că voievodul Duca, voievodul Moldovei, neglijînd şi neluînd în seamă îndatorirea sa pentru expediţia la care fusese însărcinat, a devenit nedemn, a dat firman să fie închis.

Hanul Crimeii, măria-sa Selim Ghirai han, sosind aproape de oastea împărătească, a cerut voie să se închine la tronul celui fericit ...

276 <Prezentarea hatmanului Petre Dorosenco la sultan şi primirea unor favoruri>.

Apoi, cerîndu-se mazilirea voievodului Moldovei, Duca, care fusese mai înainte închis într-un loc, pentru bănuiala de neglijenţă şi nepăsare, domnia Moldovei a fost acordată boierului numit Ştefan ⁷³.

<Se relatează despre începerea luptelor de la Cameniţa>.

278 Valiul de Diarbekir, Hasan paşa, care, fiind însărcinat la expediţia împărătească, venise cu toată oastea sa de gardă şi cu oastea eialetului său şi care, trecînd prin trecătoarea Isaccea, fusese numit, printr-un firman emis,

^{70*} 12 *rebi* II 1083 = 7 august 1672.

⁷¹ Grigore Ghica (1672—1673).

⁷² *Bektaşî*; e vorba de oastea de ieniceri, de la numele lui *Hadji-Bektaş-Veli*, considerat „sfîntul ienicerimii otomane“.

⁷³ Ştefan Petriceicu (10 august 1672—noiembrie 1673).

să aducă la oastea împărătească tunurile și cele două mii de cîntare de pulbere rămase la Isaccea, fusese, de nevoie, însărcinat, cu oastea de lîngă el, pentru paza Babadagului. El a trimis prin chehaiua sa și prin ialî-agași (*Yalı beyi*) pulberea pentru transportul căreia fusese însărcinat mai înainte, iar pentru transportarea tunurilor, de asemenea, a fost numit Osman pașa, mutasarrıfîl de Nicopole.

<Urmează asedierea cetății, luptele și predarea condiționată a cetății Camenița, pe baza a cinci clauze, de poloni către turci>.

282 Împreună cu măria-sa ilustrul han <Selim Ghirai> au fost însărcinați
să meargă și să distrugă cu totul ținuturile inamicului și valiul de Alep, vizirul
283 Kaplan <Mustafa> pașa, numit serdar, împreună cu beilerbeii de Rumelia,
Anatolia, Karaman, Sivas, care au mers cu oștile eialetelor lor și cu suitele
lor. De asemenea, au fost numiți și Doroșenco, precum și voievodul Țării
Românești.

<Urmează descrierea ocupării unor alte cetăți și încheierea păcii cu polonii>.

284 REÎNNOIREA TRATATULUI DE PACE ȘI PRIETENIE CU GHIAURII LEȘI⁷⁴

286 ... De asemenea, ținuturilor leșești să nu se pricinuiască stricăciuni
din partea împărăției mele, cum ar fi: marii mei viziri, mirimiranii, emirii
și ostașii mei, purtători de victorie, și nici de către tătarii aflați în Moldova
sau în Dobrogea sau la Akkerman sau la Bender sau la Oceacov și nici de către
alții ...

287 ... După acest tratat împărătesc (*ahidname*), dacă cineva dintre popu-
lația tătară sau dintre populația Moldovei sau altcineva, mergînd în țara
leșească, va face prădăciuni sau va scoate robi, cînd acestea vor fi făcute
cunoscute de către crai, cei care vor fi fost scoși după data încheierii acestui
tratată împărătesc să nu fie vînduți în ținuturile mele bine păzite. De asemenea,
și cei care aparțin acestei părți⁷⁵ să nu fie vînduți, de azi înainte, în țara le-
șească. De asemenea, dacă, ivindu-se o expediție a mea, purtătoare de vic-
torie, asupra unuia dintre craii ghiauri sau asupra altcuiva, va fi nevoie să
mă duc eu însumi sau dacă numindu-se un serdar, acesta va porni asupra
acelui dușman cu oastea mea, împreună cu voievozii Transilvaniei, Țării
Românești și Moldovei, și dacă din partea dușmanului meu va merge om la
el și va cere sprijin, atunci, pentru devotamentul său și cinstea sa față de
Poarta fericirii mele și pentru îndeplinirea cerințelor prieteniei și acordului,
craiul leșesc să nu-l ajute pe dușmanul meu cu oastea sa și cu vistieria sa...

<Tratatul a intrat în vigoare luni, 25 djemazi II 1083>⁷⁶.

288 <Întoarcerea sultanului spre Adrianopol>.

289 În prima zi a veneratei luni regeb⁷⁷ am ajuns la menzilul Bînar-Bașî
de lîngă Hotin ...

<Plecarea hanului tătăresc și a lui Doroșenco>.

⁷⁴ Regele Poloniei era Mihail Korybut Wisnowiecki (1669—1673).

⁷⁵ Imperiului otoman.

⁷⁶ 25 *cemazi II 1083* = 18 octombrie 1672.

⁷⁷ 1 *receb 1083* = 23 octombrie 1672.

290 .. Măria-sa padişahul, ocrotitor al lumii, pornind cu oastea împărătească, în a şaptea zi a lunii mai sus arătate, de la menziful Modolka ⁷⁸, şi-a adus cortul cu noroc în localitatea numită Berberina ⁷⁹. În ziua următoare cortul a fost aşezat pe şesul Islondja ⁸⁰. La menziful mai sus arătat s-a poposit o zi. În acea zi cortul a fost aşezat la menziful Kobiçan ⁸¹, în a unsprezecea zi în localitatea Papura ⁸² şi a în douăsprezecea zi pe şesul Tuțora care este reşedința voievodului Moldovei. În localitatea mai sus arătată s-a poposit timp de o zi, iar în a paisprezecea zi cortul a ajuns în ținutul menzifului Grorașt ⁸³. În a cincisprezecea zi s-a descins în localitatea Iagul ⁸⁴, în a şaisprezecea zi la menziful Beretin ⁸⁵ şi în a şaptesprezecea zi în locul numit Ghegheci-Ağzi ⁸⁶. În a optesprezecea zi cortul împărătesc a ajuns în regiunea localității Zerineş ⁸⁷. În localitatea mai sus arătată a venit la Curtea fericirii scrisoarea generosului vizir Husein paşa, valiu de Bagdad, <vestind moartea vizirului Kara-Mustafa paşa, valiu de Basra>.

În a nouăsprezecea zi s-a descins la menziful Isac ⁸⁸, în a douăzecea zi la menziful Grekul ⁸⁹, iar în a douăzecişiuna zi corturile au fost aşezate în localitatea Isaccea. În a douăzeci şi doua şi în a douăzeci şi treia şi în a douăzeci şi patra zi, făcându-se popas la menziful mai sus arătat, a fost organizată, în acele părți, vînătoare.

291 În a douăzeci şi cincea zi corturile au fost întinse la Hadji-Kişlaşi ⁹⁰, în a douăzeci şi şasea zi la Ciftai ⁹¹ şi în a douăzeci şi şaptea zi în Valea lui Uzun-Ali ⁹². În a douăzeci şi opta zi s-a descins la menziful Tekfür-Köyü ⁹³ şi, la menziful mai sus arătat, s-a poposit o zi. În a treizecea zi s-a ajuns la menziful Kurtlu-Dere ⁹⁴, iar la întâi şaban ⁹⁵ cel măreț, la menziful numit Musa-bei. A doua zi, din cauza iernii grele, s-a poposit o zi în localitatea mai sus arătată. În a treia zi corturile au ajuns în oraşul Hadji-oglu Pazarî.

293 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ŞI PATRU⁹⁶

294 PORNIREA PADIŞAHULUI LA ADRIANOPOLE ŞI CELELALTE EVENIMENTE DIN TIMPUL EXPEDIȚIEI ÎN ȚARA LEŞEASCĂ

<Plecarea oștirii otomane de la Poartă și trecerea ei prin Hadgi-oglu Pazarî, Kurnali-Dere și Musa-bei>.

⁷⁸ *Modolka* (?). Mai sus a fost: *Mododka* sau *Modedka*.

⁷⁹ *Berberina* (?).

⁸⁰ *Islondja* (?). În alte cronici: *Usludja* (vezi mai sus).

⁸¹ *Kobiçan*, *Copăceni*.

⁸² *Papura* sau *Yapura*, *Iepureni* (?), *Buzora* (?).

⁸³ *Grorașt*: probabil, *Grozești*.

⁸⁴ *Iagul*, *Valea Iagului*. În unele izvoare apare: *Pagul*.

⁸⁵ *Beretin*, mai sus apare sub forma: *Praștene*, *Brețcani* (?), *Berezeni* (?).

⁸⁶ *Gegeç Ağzi*, *Gura Tigheciului*.

⁸⁷ *Zerineş* sau *Zeriniş*, sat în apropiere de Cahul.

⁸⁸ *Isac*, *Vadul lui Isac*, pe valea Frutului, în apropiere de Cahul.

⁸⁹ *Grekul*, *Greceni*.

⁹⁰ *Hadji-Kişlaşi* (*Hacı-Kışlası*), între Isaccea și Babadag.

⁹¹ *Ciftai* (*Çiftay*): în alte cronici: *Ceagatai* (*Çağatay*). Existau două localități cu acest nume (de Sus și de Jos).

⁹² *Uzun-Ali Çayırı*, Remus Opreanu (lingă Medgidia).

⁹³ *Tekfür-Köyü*, „Satul împăratului”, ar fi Tekirghiol, dar este vorba de Karasu (azi Medgidia), care era în drum.

⁹⁴ *Kurtlu-Dere*, în alte părți apare sub forma: *Kurnalı-Dere*.

⁹⁵ 1 şaban 1083 = 22 noiembrie 1672.

⁹⁶ 1084 H. = 18 aprilie 1673—6 aprilie 1674.

296

În a unsprezecea zi corturile au ajuns pe șesul Karasu. De nevoie, acolo s-a poposit timp de patru zile. În a douăzeci și cincea zi au trecut prin satul Ester ⁹⁷, iar în a douăzeci și șasea zi prin localitatea Mufti-Yaylası.

În a douăzeci și șaptea zi ciftlicul Hadji-Köy a devenit locul de popas al trupelor victorioase. La menzulul mai sus arătat s-a poposit, de nevoie, timp de nouă zile. După aceea, în a opta zi a lunii djemazi II ⁹⁸ s-a ajuns pe șesul Isaccea. De asemenea, au hotărât să șadă un timp și acolo pentru completarea munițiilor de luptă.

În a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate, a sosit la oastea împărătească vestea că cele câteva mii de cete căzăcești dintre ceata moscovită și dintre alții, care veniseră cu zece tunuri asupra noii cetăți aflate pe apa Don (*Ton*), dependentă de cetatea Azov (*Azak*), după ce au asediat cetatea mai sus arătată timp de șaptesprezece zile, s-au întors cu pierderi și dezonoați. Cu aceasta, în oastea credincioasă s-a produs bucurie mare. Dar pentru ca cetele căzăcești, despre care s-a vorbit mai sus, să nu treacă în părțile Akkermanului și să nu provoace pagube ținuturilor împărăției otomane, au fost numiți și trimiși, pentru paza Benderului, un număr oarecare de ieniceri, precum și câteva sute de segbani, dintre segbanii mării-sale marelui vizir și ai celorlalți viziri mari.

Lui Iusuf pașa, mutasarrıful sangeacului de Avlonia, cu titlul de arpa-lık, care fusese numit comandant asupra lor, i s-a recomandat și i s-a cerut să aibă grijă de pază...

298

În prima zi a lunii regeb ⁹⁹ cel măreț a fost numit un serasker în părțile Iașilor. Acesta a fost însoțit de câțiva mirimirani și de zaimii și timarioții eialetelor de Alep, Sivas, Anatolia și Karaman, precum și de câteva sute de ieniceri de Poartă, ca sprijin. În a doua zi a lunii mai sus arătate, ei au trecut prin trecătoarea Isaccea, în partea cealaltă, spre Moldova, și au pornit, potrivit poruncii.

În a douăsprezecea zi <a lunii regeb> s-a auzit că, dintre cetele căzăcești, venind mulți ghiaurii asupra segbanilor care fuseseră numiți mai înainte de aceasta pentru paza trecătorii Cioplidje ¹⁰⁰, între ei s-a dat o mare luptă și măcel.

În a douăzecea zi a sosit la Înalta Poartă vestea neplăcută că voievodul Moldovei ¹⁰¹, unindu-se cu ghiaurii, a fugit în țara leșească cu gândul de a se răscula. Atunci, s-a dat firman ca locul său să fie acordat creștinului numit Dumitrașcu ¹⁰², care era capuchehaiaua lui la oastea împărătească și, îmbrăcându-l, potrivit obiceiului, cu hilat, să pornească spre Iași.

299

În prima zi a lunii șaban ¹⁰³ cel măreț, sosind olacul gloriosului vizir <Sarî> Husein pașa, valiu de Silistra, care se afla în părțile Hotinului, împreună cu beilerbeii de Rumelia, Bosnia și Sivas, în scrisoarea adusă de el se scria că ghiaurii leși, trecând cu multe trupe apa Nistrul, prin trecătorile sale, au ajuns într-un loc aproape de cetatea Hotin. Când această știre a ajuns la urechea padișahului, s-a întristat mult din cauza acestei scrisori cu știri neplă-

⁹⁷ Ester, sat zis și Esterabad (orașul Ester).

⁹⁸ 8 cemazi II 1084 = 20 septembrie 1673.

⁹⁹ 1 regeb 1084 = 12 octombrie 1673.

¹⁰⁰ Cioplidje, (Çöplüce), Ciurbuciu(?).

¹⁰¹ Ștefan Petriceicu (noiembrie 1673).

¹⁰² Dumitrașcu Cantacuzino (noiembrie 1673).

¹⁰³ 1 șaban 1084 = 11 noiembrie 1673.

cute. De aceea s-au trimis îndată înalte porunci întărite, cu mubaşir, ca să fie adusă înapoi oastea care fusese învoită să meargă la iernare. De asemenea, cei de la oastea împărătească au fost sfătuiţi să pregătească arme de luptă şi măcel, iar marele vizir Köprülüzade Ahmed paşa a fost numit serdar suprem din partea padişahului. Lui i s-au dat sfaturi şi i s-a spus să se gîndească la posibilitatea ajutorării oştilor islamice aflate la Hotin ...

Deşi mai înainte se stabilise Silistra ca locul de iernare a măriei-sale sultanului şi fuseseră numiţi oameni să pregătească cele necesare pentru iarnă, totuşi, din cauza răutăţilor pricinuite de duşmanul credinţei, locul de iernare a fost schimbat în oraşul Babadag.

300 După ce s-a poposit timp de şaizeci şi una de zile cu oastea împărătească pe şesul Isaccea, în a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate, măria-sa padişahul, ocrotitor al lumii, a vrut să pornească împreună cu Musahib-Mustafa paşa, pe care abia îl numise caimacam la Curtea împărăţiei, cu vizirul Nişandji Abdi paşa şi cu cadiasker-efendii ... Măria-sa padişahul lumii, pornind în direcţia voită, a doua zi, care coincidea cu a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate, a ajuns la şesul oraşului Babadag şi şi-a oprit corturile acolo.

ATACUL GHIAURILOR LEŞI ÎN PĂRŢILE HOTINULUI, INTOARCEREA OŞTIRII ŞI AMÎNAREA EXPEDIŢIEI PENTRU PRIMĂVARĂ

Marele hatman şi hatmanul cel mic al craiului leşesc şi marele hatman al ţării Lituaniei, de asemenea, supusă ţării leşeşti, precum şi voievodul Moldovei ¹⁰⁴, care fugise mai înainte, adunîndu-se la un loc, au pornit asupra oştilor islamice care erau însărcinate cu paza Hotinului, după ce şi voievodul de atunci al Țării Româneşti ¹⁰⁵, afurisitul plin de răutăţi, separîndu-se de oastea islamică, s-a afaşat la adunarea acelor afurisiţi.

301 Marea tabără în care erau întărite oştile islamice fiind prea întinsă şi cu neputinţă de stăpînit, de aceea, atunci cînd ghiaurii josnici au pornit în mod nefast asupra acelei tabere şi au atacat oastea islamică, serascherul vizir <Sarı> Husein paşa, valiu de Silistra, şi beilerbeii care se aflau lîngă el au fugit, cu puţine poveri, din tabără şi au mînat caii în grabă spre Hotin, trecînd apoi în partea cealaltă a râului Nistru, peste podul aflat în faţa Hotinului. Ei s-au oprit în cetatea Cameniţa. Restul oştilor islamice, dorind, de asemenea să scape, a început să treacă peste pod, în partea cealaltă. Atunci, din cauza învîlmăşelii mari, stricîndu-se podul şi trecerea peste el nemaifiind cu putinţă, nenumăraţi ostaşi, din dorinţa de a se salva, s-au aruncat în apă. Unii dintre ei, neputînd să treacă pe malul celălalt, s-au înecat în rîul mai sus amintit. Afară de aceasta, cei mai mulţi ostaşi şi-au pierdut viaţa în timpul luptei ...

Sosind această tristă ştire la oastea împărătească, s-a făcut arz şi s-a expus în mod amănunţit la tronul împărătesc. Atunci s-a constatat că a porni pe timp de iarnă atît de aprigă asupra duşmanilor credinţei pentru a-i pedepsi şi pentru răzbuinare nu va aduce nici un folos, ci doar suferinţe supuşilor şi distrugerea muniţiilor şi vitelor. De aceea s-a hotărît şi s-au luat măsuri ca expediţia să fie amînată pînă la primăvară.

Vizirul Kaplan <Mustafa> paşa, beilerbeii de Alep, care se afla în localitatea numită Țuțora (*Çoçora*), a fost chemat la serdarul suprem. De

¹⁰⁴ Ștefan Petriceicu (în noiembrie 1673 fugise în Polonia).

¹⁰⁵ Grigore Ghica (noiembrie 1673).

asemenea, s-au scris înalte porunci ca și restul oștilor să se îndrepte la locurile lor de iernare.

Datorită faptului că expediția fusese amînată pentru primăvara aceea, orașul Isaccea, care era locul de ședere a oștii împărătești, devenise neîncăpător spre a fi cișlă pentru întreaga oaste împărătească. De aceea cișla mării-sale serdarului suprem, cu toată oastea împărătească, s-a mutat în târgul Babadag, iar locul împărătesc al mării-sale padișahului cel mareț a fost schimbat în orașul Hadji-oglu Bazari.

În a douăzeci și treia zi a lunii mai sus arătate ¹⁰⁶ mării-sa înaltul stăpînitor de ținuturi și Musahib-Mustafa pașa, care era caimacam la tronul cel sublim, au pornit foarte încet spre Hadji-oglu Bazari, care fusese destinat ca loc pentru iernarea împăratului. De asemenea, și cadiasker-efendiii și ilustrul sangeac și mantaua cea venerată, precum și generosul vizir Nișandji Abdi pașa, pornind din orașul Babadag în ziua de 28 <șaban> ¹⁰⁷, au intrat în orașul Hadji-oglu Bazari în a treia zi a binecuvîntatei luni ramazan ¹⁰⁸, străbătînd distanțe peste distanțe ...

De aceea, în târgul Hadji-oglu Bazari, care era reședință pentru cortul împărătesc, în orașul Babadag, care era locul de iernare a oștirii împărătești, precum și în alte ținuturi au fost numiți crainici cu înalte porunci pentru a se face petreceri timp de trei zile și trei nopți și, în felul acesta, în localitățile mai sus arătate au fost împodobite piețele și dughenele ...

OCUPAREA PĂRȚILOR MOLDOVEI DE CĂTRE ȘTEFAN ¹⁰⁹

După cum s-a arătat mai înainte, datorită faptului că expediția împărătească a fost amînată pentru primăvară, beilerbeii care se aflau prin părțile orașului Iași, pornind spre cișlale și, împreună cu ei, întorcîndu-se spre Isaccea și Dumitrașcu, voievodul Moldovei, s-a auzit că predecesorul celui mai sus arătat, Ștefan, voievodul Moldovei, care fugise, zicînd că „acum este momentul potrivit”, a dat un atac asupra Moldovei, împreună cu cîteva mii de afurisiți din partea hatmanului leșesc, și a pătruns în Iași cu gîndul de a-l ocupa. Atunci, beilerbeii de Adana, Kürd-Husein pașa, care fusese numit mai înainte să meargă asupra Hotinului, a fost oprit să se mai ducă acolo, datorită faptului că, așa cum s-a spus mai sus, serascherul Husein pașa se întorsese. De aceea, fiind numit să vină în ajutor la Iași, el a pornit împreună cu vreo 2 000 de serdengheciți, dintre spahii și silahdari. A pornit, de asemenea, și prințul calgai cu vreo 20 000 de oști tătare. În drum, întîlnindu-se cu cîteva mii de ghiauri josnici, care fuseseră numiți din partea dușmanului credinței pentru prădarea malurilor Dunării, cînd au pornit la bătălie, cu ajutorul preainaltului Allah, cei mai mulți dintre afurisiții demni de iad au fost trecuți prin sabie și nimiciti. Îndată ce a aflat despre această situație, răufăcătorul Ștefan, care se afla la Iași, a fugit de frică acolo de unde venise, împreună cu ghiaurii josnici aflați lîngă el. După aceea, mai sus pomenitul Husein pașa și prințul calgai s-au dus și au stat la Iași. Ajungînd aceste vești la urechile împărăției sale, ele au pricinuit mare bucurie la tronul împărătesc.

¹⁰⁶ 23 șaban 1084 = 3 decembrie 1673.

¹⁰⁷ 28 șaban 1084 = 8 decembrie 1673.

¹⁰⁸ 3 ramazan 1084 = 12 decembrie 1673.

¹⁰⁹ Ștefan Petriceicu.

307 SCOATEREA TUIULUI ÎMPĂRĂTESC ŞI INVITAREA HANULUI CRIMEII
LA EXPEDIȚIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

În a 28-a zi a lunii zilhidjge ¹¹⁰, la locul de iernare din Hadjioglu Pazarî a fost scos, potrivit obiceiului, printre ieniceri (*kapuhalkı*) tuiul împărătesc al padişahului pentru expediția asupra ghiaurilor leși.

De asemenea, s-a dat firman către măriia-sa hanul Crimeii, Selim Ghirai han ¹¹¹, și i s-a trimis prin Omer bei, unul dintre capugibașii înaltei Curți, hilat și spadă și i s-au dat 15 000 de galbeni pentru ca, pregătindu-și toate armele de expediție, să se atașeze ordiei împărătești.

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE OPTZECI ȘI CINCI¹¹²

308 <La Bazargic au fost onorați cu daruri diferiți bei: valiul de Sivas, Çavuşzade Ahmed pașa, beilerbeul de Silistra, ș.a.; apoi, s-a pornit de acolo mai departe>.

ÎNTÎLNIREA MARELUI VIZIR CU MARELE SULTAN
ȘI EVENIMENTELE CE AU URMAT

Marele cort împărătesc, străbătînd distanțe peste distanțe, în a 16-a zi a lunii mai sus arătate ¹¹³, înainte de a ajunge la menzulul Ciftai ¹¹⁴, a fost întîmpinat de marele vizir Ahmed pașa, aflat la Babadag, și acesta și-a prezentat serviciile față de tronul împărătesc ...

309 Asupririle și tiraniile beilerbeului de Silistra, Hasan pașa, provocînd strigăte și plîngeri, iar mînia sultanului fiind hotărîtă asupra lui, acesta, de frica pedepsei, a dispărut și s-a ascuns ...

În a douăzecea zi au ajuns la menzulul Cataloi, iar în a douăzeci și una zi cortul a fost așezat în localitatea Isaccea. Făcîndu-se acolo popas timp de cîteva zile, beilerbeul de Silistra, Hasan pașa, a obținut iertarea sultanului, prin mijlocirea mării-sale Musahib <Mustafa> pașa. Însă beilerbeilicul său a fost șters din condica vilaietului și i s-au acordat zilnic 200 de aspri, ca pensie, din veniturile vămii din Istanbul ...

310 ... În a 26-a zi a lunii mai sus arătate, ostașii ieniceri, precum și beilerbei de eialete au trecut peste podul Isaccea, în partea cealaltă. De asemenea, în a 27-a zi, luni, a trecut în partea cealaltă, peste podul arătat mai sus, și măriia-sa sultanul conducător de oști, împreună cu toți vizirii mari și cu toți demnitarii renumiți. Făcîndu-se popas timp de două zile în localitatea numită Cartal, s-a împărțit oștilor islamice, potrivit obiceiului, toată zahereaua lor. În ziua de joi, prima zi a lunii rebi-ul-evvel ¹¹⁵, și cortul împărătesc a fost

¹¹⁰ 28 zilhicce 1084 = 5 aprilie 1674.

¹¹¹ Selim Ghirai I (1671—1678).

¹¹² 1085 H. = 7 aprilie 1674—27 martie 1675.

¹¹³ 16 rebi I 1085 = 20 iunie 1674.

¹¹⁴ Ciftay; în alte cronici: Ceagatai (Çağatay).

¹¹⁵ 1 rebi I 1085 = 7 iunie 1674. De fapt: 1 rebi II 1085 = 5 iulie 1674.

درگاه عنایتلری مائمه عالمبانه کشاده وسفرای ملوک عالمه سزاوریه
 خاکبوس عتبه سلطنتلری جواز داده اولوب کان ایلمچی نامسه
 اولنلر نامه سزبولشمق خلاف عاده در دیو جواب و پروب
 مزبورلری دیارلرینه اعاده ایلدیلر
 (استیلای استغان بجانب بغداد)

مقدا ذکر اولندیغی اوزره سفر همایونک اول بهاره تاخیرندنشایی
 یاش قصبه سی حواله بئنده اولان بکدر بکیملر قیشلاره عزیمت
 وبغدان ویوده سی دیمتر اشقوانلر ایله معا ایساقچی جانبنه عودت
 ایدیمچک مسفورک سلئی اولوب فرار ایدن بغداد ویوده سی استغان
 محل فرستدر دیوله خطمانی طرفندن برقاچ بیک ملاعین ایله
 بغداد اوزرینه هجوم واسئیلا قصدیله یاشه داخل اولدیغی
 استماع اولندی مقدا حوتین اوزرینه وارمغه مأمور اولوب
 لکن بالاده ذکر اولندیغی اوزره سرهسکر اولان حسین پاشانک
 عودتندنشایی حوتینه وارملری برطرف اولغله یاش طرفنه امداده
 مأمور اولان ادنه بکدر بکبسی کورد حسین پاشا ایکی بیک مقدا
 سپاه و سلحدار سردنکچدیلمی و قلغای سلطان بکرمی بیک قدر
 تانار ایله عزیمت اوزره لریکن جانب دشمن دیندن طونه یالیرینی
 غارت ایچون تعیین اولنان برقاچ بیک کفره خاکاره راست کلوب
 محاربه به درکار اولد قلرنده بعون الله تعالی اول ملاعین دوزخ
 مصیرک اکثرین طعمه شمشر قهر و تدمیر ایلمریله یاشده اولان
 استغان بدیمان بوکیفیتدن خبردار اولدیغی ساعت یاننده اولان کفره
 خاکسار ایله کال خوفندنشایی کلدکلیری جانیله فرار ایتد کلرند نصکره
 مزبور حسین پاشا و قلغای سلطان واروب یاشده قرار ایلدکلیری
 سمع دولتیه واصل و بو حالتدن طبع همایونه اشراح کلی

حاصل اولدی

311 aşezat la menziful numit Grecul, care se află în apropiere de Dunăre, iar a doua zi la locul numit Isac de lângă malul Prutului. În ziua aceea arătând alaibeul de Keiğ¹¹⁶, care era numit başbug peste zaimii, posesorii de timaruri, precum şi peste alaibeii de Erzurum, a fost îmbrăcat cu hilat. În a patra zi au pornit spre Zerniş¹¹⁷. Atunci au sosit unele ştiri despre mişcările persanilor în părţile Bagdadului, pricinuind îngîndurare şi întristare. De aceea, de nevoie, acordîndu-se eialetul Diarbekir valiului de Alep, vizirul Kaplan-Mustafa paşa, care era numit serascher asupra oştilor islamice adunate la Iaşi, s-a dat firman să pornească în grabă în direcţia aceea, urmînd ca suita sa şi oastea eialetului său să pornească după el ...

... În a cincea zi a lunii mai sus arătate, s-a ajuns la menziful Grozeşti¹¹⁸, iar în a şasea zi la menziful Ghegheci-Agzî¹¹⁹, în a şaptea zi s-a ajuns la menziful Beratan¹²⁰, iar în a opta zi s-a ajuns la menziful Iagul¹²¹. În a noua zi, făcîndu-se popas la menziful mai sus arătat, hanul Crimeii, măriia-sa Selim Ghirai han¹²², s-a prezentat în faţa sultanului lumii. Dintre înaltele favoruri împărăteşti, i s-a acordat o blană de samur, un surguci împodobit, o spadă încrustată <cu pietre preţioase> şi un cal foarte bun. De asemenea, şi fiului său i s-au acordat un hilat scump şi multe alte daruri.

În a zecea zi s-a ajuns la Agrureşti¹²³, iar în a unsprezecea zi s-a făcut popas în şesul Țuțora. Atunci oștile de eialete ale beilerbeilor aflați la Iași, precum și oștile de ieniceri, așezîndu-se în rînduri, au prezentat salutul lor, însoțit de cîntece, în fața mării-sale padişahul lumii. Atunci corturile au fost aşezate cu mare alai la menziful mai sus numit pentru stabilirea celor ce urmau să fie îndeplinite.

SCHIMBAREA EXPEDIȚIEI ÎMPĂRĂTEȘTI ÎN PĂRȚILE GHIAURULUI MOSCOVIT

<Din cauza cazacilor se întreprinde o expediție împotriva rușilor, deși se pornise împotriva polonilor>.

312 În a șaisprezecea zi¹²⁴ a sosit în localitatea Țuțora, la oastea împărătească, Kara-Hasanzade <Bekri> Mustafa aga, care fusese chemat de la Poarta fericirii pentru a fi numit în funcția de agă de ieniceri. Cînd el s-a prezentat în fața marelui vizir, a fost îmbrăcat cu blană și a fost investit cu puterea care se cuvenea unei asemenea slujbe. Pentru nimicirea ghiaurilor din cetatea Hotin, care se întăriseră acolo din anul trecut, de cînd se petrecuseră evenimentele de la Hotin, și pentru cucerirea și supunerea cetății mai sus arătate fusese numit Husein paşa, valiul de Damasc. Acesta, potrivit misiunii sale, mergînd cu trei cete de ieniceri, cu grenadierii¹²⁵ și lagîmgii¹²⁶, pe care i-a adus din Camenița, a asediat cetatea mai sus arătată. Aruncînd

¹¹⁶ *Keyğî*, localitate în ținutul Erzurum din Anatolia.

¹¹⁷ *Zerniş*, Zărnești(?).

¹¹⁸ *Grozești*; este menționat și în alte izvoare.

¹¹⁹ *Ghegheci-Agzî*, Gura Tigheciului.

¹²⁰ *Beratan*, mai înainte a fost: *Pervezești*; Berești sau Berezeni.

¹²¹ *Iagul*, Valea Iagulului. *Pagul*, Valea Pagului (vezi și mai sus).

¹²² Selim Ghirai I.

¹²³ *Agrurești*, Armănești(?).

¹²⁴ *16 rebi II 1085* = 20 iulie 1674.

¹²⁵ *Hambrađji* (*hambracı*, *humbaracı*).

¹²⁶ *Lagîmdji* (*lağımci*).

ghiulele timp de câteva zile, când <ghiaurii> au aflat de săparea unei subterane, s-au învălmășit afurisiții josnici, care au zis că e mai bine să capituleze înainte de a se da foc subteranelor. Procedînd cu prevedere, ei au predat-o, prin cerere de aman, Înalțului Devlet. Sosind această știre îmbucurătoare la oastea împărătească, în a douăzeci și doua (*yedi!*) zi a lunii mai sus arătate s-a produs, din această cauză, o încurajare în rîndurile luptătorilor. În aceeași zi împărăția-sa a pornit din șesul Țuțora mai departe, iar a doua zi s-a ajuns în localitatea Bayura ¹²⁷, în cea următoare s-a trecut și peste menziful Copăceni ¹²⁸. După aceea, în a 24-a zi a lunii rebi I <I>, gloriosul cort a fost așezat în șesul Kodjorina ¹²⁹, iar în a 25-a zi în șesul Baldja ¹³⁰. Din menziful mai sus menționat a fost trimis înainte, cu grabă Defterdar <Ahmed> pașa, pentru a depune efortări în vederea terminării podului care urma să fie construit peste Nistru.

313 În a 26-a zi oștile purtătoare de victorie și-au înfipt corturile în localitatea Kaynardja ¹³¹, iar în ziua următoare pe malul apei Nistru, în apropiere de cetatea Soroca, ce se află la granița cealaltă a Moldovei. În toate localitățile mai sus arătate, parcurse de la menziful Țuțora, neexistînd nici măcar o bucată de așchie de lemn, dificultatea de procurare a lemnului necesare a obosit foarte mult oastea.

Pentru isprăvirea podului de pe Nistru, peste care urma să se treacă în partea cazacilor, au depus eforturi, din partea aceasta, Defterdar <Ahmed> pașa, iar de pe malul celălalt, valiul de Sivas, vizirul Çavuşzade Mehmed pașa și, cu ajutorul preînaltului Allah, podul a fost terminat în câteva zile, iar oastea islamică a început, potrivit firmanului emis, să treacă cete după cete pe partea cealaltă. Pentru ca mai întîi să treacă oastea peste pod, gloriosul şahinșah al lumii a stat, timp de cinci zile, pe malul mai sus arătat, iar după aceea, în a șasea zi a lumii djemazi I ¹³², a trecut cu mare pompă și cu noroc și cu fericire și cu măreție peste pod, pe malul din față, și a onorat cu suita sa țara supusă a cazacilor. Corturile au fost așezate pe șesul numit Cîmpia Espel ¹³³, aproape de malul fluviului <Nistru>. În localitatea mai sus arătată s-a poposit timp de două zile pentru ca și restul munițiilor, al carelor de provizii, precum și restul oștirii să treacă peste pod.

Voievodul Moldovei ¹³⁴ a fost trimis la Iași ca să expedieze 50 000 de chile de grîu și făină, iar voievodul Țării Românești ¹³⁵ a fost numit să se îngrijească și să depună efortări pentru construirea de poduri, necesare la menziturile următoare.

<Mai departe se vorbește despre sosirea unui sol moscovit, despre faptul că nu s-a ajuns la înțelegere și că expediția a continuat pînă la apa Bug (*Aksu*), iar Selim Ghirai a plecat pentru salvarea lui Doroșenco, care era asediat>.

318 ... S-a dat firman împărătesc, adresat mutesellimilor de Silistra și Nicopole, ca să fie aduși la oastea împărătească, legați și ferecați în lanțuri, ca-

¹²⁷ Bayura sau Buyora(?), Buzora(?), Iepureni(?).

¹²⁸ Koşican.

¹²⁹ Kodjorina(?), Berberina(?).

¹³⁰ Baldja, Bălți(?); în alte cronici: Lobnice, Lubnice(?).

¹³¹ Kaynardja(?), probabil în loc de Izvandja, Zwaniec.

¹³² 6 cemazi I 1085 = 8 august 1674.

¹³³ Espel-Ovasi.

¹³⁴ Dumitrașcu Cantacuzino (februarie 1674—1675).

¹³⁵ Gheorghe Duca (1673—1678).

dii de Silistra și Nicopole și cadii a nouăsprezece cazale din împrejurimile lor, precum și cite trei oameni de slujbă, sub acuzația și învinuirea de nepăsare și neglijență ...

320 .. În a 20-a zi¹³⁶, ajungându-se la localitatea zisă Cîmpia-Espel, măriasa padișahul cel glorios s-a despărțit, la menzulul mai sus arătat, de oastea împărătească, dorind să pornească înainte spre părțile Isaccei împreună cu supusul <Musahib> Mustafa pașa. Atunci, la plecare, el a acordat mării-sale marelui vizir o blană și apoi s-a îndreptat în direcția voită. De asemenea, și măriasa serdarul suprem, după ce a stat în localitatea mai sus arătată timp de 29 de zile, pentru a pregăti și completa cele necesare pazei acelor margini, a pornit de acolo cu oastea împărătească în a treia zi a lunii regeb¹³⁷ și a ajuns la Isaccea, locul de ședere al sultanului lumii, și s-a întâlnit cu gloriosul padișah. După ce pentru a completa cele necesare pe drum, au stat câteva zile și pe șesul Isaccei, în a patra zi a lunii șaban¹³⁸ cel măreț, în ziua de sîmbătă, au pornit cu toții, îndreptându-se spre părțile Adrianopolei ...

328 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ȘI ȘAPTE¹³⁹**

337 — <Răscoala hatmanului Doroșenco și trecerea lui de partea Rusiei>.
338

338 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ȘI OPT¹⁴⁰**

342 **SOSIREA ȘTIRII PENTRU ÎNTOARCEREA HANULUI CRIMEII ȘI A SERDARULUI DIN EXPEDIȚIA ASUPRA CEHRINULUI**

În ziua de douăzeci și cinci a lunii mai sus arătate¹⁴¹ au sosit scrisorile hanului Crimeii și ale gloriosului serdar <Şeytan> Ibrahim pașa, care, mai înainte de aceasta, fuseseră însărcinați să salveze din mâinile ghiaurilor moscoviți cetatea Cehrin. Scriind că cucerirea și supunerea cetății mai sus arătate au întârziat, cu ajutorul lui Allah, în acest an, s-a dat firman ca mării-sale hanului Crimeii să i se acorde permisiunea de a se întoarce în Crimeea, iar serdarul Ibrahim pașa să petreacă iarna la Bender, împreună cu oastea islamică aflată lângă el ...

344 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ȘI NOUĂ¹⁴²**

345 **PORNIREA PADIȘAHULUI SPRE ȘESUL DAVUD-PAȘA**

<Se descrie adunarea de oști din diferite părți și pornirea împotriva Poloniei și apoi începerea luptelor. Turcii fiind înfrinți lângă Cehrin, se trimit ajutoare>.

347 Și de data aceasta, fiind numit măriasa vizirul cel glorios Kaplan-Mustafa pașa, valiu de Diarbekir, i s-a pus în vedere să se atașeze ilustrului han,^{142a} împreună cu oastea sa de gardă, cu oastea eialetului său, cu cei peste 1 000 de spahii noi de serdenghecitii, pe lângă emirii de Kurdistan, și cu zaimii, timarioții și ostașii de cetate din Timișoara, cu cei cîțiva sangeacbei (*mirliva*)

¹³⁶ 20 *cemazi* II 1083 = 21 septembrie 1674.

¹³⁷ 3 *regeb* 1085 = 3 octombrie 1674. Ar trebui mai mult.

¹³⁸ 4 *șaban* 1085 = 3 noiembrie 1674.

¹³⁹ 1087 H. = 16 martie 1676 — 5 martie 1677.

¹⁴⁰ 1088 H. = 6 martie 1677 — 22 februarie 1678.

¹⁴¹ 25 *cemazi* II 1088 = 25 august 1677.

¹⁴² 1089 H. = 23 februarie 1678 — 11 februarie 1679.

^{142a} Murad Ghirai, hanul Crimeii (1678—1683).

numiți pentru serviciul de caraulă în oastea împărătească, precum și împreună cu zaimii și timarioții de Hudavendighiar, Bolu, Köstendil și Salonic (*Selanik*).

352 Serdarul-suprem, măria-sa <Kara> Mustafa pașa ^{142b}, avînd toată oastea împărătească purtătoare de victorie, s-a întîlnit la Silistra cu padișahul cel mareș, fiind onorat cu favoruri împărătești și cu înalte distincții. După aceea a sosit știrea cuceririi și supunerii cetății Cehrin cu ajutorul lui Allah cel atotputernic ...

EVENTIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI¹⁴³

356 ...CLĂDIREA UNOR CETĂȚI LA LOCURILE DE TRECERE A CAZACILOR

În anul trecut, la întoarcerea marelui vizir, Kara-Mehmed pașa, fiind numit serdar, iernase la Babadag, cu oastea care fusese desemnată.

La sosirea primăverii, oastea se adunase lângă el, iar valiului de Bosnia, vizirul Defterdar Ahmed pașa, i se dăduse firman să construiască două cetăți pe Ozu ¹⁴⁴, pe locurile de trecere a cazacilor zaporojeni ¹⁴⁵...

357 NUMIREA LUI DEFTERDAR AHMED PAȘA PENTRU ÎNREGISTRAREA
LOCUITORILOR CAMENIȚEI

După ce valiul de Bosnia, gloriosul vizir Defterdar Ahmed pașa, și-a încheiat misiunea care i se încredinșase, aceea de a construi cetățile pe malul apei Ozu, el a fost numit la paza cetății Camenița și pentru recensămîntul satelor. De aceea, deși venise la Isaccea s-a întors înapoi și a pornit spre cetatea Cameniței.

<Sosirea știrii despre călcarea tratatului de către țarul Moscovei¹⁴⁶ și pornirea expediției împărătești într-acolo>.

În urma sosirii unei scrisori din partea hanului Crimeii, Kara-Mehmed pașa, care era serascher în părțile Babadagului, a făcut cunoscut că ghiaurii moscoviți se adună și fac mari pregătiri ...

366 EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ȘI DOI¹⁴⁷

<Deși Divanul hotărăște război împotriva Rusiei, se renunță totuși la această idee, încheindu-se pace pe 20 de ani, la 13 februarie 1681>.

369 SCHIMBAREA VALIILOR DIN ÎMPREJURIMI

Locul lui Halil pașa, muhafiz de Bosnia, fusese acordat generosului <Abdurrahman> Abdi pașa, fost valiul de Cairo, iar valiul de Alep, care se afla serdar în părțile Babadagului, a fost sfătuit să meargă la postul său.

Lui Bostangibași Mustafa pașa, beilerbei de Silistra, acordîndu-i-se titlul de vizir, i s-a dat firman să fie caimacam de serdar la Babadag pînă la sosirea solului moscovit iar <Bekri> Mustafa pașa din Tekirdag, agă de ieniceri, a fost onorat cu rangul de vizir și a rămas mai departe la postul său ...

^{142b} Kara-Mustafa pașa, mare vizir (1676—1683).

¹⁴³ 1090 H. = 12 februarie 1679—1 februarie 1680.

¹⁴⁴ Ozu; aici cu sensul de Nipru și nu de cetatea Oceaov (*Ozu*).

¹⁴⁵ *Tordjan Kazagi* (*Torcan Kazağı*).

¹⁴⁶ Feodor Romanov (1676—1682).

¹⁴⁷ 1092 H. = 21 ianuarie 1681—9 ianuarie 1682.

NUMIREA LUI HASAN PAŞA, MIRIMIRAN DE ORADEA,
CA SERDAR ÎMPOTRIVA ȚĂRII UNGUREȘTI

Pentru curmarea certurilor care s-au iscat între Ungaria Centrală¹⁴⁸ și Austria fiind nevoie de numirea unui serascher, a fost numit serascher Hasan paşa, care era beilerbei de Oradea și care se afla în acele părți. Lângă el au fost numiți și jumătate din zaimii și timarioții aflați în eialetele Agria și Timișoara, toți zaimii și timarioții sangeacului de Seghedin, Mihail Apafi, craiul Transilvaniei, cu oastea transilvăneană, câte 500 de oameni de la voievozii Țării Românești¹⁴⁹ și Moldovei¹⁵⁰, împreună cu câte un boier, și Thökoly¹⁵¹, craiul de curuți (*kors*), precum și alți peste 15 000 de ostași unguri.

În a 15-a zi a lunii șaban a acestui an, o mie nouăzeci și doi¹⁵², ei s-au adunat pe cîmpia Oradei și apoi, trecînd prin trecătoarea Poceai¹⁵³, au pornit asupra cetății numite Sermin¹⁵⁴, care fusese construită de austrieci la graniță, contrar clauzelor păcii și prieteniei.

După luptă, ea a fost cucerită cu cerere de iertare, iar după ce a fost dărîmată și distrusă, s-a mers asupra cetății numită Kálló¹⁵⁵. Ghiaurii austrieci, întăriți în cetatea mai sus arătată, cerînd aman, li s-a acordat iertare, iar cetatea a fost predată craiului de curuți. Apoi, mergîndu-se asupra cetăților Cetvar¹⁵⁶ și Sakmar¹⁵⁷, deși ele au fost asediate și s-au depus eforturi, așa cum se cuvine, pentru smulgerea și supunerea lor, totuși nu s-a putut obține victorie și nu au putut fi cucerite din cauza întăririlor lor. În momentul acela, apărînd oarecare gîlceavă și dușmănie între Thököly Imre și craiul Transilvaniei, Thököly Imre a plecat, împreună cu oastea supusă lui, de lângă cetatea Sakmar și a pornit în localitatea numită Tokay, căreia i se mai zice și „Capătul fluviului Tisa”¹⁵⁸. De asemenea, și craiul Transilvaniei, luînd învoire în acel loc de la serascher-paşa, s-a îndreptat spre țara lui.

De asemenea, și serascherul cel arătat mai sus^{158a}, împreună cu restul oștilor care îi erau încredințate, s-a întors în a doua zi a lunii șevval¹⁵⁹, iar la menzilul numit Koceai¹⁶⁰ a dat învoire ca fiecare să meargă la locul de unde a venit. După aceea, venind în cetatea Oradea, el s-a pus în serviciul de pază, așa cum fusese însărcinat mai înainte, și a făcut cunoscută situația către măria-sa marele vizir. Deoarece serascherul, dăduse învoire, din propria sa inițiativă, și împrăștiase oastea adunată, înainte de a se fi emis înalt firman din partea Înaltului Devlet pentru slobozirea oștirii și pentru întoarcerea fiecăruia la locul său, măria-sa marele vizir s-a supărat pe el și, scoțîndu-l din cetatea Oradea, l-a degradat, acordîndu-i sangeacul Herțegovinei (*Hersek*) iar pentru paza cetății Oradea a fost numit Mavruglu Gürdji-Mehmed paşa^{160a} ...

¹⁴⁸ *Orta Macar.*

¹⁴⁹ Șerban Cantacuzino (1678—1688).

¹⁵⁰ Gheorghe Duca.

¹⁵¹ *Tekeli Imre*, Emeric Thököly, mai tîrziu principe al Transilvaniei (1690—1691).

¹⁵² 15 șaban 1092 = 30 august 1681.

¹⁵³ *Bodjaj* sau *Budjaj*.

¹⁵⁴ *Sermin* (?), Debreczen(?).

¹⁵⁵ *Kallo*, Nagy Kálló.

¹⁵⁶ *Cetvar*, Nagy-Ecsed.

¹⁵⁷ *Sakmar*, Satu Mare.

¹⁵⁸ *Nehr-i-Tisa başı*.

^{158a} Hasan paşa, beilerbei de Oradea.

¹⁵⁹ 2 șevval 1092 = 15 octombrie 1681.

¹⁶⁰ *Koçay*, Poceai(?).

^{160a} În aite cronici: *Mazûlôglu* (*Mazûlzade*), „fiul celui mazîlit”.

380 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI ȘI TREI¹⁶¹

385 NUMIRE DE SERDAR ÎMPOTRIVA AUSTRIECILOR

386

... Gloriosul vizir, măria-sa Uzun-Ibrahim pașa, muhafiz de Buda, a fost numit serascher, iar lângă el au fost dați: Abdurrahman <Abdi> pașa, care era mutasarrıf ul eialetului Bosnia, Kūçuk-Hasan pașa, beilerbeiu de Rumelia, împreună cu oastea eialetului său, cu sangeacbeii, zaimii și cu timarioții lui, Seidizade Mehmed pașa, beilerbeiu de Timișoara, Osman pașa, beilerbeiu de Agria, Mavruloglu^{161a} Mehmed pașa, beilerbeiu de Oradea, Mustafa pașa, valiu de Silistra, precum și pașa de Nicopole, căpetenia san-songiilor, cu optsprezece odale de ieniceri, bulucii inferiori¹⁶², dintre spahii, și Mihail Apafi, craiul Transilvaniei împreună cu oastea transilvană. Adu-nîndu-se pe șesul Pestei, ei au pornit spre cîmpia Keresztes (*Karastos*).

În luna regeb a anului mai sus arătat¹⁶³, ei au asediat mai întii cetatea Honot¹⁶⁴, care era una dintre cetățile pe care răufăcătorul împărat o luase din mîna craiului curuților.

Încheierea unui tratat de pace cu Thököly Imre și înscăunarea lui în Ungaria de Mijloc>.

387

SCHIMBAREA POSTURILOR VIZIRILOR DIN ÎMPREJURIMI

388

... Vizirul Abdurahman <Abdi> pașa, muhafiz de Bosnia, a fost numit pentru paza Cameniței, apărătorul cetății mai sus arătate, vizirul <Defterdar> Ahmed pașa, a fost mutat pentru paza Timișoarei, iar Seidizade <Mehmed pașa>, care se afla la Timișoara, a fost numit pentru paza Kanizsei ...

389

EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ȘI PATRU¹⁶⁵

391

<Pornirea pentru asediarea Vienei în 1683>.

395

ÎNTÎMPINAREA MĂRIEI-SALE HANUL CRIMEII¹⁶⁶

Valiul de Silistra, generosul vizir Mustafa pașa, beilerbeiu de Rumelia, <Kūçuk> Hasan pașa, și beilerbeiu de Anatolia, Osman pașazade Ahmed pașa, mergînd, și-au îndeplinit misiunea lor de întîmpinare și l-au adus pe han, cu alaiul pregătit, la cortul serdarului suprem¹⁶⁷ ...

400

PORNIREA OȘTIRII ISLAMICE SPRE CETATEA VIENA (BEC)

<Sfat pentru stabilirea obiectivului armatei și neînțelegerile>.

403

... După ce au fost date sfaturi către aga de ieniceri pentru ca în locul mai sus arătat¹⁶⁸ să construiască poduri, a mai fost numit să mai construiască un pod și muhafizul Timișoarei, gloriosul vizir și fostul Defterdar Ahmed

¹⁶¹ 1093 H. = 10 ianuarie—30 decembrie 1682.

^{161a} Vezi nota 160 a .

¹⁶² *Aşağı bölük*

¹⁶³ *Receb 1093* = 6 iulie—4 august 1682.

¹⁶⁴ *Honot*, Onod.

¹⁶⁵ 1094 H. = 31 decembrie 1682—19 decembrie 1683.

¹⁶⁶ Murad Ghirai (1678—1683).

¹⁶⁷ De la Stolni-Belgrad, Stuhlweissenburg.

¹⁶⁸ În cronică: riul *Raab*. Hammer menționează că e vorba de riul Saia (*op. cit.*, XII, p. 64)

paşa, iar pentru un alt pod au fost desemnați muhafizul de Bosnia, generosul vizir Hizîr paşa, și valiul de Silistra, vizirul Mustafa paşa.

404 CUCERIREA CETĂȚILOR TATA ȘI PAPA

... Dușmanii purtători de răutate, care erau întăriți în cetate, văzînd această situație, au cerut aman cu mîinile întinse și, dîndu-li-se învoire să plece în cetatea mai sus arătată, Tata, au fost numiți <să-i ducă cu pază> beiul de Cenad, Mehmed bei, și 400 de viteji dintre pedestrașii din Timișoara ...

NUMIREA PRINȚULUI NURREDDIN ÎMPOTRIVA TABEREI AUSTRIECE

Răspîndindu-se știrea că în față se află tabăra nenorocită a ghiaurilor josnici, în a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate a fost numit prințul nurreddin să meargă înainte cu vreo 15 000 de tătari iuți ca vîntul. Și, în ziua aceea, terminîndu-se toate podurile începute, muhafizul de Buda, gloriosul vizirul <Uzun> Ibrahim paşa, valiul de Silistra, vizirul Mustafa paşa, cîteva mii de oști, precum și un număr oarecare de ieniceri, gebegii și tunari au fost reținuți pe malul rîului mai sus arătat, cu tunuri și muniții îndestulătoare pentru paza podurilor ...

407 <Distrugerea și supunerea ținuturilor ghiaurilor>.

409 SOSIREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI PE ȘESUL VIENEI

<Se descrie asediul Vienei în 1683, arătîndu-se și ordinea de bătaie>.

410 ... S-a spus că atît timp cît cetatea nu va fi asediată din cele patru părți nu e posibilă cucerirea ei, iar afurisiții aflați înăuntru nu pot fi forțați așa cum trebuie. De aceea, în ziua următoare, era zi de vineri, s-au gîndit ca voievozii Țării Românești și Moldovei să fie puși să construiască, în două locuri, poduri peste Dunăre, iar ei s-au apucat de lucru.

411 <Descrierea înfringerii din fața Vienei>.

421 <Sosirea oștii leșești pentru asediul cetății Strigoniu și trimiterea de comandanți turci, printre care și valiul de Silistra, vizirul Mustafa paşa, valiul de Bosnia, Hizîr paşa>.

422 În timpul luptei, valiul de Bosnia, Hizîr paşa, a căzut martir, iar valiul de Sivas, Halil paşa, și valiul de Silistra, Mustafa paşa, au căzut prizonieri.

423 <În cele din urmă, cetatea a fost predată austriecilor și polonezilor>.

425 NUMIREA LUI KÖPRÜLÜZADE <MUSTAFA PAȘA>¹⁶⁹
PENTRU PAZA BENDERULUI

... Fiind nevoie de numirea unui muhafiz în părțile Babadagului, s-a emis înalt firman ca el să fie numit serascher în acele părți, acordîndu-i-se eialetul Silistra, cu anexarea sangeacului Nicopole, și s-au emis porunci grabnice ca să pornească înainte de sosirea padișahului la Adrianopol ...

¹⁶⁹ Fazıl-Mustafa paşa din familia Köprülü. A devenit și mare vizir.

429

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI ȘI CINCI¹⁷⁰

430

(Biografia lui Kara-Mustafa pașa căruia i se acordase și beilerbeicul de Silistra în *cemazi II 1070*¹⁷¹).

434

RĂSCOALA NEAMULUI CĂZĂCESC

Deoarece ghiaurul numit Konoska¹⁷², dintre cazacii barabași, știa că hanul Crimeii¹⁷³, mergînd cu toată oastea tătară la expediție asupra Vienei, nu se întorsese încă și că ținuturile dintre Bender și pînă la Chilia și Ismail erau, din cauza aceea, lipsite de oști. Astfel, luînd steaguri și de la craiul leșesc și cu leșii care i s-au supus acestuia, el a ridicat steagul răscoalei, cu gîndul rău de a prăda și distruge satele și orașele aflate în împrejurimile acelea. El s-a aliat și cu afuritul numit boierul Cerchez¹⁷⁴ care era căpetenia (*başbug*) unui număr oarecare de afuriți dintre ghiaurii Moldovei. Ei au trecut apa Nistru, între localitățile numite Soroca și Mumla¹⁷⁵, și au ridicat cu mîndrie steagul spre părțile Benderului, împreună cu tabăra lor nenorocită.

De asemenea, toți ghiaurii satelor de pe partea ceastălaltă a Benderului, cunoscute sub numele de satele de coastă, supunîndu-li-se și intrînd în cetele lor necurate, numărul lor a crescut din ce în ce mai mult, ajungînd la 30 000, prin atașarea, din zi în zi, sub steagul răscoalei lor, a afurișilor adunați dintre ghiaurii barabași, serkei, moldoveni și de alte neamuri, din împrejurimi, potrivit zicalei: „Toți ghiaurii sînt uniți”.

435

De asemenea, căpetenia hanului Crimeii, comandantul satelor de țarm, Ialifagasi, împreună cu renumiții tătari de Bugeac, erau plecați tot în expediția împotriva Vienei. De aceea locșitorul său¹⁷⁶, adunînd vreo 3 000 de tătari, din diferite triburi, s-a îndreptat asupra taberelor mai sus arătate, dar s-a întors, socotind că nu va fi cu puțință să opună rezistență, cu oaste atît de puțină, celor 30 000 de păgîni. Afurișii, la rîndul lor, poposind timp de vreo 11 zile sub zidurile cetății Bender, au pornit într-o noapte asupra cetății mai sus arătate, cu gîndul de a o ataca. Atunci gazii islamici, aflați în cetate, au pornit la apărare cu tunuri și cu puști.

Deoarece atacul lor, afară de distrugerea cîtorva case din orașul cetății mai sus arătate, nu le-a adus nici un folos, ei s-au ridicat din locul acela și au pornit, cu pierderi și rușinați, spre orașul Ismail, pe drumul cunoscut sub numele de Ialî-ici¹⁷⁷.

De asemenea, și afuritul răufăcător numit Petriceicu¹⁷⁸, care mai înainte fusese voievod în Moldova și apoi, fiind corupt, se răzvrătise și se răscoluse, a atras în acest timp, cu mii de vicleşuguri și șiretlicuri, vreo 10 000 de afuriși dintre moldoveni și dintre alți ghiauri din împrejurimi și apoi, mergînd, a pus stăpînire pe orașul Iași, care aparținea țării Moldovei¹⁷⁹.

Iusuf aga, care pe atunci era intentent de vakfuri (*mütevelli*) la Ismail, era un om mîndru și curajos și, stînd în acele părți un timp îndelungat, cunoștea

¹⁷⁰ 1095 H. = 20 decembrie 1683—7 decembrie 1684.

¹⁷¹ *Cemazi II 1070* = 13 februarie—12 martie 1660.

¹⁷² *Konoska*, Cunițchi, hatmanul cazacilor zaporojeni.

¹⁷³ Murad Ghirai (1678—1683) și apoi Hadji Ghirai al II-lea (1683—1684).

¹⁷⁴ *Cerchez*, boier din Moldova, pretendent la domnie.

¹⁷⁵ *Mumla*, Movilău (Moghilău).

¹⁷⁶ Al lui ialî-agasî.

¹⁷⁷ *Ialî-ici* (*Yalı ıcı*) aici se referă la drumul care merge pe la țarm.

¹⁷⁸ *Petrașika*. Ștefan Petriceicu, fost domn în Moldova.

¹⁷⁹ Ștefan Petriceicu a intrat în Iași la 25 decembrie 1683.

toată situația de acolo. De aceea el s-a străduit și a depus eforturi ca să adune în orașul Ismail pe demnitarii musulmani capabili de luptă, pentru a-i pregăti să-i întâmpine pe ghiaurii care vor veni asupra lor. Când ghiaurii aceia au venit la o distanță de opt ceasuri de Ismail, fiul renumit al măriei-sale hanului, ajungând înaintea tatălui său, cu un număr oarecare de tătari aleși, a intrat cu lovituri de sabie în adunarea ghiaurilor și a luat vreo sută de tigve și de prinși (*dil*). Când Konoska, serdarul murdar al ghiaurilor, a aflat că a doua zi și măria-sa hanul Crimeii, Hadji-Ghirai han, a sosit în orașul Ismail, s-a întors în grabă în partea Moldovei, din cauza spaimii care-l cuprinsese. De asemenea, măria-sa ilustrul han și vitejii musulmani, pe care îi adunase Iusuf aga, mutevelli de Ismail, s-au grăbit și s-au străduit să-i urmărească pe afurisiții aceia.

436 Îndată ce Konoska a aflat aceasta, gândindu-se că nu poate opune rezistență, a ieșit în noaptea aceea din oastea sa, sub cuvânt că stă de caraulă, și a fugit de pe malul Prutului, unde stătea cu oastea sa, cu vreo trei sute de oameni aleși, refugiindu-se lângă afurisitul numit Petriceicu, care stăpânea orașul Iași.

A doua zi, măria-sa hanul, trăgând sabie asupra acelei cete nenorocite, a nimicit-o și a împrăștiat-o într-o clipă, trimițând cea mai mare parte dintre ei în infern. Pe scurt, afurisiții cei josnici învălmășindu-se între ei, mulți s-au aruncat în apa Prutului din dorința de a se salva. Cei care au rămas, au căzut prizonieri și au fost nimiciți.

Nesfârșitele zaherele, muniții, avuții și alte lucruri, pe care le aveau ei, au fost prădate de gaziile musulmani, care s-au săturat de pradă și, cu ajutorul lui Allah, au devenit norocoși și victorioși, obținând o astfel de izbândă. Petriceicu, care se afla la Iași, auzind de cele petrecute, n-a mai putut sta pe loc, de frica și de spaima care l-au cuprins. De aceea, cu tristețe și cu necaz, el s-a grăbit să fugă la locul numit Suceava (*Sücava*), aproape de țara leșească. Konoska, la rîndul său, care fugise pe ascuns lăsînd pe neașteptate ceata sa afurisită pe malul Prutului, s-a grăbit spre localitatea numită Mamlava¹⁸⁰, care era locul de ședere a afurisiților. Când a ajuns acolo, ceata cazacilor s-a unit și l-a omorît pe mai sus arătatul Konoska pentru faptul de a fi cauzat în zadar pieirea atîtor suflete pe malul apei Prut și de a fi fost mereu pornit spre intrigi și gîlceavă. Această știre i-a bucurat pe musulmani ...

439

OMORÎREA FOSTULUI DEFTERDAR HASAN PAȘA

Hasan pașa, care mai înainte era baș-defterdar¹⁸¹ și căruia i se acordase eialetul Timișoarei, fiind mazilit datorită legăturilor sale apropiate cu răposatul vizir cel ucis^{181a}, a pornit spre Curtea padișahului. <Pe drum a fost ucis>.

441

INVITAREA LUI KÖPRÜLÜZADE MUSTAFA PAȘA LA ADRIANOPOL

Gloriosul vizir, Köprülüzade Mustafa pașa, care era serascher în părțile Babadagului, întorcîndu-se la Adrianopol, ca serascher asupra oștilor islamice aflate la paza Babadagului a fost numit caimacamul <Sarî> Suleiman pașa, <zis și Boșnak-Suleiman pașa> ...

¹⁸⁰ *Mamloua*, Movilău (Moghilău).

¹⁸¹ *Şikk-i-evvel*.

^{181a} Kara-Mustafa pașa (mare vizir).

443 ÎNTOARCEREA HANULUI ÎN PĂRȚILE BABADAGULUI

Măria-sa hanul¹⁸², după o ședere și odihnă de câteva zile, a fost însărcinat să meargă lângă Suleiman pașa care era serascher prin părțile Babadagului ...

444 SCHIMBAREA POSTURILOR VALIILOR DIN ÎMPREJURIMI

Vizirului Osman pașa din Hertegovina (*Hersekli*), valiu de Bosnia, i s-a acordat sangeacul Pojega, iar eialetul Bosnia a fost dat lui Osman pașazade Ahmed pașa. Seidizade Mehmed pașa a fost onorat cu eialetul Timișoara, fiind totodată însărcinat și cu toate treburile serhaturilor din acele părți ...

445 SCOATEREA ÎNTREGII OȘTI ÎN PĂRȚILE BABADAGULUI

Făcându-se arz din partea lui Suleiman pașa, care era serascher în părțile Babadagului, precum că are nevoie de mai mulți ostași, a fost numit în eialetul Silistra fostul intendent de vamă și actualul chehaia al sultanei favorite, Elhadj-Husein aga, cu scopul de a aduna toată oastea din Rumelia ...

449 <Se arată că în timpul luptelor de la Vádj (*Vac*) cu austrieii a căzut și Seidizade Mehmed pașa, valiul de Timișoara.>

459 SALVAREA CETĂȚII CAMENIȚA DE ASEDIUL GHIAURILOR LEȘI

În momentul când ghiaurii austrieci au împresurat cetatea Buda, ghiaurii leși, la rîndul lor, au venit cu tabăra lor nenorocită asupra cetății Camenița și au asediat-o. Când vizirul Boșnak-Suleiman pașa, care era serascher în părțile Benderului, a auzit aceasta, s-a dus cu ostași curajoși aflați lângă el. Sosind în ajutorul său și măria-sa Selim Ghirai han, mărețul han al Crimeii, cu oastea tătară, ei au asediat tabăra nenorocită a inamicilor rătăciți.

<Se arată că, în cele din urmă, polonezii au părăsit meterezurile de asediu ale cetății și au plecat.>

460 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI ȘI ȘASE¹⁸³

469 PREGĂTIREA MUNIȚIILOR LA SERHAT

Măria-sa marele vizir Ibrahim pașa, numind mereu oameni de încredere, a trimis pulbere și munițiile necesare pentru toate cetățile de serhat. De asemenea, s-a străduit să numească și un număr suficient de apărători. Afară de faptul că pulberea aflată în acele părți era socotită cam de patruzeci de mii de cîntare (*kantar*), au mai fost numiți oameni de încredere pentru a se lucra pulbere și în pulberăriile de la Poartă, din Galipoli, precum și din Timișoara.

De asemenea, pentru unele cheltuieli necesare vizirului Suleiman pașa, care era serascher în părțile Babadagului, s-au trimis 220 de pungi de aspri (*akçe*).

470 Acordare de fonduri din vistieria sultanului pentru soldele oștilor de la Buda, Kanizsa, Ineu, Agria etc. Lui Thököly Imre i s-au dat 50 000 de guruși ca să cumpere zaherele pentru oști.

¹⁸² Selim Ghirai I (1684—1691), fusese nou numit de Poartă pentru a doua oară. Pină atunci fusese în insula Rhodos.

¹⁸³ 1096 H. = 8 decembrie 1684—27 noiembrie 1685.

MOARTEA LUI MAHMUD PAŞA LA CETATEA CAMENIŢEI

471 El a plecat în lumea liniştii <lovit de o ghiulea>, iar ca muhafiz al cetăţii mai sus arătate a fost numit Biyıklî-Mustafa paşa, care se afla prin părţile Babadagului ...

472 OCUPAREA DE CĂTRE GHIAURI A CETĂŢII SOLNOC ŞI APĂRAREA EI

În timp ce <fostul> chehaia al lui Seidizade <Mehmed paşa> numit Osman paşa, care era valiul eialetului de Timişoara, păzea cu oastea eialetului său cetatea Solnoc, aflată în eialetul Timişoara, a venit afurisitul numit Heissler (*Hayzer*) cu vreo 10 000 de afurişi răcăciţi. Pentru că paşa cel arătat mai sus nu avea putere să se opună şi să reziste, cetatea Solnoc a căzut în mâinile duşmanului credinţei. De aceea, când au aflat aceasta, cei care se găseau la paza palâncii Sarvaş¹⁸⁴, de frica şi spaima care i-a cuprins, au evacuat cetatea şi au fugit înainte de atacul ghiaurilor.

47 Ismail paşa, beilerbei de Rumelia, care se afla acolo, hotărîndu-se cu oastea eialetului său să dea dovadă de vitejie şi eroism, s-a ciocnit cu acea parte din oastea duşmanului credinţei care venea înainte şi se numea oastea de avangardă. După cîteva ore de luptă şi măcel, ghiaurii blestemaţi au suferit înfrîngere şi oastea islamică s-a umplut de prăzi nenumărate. Dar duşmanii vicleni înţelegîndu-se de mai înainte cu raiatele ghiaure, pedestraşii şi cavalerii au pus în faţă tunurile şi au mers, valuri după valuri, cu alaiurile lor asupra oştii islamice.

Dîndu-se pînă după amiază o bătălie din cele mai înverşunate, s-a stricat ordinea oştii, şi nefiind cu putinţă să reziste, ostaşii au fugit după aceea pentru a se salva. Vizirul mai sus arătat s-a dus cu oastea eialetului Rumeliei şi a intrat în cetatea Timişoarei. Apoi, a doua zi, a ieşit din nou numai cu oastea sa de gardă şi a pornit spre cetatea Buda, iar oastea eialetului său a fost numită să păzească, în iarna aceea, cetatea Timişoarei.

ASEDIEREA SEGHEdinULUI DE CĂTRE HEISSLER
ŞI FUGA GHIAURILOR

După lupta de care s-a amintit mai înainte, afurisitul Heissler a ales Solnocul ca loc de şedere pentru afurisiţii care se aflau lîngă el. Apoi, în timpul iernii, ei au atacat pe neaşteptate cetatea Seghedin şi au asediat-o. Aflîndu-se în ea vreo două mii de ostaşi egipteni, ei au dat lupte mari şi au făcut măceluri. De asemenea, grăbindu-se să-i ajute şi oastea de Rumelia, cea din Timişoara, precum şi populaţia eialetului Timişoarei, ghiaurii cei răcăciţi au plecat într-o noapte în partea Solnocului, fiind echipaţi uşor, deoarece, neavînd posibilitatea de a trimite înapoi tunurile şi puştile aduse cu ei, le-au ascuns pe toate în pămînt ...

476 ADUCEREA CRAIULUI CURUŢILOR LA BELGRAD

Dîndu-se de ştire că în gîndul craiului de curuţi, Thököly Imre, zace tulburare, i s-a cerut, cu bunăvoinţă, să vină la Belgrad şi a fost reţinut acolo potrivit înaltului firman care fusese emis, iar cei din oastea lui, supunîndu-se austriecilor, au predat şi cetăţile aflate în stăpînirea lor ...

¹⁸⁴ *Sarvaş*, Szarvaş, localitate în Ungaria răsăriteană.

483

EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ȘI ȘAPTE¹⁸⁵

495

**FIXAREA LOCULUI DE IERNARE PENTRU PRINȚUL CALGAI,
CU TĂTARII**

Considerându-se potrivit ca și prințul calgai să-și petreacă iarna în eialetul Timișoarei, i s-au pregătit zaherele, precum și cele necesare pentru iarnă ...

496

EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ȘI OPT¹⁸⁶

499

MOARTEA VIZIRULUI SILAHDAR-HÜSEIN PAȘA

500

... După un an, i s-a dat firman să se întoarcă la Poartă, iar după sosire, el a fost numit la paza Budei, cu eialetul Timișoarei. După doi ani, a fost onorat cu eialetul Basra ...

529

**OCUPAREA CETĂȚILOR DIN TRANSILVANIA
DE CĂTRE GHIAURII AUSTRIECI**

La începuturile marelui vizirat al fostului mare vizir <Sarı> Suleiman pașa, ostașii cezarului poposiseră și se așezaseră în ținutul Maramureș (*Marmaroș*), care atârna de Transilvania, cu scopul de a ierna acolo. Ei porniseră din toate părțile să ia în stăpânirea lor fortărețele și cetățile Transilvaniei, iar răscoala ivită în rîndurile oștilor islamice dăduse prilej afurisiților ghiauri să pregătească viclenii și înșelăciuni. De aceea, afurisitul care era cumnatul cezarului, ocupînd Transilvania, cu toată oastea cezarului și cu mii de feluri de viclenii și înșelăciuni, a atras din nou spre cezar inimile nenorocite ale locuitorilor Transilvaniei. Ocupînd toate cetățile aflate în toată țara Transilvaniei, el a numit în fiecare cetate căpetenii din partea austrieșilor.

¹⁸⁵ 1097 H. = 28 noiembrie 1685—16 noiembrie 1686.

¹⁸⁶ 1098 H. = 17 noiembrie 1686—6 noiembrie 1687.

Volumul al II-lea (595 p.)

EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ȘI NOUĂ¹

2

〈S-a intronat Suleiman al II-lea: 9—XI—1687〉.

40 \ 〈Acordarea eialetului Silistra, de pe malul Dunării, lui Kara-Mustafa pașa, fost beiler-bei de Karaman〉.

42

MANIFESTAREA DORINȚEI BAILULUI OLANDEI (FELEMENK) DE A SE ÎNCHEIA PACE CU AUSTRIECII

Bailul Republicii Olanda aflat la Poarta fericirii, prezentându-se în fața măriei-sale marelui vizir^{1a}, a raportat că cezarul Austriei, precum și demnitarii lui doresc și înclină să facă pace cu Înaltul Devlet și că, pentru treburile privind pacea și prietenia, au cerut mijlocirea generalilor olandezi. Marele vizir a fost de acord cu aceasta. Afară de aceasta, și Hazineदार Husein pașa, muhafiz de Belgrad, precum și vizirul Çavuşbaşı Mehmed pașa, care se afla la paza cetății Oradea, au făcut arz că „comandantul suprem al oștirii cezarului, 〈Antonio〉 Caraffa, trimite în această parte știri una după alta, iar dacă s-ar trimite oameni de încredere din partea Înaltului Devlet, cezarul ar dori și ar cere să se încheie pacea ...”.

〈Sfat la Poartă și hotărîrea de a se trimite solii în capitalele europene, inclusiv Austria, cu prilejul urcării pe tron a noului sultan Suleiman al II-lea (1687—1691). Poarta nu dorea să se creeze impresia unei solii de pace, care ar însemna semn de slăbiciune. La Viena pleacă Zül-fikar efendi și dragomanul Alexandru Mavrocordat〉.

44

RĂSCOALA OȘTII DIN CETATEA TIMIȘOARA

45 În urma zorbalelor ivite, au avut loc încercări de răzvrătire și răscoală și din partea unor cete de ostași ieniceri care se aflau în unele cetăți de margine ale ținuturilor otomane. De asemenea, și cei din cetele de ostași care se aflau în cetatea Timișoara, datorită intriganților și răzvrătiților care se găseau printre ei, înțelegîndu-se și unindu-se, l-au atacat pe gloriosul vizir Ibrahim pașa, muhafiz de Timișoara, sub pretextul cererii de solde. Adunîndu-se la seraiul său, ei s-au datat la rătăci, iar vizirul mai sus arătat, neavînd cunoștință de această situație, nu a găsit cale să fugă. Cîțiva ambițioși și îndărătnici, dintre acei călăi care nu dădeau aman, l-au făcut martir pe vizirul mai sus arătat. Cînd această știre tristă a ajuns la urechile vizirului Hasan

¹ 1099 H. = 7 noiembrie 1687—25 octombrie 1688.

^{1a} Siavuș pașa, mare vizir (23 septembrie 1687—1 februarie 1688).

paşa, care se afla ca serascher la Belgrad, acesta l-a numit pe Djafer paşa pentru paza cetăţii mai sus arătate şi l-a sfătuit pe ascuns să-i prindă şi să-i pedepsească pe răufăcătorii care erau cauza dăinuirii acestei tulburări...

55 SOSIREA GHIAURILOR AUSTRIECI PENTRU ASEDIEREA CETĂŢII
BELGRAD

57 <Fuga lui Yeğen-Osman paşa şi împrăştierea oştirii turceşti. Unii se înecă în Dunăre, încercînd să treacă la Timişoara. Situaţia fugarilor din Belgrad în corăbiile de pe fluviul Dunărea. Oprirea corăbiilor turceşti din Belgrad în faţa cetăţii Cladova (*Feth-ül-Islam*) de către austrieci şi salvarea lor de către Thökoly Imre>.

61 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ ²
84 SALVAREA CETĂŢII ORŞOVA (*Irşova*) DE ATACUL GHIAURILOR

Asupra cetăţii Orşova, care intrase mai înainte în mîinile ghiaurilor şi care trecuse apoi din nou în partea islamică, a venit un număr oarecare de duşmani cu gîndul de a o ataca. Oastea purtătoare de victorie, care se afla în acea parte, îndrîjindu-se foarte tare, s-a răzbunat pe acei afurisiţi, trecîndu-i, într-o clipă, prin sabie.

LUPTA FLOTEI ÎMPĂRĂTEŞTI DE PE FLUVIUL DUNĂREA
CU VASELE GHIAURILOR

Afurisiţii austrieci au distrus oraşele şi satele aflate pe malul Dunării, iar pentru a împrăştia galerele flotei împărăteşti, care erau pe Dunăre, ei au turnat tunuri speciale pentru cele patruzeci şi una de corăbii ale lor, construite pe insula Komran, punînd un număr suficient de purtători de înfrîngere şi în corăbiile zise *çam*, care erau peste două sute la număr. Cînd ei au venit, cu flota lor bine pregătită şi plină de muniţii făcătoare de rele, în faţa cetăţii Orşova, aflată pe marginea Dunării, atunci Ali paşa, capudanul de Dunăre, la rîndul său, i-a întîmpinat cu galerele flotei împărăteşti, trecînd la luptă şi măcel. Cu ajutorul lui Allah, zefirul cuceririi şi victoriei suflînd din partea musulmanilor, iar vîntul înfrîngerii suflînd în partea ghiaurilor demni de infern, cea mai mare parte a oştirii îndemnate de diavol a pierit sub loviturile de tunuri şi de puşti. Cu ajutorul lui Allah, toată flota răufăcătorilor a trecut în mîinile musulmanilor.

CUCERIREA ŞI SUPUNEREA CETĂŢII CLADOVA

Oştile islamice desemnate pentru salvarea cetăţii Cladova, care mai înainte de aceasta intrase în mîinile ghiaurilor, după ce au asediat-o timp de şaptesprezece zile, cu ajutorul şi sprijinul lui Allah, au trecut-o din nou sub ascultarea sultanului...

² 1100 H. = 26 octombrie 1688—14 octombrie 1689.

ATACUL ŞI ÎNTOARCEREA GHIAURILOR DIN PARTEA
ȚĂRII ROMÂNEȘTI

89

Afurisitul numit Heissler, care fusese numit în Transilvania, din partea cezarului austriac, sosise, împreună cu oastea nenorocită, aflată lângă el, la granița Țării Românești. Fiind sigur că va intra în Țara Românească, voievodul Constantin³, care era domn în acea țară, a făcut cunoscut pe ascuns această situație mării-sale ilustrului han tătăresc, <Selim Ghirai I>, precum și vizirului Mustafa pașa, serascher de Babadag. El s-a mai rugat să fie ajutat cu oaste, dacă va mai fi nevoie. El însuși s-a întărit în cetatea Cladova, aflată pe partea cealaltă a Dunării, iar cea mai mare parte a locuitorilor Țării Românești s-au așezat prin împrejurimile munților înalți. Tocmai în momentul când oastea răufăcătoare, intrând în Țara Românească ataca Bucureștiul, reședința voievozilor acestei țări, voievodul de mai sus, fiind un om abil, a recurs la viclenie și a luat numai decît măsuri pentru a-i scoate cu ușurință din Țara Românească pe acești diavoli afurișiți. Astfel, cu ajutorul vicleniei și șireteniei și avuției, înlăturînd pagubele și persecuțiile dușmanilor, el a potolit războiul și măcelul și a rămas la domnie ca și mai înainte.

90

92

EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ UNU⁴

<Ocuparea de către ghiauri a cetăților Vidin și Cladova>

125

ÎNFRÎNGEREA OȘTII LUI HEISSLER ÎN PĂRȚILE TRANSILVANIEI

126

Pe cînd serdarul murdar cel rătăcit, numit Heissler, care era trimis din partea cezarului austriac, stătea în interiorul Transilvaniei, cu vreo optsprezece mii de afurișiți josnici și cu misiunea de pază, oastea islamică, pe care o desemnase mării-sa serdarul cel chibzuit ca Platon (*Eflatun*)^{4a}, potrivit propriei sale păreri, în momentul pornirii expediției împărătești de la Adrianopol, pentru a tăia posibilitatea lor de atac din țara mai sus arătată, a ajuns la granița Transilvaniei, împreună cu Cerkez-Ahmed pașa, mutasarrîful eialelului Oceacov, precum și cu craiul curuților, trecînd prin Țara Românească în luna zilka'de a anului mai sus arătat⁵. Și cînd s-au întîlnit cu ghiaurii care erau cu Heissler, cu ajutorul lui Allah, tabăra nenorocită a fost înfrîntă și cea mai mare parte a oștilor diavolești, aflate lângă afurisitul Heissler, a fost trecută prin sabie. Sosind știrea că, împreună cu mai sus arătatul Heissler, au mai căzut prizonieri și căpitanul de Agria și alți optsprezece căpitani renumiți, precum și un număr de douăzeci și două de steaguri nenorocite de ale lor, gaziii musulmani, aflați în meterezuri, s-au bucurat foarte mult și au tras cu tunurile și cu puștile, făcînd petreceri, în timp ce afurișiții, care erau întăriți și cu inimile întristate, se mirau și se necăjeau. În acest timp, s-a aflat de la cei prinși că, pentru a împiedica pe ostașii musulmani care asediau cetatea Niș și pentru a veni în ajutorul afurișiților întăriți acolo, afurisitul numit Veterani⁶, care fusese numit din partea afurișiților austrieci,

³ Constantin Brincoveanu (1688—1714).

⁴ 1101 H. = 15 octombrie 1689—4 octombrie 1690.

^{4a} Este vorba de marele vizir Kōprülüzade Fazıl-Mustafa pașa.

⁵ *Zilka'de* 1101 = 6 august—4 septembrie 1690.

⁶ *Vetaran*; general austriac: Frederic Veterani.

împreună cu vreo 15 000 de ostași diavolești, venise pînă la menziful Yagodina⁷, dar că, pe lîngă faptul de a fi auzit de înfrîngerea afurisitului numit Heissler (*Hayzer*) în Transilvania, a mai primit din partea cezarului și porunca de a se întoarce în grabă spre Transilvania, și că, părăsind localitatea numită Yagodina, s-a întors spre Belgrad împreună cu tabăra nenorocită. De aceea, cu ajutorul marelui Allah, și acest mare necaz a fost înlăturat ...

130

EVENTIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ DOI⁸

137

CUCERIREA ȘI SUPUNEREA INSULEI ADA <KALEH> DE PE FLUVIUL DUNĂREA

138

Afurisiții austrieci au construit cu palisade un puternic șanț pe insula (*ada*) aflată în mijlocul fluviului Dunărea, iar înăuntrul ei au pus tunuri și luptători, împiedicînd astfel trecerea vaselor de zaherele spre Belgrad. Ocuparea și luarea ei fiind importantă și necesară, măriia-sa serdarul suprem a propus ca măriia-sa ilustrul Selim Ghirai han să se îndrepte spre Poarta fericii, iar pentru ocuparea Șanțului⁹ respectiv, măriia-sa serdarul suprem s-a gîndit să pornească personal pe drumul Vidinului. În cetatea Belgrad a fost numit pentru pază fostul bostangibași, gloriosul vizir Husein pașa, iar în orașul din afara cetății a fost reținut pentru pază vizirul Kemankeș-Ahmed pașa. Li s-au dat sfaturi strașnice ca să respecte porunca de pază, iar oastea împărătească, pornind cu noroc, s-a îndreptat spre Vidin.

Deoarece o parte din locuitorii eialetului s-au plîns de gloriosul vizir <Topal> Husein pașa, valiul de Bosnia, s-a emis firman ca să i se ia postul din Bosnia și să fie mutat la Silistra, iar eialetul Bosnia i s-a acordat vizirului Djafer pașa, muhafîzul Timișoarei.

După ce apărarea cetății Belgrad și paza ei au fost pregătite așa cum se cuvine, au pornit de acolo, iar cînd au așezat corturile într-un loc aproape de insula Ada <Kaleh>, numită Șanț, despre care s-a spus mai înainte, a fost desemnată oastea pentru cucerirea și supunerea aceluia Șanț. Cînd cetelor necredincioase, care se aflau întărite în insulă, li s-au spus și li s-au făcut cunoscute supunerea și cucerirea cetății Belgrad^{9a}, ele nu au crezut și au răspuns: „Nu e cu putință ca Belgradul să cadă; această vorbă trebuie să fie neadevărată; nu credem! Vă vom preda insula numai dacă ne veți acorda aman pînă ce vom ajunge la Belgrad”. Rugămîntea lor a fost acceptată și, potrivit cererii lor, li s-a dat hîrtia de aman. Pentru a-i liniști pe afurisiți și pentru a-i apăra pe ghiauri, au fost numiți lîngă ei și oameni ...

După ce măriia-sa marele vizir, serdarul suprem, a întărit bine insula și a pus în ea un bei cu un număr suficient de apărători, s-a gîndit să treacă pe la cetatea Vidinului ...

140

<Construirea de corăbii pentru fluviul Dunărea>.

CUMPĂRAREA DE ZAHERELE CU BANI DE PE MALURILE FLUVIULUI DUNĂREA

Spre a se cumpăra pentru oastea islamică zaherele în cantități suficiente, de pe malurile Dunării, au fost trimiși anume cumpărători în porturile Chilia, Ruscic, Nicopole și Silistra. S-au dat dinainte porunci întărite în mîinile

⁷ *Yagodina*, Negotin (?).

⁸ 1102 H. = 5 octombrie 1690—23 septembrie 1691.

⁹ Șans, Șanț; astfel se mai numea insula Ada-Kaleh din cauza fortificațiilor ei.

^{9a} Belgradul a căzut la 9 noiembrie 1690.

lor pentru ca cei care au ascuns zaherele, cu scopul de câştig, să le vîndă la preţul curent şi pentru ca nimeni să nu împiedice cumpărarea de zaherele, încît oastea islamică să nu sufere.

TRIMITEREA DE OŞTI ÎN PĂRŢILE TRANSILVANIEI ŞI ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR

Mai înainte de aceasta, afurisitul cel fără de minte, purtător de înfringere, cu numele de Heissler, fusese numit peste cei optsprezece mii de ostaşi călăuziţi de diavol şi fusese trimis de cezarul austriac pentru paza ţinuturilor Transilvaniei. Acesta stătea în ţara respectivă cu misiunea de pază. S-a ţinut sfat pentru ca afurisiţii aceia să fie izgoniţi din locul mai sus arătat şi ca Thököly Imre, craiul curuţilor, să fie numit în crăia Transilvaniei. De aceea beilerbeiu de Oceacov, Cerkez-Ahmed paşa, a fost numit în calitate de başbug, iar lângă el au fost desemnaţi un număr oarecare de gebegii şi ostaşi de sacrificiu (*serdengeçti*) de la Înalta Curte, beilerbeiu de Silistra, Fîndîk-Mustafa paşa, şi Mehmed paşa de la serhat şi Tatar-Salih paşa şi prinţul nuredin, cu un număr oarecare de tătari, vînători de duşmani, precum şi craiul curuţilor cu oştile lui pedestre şi călări, care se aflau lângă el. Trecînd prin Ţara Românească, atunci cînd ei au ajuns într-un loc aflat la trei ore depărtare de trecătoarea numită Braşov (*Biraşav*), care este trecătoarea Transilvaniei⁹⁶, a descins toată oastea. Dar, deoarece afurisitul Heissler construisese o palancă în trecătoarea mai sus arătată şi închisese trecătoarea cu tabăra sa nenorocită, s-a constatat că trecerea prin trecătoare nu va fi uşoară.

În cele din urmă, s-a hotărît să se intre prin altă trecătoare, dar pentru a-i înşela pe duşmani au fost puşi totuşi să strige telali precum că se va trece prin trecătoarea Braşov şi că s-a hotărît să se rămînă trei zile la locul unde fuseseră aşezate corturile.

Atunci au fost aleşi şi numiţi un număr oarecare de călăreţi echipaţi uşor, iar în faţa trecătorii Braşovului, într-un loc apropiat, au fost aşezaţi cerhagiii. De aceea iscoadele afurisiţilor au făcut cunoscute lui Heissler cel afurisit aceste mişcări ale oştirii. De asemenea, în noaptea aceea oastea desemnată a înfipt steagurile la intrarea în trecătoare şi, în timp ce afurisiţii depuneau eforturi ca să împiedice trecerea oştilor islamice prin trecătoarea mai sus arătată, luptătorii care se aflau în oaste s-au dus noaptea pe o altă cale, fiind uşor echipaţi, spre o trecătoare pe unde se putea trece mai uşor. Reuşind să intre prin trecătoarea unde nu erau afurisiţii demni de infern, ei au înştiinţat şi pe gaziii viteji care fuseseră trimişi mai înainte în faţa trecătorii Braşov ca să ajungă repede după ei tocmai pentru a-i deruta <pe duşmani>.

Afurisitul Heissler, aflînd această situaţie, s-a ridicat cu oastea lui nenorocită, dar pînă să vină acolo, ostaşii musulmani au trecut prin trecătoare şi au cucerit graniţa Transilvaniei. Neavînd încotro, afurisiţii josnici, cu toate oştile lor, călări şi pedestraşi, au stat pregătiţi în faţa gaziilor musulmani. Gaziii victorioşi, la rîndul lor, s-au aşezat în coloane de luptă. Pînă la amiază nici una din părţi nu s-a mişcat din loc. După aceea, un buluc dintre alaiurile ghiaurilor josnici a pornit la atac asupra alaiului oştii tătărăşti, iar ceilalţi au atacat ceata gaziilor. Cînd s-au apropiat ca de o aruncătură de puşcă, gazii viteji au tras deodată din puştile lor, apoi i-au atacat pe ghiauri ... cu săbiile purtătoare de otravă.

⁹⁶ Bran — Rucăr.

Deși numărul oștii dușmane era de câteva ori mai mare decât cel al musulmanilor, totuși, neputînd să reziste în fața atacurilor vitejești ale gaziilor purtători de victorie, rîndurile ostașilor ghiaurilor au fost împrăștiate într-o clipă, cu ajutorul lui Allah, iar ochii lor s-au întunecat. Cei mai mulți dintre ei au căzut pradă săgeților și săbiilor, iar unii au fost ferecați în lanțuri. Numai vreo mie de ghiauri au putut scăpa cu viață. Împreună cu răufăcătorul Heissler, care era serdarul murdar al acelei oști purtătoare de înfrîngere, au căzut prizonieri și căpitanul de Agria, precum și alți șaptesprezece căpitani renumiți (dintre austrieci).

Preaînaltul Allah face să reușească totdeauna gîndurile și măsurile mahomedanilor, iar pe afurisiți, care sînt dușmanii credinței, îi face să fie mereu nimiciți!

143

Oastea musulmană, care a obținut această mare victorie, fiind doar de vreo șapte-opt mii, iar cetele necredincioase, potrivit celor spuse de cei renumiți, care fuseseră prinși, de vreo optsprezece mii de luptători, unitatea oștilor islamice și atacurile lor repetate au dus la biruință.

Preaînaltul Allah a sprijinit totdeauna răbdarea și perseverența mahomedanilor, spre a păstra neclintită temelia credinței lor și pentru a-i duce la multe alte victorii mari, asemănătoare acestora. În toată această bătălie și ciocnire, din partea islamică a căzut martir doar Cerkez-Almed pașa, care era bașbug, iar dintre ceilalți gazii vestiți au fost foarte puțini cei care s-au onorat cu rangul de martiri. În noaptea aceea s-au odihnit acolo, iar în zorii zilei s-au înțeles și au hotărît să facă o adunare și au găsit de cuviință ca beiberbeul de Siliștra, Fîndik-Mustafa pașa, să fie numit comandant asupra oștii islamice. S-au pregătit toate cele necesare transportului și mișcării, iar pentru ca cetele transilvane aflate în cetățile Transilvaniei să fie forțate să se supună (craiului) curuților¹⁰, au fost distruse și nimicite, mai întii de toate, palanca construită de afurisitul Heissler în trecătoarea Brașovului, precum și tabăra nenorocită, care fusese așezată acolo. În fiecare zi corturile erau așezate lîngă o cetate sau lîngă o palancă și ședeau cîte o zi sau două. Transilvănenii care se aflau în ele, ori de cîte ori se întîlneau cu comandantul, aduceau zaherele și daruri. S-au depus eforturi și stăruințe în privința supunerii lor față de craiul curuților. Făcînd astfel, cînd s-a ajuns la marea mănăstire de lîngă Sibiu (*Sibin*), craiul curuților a fost îmbrăcat în acel loc cu o blană trimisă de serdarul suprem, prin Ghendj-Mehmed aga, unul dintre capugibașii, urmînd să stea în Transilvania, iar dacă, cu ajutorul lui Allah, va reuși înlăturarea atacului dușmanilor asupra Transilvaniei și dacă va reuși ocuparea țării mai sus arătate, atunci craiul curuților urma să fie numit crai în Transilvania. De nevoie, s-a poposit timp de cîteva zile în localitatea arătată mai sus, pînă ce ghiaurii transilvăneni din împrejurimi vor veni și i se vor supune lui.

144

Deși era important ca, înainte de intrarea oștii islamice în Transilvania să fie ocupată și păzită, de partea de dincoace, trecătoarea numită Porțile de Fier¹¹, totuși, în această privință, datorită unor măsuri nechibzuite, s-au ivit unele neajunsuri și, făcîndu-se greșeli în ocuparea aceluia loc, gazii musulmani au aflat că pe acolo a intrat în Transilvania afurisitul numit Veterani, trimis din partea cezarului, împreună cu peste 20 000 de dușmani necredincioși, și că vine asupra lor.

¹⁰ Thököly Imre (Eméric).

¹¹ *Timur-Kapı*. Se referă la intrarea în Transilvania prin părțile Banatului.

Atunci, trimiţându-se iscoade, s-a primit ştirea că duşmanii credinţei erau mulţi şi foarte bine pregătiţi.

De aceea au ţinut sfat şi, neavînd destulă încredere în raialele Transilvaniei, care începuseră să arate supunere, au spus: „Decît să poposim în acele părţi, ar fi mai bine să pornim îndată spre ţinuturile locuite de neamul saşilor, care este un neam nesupus încă din Transilvania şi să cutreierăm locurile acelea, aducîndu-i la supunere pe ghiaurii transilvăneni întăriţi în cetăţile din acele părţi. În cazul că va veni tabăra austriacă, fiind numeroasă şi cu echipamente multe, ea nu ne va putea ajunge şi, în felul acesta, ocolind pe urmele noastre, va obosi de tot, iar pînă atunci s-ar putea ca, prin grija lui Allah, să ne sosească ajutoare. Numai așa e potrivit să ne luptăm cu afurisiţii aceia”. Ei s-au înţeles în felul acesta şi au umblat timp de cincisprezece zile în Transilvania. Apoi, gebegiile pedestraşi, înţelegîndu-se cu cetele lor, au zis: „A sosit Sf. Dumitru¹², iar oastea care trebuia să vină în ajutorul nostru nu a sosit încă. Este sigur că nu va veni nici de acum încolo. Nu este de conceput ca, fără ajutoare, să ne întîlnim cu atîţi necredincioşi afurisiţi. De acum încolo noi nu vom mai sta în acest ţinut”.

145 Depunînd sforţări şi insistînd în această părere a lor, ei s-au separat îndată de restul oştirii şi au plecat spre a trece în vilaietul Țării Româneşti, pe la trecătoarea prin care intraseră mai înainte în țara mai sus arătată. În partea aceea au rămas doar căpeteniile de ogeacuri, paşalele şi craiul curuţilor. Aceştia, la rîndul lor, s-au adunat din nou la sfat. Deoarece ştiau că, după plecarea vitejilor oştirii, ei nu vor avea putere să se opună atacului duşmanului şi nu vor putea să stăpînească țara mai sus arătată, au pornit şi ei să-şi salveze capul şi viaţa şi, neavînd încotro, s-au întors trecînd prin trecătoarea pomenită mai sus ...

<S-a urcat pe tron Ahmed al II-lea: 22—VI—1691>.

169

ATACUL GHIAURILOR LEŞI SPRE GRANIŢĂ ŞI RIDICAREA TUTUROR GLOATELOR PENTRU APĂRARE

Primindu-se ştirea că craiul leşesc¹³ are gînduri rele, adică vrea să trimită pe hatmanul numit Alacika¹⁴ cu şaizeci de mii de ghiauri şi, îndrăznind să asedieze cetatea Cameniţa, vrea să devasteze părţile Isacei, s-a scris în grabă şi s-a trimis, celor ce se aflau la Silistra şi dincolo de Balcani, firman de ridicare a gloatelor şi s-au luat măsuri grabnice pentru pregătirea celor necesare în vederea pazei şi apărării acelor ţinuturi. Cînd mica oaste nenorocită a ghiaurilor leşi a venit asupra cetăţii Cameniţa, viteazul paşă din cetate a ieşit cu gazii musulmani şi ei s-au luptat şi au făcut ca drumurile să pară înguste afurisiţilor josnici ...

170

TRANSPORTUL DE ZAHERELE LA FORTĂREAŢA ÎNTĂRITĂ A TIMIŞOAREI

În momentul cînd era să se trimită soldele la Timișoara, ghiaurul a asediat cetatea Lipova, aflată în apropierea Timișoarei. De aceea se îngreunase trimiterea de zaherele la Timișoara. Totuși, aga de ieniceri, Ekinli-Mehmed aga, fiind un om brav, viteaz şi capabil de orice lucru şi devenind

¹² *Rûz-ı Kasım* 1102 = 26 octombrie/7 noiembrie 1690. De fapt, trecuse.

¹³ Ioan al III-lea Sobiecki (1674—1696).

¹⁴ *Alacika* (?), Kaçchi(?), general polon de artilerie.

başbug, a încărcat multe zaherele unui număr oarecare de ostași din ogeacurile: ghedikli, spahii și silahdari, precum și ostașilor tătari, cu ajutorul cărora s-a grăbit să transporte zahereaua la Timișoara.

SALVAREA CETĂȚII LIPOVA DE ASEDIUL GHIAURILOR CU AJUTORUL MUHAFİZULUI DE TIMIȘOARA

Muhafizul de Timișoara, gloriosul vizir Topal-Husein pașa, grăbindu-se să vină în ajutorul cetății Lipova, s-a luptat cu dușmanii afurisiți, asediatori, și, mulțumită preainaltului Allah, trecînd prin sabie un număr mare de ghiauri, a ajutat la salvarea cetății mai sus amintite ...

171

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREI¹⁵

SCHIMBAREA VALIILOR DE LA GRANIȚELE ISLAMICE ȘI PREGĂTIREA ARMELOR DE LUPTĂ

După mazilirea beilerbeiului de Rumelia, Kūçūk-Djafer pașa, eialetul mai sus arătat a fost acordat lui Mahmud pașa, fiul lui Mehmed bei, iar Kodja-Halil pașa, care se afla ca serascher la Belgrad, a fost pus în retragere. Husein pașa, care mai înainte se ridicase la vizirat din funcția de bostangibași, a fost numit ca muhafiz la cetatea Timișoara, iar muhafizul Timișoarei, Topal-Husein pașa, a fost numit ca muhafiz la cetatea Belgrad.

După ce s-au pregătit și s-au completat zaherelele și munițiile de luptă, precum și apărătorii de care era nevoie pentru cetățile Timișoara și Belgrad, s-a dat firmân să pornească el însuși¹⁵ în părțile Moreii cu titlul de serascher.

173

<Vizirul Mustafa pașa, fostul valiu de Silistra, scapă din captivitatea polonă>.

183

ATACUL GHIAURILOR AUSTRIECI ASUPRA CETĂȚII ORADEA

Din pricina aroganței de după victoriile mari obținute în anul trecut, ghiaurii austrieci, în luna muharrem a acestui an 1103¹⁶, pornind cu toată tabăra lor nenorocită de prin părțile Varadinului și trecînd prin Seghedin și Solnoe și Sonbor, au pus piciorul, în a șasea zi a lunii mai sus arătate, sub zidurile cetății Oradea și au început s-o asedieze din cele patru părți. Ei au distrus și au ruinat tot orașul acestei cetăți și au construit în două locuri metereze strașnice. După lupte și bătălii, care au durat, zi și noapte, timp de treizeci și șapte de zile, ei au transformat în tabără o palancă întinsă numită Taș-Kapu¹⁷, care era o parte din orașul aflat în fața acestei cetăți. Ei au aranjat tabăra lor și în orașul numit Ulasin¹⁸ și, după ce au pus în ele vreo cinci-șase mii de ostași austrieci și maghiari, precum și tunuri și hambrale, herțogul lor cel afurisit a intrat să ierneze cu oastea lui cea nenorocită în cartierele din Debrețin (*Debrecin*) și din împrejurimi.

Ghiaurii aflați în taberele pe care le-au așezat în locurile mai sus arătate au persecutat zi și noapte, cu tunuri și cu hambrale, pe mahomedanii aflați în cetate.

¹⁵ 1103 H. = 24 septembrie 1691—11 septembrie 1692.

¹⁶ Vizirul Kodja-Djafer pașa.

¹⁶ *Muharrem 1103* = 24 septembrie—23 octombrie 1691.

¹⁷ *Taş-Kapu*, „Poarta de piatră”.

¹⁸ *Ulasin* sau *Aulasin* (?).

184 Toate locuințele din cetate au fost distruse și ruinate și nu le-au rămas case în care să poată locui în timp de iarnă. Li s-au terminat, de asemenea, zaherele. Ei au stat peste opt luni asediați, fără nici o puțință de scăpare. Afară de faptul că erau necăjiți din pricina lipsei totale de zahere și alte provizii, într-una din zile a mai căzut și o ghiulea în depozitul lor de pulbere și, distrugându-li-se și magazia de pulbere, nu le-a rămas nici pulbere cât le trebuia. După un asediu neîntrerupt de nouă luni și șaptesprezece zile, nemai-avînd încotro, ei au vrut, în cele din urmă, să predea cetatea, cerînd unele clauze pentru salvarea sufletelor lor. Ei au cerut condiții serioase ca afurisitul Heissler, care era serdarul murdar al oștilor ghiaure, să numească paznici dintre austrieci pe lângă musulmanii asediați în cetate, luînd angajamentul să-i aducă teferi pînă la localitatea numită Panciova și să nu provoace deloc pagube avuțiilor și sufletelor lor. Cei trei mii de oameni, cîți au mai rămas, teferi și răniți, din nouă mii de ostași renumiți, care se aflau asediați la început, au golit cetatea și au descins pe șesul care se află în fața cetății, iar dușmanii credinței au pătruns în cetate.

Deși se luase angajamentul ca <musulmanii> să rămînă în acel loc timp de 12 zile, pentru a se aproviziona cu zaherele și cu cele necesare, totuși, zicînd că se spune că „oastea voastră tătărească ar fi în părțile Panciovei“, a doua zi <austriecii> i-au încărcat pe toți în harabale și i-au trimis spre localitatea numită insula Șarbatak ¹⁹.

După aceea i-au reținut în localitatea aceea timp de cîteva zile și apoi le-au spus: „A sosit scrisoare de la herțog și nu putem să vă dăm drumul pînă ce nu veți face să fie salvați prizonierii noștri care sînt acum reținuți la Belgrad și pe care măria-sa marele vizir Köprülüzade Mustafa pașa i-a luat cînd i-a scos din Șanț ²⁰, de pe fluviul Dunărea, pe care l-a cucerit“. Condiționînd salvarea lor de eliberarea prizonierilor arătați mai sus, s-a trimis la Belgrad un om și sârmanii aceia nu s-au putut salva pînă ce nu au sosit o sută zece ostași dintre captivii care se aflau încă la Belgrad ...

187 ÎNFĂȚIȘAREA CRAIULUI CURUȚILOR LA TRONUL ÎMPĂRĂTESC

Craii curuților Thököly Imre, venind în orașul Adrianopol, a cerut învoire să se închine la scara împărăției. De aceea, construindu-se un cort mic în fața Hasodalei ²¹, cînd mai sus arătatul crai s-a înfățișat la picioarele aurite ale tronului, a fost îmbrăcat, din partea înaltei împărății, potrivit obiceiului, cu hilat îmblănit cu samur, acordîndu-i-se și un buzdugan (*topuz*) ...

189 ... De asemenea, s-a dat firman ca fostul agă <de ieniceri>, Iusuf pașa, să meargă la paza Babadagului.

190 NIMICIREA GHIAURILOR HAIDUCI (HAYDUD)

Cetele de haiduci, adunîndu-se în apropiere de ghirdapul de pe malul Dunării, renumit sub numele de Ghirdapul Inlek ²², și întărindu-se în niște munți greu de străbătut, pricinuiau pagube corăbiilor de zaherele care mergeau la Belgrad, precum și credincioșilor lui Allah care treceau pe acolo. Acest

¹⁹ Șarbatak adası, Sarospatak.

²⁰ Șans; e vorba de Ada-Kaleh.

²¹ Hasoda, diferă de Arzodası (sala de recepție).

²² Ghirdapul Inlek, în partea dreaptă a Dunării, pe la Porțile de Fier.

lucru fiind sigur, înlăturarea lor devenise una din treburile importante ale credinței și împărăției. De aceea se dăduseră sfaturi strașnice ca Ali pașa, capudanul Dunării, să meargă cu flota de Dunăre pe fluviu, iar pe uscat să meargă beilerbeiu de Silistra, împreună cu oastea eialetului său și împreună cu craiul curuților, care pe atunci se afla în serviciul de pază a ținuturilor cu pricina. De asemenea, se atrăsese atenția să fie pedepsiți cei care vor arăta nepăsare în slujbele mai sus arătate. Mergîndu-se asupra lor, s-au dat lupte și măceluri și, cu sprijinul lui Allah, afurisiții aceia nenorociți au fost distruși și nimiciți în întregime ..

202 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ PATRU²³

203 MAZILIREA HANULUI CRIMEII SAADET GHIRAI HAN²⁴

Cînd a ajuns la urechile monarhului că, deși hanul Crimeii, Saadet Ghirai han, numit să meargă la expediția împărătească, ajunsese cu oastea tătărească, adunată lîngă el, în localitatea numită Porțile de Fier, totuși acolo oastea tătara îl părăsise, iar măriasa hanul mai sus arătat, uimindu-se, vroise să se întoarcă cu vreo trei sute de supuși credințioși ai săi, atunci a devenit clar că el nu mai poate stăpîni, de azi înainte, ținutul Crimeii. De aceea, pe la începutul lunii rebi-ul-evvel (1104)²⁵ măriasa Selim Ghirai han²⁶, care stătea la cîftlicul său din apropiere de Istanbul, a fost invitat la tronul împărătesc și i s-a acordat înaltul rang de han ...

204 ÎNTOARCEREA MARELUI VIZIR, ȘERDARUL SUPREM, <HADJI-ALI PAȘA>
DE LA BELGRAD SPRE ADRIANOPOL (Edirne)

... De asemenea, reparațiile mari din cetatea Timișoarei au fost date pe seama muhafizului ei, Topal-Husein pașa, trimițîndu-i-se și destui apărători, bani, precum și zaherea ..

210 SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

212— Sosind la Înalta Poartă vestea că voievodul Cantemir²⁷, care era domnul
213 Moldovei, a răposat și a pornit pe drumul infernului, domnia Moldovei a fost acordată, din partea Înaltului Devlet, creștinului numit Duca-oglu Constantin²⁸, în a șasea zi a lunii mai sus arătate²⁹... <Moartea beilerbeului de Oceacov, Mahmud pașa și desemnarea vizirului Iusuf pașa>.

²³ 1104 H. = 12 septembrie 1692—1 septembrie 1693.

²⁴ Saadet Ghirai al II-lea (1691).

²⁵ Rebi I 1104 = 10 noiembrie—9 decembrie 1692.

²⁶ Selim Ghirai I (1692—1699). În alte cronici se spune că Saadet Ghirai a fost înlocuit cu Safa Ghirai (1691—1692).

²⁷ Constantin Cantemir (1685—1693).

²⁸ Constantin Duca (1693—1695).

²⁹ 6 şaban 1104 = 12 aprilie 1693.

PLECAREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI SPRE TRANSILVANIA

Pentru expediția împotriva Austriei, plănuită și stabilită, se considerase potrivit să se pornească tot pe drumul de mijloc³⁰, așa cum se obișnuia din trecut. Totuși, atunci când s-a scris din partea mării-sale hanul Crimeii, Selim Ghirai han, că plecarea spre Transilvania în acest an binecuvântat ar putea constitui pentru dușmanul credinței un prilej de distrugere și nimicire și că ar fi de părere să se ia măsuri pentru discutarea chestiunii mai sus arătate, atunci însuși mării-sa padișahul lumii^{30a} a onorat înalta reședință a mării-sale marelui vizir^{30b}, sub pretext de ospăț (*ziyafet*). După aceea s-a ținut medjlis în fața ilustrului padișah, împreună cu marele vizir, șeih-ul-islam efendi, cadiaskeri și cu ceilalți demnitari ai împărăției.

Când s-a pus în discuție din care parte este mai bine și mai ușor să se pornească asupra ghiaurilor austrieci, s-a spus că: „pentru moment nu s-a aflat și nu se știe dacă afurisiții nenorociți au de gând să pornească spre Belgrad. Dacă Înaltul Devlet ar porni spre Transilvania, atunci mișcarea dușmanului credinței nu ar fi posibilă decât în două direcții: ori se va gândi la paza Transilvaniei, ori nu. S-ar putea gândi și la ocuparea Belgradului. Dacă, sub pretextul apărării Transilvaniei, ar avea de gând să întâmpine oastea islamică, atunci se va porni la luptă și război, iar dacă va merge să atace Belgradul, în timpul pregătirii armelor de apărare și pază a Belgradului³¹, în acest caz vom porni la luptă pentru salvarea Transilvaniei”. De aceea s-a considerat potrivit să se pornească spre Transilvania, iar pentru nevoile expediției s-au acordat mării-sale marelui vizir 200 de pungii de aspri din partea înaltei împărății.

PLECAREA SERDARULUI ȘUPREM DIN ADRIANOPOL SPRE RUSCIUC

În a doua zi a lunii zilka'de³², luni, au pornit de la șesul Adrianopolei și, așa cum se plănuise, s-au îndreptat spre Transilvania. După ce au parcurs distanțe și au străbătut menziluri, au așezat corturile pe șesul Rusciucului.

Fiind siguri că mării-sa Hadji-Selim Ghirai han, care porunca în țara Crimeii, va sosi și se va atașa, în acel loc, la oastea împărătească, s-au gândit să poposească timp de câteva zile la locul arătat mai sus.

Într-adevăr, când ilustrul serdar a auzit că și mării-sa hanul mai sus arătat, venind cu nenumărată oaste tătară, vinătoare de dușmani, a ajuns în partea Țării Românești în a douăzecea zi a lunii amintite³³ și a trecut Dunărea dincoace, marele vizir s-a grăbit, potrivit obiceiului, să facă pregătiri, ce se cuvin hanilor, cu cetele oștirii împărătești din fața cortului, iar Cerkez-Ibrahim pașa, mutasarrıful eialetului de Karaman, a fost numit în misiunea de întâmpinare.

³⁰ *Orta kol*. Drumul: Adrianopol—Sofia—Niș—Belgrad—Buda.

^{30a} Ahmed II, sultan otoman (1691—1695).

^{30b} Bozoklu Mustafa pașa (27 martie 1693—14 martie 1694).

³¹ De către turci.

³² 2 zilka'de 1104 = 5 iulie 1693.

³³ 20 zilka'de 1104 = 23 iulie 1693.

<Urmează descrierea primirii hanului Crimeii>.

221 ... Ei ³⁴ au trecut din nou în partea cealaltă, spre Țara Românească, fiind însoțiți de un alai pînă la marginea Dunării, așa cum se făcuse la primire. Ei s-au așezat pe șesul Giurgiului, așteptînd oastea împărătească. De asemenea, și voievodul Țării Românești, trecînd fluviul Dunărea, prin schela Giurgiu, în partea aceasta, la Rusciuc, a fost onorat cu înfățișarea sa în fața marelui vizir și, după ce a fost îmbrăcat cu hilat, a trecut din nou în partea Țării Românești, fiind însărcinat să se străduiască pentru pregătirea munițiilor trebuincioase glorioasei oști.

După ce măriia-sa ilustrul han s-a întors și a trecut în partea Țării Românești, măriia-sa serdarul suprem a stat și a poposit încă cinci zile pe șesul Rusciucului și s-a străduit să completeze cele necesare pentru trecerea oștilor islamice. Apoi, în a douăzeci și șasea zi a lunii mai sus arătate ³⁵, în ziua de joi a trecut în partea Țării Românești, prin trecătoarea numită Turtucaia (*Tutrakan*), cu corăbii numite *üstii-açık*, și s-a așezat, întinzînd corturile în localitatea numită Oltenița (*Oltenica*).

222 În sîrșit, terminîndu-se trecerea, în partea Țării Românești, a tuturor oștilor islamice aflate în oastea împărătească, precum și a harabalelor de muniții, tunurilor, munițiilor și zaherelelor, cînd, în felul acesta, steagurile împărătești au fost înălțate și s-au îndreptat, de azi încolo, spre Transilvania, așa cum se plănuiise și se hotărîse, în acest timp a sosit arz de la gloriosul vizir Djafer pașa, muhafiz de Belgrad, precum și oameni cu mahzaruri de la populația Belgradului în sensul că afurisitul numit Heissler, care era serdarul oștii murdare a ghiaurilor austrieci, a trecut pe porțile cealaltă, spre Belgrad, pe râul Sava, peste podurile pe care le-a construit pe neașteptate în locul numit insula Cinghene ³⁶, aflată în partea stîngă a Belgradului, împreună cu peste o sută de mii de ostași ghiauri bine echipați ...

În a cincea zi a lunii zilhidje ³⁷, în ziua de vineri, serdarul suprem a așezat corturile pe un loc larg din apropiere, care era adăpostul măriiesale ilustrului han. S-a trimis o scrisoare ca să se adune în locul acela măriia-sa hanul, precum și vizirii mari, mirimiranii, emirii, agalele de ieniceri (*Ocak*) și căpeteniile de oaste care se aflau la ordia împărătească.

223 După ce au venit toți, măriia-sa serdarul suprem a expus în fața acelei adunări adevărul despre situația ivită și a făcut cunoscută tuturor vestea tristă care a sosit din partea muhafizului de Belgrad. Apoi, i-a întrebat pe toți: „Cum e mai potrivit și mai bine să facem acum și să pornim pentru înlăturarea acestei mari nenorociri?” După multe discuții contradictorii și după multe certuri, în cele din urmă, unindu-se între ei, și-au exprimat părerea și au hotărît să ia următoarele măsuri: „Întrucît dușmanul egoist a pornit să asedieze Belgradul ³⁸, care este un hotar însemnat, nu mai este nimerit să mergem, de azi înainte, asupra Transilvaniei, ci să se dea poruncă pentru a se porni în grabă în ajutorul Belgradului. Decît să mergem să cucerim și să supunem altă țară, este mai potrivit și mai important să depunem eforturi mari pentru salvarea, din mîinile dușmanilor, a unei cetăți întărite care se află deja în mîinile noastre“.

³⁴ Tătarii care îl însoțiseră pe han.

³⁵ 26 zilka'de 1104 = 29 iulie 1693.

³⁶ Cengâne-adası (Insula țigănească).

³⁷ 5 zilhicce 1104 = 7 august 1693.

³⁸ Dar-ul-Djihad (*Dâr-ul-Cihad*).

Cînd s-a pus în discuţie şi chestiunea: „Prin care trecătoare este mai uşor şi mai lesne de trecut, din nou, din partea Țării Româneşti în partea Belgradului?“, s-a ajuns la următoarea înţelegere: „Să se dea înaltă poruncă pentru ca toată oastea islamică, cu toate armele de expediţie, să meargă pe partea Țării Româneşti, unde se află deja, pînă-n dreptul Vidinului; apoi să treacă pe partea cealaltă, iar tunurile să fie trecute peste Dunăre cu vasele. Pe de altă parte, Mahmud paşa, beilerbeiu de Rumelia, mergînd pe malul de dincolo, prin partea Vidinului, să se ducă şi să construiască poduri peste riurile şi mlaştinile aflate pe drumurile oştii islamice“.

224 Îndată după aceea s-a pornit şi s-au depus eforturi pentru îndeplinirea acestor măsuri chibzuite. În a opta zi a lunii mai sus arătate³⁹, în ziua de luni, oastea împărătească a pornit spre Belgrad, prin partea Țării Româneşti, iar oastea de Rumelia a pornit prin partea Rusciucului. În a cincisprezecea zi a lunii mai sus arătate oastea islamică a aşezat corturile în localitatea numită Vii⁴⁰, în faţa Vidinului, şi a pornit să treacă valuri după valuri pe malul celălalt, spre Vidin, cu bacurile.

Ei au găsit de cuviinţă să poposească timp de cîteva zile pe şesul Vidinului, pînă la adunarea oştilor, muniţiilor şi zaherelelor care fuseseră întoarse din drum, în urma schimbării direcţiei dinspre Transilvania spre Belgrad.

<În paginile următoare se descriu luptele de la Belgrad dintre turci şi austrieci, fără a se aminti de ţările române>:

226 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ CINCI⁴¹

237 REPARAREA BELGRADULUI ŞI PREGĂTIREA DE ZAHEREA PENTRU TIMIŞOARA ŞI GYULA

... Apoi, beilerbeiu de Rumelia, Mahmud paşa, cu oastea rumeliotă, şi calgai-sultan, cu oastea tătară, au fost însărcinaţi să transporte la destinaţie zaherelele pregătite şi necesare pentru cetăţile Timişoara şi Gyula. Împreună cu mirimiranul mai sus arătat, s-a trimis, de asemenea, şi o înaltă poruncă scrisă, adresată populaţiei satelor şi târgurilor din ţinutul Agriei, ca: Şarhel⁴² şi Oradea (*Varat*) şi Tor⁴³, aflate în împrejurimile Timişoarei şi Gyulei. În ea se spunea: „Dacă voi, ca şi celelalte cete de raiale şi ceilalţi creştini (*zimmi*), sînteţi supuşi şi vă închinaţi padişahului lumii, atunci, să duceţi, ca şi mai înainte, populaţiei din cetăţile Timişoarei şi Gyulei zahereaua pe care o dădeţi încă din trecut şi pînă acum. Aşară de aceasta, să vă grăbiţi totdeauna să duceţi la timp zaherele pentru gaziii musulmani aflaţi în cetăţile mai sus arătate, spre a fi cumpărate cu bani. Iar dacă nu vă supuneţi poruncii padişahului sau arătaţi neglijenţă, se poate porni asupra voastră cu săbiile pentru a vă distruge fără aman“.

238 După ce au transportat cu bine zahereaua mai sus arătată în cetăţile Timişoara şi Gyula, au trimis şi înaltul firman emis pentru locuitorii satelor şi târgurilor pomenite mai sus, dar aceştia, împotrivindu-se, au dat semne de răzvrătire şi au continuat îndrjirea lor. Atunci mirimiranul şi calgai-sultanul,

³⁹ 8 zilhicce 1104 = 10 august 1693.

⁴⁰ Vii, greşeală de grafie, în loc de *Di*, vad lângă Galafat.

⁴¹ 1105 H. = 2 septembrie 1693—21 august 1694.

⁴² Szarhely (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 344).

⁴³ Tor, Tornya (*ibidem*).

cei arătați mai sus, s-au repezit asupra lor cu vitejii vânători de dușmani, aflați lângă ei, și i-au distrus și i-au nimicit. Pe cei mai mulți dintre ei i-au dat pradă săbiilor, iar pe mulți alții i-au luat ca robi .l.

246

ATACUL TĂTARILOR, PURTĂTORI DE VICTORIE,
ÎN INTERIORUL ȚĂRII TRANSILVANIEI

A sosit vestea îmbucurătoare că tătarii nogai, precum și un număr oarecare de ostași din celelalte neamuri tătărești, vânători de dușmani, trecând prin țara Moldovei în Transilvania, după ce au distrus cu totul localitățile pe care le-au întâlnit în calea lor și după ce au pricinuit pagube mari ținutului (*nahiye*) cunoscut sub numele de ținutul Cibik ⁴⁴, afară de faptul că au pus mâna pe prăzi nenumărate și pe robi fără număr, au mai luat ca rob, cu averea, cu cerealele, cu copiii și cu familia lui, și pe boierul cu numele de Șandor Ianoș ⁴⁵, care era unul dintre boierii renumiți ai țării mai sus arătate, și pe urmă au pornit victorioși înapoi, spre Crimeea .,.

260

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ȘASE ⁴⁶

262

<Asediul cetății Varadin, amănunțit despre situația expediției, retragerea oștilor otomane la 2 octombrie 1694>.

264

265

... Și pentru a rămâne la paza Timișoarei au fost numiți, cu câte cinci-sprezece aspri la început și cu condiția de a-i spori mai târziu, opt sute de spahii, silahdari de sacrificiu și cavaleri, iar cu câte zece aspri, ca soldă de pensie, au fost înscrși trei sute de ieniceri, două sute de gebegii, șazeci de tunari, precum și zaimii și timarioții eialetului Sivas, împreună cu alaibeiii lor, și beilerbeii de Sivas, cu toată bastea sa de garci ...

<Au fost numite oști și pentru paza Gyulei>.

Pentru soldele muhafizilor care se aflau dinainte în cetățile Timișoara și Gyula, ca și ale celor înscrși din nou, au fost trimise, cu oștile desemnate, trei sute paisprezece punji de aspri, care s-au scos acum din vistierie, și au fost duse cu bine la Timișoara, trecându-se a treia zi prin Panciova. Dar nu s-a putut trece peste podul de pe râul Mureș, care se afla la o distanță de peste paisprezece-ore de Timișoara și în drum spre cetatea Gyula. S-a mai primit știrea că, dintre trecătorile aflate la margine, două cetăți, numite Lipova și Cenad, erau de asemenea în mâinile dușmanului credinței,

Afară de aceasta, Veterani, ^{46a} care venea din partea Transilvaniei, detașându-se cu vreo douăsprezece mii de afurisiți de tabăra nenorocită, a săpat cu ei metereze la capetele trecătorilor și a așezat tunuri, având de gând să împiedice trecerea în partea cealaltă. În urma acestor știri, s-a emis înaltă poruncă, adresată gloriosului vizir <Topal> Husein pașa, care era muhafiz de Timișoara, în sensul ca zahereaua și soldele cetății Gyula, despre care s-a vorbit, să fie păstrate în cetatea Timișoara, spre a se depune efortări ca să fie trimise, cu ajutorul preafântului Allah, în zilele de iarnă ...

⁴⁴ Cibik sau Cik, probabil împrejurimile orașului Miercurea-Ciuc.

⁴⁵ Șandor Ianoș, Ion Șandru.

⁴⁶ 1106 H. = 22 august 1694—11 august 1695.

^{46a} Frederic Veterani, comandant în oastea austriacă (m. 1695).

269 PLECAREA ILUSTRULUI HAN' PE DUNĂRE SPRE RUSCIUC

Măria-sa ilustrul han al Crimeii, Hadji-Selim Ghirai han, a cerut învoire ca pînă la Rusciuc să meargă, prin Belgrad, pe vase de Dunăre, doar cu oastea sa de gardă. De aceea măria-sa marele vizir ^{46b}, la rîndul său, a dat firman să se pregătească un număr îndestulător de vase pe Dunăre.

Cînd <hanul> a onorat, pentru plecare, cortul marelui vizir, el a fost cînstit, la rîndul său, cu o blană de samur acoperită cu stofă, cu un cal împodobit şi cu o mie de galbeni şerifi. Cei trei fii ai săi, de asemenea, au fost îmbrăcaţi cu cîte o blană de samur, ca să se bucure odată cu măria-sa hanul cel pomenit mai sus.

A doua zi, care coincidea cu a douăzecea zi a lunii mai ¹ sus arătate ⁴⁷, urcîndu-se pe vasele de Dunăre, pregătite la Belgrad, ei au pornit spre Rusciuc ...

276 PORNIREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI DE PE ŞESUL BELGRADULUI SPRE ADRIANOPOL

Cînd gloriosul vizir Djafer paşa, după ce şi-a încheiat misiunea de a transporta zaherele la Timişoara, s-a întors spre Belgrad, vizirul mai sus arătat a fost înălţat la postul de muhafiz de Belgrad, fiind îmbrăcat şi cu blană de samur, aşa cum merita.

277 <Se arată mai departe că la 25 rebi II 1105 ⁴⁸ oastea otomană a pornit din Belgrad spre Filipopol>.

323 MAZILIREA LUI IUSUŢ PAŞA, AGĂ DE IENICERI, ŞI NUMIREA LUÎ MAHMUD AGA

Lui Iusuf paşa, care era agă de ieniceri cu titlul de vizir, i se acordaseră, ca arpalık, sangeacurile Hudavendighiar şi Saruhan ⁴⁹ şi i se dăduse firman să stea de pază prin părţile Babadagului, iar titlul de agă de ieniceri a fost acordat lui Mahmud aga, cunoscut sub numele de Delibaltazade, care a fost invitat la Înalta Poartă şi care, fiind mai înainte chehaia de ieniceri ⁵⁰, fusese mazilit şi închis ...

332 SFAT ÎN PRIVINŢA EXPEDIŢIEI

După ce măria-sa padişahul ^{50a} lumii a poposit şi a stat o zi pe şesul Sofiei, pentru ca toată oastea islamică însărcinată cu expediţia împărătească să vină şi să se ataşeze la oastea împărătească, au înălţat apoi steagurile şi s-au sculat şi, parcurgînd distanţe, în a douăzeci şi opta zi a ilustrei luni zilhidje ⁵¹ au aşezat corturile pe şesul Belgradului, care era *Dar-ul-Djihad*.

^{46b} Ali paşa (Sürmeli), mare vizir (14 martie 1694—2 mai 1695).

⁴⁷ 20 rebi II 1106 = 8 decembrie 1694.

⁴⁸ 25 rebi II 1106 = 13 decembrie 1694.

⁴⁹ Provincie în Anatolia apuseană.

⁵⁰ *Kul kethudasi*.

^{50a} Mustafa al II-lea (7 februarie 1695—1703).

⁵¹ 28 zilhicce 1106 = 10 august 1695.

Pentru a lua măsurile necesare, s-a considerat mai important decât altele ca să se grăbească de a se ține un sfat spre a se discuta din care parte anume ar fi bine să se pornească asupra dușmanului credinței. De aceea, potrivit firmanului împărațesc emis, s-au ținut sfaturi mai întâi în cortul măriei-sale marelui vizir ⁵¹ și apoi în cortul măreț al padișahului cu: Șeih-ul-islam efendi, vizirii mari, mirimiranii, marii emiri, agalele de ogeacuri și căpeteniile mari ale oștirii. S-a pus problema următoare: „Este mai bine oare ca, trecând în partea Zemlinului (*Zemun*), pe râul Sava, să pornim cu gândul de a asedia cetatea Varadin sau este mai potrivit ca, trecând pe partea Timișoarei, pe fluviul Dunărea, să smulgem cetățile Lipova, Caransebeș (*Sebeș*) și Lugoj și apoi să pornim spre cetățile de acolo?”

După multe discuții contradictorii și nepotrivite, s-a spus că: „de la un timp încoace ghiaurii austrieci ar fi construit numeroase subterane (*mahzen*) în cetatea Lipova și ar putea să fi adus și multe tunuri, grenade (*humbara*), muniții, ghiulele și zaherele”. De aceea, cei de față au socotit că e mai bine să se pornească asupra Lipovei și au preferat să treacă pe partea Timișoarei ...

333

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ȘAPTE⁵² CONSTRUIREA PODULUI CEL MARE PE DUNĂRE PENTRU ȚRECEREA OȘTILOR ISLAMICE

Așa cum s-a arătat mai înainte, deoarece toți au hotărât, de comun acord, iar padișahul cel neobosit a dat învoire și a fost de părere să se treacă pe partea Timișoarei, s-au grăbit să construiască, pentru trecerea oștirii victorioase spre Timișoara, un pod pe fluviul Dunărea, în fața satului numit Visița ⁵³, aflat în apropierea Belgradului. Acest pod a fost terminat, potrivit dorinței padișahului, în a treia zi a lunii muharrem ⁵⁴ cel venerat.

Socotind că în momentul construirii podului dușmanul ar putea recurge la viclenia și la șiretlicuri, s-au luat măsuri de prevedere. Pentru aceasta, au fost trecuți cu bacurile pe malul celălalt beilerbeii de Rumelia și Anatolia, cu oștile eialetelor lor. Ei au construit șanțuri și metereze puternice la capătul podului dinspre partea Timișoarei și au așteptat și au vegheat pentru trecerea oștii împărătești.

CONSTRUIREA DE ÎNTĂRITURI DE APĂRARE ȘI NUMIREA DE OȘTI PENTRU PAZA BELGRADULUI

Spunându-se că, după trecerea oștii împărătești pe partea Timișoarei, dușmanul legii s-ar putea gândi să asedieze cetatea Belgradului, sultanul credinței a fost de părere ca, pentru a preveni această posibilitate, să se repare și să fie întărite locurile care aveau nevoie de reparații, iar în cetate să fie puși mulți apărători ...

<Se mai arată că s-a dat firman în acest sens, iar o parte din armată a fost trimisă acolo>.

⁵¹ Elmas-Mehmed pașa (2 mai 1695—11 septembrie 1697).

⁵² 1007 H. = 12 august 1695—30 iulie 1696.

⁵³ *Vișnița* (?).

⁵⁴ 3 muharrem 1107 H. = 14 august 1695.

334

MAZILIREA ŞI SCHIMBAREA CAPUDANULUI DE LA DUNĂRE

Ali paşa, care de la o vreme încoace era capudan la fluviul Dunărea, fiind mazilit, de nevoie, în locul lui a fost numit Koç-Mehmed paşa.

TRIMITEREA CRAIULUI CURUŢILOR ⁵⁵ LA POARTA FERICIRII

Deoarece s-a considerat că şederea la Belgrad a lui Thököly Imre, crai de curuţi, care mai înainte de aceasta fusese pus să locuiască la Belgrad, era zi de zi motiv de întristare, el a fost imbarcat pe o corabie de Dunăre, cu vreo douăzeci de supuşi ai săi, şi a fost trimis la Poarta fericirii, iar cei vreo două sute de levenzi maghiari, care se aflau lângă el, au fost trimişi în grabă la voievodul Ţării Româneşti ⁵⁶.

TRIMITEREA HAREMULUI PADIŞAHULUI DE LA BELGRAD
SPRE CAZUA NICOPOL

Deoarece se socotea că atunci când, cu ajutorul lui Allah cel preafălat, sultanul se va întoarce cu noroc şi cu victorie de la expediţia împărătească el nu se va întoarce prin Belgrad şi deoarece s-a hotărît ca sultanul cel glorios să treacă Dunărea printr-un loc potrivit, ocolind prin Ţara Românească, de aceea familia (*harem*) padişahului a fost trimisă cu vase, pe Dunăre, spre Nicopol.

TRECEREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI PE PODUL DE PE DUNĂRE
ŞI UNELE DATE DESPRE EXPEDIŢIE

335

În a paisprezecea zi a lunii muharrem <1107> ⁵⁷, măria-sa sultanul cel zelos a trecut pe partea Timişoarei, peste podul construit pe fluviul Dunărea, cu toată oastea purtătoare de noroc care se afla la ordia împărătească. Au înălţat cortul în faţa satului numit Poricea ⁵⁸. Şi pentru ca oştile islamice să fie însufleţite, s-au dat sfaturi ca, de azi înainte, potrivit firmanului împărătesc emis, să se bată de două ori tobele, seara şi la miezul nopţii, mai întâi în faţa cortului împărătesc şi apoi în faţa cortului marelui vizir şi în faţa corturilor celorlalţi viziri mari.

A doua zi, descinzându-se la menziful Panciova ⁵⁹, s-a poposit timp de două zile în localitatea mai sus arătată, pentru a se împărţi oştilor islamice toate zaherelele. Apoi, menziful Ali-Pınarı ⁶⁰, la care urma să se meargă, fiind la o distanţă de opt ore şi pe drum neexistând deloc apă, s-a făcut socoteala că, dacă va trebui să se meargă ziua, ienicerii şi gebegiii, tunarii şi alţi ostaşi pedestri vor suferi foarte mult din cauza lipsei de apă şi din pricina

⁵⁵ *Thököly Imre*, Emeric Thököly.

⁵⁶ Constantin Brincoveanu.

⁵⁷ 14 muharrem 1107 = 25 august 1695.

⁵⁸ *Poricea*, Boriţa (Porizza), insulă lângă Ada-Kaleh, pe Dunăre, (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 384).

⁵⁹ Panciova, localitate pe stinga Dunării, în faţa Belgradului.

⁶⁰ *Ali-Pınarı*, „Fintina lui Ali”, numită mai tirziu Carlsburg (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 384).

soarelui. De aceea, în a optsprezecea zi a lunii mai sus arătate cetele amintite, munițiile de luptă și tunurile, precum și alte poveri au fost trimise după apusul soarelui, iar noaptea s-a îndreptat spre menziful mai sus arătat și măriia-sa padișahul lumii, cu restul oștii împărătești. În localitatea amintită s-a ajuns la răsăritul soarelui, iar în ziua următoare s-a putut descinde pe mahal rîului numit Tisa.

Cînd padișahul cel zelos a auzit că cei vreo sută cincizeci de ghiauri nenorociți, care se aflau întăriți în palanca cunoscută sub numele de Ohdja ⁶¹, de pe malul rîului Tisa, pricinuesc mereu pagube și stricăciuni dregătorilor de la serhat, a socotit și a găsit de cuviință ca această cetate să fie supusă și distrusă, iar pentru aceasta au fost numiți și trimiși: beilerbeiu de Rumelia, Mahmud beyoğlu Mahmud pașa, cu oastea eialetului mai sus arătat, iar dintre pașalele de arnăuți au fost numiți Adem pașa, precum și Kaplan pașa, împreună cu oștile de arnăuți, cu pedestrașii și călăreții care se aflau lîngă ei. Cînd au ajuns acolo și au asediat palanca mai sus arătată, ghiaurii care se aflau înăuntrul ei s-au arătat dornici de luptă. De aceea au asediat-o timp de o zi, iar după aceea, cucerind-o și supunînd-o prin iureș, i-au nimicit și i-au distrus cu săbiile pe afurisiții nenorociți care se aflau acolo și apoi au raportat și au făcut cunoscut că au distrus-o și au ruinat-o, potrivit firmanului împărătesc. Atunci, alegîndu-se din oastea împărătească încă un număr oarecare de ostași, au fost trimiși lîngă pașa cel arătat mai sus și li s-a dat firman să asedieze cetatea Lugoș.

Apoi, pornindu-se de la menziful Tisei, corturile au fost așezate într-o localitate care se află la o distanță de o oră de vadul zis Ceatal-Ghecidi ⁶² al rîului Timișoara ⁶³. La menziful mai sus arătat s-a poposit timp de o zi, pentru ca munițiile și ghiulelele să fie trecute în partea cealaltă, peste podul construit, iar tunurile să fie trecute prin trecătoarea menționată mai sus. În a douăzeci și doua zi a lunii amintite ⁶⁴, steagurile au fost așezate pe șesul Timișoarei.

Deoarece gebegibași Ali aga nu dăduse praf de pușcă oștirii care fusese desemnată să supună palanca Ohdja, ci dăduse doar praf de tunuri, s-a aflat că această oaste a suferit foarte mult. Deoarece toți musulmanii înțeleg că, în aceste vremuri de război cu dușmanul legii, a nu da oștirii cele necesare înseamnă o lipsă și neglijență față de porunci, s-a dat firman, pentru acest lucru, ca mai sus arătatul agă să fie mazilit și să se ia măsuri ca să fie aruncat în închisoare în cetatea Timișoarei și, de asemenea, toată averea și toate lucrurile lui să fie luate pentru mirie. După ce s-a poposit timp de trei zile pe șesul Timișoarei, zahereaua adusă, împreună cu oastea împărătească, pentru oștile islamice care se aflau la paza cetății mai sus arătate a fost predată celor care au fost însărcinați cu primirea și luarea ei. De asemenea, s-a terminat și acordarea soldelor care li se cuveneau.

Totodată s-a găsit de cuviință ca muhafizul de Timișoara, măriia-sa Topal-Husein pașa, să fie luat împreună cu oastea împărătească, fiind cunosător al situației dușmanului legii. De aceea, ca muhafiz de Timișoara a fost numit Husein pașa, care se ridicase la rangul de vizir din funcția de bostangibași de Adrianopol, iar paza și apărarea cetății i s-au încredințat lui, dîndu-i se și sfaturile cuvenite.

⁶¹ Ohdja (?).

⁶² Ceatal-Ghecidi, (*Catal-Geçidi*) „Vadul bifurcat” sau „Două locuri de trecere”.

⁶³ De fapt Timiș.

⁶⁴ 22 *muharrem* 1107 = 2 septembrie 1695.

După aceea, în a douăzecişisaptea zi a lunii mai sus arătate ⁶⁵, steagurile au fost înălţate, cu ajutorul lui Allah, împotriva cetăţii Lipova. În cetatea mai sus arătată se afla un număr mare de ghiauri austrieci şi maghiari. Luându-se după scrisorile adresate comandantului Lipovei de serdarul murdar al taberei austriece, herţogul de Saxa ⁶⁶, care era pregătit cu peste cincizeci-şaiszeci de mii de ostaşi, precum că va sări repede în ajutorul lor, ei au vrut să se opună şi au pregătit armele în faţa atacului oştii islamice. Dar, îndată ce oştile islamice şi-au aşezat corturile în faţa Lipovei, ele au început să atace ca nişte lei, pe câmp deschis, fără să construiască meterezuri. Atunci, duşmanul egoist a depus eforturi continue de apărare cu tunuri şi puşti. Gaziii, cu eforturi cereşti, neluând însă deloc în seamă tunurile şi puştile cu care se trăgea în ei din cetate, asemenea unei ploii, au ocupat cu luptă mai întâi oraşul cetăţii şi apoi au depus toate eforturile pentru supunerea cetăţii. Într-adevăr, ei au pus îndată piciorul în cetate, au cucerit-o şi au supus-o şi, nimicind cu tăişul săbiilor cea mai mare parte a afurisiţilor, afară de alte prăzi, au mai luat prizonieri nenumăraţi bărbaţi şi femei dintre ghiauri.

338 De asemenea, ei au capturat treizeci şi nouă de tunuri balimezza şi colomborna, un număr de cinci obuziere (*havan*), precum şi pulbere, muniţii, ghiulele şi zaherele, pe care ei le pusese în această cetate cu gândul de a asedia în acest an cetatea Timişoarei. Toate acestea au fost trimise în cetatea Timişoarei. Deoarece aceste lucruri fuseseră pregătite pentru asediarea cetăţii Timişoarei, ele au intrat acum în mâinile locuitorilor acestei cetăţi, ceea ce a făcut pe toţi să rămână uimiţi de acest fapt ciudat. De asemenea, la oastea islamică din faţa cetăţii Lipova a sosit ştirea că, atunci când, în a patra zi a lunii muharrem ⁶⁷ cel sfânt, ghiaurii din Croaţia şi din Kutur ⁶⁸ au pornit să ocupe locul numit Köprüz-Yaylak, aflat în eialetul Bosniei, fostul defterdar, Kirli-Ismail paşa, care era însărcinat cu paza acelor ţinuturi, aflând aceasta, i-a întimpinat pe afurisiţii nenorociţi cu oastea sa de gardă, precum şi cu celelalte oşti care erau sub conducerea lui, iar când au pornit la luptă şi la măcel, cu ajutorul lui Allah, în ceata ghiaurilor a pătruns frica şi spaima risipirii şi au început să fugă şi, văzând aceasta, vitejii gazii i-au urmărit pe afurisiţii nenorociţi şi le-au dat pedeapsa cuvenită celor mai mulţi dintre ei. Această ştire coincidând şi cu cucerirea cetăţii <Lipova>, oastea islamică a avut un nou prilej de bucurie.

După supunerea cetăţii Lipova, s-a poposit acolo timp de şase zile, pentru ca cetatea să fie dărîmată, distrusă şi ruinată aşa cum găseau de cuviinţă demnitarii pricepuţi ai împărăţiei. În aceste zile, pe la sfîrşitul lunii muharrem cel binecuvîntat, a sosit la oastea împărătească şi hanul Crimeii, măria-sa Hadji-Selim Ghirai han, cu nenumărată oaste tătărească şi, obţinînd învoirea de a se prezenta în faţa padişahului cel purtător de lumină, a fost onorat, potrivit obiceiului, cu hilat scump din partea stăpînitorului lumii.

339 S-a primit ştirea că în acest timp tabăra austriacă îşi întinsese corturile nenorocite pe malul râului Mureş, în apropiere de localitatea cunoscută sub numele de Cenad, cu gândul de a veni în ajutorul cetăţii Lipova şi că, aflînd de ocuparea cu uşurinţă, de către oastea islamică, a cetăţii Lipova, a trecut

⁶⁵ 27 muharrem 1107 = 7 septembrie 1695.

⁶⁶ Sakas Hersek, „Ducele de Saxa”, Frederic.

⁶⁷ 4 muharrem 1107 = 15 august 1695.

⁶⁸ Kutur, Cattaro.

pe partea cealaltă și a construit un pod pe apa arătată mai sus. S-a mai aflat, de asemenea, că și afurisitul numit Veterani⁶⁹, care se găsea în vilaietul Transilvaniei, voia să vină aproape de Lipova cu cei peste douăsprezece mii de călăreți austrieci, bine pregătiți și bine înarmați, precum și cu trei mii de pedestrași și că ei s-au înțeles și au pregătit vicleșuguri, pe ascuns, cu serdarul murdar al taberei, ca să atace oastea islamică din două părți, prin surprindere. După aceea a sosit arzul trimis de beilerbeiu de Rumelia, Mahmud-beizade Mahmud pașa, care fusese mai înainte însărcinat să supună cetatea Lugoj. Acesta scria: „Afurisitul numit Veteranii și-a înfipt corturile în apropiere de Lugoj, împreună cu vreo douăsprezece mii de călăreți austrieci bine înarmați și bine pregătiți, în afară de oștile pedestrașe care se află lângă el. Oastea care se află lângă noi fiind în cea mai mare parte pedestră, iar oastea călare fiind puțină, nu am găsit potrivit și nu am socotit nimeriț să printrim la atac asupra ghiaurilor afurisiți. Potrivit relatărilor obținute de la prinși (*dil*), e sigur că ei au de gând să dea un atac nocturn asupra noastră. De aceea noi am așezat oștile în metereze și am săpat șanțuri adânci în cele patru părți.” Întrucât el le făcea cunoscut și cererea să i se trimită un număr oarecare de ostași călări, s-a ținut un sfat în fața marelui vizir, împreună cu ilustrul han și cu ceilalți viziri mari, ca să se discute cum ar fi mai bine să se procedeze.

Cei pricepuți căzuseră de acord și hotărâseră, de bine de rău, că e mai potrivit să se meargă, mai întâi, cu toată oastea împărătească asupra oștii lui Veterani și, cu ajutorul lui Allah, după ce adunarea acestuia va fi distrusă și împrăștiată, să se depună eforturi în vederea întâlnirii cu tabăra austriacă. Dar tocmai atunci Mustafa bei, care fiind fratele măriei-sale marelui vizir, fusese onorat cu serviciul de chehaia al său, a propus măsura ca, înainte de a se întâlni cu tabăra demnă de infern, să se aleagă ostași din ordia împărătească pentru a fi trimiși în ajutor la Lugoj. Repetând de nenumărate ori în medjlis această măsură nepotrivită, el a purtat multe discuții contradictorii cu cei care nu erau de acord cu el și a insistat în părerea sa arătată mai sus. De aceea deyenise clar că el va fi pedepsit de padișah. Totuși, prin ruga lui șeih-ul-islam efendi, a ilustrului han, precum și a măriei-sale marelui vizir, padișahul și-a îndepărtat și și-a schimbat hotărârea de a-l pedepsi și astfel el a fost onorat ca vizir cu paza Ți-mișoarei.

În a cincea zi a lunii safer⁷⁰ cel norocos, s-a pornit din fața Lipovei cu toată oastea islamică, dar, din cauza unor ploii mari, drumurile fiind mlăștinoase, o distanță de șapte ore a fost parcursă pînă seara cu mii de greutăți și necazuri și s-a descins la menziful numit Sart⁷¹. Deoarece nu toate tunurile împărătești (*șahi*) au putut fi aduse în noaptea aceea la menziful mai sus arătat și deoarece sosiseră cu greu a doua zi, această întârziere a fost pusă pe seama neputinței, neglijenței și nepăsării căpeteniei surugiilor de care pentru tunuri⁷². De aceea el a fost mazilit, iar postul amintit a fost acordat lui topcibași Ali aga. De asemenea, s-a dat firman să fie luate apanajele (*gedik*) zaimilor care în ziua aceea nu au fost prezenți lângă ilustrul sangeac, așa cum erau însărcinați, și să fie acordate altora. În momentul pornirii din Lipova, mutasarrıf ul sangeacului de Mentеше, Fındık-Mehmed pașa, fusese numit ca cerhagi și trebuia să însoțească oastea islamică, păzind-o. Padișahul lumii,

⁶⁹ Frederic Veterani (vezi n. 46 a).

⁷⁰ 5 safer 1107 = 15 septembrie 1695.

⁷¹ Sart (?), Siria (?).

⁷² Toparabacıbaș.

auzind că el, aflându-se în faţă, nu-şi respectă misiunea, așa cum fusese numit, l-a mazilit; a fost ridicat și rangul său de pașă. Postul mai sus arătat a fost acordat lui Djafer aga, care era chehaiaua generosului vizir Topal-Husein pașă. Acestuia i s-a dat firman să stea lângă muhafizul Timișoarei. În a șaptea zi a lunii mai sus arătate, corturile întregii oști împărătești au fost așezate iarăși pe șesul Timișoarei. S-a emis înalt firman să vină cât mai repede și să se atașeze oștii împărătești în șesul Timișoarei cei care fuseseră reținuți, din precauție, pentru paza Belgradului: Valiul de Alep, care era vizirul Tursun-Mehmed pașă, cu oastea eialetului arătat mai sus, agalele de hass, împreună cu oștile de arnăuți, care se aflau lângă ei, bölükbaşı Fazıl din Bosnia, împreună cu cei trei mii de ostași pedestri și levenzi de Bosnia, care se aflau lângă el, bölükbaşı de darabane (*taraban*), cu cei cinci sute de ostași pedestri. Pentru aceasta a fost însărcinat Ali aga, unul dintre capugibașii Înaltei Curți.

Mai înainte, când oastea împărătească trecuse din Belgrad pe partea, cealaltă, spre Timișoara, atunci, potrivit firmanului dat i se trimisese gloriosului vizir Djafer pașă, muhafiz de Belgrad, un număr suficient de ostași pedestrași, dintre oștile aflate la paza Belgradului, precum și flota dunăreană, ca să cucerească și să supună cetatea Titel, aflată acolo unde apa Tisei se varsă în Dunăre. Într-un timp, a sosit știrea că ei au risipit într-o clipă adunarea ghiaurilor pe care o găsiseră în afara cetății și, intrând îndată în cetate, au trecut prin focul săbiilor majoritatea ghiaurilor întăriți în ea și au cucerit și au supus fortăreața mai sus arătată.

Această știre a fost raportată acum la tronul sultanului cel cuceritor de țări. Cea mai mare parte a poverilor de bătălie și proviziilor oștirii împărătești fiind oprită în cetatea Timișoara, oastea echipată ușor și plină de eforturi a înălțat steagurile purtătoare de victorie, din șesul Timișoarei, în a unsprezecea zi a lunii safer⁷⁸ cel norocos, dorind să poposească într-o localitate la vreo trei ceasuri distanță de cetatea Lugoj. De aceea au fost trimiși înainte, cu oștile eialetelor lor, măria-sa ilustrul han, cu toată oastea tătară, vinătoare de dușmani, valiul de Anatolia, gloriosul vizir Ibrahim pașă, valiul de Diarbekir, gloriosul vizir Şahin-Mehmed pașă, precum și beilerbeii de Rûmelia, vizirul Mahmud-beizade Mahmud pașă. Ei au stat și au poposit în noaptea aceea, pînă dimineața, în fața Lugojului și a taberei lui Veterani. A doua zi, dis-de-dimineață, măria-sa padișahul cel curajos, ridicându-se de la locul său spre a porni la luptă, împreună cu toată oastea islamică existentă la ordia împărătească și aranjată în ordine de bătaie obișnuită, a desfășurat asupra taberei lui Veterani steagurile purtătoare de victorie și noroc. Afară de faptul că împrejurimile râului Timiș, locul unde se afla tabăra nenorocită a dușmanului legii, erau pline de mlaștini, iar în spate se aflau codri, dușmanii legii, la rîndul lor, își pusese războiul ca baricade în jur și carele lor de provizii, precum și cele de muniții și stăteau gata de luptă, arătînd statornicire.

Atunci măria-sa padișahul cel zelos a stat în mijlocul oștirii, împreună cu șpahiii, silahdarii, ghediklii, zaimii și cu slujitorii și a emis un hattî-i-humaiun către măria-sa serdarul suprem pentru ca dușmanul legii să fie atacat din toate părțile. De aceea măria-sa ilustrul han a trecut cu oastea tătară pe partea cealaltă a râului Timiș și, ocolind prin partea pădurii, a pornit să depună eforturi ca să-l lovească pe dușmanul legii dintr-o parte.

⁷⁸ 11 safer 1107 = 21 septembrie 1695.

Restul oștilor, pedestrașii și călăreții, neținând seama de tunurile și puștile trase din partea inamicului, i-au atacat ca niște lei pe afurisiții nenorociți, fiecare ceată atacând din partea de unde a fost desemnată și, cu ajutorul lui Allah, stricând aranjamentul rîndurilor ghiaurilor și, datorită atacurilor curajoase, pătrundînd în interiorul taberei afurisiților, le-au venit de hac, în scurt timp, și i-au ucis și i-au nimicit ca leii cu tăișul săbiilor tari. De asemenea, afurisitul numit Veterani, care era capul nenorocit al ghiaurilor nelegiuți, a căzut mort în timpul bătăliei. Chiar și unii dintre capii oștirii ghiaure au pierit, iar alții au căzut prizonieri.

Afară de acestea, au mai fost luate și capturate tot ceea ce exista în tabăra lor nenorocită: care, zaherele, muniții, gloanțe, ghiulele, douăsprezece tunuri, nenumărate puști, precum și alte arme de luptă, fără socoteală.

De asemenea, s-a emis firman împărătesc, adresat celor din ogeacul de silahdari, ca să dea îndată iureș asupra cetății Lugoj. De aceea, într-o clipă, ei s-au urcat din toate părțile, cu strigăte de „Allah e mare”, pe zidurile nu prea înalte ale acelei fortărețe și, răzbuindu-se, prin măcel, pe toți vrăjmașii nenorociți aflați în ea, cetatea mai sus arătată s-a reîntors, în felul acesta, la ținuturile atașate țărilor binepăzite. În timpul luptei cu tabăra austriacă, dintre capii oștii, valiul de Diarbekir, gloriosul vizir Șahin-Mehmed pașa, și beilerbeii de Rumelia, Mahmud-beyzade Mahmud pașa, s-au dus ca martiri, cu hilate trandafirii, în grădina paradisului și au obținut fericirea. Ceilalți viziri mari, mirimirani, emiri și agale de ogeacuri au fost invitați în fața padișahului și au fost felicitați pe rînd și după rang pentru victorie și cucerire. Atunci, măria-sa ilustrul han și măria-sa marele vizir, precum și alți viziri mari au fost îmbrăcați cu blănuri de samur, iar ceilalți gazii musulmani au fost onorați cu favoruri. Dintre eialetele rămase vacante după moartea de martiri a unora, eialetul Rumeliei a fost acordat lui Arnavud-Suleiman pașa, care era unul dintre vizirii mari, iar eialetul Diarbekir a fost acordat lui Topal-Husein pașa, fostul muhafiz al eialetului Timișoarei. Aga de ieniceri, Mahmud aga, care într-o mare bătălie sfîntă arătase eforturi mari, a fost înălțat la rangul de vizir, obținînd hilatul de vizir și primind în mîna sa beratul de favoare. După aceea s-a plănuț supunerea cetății Sebeș⁷⁴. Pentru aceasta au fost trimiși înainte: gloriosul vizir, valiul de Diarbekir, Topal-Husein pașa, care fusese numit cerhagi, precum și valiul de Anatolia, gloriosul vizir Mîsîrlîzade Ibrahim pașa. În ziua următoare au înălțat cu toții steagurile, desfășurîndu-le spre cetatea mai sus arătată. Cînd Husein pașa și Ibrahim pașa, care fuseseră trimiși mai înainte, au ajuns la cetatea <Caran> Sebeș, ei au găsit-o golită de ghiauri și numai cu șaisprezece tunuri ornate, turnate din fontă, argint și din alte metale, cu nenumărate muniții, gloanțe și cu cîteva hambare pline cu făină, pe care le-au luat și le-au reținut pentru mirie.

<Acordarea de feude și favoruri unor viziri pentru cucerirea Sebeșului>.

De asemenea, și eialetul Ineu (*Yanova*) a fost acordat lui Katana-Mustafa bei, cu rangul de mirimiran. Lui i s-a dat poruncă și a fost sfătuit bine să aibă grijă de serviciul de pază și de apărare, lîngă muhafizul de Timișoara.

Așa cum s-a spus mai înainte, tabăra lui Veterani neputînd rezista atacului vitejesc al musulmanilor, ceata lui fusese risipită în întregime, iar cei mai mulți dintre ghiauri fuseseră trecuți prin focul loviturilor de săbii. S-a aflat că herțogul de Saxa (*Sakas*), care era șerdarul murdar al taberei

⁷⁴ Sebeș, Caransebeș.

lor mari și nenorocite, cu vreo cincizeci-șaizeci de mii de ostași, aleși dintre austrieci, auzind aceasta, a renunțat la gândul de a se mai întâlni cu oastea islamică și a preferat să apere Transilvania și că, de teama ca oastea islamică să nu vină asupra lui, a plecat în mare grabă în vilaietul Transilvaniei.

Afară de aceasta, apropiindu-se iarna, s-a socotit că anotimpul de luptă și de măcel s-a încheiat și, de aceea, s-au făcut pregătirile necesare pentru apărarea Timișoarei și altor cetăți de margine. Considerându-se potrivit să se treacă prin Nicopole, în a optsprezecea zi a lunii safer⁷⁶ cel norocos s-a pornit înapoi, cu toată oastea islamică, în direcția hotărâtă.

Străbătând distanțe și parcurgând menziluri, în a cincea zi a lunii rebi I⁷⁶ au reușit să ajungă în fața Nicopolei. Atunci, mânia-se padișahul lumii a trecut în partea Nicopolei împreună cu suita specială a Curții împărătești. De asemenea, și restul oștii împărătești a pornit să treacă cete după cete pe Dunăre, spre Nicopole, cu șăici și cu bacuri ...

348 ÎNĂLȚAREA LUI IBRAHIM PAȘA LA RANGUL DE VIZIR ȘI SCHIMBAREA POSTURILOR UNOR VIZIRI

... Eialetul Adana a fost acordat vizirului Kalaylı-Ahmed pașa, iar eialetul Silistra a fost acordat mai sus arătatului <Tîrnakci> Ibrahim pașa, care obținuse rangul de vizir...

... Eialetul Anatoliei a fost înregistrat pe numele marelui vizir Mustafa pașa, care era serascher prin părțile Babadagului, iar beratul de numire a fost predat, spre a-i fi dus, capuchehâii sale, care se afla la oastea împărătească...

357 SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Schimbându-se, de nevoie, voievodul Moldovei⁷⁷, slujba mai sus arătată a fost dată pe seama creștinului numit Kantemir-oglu⁷⁸, care era un fiu de voievod⁷⁹. El a fost îmbrăcat la Divanul împărătesc cu veșmintele care se acordă după lege...

363 ÎNFRÎNGEREA ȘI FUGA UNOR GHIAURI AUSTRIECI DIN FAȚA FORTĂREȚEI NOUA-PALANCĂ⁸⁰

Într-o noapte, vreo două mii cinci șute de ghiauri din neamul austriac au dat pe neașteptate un atac asupra cetății Noua Palancă de pe partea cealaltă a Dunării. Gazii viteji, care se aflau întăriți în cetate, ridicându-se însă pentru a se apăra de dușmanii legii, au omorât și au nimicit cu tunuri, puști, lănci și cu săbiile pe mulți dintre afurisiții aceia. Atunci, afurisiții au fugit, de nevoie, cu rușine și cu pierderi, spre interiorul țării lor nenorocite...

⁷⁶ 18 safer 1107 = 28 septembrie 1695.

⁷⁶ 5 rebi I 1107 = 14 octombrie 1695.

⁷⁷ Constantin Duca (1693—1695).

⁷⁸ Kantemir-oglu, Antioh Cantemir (1695—1700).

⁷⁹ Al lui Constantin Cantemir, domn al Moldovei (1685—1693).

⁸⁰ Yeni-Palanka.

VESTEA DESPRE SOSIREA ZAHERELELOR ÎN CETATEA CAMENIȚA

A sosit la Înalta Poartă vestea îmbucurătoare precum că a fost terminată importanta misiune de a se aduna și procura zaherele și de a le duce la destinație așa cum, mai înainte de aceasta, se dăduse firman valiului de Siliștra, vizirul Iusuf pașa, aflat ca serascher prin părțile Babadagului, și prințului Gazi Ghirai, pe seama cărora se lăsase sarcina de a procura zaherele, cumpărându-le de la triburile tătărăști, și de a le duce în cetatea Camenița, pentru oastea islamică aflată la paza cetății Camenița ...

EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ OPT⁸¹SOSIREA ȘTIRII DESPRE ASEDIEREA CETĂȚII TIMIȘOARA
ȘI PORNIREA PADIȘAHULUI PENTRU SALVAREA CETĂȚII MAI SUS
ARĂTATE DIN MÎINILE GHIAURILOR ASEDIIATORI

Sosind la urechile padișahului cel zelos știrea neplăcută precum că afurisitul netrebnic numit <ducele de> Saxa (*Sakas*), care era serdarul murdar al ghiaurilor austrieci, venind cu toată tabăra nenorocită asupra cetății Timișoara, a început să o asedieze și a început să-i forțeze pe gaziii Islamului, împresurați în cetate, padișahul lumii a găsit de cuviință că, mergînd cu o clipă mai devreme asupra lor, cu toată oastea islamică, să tragă săbiile asupra dușmanului credinței și să depună eforturi așa cum trebuie pentru a scăpa de asediu cetatea mai sus arătată.

De aceea au pornit să treacă pe partea cealaltă, spre Panciova, peste podul care fusese construit mai înainte pe fluviul Dunăre și au poposit timp de vreo șase zile pe șesul Panciovei spre a se da oștii islamice toate zaherelele pentru douăzeci de zile și spre a se completa toate celelalte arme de luptă și măcel.

S-a primit știrea că dușmanii legii au construit șanțuri pe insula aflată la gura Tisei, precum și la o distanță de un ceas de cetatea Titel, tot de pe malul râului mai sus arătat, dar mai în interior față de insulă (*ada*), și că de jur împrejurul lor au săpat șanțuri mari și au făcut întărituri cu gîndul de a împiedica trecerea, într-o parte și alta, a corăbiilor flotei împărătești și că, afară de acestea, desemnînd pentru locul mai sus arătat, împreună cu galiionul care purta numele de Patrona, încă alte trei galiioane, ei pricinuiau multe necazuri flotei împărătești care trebuia să treacă pe acolo.

De aceea s-a socotit mai potrivit și mai nimerit ca să se facă, mai întii, pregătiri pentru înlăturarea acestei nenorociri și apoi să se îndrepte spre Timișoara. Afară de aceasta, deoarece unul din drumurile Timișoarei era tocmai prin locul mai sus arătat, adică pe drumul care merge prin șesul Lacika,⁸² trebuia să se treacă prin locurile menționate. De aceea au hotărît să pornească pe acest drum. După aceea au fost pregătite vreo treizeci de tonbazuri și celelalte unelte pentru construirea unui pod pe râul Timiș, peste care trebuia să se treacă, iar direcția mișcării a fost schimbată spre partea aceea. Valiul de Sivas, vizirul Tursun-Mehmed pașa, a fost numit în avangarda (*șerhaci*) oștirii, iar valiul de Damasc (*Șam*), vizirul Osman pașa, a fost numit în ariergarda (*dümdar*) oștirii.

⁸¹ 1108 H. = 31 iulie 1696—19 iulie 1697.

⁸² Lacika, Lațka(?).

În a treisprezecea zi a lunii mai sus arătate ⁸³ steagurile au fost înălțate și s-a pornit de pe șesul Panciovei, iar în a șaisprezecea zi a lunii amintite corturile au reușit să ajungă pe malul râului Timiș. Atunci s-a pornit la construirea a două poduri mari cu tonbazuire care fuseseră transportate cu harabale. Ele au fost isprăvite în ziua aceea, pînă seara.

370 Pe la miezul nopții, a trecut înfrî ceata ienicierilor peste podul mai sus arătat, pe partea cealaltă, și apoi au trecut celelalte cete de oști.

A doua zi, dis-de-dimineață, a trecut peste pod măriia-sa pađișahul, purtător de putere, împreună cu toți supușii săi, cu vizirii și dregătorii mari și au așezat corturile într-un loc la o distanță de un ceas față de gura râului Tisa. De asemenea, și capudanul de la fluviul Dunărea, Așci-Mehmed pașa, a venit cu vasele flotei împărătești aproape de acel loc. Dar, fiind nevoie ca șanțurile afurisiților nenorociți să fie asediate și de pe uscat, de aceea șanțurile menționate au fost asediate de pe uscat de către valiul de Alep, gloriosul vizir Djafer pașa, care plăcase cu un număr oarecare de oști, așa cum fusese însărcinat.

De asemenea, și capudanul cel mai sus arătat, Așci-Mehmed pașa, la rîndul său, atacînd cu vasele flotei împărătești șanțul aflat pe insulă, la gura râului Tisa, a supus acel șanț la primul atac și a trecut prin săbii fulgerătoare pe afurisiții care se aflau în el. Djafer pașa, la rîndul său, după ce a luptat pînă seara cu ghiaurii aflați în șanțul pe care-l asediaseră, dînd iureș, la apusul soarelui, a trecut prin focul săbiilor pe cei mai mulți dintre afurisiții nenorociți și a luat prizonieri o parte din ei și i-a legat în lanțuri.

Afară de faptul că vreo cîteva mii de ghiauri din cetatea Titel și din alte cetăți din jur au venit în ajutorul celor din șanțul aflat pe partea cealaltă, spre cetatea Titel, ei au tras și galioanele lor mai aproape de șanț, și au pornit să bombardeze oastea islamică, aflată pe partea cealaltă, cu gîndul de a se opune atacului oștilor islamice. Atunci capudan-pașa, cu vasele flotei împărătești, a pornit la atac spre locul unde se afla adunată ceata aceea a dușmanului credinței și, neluînd deloc în seamă tunurile și puștile trase din partea afurisiților nenorociți, a ancorat pe malul fluviului Dunărea, în partea unde se afla șanțul mai sus amintit, și, trecîndu-i repede pe levenzi pe uscat, a pornit, cu ajutorul preafîntului Allah, un iureș asupra afurisiților demni de infern, fără șovăială și pe față.

371

Atunci, atacul mare al gaziilor, purtători de victorie, bîgînd spaimă în inimile ghiaurilor, adunarea lor s-a împrăștiat într-o clipă și cei mai mulți dintre ei au căzut pradă săbiilor însîngerate. Afară de aceasta, fiind urmăriți, li s-au dat pedepsele cîvenite și celor care fugiseră.

De asemenea, și acei ostași ghiauri, purtători de nenorocire, care se aflau în cele patru galioane amintite mai sus, cercetînd și vîzînd starea jalnică a ghiaurilor nenorociți aflați în luptă și măcel pe uscat și simțînd și dîndu-și seama că nu-și vor putea salva sufletele, s-au grăbit să fugă spre țara lor păcătoasă.

Se pare că, în momentul fugii, afurisiții incendiară trei galioane ale lor. De aceea ele au început să ardă, dar unul a fost capturat. De asemenea, unul dintre cele trei galioane, care ardeau, a intrat în mîinile gaziilor după ce arse pînă la jumătate și a fost stins. S-a reușit să se ia tunurile care se

⁸³ 13 muharrem 1108 = 12 august 1696.

aflau în el și să se pună stăpânire pe ele. Celelalte două galioane, arzînd în întregime, s-au distrus de tot.

Mulțumită lui Allah, această grijă fiind înlăturată cu ușurință, în a douăzeci și doua zi a lunii mai sus arătate ⁸⁴ au pornit de pe malul râului Tisa spre Timișoara și au reușit să așeze corturile în localitatea numită Haber.

Ghiaurii cei josnici care, intrînd în metereze la locul numit Hisar-Ardî ⁸⁵, asediau cetatea Timișoara cu tunuri și cu hambrale, auzînd că oștile islamice se apropiau de locul acela, au pornit din fața cetății, în a noua zi de asediu și și-au așezat tabăra lor nenorocită într-o trecătoare mlăștinoasă în ambele părți, aflată în drumul oștilor islamice, și s-au străduit să pregătească cu grijă armele de luptă. Deoarece la dreapta și la stînga locului mai sus arătat, unde era tabăra dușmanului credinței, se aflau mlaștini și intrucît trecerea spre Timișoara nu era posibilă prin altă parte, s-a ținut sfat pentru a se merge asupra taberei lor nenorocite și pentru izgonirea lor din acea trecătoare. După aceea au fost pregătite armele de luptă. S-au întîlnit mai întîi cu dușmanii credinței: vizirii și mirimiranii, emirii și ceilalți ostași călări și, în ziua aceea, s-a dat luptă și măcel pînă seara. A doua zi, s-a dus și oastea pedestră ca să intre în metereze și, din loc în loc, au început să fie așezate tunuri. După aceea, toată oastea pedestră și călare a pornit la luptă cu dușmanul credinței.

Dar dușmanul viclean, știind că gaziile purtători de victorie vor face a doua zi iureș asupra taberei lor nenorocite, ridicîndu-se pe la ceasurile trei noaptea ⁸⁶ din fața trecătorii amintite, s-a grăbit să se întoarcă la localitatea numită Bereksu-Korusu ⁸⁷, de pe malul râului Bega, la trei ceasuri mai departe, schimbîndu-și astfel locul. A doua zi oștile islamice, văzînd că dușmanii afurișiți și-au schimbat locul, de frica săbiilor, a nimicirii și a răzbunării, și-au așezat cu mare bucurie corturile lor în fața trecătorii care era locul de adunare a oștii dușmane lacome. În ziua aceea măriasa padișahul cel fericit, acordînd favoruri împărătești tuturor vizirilor, demnitarilor și căpeteniilor de oști, a preferat să poposească în ziua aceea acolo și să se odihnească.

În ziua următoare, era a douăzeci și opta zi a lunii mai sus arătate ⁸⁸, steagurile au fost înălțate și s-a pornit asupra taberei nenorocite cu gîndul de nimicire și răzbunare. După ce corturile au fost înfipse tot pe malul râului Bega, la o distanță de jumătate de oră dincolo de tabăra nenorocită, s-au depus eforturi ca, de jur împrejurul oștii împărătești, să se facă tabără din harabale. Dar atacul asupra taberei nenorocite amînîndu-se pe a doua zi, s-a găsit de cuviință să se facă popas în ziua aceea la locul amintit. Locul dintre tabăra lor nenorocită și oastea împărătească fiind un loc păduros și ghiaurii vicleni, aflînd că în ziua aceea oastea islamică a amînat lupta și că se ocupă de pregătirea armelor de luptă și, de asemenea, zicînd că „acum e momentul”, au dat spre seară asupra oștii islamice un atac pe neașteptate, aducînd nenorocire în rîndurile oștilor islamice din corturi.

Ostașii împărătești, considerînd că dușmanul legii era slab și că ei erau întăriți, în cele patru părți, cu convoaiele de harabale, nu se așteptau la

⁸⁴ 22 muharrem 1108 = 21 august 1696.

⁸⁵ Hisar Ardî, textual: „Spatele fortăreței”.

⁸⁶ Adică la trei ceasuri după apusul soarelui.

⁸⁷ Bereksu-Korusu, „Pădurea Bereksu”(?)

⁸⁸ 28 muharrem 1108 = 27 august 1696.

nimic și nu se gîdeau deloc că <dușmanii> vor avea curajul să atace tabăra și nu-și făcuseră nici un fel de pregătire de pază cu armele spre a fi gata în orice moment.

Dar, cu ajutorul preainaltului Allah, temelia răbdării lor nu a fost deloc zdruncinată de atacul neașteptat al inamicilor. De aceea ei s-au ridicat cete după cete împotriva ghiaurilor nenorociți și au îndreptat săbiile nimicitoare și răzbunătoare asupra fețelor necredincioșilor care îi atacară.

De asemenea, și padișahul cel zelos a încălecat în fața cortului său, împreună cu spahiii, silahdarii și vizirii, și într-o clipă a trimis firman pentru rînduirea cetelor de oști așa cum trebuie. Poruncile cuprindeau, de asemenea, cuvinte de îmbărbătare a inimii fiecărui supus. El a cerut ca gazii luptători să depună eforturi pentru rezistență. Acordînd favoruri mari îndeosebi luptătorilor pentru credința care aduceau prinși și tigve în fața cortului său, tigvele au fost făcute gramezi, iar în rîndurile ghiaurilor nenorociți s-au ivit descurajare și neliniște. De aceea, atunci cînd s-a lăsat seara, afurisiții, fiind aproape distruși și nemaiputînd să reziste la luptă și la măcel, au socotit prilej potrivit lăsarea întunericului de după apusul soarelui și, părăsindu-și tunurile și carele lor, s-au grăbit să fugă spre tabăra lor nenorocită. Afară de faptul că, în timpul luptei, au fost trecuți prin săbii înșingerate peste cincisprezece mii de ostași ghiauri, au mai devenit pradă săbiilor și unii comandanți renumiți dintre ghiaurii austrieci ca: afurisitul nenorocit Heissler, (*Hayzer*), ghiaurul demn de infern, care era serdarul murdar peste oastea din Transilvania, cîțiva căpitani însemnați și alți comandanți renumiți dintre ei. De asemenea, și ghiaurul necredincios numit Gabrava⁸⁹, care adeseori era numit serdar și era apreciat de cezar, a fost rănit cu o ghiulea de tun, dar n-a putut fi nimicit.

Dușmanii legii și plini de răutate care scăpaseră de săbii, adunîndu-se în noaptea aceea în tabăra lor nenorocită, s-au grăbit, dis-de-diminează, să fugă cu greu și cu pierderi spre țara lor purtătoare de nenorocire. Cînd au fost aleși și pregătiți și trimiși un număr oarecare de ostași călări pentru urmărirea acelor afurisiți, demni de iad, deși aceștia se aruncaseră asupra lor, fără încetare, cu ațacuri distrugătoare, totuși ghiaurii, aranjînd de jur împrejur carele lor de provizii, au pornit să se apere foarte tare. De aceea nu a fost chip să se pătrundă printre ei, iar adunarea lor, bine rînduită, nu a putut fi împrăștiată.

Dar, afară de faptul că au nimicit și au distrus foarte mulți ghiauri, cu puștile și cu arcurile și cu săgețile, i-au mai silit să lase și foarte multe muniții și provizii și au pus mîna pe acestea. În timpul luptei de la tabără, au fost răniți din oastea islamică: aga de ieniceri, gloriosul vizir Baltazade Mahmud pașa, muhafiz de Timișoara, și vizirul Mustafa pașa, fratele mării-sale marelui vizir, iar beiful de Egipt, care era serdar peste oastea egipteană, a băut din cupa de martir.

De asemenea, și muhafizul cel rănit al Timișoarei, vizirul Mustafa pașa cel arătat mai sus, fratele lui Elmas <Mehmed> pașa, decedînd, după lupta și măcelul cel nenorocit, din cauza acelei răni, și plecînd în grădina lui Allah, corpul său neînsuflețit a fost trimis spre Timișoara și a fost înmormîntat în cetatea menționată mai sus. Ca recompensă pentru această mare victorie

⁸⁹ *Gabrava*, Enea Silvio Caprara, general italian în serviciul Austriei, feldmareșalul Transilvaniei (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 388).

și pentru îndeplinirea misiunii și pentru mulțumirea cuvenită, au fost îmbrăcați cu hilate scumpe, potrivit obiceiului vechi, vizirii, emirii și capii oștirii, iar cetele ostășești au fost onorate cu favoruri, potrivit celor cuvenite după situația fiecăruia, așa încît foată lumea a fost onorată și cinstită cu multe favoruri.

De asemenea, nu s-a mai socotit potrivit ca, de azi înainte, dușmanul credinței să fie urmărit de oastea împărătească, deoarece lupta și măcelul fuseseră ușurate.

De aceea s-a socotit potrivit să se pornească spre Timișoara ca să fie reparate acele părți ale cetății întărite a Timișoarei care suferiseră stricăciuni cu prilejul asediului amintit. Astfel, suita împărătească a fost îndreptată și pornită în direcția aceea, iar în a doua zi a lui safer ⁹⁰ cel norocos a reușit ca steagurile să fie înălțate pe șesul Timișoarei. Rangul de muhafiz de Timișoara fiind vacant, a fost acordat gloriosului vizir <Kodja> Djafer pașa, De aceea și repararea Timișoarei a fost dată pe seama lui și a fost împărțite soldele ostașilor care se aflau la serviciul de pază. Apoi, a fost numit și însărcinat pentru paza Timișoarei și valiul de Rumelia, vizirul Arnavud-Suleiman pașa, împreună, cu zaimii și timarioții eialetului Rumeliei, precum și cu ostașii levenzi arnăuți pedestrași.

Prin urmare, nemaifiind de astăzi încolo motive de ședere și rămînere prin părțile Timișoarei, au pornit spre Belgrad prin Panciova.

376 <Urmează descrierea unor lupte prin părțile Belgradului pe la 16 safer 1108 ⁹¹>.

381 SCHIMBAREA POSTĂRIILOR UNOR VIZIRI MARI

... Valiului de la Babadag, vizirul Iusuf pașa, i s-a repartizat serascheratul eialetului de Oceacov (*Ozu*), iar lui Ali pașa, care era trimis pentru paza părților Oceacovului, i s-a acordat rangul de vizir. De asemenea, și İbşir-Hasan pașa, primind rangul de vizir, a fost onorat cu eialetul Silistra, iar predecesorul său, Tırnakci-İbrahim pașa, fiind onorat cu eialetul Karaman, a fost însărcinat pe lîngă Iusuf pașa, serascherul de Oceacov ...

396 PREGĂTIREA FLOTELOR DE PE CELE DOUĂ MĂRI ȘI DE PE FLUVIUL DUNĂREA

397 ... De asemenea, s-a dat firman ca și pentru flota de pe fluviul Dunărea să se ia de la schelele aflate pe malurile Dunării, pînă la Nicopole, Rusciuc, Silistra și Belgrad, cele douăsprezece șăici ale capudanilor de ogeaclicuri, cîte o șăică de la mutevelii de Ismail și Isaccea și de la căpeteniile satelor Bogaz ⁹² și Taia ⁹³ și două șăici de la nazirul de Chilia, precum și cinci șăici de la voievodul Țării Românești. <Restul flotei se va pregăti din partea miriei>.

⁹⁰ 2 safer 1108 = 31 august 1696.

⁹¹ 16 safer 1108 = 14 septembrie 1696.

⁹² Boğaz, probabil Boğaz-Köy, azi Cernavoda.

⁹³ Taia, Tulcea (cf. Cantemir, *Istoria Imperiului otoman*, ed. Hodoș, p. 98, nota 9); poate Daia, sat lîngă Hirșova.

ANULAREA RANGULUI DE VIZIR AL LUI İBŞIR-HASAN PAŞA

Sosind la urechile padişahului de la Poarta fericirii plîngerile precum că, din cauza tiraniei şi opresiunii peste măsură şi din pricina mîinii lungi şi acaparatoare a valiului de Silistra, Ibşir-Hasan paşa, sârmanele raiale scuipe sînge, el a fost mazilit şi i s-a anulat rangul de vizir şi a fost mutat, cu gradul de agă (*agalık*), spre a fi în slujba lui Ali paşa de prin partea cetăţii Kerçi (*Kerş*). Toată averea şi toate lucrurile lui au fost luate pentru mirie. S-au mai luat de la el cincizeci de pungi de aspri, în schimbul avuţiilor adunate cu sila de la sârmani ...

399

ÎNSĂRCINAREA LUI İUSUF PAŞA ŞI A LUI HUSEİN PAŞA
ÎN PARTEA OCEACOVULUI (OZU)

Iusuf paşa, serascherul de Babadag, a fost însărcinat în partea Oceacovului să stăpînească şi să conducă toate oştile eialetelor numite pe lîngă el, iar Husein paşa, cel care plecase de la bostangibaşlık şi al cărui rang de vizir fusese anulat în anul 1106⁹⁴, a fost din nou onorat, ca şi mai înainte, cu titlul de vizir şi i s-a dat firman să pornească lîngă vizirul Iusuf paşa, care era serascher de Oceacov. Pentru a-l ajuta în vederea cheltuielilor sale, i s-au acordat din partea miriei cinci mii de guruşi pentru cheltuieli l.

404

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ NOUĂ⁹⁵

405

CUCERIREA PALĂNCII <CARAN> SEBEŞ DE CĂTRE MUHAŢIZUL
DE TIMIŞOARA

Vizirul Djafer paşa, muhafiz de Timişoara, a trimis, sub formă de cete, un număr oarecare de ostaşi în părţile palăncii Sebeş, care aparţinea aceluia eialet, dar care se afla în mîinile ghiaurilor <austrieci>. Cînd ei au ajuns în apropierea palăncii mai sus arătate, au nimerit peste căpitanul cetăţii respective, care umbla în acele părţi zicînd că merge la vînătoare. Cu ajutorul lui Allah, atunci ei l-au vînat pe cel arătat mai sus şi l-au întrebat despre situaţia palăncii Sebeş. Cînd au aflat că în ea se găsesc doar vreo cîteva sute de ghiauri paznici, s-au îndreptat, cu ajutorul lui Allah, asupra palăncii şi, cu ajutorul şi cu porunca lui Allah, au reuşit s-o cucerească şi s-o supună. Pe unii dintre ghiaurii care erau în ea i-au ucis, pe alţii i-au luat, iar avuţiile şi lucrurile lor au fost capturate ca pradă. Distrugînd şi depozitele lor de muniţii, ei s-au întors din/nou la Timişoara. Apărătorul Timişoarei, mai sus arătatul vizir <Kodja> Djafer paşa, fiind însărcinat să yină la Belgrad înainte de sosirea oştii islamice <de la Adrianopol>, el a adus împreună şi pe căpitanul prins, precum şi cîteva ghiauri pe care i-a prezentat în faţa padişahului. Atunci, cei aduşi de el fiind cercetaţi, <paşa> a fost cinstit din partea sultanului cel generos cu blană de samur.

S-a considerat potrivit ca oastea împărătească să poposească şi să stea pe şesul Belgradului, în aşteptarea craiului curuţilor⁹⁶, care şedea la Istanbul

⁹⁴ 1106 H. = 2 septembrie 1693—21 august 1694.

⁹⁵ 1109 H. = 20 iulie 1697—9 iulie 1698.

⁹⁶ Emeric Thököly.

406 și care primise firman să vină la oastea împărătească, împreună cu valiul de Siria, vizirul Mustafa pașa, precum și pînă la sosirea unor oști islamice, care urmau să vină din urmă, Luîndu-se această hotărîre, s-au trimis și transportat la cetatea Timișoarei cu cămilele treizeci de mij de chile de zaherea, cum era necesar și important.

Haiducii răufăcători atacau și făceau mereu persecuții începînd de la Hisardjik, Semendria și Belgrad și pînă la Cazanele de la malurile Dunării. De aceea au fost numiți, cu condiția de a păzi și de a feri acele părți, cîte un capudan la Hisardjik, Semendria, Köynük, Bögürdelen și Ipek, dîndu-se fiecăruia cîte patruzeci de aspri, iar capudanul de Semendria a fost numit bașbug cu o soldă de șaizeci de aspri ...

407 SFAT PENTRU PORNIREA EXPEDIȚIEI ȘI AMĂNUNTE DESPRE
SITUAȚIA LUPTEI, DESPRE ÎNFRÎNGERE ȘI ÎNTOARCERE

<Se discută pe ce drum să se meargă asupra dușmanilor. Vizirii s-au supărat pe marele vizir Elmas-Mehmed pașa>.

De aceea au susținut și au îndemnat la o măsură nepotrivită și primejdioasă de la prima vedere, cum a fost aceea de a se trece Dunărea spre Timișoara, pentru a se străbate apoi Tisa.

<Se discută luarea de măsuri practice și posibilitățile de acțiune ale inamicului>.

409 Trecînd, mai întîi, cu mii de greutate și necazuri, pe podul întins peste fluviul Dunărea, au străbătut apoi și apele Timiș și Bega și steagurile au fost așezate pe malul rîului Tisa. Dar atunci dușmanul credinței, retrăgîndu-și înapoi, din acel loc, tabăra sa nenorocită, a numit vreo șapte—opt mii de austrieci pedestri pentru paza cetății Titel ...

411 După aceea, pornind cu oastea împărătească din fața insulei Kupala ⁹⁷, au trecut și peste podul de la Felvar. Apoi corturile au fost așezate pe malul rîului Tisa, în localitatea numită Zenta (Senta). Ei ⁹⁸ au stăruit în îndărătnicia lor pentru a se lua măsura nepotrivită de a se trece dincolo de rîul Tisa, spre partea Timișoarei. De aceea măria-sa marele vizir, la rîndul său, neavînd încotro, a fost nevoit să se supună părerii tuturor celorlalți. Astfel, au început să construiască un pod pe rîul Tisa, în apropiere de Zenta.

412 <Trecerea peste podul construit la Zenta, pe Tisa>.

Cei mai mulți oameni au urmat pe cei din suita împărătească și s-au grăbit să treacă spre Timișoara. Așa cum s-a arătat, dușmanii legii, după ce au ajuns în părțile cetății Varadin, aflînd că majoritatea oștii islamice a trecut Tisa, spre Timișoara, și că măria-sa marele vizir a rămas, împreună cu oștile vizirilor și comandanților, pe malul de dincoace, ⁹⁹ la Zenta, ca să treacă harabalele de echipament și proviziile pe partea cealaltă < spre Timișoara >, au socotit acest moment un prilej deosebit și au început să-și pregătească munițiile.

⁹⁷ Kupala, Kobilă sau Kubila.

⁹⁸ Adică vizirii.

⁹⁹ Se referă la partea în care se afla marele vizir Elmas-Mehmed pașa, nu la regiunea dinspre Timișoara.

415 <Rezistența marelui vizir în fața atacului austriecilor. Înfringerea oștii islamice și moartea marelui vizir Elmas-Mehmed paşa, împreună cu alți mari demnitari>.

Ei⁹⁹ l-au determinat pe măriia-sa padişahul lumii să se întoarcă cu o clipă mai devreme spre Timișoara. Cu toate acestea, ei nici nu au stat măcar în noaptea aceea, pînă dimineața, ci, părăsind în grabă atîtea lucruri, munițiile, ghiulelele și corturile, au pornit în grabă, ușor echipați, spre Timișoara. Unii dintre cei încercați în expediții, știind că dușmanul legii nu poate să treacă rîul în mai puțin de trei zile, s-au împrăștiat după ce toată oastea împărătească a pornit spre Timișoara și, intrînd în corturile pline de lucruri, dar goale de orice dușman și prieten, le-au prădat. În noaptea aceea, era a douăzeci și patra noapte a lui safer cel norocos¹⁰⁰, măriia-sa padişahul lumii s-a străduit să se întoarcă cu griji și cu necazuri. În a douăzeci și cincea noapte a lunii mai sus arătate, la miezul nopții, și-au așezat steagurile în fața Timișoarei și au poposit acolo. După trei zile, a venit la oastea islamică din Timișoara cineva, căruia îi plăcea foarte mult halva, încărcînd toate cutiile de halva într-un car cu boi.

LUI ABDI PAŞA, CHEHAUA FOSTULUI MARE VIZIR,
I SE DĂ RANGUL DE VIZIR

416 Lui Abdi aga, care făcea slujba de chehaia al fostului mare vizir, răposatul martir Elmas-Mehmed paşa, i s-a acordat din partea înaltei împărății titlul de vizir cu eialetul Rumeliei și i s-a cerut să stea ca muhafiz la Timișoara. De asemenea, s-a dat firman și valiului de Alep, vizirul Osman paşa, ca să rămîna pentru paza cetății mai sus arătate.

<Chemarea de la Belgrad a lui Amudjazade Husein paşa pentru demnitatea de mare vizir^{100a}. Padişahul s-a convins de justetea părerilor sale, expuse înainte de trecerea oștirii în partea Timișoarei; neascultarea lui a dus la înfringerea relatată mai sus>.

PLECAREA PADIŞAHULUI DIN ŞESUL TIMIŞOAREI

417 ... Devenind clar că era potrivit ca de azi înainte să se pornească spre Adrianopol, în a cincea zi a lunii mai sus arătate¹⁰¹, s-a pornit împărăteşte din fața Timișoarei și, în a zecea zi, trecîndu-se peste fluviul Dunărea, s-a reușit instalarea corturilor pe șesul Belgradului ...

435 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ZECE¹⁰²

... Pentru a se răzbuna pe afurisiții demni de infern¹⁰³, au nimicit, cu ajutorul lui Allah cel preainalt, un număr de vreo mie din familiile vlahe și croate ...

⁹⁹ Demnitarii otomani.

¹⁰⁰ 24 safer 1109 = 11 septembrie 1697.

^{100a} Amudja-zade Husein paşa, mare vizir (17 septembrie 1697—8 august 1702).

¹⁰¹ 5 rebi I 1109 = 21 septembrie 1697.

¹⁰² 1110 H. = 10 iulie 1698—28 iunie 1699.

¹⁰³ Autorul se referă la necazurile pricinuite de generalul austriac de la Carlowitz și de „banul de Croația”.

437

SOSIREA HANULUI CRIMEII, HADJI-SELIM GHIRAI HAN,
LA OASTEA IMPERIALĂ ȘI VICTORIA TĂTARILOR,

⟨Ei a venit la șesul Semendriei cu 30 000 de tătari.⟩

Mergînd pe neașteptate, ei au trecut prin focul săbiilor ¹⁰⁴ vreo cîteva sute de ostași ghiauri nenorociți și apoi s-au întors în grabă spre Timișoara cu unele prăzi și cu vreo patru sute de ghiauri legați în lanțuri ca prizonieri.

Înainte de înfrîngere, ghiaurii demni de infern, alegînd douăsprezece mii de ostași pedestri și călăreți, îi trimiseseră pentru stricăciuni prin părțile Timișoarei. Cînd ei au ajuns aproape de cetatea Timișoarei, gaziii musulmani, care se aflau acolo în serviciul de pază, aflînd aceasta, au dat un atac asupra lor.

438

⟨Trecerea prin sabie a ghiaurilor care atacau Timișoara.⟩

440

MAZILIREA GLORIOSULUI VIZIR BİYİKLİ-MEHMED PAȘA,
MUHAFİZUL BELGRADULUI

⟨A fost numit în eialetul Trabzon.⟩

... Pentru ca zahereaua care urma să fie trimisă la cetatea Timișoara să fie transportată cu bine la destinație, au fost numiți gloriosul vizir Tursun-Mehmed pașa, precum și beilerbeii de Rumelia și de Anatolia și un număr oarecare de tătari ...

446

SCHIMBAREA ÇAIMACAMULUI DE LA POARTA FERICIRII,
PRECUM ȘI A UNOR VIZIRI MARI

... Vizirului Iusuf pașa, care se afla prin părțile Babadagului, i s-a acordat eialetul Silistrei, vizirului Daltaban pașa, valiu de Bosnia, i s-a dat eialetul Rakka, iar fostul muhafiz de Timișoara, Celebi-Iusuf pașa, a fost onorat cu eialetul Diarbekir. Înainteșul său, vizirul Tursun-Mehmed pașa, a fost mutat în eialetul Erzurum, iar valiul de Erzurum, vizirul Abdalbaki pașa, a fost mutat în eialetul Trabzon ...

449

TRATATUL DE PACE CU CEZARUL AUSTRIAC ¹⁰⁵

Articolul întâi: Vilaietul Transilvaniei, aflîndu-se în stăpînirea cezarului, va rămîne sub stăpînirea lui, mărghinîndu-se, din partea șesului Podoliei pînă la marginea vilaietului Țării Românești, cu munții care formau vechea graniță, înainte de începerea acestui război, și care se află între ei și vilaietele Țării Românești și Moldovei și, de asemenea, mărghinîndu-se, de la marginea Țării Românești și pînă la apa Mureșului, cu munții care formează vechea graniță. Aceste granițe să fie respectate de ambele părți și să nu se mai săvîrșească atacuri nici încolo și nici înapoi.

¹⁰⁴ În jurul localității *Becichevek* (din Banat), azi Becicherecu.

¹⁰⁵ Pacea de la Carlowitz (1699).

*Articolul doi.*¹ Eialetul Timișoarei, dependent de cetatea Timișoarei, cu toate districtele și râurile lui, va rămîne în stăpînirea Înalțului Devlet. Hotarul lui dinspre partea Transilvaniei, de la capătul hotarului Țării Românești și pînă la apa Mureș, este vechea graniță a Transilvaniei, descrisă mai sus, iar hotarul dinspre partea Mureșului, pînă la Tisa, se învecinează cu malurile de dincoace ale rîului Mureș^{106a}. De asemenea, toate fortificațiile ce se găsesc în hotarele amintite ale Timișoarei, cum sînt <Caran> Sebeș, Lugoj, Lipova, Cenad, Kanșova¹⁰⁶, Becse (*Beki*), Becicherec, Zabik¹⁰⁷ și pe malurile de dincoace ale apelor Mureș și Tisa, arătate mai sus, care, mai înainte de acest război, formau hotarele Transilvaniei, să fie dărîmate de cezar, spre a nu mai fi reconstruite de azi încolo, iar eialetul arătat mai sus să fie evacuat în întregime.

De asemenea, nici în locurile arătate și nici în ținuturile mai mici sau mai mari din apropierea malurilor Mureșului și Tisei să nu se construiască nimic și aceste locuri să nu fie transformate în înfățișare de cetăți.

Raialele ambelor părți să se folosească deopotrivă de apele Mureș și Tisa pentru adăpatul și pășunatul vitelor și pentru pescuit, precum și pentru alte lucruri de trebuință.

Din locurile supuse cezarului, în partea superioară a apelor mai sus arătate, corăbiile de mărfuri ale austriecilor, precum și ale altor raiale să treacă în voie, pe apa Mureș, la rîul Tisa și, prin Tisa, pe fluviul Dunărea. Să nu se pună piedici la venirea și la întoarcerea, la intrarea și la ieșirea acestora și să nu li se pricinuiască nici un fel de pagube. Ele să vină și să plece nevătămate.

451 De asemenea, și vasele de pescuit, precum și alte bărci ale raialelor din Timișoara să circule nestingerite pe baza prieteniei.

Tot astfel, morile de apă să fie construite, în cinstea prieteniei și cu sprijinul și cu învoirea căpeteniilor de la hotare, în locuri potrivite spre a nu stînjiți trecerea corăbiilor de negoț.

Apa Mureș, nefiind un rîu mare, să nu fie micșorată prin folosirea pentru mori sau prin scurgerea ei prin alte părți sau sub alte pretexte, pentru ca să nu mai împiedice trecerea, într-o parte și într-alta, a vaselor cezarului.

De asemenea, insulele care se găsesc pe râurile mai sus arătate, fiind în posesia cezarului, să rămînă mai departe în stăpînirea lui. Iar raialele ambelor părți, trăind în prietenie unele cu altele, să fie apărute cu firme drastice de persecuție, de tiranie, precum și de fapte potrivnice clauzelor păcii.

454 <Se mai precizează (art. 10) ca transilvănenii și ungurii care fugiseră de la austrieci în Imperiul otoman să fie așezați la oarecare distanță de frontieră>.

460 Dacă unii dintre ei vor dori să se întoarcă înapoi, fiind considerați dintre cetele de răufăcători, să nu fie sprijiniți și primiți de cei care sînt supuși împăratului austriac și, din respect pentru dănuirea și siguranța păcii și prieteniei, aceștia să fie prinși și predați căpeteniilor de la margine ai Înalțului Devlet „... <24 regeb 1110>¹⁰⁸”.

^{106a} În text: *Tisa*.

¹⁰⁶ *Kanșova*, Mîcșul Kanizsa (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 457).

¹⁰⁷ *Zabik*, Sabacs, Sablia sau Sabila.

¹⁰⁸ *24 regeb 1110* = 26 ianuarie 1699.

CLAUZELE PĂCII GHIAURILOR LEȘI CU ÎNALTUL DEVLET

Articolul întâi: Cu ajutorul preînaltului Allah, dușmănia care a continuat de atîta vreme cu Înaltul Devlet fiind înlăturată în întregime și garantîndu-se buna înțelegere și stabilindu-se din nou prietenia veche, care era sinceră, au fost înlăturate opreliștile din ambele părți, iar pentru ca raiaua și beraiaua să fie liniștite și în siguranță, ca și mai înainte, să rămînă mai departe hotarele vechi, care se respectau din trecut de cele două părți. Hotarele vilaietului leșesc să se mărginească cu vechea graniță, fie, cel de la vilaietul Moldovei, fie din alte ținuturi, care fac parte din ținuturile dependente de Înaltul Devlet, iar de azi înainte, nemandîndu-se atacuri nici încolo, nici încoace, această veche graniță să fie păzită cu foarte mare respect, fără modificări și fără schimbări.

Articolul doi: Oastea leșească, aflată în momentul de față fie pe teritoriul de peste vechea graniță a vilaietului Moldovei, așa cum era ea înainte de acest război, fie în toate celelalte cetăți și în alte locuri, mari sau mici, să fie evacuată și eliberată, iar țara Moldovei, fiind curățată de tot <de oști>, să fie fericită așa cum era mai înainte de acest război.

Articolul trei: ... Hatmanul cazacilor din Ucraina, care a fost numit mai tîrziu și care stă în interiorul Moldovei, să fie îndepărtat. Vechile hotare ale vilaietului leșesc și ale Moldovei fiind cunoscute, dacă timpul va fi favorabil, să se înceapă evacuarea la 1 martie și oastea leșească să fie scoasă din Moldova cu atît mai repede cu cît va fi mai cu putință, iar toate cetățile și localitățile să fie evacuate și vilaietul Moldovei să fie golit ...

Articolul patru: ... Vizirii și beilerbeii, fericitul han al Crimeii, calgai și nureddin și alți prinți, precum și voievodul Moldovei¹⁰⁹ să fie sfătuiți cu ilustre porunci clare să respecte cu străduință nizamul granițelor și cele necesare menținerii acestei păci. Cei care vor lua robi, vor duce turme sau vor păgubi raiaua leșească într-un fel sau altul, precum și cei care, călcînd condițiile păcii și prieteniei, vor da loc la revolte, să fie urmăriți cu grijă și atenție, iar cînd vor fi găsiți, să li se vină de hac spre a fi pilde pentru alții. De asemenea, să fie puși să găsească lucrurile luate cu forța și ele să fie înapoiate stăpînilor. Cei care dau dovadă de nepăsare în această privință să fie pedepsiți după cum merită și după lege, fie prin mazilire, fie prin omorîre.

De asemenea, aceste condiții ale păcii fiind respectate cu cea mai mare străduință și din partea leșilor, nimeni să nu îndrăznească să săvîrșească fapte contrare ...

Articolul șase: În timpul luptelor, tătarii din Bugeac, precum și alți tătari, părăsindu-și locuințele, au intrat pe pămîntul Moldovei. Atacurile și încălcările de acest fel, săvîrșite de ei, sînt împotriva ahidnamei împărătești, acordată mai înainte craiului leșesc și Republicii leșești. De aceea, fiind necesar ca toți să fie îndepărtați de acolo, cetele tătărești să fie scoase din toate locurile, din ciftlicurile și cîștele pe care le ocupaseră prin abuz și pe care le înființaseră în Moldova și, fiind așezați din nou în vechile lor cămine, să stea la locurile lor și să nu supere pe nimeni ...

¹⁰⁹ Antioh Cantemir.

465 *Articolul zece:* Potrivit oelor scrise în ahidnamele date în trecut, atît timp cît craiul leşesc îşi menţine prietenia lui cu Poarta fericirii, voievodul Moldovei să fie în stare de prietenie cu el, aşa cum a fost prieten cu el din trecut şi pînă acum, şi; în felul acesta, (moldovenii) să stea liniştiţi ca şi mai înainte, întocmai ca celelalte raiale ale Înaltului-Devlet. Să nu fie primiţi cei care fug din vilaietele Moldovei şi Țării Româneşti (în Polonia). Dacă vor fi unii care, într-un fel oarecare, refugiindu-se în vilaietul lor, vor căuța apoi să tulbure țara, astfel de oameni să fie predați, cînd vor fi ceruți. Acest articol fiind clar în ahidnameaua care s-a dat mai înainte, de aceea să fie păzit așa cum se cuvine. De asemenea, cei care, fie dintre raialele leşeşti, fie cazaci de oricare neam, vor face tulburări și prădăciuni, să nu fie primiți dincoace, ci să fie refuzați ... (24 regeb 1110) ¹¹⁰.

474 SΟΣIREA REIS-EFENDIULUI ¹¹¹ RAMI EFENDI LA ADRIANOPOL
CU DOCUMENTELE DE PACE ȘI COMPLETAREA TRATATIVELOR DE PACE

475 ... Pentru fixarea hotarelor și pentru înfigerea steagurilor la Sirmium (*Serem*), Timișoara și în alte părți de pe acolo au fost însărcinați vizirul Ali pașa, muhafiz de Belgrad, și fostul muhasebegi din Anatolia, Sami Ibrahim efendi ...

481 SCUTIREA DE TRIBUT (*CIZYE*) A RAIALELOR DIN TIMIȘOARA
ȘI BELGRAD ÎN ANUL O MIE O SUTĂ UNSPREZECE ¹¹²

482 Sărmanele raiale care locuiesc în eialetele Belgrad și Timișoara, aflîndu-se în apropierea granițelor, se împrăștiaseră din cauza expedițiilor de ani de zile și fuseseră necăjite prin neconținutul du-te-vino al trupelor ambelor părți. De aceea, cei în drept, făcînd cunoscut la Înalta Poartă, au explicat precum că ele nu sînt în stare să-și achite, în nici un chip, gizelele lor. Presupunîndu-se că dacă impozitele, care apasă pe raiale, vor fi anulate și ușurate, acestea se vor organiza mai bine ca înainte și vor sta cu răbdare pe locurile lor, s-au emis porunci și dispoziții către cadiii aflați în eialetele mai sus arătate ca, pe anul 1111, să fie iertate în întregime gizelele pe care urmau să le plătească raialele dependente de Belgrad și Timișoara ...

483 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ UNSPREZECE ¹¹³
488 EVACUAREA CETĂȚILOR AFLATE LA GRANIȚELE LEȘEȘTI

În timpul tratativelor de pace care s-au desfășurat la Carlowitz ¹¹⁴ s-a inclus în clauzele tratatului de pace, semnat cu consimțămîntul ambelor părți, și chestiunea evacuării cetăților Tuțora (*Çoçora*), Dubnița (*Dubnița*) și Soroca (*Sorika*), aflate pe pămîntul Moldovei, precum și ale unor mănăstiri și biserici. Evacuarea lor fiind terminată și completată, au fost predate voievodului Moldovei. De asemenea, pentru scoaterea și transportarea mu-

¹¹⁰ 24 regeb 1110 = 26 ianuarie 1699.

¹¹¹ *Reis-ul-küttab*. Rami-Mehmed efendi (a devenit pașa și mare vizir).

¹¹² 1111 H. = 29 iunie 1699—17 iunie 1700.

¹¹³ Vezi nota anterioară.

¹¹⁴ *Karlowița*. Se referă la pacea din 1699 dintre Imperiul otoman și Liga Sfîntă (Austria, Polonia, Veneția și Rusia).

nițiilor, ghiulelelor și altor lucruri aflate în cetatea Camenița, care urma să fie evacuată de către Înalțul Devlet, au fost scoși și trimiși ciobagii, cu un număr oarecare de ostași din ogeacurile de gebegii și de tunari, precum și șapte sute de harabale, cu cîte șase și patru boi dați din partea voievodului Țării Românești. S-a dat totodată firman ca voievodul Moldovei să scoată harabale și salahori (*cerahor*) cît va fi nevoie.

Apoi, prin mijlocirea lui Karaman pașa, care se afla ca muhafiz în cetatea arătată mai sus, s-a început evacuarea. Mai întii, cu carele de boi, scoase din Țara Românească, au fost transportate de la Camenița lîngă rîul Nistru (*Turla*) patruzeci și opt de tunuri de fontă, o sută douăzeci și două de tunuri de fier și douăzeci și trei de obuziere (*havan*), care au fost duse apoi spre Bender și Akkerman cu bacurile construite pe rîul mai sus arătat. Ostașii locali, precum și companiile de ieniceri apărători, care au ieșit din cetatea sus-menționată, au fost împărțiți în cetățile din acele împrejurimi...

NUMIREA LUI ELCI-IBRAHIM PAȘA PENTRU PAZA TIMIȘOAREI

Eialetul Timișoarei fiind hotar de seamă și deosebit de important din toate punctele de vedere și, de asemenea, fiind înconjurat într-o parte de munții Transilvaniei, iar în celelalte trei părți de rîuri ca: Mureș, Tisa și Dunărea, beilerbeul de Timișoara, Ahmed pașa, a făcut cunoscut că, deși nu era nici un motiv de discordie, totuși, împuternicitul cel răufăcător, care era însărcinat din partea austrieilor pentru fixarea hotarelor, fiind foarte plin de sine și îndărătnic, provoacă zilnic discuții contradictorii și născocia motive de gîlceavă.

Ahmed pașa, la rîndul său, nu era împuternicit și nu avea cunoștințe pentru a purta aceste discuții. De aceea a fost nevoie să fie găsit un valiu mai potrivit pentru Timișoara. Astfel, s-a socotit că Elci-Ibrahim pașa, legînd prietenie și devenind intim cu delegații austrieci și cunoscînd toată situația lor, va fi folositor Înalțului Devlet în privința fixării hotarelor acestor părți. El însuși fiind pe cale de a sosi la Belgrad, întorcîndu-se din misiunea de solie (*elçi*) cu care fusese însărcinat, i s-a acordat eialetul Timișoarei, cerîndu-i-se ca îndată ce, cu ajutorul preafîntului Allah, va sosi la Belgrad, să trimită cu un om al său de încredere scrisoarea sau depeșa, ce-o fi, pe care o avea la el și să pornească direct la Timișoara. De asemenea, predecesorului său, vizirului Ahmed pașa, i s-a dat firman să rămînă în cetate cu slujba de muhafiz.

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOISPREZECE ¹¹⁵

DESPRE CEARTA DINTRE GAZI-GHIRAI ȘI HANUL CRIMEIL, DEVLET GHIRAI

<Se descriu certurile care s-au ivit între fiii lui Selim Ghirai: Devlet Ghirai, care era han, Șehbaz Ghirai, Gazi Ghirai, Saadet Ghirai și Kaplan Ghirai. Dintre aceștia, Gazi Ghirai, aducînd ceata de tătari și de nogai, a venit la Bugeac, cerînd să fie han, din nou, tatăl său, Selim Ghirai, ori el însuși. Au fost numiți împotriva lui mutasarriful eialetului Oceacov (*Ozu*), vizirul Iusuf pașa, beilerbeul de Caffa, Murtaza pașa și Devlet Ghirai. Atunci Gazi Ghirai

¹¹⁵ 1112 H. = 18 iunie 1700—7 iunie 1701.

s-a predat fără luptă lui Iusuf paşa, cerînd să meargă la Poartă. Tătarii şi nogaii, supuşii lui, au cerut iertare şi s-au angajat, printre altele, la următoarele):

508 ... Acei dintre ei care locuiesc în Moldova să stea la „Halil Paşa Yurdu” care este vechiul lor ţinut de şedere, precum şi în alte locuri potrivite. Astfel, ei să nu atace neamurile leşeşti şi ruseşti, prevăzute în tratatul de pace, şi nici raialele Moldovei şi Țării Româneşti, care se află în împrejurimile lor...

519 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ TREISPREZECE ¹¹⁶**

524 Prin intervențiile de acum ale austriecilor cerîndu-se ca Thököly Imre, criaul de curuți, care ședea într-un loc la Poartă, în apropiere de Fener-Kapu, să fie dus departe de Poarta fericirii, s-a procurat din partea miriej un ciftlik (la Iznikmit (Izmit)) și s-a dat firman ca mai sus arătatul crai să locuiască de azi înainte acolo...

526 **REPARAREA ȘI REFACEREA CETĂȚILOR BELGRAD ȘI TIMIȘOARA**

Din cauza preocupărilor neconținute de expediții, repararea cetăților de margine, dar mai ales a cetăților Belgrad și Timișoara, fusese amînată pentru timpuri mai liniștite.

Mai ales cetățile Belgrad și Timișoara aveau nevoie de întărire și fortificare, iar întărirea granițelor islamice era necesară pentru Înaltul Devlet. De aceea au fost numiți zaimii și timarioții a patru-cinci sangeacuri dintre zaimii și timarioții eialetului de Rumelia, împreună cu alaibeii lor,

S-a socotit potrivit să se depună eforturi și stăruințe mari ca și cetatea Niș, care se află pe drum deschis, să fie întărită întocmai ca și cetățile Belgrad și Timișoara...

531 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ PAISPREZECE ¹¹⁷**

542 **MOARTEA FOSTULUI MARE VIZIR AMUDJAZADE HUSEIN PAȘA**

543 „La expediția mării-sale padișahului lumii din anul (o mie o sută) trei ¹¹⁸, marele vizir Husein paşa, aflîndu-se muhafiz de Belgrad, la medjlisul care se ţinuse la Belgrad, în fața padișahului, el arătase neajunsurile mari în cazul trecerii prin părțile Timișoarei și arătase că, dacă pornirea spre dușman este stabilită și hotărîtă, atunci să se treacă peste Sava spre Varadin. Într-adevăr, la trecerea prin Timișoara ivindu-se greutățile arătate de el, părerea lui fusese lăudată de padișahul lumii și de aceea fusese onorat cu înaltul grad de mare vizir în locul lui Elmas (Mehmed) paşa, care devenise martir...

¹¹⁶ 1113 H. = 8 iunie 1701—27 mai 1702.

¹¹⁷ 1114 H. = 28 mai 1702—16 mai 1703.

¹¹⁸ 1103 H. = 24 septembrie 1691—11 septembrie 1692. De fapt: 1109 H. = 20 iulie 1697—9 iulie 1698 (vezi mai sus).

549 ÎNCERCAREA CONȘTRUIRII UNEI ȚETĂȚI LA AKINTI-BURNU ¹¹⁹

<Se arată că la construirea acestei cetăți de pe lângă trecătoarea Kerci au participat și salahori români>:

... Fierul necesar acestei cetăți a fost procurat de prin părțile Samako ¹²⁰, iar baltagiilor și salahorii (*cerahor*) au fost aduși din Țara Românească și Moldova ...

560 ACORDAREA EIALETELOR BOSNIA ȘI TIMIȘOARA

561 ... Lui Ali pașa, muhafiz de Agrîboz, i s-a dat firman să pornească pentru paza Timișoarei, iar predecesorului său, Elci-Ibrahim pașa, i s-a acordat eialetul Rumeliei. Lui Hasan pașa i s-a dat paza Belgradului, iar predecesorului său, Husein pașa, i s-a acordat o pensie ...

565 TRIMITEREA DE OȘTI LA BABADAG

Sosind mereu unele vești de prin părțile Crimeii, pentru unele măsuri de prevedere au fost desemnați, dintr-o ienicerii Înaltei Curți, două mii de ieniceri, care au pornit prin Kirk-Kilise, ¹²¹ iar o mie șase sute de levenzi, dintre levenzii galioanelor miriei, au plecat de la Poartă spre Chilia cu șăici.

IZBUCNIREA INTRIGILOR TĂTARILOR ȘI RĂSCOALA HANULUI
CRIMEII, DEVLET GHIRAI HAN

566— <Se descriu tulburările tătarilor, în urma cărora s-a hotărît să fie din nou numit Selim
568 Ghirai ca han al Crimeii. El se afla la Constantinopol și a fost trimis spre Crimeea cu titlul de han>.

569 ... Fiul său mai mic, prințul Kaplan Ghirai, care se afla pe atunci lângă el, a fost numit nureddin. De asemenea, pe lângă el a fost numit și Ali aga, unul dintre capugibașii Înaltei Curți. De asemenea, au fost emise și trimise înalte porunci întărite și valiului de Oceacov, Iusuf pașa, precum și voievozilor din Țara Românească ¹²² și Moldova ¹²³, făcându-li-se cunoscută situația și cerându-li-se să fie pregătiți din timp, în cazul în care se vor ivi tulburări.

După aceea, în a treisprezecea zi a lunii șaban ¹²⁴, hanul cel mai sus arătat, măria-sa Selim Ghirai han, a pornit spre Crimeea ...

575 POTOLIREA RĂSCOALEI TĂTARILOR

<Se arată că, la adunarea oștilor și la trimiterea lor spre Crimeea, tătarii l-au părăsit pe Devlet Ghirai, care a fugit>.

576 De asemenea, și calgaiul Saadet Ghirai, care, pornind cu rebelii de tătari din Bugeac înaintea lui Devlet Ghirai han și prinzînd curaj pentru atac, prădase împreună cu tătarii din Bigat ¹²⁵, aflați lângă el, dobitoacele și vitele,

¹¹⁹ *Akinti-Burnu*, denumirea strimtorii dintre Marea Neagră și Marea de Azov. Se numea și „Bosforul Crimeii“.

¹²⁰ *Samako*, oraș în apropiere de Sofia (R. P. Bulgaria).

¹²¹ *Kirk-Kilise*, localitate și ținut în Turcia europeană; azi: *Kırklar-eli*.

¹²² Constantin Brîncoveanu.

¹²³ Constantin Duca (1700—1703).

¹²⁴ 13 șaban 1114 = 2 ianuarie 1703.

¹²⁵ *Bigat*, probabil greșeală în loc de *Bugeac*.

Volumul al III-lea (390 p.)

TRIMITEREA GRABNICĂ DE PORUNCI ÎN VILAIETUL RUMELIEI

50

Pentru apărare împotriva cérturilor tătare, care apăruseră înainte de evenimente ¹, au fost trimise în grabă firmane, prin capugibași-aga al Înaltei Curți ², pentru ca Hazinedar-Ibrahim pașa, valiu de Rumelia, care, aflându-se în Rumelia, fusese apoi însărcinat în părțile Babadagului, să vină cu oastea din Rumelia, iar Mahmud-beyoğlu Hudaverdi pașa să vină cu zece mii de arnăuți, iar ceilalți pași să vină cu oștile de gardă, cu „fiii cuceritorilor“ ³, aflați în Rumelia, precum și cu segbanii pedestri, pe care să-i scoată din localitățile apropiate de Adrianopol, și, cu un ceas mai devreme, să-și așeze cu toții corturile pe șesul Adrianopolei ... <pentru a înăbuși răscoala>.

89

MAZILIREA ȘI SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

90

Raialele Moldovei, făcând o jalbă (*ruk'a*) către Curtea cea binevoitoare și dreaptă de la Adrianopol, arătaseră că voievodul lor, Duka-oglu ⁴, le asupra și își luaseră angajamentul să-l îndepărteze de pe capul lor. Durerea lor fusese lecuită cu promisiunea de a fi numit voievod unul dintre boierii pe care îl vor dori ele, dar, din pricina marilor piedici de pe vremea tulburărilor, îndeplinirea acestei promisiuni fusese amfnată pînă la sosirea <sultanului> la Poarta fericirii. Astfel, acum, promisiunea a fost realizată, fiind numit ca voievod al Moldovei boierul cu numele de Mihail ⁵, dorit de ele.

Ori de cîte ori voievozii Moldovei și Țării Românești erau reînnoiți, se obișnuia ca ei să fie îmbrăcați cu hilate la Divanul împărațesc.

Dar urmele marilor evenimente ale răscoalei nefiind încă înlăturate pe deplin, nu se reluaseră încă sfaturile Divanului împărațesc. De aceea, în a douăzeci și doua zi a lunii djemazi I ⁶, după amiază, după prezentarea la Ialî-Köşkü ⁷ a măriei-sale marelui vizir, în fața padișahului, voievodul pomenit mai sus a obținut fericirea de a se închina la pămîntul tronului plin de dreptăți și de a fi îmbrăcat cu caftan (*'hil'at*).

Încălecînd pe un cal nenorocit, izgonit din ștaulul împărațesc, el s-a îndreptat în direcția menzifului său.

¹ Înainte de răscoala din Adrianopol (*Edirne*) în vara anului 1703. Sultanul Mustafa al II-lea fiind detronat, în locul lui a trecut Ahmed al III-lea (23 august 1703—1 octombrie 1730).

² *Dergâh-ı-âli*.

³ *Evlâd-ı-fatihan*; astfel erau denumiți urmașii musulmanilor stabiliți în Peninsula Balcanică.

⁴ *Duka-oglu*, Constantin Duca.

⁵ Mihail Racoviță (1703—1705).

⁶ 22 *cemazi I 1115* = 3 octombrie 1703.

⁷ *Ialî-Köşkü* (*Yalî-Köşkü*), Seraiul de pe litoral (Istanbul).

SOSIREA SOLULUI MOSCOVIT ÎN FAȚA MARELUI VIZIR

91 <Solul venise mai înainte, dar, din cauza tulburărilor, nu putuse fi primit. Marele vizir
125 Ahmed paşa (22 august—17 noiembrie 1703), i-a spus că ruşii construiesc cetăţi la graniţă,
<Măsurile luate de muhafizul de Oceaov, Iusuf paşa>.

128

RĂSCOALA LUI RÁKÓCZI-UGLU ⁸

De un an încoace, apăruse de prin părţile leşeşti un maghiar care aparţinea urmaşilor lui Rákóczi. El a adunat vreo 50—60 de mii de ghiauri din Ungaria, de la hotare, precum şi dintre alte neamuri duşmane. Afară de faptul că a ocupat ţinuturile austriece, a pus stăpânire şi pe ţinuturile Ungariei centrale ⁹, precum şi pe unele cetăţi ungureşti. Aceasta i-a jignit pe duşmanii credinţei, dar neştiindu-se care este scopul adevărat al răscoalei sale, potrivit hatt-i-humaiunului emis în a douăzecişiopta zi a lunii mai sus arătate ¹⁰, au fost numiţi, ca măsură de precauţie, cîte cinci sute de ieniceri la Belgrad şi Timişoara şi, în felul acesta, acele ţinuturi au fost ferite de persecuţiile sale ..

131

UNELE SCHIMBĂRI

... Vizirul Ali paşa din Izmir (*Izmirli*), care mai înainte de aceasta fusese numit ca muhafiz de Niş, a fost onorat cu paza Timişoarei ..

132

EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ ŞAISPREZECE ¹¹

SCHIMBAREA FUNCŢIILOR VIZIRILOR

Valiul de Diarbekir, vizirul Hasan paşa din Eyub, a fost onorat cu eialetul Bagdad, iar locul său a fost acordat vizirului Iusuf paşa, muhafiz de Timişoara.

155

... Vizirul Ali paşa din Izmir, care era muhafiz de Timişoara, a fost onorat cu eialetul Rumeliei, iar înaintaşul său, Firari-Hasan paşa, a fost numit muhafiz la Belgrad. Muhafizul Belgradului, Hasan paşa, care era cunoscut cu porecla de „valiul de Yürük“, a fost numit muhafiz la Timişoara ...

171

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ŞAPTESPREZECE ¹²

172

UNELE EVENIMENTE APĂRUTE ÎN ȚINUTURILE LEŞEŞTI ŞI MOSCOVITE

<Se arată că Frederic August, fostul rege al Poloniei, fugind în Rusia, a promis ruşilor cetatea Cameniţa ca să fie ajutat de către ţarul Rusiei, spre a reveni în Polonia>.

... În a patra zi a lunii muharrem ¹³ s-a emis un hatt-i-humaiun împăratesc prin care muhafizul de Babadag, vizirul Iusuf paşa, era însărcinat cu oastea eialetului său propriu, precum şi cu oastea eialetului de Rumelia, să păzească şi să aibă grijă de liniştea acestor regiuni şi să mărească şi să întărească cetatea Bender, iar în cazul că neamul moscovit va porni, cu gânduri rele, asupra Cameniţei, atunci el, împreună cu oastea tătară a hanului Crimeii, să dea ajutor leşilor uniţi cu Înaltul Devlet ..

⁸ *Rakoczi-oglu*, Francisc al II-lea, Rákóczi (1703—1711).

⁹ *Orta-Madjar* (*Orta-Macar*).

¹⁰ 28 zilka'de 1115 = 3 aprilie 1704.

¹¹ 1116 H. = 6 mai 1704—24 aprilie 1705.

¹² 1117 H. = 25 aprilie 1705—14 aprilie 1706.

¹³ 4 muharrem 1117 H. = 28 aprilie 1705.

185

SCHIMBAREA UNOR POȘTURI ALE VIZIRILOR MARI

De asemenea, tot în ziua aceea s-a făcut schimb de eialete între Çakîrğibaşı Hasan paşa, unul dintre vizirii mari, și valiul de Silistra, Cerchez-Iusuf paşa ...

190

EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ OPTSPREZECE¹⁴

203

REÎNNOIREA MUHAFİZULUI CETĂȚII TIMIȘOARA

În a douăzecișitrea zi a lunii mai sus-arătate¹⁵, muhafizul de Timișoara, Ali paşa din Izmir, fiind invitat la Poarta fericirii, eialetul mai sus arătat a fost acordat în acest timp lui Karayılan-oglu, Ali paşa care fusese scos cu rangul de vizir din funcția de bostangibaşı de Adrianopol ...

204

ACORDAREA EIALETULUI EGIPT (MIȘIR) VIZIRULUI ALI PAȘA

205

Paza Timișoarei fusese acordată lui Ali paşa, care fusese eliberat din dregătoria de bostangibaşı. Pentru a-l invita la Poarta fericirii pe fostul muhafiz Ali paşa din Izmir, măria-sa marele vizir l-a trimis pe Haydar aga, silahşorul padişahului, acesta fiind omul său de încredere. La întoarcerea mai sus arătatului agă de la Timișoara la Poartă, pe drum, el a fi fost onorat de vizirul mai sus arătat și ar fi primit favoruri. Astfel, Haydar aga, care era un om viclean, a căzut în lăcomie ...

⟨Se arată că marele vizir, aflînd aceasta, l-a trimis pe Ali paşa în Egipt, iar lui Haydar aga i s-a dat domiciliu forțat la Adrianopol⟩;

211

SCHIMBAREA ROSTURILOR UNOR VIZIRI MARI

În a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate¹⁶, ... Keci-Mehmed paşa care de zece ani încoace se afla la paza Oeacovului (*Oxu*), a fost onorat cu eialetul Tunis ...

215

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ NOUĂSPREZECE¹⁷

234

SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Făcîndu-se plîngeri împotriva voievodului Moldovei, Büyük Kantemir-oglu¹⁸, a devenit necesară mazilirea lui. De aceea, în a douăzecișitrea zi a lunii mai sus arătate¹⁹ a fost numit din nou ca voievod al Moldovei Mihail²⁰, care fusese mazilit tot din funcția de voievod al Moldovei. Potrivit obiceiului, închinîndu-se la tronul împărătesc, el a fost îmbrăcat cu cucă și hilat.

¹⁴ 1118 H. = 15 aprilie 1706—3 aprilie 1707.

¹⁵ 23 rebi I 1118 = 5 iulie 1706.

¹⁶ 12 ramazan 1118 H. = 18 decembrie 1706.

¹⁷ 1119 H. = 4 aprilie 1707—22 martie 1708.

¹⁸ *Büyük Kantemir-oglu*, „fiul mai mare al lui Cantemir”, adică Antioh Cantemir (1705—1707).

¹⁹ 23 cemazi II 1119 = 23 septembrie 1707.

²⁰ Mihai Racoviță (1707—1709).

242 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ²¹

250 SOSIREA ŞTIRII DESPRE MOARTEA VALIULUI DE BELGRAD

În a douăzecişicincea zi a lunii mai sus arătate ²², a sosit la Înalta Poartă ştirea cu privire la moartea, cu voia lui Allah, a generosului vizir Elci-Ibrahim paşa, muhafiz de Belgrad. Locul lui a fost obţinut de muhafizul de Timişoara, vizirul Karayflanoglu Ali paşa, iar vizirul Çakırgibaş-Hasan paşa, care era mutasarrif la sangeacul Solonic, a fost numit ca muhafiz de Timişoara.

254— <Se reaminteşte de răscoala de dinainte a hanului Crimeii Devlet Ghirai, de atacul lui
257 asupra Chiliei şi Ismailului, precum şi de fuga lui din faţa valiului de Babadag, Iusuf paşa, la Ismail>.

266 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI UNU ²³

285 NUMIRE DE OŞTI PENTRU PAZA BENDERULUI

Auzindu-se despre unele gânduri rele ale craiului Moscovei, în a opta zi a lunii mai sus arătate ²⁴ au fost recrutaţi de la Poarta fericii, pentru paza Benderului, 3 000 de ieniceri şi, după ce şi-au prezentat alaiul în faţa padişahului, au fost trimişi în partea aceea cu corăbiile pe Marea Neagră.

287— <Legăturile regelui Suediei, Carol al XII-lea, cu vizirul de Oceacov, Iusuf paşa, şi solia
299 lui Mehmed efendi din Giurgin (*Yerkökükü*) în Suedia>.

300 MAZILIREA LUI ABDURRAHMAN PAŞA, MUHAFİZ DE OCEACOV

În timp ce craiul Suediei ²⁵ venea spre Bender, în momentul când urma să treacă dincoace de râul Nipru (*Ozu*), care era una dintre trecătorile ruseşti de lângă Bug (*Aksu*), el a trimis om anume la Abdurrahman paşa care se afla la paza Oceacovului şi care plecase acolo din funcţia de *gebegibaşlık*, cerînd-i cu plată un număr suficient de bărci de trecere, precum şi nişte zaherele cu bani.

Mai sus arătatul paşă, obiectînd că această chestiune ar putea constitui un pretext de gîlceavă pentru duşman ²⁶, dar în realitate gîndindu-se doar la profitul său propriu, a stat puţin la îndoială şi nu i-a trimis bărci sau zaherele pînă ce nu a primit de la el sume mari de bani.

Pe mulţi dintre băieţi şi multe fete suedeze i-a luat paşa însuşi, precum şi cei din suita sa, ca şi populaţia Oceacovului, făcîndu-i robi. În acest timp sosind din urmă oastea moscovită, el s-a făcut vinovat de distrugerile şi pagubele pricinuite. Cînd ceauşul care se afla pe acolo pentru această treabă a povestit şi a arătat la Înalta Poartă purtarea necuviincioasă a mai sus arătatului paşă, acesta a fost mazilit de la paza Oceacovului şi a fost dus spre Bender, de către gloriosul vizir Iusuf paşa, muhafiz de Babadag.

<El a fost iertat în urma intervenţiei regelui Suediei, Carol al XII-lea>.

²¹ 1120 H. = 23 martie 1708—12 martie 1709.

²² 25 *receb* 1120 = 11 octombrie 1708.

²³ 1121 H. = 13 martie 1709—1 martie 1710.

²⁴ 8 *cemazi* I 1121 = 16 iulie 1709.

²⁵ Carol al XII-lea. După înfringerea de la Poltava (8 iulie 1709), acesta se refugiază în Imperiul otoman, la Bender.

²⁶ Rusia.

NUMIREA DE OȘTI NUMEROASE PENTRU PAZA ȚINUTURILOR
BENDERULUI

Unii spioni au dat de veste că, atunci când râul Nistru (*Turla*) va îngheța, țarul Moscovei²⁷, trimițând pe neașteptate un număr de oști asupra craiului Suediei, are de gând să-l nimicească. Într-adevăr, era sigur că afurisitul țar al Moscovei, fiind foarte orgolios și egoist, nu va respecta mult timp pacea și prietenia. Acest lucru se dovedise și prin aceea că, mai înainte de aceasta, când suedezii, fiind înfrinți, intraseră dincoace de hotarele Înaltului Devlet, cu gândul de a se refugia în partea Înaltului Devlet și de a-și salva sufletele lor, atunci el²⁷, contrar tratatului imperial, intrând pe o distanță de patruzecișopt de ore dincoace de hotar, avusese curajul de a se lupta și de a se război cu suedezii pe malul apei Bug (*Aksu*). De aceea, potrivit știrilor date de iscoade, s-a socotit că el ar putea să ridice cu siguranță, în timpul înghețului, steagul răscoalei. Pe de altă parte, era necesar ca și craiul Suediei să fie bine păzit, fiind sub aripa ocrotitoare a padișahului. De aceea pentru paza Benderului au fost numiți și însărcinați: zaimii și timarioții din Rumelia, cu alaibei lor, mutasarriful sangeacului de Ianina (*Yanya*), fostul defterdar Mustafa pașa, mutasarriful sangeacului de Tîrhala, Çavușbași Elhadj-Mustafa pașa, mutasarriful sangeacului de Köstendil, Davud pașa, mutasarriful sangeacului de Ohri, Karayılanoglu Mehmed pașa și mutasarriful sangeacului de Elbasan, Mahmudbeizade Hudaverdi pașa.

⟨Au mai plecat și valiul de Anatolia și alți viziri⟩.

303

ATACUL MOSCOVIȚILOR ASUPRA OȘTIRII CRAIULUI SUEDEI

După ce s-a stabilit aproape de Bender și după ce și-a vindecat rana, craiul Suediei, încălebind pe cal, mergea mereu la vînătoare în împrejurimi sau se plimba.

Într-o zi, hotărînd pe neașteptate ca în termen de 15—20 de zile să se ridice și să meargă în țara sa, el a vrut să trimită vreo două mii de ostași suedezi prin ținuturile Moldovei spre localitatea numită Peciova²⁸. Muhafizul de Babadag, Iusuf pașa, îi spunea: „Oamenii voștri își pierd astîmpărul cînd îl văd pe inamic. De aceea, neputînd să se abțină, ei ar putea să pornească la răzbunare, iar noi avem pace cu dușmanii voștri, Așa fiind, nu este bine ca ostașii să se dușmănească și să se lupte cu ei pe pămîntul nostru. Pe de altă parte, ne-ar fi greu să-i observăm și să-i supraveghem pe ostașii voștri în partea aceea. S-ar putea să se întîmple vreo nenorocire. Renunțînd la aceste gînduri, să nu-i lăsați de lîngă voi pe ostașii voștri“. Dar craiul, îndărătnicindu-se, a ales și a trimis totuși oastea sa în acele părți, zicînd, potrivit gîndului său, că „în acele părți ar fi ușor de obținut vești și s-ar putea ușura unele treburi“. Astfel, în timp ce suedezii, mergînd în orașul Cernăuți (*Cernauci*), își petreceau timpul și zilele cu băuturi, oastea moscovită, care se afla în acele părți, i-a atacat, pe neașteptate, prin învoirea și ațîțarea voievodului Moldovei, care era în alianță cu neamul moscovit. Oastea moscovită i-a nimicit pe suedezi și a luat avuțiile lor.

304

²⁷ Petru cel Mare.

²⁸ Peciova, sat în apropiere de Cernăuți.

SOSIREA SOLULUI SUEDEZ LA ÎNALTA POARTĂ

Muhafizului de Babadag, Iusuf paşa, i-a sosit o depeşă (*kaiime*) din partea marelui vizir în privinţa trimiterii unui sol de către craiul Suediei la Poarta fericirii pentru prietenie cu Înaltul Deylet şi pentru a fi întrebat cu privire la gândul craiului de a pleca în vilaietul său²⁹, precum şi pentru a raporta toate acestea la Înalta Poartă. De aceea, vizirul mai sus arătat mergînd la crai, după un timp oarecare de discuţii obişnuite, craiul a zis în glumă: „În loc să trimitem sol pentru prietenie cu Înaltul Devlet, am venit noi înşine şi, cu voia lui Allah, ne-am refugiat sub aripa Înaltului Devlet“. El a mai spus că în câteva zile va trimite la Poarta fericirii pe unul dintre oamenii săi, ca sol, dînd totodată să se înţeleagă că, prin solul său,³⁰ el va prezenta şi va face cunoscută Înaltului Devlet încrederea sa în eforturile mari şi în mila înaltei împărăţii, iar în ce priveşte plecarea lui în condiţii bune, prin ţara leşească, în vilaietul său, are nevoie pe drum de ostaşi osmanlii şi de tătari, în stare să-l apere de duşmani. Explicîndu-le cu scopul de a fi scrise, aceste lucruri au fost însemnate de către Iusuf paşa şi raportate la Poarta fericirii. Atunci, spre a merge teafăr în ţara sa, i s-au trimis, ca semn de liniştire, din
 305 frumos împodobit şi un hanger încrustat cu pietre preţioase. Craiul amintit, arătînd mare mulţumire şi avînd speranţa de a obţine favoare, s-a grăbit, fără să aştepte sosirea învoirii, să trimită îndată sol, cu scrisoarea sa cuprinzînd rugămintele sale mai sus arătate.

Sosind la Poarta fericirii, solul amintit a intrat la Divanul împărătesc în a patra zi a lunii pomenite mai sus³² şi a predat scrisoarea. După ce a făcut cunoscute Înaltei Porţi scopul şi dorinţele craiului, el a fost trimis înapoi, fără zăbavă, cu o scrisoare împărătească cuprinzînd învoirea sa.

307 <Sosirea oştii suedeze la Bender şi un atac al ruşilor asupra lor>.

309 CONVORBIRILE SOLULUI ȚARULUI MOSCOVIT CU IUSUF PAȘA

310 Deoarece unele încălcări ale tratatului de pace cu neamurile duşmane, cu care exista pace, se discutau, din trecut şi pînă acum, între cei care se aflau la paza hotarelor ambelor părţi, de aceea soseau, unul după altul, soli din partea ţarului Rusiei către mânia-sa gloriosul vizir Iusuf paşa, muhafiz de Babadag. El³³ zicea: „Cînd duşmanul nostru suedez, precum şi hatmanul Mazeppa, care s-a răsculat şi ne-a trădat, învinşi în luptă cu noi, au fugit la Înaltul Devlet, nu trebuia, din respect, să-i primiţi pe cei arătaţi mai sus, ci trebuia să-i izgoniţi şi să-i îndepărtaţi din ţara voastră. În loc să faceţi aceasta, voi i-aţi reţinut lîngă voi şi aţi pus stăpînire pe ei. De acum încolo să-i izgoniţi de lîngă voi pe cei arătaţi mai sus şi să reinnoiţi în felul acesta prietenia care există între cele două părţi. În caz contrar, puteţi fi cauza izbucnirii unor tulburări şi gîlcevi.“

<Turcii au refuzat să expulzeze pe regele Suediei şi pe hatmanul Mazeppa>.

²⁹ În Suedia.

³⁰ Martin Neugebauer (oficial) şi generalul Stanislav Poniatowski (neoficial).

³¹ Ciorlulu (*Çorlulu*), „din Ciorlu“, localitate în Turcia europeană. Ali paşa a fost mare vizir între anii: 1706 şi 1710.

³² 4 şaban 1121 = 9 octombrie 1709.

³³ Petru cel Mare.

312

MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI, MIHAIL ³⁴

Aşa cum s-a descris mai sus, în timp ce vreo două mii de ostaşi suedezi ai craiului Suediei stăteau în localitatea numită Cernăuţi, din ţinutul Moldovei, ca să ierneze acolo, ruşii, atacându-i, i-au ucis şi i-au nimicit. Din această faptă constatându-se trădarea lui Mihail, care era voievodul Moldovei, s-au făcut pregătiri grabnice, iar în a opta zi a lunii şevval cel mare ³⁵ el a fost mazilit şi închis. Cu rangul de voievod a fost trimis în Moldova Iskerlet-oglu Nicolae ³⁶, care era dragomanul Divanului imperial.

SCHIMBAREA POSTURILOR ÎN UNELE VILAIETE DIN ÎMPREJURIMI

Sosind ştirea despre moartea beilerbeiului de Bosnia, Sefer paşa, în locul lui a fost numit muhafizul de Agrîboz, gloriosul vizir Köprülüzade Nu'man paşa, iar în locul lui a fost numit muhafizul de Timişoara, vizirul Hasan paşa, iar în locul lui a trecut mutasarrîful de Ianina, fostul defterdar Mustafa paşa ...

313

SCHIMBAREA FUNCŢIILOR UNOR VIZIRI MARI

În a treia zi a lunii zilka'de ³⁷, măriei-sale gloriosului vizir Köprülüzade Nu'man paşa i s-a acordat paza Belgradului, iar muhafizului de Timişoara „valiul de Yürük“, Hasan paşa, i s-a acordat paza Agrîbozului. Lui Mustafa paşa, fostul defterdar, care era însărcinat cu paza Benderului, avînd sangeacul Ianina, i s-a acordat paza Timişoarei. I s-a atras totodată atenţia ca, pentru îndeplinirea serviciului de pază, să plece cu o zi mai devreme din tîrgul İsmail, unde şedea pentru a-şi petrece iarna ...

CERCETĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU ATACUL MOSCOVIŢILOR
ŞI REÎNNOIREA PĂCII

Potrivit depeşelor sosite valiului de Babadag, vizirul Iusuf paşa, din partea măriei-sale marelui vizir Ciorlulu Ali paşa, au fost numiţi: sangeac-beiul de Aladja-Hisar, Mehmed bei, cîţiva dintre ofiţerii (*zabît*) din Bender, un agă, precum şi cîţiva boieri din partea voievodului Moldovei şi, mergîndu-se din oraşul Cernăuţi, la locul de bătălie, unde ruşii atacaseră oastea suedează, au fost cercetate urmele bătăliei. După ce s-au primit informaţii precise despre momentul şi locul pe unde au venit ruşii şi despre felul cum s-a dat lupta, toate acestea au fost scrise şi înregistrate.

314

De la încheierea păcii încoace, ofiţerii ruşi negau în întregime atît faptul că ruşii au avut curajul să persecute, contra tratatului, pe demnitarii de la graniţele islamice, cît şi aceea că mai tîrziu au provocat pierderi suedezilor la trecătoarea Rus-Ghecidi ³⁸, de la marginea Bugului (*Aksu*). Dar nefiind cu putinţă să nege, în nici un fel, faptul că ei i-au atacat pe neaşteptate pe suedezi care şedea în oraşul Cernăuţi, din ţinutul vilaietului Moldovei, care se număra printre stăpînirile împăraţiei otomane şi nici aceea că au luat şi au distrus tot ce aveau, se făcuse cunoscut la Înalta Poartă că în această privinţă se adevărase călcarea tratatului de către moscoviţi.

³⁴ Mihai Racoviţă, a doua oară (1707—1709).

³⁵ 8 şevval 1121 = 11 decembrie 1709.

³⁶ Nicolae Mavrocordat (1709—1710).

³⁷ 3 zilka'de 1121 = 4 ianuarie 1710.

³⁸ Rus-Ghecidi, „Trecătoarea rusului“.

Pînă să i se trimită scrisoare vizirului Iusuf paşa pentru a descoperi şi pentru a face cunoscut adevărul cu privire la chestiunea mai sus arătată, au venit mereu soli şi scrisori din partea Moscovei, cerînd ca regelui Suediei să nu i se dea voie să plece, hatmanul Mazeppa să le fie predat lor, iar cheile Bethle-
emului (*Kamama*) să fie luate din mîinile francezilor şi să le fie predate lor.

Afară de faptul că veniseră şi numeroase scrisori, cu solii lor sosiţi mai înainte, conţinînd rugăminţi pentru reînnoirea păcii în privinţa chestiunilor mai sus arătate, în depeşa sosită de astă dată se mai scria: „Nu au fost acceptate numeroasele noastre scrisori de rugăminţi pe care le-am trimis cu speranţa ca regele Suediei să nu fie primit, din respect pentru tratatul de pace şi prietenie care există între noi, iar hatmanul Mazeppa să fie predat părţii noastre. Deşi era obiceiul ca duşmanul să fie urmărit în orice loc şi să fie prins, totuşi generalul nostru, care era însărcinat cu urmărirea regelui Suediei şi a hatmanului Mazeppa, s-a oprit la Bug, cu gîndul că ar putea să prejudicieze pacea care există între noi şi Înalţul Devlet. De aceea, deşi noi respectăm cu orice preţ şi sîntem atenţi să păzim pacea şi prietenia, totuşi primind pe duşmanii noştri şi ocrotindu-i şi sprijinindu-i, Înalţul Devlet nu acordă deloc atenţie respectării cerinţelor păcii”.

315 Atunci, marele vizir ³⁹ răspunsese solului mai sus arătat: „În scrisoarea sosită de astă dată de la ţarul vostru se motivează că generalul care era numit cu urmărirea suedezilor nu a trecut apa Bug, pentru a respecta pacea cu Înalţul Devlet, şi a negat faptele întîmplate în oraşul Cernăuţi. Acum am numit oameni de mare încredere pentru constatarea adevărului cu privire la întîmplarea aceea. Să vedem ce răspuns va sosi; atunci se poate discuta cu tine”.

Prin urmare, în privinţa aceasta, descoperindu-se şi aflîndu-se opresiunea şi trădarea moscoviţilor, se cuvenea să se dea hotărîrea că şi-au călcat angajamentul şi să se pornească la expediţie împotriva lor. Totuşi, discutîndu-se din nou cu solul mai sus arătat, s-a dat un nou ahidname împăărătesc în care, în afară de clauzele tratatului de pace şi prietenie încheiat mai înainte, pe vremea măriei-sale sultanului Mustafa han al II-lea ⁴⁰, se mai adăuga faptul că ţarul Moscovei se învoieşte ca regele Suediei să plece în ţara sa prin hotarul Moldovei, pe unde va dori.

În felul acesta, solul Moscovei s-a înapoiat şi Înalţul Devlet a reînnoit pacea cu moscoviţii. Potrivit depeşei marelui vizir, au fost puşi să strige telalii în ţinuturile Benderului şi populaţia a fost anunţată pentru ca, de azi înainte, să se ferească de faptele contrare prieteniei (cu ruşii).

317 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI DOI ⁴¹

335 TRIMITEREA DE IENICERI PENTRU PAZA BABADAGULUI

336 S-a emis firman împăărătesc ca să fie numiţi şi trimişi cinci mii de ieniceri pentru paza Babadagului, spre a-l apăra la nevoie. De aceea, potrivit înaltei porunci imperiale, s-au depus eforturi să se scoată, dintre ostaşii prezenţi la odalele din Istanbul, cinci mii de ieniceri aleşi. Terminîndu-se cele necesare pentru drum, în a şaptesprezecea zi a lunii mai sus arătate ⁴², ei au pornit de la Poartă.

³⁹ *Şahib-i devlet*, Cirolulu Ali paşa.

⁴⁰ Mustafa al II-lea (1695—1703).

⁴¹ 1122 H. = 2 martie 1710—18 februarie 1711.

⁴² 17 şaban 1122 H. = 11 octombrie 1710.

Măria-sa padişahul ^{42a} lumii a urmărit alaiurile lor de la ciftlicul fostului mare vizir Kara-Ibrahim paşa, aflat dincolo de Edirne-Kapusu, şi a dat hilate preţioase lui sansongibaşi-aga, care era căpetenia lor, precum şi celor zece ciorbăgii ai lor ...

EXPEDIȚIA PURTĂTOARE DE NOROC ASUPRĂ GHIAURILOR MOSCOVIȚI

Potrivit informațiilor date fie de măria-sa hanul «Crimeei»^{42b}, fie de mirahor-aga, precum și potrivit mahzarurilor populației de la serhat, aflată la Bender și Babadag și în alte părți de graniță cu moscoviții, devenind evidente trădarea și gândurile de intrigă ale moscoviților, s-a hotărât să se discute cu demnitarii împărăției că e necesară pornirea expediției împărătești asupra lor și s-a dat de știre tuturor.

În a douăzecișiopta zi a lunii mai sus-arătate ⁴³ au fost invitați la palatul imperial toți vizirii, cărturarii (*ulema*) și agalele de ogeacuri și hogii de Divan și secretarii și bătrânii de ogeacuri. Făcându-se medjlis chiar în fața padişahului, în locul numit Sofa-Köşkü, s-a cerut mai întâi ca emirii de serhat, care veniseră să anunțe această stare de lucruri, să dea știri celor de aici asupra situației dușmanului.

Atunci, toți într-un glas au început să povestească starea de lucruri care se crease. S-a spus că: „ghiaurii moscoviți, încă de la începutul păcii, au pornit la fel de fel de viclenii și înșelăciuni și se pregătesc zi și noapte cu gândul de a ataca Înalțul Devlet. De aceea, la serhaturi nemaexistând nici o siguranță, de frica înșelăciunii și a răutății lor, a început să se neliniștească chiar și populația din Istanbul. Dacă se va mai crede încă un timp în pacea și în angajamentul lor și dacă se va arăta nepăsare și nu vor fi luate în seamă pregătirile lor, nu rămîne nici o îndoială, că ei, atacînd pe neașteptate, vor ocupa serhaturile“.

După ce ei au spus aceste adevăruri, au fost citite, de asemenea, și mahzarurile de prin părțile serhaturilor.

Într-adevăr, încă de la încheierea păcii între Înalțul Devlet și țarul Moscovei, în anul 1112 ⁴⁴, deși din partea Înalțului Devlet nu s-a irosit nici un minut în respectarea tuturor clauzelor păcii, totuși moscoviții au avut totdeauna purtări potrivnice și au făcut contrar păcii și și-au arătat gândurile lor rele asupra ținuturilor musulmane. De aceea, călcînd angajamentele luate, devenise evidentă dușmănia lor față de Înalțul Devlet și dăduseră pe față viclenia și hăinia lor ...⁴⁵

... De asemenea, ei ⁴⁶ au pus stăpînire și pe Rașkov ⁴⁶, aflat la opt ceasuri distanță de Bender, au ocupat partea de dincoace a fluviului Nistru, cetatea numită Estalin ⁴⁷, aflată în fața orașului Iași, care este capitala voievodatului Moldovei, precum și cetatea Hotinului și, de aici, toate ținuturile pînă la palanca ungurească.

^{42a} Ahmed al III-lea (1703—1730).

^{42b} Devlet Ghirai al II-lea (1708—1713).

⁴³ 28 ramazan 1122 H. = 20 noiembrie 1710.

⁴⁴ 1112 H. = 8 iunie 1700—7 iunie 1701.

⁴⁵ Rușii.

⁴⁶ Rașkov, Rașcovo.

⁴⁷ Estalin, probabil Seuleni sau Sniatin.

Afară de acestea, în lupta care s-a dat cu craiul Suediei ⁴⁸, când suedezii, pentru a-și salva sufletele lor, au fugit în ținuturile islamice; aflate în împrejurimile locului de bătălie, rușii, contrar tratatului imperial, trecând peste graniță cu patru zeci și opt de ore în interior, au pus mâna pe trei sute de oameni dintre ostașii suedezi care ședeau pe malul fluviului Bug și i-au dus în țara lor.

De asemenea, la trei luni după intrarea craiului Suediei la Bender, care se consideră ținut lăuntric, acesta trimisese pentru iernare în orașul Cernăuți vreo șapte sute dintre ostașii săi, prin ținuturile Moldovei. În timp ce ei ședeau acolo, vreo șase mii de moscoviți, contrar clauzelor păcii, atacând și pătrunzând în interiorul Moldovei, i-au călcat prin surprindere pe suedezii care se aflau la iernare; pe unii dintre ei i-au omorât, iar pe alții i-au luat prizonieri.

Îndeosebi în a șaisprezecea zi a lunii muharrem ⁴⁹ al acestui an, binecuvîntat, adunîndu-se un număr oarecare de ruși și luînd și pe cei din ceata de calmuci, care li se supuneau, ei au pătruns în Crimeea, prin trecătoarea numită Hakceken ⁵⁰, și au ucis douăzeci de musulmani. Ei au prădat avuțiile lor și au duș o mie șapte sute de vite.

Pe scurt, încă de la încheierea păcii și prieteniei, neamul moscovit, ori de cîte ori a găsit prilej, a omorât oameni la granițele islamice și a prădat multe avuții, săvîrșind multe fapte și acțiuni nepotrivite, din care rezultă încălcarea tratatului. Astfel, fie grupuri de ostași, fie însuși țarul moscovit, trecînd prin țara leșească, au făcut, prin înșelăciune și prin intimidare, ca unii demnitari leși să i se supună lui. Treptat, țarul a ocupat cetățile leșesti, prin uzurpare și supunere. În special la trecătorile aflate la hotare el a înființat palânci noi, punînd în toate muniții, arme de luptă, ostași și zaherele. În felul acesta, el a determinat să i se supună și cazacii zaporozeni ⁵¹.

De asemenea, a pus ostași ruși și în cetatea Cameniței. El are de gînd să se apropie zi de zi de țara Moldovei și de alte hotare musulmane și să ocupe ținuturile islamice.

De aceea au discutat și au căzut de acord că cererile lui neconținute și rugămintile sale ca Înalțul Devlet să respecte pacea și prietenia sînt cu siguranță cu scopul de a sustrage atenția Înalțului Devlet, pînă ce își va completa cele necesare. Cînd despre această problemă a fost întrebat măriș-sa şeyh-ul-islamul Bașmakcizade Esseid-Ali efendi, el a dat sentință (*fetva*), zicînd: „Deși, dintre ghiaurii dușmani ai padișahului islamic, — califatul lui să dăinuie pînă în ziua de apoi! —, se făcuse pace cu țarul neamului moscovit, totuși țarul mai sus arătat, omorînd mulți musulmani, care formează populația hotarelor islamice, iar pe mulți alții luîndu-i prizonieri, a călcat pacea și a devenit hain. De aceea, pentru îndepărtarea răutăților aceluia țar din ținuturile islamice, este necesar ca padișahul Islamului, trimițînd oști asupra lui, să ducă război cu el, potrivit șeriaturii“. Cu aceasta, hotărîndu-se expediția împărătească asupra ghiaurilor moscoviți, medjlisul s-a terminat în acest fel și discuțiile au fost încheiate cu ruga de aprobare.

⁴⁸ Carol al XII-lea.

⁴⁹ 16 muharrem 1122 = 17 martie 1710.

⁵⁰ Hakceken (?)

⁵¹ Barabaș ve Potkali.

După aceasta s-a emis înalt firman ca să se recruteze din nou 30 000 de ieniceri, 10 000 de gebegii și 7 000 de tunari și, afară de galioanele și cekdiriții flotei împărătești, să se mai construiască și să se facă galioane, fregate (*firkata*), vase mari cu pînze și alte corăbii, necesare după împrejurări și potrivite pentru Marea de Azov.

De asemenea, au fost emise înalte porunci întărite ca să se dea de veste vizirilor, emirilor și altor căpetenii de oști din împrejurimi pentru ca, la sosirea primăverii, să se adune, cu ajutorul lui Allah, pe șesul Adrianopolei, înainte de Nevruz. Afară de aceasta, a mai fost numit și trimis în Egipt, cu hatt-i-humaiun, Hadji-Ali aga, primul imbrohor (*mirahor*), ca să scoată 3 000 de ostași egipteni.

MAZILIREA, ÎNTEMNIȚAREA ȘI LUAREA AVERII VIZIRULUI IUSUF PAȘA

Vizirul Iusuf pașa, fiind de 15—20 de ani muhafiz de Babadag, cunoscuse bine situația serhatului, viclenia și șiretenia dușmanului legii și, reparînd o fortăreață puternică cum era cetatea Benderului și punînd ordine cum se cuvine în treburile hotarelor islamice, apăra cu toate puterile sale religia și împărăția. Atît timp cît el s-a aflat în părțile Benderului, cele mai multe din treburile de graniță erau date pe seama lui. Faptul că el ajunsese omul de încredere al Înalțului Devlet, devenise un pretext de ură ascunsă și de invidie pentru măriasa hanul (Crimeii, Devlet Ghirai).

De aceea el și-a zis: „Cînd se va face expediția asupra rușilor, Iusuf pașa ar putea să mă pună în umbră și în primejdie. Știu, de asemenea, că el nu mă va lua în seamă în situațiile care depind de el. Atît timp cît el va fi la Bender, eu nu voi putea să îndeplinesc angajamentele de înalte servicii care îmi sînt încredințate“. Atunci (hanul) a cerut de mii de ori și s-a străduit ca un astfel de vizir priceput să fie mazilit într-un moment atît de nepotrivit. Existînd temeri că „neîndeplinirea cererii hanului mai sus arătat, căruia i s-au încredințat anumite misiuni, ar putea să-l nemulțumească și să-l descu-rajeze, determinîndu-l să nu treacă la fapte, de nevoie, vizirul mai sus arătat a fost mazilit și a fost aruncat în închisoare la cetatea Kılburun. Paza Babadagului a fost acordată valiului de Rumelia, vizirul Kara-Mehmed pașa ...

SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Voievodul Moldovei, Iskerlet-oglu Nicolae⁵² se hrănise din moși stră-moși cu pîinea și binefacerea Înalțului Devlet. De aceea nu se aștepta nimeni la vreo trădare din partea lui. Cu toate acestea, datorită faptului că a avut lipsuri în a arăta supunere și onoare față de măriasa hanul, acesta a spus la împărăție starea sa, zicînd că dă dovadă de hăinie și că nu este potrivit în nici un chip ca în astfel de vremuri el să rămînă voievod în Moldova și s-a rugat să fie numit voievod al Moldovei necredinciosul hain numit Kūçuk-Kantemir-oglu⁵³ care, fiind vechi prieten al lui Tavil-Ismail efendi, capuchehaia sa, se supunea așa cum se cuvine hanului, prin mijlocirea acestuia. Apropîndu-se această cerere, deși nu era lege ca în timp de Bayram să se țină

⁵² *Iskerlet-oglu Nicolae*, Nicolae Mavrocordat (1709—1710);

⁵³ *Kūçuk-Kantemir-oglu* (fiul cel mai mic al lui Cantemir); Dimitrie Cantemir.

Divan, totuşi în a treia zi a lunii şevval⁵⁴ s-a ținut Divan împărătesc și sus-numitul Kantemir-oglu, care fusese numit voievod al Moldovei, s-a închinat în fața înaltului tron, după ce vizirii mari au intrat la arz. Atunci, potrivit vechiului obicei, i s-au acordat cucă, sūpürghe și cabaniță de samur, căptușită cu catifea ...

346 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ȘI TREI⁵⁵
SCOATAREA TUIULUI PURTĂTOR DE VICTORIE

Măria-sa marele vizir Teberdar⁵⁶ Mehmed pașa, fiind numit serdar purtător de victorie pentru expediția asupra moscoviților, în ziua de joi, prima zi de muharrem⁵⁷ cel sfânt, s-au adunat în seraiul marelui vizir toți vizirii, cărturarii (*ulema*), șeih-efendii și alți demnitari ai împărăției și mai marii sultanatului. După aceea, potrivit obiceiului, ei au scos printre oastea de Poartă tuiul purtător de victorie.

348 ... Tunurile mari (*şayka*) care aruncă ghiulele de patruzeci și cinci
349 ocale, numeroase tunuri balimezza și colonborna și cea mai mare parte a
munițiilor și armamentelor au fost încărcate în șăicile din Marea Neagră,
spre a fi transportate la schela Chilia (*Kili*) ...

358 DESCRIEREA AMĂNUNȚITĂ A EXPEDIȚIEI PURTĂTOARE DE VICTORIE

359 Când măria-sa serdarul suprem, parcurgînd distanțe și străbătînd men-
ziluri cu oastea împărătească, a trecut prin trecătoarea Isaccea pe șesul
Cartal, s-a primit știrea că dușmanul legii a sosit în localitatea numită Țuțora
(*Çoçora*), aflată în ținutul Moldovei.

Atunci, pornindu-se asupra lor, în a doua zi a lunii djemazi-ul-ahîr⁵⁸, corturile au fost așezate pe un șes larg, la o distanță de o oră și jumătate de trecătoarea Fălciu, de pe malul rîului Prut. Dîndu-se firman pentru construirea de poduri, din cîteva locuri, pe rîul mai sus arătat, tocmai în momentul începerii, s-a opus ghiaurul numit Șeremetoglu Mihail, care era serdar murdar peste vreo cinci sau zece mii de ostași, avangărzile (*çerhaci*) purtătoare de înfrîngere ale țarului cel nenorocit. De aceea unii dintre gaziii musulmani, renumiți prin vitejie, aruncîndu-se în apă, au tras săbiile distrugătoare asupra celor nenorociți și s-au luptat și s-au războit în focul luptei pînă seara. Dușmanul credinței, neavînd însă putere să se opună, s-a lăsat de dorința de a pune piedici, iar gaziii musulmani, la rîndul lor, lăsîndu-se noaptea, s-au întors victorioși la ordia împărătească. În noaptea aceea s-a început construirea a trei poduri și s-au depus sfortări ca să fie terminate și completate pînă dimineața. În zori au început să treacă peste poduri serdenghecitii de ieniceri, spahiii și silahdarii, în număr de vreo 40 000, așezați drept „avangarda-oștii”, precum și alți curajoși ai credinței. Cînd s-a primit știrea că ghiaurul numit Kūçuk Kantemir-oglu⁵⁹, — care, în momentul pornirii acestei expediții împărătești, în urma stăruinței lui Tavrîl-Ismail efendi, capuchehaiaua hanului,

⁵⁴ 3 şevval 1122 = 25 noiembrie 1710.

⁵⁵ 1123 H. = 19 februarie 1711—8 februarie 1712.

⁵⁶ *Teberdar* (persan) sau *Baltadji* (turc), halebardier. El este cunoscut sub numele de Baltadji-Mehmed pașa (mare vizir: 18 august 1710—20 noiembrie 1711).

⁵⁷ 1 muharrem 1123 = 19 februarie 1711.

⁵⁸ 2 cemazi II 1123 = 18 iulie 1711.

⁵⁹ *Kūçuk Kantemir-oglu*, Dimitrie Cantemir.

360

precum și a cererii mării-sale hanului, fusese numit, după înlăturarea voievodului Iskerlet-oglu Nicolae ⁶⁰, ca voievod al Moldovei, — avînd mari datorii față de negustorii Porții fericirii și sperînd o victorie din partea moscoviților, a fugit mai înainte, la moscoviți, pentru a se alătura țarului răufăcător și a preferat să trădeze Înalțul Devlet, voievodatul a fost acordat, ca și mai înainte, voievodului Iskerlet-zade Nicolae și s-a dat firman ca fratele său, Ianaki ⁶¹, care era dragomanul Divanului împărătesc, să stăpînească momentan Moldova cu împuternicire.

Cei 40 000 de gazii, care, așa cum s-a arătat, primiseră înaltul firman să treacă peste podurile construite, întîlnindu-se din nou cu serdarul murdar al dușmanului legii, cînd s-a început, din ambele părți, schimbul (de focuri) de arme de luptă și măcel, dușmanii credinței, neputînd să opună rezistență în nici un chip atacurilor luptătorilor islamului asupra ghiaurilor, au preferat, de nevoie, să aleagă fuga rușinoasă și au fugit pînă la tabăra nenorocită a țarului cel afurisit.

Noaptea aceea a trecut cu pregătirea de arme de luptă și bătălie din ambele părți. A doua zi, cînd mării-sa marele vizir a trecut în grabă peste poduri, cu oastea islamică, el s-a întîlnit cu gaziile musulmani care trecuseră mai înainte și s-au depus eforturi grabnice de a se înmerge asupra taberei nenorocite a dușmanului credinței. În ziua aceea s-au întîlnit cu tabăra cetele de ieniceri pedestri, care erau obosite din pricina parcurgerii unei distanțe de 6—7 ore.

Dar, văzînd atacul vitejilor, inimile ghiaurilor nenorociți au fost cuprinse de frică și spaimă și se părea că ei se vor hotărî să fugă cu ușurință, înainte de bătălie.

Dar mării-sa hanul încercuindu-i cu toată oastea tătară, pe la spate, și închizîndu-le calea, ei au fost nevoiți să dea lupte și să se războiască. Pornind la luptă, țarul cel nenorocit, cînd a văzut vitejia în luptă a oștirii credincioase, și-a pierdut cu totul speranța de a se împotrivi, iar puterea și rezistența steagului său s-au răsturnat. Cînd au simțit că, de va fi nevoie să se continue războiul și măcelul, nu va scăpa nici un om din mîinile gaziilor, ei au început să închidă calea nimicirii și pieirii cerînd aman și înălțînd cîntul iertării.

În tabăra lor nenorocită ivindu-se din loc în loc steagul capitulării, mai sus arătatul Șeremetoglu, precum și unii ghiauri respectați au venit cu cereri în mîinile lor și s-au plecat la picioarele norocoase ale mării-sale serdarului suprem.

Cei mai sus arătați au fost puși să stea într-un cort, iar mării-sa hanul ⁶², precum și craiul Suediei ⁶³ au fost invitați să vină la picioarele marelui vizir. Cînd s-a ținut medjlis în fața marelui vizir, el s-a adresat tuturor și i-a întrebat pe toți cei prezenți, zicîndu-le: „Se spune că țarul rușilor a cerut aman prin cererea de pace și că, dînd tot ce i se va cere, s-a angajat și a cerut iertare, cu condiția de a se supune tuturor cererilor Înalțului Devlet. Ce aveți de spus? În cazul că va proceda potrivit dorinței noastre, atunci să consimțim la pace sau, neluînd în seamă amanul lui, să depunem eforturi pentru luptă și măcel?”.

⁶⁰ Nicolae Mavrocordat (mazilit la 23 noiembrie 1710).

⁶¹ *Ionaki*, Ioan Mavrocordat, caimacam în Moldova (iulie—decembrie 1711).

⁶² Devlet Ghirai al II-lea (1708—1713).

⁶³ Carol al XII-lea.

Atunci, unii și-au arătat dorința lor pentru pace, zicînd: „Dacă se învoiește să ne predea cetățile cerute de noi și să îndeplinească unele propuneri necesare, atunci nu există altceva mai bun decît pacea. Dacă nu s-ar lua în seamă amantul său, la ce ne-ar folosi stăruința pentru luptă și război? Chiar dacă i-am măcelări pe toți aceștia, ghiaurii tot nu se isprăvesc, iar în cazul cînd nu vom consimți (la pace), atunci ei ar depune, în orice caz, eforturile lor, știind că vor muri. Ferească Allah de ceva contrar, (dar s-ar putea să apară vreo nenorocire! Aici este loc de luptă. Aici nu se poate să te bizui pe slăbiciune sau pe putere; Îndeosebi la ciocnirea de ieri oștile noastre și-au întors fețele din cauza focului improșcat de ghiauri și abia cu lăsarea serii nu i s-a mai dat prilej dușmanului. Afară de aceasta, fiecare din cetățile pretinse de noi cer multe expediții și mii de greutăți. Din moment ce atîtea cetăți vor intra în mîinile noastre fără greutăți și fără osteneală, dacă noi, neprețuind această binefacere, ne vom îngimfa în fața acestui prilej, ferească Allah, atunci s-ar putea să avem urmări grave. Nu te poți îndoi de aceasta în război!”.

362 Atunci măriasa serdarul, neluînd în seamă pe hanul tătăresc și pe craiul Suediei, care nu socoteau această pace ca demnă de laudă, a consimțit la încheierea păcii pe baza părerii tuturor celor din sfat și, după certuri de cîteva ore între cele două părți, s-au împăcat pentru unele clauze și au căzut de acord pentru încheierea păcii, potrivit hotărîrii tuturor. După aceea, măriasa marele vizir, potrivit rangului său de împuternicit absolut, a acordat, în acest sens, o scrisoare de iertare pentru țarul Moscovei.

<Urmează cuprinsul scrisorii de pace dată țarului de către marele vizir, prevăzîndu-se anumite clauze. Data: 6 gemazi II 1123>⁶⁴.

365 SOSIREA NOULUI VOIEVOD ÎN ȚARA MOLDOVEI

Voievodul Iskerlet-oglu Nicolae⁶⁵, — care fusese numit voievod al Moldovei, în locul lui Kantemir-oglu⁶⁶, care, fiind mai înainte voievodul Moldovei, fugise în partea țarului Moscovei, — ajungînd în grabă de la Poarta fericii în Moldova, fratele său⁶⁷, dragomanul Divanului împăratească, care-l înlocuia, s-a întors la oastea împăratească.

ÎNTOARCEREA GHIAURILOR DE LA PRĂDAREA BRĂILEI

366 Separîndu-se, înainte de bătălie, vreo 12 000 de ostași din tabăra ru-sească, ei porniseră la drum pentru a pricinui pagube cadiatului Brăilei. După aceea, în momentul păcii, țarul purtător de răutate a făcut cunoscut că a trimis oaste asupra Brăilei și a spus că le va scrie scrisoare pentru ca ei să se întoarcă, dar și din partea oștii împăratești să fie trimiși în grabă oameni pentru a-i anunța pe cei mai sus amintiți despre încheierea păcii. Atunci s-au grăbit să trimită oameni, pentru treaba arătată mai sus, atît din partea oștii împăratești cît și din partea țarului cel răufăcător. Dar pînă la sosirea acestei vești la Brăila, ghiaurii trimiși mai înainte ajunseseră acolo și, dînd pe neașteptate lupte mari și măcelărîndu-se cu populația Brăilei, provocaseră pierderi și stricăciuni în acel ținut. Pentru a-i opri, cei trimiși le-au spus despre încheierea păcii și au luat înapoi robii și averiile aflate în mîinile lor ...

⁶⁴ 6 gemazi II 1123 = 22 iulie 1711.

⁶⁵ Nicolae Mavrocordat (septembrie 1711—decembrie 1715).

⁶⁶ Dimitrie Cantemir.

⁶⁷ Ioan Mavrocordat.

ÎNTOARCEREA SERDARULUI SUPREM ^{67*} CU OASTEĂ ÎMPĂRĂTEASCĂ

Măria-sa serdarul suprem încheiase, într-adevăr, un act și un legământ de iertare cu țarul Moscovei, potrivit aprobării demnitarilor împărăției. Dar țarul Moscovei, după plecarea lui, a căutat să întîrzie predarea cetăților, iar neglijența lui fiind o dovadă că nu-și va îndeplini angajamentul luat, serdarul suprem s-a căit că l-a scăpat din mîină pe țarul cel viclean și s-a îngrozit că s-ar putea să se ruineze tot ce cîștigase. De aceea, de teamă că va fi prins de sultan și cu gîndul să aranjeze oarecum treaba, după ce s-a întors de la locul de bătălie pe șesul Cartal, el s-a întins acolo în lung și în lat.

Dar, pe de o parte, din cauza nepăsării țarului răufăcător în predarea cetăților, iar pe de altă parte cerîndu-i-se, din partea sultanului, să se întoarcă cît mai degrabă la Poarta fericirii, el a pornit, de nevoie, cu toată oastea împărătească de pe șesul Cartal și, străbătînd distanțe, a ajuns pe șesul Adria-nopolei, în a doua decadă a lunii mai sus arătate ⁶⁸ ...

376 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ȘI PATRU ⁶⁹

390 STĂRUINȚELE PENTRU TRIMITEREA CRAIULUI SUEDEI ÎN ȚARA SA

Pacea încheiată cu moscoviții, în anul trecut, fiind încă neîndeplinită, craiul Suediei cerea să se pornească o nouă expediție asupra lor și stăruia cu îndrjire să se dea poruncă pentru întoarcerea lui în țara sa. De aceea s-a trimis poruncă ilustră serascherului de Bender, ilustrului și gloriosului vizir Ismail pașa, prin imbrohorul cel mare, Mehmed aga, ca să se depună eforturi atît în privința trimiterii grabnice a craiului mai sus arătat în țara sa, cît și în privința depunerii de eforturi pentru îndeplinirea clauzelor păcii încheiate cu moscoviții ...

Celebi Mehmed pașa a fost desemnat în partea Oceacovului (*Ozu*).

^{67*} Marele vizir Baltadji-Mehmed pașa.

⁶⁸ 11—20 *şaban* 1123 = 25 septembrie—3 octombrie 1711.

⁶⁹ 1124 *H.* = 9 februarie 1712—27 ianuarie 1713.

Volumul al IV-lea (395 p.)

- 13 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ȘI ȘASE¹**
25 **SOSIREA ȘTIRII DESPRE PLECAREA CRAIULUI SUEDEI ÎN ȚARA SA**

26 Craiul Suediei, Carol ², care de vreo patru-cinci ani se afla sub ocrotirea Înalțului Devlet, a cerut, de bună voie, să plece, de azi înainte, în țara lui. De aceea, după ce i s-au pregătit și completat cele necesare pentru călătorie și toate celelalte lucruri și după ce i s-au dat bani de cheltuială și i s-au acordat cai buni, în a zecea zi a lunii ramazan ³, el a pornit de la reședința sa din Dimotika cu vreo patru sute de oameni ai săi, iar din partea împărăției au fost numiți lângă el Mustafa aga, chehaiaua fostului muhafiz de Oceacov, răposatul vizir Iusuf pașa, precum și Suleiman pașa-zade Iusuf bei, care era dintre capugibașii Înaltei Curți.

Cînd a ajuns în localitatea numită Bidest ⁴, din Țara Românească, aflată în apropierea graniței Transilvaniei, el și-a împărțit în cinci bulucuri pe cei două mii cinci sute de ostași aflați lângă el și a numit cîte un general peste fiecare buluc. După ce i-a sfătuit ca fiecare să meargă pe un drum oarecare, el a pus pe vreo zece oameni din suita sa proprie să-și lase barbă și, astfel, s-a îndreptat pe ascuns spre Transilvania, pe drumul care trece prin Kızıl-Kule ⁵, și a pornit spre țara sa.

- 31 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ȘI ȘAPTE⁶**
159— <Se arată că autorului cronicii de față, Mehmed Rașid, i s-a propus să fie *nișangi*, dar
160 el a refuzat>.

- 179 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ȘI OPT⁷**
217 **TREBURILE PRIVITOARE LA EXPEDIȚIA ÎMPOTRIVA AUSTRIEI**

Au fost scrise și emise porunci ilustre către muhafizul de Belgrad și voievozii din Țara Românească și Moldova, zicîndu-li-se că, datorită expediției împotriva venețienilor și austrieclor, dușmanii credinței trebuie să corespondeze între ei și să trimită iscoade pentru a afla tainele împărăției.

<Li se porunca să pună paznici la drumuri și să-i cerceteze pe cei bănuți>.

¹ 1126 H. = 17 ianuarie 1714—6 ianuarie 1715.

² *Karlos*. Carol al XII-lea.

³ 10 ramazan 1126 = 19 septembrie 1714.

⁴ *Bidest*, Pitești. El mergea prin Țara Românească.

⁵ *Kızıl-Kule*, Turnu Roșu.

⁶ 1127 H. = 7 ianuarie—26 decembrie 1715.

⁷ 1128 H. = 27 decembrie 1715—15 decembrie 1716.

INVITAREA LUI RAKOCZI-UGLU⁸, CRAIUL TRANSILVANIEI

Mai sus arătatul crai al Transilvaniei, Rákóczi-oglu, fiind, mai înainte, crai al Transilvaniei, cu titlul de odjaklık, se luptase un timp cu împăratul Austriei, care îl atacase, și neputînd să i se opună, fugise apoi și dispăruse. Cu mare probabilitate, se refugiase lângă regele Franței.

Cu acest prilej^{9a}, toți generalii transilvăneni și maghiari se rugau ca acesta⁹ să se întoarcă. Realizarea acestei dorințe depinzînd de Înalțul Devlet, mai sus arătatul Rákóczi-oglu ceruse de nenumărate ori acest lucru, prin mijlocitori, de la Înalțul Devlet. De la un timp încoace, chiar sfetnicul său, numit Pápai János¹⁰, își petrecea pe ascuns timpul prin părțile Țării Românești, cu gîndul de a cere acest lucru.

Era clar că atît timp cît pacea dintre Înalțul Devlet și austrieci era în vigoare, nu era cu putință să fie acceptată rugămîntea celui arătat mai sus. Acum, Pápai János (*Yani*), aflînd de anularea tratatului de pace cu austriecii, și-a spus părerea sa voievodului Iskerlet-zade Nicolae¹¹, care era voievodul Țării Românești, și i-a zis: „Dacă se dă consimțămîntul Înalțului Devlet, atunci e sigur că craiul mai sus arătat^{11a}, ivindu-se din nou, va sluji fără șovăire Înalțul Devlet“, El a mai făcut cunoscut că, de asemenea, toți generalii transilvăneni și unguri, care pot face ceva, fiind partizanii craiului mai sus arătat, doresc să se supună Înalțului Devlet.

Voievodul arătat, socotind că într-adevăr relațiile de pace dintre Înalțul Devlet și austrieci s-au rupt și că acesta¹² ar putea să provoace pagube austriecilor, a făcut cunoscute la Înalțul Devlet cele spuse de Pápai János cel arătat mai sus. Într-adevăr, după ce s-a pornit la luptă și bătălie împotriva austriecilor, măria-sa serdarul suprem^{12a} s-a gîndit să aprobe cererea sa, pentru că, în felul acesta, s-ar putea produce daune puterii dușmanului credinței. De aceea, serdarul suprem a trimis mai întîi voievodului Țării Românești o depeșă în care i se cerea să cerceteze gîndurile generalilor unguri și se lăsa pe seama voievodului cercetarea acestei chestiuni.

De asemenea, crăia Ungariei fiind acordată mai sus arătatului Rákóczi-oglu, i s-a scris o scrisoare din partea padișahului, în care se arătau următoarele: „Crăia Transilvaniei și a Ungariei, care făceau parte din țările noastre moștenite și care au fost, de cîțiva ani încoace, ocupate de oastea austriacă, și s-a acordat acum ție, de către Înalțul Devlet, ca și pe vremea marilor noștri strămoși“. Și pentru ca această scrisoare să ajungă la el, prin Pápay <Janos> cel amintit mai sus, a fost trimis de la Adrianopol, cu scrisoarea împărătească, unul dintre agalele de viziri și anume Ahmed aga din Lipova, care, mergînd în Țara Românească, urma să-l conducă pe mai sus pomenitul Pápai la muhafizul de Hotin, Mehmed pașa ...

⁸ Francisc al II-lea Rákóczi (1703—1711); a murit în 1735.

^{9a} Odată cu pornirea expediției otomane împotriva Austriei.

⁹ Rákóczi-oglu.

¹⁰ Pápay-Yani (*Pápai Janos*), trimisul lui Francisc al II-lea Rákóczi la Poartă.

¹¹ Nicolae Mavrocordat (1715—1716 și 1719—1730).

^{11a} Vezi *Symposium on Rákóczi Ferenc II and the Hungarian Refugees in the Light of Turco-Hungarian Cultural Relations* (31 May—3 June 1976), University of Istanbul, the Faculty of Letters, Istanbul, 1976, 239 p.

¹² Francisc al II-lea Rákóczi.

^{12a} Se referă la perioada marelui vizirat al lui Damad-Ali pașa (m. 5 august 1716).

231 ... Mustafa paşa, beilerbei de Alep, fiind chehaiua răposatului vizir cel viteaz Iusuf paşa, care fusese mai înainte aproape timp de douăzeci de ani muhafiz de Oceacov, cunoştea toată starea acelor ținuturi și știa toate treburile privitoare la acele părți. De aceea el a fost numit serdar de Isaccea, împreună cu zaimii și timarioții eialetului arătat, și i s-a dat în grijă paza Oceacovului și Hotinului, precum și a altor părți aflate la serhaturile rusești și leşești ...

232 ... Dar fiind nevoie de recrutarea a încă unui număr oarecare de ostași, s-a emis înalt firman fostei chehaiele de oaste, Ahmed aga, care se afla la paza Brăilei (*Ibrail*), ca, desfășurînd optsprezece steaguri, să înscrie trei mii șase sute de ieniceri serdenghecitii, punînd cîte două sute de ieniceri sub fiecare steag, cu condiția ca să le dea la început agalelor cîte patruzeci de aspri (*akçe*), iar bairactarilor cîte douăzeci de aspri ...

234 ÎNCEPEREA SĂPĂRII ȘANȚULUI LA PORȚILE DE FIER ¹³

S-a emis ilustră poruncă mării-sale gloriosului vizir Cerkez-Mehmed paşa, care era muhafiz la Porțile de Fier, în sensul ca, din cauza temerii și a măsurilor de prevedere, ca austriei să nu ocupe aceste părți, cei care se află în slujba de pază în apropiere de Orșova ¹⁴, aflată la locul renumit cunoscut sub numele de Porțile de Fier, să construiască un șanț pentru a se întări în el, la nevoie, și pentru popas.

235 De aceea, în a optsprezecea zi a lunii mai sus arătate ¹⁵, a fost numit ca mubașir fostul intendent al arsenalului, Șerbetci-zade Husein efendi, care urma să scoată trei mii de pedestrași și călăreți salahori valahi, care să taie și să transporte cheresteaua necesară construcției șanțului și să-l păzească.

De asemenea, el urma să înceapă cu o zi mai înainte construirea șanțului mai sus arătat și, totodată, trebuie să aleagă, din munițiile care fuseseră transportate la schela Vidin pentru expediția împotriva Austriei, cinci tunuri mari (*șahi*), care aruncă cîte o oca (*vekiye*), cinci sute de ghiulele, zece cîntare de cirpe, cinci cîntare de gloanțe, cinci ocale de fitil, precum și 30—40 de cîntare de pulbere. De asemenea, Mihal-beyoğlu Omer bei a fost numit pentru paza și apărarea acelor părți.

TRIMITEREA DE OSTAȘI PENTRU PAZA UNOR CETĂȚI

Întărirea serhaturilor, dinspre părțile Austriei fiind o treabă importantă în împrejurările de atunci, s-a emis, de asemenea, înalt firman ca să fie instalați la Timișoara alți optsprezece ostași hambragii pricepuți în meșteșugul lor, afară de cei care se aflau acolo, la Timișoara, încă dinainte ...

239 FUGA A DOI OSTAȘI DIN ȚARA AUSTRIACĂ

În a doua zi a lunii mai sus arătate ¹⁶ au fost aduși din partea Belgradului doi ostași austrieci: unul din ei a preferat să treacă la islamism și, cu voia lui, a stat la Belgrad, iar celălalt, așa cum s-a constatat din scrisoarea

¹³ *Demir-Kaflu*.

¹⁴ *Hirșova*, în loc de *Irsova*, pentru Orșova, cum apare în alte părți.

¹⁵ 18 *cemazi I* 1128 = 9 mai 1716.

¹⁶ 2 *cemazi II* 1128 = 24 mai 1716.

pe care a trimis-o muhafizul de Belgrad, Halil paşa; a fost prins ca iscoadă (*dül*). Când ei au fost cercetați pe rând, au spus că austrieicii s-au căit pentru scrisoarea pe care au trimis-o mai înainte, prin care arătau că au călcat pacea, și că, neavînd încotro, au pregătit vreo 120 000 de ostași dintre austriecci, unguri, croați și cazaci și s-au sfătuit și s-au gîndit să-i împartă în patru cete, dintre care una să meargă asupra Belgradului, alta asupra Timișoarei, a treia asupra Bosniei, iar a patra ceată să meargă asupra Țării Românești, spre a răpăstui acele părți. Ei au mai spus că între ei circulă zvonul precum că osmanliii au trimis în partea Suediei vreo șaisprezece galioane ca să le aducă oști și că această știre a provocat foarte multă îngrijorare în rîndurile notabililor austriecci.

⟨După primirea acestor informații s-a dat poruncă pentru ca solul austriac, care pornise de la Poartă cu firman adresat Austriei, să fie oprit la Belgrad⟩.

244 UCIDEREA LUI PETRU¹⁷; SECRETARUL PRINCIPAL AL AMBASADORULUI
(BALYOS) FRANȚEI

Între menzilirile Iagodina și Batocin¹⁸, aflate între Niș și Belgrad, în timp ce Petru, unul dintre dragomanii ambasadorului Franței, care fusese luat la expediția împărătească, mergea în fruntea alaiului, au ieșit din pădure cinci-șase ostași gebegii răufăcători și, năpustindu-se asupra dragomanului mai sus arătat, l-au lovit cu arma și l-au ucis, după care au fugit iarăși în pădure. Unul dintre ei a fost prins, iar ceilalți au scăpat.

245 În această privință, adevărul relataț de unii, care cunosc tainele este următorul: Dragomanul mai sus amintit era de neam francez, dar timp de vreo cincizeci de ani el și-a petrecut viața călătorind din țară în țară. De aceea el cunoștea toate stările din cea mai mare parte a Transilvaniei și a altor regiuni. De asemenea, el adusese multe servicii și în ceea ce privește trimiterea în țara sa a craiului Suediei, care își petrecuse cîțiva ani ai săi la Înaltul Devlet. De aceea, încă de pe vremea expediției ⟨din 1715⟩ în Moreea, el era mereu luat pentru rezolvarea treburilor privitoare la ghiauri.¹

⟨El insistase și pentru aminarea expediției în anul următor. Se bănuia că ar fi spion⟩.

De aceea, chehaiaua Ibrahim paşa pregătind îndată cîțiva haiduci, în ziua cînd urma să se ajungă la Perakina, doi gebegii au descărcat armele asupra lui. Dar, nesosindu-i încă sfîrșitul, nu au nimerit și el a scăpat. Totuși, după două zile, într-un loc din apropierea menzilului Batocin, în timp ce mergea cu frică, uitîndu-se în toate părțile, împreună cu dragomanul Divanului împărătesc Iskerlet-oglu¹⁹ și cu capuchehăile Țării Românești, l-au lovit în pădure, așa cum își închipuia el, cîțiva rebeli și l-au ucis pe sârmanul.

246

247

BELGRADUL ȘI UNELE EVENIMENTE PETRECUTE ACOLO

⟨La statul țidut în fața marelui vizir lîngă Belgrad, acesta a spus⟩:

„Cum este mai bine să procedăm noi în momentul de față? Să trecem Dunărea și să mergem în partea Timișoarei sau, trecînd peste Sava, să pornim asupra Varadinului?” ...

¹⁷ Petru (*Pierre*), om umblat, care rămăsese în serviciul Porții după trecerea lui Carol al XII-lea, regele Suediei, în Imperiul otoman (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 306).

¹⁸ *Batocina*; probabil, Paracin.

¹⁹ *Iskerlet-oglu*, Ioan Alexandru Mavrocordat (1709—1716).

249 Husein, aga de ieniceri, de asemenea, a spus și a arătat amănunțit următoarele: „Stăpînul meu, să trecem Dunărea în partea Timișoarei; dacă dușmanul credinței va dori să se întîlnească cu noi și să lupte, ne vom strădui cu trup și suflet, iar dacă nu va apare, atunci să ne mulțumim în acest an cu pierderile și stricăciunile pe care le vom pricinui în ținuturile nenorocite. De asemenea, și măria-sa hanul să vină încoace, prin trecătoarea Transilvaniei, devastînd și călcînd sub picioare ținuturile dușmanului“. Beilerbeiu de Rumelia, (Sarı) Ahmed pașa, a spus: „Ceea ce înțeleg eu este aceea că nici una din aceste propuneri nu este potrivită. Mai întii, dacă va fi nevoie să trecem în partea Timișoarei, acolo se află multe ape pînă la granița ținuturilor dușmanului legii. Ar trebui să mergem timp de cinci sau zece zile ca să pătrundem în interior. Apoi, cele mai multe ape nu pot fi trecute fără poduri; de aceea ar trebui să procurăm nenumărate tombazuri și unelte. Afară de acestea, cum putem accepta să rămînem între doi dușmani?

Situația din anul Zentei (*Senta*)²⁰ este cunoscută tuturor. Și dacă oastea ar veni prin trecătoarea Transilvaniei, aceasta, distrugînd ținuturile dușmane, se va transforma într-o femeie gravidă²¹ și nu va face treabă și nu va depune eforturi. În schimb, e mai bine să trecem peste Sava și să mergem asupra cetății Varadin ...

263 <Discuția nu s-a terminat și marele vizir nu s-a hotărît asupra nici unei păreri, ca înamicul să nu afle adevărul. Mai departe se descrie moartea marelui vizir Ali pașa în luptă și înfrîngerea turcilor la Varadin la 5 august>.

284 OASTEA ÎMPĂRĂTEASCĂ PRIMEȘTE VEȘTI DE LA ASEDIATII
DIN CETATEA TIMIȘOAREI

La urechile celor din oastea împărătească a sosit știrea că, prin voința lui Allah, afurisiții ghiauri, după înfrîngerea oștii islamice, socotind aceasta un bun prilej, au pornit cu toată tabăra lor nenorocită asupra cetății Timișoara și că au început să se pregătească pentru asediu prin săparea de șanțuri și gropi adînci în toate părțile, ceea ce a vîrît o groază foarte mare în ei.

Dar, de azi înainte, fiind necesară ajutorarea ei grabnică, au fost înscrisi, în urma măsurii luate de defterdarul Elhadj-Mehmed efendi, serdenghecitii și terakkili, cu cîte cinci aspri dați înainte, trei mii de îngrijitori de cai (*seis*) și catîrgii (*harbende*), cu cîte cincisprezecé aspri soldă și cîte douăzeci și cinci guruși bacșis. Ei au fost trimiși cu condiția să intre în cetatea <Timișoara> ..

286 ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR DEFTERDARULUI
ELHADJ-MEHMED EFENDI ȘI LUI SARÎ-AHMED PAȘA

<Confirmarea titlului de vizir al defterdarului Elhadj-Mehmed pașa>.

287 ... Pentru a sprijini treburile serhatului, demnitarii statului, aflați la oastea împărătească, socotiseră potrivit să se acorde rang de viziri muhafizului de Belgrad, Sarî-Ahmed pașa, și muhafizului de Timișoara, Elhadj-Mustafa pașa. Această dorință fiind făcută arz la tronul împărătesc, se emisese și se trimisese un hatt-i-humaiun măreț. Dar sosind știrea despre asediarea cetății Timișoara și nemaifiind cu putință sprijinirea treburilor serhatului de către muhafizul de mai sus și dat fiind că acesta fusese motivul pentru care i se

²⁰ Din 1697.

²¹ Adică se va încărca cu prăzi.

acordase titlul de vizir, s-a emis un nou hatt-i-humaiun împărătesc ca să se anuleze hatt-i-humaiunul care îi fusese trimis mai sus pomenitului Elhadj-Mustafa paşa pentru rang ...

291

TRIMITEREA AGĂI DE IENICERI DE LA CURTEA ÎMPĂRĂTEASCĂ LA CETATEA TIMIŞOAREI

De la populația Timișoarei soseau, unele după altele, cu rugăminți și ajutor din partea oștii împărătești, strigăte de disperare din cauza atacului dușmanului legii.

Kurt (Mehmed) paşa, care mai înainte de aceasta fusese numit cu un număr oarecare de ostași cu solde mărite (*terakkili*), stătea la Panciova. El a înștiințat oastea împărătească precum că, din cauza numărului mare al dușmanilor legii, a merge asupra lor nu ar avea alt sfârșit decât înfrîngerea. De aceea, cînd s-a ținut sfat în fața marelui vizir^{21a}, toți au arătat că nu se poate face nimic și au șovăit în luarea unei hotărîri în această privință. Atunci aga de ieniceri, Husein aga, văzînd că toți sînt cuprinși de teamă, a arătat bravură, zicînd: „Dacă porunciți, vom merge, deoarece nu se poate să stăm și să privim așa!”. Lui i s-a acordat îndată titlul de vizir și i s-a dat firman să se atașeze oștii aflată lîngă mai sus arătatul vizir Kurt (Mehmed) paşa, care se afla la Panciova. Chehaiava de oaste, Mehmed aga, a fost numit locțiitor de agă. Afară de faptul că vizirul (Husein aga), cel menționat mai sus, a luat cu el pe propriii săi ostași de gardă, au mai fost puși să strige telalii, zicînd: „Să vină ostașii care sînt viteji și au în inimile lor bravură. Să mergem să-i ajutăm pe frații noștri de aceeași credință!”.

În două zile el a trecut podul de peste Dunăre, împreună cu vreo cinci mii de ostași voluntari, și s-a grăbit să se întâlnească cu oastea care se afla la Panciova ...²²

292

ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR LUI MÎRZA-MEHMED PAŞA

293

Din cauza asedierii Timișoarei de către dușmanul credinței, pentru a păzi malurile Dunării și părțile Țării Românești de viclenia și de șiretlicurile dușmanului, fusese numit, mai înainte de aceasta, cu două tuiuri, pentru paza Giurguiului, bașmuteferrika Mîrza-Mehmed aga, socotindu-se că depune rîvnă pentru împărăție și că este un om priceput. Dar, ca să poată să dea porunci și firme în acele părți, atunci cînd va fi nevoie, ș-a socotit potrivit ca mai sus arătatului pașă să i se acorde titlul de vizir. De aceea, acordîndu-i-se înaltul rang de vizir, i s-a atras atenția și a fost sfătuit să depună toate eforturile pentru paza acestor regiuni.

CĂDEREA CETĂȚII TIMIȘOARA ÎN MÎINILE GHIAURILOR NENOROCIȚI

Dușmanii credinței care asediau (cetatea) Timișoarei fiind în număr de peste 150 000 de afurisiți, ei au săpat, în tabăra nenorocită, șanțuri și gropi adînci și largi și au așezat tunuri, barînd astfel calea oștilor islamice. După ce au îndepărtat din toate părțile orice posibilitate de atac, au săpat și au construit cite o tabără, din loc în loc, cu ajutorul a peste 30 000 de raiale ghiaure, întărituri de pămînt, asemenea unor cetăți de pămînt, iar cu ajutorul

^{21a} Hadji-Halil paşa.

tunurilor și humbaralelor au provocat greutăți și pierderi mari bărbaților, femeilor și copiilor asediați în interiorul cetății de mai sus.

În acest timp aga de ieniceri, vizirul Husein paşa, împreună cu serdengheciții de spahii, spahii cu solde mărite (*terakkili*) și alte categorii de oști, aflate lângă el, în total vreo 10—15 mii de ostași fricoși, care la înfringerea trecută de la Varadin fugiseră la adăpost din cauza atacului ghiaurilor, au atacat o dată, de nevoie, tabăra ghiaurilor. Dar, văzînd șanțurile din jurul taberei, numărul mare al dușmanilor credinței și, de asemenea, văzînd și lipsă de zel a oștirii pentru lupta cu ghiaurii afurisiți și convingîndu-se și de părerile ostașilor care mărturiseau neputința lor și arătau din suflet disprețul lor față de lupta cu dușmanii josnici, el s-a întors cu ei și a pornit spre Panciova.

294

Atunci dușmanii legii au spus: „Iată, și oastea care venise în ajutorul vostru a fugit și s-a întors înfrîntă. De ce tărăgănați de acum încolo predarea cetății? Și au început să forțeze și mai mult <pe cei din cetate> cu tunuri, puști și hambrale. Afară de aceasta, apărătorii cetății, ca: Elhadj-Mustafa paşa, precum și aga de Timișoara, Salih aga, care era mazilit din funcția de chehaia de oaste²², au renunțat la conducerea luptei și au devenit neputincioși de a mai pregăti oastea. Ei ziceau că: „de șaptezeci și două de zile suportăm asediul și nu e nici un semn și nici o veste de ajutor. Ce să facem?“.

Afară de faptul că ei spuneau astfel de cuvinte, care descurajau oastea și afurisiții, purtători de viclenie, la rîndul lor, încercau să convingă populația și s-o înșele, zicînd: „Dacă vă predați, nu numai că puteți pleca în liniște, cu toate bogățiile voastre, dar noi putem să și plătim toate lucrurile voastre“. Astfel, ei puneau la cale viclenii și înșelăciuni ca să ia cetatea cu o zi mai devreme.

De aceea, ceata de ostași, precum și populația cetății asediate, folosindu-se de presiunile pe care le făceau căpeteniile oștii, au cerut să-și salveze viețile și averile și în a patra zi a lunii zilka de²³, au predat ghiaurilor cetatea în mod condiționat. Prin porunca lui Allah, acest eveniment a sfîșiat inimile locuitorilor, deoarece cetatea mai sus arătată, deși rămăsese mai înainte, în timpul ocupației Belgradului, timp de vreo trei-patru ani, ca un punct înaintat în ținuturile ghiaure, stătuse totuși în mîinile musulmanilor datorită stăruinței depuse pentru apărarea cetății de un muhafiz dîrz ca răposatul Djafer paşa și datorită hotărîrii sale pentru a sluji cinstea, onoarea și credința, precum și împărăția.

295

O astfel de cetate întărită, care era digul granițelor islamice și lacătul Țării Românești și al Moldovei, precum și al altor ținuturi aflate pe partea cealaltă a Dunării, a intrat în mîinile ghiaurilor din cauza delăsării și nepăsării apărătorilor, deși avea în ea încă nenumărate cete de oști și, chiar dacă asediul ar fi durat timp de patru-cinci ani, tot ar fi avut cantități suficiente de zaherea, muniții și arme de luptă. Deși arzumahzarul care cuprindea această veste tristă sosise la Curtea împărătească de la Adrianopol și deși padișahul cel zelos, precum și demnitarii devotați se întristară foarte mult, totuși, știindu-se sigur că inimile musulmanilor, care se văitau din pricina înfrîngerii de la Varadin ..., vor fi mîhnite și mai mult, odată cu știrea neplăcută despre Timișoara, această veste a fost ascunsă și abia după ce, timp de vreo cincisprezece-douăzeci de zile, au circulat în popor zvonuri ca: „ba Timișoara a căzut, ba nu a căzut“, s-a aflat, în cele din urmă, adevărul, iar atunci populația a fost cuprinsă de jale și de suferință.

²² *Kul kehidasi.*

²³ 4 zilka'de 1128 = 20 octombrie 1716.

ÎNTOARCEREA OȘTII ISLAMICE LA ADRIANOPOL

La oastea împărătească s-a primit știrea că muhafizul Elhadj-Mustafa pașa și fostul chehaia de oaste, Salih aga, precum și restul oștii, cu care se aflau asediați la Timișoară, ieșind din cetate, în mod condiționat, au pornit spre Panciova și că vor începe să treacă Dunărea spre Belgrad. Atunci măria-sa serdarul suprem, Halil pașa, ținând un sfat cu toți demnitarii aflați la oastea împărătească, a făcut cunoscută această veste aducătoare de nenorociri la înaltul tron împărătesc,

<Se hotărăște întoarcerea la Adrianopol>,

SOSIREA ȘTIRII DESPRE PRĂDAREA BUCUREȘTIULUI (BŪKREȘ)
ȘI PRINDEREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

În a cincisprezecea zi a lunii mai sus arătate ²⁴ a sosit „cu menzil” ²⁵ ciohodarul fostului defterdar, gloriosul vizir Mustafa pașa, muhafiz de Belgrad. În scrisoarea adusă de el se scria că „400 de ostași ghiauri din ceata austriacă, atacându-l pe neașteptate pe voievodul de acum al Țării Românești, voievodul Nicolae ²⁶, în Curtea (*Kurta*) sa din București, care este capitala voievozilor Țării Românești, destinată ca reședință a acestora, au omorât pe oamenii lui, iar după ce l-au prins pe el însuși, l-au dus cu ei în nenorocire, punându-i după gît o funie. Această veste nenorocită a uimit pe toți demnitarii împărăției și a întristat populația zeloasă a islamului.

În această privință, adevărul pe care noi l-am aflat este următorul: Mai sus arătatul voievod era unul dintre slujbașii devotați ai Înaltului Devlet, din moși-strămoși. În serviciul în care se afla, pentru a-și manifesta sinceritatea sa, el scria neconținut scrisori de informare despre starea austriecilor, iar în timpul evenimentelor privitoare la domnia Transilvaniei, el fusese numit să-l întrebe pe călugărul Isaia ²⁷, care era omul de încredere al lui Rákóczi-cglu, ca să aștepte unde anume se găsește în prezent Rákóczi-oglu, să vadă dacă, fiind invitat, va depune sau nu toate eforturile pentru a-și lua înapoi ținuturile moștenite. De asemenea, el fusese însărcinat să dea de știre dacă este adevărat sau nu faptul că, pentru a ajuta pe venețieni, austriecii pregătesc cele necesare, gîndindu-se să calce tratatul. El mai primise misiunea de a se alia cu creștini, ca Rákóczi-oglu sau alți generali unguri și transilvăneni, care ar putea pricinui pagube <austriecilor> ^{27a}.

De aceea, el scria neconținut la Înalta Poartă despre aceste lucruri. De asemenea, el nu săvîrșise păcatul, ca predecesorii săi, de a se înțelege pe ascuns cu austriecii, spre a le spune secretele și mișcările Înaltului Devlet. Afară de acestea, voievodul respectiv nu arătase prietenie față de austrieci, nici pe ascuns și nici pe față.

²⁴ 15 zilhicce 1128 = 30 noiembrie 1716.

²⁵ Adică cu poșta.

²⁶ Nikola, Nicolae Mavrocordat.

²⁷ Isaia (*Isaie*). Cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 321.

^{27a} Vezi *Symposium on Rákóczi Ferenc II and the Hungarian Refugees* III, Istanbul, 1976.

Mai mult decît atît, toate scrisorile sale, adresate Înalţului Devlet, cu ştiri despre străduinţa şi eforturile părţii duşmane, fiind duse, de nevoie, împreună cu oastea împărătească, încăpuseră în mîinile duşmanilor credinţei cu prilejul înfrîngerii de la Varadin, Austriecii aflînd de cuprinsul lor, mînia şi ura lor au crescut faţă de voievodul mai sus arătat şi, pentru a se răzbuna, au depus eforturi şi străduinţe ca să, pună mîna pe el.

Nu patru sute de ostaşi, ci chiar dacă patru mii de cătane ar fi avut curajul să, pătrundă cu duşmănie într-o ţară mare ca Ţara Românească, ea tot ar fi avut putere să se apere. Era lucru greu ca, fără ştirea atîtor apărători şi păzitori, să ajungă cineva pe neaşteptate în oraşul Bucureşti, aflat la celălalt capăt al ţării.

În special Seraiul, care se numeşte Curtea voievodului, era mai întărit decît o cetate oarecare. Zidurile-i fiind împrejmuite, iar în interiorul şi exteriorul lui aflîndu-se foarte mulţi seimeni de pază, era de neînţeles cum anume cele patru sute de cătane austriece fără de minte au putut să pătrundă pe neaşteptate în interiorul Curţii. Dar, în trecut, se făcuse cunoscut la Înalta Poartă precum că: „voievodul Constantin ²⁸, care fusese mult timp voievodul Ţării Româneşti şi care era cunoscut sub numele de beiu Valahiei Negre ²⁹, avînd bogăţii nenumărate, adusese în timpul îndelungatei lui domnii multe arme pentru a se opune şi a pregăti o răscoală, aşteptînd ca să-şi arate dorinţa de a domni în chip absolut şi independent, ca şi alte căpetenii austriece.

308

De aceea, pe la începutul marelui vizirat al fostului mare vizir Şehid Ali paşa ³⁰, acesta pregătise, aşa cum s-a amintit şi s-a descris mai înainte, prinderea şi pedepsirea lui Constantin (Brîncoveanu), şi, fiind prins, acesta fusese trecut prin sabie, împreună cu fiii săi. Atunci se răspîndise vestea că, în afară de averea care-i fusese luată, cea mai mare parte a bogăţiilor sale dispăruseră, dîndu-se ca pierdute. Se mai spunea că ele vor fi adunate de la boierii care ar fi fost partizanii voievodului omorît. De aceea, din cauza devotamentului voievodului Iskerlet-zade Nicolae faţă de Înalţul Devlet, boierii aceia şi-au zis că s-ar putea să se adeverească ştirea că acesta va depune eforturi pentru îndepărtarea şi pedepsirea boierilor haini. În felul acesta, boierii se fereau de voievod, iar voievodul de boieri.

De aceea, în clipa cînd, prin ocuparea Timişoarei, se părea că victoria va fi de partea austriecilor şi cînd boierii au aflat că (austriecii) doresc să se războne pe voievodul Ţării Româneşti, pentru motivele arătate mai sus, s-au înţeles atunci cu ei şi au pus la cale intrigă şi rătăcire, zicîndu-le: „Ostaşii numiţi din partea austriecilor trebuie să facă aşa şi aşa în duşmănia aceasta !”.

Localitatea numită Bucureşti fiind din trecut reşedinţa voievozilor Ţării Româneşti, toţi negustorii care mergeau să cumpere zaherea din Ţara Românească se opreau acolo. De asemenea, tot acolo aşteptau terminarea treburilor şi agalele care mergeau, cu unele treburi din partea Înalţului Devlet. Astfel, şi de astă dată, se găseau acolo foarte mulţi negustori musulmani, precum şi slujbaşi ai împărăţiei. După ce (austriecii) au îndrăznit să săvîrşescă fapta nenorocită ca toţi (negustorii şi slujbaşii) să bea din şerbetul cupei de martir ³¹, iar după ce au prădat şi au jefuit avuţiile şi proviziile lor, l-au luat pe voievodul mai sus arătat şi l-au dus gol-goluţ şi cu sufletul plin de jale.

²⁸ Constantin Brîncoveanu.

²⁹ *Kara-Eflak beyi*, în sensul de „Banul Olteniei”.

³⁰ Damad (Şehid) Ali paşa, mare vizir (1713—1716).

³¹ În sensul de: „i-au măcelărit”.

309

Au început să sosească din toate părțile arzumahzaruri precum că această nenorocire i-a înspăimîntat pe locuitorii din orașul Giurgiu, aflat în partea dinspre Țara Românească a Dunării, și că fuga acestora pe malul de dincoace a băgat groază și în rîndurile populației aflate în satele și orașele de pe malul Dunării, ca Rusciuc și altele. De aceea, ținîndu-se medjlis în palatul marelui vizir ^{31a}, cînd s-a discutat această situație, toți au spus, din toate părțile, cu țipete și strigăte: „Pentru moment, trebuie să fie numit în grabă un voievod în Țara Românească, iar pentru pază ținuturilor Dunării trebuie să fie desemnat și trimis un serdar cu un număr oarecare de oști. În felul acesta populația orașelor și ținuturilor aflate pe acolo să fie asigurată față de viclenia și înșelăciunea dușmanilor. Astfel, atacarea, pe neașteptate, a orașului București și prinderea unui om ca voievodul Țării Românești, stăpîn pe baste și puternic, provoacă pierderea încrederii în rîndurile celor aflați în alte ținuturi dunărene, iar dacă se va neglija paza și protecția lor, fără îndoială că atunci, de frica ocupației și de groaza morții și a sclaviei, ei își vor părăsi locurile și ținuturile lor“.

Toți au fost de părere că pentru domnia Țării Românești este potrivit fratele mai mic al voievodului Nicolae, cel captiv, Ianachi ³², care în momentul acela era dragomanul Divanului imperial. La Înaltul Divan pregătit în a șaptesprezecea zi a lunii mai sus arătate ³³, în seraiul mării-sale marelui vizir i s-a acordat mai sus arătatului dragoman domnia Țării Românești și, potrivit obiceiului, fiind îmbrăcat cu hilat și căciulă, i s-a dat firman să pornească cît mai devreme acolo unde era trimis.

SFATUL ÎN FAȚA PADIȘAHULUI PENTRU PAZĂ ȚINUTURILOR

310

(La cererea sultanului de a pleca personal, dacă va fi nevoie, pentru a încuraja pe cei din regiunile Dunării, cei de la Divan nu au fost de acord și au cerut ca expediția să aibă loc în anul următor. De asemenea, s-a discutat și despre han și despre problemele referitoare la expediția din trecut, adică la înfrîngerea de la Varadin, la pierderea Timișoarei, și s-au spus următoarele:)

311

Măria-sa hanul Kaplan Ghirai ³⁴, care este acum hanul ilustru, nu a reușit să facă nici o treabă în expedițiile împărătești care au avut loc de doi ani încoace. Îndeosebi în anul acesta, deși au fost emise atîtea firmane și hatt-i-humaiunuri ca să se atașeze în grabă la oastea împărătească, totuși el nu s-a grăbit să sosească nici înainte de înfrîngere și nici după înfrîngere și nu a venit la granița Țării Românești pînă ce Timișoara nu a intrat în mîinile ghiaurilor .. ^{34a}

315

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂ ZECI ȘI NOUĂ ³⁵

317

ACORDAREA SANGEACULUI SALONIC LUI DEFTERDAR ELHADJ-MEHMED PAȘA

După evenimentele petrecute la Varadin, oastea împărătească stătea, de nevoie, pe șesul Belgradului și aștepta să vadă cum se va sfîrși situația cetății Timișoarei.

^{31a} Hadji-Halil pașa, mare vizir (22 august 1716—26 august 1717).

³² Ioan Mavrocordat (1709—1716, dragoman) a devenit domn în decembrie 1716 (vezi în continuare).

³³ 17 zilhicce 1128 = 2 decembrie 1716.

³⁴ Kaplan Ghirai I (1707—1708; 1713—1716; 1730—1736).

^{34a} Timișoara a căzut la 20 octombrie 1716 (vezi mai sus).

³⁵ 1129 H. = 16 decembrie 1716—4 decembrie 1717.

«Mai departe se arată că, în timpul acestor evenimente se plănuia ca sigiliul de mare vizir să fie dat lui Defterdar Elhadj-Mehmed paşa, dar, după întoarcerea la Adrianopole, el a fost numit muhafiz la Salonic, mare vizir rămânând mai departe Halil paşa. Urmează apoi descrierea unor schimbări şi la Hotin».

322

PREGĂTIREA DE MUNIȚII ÎN OASTEA MAGHIARĂ

323

Fiind timpul potrivit să se pregătească muniții spre a pricinui austrie-cilor pagube din toate părțile, s-a răspândit știrea că s-a apropiat Rákóczi-oglu³⁶, care, mai înainte fiind craiul Ungariei, fugise în Franța din cauza neputinței de a se opune ghiaurilor austriece și care acum, pentru a se răzbuna pe ghiaurii austriece, pornise spre Curtea ocrotitoare a Înaltului Devlet, rugînd să fie protejat. Dat fiind faptul că neamul maghiar arată foarte mare interes și atașament pentru craiul arătat mai sus, se auzise că foarte mulți ostași din neamul acela fugiseră lîngă unul dintre generalii unguri numit Berceni³⁷, care se afla în ținuturile Țării Românești. Afară de faptul că acest lucru s-a auzit la Înalta Poartă, ei își luaseră și angajamentul de a depune toate sforțările pentru a se răzbuna pe austriece. De aceea pentru a atrage și a sprijini înclinația neamurilor din Transilvania și Ungaria spre partea ceastălaltă, s-a pus problema ca toate raiatele ungurești și transilvănene, fugite în număr atît de mare, să fie înscrise cu bacșiș și cu solde și, în felul acesta, să se formeze o oaste numeroasă cu cei amintiți mai sus. De cînd ghiaurii austriece au ocupat Transilvania, ei i-au îngrozit pe locuitorii de aici cu tirania lor continuă. De aceea ei erau mereu cuprinși de teama ca nu cumva această țară să nu treacă din nou, cu puțină străduință, în mîinile musulmanilor. Pentru aceasta, ei aveau grijă și luau măsuri să păzească țara mai sus pomenită mai mult chiar decît țara lor. De aceea, punînd ca oastea adunată de la unguri să fie dată pe seama unuia dintre viziri, pentru a porni în țara respectivă, spre a o cucerii și a o supune, s-a propus ca, în felul acesta, să se provoace pagube ghiaurilor austriece.

Astfel, potrivit angajamentului luat de generalul mai sus arătat, Berceni, a fost numit fostul bașbakikulu Abdi aga să arate că din partea Înaltului Devlet se cere înscrierea de ostași unguri și să aranjeze bacșișurile și soldele lor. Pentru aceasta, au fost scrise înaltele porunci necesare și s-a propus să i se predea pentru cheltuieli o sută zece poveri de aspri³⁸ din partea miriei ...

324

SFAȘ PENTRU DISCUTAREA SITUAȚIEI SERDARULUI DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Sosind scrisoarea trimisă la Înalta Poartă de către aga de ieniceri, viteazul vizir Husein paşa, care fusese numit serdar prin părțile Țării Românești, în ea se scria: „Dușmanul credinței fiind în localitatea numită Tîrgoviște³⁹, era nevoie de tunuri pentru a se putea merge asupra lui. Cînd am

³⁶ Francisc al II-lea Rákóczi.

³⁷ Berceni, Miklos (Nicholas) Bercsenyi (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 326, 340).

³⁸ 110 *hise akçe*. La începutul secolului al XVIII-lea o pungă (*hise*) conținea 50 000 de aspri (*akçe*).

³⁹ Tîrgoviște.

cerut tunuri de la muhaffzul de Brăila, acesta a refuzat să ne dea. Nu se poate merge asupra dușmanului legii dacă nu sînt tunuri și oști!". Cînd s-au aflat acestea, s-a ținut un sfat și s-a emis ilustru hatt-i humaiun măreț spre a se face arz la tronul măreț pentru a se vedea cum anume trebuie procedat în această privință. În a douăzeci și cincea zi a lunii mai sus arătate ⁴⁰, ținîndu-se un medjlis la seraiul mării-sale marelui vizir și, discutîndu-se starea și situația mai sus arătată, au spus și au hotărît: „La ce poate ajuta ca el să plece asupra dușmanului de la Tîrgoviște și să îndure în zadar greutatea cu o oaste neorganizată care, datorită nenorocirii dată de preafnaltul Allah, începînd cu primele lupte, a fost mereu înfrîntă din cauza lipsei de rezistență și a șovăielii. A merge asupra dușmanului cu ostași ai căror inimi sînt pline de teamă și spaimă și care au fost înfrînți în luptele de dinainte nu va avea alt rezultat—ferească Allah!—decît o nouă nenorocire. Se cuvine ca serdarul mai sus arătat să pună ordine, pe cît posibil, în armele necesare pentru paza acelor ținuturi, pentru ca dușmanul să nu le ia. Să ne abținem de la fapte ca: «dușmanul e în cutare loc, hai, să mergem asupra lui» și să ne lăsăm de gîndul de a-l ataca pe inamic cu oști puține și cu muniții reduse. Ar trebui să i se poruncească să se întoarcă înapoi și să organizeze oștile islamice, deoarece este o treabă importantă ca, încă de pe acum, ele să fie instruite și organizate, ca să putem, cu ajutorul lui Allah, să ne luăm revanșa de la dușmanul legii „...”

328 „... S-a raportat și s-a cerut învoire de la tronul împărațesc pentru întoarcerea în părțile Adrianopolei, așa cum s-a descris mai sus, a agăi de ieniceri, vizirul Husein pașa, care fusese numit serdar în părțile Țării Românești ...

<Se dă firman în acest sens>

337

SOȘIREA AGĂI DE IENICERI AI ÎNALTEI CURȚI,
VIZIRUL HUSEIN PAȘA, DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ LA ADRIANOPOL

338

Așa cum s-a descris mai înainte, un număr oarecare de ostași de-ai ghiaurilor austrieci, numiți catane, atacaseră Curtea, aflată în București, a voievodului Iskerlet-zade Nicolae ⁴¹, voievodul Țării Românești, și îl prinseră pe voievodul pomenit mai sus. Ei umblau fie pe la Tîrgoviște, fie în alte locuri din interiorul Țării Românești cu gîndul de a o ocupa. Pe de altă parte, și unele dintre raialele valahe afurisite se răscolaseră pe față. De aceea agaua ienicerilor Înaltei Curți, vizirul Husein pașa, fusese numit pentru a înlătura stricăciunile dușmanului, pentru a îndepărta răscoala din țară, precum și pentru a sprijini aranjarea treburilor noului voievod al Țării Românești, dar, neizbutind să facă nimic, se socotise potrivit ca el să se întoarcă iarăși în părțile Adrianopolei, dat fiind faptul că șederea lui în acele părți nu adusesese nici un folos. Astfel, i se dăduse firman să se înapoieze cu o zi mai devreme.

De aceea, străbătînd mîenzilurile, el a sosit, trecînd prin părțile Rusciucului, în orașul Adrianopole în ultima decadă a lunii rebi-ul-ahîr ⁴²..

⁴⁰ 25 muharrem 1129 = 9 ianuarie 1717.

⁴¹ Nicolae Mavrocordat.

⁴² Evahir rebi II 1129 = 3—12 aprilie 1717.

CREŞTEREA FLOTEI AUSTRIECILOR NENOROCIȚI, PE DUNĂRE

Deoarece ghiaurii austrieci au ocupat Timișoara, ei au scos pe fluviul Dunărea, ocolind prin râul Tisa, șaisprezece corăbii din flota lor nenorocită. Acestea luptându-se cu flota de la Dunăre, cu ajutorul lui Allah, toți ghiaurii aflați în vasele lor au fost trecuți prin sabie și nimiciți, iar toate cele șaisprezece vase arătate au căzut în mâinile (florei otomane). Capudanul lor, care a căzut prizonier, a fost trimis la Curtea împărătească. Cu această veste, populația credincioasă s-a bucurat...

SCHIMBĂREȘĂ VIZIRULUI HUSEIN PAȘA, AGAUA IENICERILOR ÎNALTEI CURȚI

Pe vremea marelui vizirat al fostului mare vizir, martirul și răposatul Köprülüzade Mustafa pașa ^{42a}, fusese trimis în Transilvania Cerkez-Ahmed pașa, răposatul, cu un număr oarecare de ostași tătari, ușor echipați și vânători de dușmani. De asemenea, dușmanii credinței trimiseseră în acea parte un număr oarecare de oști ghiare pentru apărare. Atunci, ceata afurisiților nenorociți fiind împărțiată și devastată, marele vizir cel amintit mai sus luase toată oastea și se întorsese spre Niș și Belgrad. Atunci, pentru a se putea lupta cu austriecii, se considerase potrivit să se treacă la pregătirea de oști împărătești mai puternice decât oastea ghiaură trimisă în Transilvania. De asemenea, dușmanii credinței fiind înfrinți în oricare parte se aflau, reușise cucerirea cetăților Niș și Belgrad. Astfel, se hotărâse să se trimită oaste în Transilvania, știindu-se că va aduce foloase mari.

De aceea, și de data aceasta, toți demnitarii împărăției au căzut de acord că, dacă s-ar numi și s-ar trimite acum în Transilvania un număr oarecare de oști, este în afară de orice îndoială că s-ar pricinui mari pierderi dușmanilor legii. Dar vizirul Husein pașa, care era agă de ieniceri, cu titlul de vizir, s-a opus categoric, zicînd: „Oastea care va merge în Transilvania de unde își va procura zahereaua?”

Deși auzise că și Cerkez-Ahmed pașa, care plecase în Transilvania cu atîtea și atîtea oști, umblase pe acolo nenumărate zile și găsisse zaherea și provizii din belșug și cu toate că nu putuse să dovedească îndîrjirea sa, totuși (Husein pașa) a insistat în îndărătnicia sa. Atunci padișahul și-a zis că „dacă se va întîmpla ca acesta să meargă la expediție, desigur că, neluîndu-l în seamă pe serdarul suprem Halil pașa, se va opune în toate chestiunile și se va apuca să facă așa cum va crede de cuviință”. De aceea a cerut să fie mazilit, iar rangul de agă de ieniceri a fost dat lui Mehmed aga, chehaia de oaste, care a fost îmbrăcat cu blană de samur în fața marelui vizir...

SOSIREA ȘTIRII DESPRE OCUPAREA ȘI ȘUPUNEREA PALĂNCII MEHADIA

Sosind la Poarta fericirii scrisori, prin silahdarul vizirului Cerkez-Mehmed pașa, valiul de Erzurum, care fusese numit pentru paza Porților de Fier, în ele se scriau: „În timp ce dușmanii credinței se pregăteau să repare, să întărească și să transforme într-un loc de ședere a oștilor mănăstirea aflată în localitatea cunoscută sub numele de trecătoarea Mehadia, de pe partea Țării Românești, aceasta a fost atacată prin surprindere de oastea islamică aflată la paza Orșovei și, producîndu-se ciocnire cu afurisiții nenorociți,

^{42a} A fost mare vizir între anii: 1689—1691.

au fost omorâți și nimiciți vreo câteva mii de ghiauri, iar cei scăpați de săbii au fugit apoi spre Timișoara. De asemenea, ei au fost urmăriți pînă în apropiere de <Caran> Sebeș și Lugoj, încît cei mai mulți dintre ei și-au primit pedeapsa”.

345 Făcînd cunoscută această situație și trimițînd căpeteniile lor, cu steagurile lor, silahdarul său a fost îmbrăcat cu hilat ...

350 TRIMITEREA VIZIRULUI REGEB PAȘA ÎN TRANSILVANIA

Trimiterea de oști asupra Transilvaniei pe vremea răposatului martir, marele vizir Köprülüzade Mustafa pașa, duse la cucerirea cetăților Niș și Belgrad, iar pe vremea viziratului răposatului Bîyıklî-Mustafa pașa ^{42b}, cînd dușmanii legii asediaseră cetatea Belgradului, pornirea vizirului mai sus arătat, cu toată oastea islamică, în părțile Transilvaniei îi silise pe ghiauri să renunțe la asedierea Belgradului.

De aceea în mintea padișahului stăruia gîndul că trimiterea de oști în Transilvania provoca spaimă printre ghiaurii austrieci. Afară de aceasta, atunci cînd valiul de Diarbekir, vizirul Regeb pașa, plecîndu-se în fața tronului împărătesc, ceruse să fie trimis în partea Transilvaniei, el a fost numit împotriva Transilvaniei cu vreo 30 000 de ostași aleși din diferite cete.

351 Deoarece însă dușmanii legii aveau să se străduiască la asediul Belgradului, vizirului mai sus arătat, Regeb pașa, care fusese trimis cu multă oaste aleasă spre Transilvania, i s-a expediat hatt-i-humaiun strașnic în sensul ca, în loc de a merge spre Transilvania, unde fusese trimis, să vină împreună cu cei vreo 30 000 de ostași aleși, aflați lîngă el, la Panciova, pe partea cealaltă a Dunării ^{42c}, și, ocupînd podul pe care dușmanii legii îl construiseră pentru transportul de zaherea și muniții în tabăra lor nenorocită, să depună eforturi spre a provoca pagube și a-i împrăștia pe afurisiții nenorociți. I s-a cerut să renunțe la gîndul de a pleca în Transilvania și, sosind cu o clipă mai devreme în partea Panciovei, vizirul Regeb pașa să-i înconjure din partea aceea pe dușmanii legii, în timp ce din partea cealaltă îi va înconjura serdarul suprem cu oastea islamică aflată lîngă el și, astfel, folosindu-se și de eforturile musulmanilor asediați în interiorul cetății Belgrad, să fie îngrădite, cu ajutorul lui Allah, persecuțiile și ocupațiile lor la granițele islamice. Acest hatt-i-humaiun fusese emis pentru vizirul mai sus arătat tot la cererea și la îndemnul său. Cu toate acestea, el, zicîndu-și că „cetatea Mehadia este o piedică serioasă pentru trecerea în partea Panciovei”, a pornit, spre a pierde vremea, la asediul mănăstirii de lîngă cetatea Mehadia, cucerind-o și supunînd-o cu ajutorul și străduințele lui Abdullah pașa, perceptorul (*muhasıl*) de Aidin aflat lîngă el, precum și a celorlalți ofițeri și emiri de oști. După aceea au fost trimise înalte porunci, unele după altele, zicîndu-se: „Deoarece a fost cucerită cetatea Mehadia, despre care făceai cunoscut că era o piedică în trecerea oștii și întrucît, în felul acesta, piedica a fost înlăturată, să te grăbești să ajungi cu o clipă mai devreme în părțile Panciovei”. Dar el a spus că „atît timp cît Noua Palancă ⁴³ nu va fi cucerită și supusă, nu va fi cu putință trecerea spre Panciova”, și, motivînd din nou, a început să-și petreacă timpul cu pregătirea de arme pentru cucerirea acelei palânci ...

^{42b} Mare vizir între anii: 1693—1694. (Se numea: Bozoklu Mustafa pașa).

^{42c} Socotind din nord spre sud.

⁴³ *Yeni-Palanka*.

SITUAȚIA TRAGICĂ A SERAŞCHERULUI DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ
VIZIRUL REGEB PAŞA

Dacă valiul de Diarbekir, vizirul Regeb paşa, așa cum s-a spus și mai înainte, s-ar fi străduit să ocupe podurile construite de dușmanii legii pe fluviul Dunărea, în părțile Panciovei, și ar fi depus eforturi pentru a provoca pagube și a-i împrăști pe afurisiții nenorociți, așa cum fusese însărcinat, și dacă, în zilele când oastea împărătească s-a ciocnit cu tabăra nenorocită, vizirul mai sus arătat ar fi venit, pe partea de dincolo a Panciovei, asupra podului inimicilor, era știut de toți că ghiaurii ar fi suferit mari pierderi. Afară de aceasta, tabăra nenorocită care asedia Belgradul se baza pe zahereaua, de prin părțile Timișoarei, iar rajalele Timișoarei, venind cu carele lor, erau nevoite să treacă peste podul de la Panciova.

De asemenea, în afară de prințul Kaplan Ghirai, cu peste 10 000 de ostași tătari, iuți ca vântul, lângă el mai erau 40 000 de ostași dintre akingiții și voluntarii aleși din Rumelia și Anatolia.

366 Îndeosebi, i se trimiseseră de la împărăție, prin serahori⁴⁴, de două ori hatt-i-humaiunuri speciale pentru ca el să ocupe podul de la Panciova. Totuși, din cauza delăsării lui prea mari, aducând pretexte față de părerile demnitarilor împărăției, el și-a petrecut vremea un timp la mănăstirea de la trecătoarea Mehadia, iar apoi a zăbovit pentru cucerirea și supunerea cetății Ieni-Palanka, zicând că aceasta este o piedică pentru trecerea oștii glorioase. În felul acesta, pierzând vremea, după cucerirea Mehadiei, el s-a dus asupra cetății Ieni-Palanka și se gindea să înceapă asedierea ei. Dar tocmai atunci dușmanii ocupau ținuturile aflate în împrejurimile palâncii numite Feth-ul-Islam, de pe malul Dunării, dinspre Belgrad. De aceea, aflând sigur de căderea Belgradului în mâinile dușmanilor legii, de asemenea, și prinșii din Ieni-Palanka întărind presupunerea lui, el l-a numit în avangarda oștii pe Abdullah paşa, perceptor de Aidin, care era unul dintre mirimiranii desemnați lângă el, și s-a întors repede și în grabă spre Orșova, tot pe drumul Mehadiei. De asemenea, nepoposind deloc la Mehadia, a pornit să treacă spre partea Vidinului. Atunci, vizirul Cerkez-Mehmed paşa, care se afla la apărarea Vidinului, l-a rugat foarte mult, zicându-i: „Dacă dumneavoastră, ca serascher, veți trece dincoace, de frica de a fi urmărit de dușmanii legii, atunci în această cetate nu va rămâne nici un om și, în felul acesta, cetatea va cădea în mâinile ghiaurilor“. Trecând totuși împreună cu toată oastea musulmană care se afla lângă el, și-a așezat cortul în fața Vidinului și a făcut cunoscut la Înalta Curte împărătească precum că: „De aici e cazul să mergem spre Niș“. Dar în momentul acela, auzind că sigiliul de mare vizir a fost dat măriei-sale Nișangi Mehmed paşa, a făcut cunoscut și a cerut „să se acorde și să se trimită două sute de pungi de aspri pentru aranjarea treburilor, pentru pază și apărare, precum și pentru ședere pe șesul Vidinului, căci e sigur că dușmanul legii va veni în aceste ținuturi“.

367 Trimiterea vizirului cel arătat mai sus ca serdar nu era în zadar, ci se baza pe părerea și măsurile unor oameni încercați, care participaseră lălatitea și atâtea expediții din trecut. Atunci când fostul mare vizir, răposatul Köprü-lüzade Mustafa paşa, voise să asedieze cetatea Niș, el se gândise să-l numească și să-l trimită în părțile Transilvaniei pe vizirul Cerkez-Ahmed paşa. Atunci,

⁴⁴ Serahor, în loc de *emir-i-ahor*, mirahor (rom. *imbrohlor*).

tabăra austriacă mergînd pentru eliberarea Transilvaniei, nu rămăsese oaste dușmană care să se opună ordiei împărătești. De aceea oastea islamică existentă asediase, fără dușmani, cetățile: Șarköy, Niș, Semendria și Belgrad și, cu ajutorul lui Allah, reușise cucerirea acestor cetăți. Cerkez-Ahmed pașa, răposatul, obținînd chiar victorie, îl prinsese pe afurisitul zis Heissler.

Dacă și Regeb pașa, în zilele cînd oastea islamică sosise lîngă Belgrad, s-ar fi arătat măcar o dată în fața dușmanului legii pe șesul Panciovei, așa cum fusese numit, era foarte probabil ca în noaptea aceea tabăra austriacă să fi fugit, cu ajutorul lui Allah. Dar, afară de faptul că nu s-a grăbit să meargă, el nu a stat la întoarcere nici măcar la Orșova, ci a trecut spre Vidin. Toate acestea au făcut ca acele ținuturi să cadă în mîinile dușmanului legii.

371

SOSIREA LUI RÁKÓCZI-OGLU ⁴⁵, CRAIUL TRANSILVANIEI,
LA ADRIANOPOL

Cînd răposatul martir, marele vizir Ali pașa ⁴⁶, se pregătise să meargă asupra austriecilor, el se gîndise să provoace pagube dușmanului legii și din altă parte. De aceea, pentru a pricinui pagube dușmanului legii, el se gîndise să-l atragă de partea sa pe Rákóczi-oglu, care, mai înainte de aceasta, fiind la crăia Transilvaniei, nu putuse să reziste în fața ghiaurilor austrieci, deveniți pacoste asupra țării mai sus arătate, și fugise în Franța.

El se gîndise, de asemenea, să-l numească pe cel pomenit mai sus crai în Transilvania și să-l ajute din partea Înalțului Devlet, cu scopul de a provoca stricăciuni dușmanului și din alte părți. De aceea <Ali pașa> îl adusese pe generalul <lui Rákóczi>, aflat în țara leșească ^{46a}, și-i acordase soldă și venituri. De asemenea, îl onorase și pe omul său cu numele de Papay Iani ⁴⁷, care era secretarul său particular. După aceea <Ali pașa> îl trimise pe secretarul mai sus arătat ca să-l aducă pe craiul acela la Înalta Poartă. Dar <Ali pașa> devenise martir în luptele de la Varadin, înainte de plecarea secretarului amintit mai sus.

După aceea, măria-sa marele vizir Halil pașa ^{47a}, care trecuse în locul lui <Ali pașa>, urmînd calea înaintașului său, îl trimisese pe secretarul acela în Franța. Apoi, gîndindu-se că „s-ar putea ca regele Franței să se opună în a-l trimite pe craiul mai sus arătat”, îl trimisese în Franța și pe Küçük-Bahri aga, care era unul dintre capugibașiii Înaltei Curți, iar el, personal, pornise spre dușmanul legii. Mai sus arătatul agă, mergînd în Franța, închiriasse o corabie cu 5 000 de guruși navlu și, după înfrîngerea de la Belgrad ^{47b}, îl adusese pe craiul amintit la Galipol.

372

Făcînd cunoscut aceasta la Curtea împărătească, craiul a fost dus pe uscat la Adrianopol și a fost așezat la menziful pregătit lîngă Mihal-Köprüsü. După aceea craiul a primit soldă îndestulată și a fost cinstit cu toate onorurile cuvenite.

⁴⁵ Francisc al II-lea Rákóczi.

⁴⁶ Damad (Şehid) Ali pașa, mare vizir (1713—1716).

^{46a} Este vorba de Miklos (Nicholas) Bercsényi.

⁴⁷ Vezi mai sus, nota 10.

^{47a} Fusese mare vizir între 22 august 1716—26 august 1717.

^{47b} La 16 august 1717.

378 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O ŞUTĂ TREIZECI⁴⁸382 EMITEREA ÎNALTEI PORUNCI PENTRU ÎNAPOIEREA ROBILOR (ESIR)
DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ

La întoarcerea din expediție, tătarii Crimeii și nogaii, care se aflau lângă măriia-sa ilustrul han, au cerut să se întoarcă la locurile lor și li s-a acordat învoire din partea Înaltului Devlet. S-a dat firman să fie eliberați robii capturați de neamul tătar de la raialele Țării Românești care nu se răsculaseră. Urma ca această treabă să se facă prin mijlocirea mării-sale hanul și a voievodului Țării Românești^{48a} și prin mijlocirea șeriatalui. De aceea au fost numiți imamul (*müvekkit*) Abdurrahman efendi din Hezargrad⁴⁹ și Ebussud-efendi, cadiaskerul mării-sale ilustrul han. Li s-a recomandat celor mai sus arătați să țină la București o înaltă adunare a șeriatalui.

<Urmează începerea convorbirilor pentru pacea de la Passarovitz>.

⁴⁸ 1130 H. = 5 decembrie 1717—23 noiembrie 1718.

^{48a} Ioan Mavrocordat (1716—1719).

⁴⁹ Hezargrad, Razgrad, oraș în sud-estul Bulgariei.

Volumul al V-lea (454 p.)

ÎNCHEIEREA PĂCII CU GHIAURII AUSTRIECI ȘI VENEȚIENI

20

<Oastea otomană pornește din nou spre Sofia, împotriva Austriei. Sfat la Poartă pentru pace sau război>.

22

... Pentru a-și acoperi vina în legătură cu căderea Timișoarei în mînile ghiaurilor, el¹ spusese cu glas și cu mîrîit de leu: „Nu se poate! Această hotărîre² nu este potrivită deloc! Atît timp cît Timișoara se află în mînile ghiaurilor, ce înseamnă să închei pace?“.

<Se arată mai departe că, în felul acesta, l-a oprit pe Mustafa pașa de a merge la austrieci pentru pace>.

26

... Măria-sa caimacamul³, cu minte de Aristotel, gîndindu-se drept și explicînd foloasele păcii, spusese: „Fie la lupta de la Varadin, fie la eliberarea Timișoarei, toți au văzut și au cunoscut gradul de străduință și de vitejie în luptă al ostașilor noștri. Acum credem că în anul următor ne vom întîlni cu dușmanii legii și vom lua înapoi cetatea Timișoara. Este clar însă că ele nu pot fi realizate cu astfel de oști. Mă tem ca mai tîrziu să nu avem pierderi și mai mari. Ar fi mai potrivit ca, acceptînd, cel puțin, atîtea îndatoriri, să rînduim oastea, să întărim tezaurul, iar pînă la pregătirea armelor de luptă să se amîne pe altă dată chestiunea războiului și a răzbunării“. În felul acesta el îndemnase pe demnitarii împărăției la încheierea păcii cu orice preț...

<Convingerea marelui vizir Halil pașa în privința foloaselor păcii. El se afla lângă Belgrad>.

Așa cum s-a arătat mai sus, cu scopul de a se încerca oastea, se spusese astfel:

„Dacă nu s-ar fi pornit anul trecut la încheierea păcii, oastea islamică nu ar fi suferit o astfel de înfrîngere în fața Belgradului și nici nu ar fi căzut în mînile dușmanilor o cetate ca Belgradul. Dar unii dintre demnitarii împărăției se îndrîjiseră în părerile lor proprii, iar cîțiva nepricepuți au afirmat că înfrîngerea de la lupta de la Varadin s-ar datora supărării armatei pe Ali pașa. Ei nu putuseră să salveze Timișoara de asediul dușmanilor și nu putuseră s-o apere. După ocupare, zicînd:

„Ce ar însemna pacea pînă ce Timișoara nu va fi eliberată din mînile ghiaurilor?“

¹ Marele vizir Halil pașa (22 august 1716—26 august 1717).

² Încheierea păcii.

³ Mai tîrziu mare vizir: Damad-Ibrahim pașa (9 mai 1718—1730). De la 26 august 1717 și pînă la 9 mai 1718 mare vizir a fost Mehmed pașa.

paşa) și de aceea se întâmplaseră atât înfrângerea totală din fața Belgradului, cât și aceea că o cetate întărită ca Belgradul căzuse imediat în mâinile ghiaurilor ...

30 În ziua de 18 a ilustrei luni zilhidje⁴, serdarul suprem, măria-sa Mehmed paşa, i-a chemat în cortul său⁵ și, după ce au discutat între ei, a început să le spună motivul invitării lor, zicându-le: „V-am numit împuterniciți din partea Înalțului Devlet pentru convorbirile care se vor duce în vederea încheierii păcii cu cezarul Austriei^{6a}, așa cum a fost mai înainte. Să depuneți străduințe și să luptați pentru luarea înapoi a Timișoarei și Belgradului. Să nu dați nici un răspuns categoric pînă ce nu veți face cunoscută Înalțului Devlet fiecare chestiune și pînă ce nu veți cere aprobarea împărăției. Voi veți sta aici și veți proceda, de acum înainte, potrivit poruncilor pe care le veți primi de la Înalta Poartă.

<Schimburi de scrisori între cele două părți>.

33 „În a șaisprezecea zi a lunii rebi-ul-evvel⁶ sosise o scrisoare de la primul ministru (*başvekil*), adresată marelui vizir. Armistițiul de mai înainte, atribuit lui Mustafa paşa, nu era recunoscut și acceptat de Înalțul Devlet ca bază de discuții pentru pace. Ca răspuns la această aluzie, el scria că nu se poate trece la discutarea altor clauze ale păcii pînă ce nu se vor definitiva clauzele principale și alte premise îndoielnice ale păcii, precum și pînă ce nu se va realiza pacea cu Republica venețiană. De asemenea, el mai scria că din partea cezarului au fost numiți ca delegați sfetnicii: groful numit Virmond⁷, precum și Mihail Thalmann⁸. El cerea, de asemenea, ca delegații Înalțului Devlet să stea în firgul Cladova, aflat mai jos de Orșova, iar delegații cezarului să șadă în partea Țării Românești în localitatea Cerneț⁹, aflată pe partea cealaltă a Dunării și pe partea de dincoace a Oltului. El mai scria că, așa cum a fost la Carlowitz, să se construiască, cu sprijinul ambelor părți, o clădire pe insula aflată pe fluviul Dunărea. De asemenea, mai cerea că, între cezar, craiul leșesc și Republica venețiană existînd înțelegere pentru război și pace, e necesar să vină și să participe la discuții și solul Republicii venețiene. Totodată mai scria că împuternicitul principal al cezarului aflîndu-se la distanță mare, să se înceapă tratativele cu împuternicitul al doilea, Mihail Thalmann, care se afla la Belgrad, găsindu-se potrivit să se întrunească cu toții la mijlocul lunii martie pentru discutarea păcii.

34 De asemenea, s-a scris și s-a trimis o scrisoare și din partea marelui vizir, adresată primului ministru <austriac>, cuprinzînd aceea că s-a dat firman să fie prezent la discuții și voievodul Ianaki¹⁰, voievodul Țării Românești. De asemenea, s-a predat în mâinile delegaților actul de împuternicire cu care se vor prezenta din partea Înalțului Devlet.

În actul de împuternicire era scris astfel: „... Cu ajutorul lui Allah, cetățile Timișoara și Belgrad, care au intrat în mâinile ghiaurilor, să fie stă-

⁴ 18 zilhicce 1129 = 23 noiembrie 1717.

⁵ Pe Ibrahim aga și pe Mehmed efendi, zis Yirmisekiz efendi, care urmau să fie trimiși pentru tratative de pace cu imperialii,

^{6a} Carol al VI-lea (1711—1740).

⁶ 16 rebi I 1130 = 17 februarie 1718.

⁷ Hugo Damianus, conte de Virmond (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 341).

⁸ Mihail Thalmann, rezident la Poartă (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 338, 341).

⁹ *Djerbeneș*. La Hammer apare Cornez (*op. cit.*, vol. XIII, p. 341).

¹⁰ *Ianaki*, Ioan Mavrocordat (1716—1719).

pînite din nou de către Înalțul Devlet, așa cum au fost stăpînite în trecut. Dacă nu se poate ca cele două cetăți să fie luate înapoi dintr-odată, atunci Timișoara să fie părăsită pentru moment, iar cetatea Belgrad să fie înapoiată Înalțului Devlet, așa cum a fost în trecut. Dacă nu va fi posibil ca Belgradul să fie luat într-un fel oarecare, de către noi, atunci, pînă la sfîrșitul termenului păcii încheiate la Carlowitz, să se renunțe la luptă între cele două părți și să se interzică măcelul, iar pacea să se încheie astfel ca oștile să nu fie retrase și să nu se conteste granițele.

36 <Prim-secretarul consulului Angliei la Constantinopol, care plecase spre Viena, scria: >

38 „Mi se pare că, dacă Înalțul Devlet va arăta intereș pentru pace, oastea austriacă nu va porni la nici o acțiune. Oastea pedestră (a austriecilor) este gata să se pună în mișcare, dar cavaleria nu poate porni repede din cauza lipsei de nutreț și ființe. Cei mai mulți dintre ei se află în Ungaria, în regiunile Timișoarei, iar alții sînt la iernat. La Belgrad se află yreo mie de apărători“...

42-43 ... Defterdarul Mustafa pașă, fostul apărător de Novobrodó¹¹, care fusese însărcinat să vină la Niș, în vederea supravegherii discuțiilor, ajungînd la Niș în a doua zi a lunii djemazi-ul-evvel¹², împuterniciții¹³ plecaseră cu trei zile înainte spre locul unde urmau să se poarte discuțiile. Vizirul mai sus arătat avînd cîteva clauze de propus cu privire la discuții și devenind necesar ca ele să fie exprimate în scris, a întocmit o scrisoare, zicîndu-le: „Cu ajutorul lui Allah, să discutați cum trebuie cu solul olandez și cu voievodul Țării Românești. În discutarea clauzelor păcii să susțineți mai cu tărie față de delegații austrieci interzicerea luptelor în toate serhaturile. După ce, potrivit obiceiului, veți face schimb de documente, să faceți cunoscut în partea noastră cum ați hotărît și cum ați aranjat chestiunea felului cum vor fi discutate celelalte articole...“.

47 COPIA (SURET) ACTULUI IMPERIAL DE ÎMPUTERNICIRE

<Acest act este un firman imperial prin care delegații otomani sînt învoiți să încheie pace cu austriecii la Passarowitz¹⁴>.

49 Delegații austrieci s-au opus în privința participării la medjlisul de tratative a voievodului Țării Românești, voievodul Ianaki¹⁵, care venise cu cîteva zile înainte la Passarowitz, fiind desemnat împreună cu împuterniciții Înalțului Devlet. Ei au zis: „De vreme ce voievodul mai sus arătat nu a fost numit să participe la discuții în calitate de împuternicit din partea Înalțului Devlet, nu este cu puțință ca el să stea la medjlisul de convorbiri întocmai ca delegații. Dar, dacă, stînd în picioare, va face pe dragomanul, la aceasta nu ne opunem“. Ei au arătat obiecție întocmai ca și delegații Înalțului Devlet care, mai înainte, la pacea încheiată la Carlovitz, se împotraviseră în privința participării la tratative a unui om de încredere al cesarului, care fusese însărcinat să participe împreună cu delegații austrieci. Se socoti că dacă voievodul amintit mai sus, care este posesorul unui titlu cu două tuiuri, va sta în picioare și va face pe talmaciul, aceasta va însemna desconsiderarea lui în fața celor de o seamă cu el.

¹¹ Nevaberde.

¹² 2 cemazi I 1130 = 3 aprilie 1718.

¹³ Murahhas efendiler.

¹⁴ Pojorofđja (Pojorofca).

¹⁵ Ianaki, Ioan Mavrocordat (1716—1719).

De aceea se consideră potrivit ca el să nu participe la discuții, iar la serviciul de tâlmaciu să fie numit secretarul său particular, care este un om de încredere și capabil să conducă discuția și să vorbească limba creștinească.

<Urmează descrierea desfășurării discuțiilor și încheierea păcii de la Passarowitz>.

56 SCRISOAREA IMPERIALĂ (HATT-I-HÜMÂYUN) DIN PARTEA
PADIŞAHULUI CU PRIVIRE LA ACCEPTAREA CLAUZELOR PĂCII,
ÎN URMA ACTULUI DAT DE CEZARUL AUSTRIEI

57 <Titulatura sultanului Ahmed> ... stăpînul, îndeosebi, al ținuturilor
tătărești, al Dești-Kîpceacului, al vilaietului Caffa și al tuturor neamurilor
aflate în acele regiuni, al ținutului Bosniei, al Țării Românești și Moldovei
și multor altor țări și ținuturi care nu pot fi descrise și calificate ...

59 ... După cîteva convorbiri și discuții, în acest an 1130, în a douăzeci
și doua zi a lunii şaban cel mare¹⁶, delegații celor două părți s-au înțeles
asupra a treizeci de articole și au încheiat pace pe termen de douăzeci și patru
de ani ...

60 *Articolul 7.* Vilaietele Moldovei și Țării Românești se mărginesc într-o
parte cu țara leșească și într-altă parte cu Transilvania. Încă din trecut, ele
se mărginesc și se învecinează prin munții aflați între ele¹⁷. Să se respecte, ca și
mai înainte, vechile lor hotare și să nu se treacă deloc nici dincolo și nici
dincoace. Ținutul de dincolo de Olt, din Țara Românească, împreună cu cetatea
Timișoarei, aflîndu-se sub stăpînirea și ocupația împăratului roman, să rămînă
în stăpînirea și sub ocupația lui, potrivit înțelegerii asupra „stării de fapt”¹⁸
care a fost luată ca bază. Partea răsăriteană a rîului mai sus arătat se află
în stăpînirea Înalțului Devlet, iar partea apuseană se găsește sub ocupația
și în posesia împăratului roman. Pînă la vărsarea în fluviul Dunărea a rîului
Olt, care izvorăște din părțile Transilvaniei, iar de aci încolo fluviul Dunărea,
pînă la locul unde, înainte de a se ajunge la Orșova, apa Timoc, de pe partea
cealaltă, se unește cu Dunărea, aceste ape să fie hotare. Așa cum s-a procedat
mai înainte la rîul Mureș, raialele ambelor părți să se folosească de ele în comun
pentru adăpatul vitelor și pentru pescuit și pentru altele și să se folosească
de ele deopotrivă. Din partea Transilvaniei să circule în liniște pe apa Olt,
spre Dunăre, vasele mari fie ale austriecilor, fie ale raialelor. Corăbiile de
pescuit ale raialelor Țării Românești, precum și alte bărci ale acestora să
lucreze fără piedici.

61 Prin înțelegerea și mijlocirea căpeteniilor de la hotare, morile de apă
să fie repartizate la locuri potrivite, ca să nu stingherească trecerea vaselor
de negoț și, în felul acesta, să se arate înțelegere dintr-o parte și alta. Unii
dintre boierii și dintre alte raiale cu stare mijlocie din vilaietul Țării Româ-
nești, aflat în stăpînirea Înalțului Devlet, se duseseră, în zilele de răscoală,
în partea cezarului. Potrivit acestui tratat de pace, cei amintiți mai sus să
vină din nou la vechile lor locuințe și, stînd liniștiți, să-și ia în stăpînirea
lor avuțiile și pămînturile întocmai ca și ceilalți boieri ...

¹⁶ 22 şaban 1130 = 23 iulie 1718.

¹⁷ Între Polonia și Transilvania, de o parte, și Țara Românească și Moldova, de altă parte.

¹⁸ *Hâle-ul-kavlehu.*

65 *Articolul 12.* Toți prizonierii de mirie, care au fost prinși de ambele părți, atât în timpul războaielor și luptelor din trecut, cât și în timpul acestui război, și care se află în închisorile de belic, speră să se salveze în cinstea acestei păci sfinte. Pe de altă parte, rămânerea prizonierilor, de azi înainte, în suferință nu se cuvine sentimentului de generozitate, precum și bunăvoinței împărătești a padișahului. De aceea ei să fie eliberați cu toții, de ambele părți, potrivit vechiului obicei, pînă-n termen de șazeci de zile de la data actului de pace.

Indeosebi Iskerlet-zade Nicolae¹⁸, care se afla închis în cetățile din Transilvania, împreună cu fiii și suita sa, să fie schimbat cu baronul de Astin¹⁹ și cu baronul de Betraș²⁰, care se află închiși la Iedi-Kule din Istanbul, împreună cu oamenii aflați lângă ei. Pînă-n termen de treizeci și una de zile de la data tratatului de pace ei să fie eliberați și schimbați la hotarul Țării Românești...

66 *Articolul 15.* Pentru a nu prejudicia liniștea și bunăstarea raialelor aflate la graniță, Rákóczi, Bercsényi (*Percini*), Esterhazi, Anton Forgacs, Vayi Adam, Czaky (*çaki*)²¹ și alți unguri care, în timpul luptelor, renunțînd la supunere față de împăratul roman, au intrat și s-au refugiat în Înaltul Devlet, să fie așezați, după cum se cere, într-un colț al Imperiului otoman, departe de hotare, iar familiilor lor să li se dea învoire ca, venind lângă soții lor, să stea împreună cu ei la locurile indicate.

72 ... Scris în prima decadă a lunii ramazan cel binecuvîntat, anul 1130²².

SURETUL ACTULUI ÎMPĂRĂTESC ADRESAT CEZARULUI
ÎN URMA ÎNCHEIERII TRATATULUI DE COMERȚ ÎNTRE
IMPERIUL OTOMAN ȘI AUSTRIA

73 ... Potrivit tratatului de pace încheiat în a douăzecișidoua și a lunii șaban cel măreț din anul 1130²³, s-au întîlnit²⁴ într-un loc din apropierea orașului Passarowitz și, după multe adunări și tratative, s-au hotărît asupra a douăzeci de articole, le-au întocmit și au făcut schimb de acte spre a fi respectate de ambele părți ...

74 *Articolul doi.* Vasele comerciale ale celor două părți să circule și să facă comerț pe fluviul Dunărea, fără piedici. Negustorii cezarului mai sus arătat să scoată la Vidin, Rusciuc și în alte părți mărfurile și lucrurile aduse de ei pe fluviul Dunărea și să aibă voie să le transporte în locurile dorite de ei, încercîndu-le în căruțe cu chirie obișnuită. Dat fiind faptul că vasele de Dunăre ale negustorilor împăratului roman nu au voie să iasă în Marea Neagră, ele să meargă pe fluviul Dunărea la Brăila, Isaccea, Chilia și la alte schele în care se află șăici și corăbii. Acolo să-și scoată lucrurile și mărfurile lor și, încercîndu-le cu navlu în corăbiile negustorești care circulă pe Marea Neagră, ei să nu fie împiedicați de a merge și de a face negoț la Istanbul, în Crimeea, la Trapezund (*Trabzon*), la Sinop, precum și la alte schele din Marea Neagră, unde se vînd mărfurile lor la prețul curent ...

82 ... Scris în prima decadă a lunii ramazan cel binecuvîntat, anul 1130²⁵.

¹⁸ Nicolae Mavrocordat, după capturarea lui de către imperiali, în noiembrie 1716.

¹⁹ Astin, Stein (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 353).

²⁰ Betraș, Petraș (*Ibidem*).

²¹ Czaky Mihail (pentru toți aceștia cf. și Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 346).

²² *Evail ramazan 1130* = 29 iulie—7 august 1718.

²³ *22 șaban 1130* = 23 iulie 1718.

²⁴ Delegații Porții otomane și Austriei.

²⁵ *Evail ramazan 1130* = 29 iulie—7 august 1718.

119 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI UNU²⁷

121 PREGĂTIREA SOLDELOR PENTRU OȘȚILE DIN CEȚATEA HOTIN

Muhafizul de Hotin, Mirza-Mehmed paşa, a făcut cunoscut că soldele pe anul 1129²⁷ ale ostaşilor pedestraşi şi cavaleri locali, aflaţi la paza Hotinului, care le fuseseră repartizate (*havale*) din tributul (*cizye*) Țării Româneşti şi Moldovei, nu le-au sosit încă ostaşilor amintiţi mai sus. De asemenea, el mai arăta că voievodul Moldovei, care primisea firman să le transporte zaherele din schela Galaţi (*Kalas*), a transportat o parte din ele, dar neglijează transportarea restului zaherelei şi că, de aceea, până la procurarea, dintr-o parte oarecare, şi aducerea zaherelei necesare ostaşilor arătaţi mai sus pentru anul 1131²⁸, să li se dea 10 000 de guruşi pentru a cumpăra o cantitate barecare de zaherea. De aceea s-a emis şi s-a trimis înalt firman straşnic lui Mihail²⁹, voievodul Moldovei, în sensul ca, din suma de 40 617¹/₂ de guruşi, care fusese repartizată mai înainte, din tributul Moldovei, drept soldă pentru ostaşii mai sus arătaţi, 27 255¹/₂ de guruşi să se dea în grabă, din banii strânşi, iar restul de 14 362 de guruşi³⁰, de asemenea, să fie predat cu o clipă mai devreme. S-a mai poruncit ca şi celelalte zaherele, care urmau să fie transportate din Galaţi, să fie cărate cât mai repede.

122 De asemenea, şi voievodul Ianaki³¹, voievodul Țării Româneşti, a fost sfătuit şi avertizat să predea celor care fuseseră desemnaţi cu primirea sumei de 41 000 de guruşi, banii de soldă, făcută *havalea* din Țara Românească. De asemenea, au fost sfătuiţi şi avertizaţi drastic cu ilustre porunci şi mubaşirii care fuseseră însărcinaţi cu transportarea zaherelei mai sus arătate, precum şi cu procurarea banilor de solde, ca să se ferească de nepăsare ...

175 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI DOI³²199 PORNIREA LUI RÁKÓCZI-UGLU LA TEKIRDAG³³ PENTRU A ÎNCUI ACOLO

În timpul discuţiilor care s-au purtat la Passarowitz pentru încheierea păcii între Înaltul Devlet şi cezarul Austriei, delegaţii austriei ceruseră ca Rákóczi-oglu, despre care s-a vorbit în mod amănunţit mai înainte, să fie legat şi predat în mâinile austrieilor, duşmanii săi de moarte. Ei se îndrăziseră zicînd că „atît timp cît Înaltul Devlet va arăta nepăsare în această privinţă, nu poate fi încheiată pacea cu Austria“. Atunci, delegaţii Înaltului Devlet au arătat că craiul cel pomenit mai sus fiind oaspetele Înaltului Devlet, nu e cu putinţă ca el să fie predat în mâinile duşmanilor săi nu numai legat în lanţuri, dar nici cu cinste sau cu onoare ...

²⁷ 1131 H. = 24 noiembrie 1718—13 noiembrie 1719.

²⁸ 1129 H. = 16 decembrie 1716—4 decembrie 1717.

²⁹ 1131 H. = 24 noiembrie 1718—13 noiembrie 1719.

³⁰ Mihail Racoviţă.

³¹ Totalul este calculat greşit.

³² Ioan Mavrocordat.

³³ 1132 H. = 14 noiembrie 1719—1 noiembrie 1720.

³⁴ *Tekirdag*, localitate în Turcia europeană.

274 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ȘI TREI ³⁴

280

CERCETAREA SERDENGHECIIILOR

Așa cum s-a descris mai sus, atunci când, în anul o mie o sută douăzeci și opt ³⁵, ghiaurii austrieci asediaseră cetatea Timișoarei, oastea împărătească, în timpul întoarcerii cu înfrângere de la Varadin, își întinsese corturile, cu uimire, pe șesul Belgradului. Prin moartea serdarului suprem ³⁶, vizirul Defterdar Elhadj-Mehmed pașa devenise pe atunci supraveghetorul treburilor. El ceruse ca, pentru ajutorarea Timișoarei, să fie trimiși un număr oarecare de serdenghecitii, de silahdari și de spahii. În expedițiile anterioare, ori de câte ori se recrutau astfel de serdenghecitii, se obișnuia să li se acorde solde mărite (*terakki*), cu scopul de a se obține ceva din misiunea lor. Dacă îndeplinirea acelei misiuni era grea, atunci se obișnuia ca ei ³⁷ să fie solicitați la alte servicii pînă la sf. Dumitru ³⁸.

281

De astă dată ³⁹, cu scopul de a merge la Timișoara, fuseseră înscriși 1 000 de ostași spahii și silahdari viteji, acordîndu-se fiecărui ostaș cîte 25 de guruși bacșiș și cîte 15 aspri soldă mărită și, așa cum s-a amintit mai sus, fuseseră îndreptați și trimiși spre Timișoara. Nu numai că ei nu intraseră în cetatea Timișoara, dar nici nu se luptaseră cum trebuie cu tabăra ghiaurilor, care asedia cetatea, și se întorseseră numaidecît spre Belgrad.

<Urmează descrierea răscoalei acestor serdenghecitii, după care se face o nouă reglementare a acordării de solde mărite>.

³⁴ 1133 H. = 2 noiembrie 1720—21 octombrie 1721.

³⁵ 1128 H. = 27 decembrie 1715—15 decembrie 1716.

³⁶ Ali pașa, mare vizir, a căzut în lupta de la Varadin la 5 august 1716.

³⁷ Ostașii voluntari de sacrificiu ziși serdenghecitii (*serdengheçî*).

³⁸ *Râz-ı Kasım*.

³⁹ În anul 1128 H. (vezi nota 35 și nota 36).

KŪCIŪK-CELEBIZADE ISMAIL AŞİM EFENDI

Aşım efendi este fiul lui Kūciūk-Celebi Mehmed, fost reis efendi (m.1706). De aici și numele său de Kūciūk-Celebizade sau, mai simplu, Celebizade. El s-a născut la Istanbul, probabil, în jurul anului 1685.

Celebizade a ocupat diferite funcții în ierarhia Porții. Astfel, între anii 1708—1732 a fost dascăl (*mūderris*) prin diverse instituții cărțurărești din Istanbul, iar apoi a devenit judecător (*kadı*). Ca atare, în 1732 îl găsim cadiu de Yenişehir (din Anatolia), în 1738/39 (1152 H.) cadiu de Bursa, apoi de Medina (1744), iar în 1748 cadiu de Istanbul. Deși a stat o vreme mazil, Celebizade a ocupat totuși mai târziu și funcția de kadiasker de Rumelia, reușind să dețină, spre sfârșitul vieții sale, chiar și titlul de șeih-ul-islam (1759), cel mai înalt rang în ierarhia ecleziastică mahomedană. Celebizade a murit la Istanbul la 15 februarie 1760 (28 cemazi II 1173), după ce a stat ca șeih-ul-islam timp de opt luni.

Celebizade a fost renumit atât pentru bogăția cunoștințelor sale în domeniul jurisprudenței musulmane, cât și pentru talentul său poetic.

Fiind desemnat în anul 1723 (1135 H.) cronicar oficial (*vak'anüvis*) în locul lui Mehmed Rașid, Celebizade a rămas cunoscut în istoriografia otomană printr-o cronică intitulată: *Tarih-i Küçük-çelebizade*. De fapt, el a continuat opera lui Rașid, descriind evenimentele cu începere de la 3 iulie 1722 (8 zilka'de 1134), respectiv, de unde rămăsese predecesorul său, și până la 29 iulie 1729 (3 muharrem 1142). De aceea opera sa este în general considerată ca o „Anexă la Cronica lui Rașid”, numită „Zeyl-i Rașid” mai ales că ele se confundă și din punctul de vedere al stilului în care au fost redactate.

Deși la urcarea pe tron a sultanului Mahmud I (1730=1143 H.), Celebizade deținea încă funcția de *vak'anüvis*, el nu a apucat totuși să descrie faptele până la zi și, întrucât nici urmașul său nu a reluat, din anumite considerente, relatările din punctul lăsat de Celebizade, au rămas, în felul acesta, descoperite, în analele istoriografiei otomane, evenimentele anului Hegirei 1142 (27 iulie 1729 — 16 iulie 1730)¹.

¹ Cf. M. Arif, *Silsile-i vuku'at-ı Devlet-i aliye'de zaft edilmeyen 1142 senesi hâdisatı* (Evenimentele din anul 1142 (1729—1730) rămase nedescrise în analele otomane), în „T.O.E.M.”, vol. I, nr. 1 (1910), p. 53 și urm.

Referindu-se la o perioadă de relativă liniște din istoria Imperiului otoman, informațiile date de Celebizade despre țările române apar relativ puține față de alți cronicari.

Cronica lui Celebizade a fost editată la Istanbul în 1741 (1153 H.) și în 1865 (1282 H.) într-un volum separat. Cea de a doua ediție a stat la baza extraselor alăturate.

În domeniul literaturii, Celebizade a scris și o colecție de versuri (*Divan*), în care îi elogiază pe sultanii vremii sale: Ahmed al III-lea (1703—1730) și Mahmud I (1730—1754). El a făcut și unele traduceri din limbile arabă și persană în limba turcă. Astfel, sub titlul *Adjâr-ül-letâif* (Anecdote ciudate), a tradus jurnalul de călătorie în China al unui oarecare Hodja-Gfyaseddin Nakkași, care călătorise prin Asia timp de peste doi ani, fiind trimis în solie pe la anul 1419 (822 H.) de hanul Șah-Ruh, fiul și urmașul lui Timurlenk. Celebizade a tradus din persană și o altă operă, tot despre China, intitulată: *Tarih-i nevadir Çin-i-Maçin* (Istoria rară a Chinei și Indochinei), scrisă pe vremea domniei sultanului Murad al III-lea (1574—1595).

BIBLIOGRAFIE:

- Q.T.M.*, p. 45—46; *O.M.*, vol. III, p. 43—45; *E.I.*, I (1908), p. 853; *G.O.W* p. 293—294; Gibb, *History of the Ottoman Poetry*, IV, p. 74; *I.A.*, vol. III 1945, p. 370—375.

TARII

Istanbul, 1865 (1282 H.), 24 + 625 p.

9 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ TREIZECI ȘI CINCI¹

13 <Sosirea știrii despre moartea vizirului Abdi pașa, muhafiz de Hotin, la 3 safer 1135², și numirea lui Mustafa pașa, chehaiaua fostului serascher de Babadag, în eialetul Oeacov (Ozu), Iusuf pașa, Reamintirea luptelor de la Zenta și Timișoara>.

72 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ȘI ȘASE³

95 SCHIMBAREA POSTURILOR UNOR VIZIRI MARI

Măria-sa vizirul Sirke-Osman pașa, mutasarrif de Canée (*Hanya*), a fost numit muhafiz la cetatea Vidinului, dându-i-se și sangeacurile Nicopole și Tîrhala, iar muhafzul de Vidin, vizirul Benli-Mustafa pașa, a fost numit serascher asupra oștilor și spahiilor din cetatea Oeacov, precum și peste întregul eialet Oeacov ...

178 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ȘI ȘAPTE⁴

276 Căsătoria prințesei Ayşe-Sultan cu vizirul Mustafa pașa, valiu de Hotin, fost chehaia al marelui vizir Iusuf pașa⁵ ...

289 RĂSCOALA ȘI FUGA LUI DJANTEMIR, UNUL DINTRE EMIRII <TRIBULUI> ȘIRIN DIN CRIMEEA

<Hanul și tătarii-au jurat să nu-i primească printre ei pe Djantemir și pe partizanii lui. Ei au făcut cunoscută la Poartă hotărîrea lor, cerind ca Djantemir și oamenii săi să fie prinși>.

290 De aceea, pentru ca <Djantemir> să fie prins acolo unde se află și să fie prezentat la Înalta Poartă, s-au trimis în grabă înalte porunci adresate în acest sens muhafzilor de Azov (*Azak*), de Cetatea Nouă⁶ și de Oeacov și de Bender, precum și cadiilor și căpeteniilor militare și demnitarilor de vilaiete de la locurile de trecere; Chilia, Babadag, Caffa, Odesa (*Acu*), Akkerman, Isaccea, Ismail, Brăila (*Ibrail*) și Taman ...

¹ 1135 H. = 12 octombrie 1722—30 septembrie 1723.

² 3 safer 1135 H. = 13 noiembrie 1722.

³ 1136 H. = 1 octombrie 1723—19 septembrie 1724.

⁴ 1137 H. = 20 septembrie 1724—8 septembrie 1725.

⁵ Iusuf pașa, mare vizir (13 noiembrie 1711—12 noiembrie 1712).

⁶ În text: *Ka' a-i-Cedid*; forma arabă a denumirii: *Yeni-Kale*.

293 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ȘI OPT⁷**

299 <Comandanții din Oeacov, Caffa, Kilburun ș.a. primesc alte porunci, în sensul de a nu se amesteca în treburile tătarilor>.

300 **NUMIREA ILUSTRULUI HAN PENTRU ÎNDEPĂRTAREA RĂSCOALEI
LUI DJANTEMIR ȘI A PRINȚULUI BAHT GHIRAI**

301 <Această chestiune se lasă pe seama hanului Mengli Ghirai al II-lea>.

... Se dăduse firman, pe la sfârșitul lunii mai sus arătate⁸, ca prințul Adil Ghirai să depună eforturi ca să-i scoată, cu o zi mai devreme, pe tătari din Bugeac și apoi, mergînd lîngă măriia-sa hanul, să procedeze potrivit părerilor sale. De asemenea, și muhafizii de Azov și de İeni-Kale și de Oeacov și de Bender au fost desemnați să urmeze părerile și măsurile mării-sale hanului și să depună sforțări pentru îndeplinirea celor semnalate de mării-sa hanul ...

370 **SCHIMBAREA POSTURILOR UNOR VIZIRI MARI ...**379 ... În a 24-a zi a binecuvîntatului ramazan⁹, vizirul Benli-Mustafa pașa, care era mutasarrıf ul eialetului Oeacov, a fost mutat în eialetul Trapezund (*Trabzon*), cu condiția de a păzi și cetatea Azov, iar înaintașul său, Kara-Mustafa pașa, a fost mutat în eialetul Oeacov, cu condiția de a păzi cetatea respectivă ...403 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ȘI NOUĂ¹⁰**409 **MAZILIREA LUI MIHAIL¹¹, VOIEVODUL MOLDOVEI,
ȘI NUMIREA LUI ISKERLET-ZADE¹², DRAGOMANUL DIVANULUI IMPERIAL**

Mihail, care era voievodul Moldovei, dorind domnia Țării Românești și cerînd aceasta din toată inima și toț sufletul lui înclinînd în partea mai sus-arătată, își făcuse legături cu unii boieri din Țara Românească și, astfel, se născuse dușmănie între el și bunul lor voievod care era Iskerlet-zade Nikola¹³. Ivirea unei astfel de stări între voievozii arătați mai sus ar fi putut da naștere la răscoală în țară și ar fi putut duce la împrăștierea raialei. Afară de aceasta, trecuse mult timp de cînd domnea Mihail cel mai sus numit, astfel că dorința lui pentru Țara Românească dăduse naștere la bănuieli. De aceea s-a socotit mai potrivit ca el să fie mazilit și i s-a dat firman să vină la Istanbul și să stea în palatul (*Yalı*) său de la Kuru-Çeşme. În a opta zi a lunii safer¹⁴, sîmbătă, domnia Moldovei a fost acordată lui Iskerlet-oglu Ligorășcu¹⁵, a cărui înțelepciune și pricepere se dovediseră în cei zece ani de slujbă ca dragoman al Divanului imperial și a cărui familie era vestită prin devotament și dragoste în slujba față de Înaltul Devlet, iar cu funcția de dragoman al Divanului împărătesc a fost onorat Alexandru¹⁶, fratele său ...

⁷ 1138 H. = 9 septembrie 1725—28 august 1726.

⁸ *Muhatrem* 1138 = 9 septembrie—8 octombrie 1725.

⁹ 24 ramazan 1138 = 30 mai 1726.

¹⁰ 1139 H. = 29 august 1726—18 august 1727.

¹¹ Mihail Racoviță (1715—1726).

¹² Grigore Ghica al II-lea (1726—1733).

¹³ Nicolae Mavrocordat (1719—1730).

¹⁴ 8 safer 1139 = 5 octombrie 1726.

¹⁵ Grigore Ghica al II-lea.

¹⁶ Alexandru Ghica (m. 1741).

AȘEZAREA UNOR CETE DE NOGAI PE PĂMÎNTURILE
DE LA ȚRECĂTOAREA ISMAIL ȘI LA AKKERMAN

Cetele de nogai, care mai înainte fuseseră așezate la locul numit Halil-Pașa-Yurdu¹⁷, nemulțumindu-se cu locul ce le fusese desemnat, începuseră să atace pământurile Moldovei din vecinătatea lor. Din această cauză se iscașeră certuri între moldoveni și ceata mai sus arătată. De aceea, curmarea certurilor și împiedicarea persecuțiilor lor fuseseră lășate, printr-un ilustru firman, pe seama hanului Crimeii, măria-sa hanul Mengli Ghirai¹⁸.

Atunci se constatase că nogaii atacau pământurile Moldovei. De aceea, prin mijlocirea lui Adil bei, care fusese numit din partea măriei-sale hanul, ei fuseseră întorși și așezați din nou la Halil-Pașa-Yurdu. Dar se observase că locul arătat mai sus nu era suficient pentru ceata de nogai. De asemenea, era evident că, de azi înainte, ei nu pot fi așezați pe pământul Moldovei. De aceea toți mîrzacii și toți bătrînii lor s-au dus la măria-sa hanul, rugîndu-l să le dea cămine și să le desemneze un loc unde să se stabilească. Atunci hanul, ținînd sfat cu emirii Crimeii și, în același timp, fiind clar că iurta arătată mai sus nu este suficientă pentru ceata sus-menționată, a raportat și a făcut cunoscut că demnitarii și aianii săi sînt de părere să li se desemneze <nogailor> o suprafață de teren oarecare din pământurile cadiatelor de Akkerman și trecătoarea Ismail, învecinate cu Halil-Pașa-Yurdu, care le fusese repartizată mai înainte, iar ca să nu se amestece cu cei din Bugeac, socot potrivit să li se precizeze și să li se delimiteze locurile.

<În a doșă decadă a lunii zilka'de din 1139¹⁹, sultanul dă poruncă pentru ca nogaii să fie așezați în cadiatele mai sus arătate>.

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ PATRUZECI²⁰

DESCRIEREA RĂSCOALEI LUI ADIL GHIRAI ȘI A ȚĂTARILOR NOGAI
ȘI NUMIREA ILUSTRULUI HAŢ PENTRU ÎNDEPĂRTAREA TULBURĂRILOR LOR

În timp ce Înaltul Devlet era ocupat cu expediția de la Isfahan, unii dintre răufăcătorii tătarilor-nogai din Bugeac, îndeosebi Ur-Mehmedoglu Iusuf Mîrza și frații lui și alți cîțiva mîrzaci, care erau partizanii lor, nesperînd la o pace, în curînd, au socotit că este momentul potrivit să treacă la îndeplinirea pornirilor rele din sufletele lor. L-au atras printre ei și pe prințul Adil Ghirai care, fiind mazilit, de nevoie, din rangul de calgai, primise poruncă să stea la ciftlicul șău din Ianbolu. Deși era sigur că, din această cauză, el se supărase pe măria-sa Mengli Ghirai, hanul Crimeii, totuși, în urma cererii și rugămînții hanului mai sus arătat, i se dăduse voie <lui Adil Ghirai> să se întoarcă în partea aceea. De aceea <mîrzacii> voiau să-l folosească drept unealtă pentru împlinirea gîndurilor lor rele.

Ei s-au adunat la un loc sub pretextul de a fi fost scoși mai înainte de pe pământurile Moldovei, potrivit ilustrului firman, prin mijlocirea măriei-sale hanului mai sus amintit, și de a fi fost așezați și stabiliți din nou în ținuturile Halil-Pașa-Yurdu, care era, de multă vreme, locul repartizat pentru neamul arătat mai sus.

¹⁷ Halil-Pașa Yurdu, „Vatra lui Halil Pașa“, care despărțea Bugeacul de restul Moldovei (cf. Gh. Năstase, *Hotarul lui Halil pașa și „cele două ceasuri“*, București, 1934).

¹⁸ Mengli Ghirai al II-lea (1724—1730; 1737—1740).

¹⁹ Zilka'de 1139 = 20 iunie—19 iulie 1727.

²⁰ 1140 H. = 19 august 1727—5 august 1728.

Prin mijlocirea muhafizului de Bender, ei au trimis la Poarta-fericirii mahzar în care spuneau: „Dacă măria-sa hanul nu va fi mazilit și hanatul nu va fi acordat măriei-sale hanului Kaplan-Ghirai și dacă tătarii-nogai, care au fost scoși de pe pământurile Moldovei, nu vor fi așezați din nou pe acele pământuri, atunci noi toți vom părăsi aceste meleaguri, preferînd să ne stabilim în țara leșească.

Cînd locuitorii Crimeii au auzit aceasta, toți țănturarii și toți oamenii pioși, precum și șeihii și emirii din țara Crimeii au prezentat la Poarta fericirii un mahzar de credință, arătînd că toți sînt mulțumiți de măria-sa hanul cel pomenit mai sus, întrucît purtarea și faptele acestuia sînt potrivite cu cerințele șeriatalui și cu legile vechi și că el apără totdeauna și așa cum se cuvine pe aiani, pe bogătași și pe săraci și că, în orice împrejurare, el procedează potrivit prescripțiilor șeriatalui.

De asemenea, arătînd că nu există nici un motiv de amestec al nogailor din Bugeac în privința mazilirii și numirii hanilor Crimeii, ei s-au rugat, totodată, ca acești răufăcători, care, adunîndu-se, au avut curajul să provoace astfel de dezordine și tulburare, să fie pedepsiți pe măsura faptelor lor, deoarece, din punctul de vedere al șeriatalui, ei merită o astfel de pedeapsă. Cu aceste rugămînti ei l-au trimis îndată către Înalta Curte pe Hadji-Murtaza Mîrza care era luminat printre emirii șirini și omul cel mai respectat și iubit de populația Crimeii. De aceea, măria-sa hanul a fost menținut la postul său de han, fiind onorat cu favoruri împărătești, iar prințului mai sus arătat, <Adil Ghirai> i s-a trimis înaltă poruncă în sensul ca să vină și să șadă, ca și mai înainte, la cîntlicul său. De asemenea, s-au expediat înalte porunci cuprinzînd sfaturi și cuvinte convingătoare ca învățații și mîrzacii nogailor din Bugeac să stea la locurile lor. Cei care fuseseră scoși de pe pământurile Moldovei să fie așezați din nou pe acele pământuri, pentru ca în felul acesta adunarea lor să fie împrăștiată, iar dacă vor continua răscoala și intrigile lor, atunci se va pregăti pedepsirea lor potrivit ilustrei fetva, iar pentru stingerea focului răzvrătirii lor a fost însărcinat măria-sa hanul mai sus arătat ²¹, ca să-i pedepsească pe cei care merită să fie pedepsiți. De aceea s-au scris și s-au expediat înalte porunci separate ca hanul să adune populația Crimeii și oștile lui de gardă, precum și oștile locale, iar muhafizii de Oceaov și de Bender să-i adune pe toți zaimii și pe timarioții din eialetul Oceaov, iar serdarii și căpeteniile de ieniceri de prin părțile trecătoarei Ismail și din cadiatele Chilia (*Kili*) și Akkerman să strîngă pe toți ostașii și pe ostașii localnici și pe toți pedestrașii și călăreții și pe demnitarii capabili de luptă și măcel, precum și pe voievozii Țării Românești și Moldovei. S-a trimis totodată o altă poruncă înaltă și valiuului de Hotin, vizirul Mustafa pașa, ca să procedeze potrivit părerilor măriei-sale hanului, acesta fiind numit serascher peste toți.

Dar nici sfaturile date din partea împărăției și nici sfaturile date de măria-sa hanul nu au avut nici o înfrîngere asupra răufăcătorilor arătați mai sus. De aceea, de nevoie, măria-sa hanul a pornit din Crimeea, așa că a fost nevoie să pornească și cea mai mare parte a oștilor desemnate mai înainte, precum și ienicerii Înaltei Porți, aflați prin părțile Oceaovului (*Ozu*), Benderului, Hotinului și altele. De aceea a fost numit și trimis Abdalbaki aga care era bașcauș la ogeacul ieniceresc. De asemenea, lui Regeb pașa ²², care

²¹ Mengli Ghirai al II-lea.

²² Loma, în loc de pașa.

era mutasarrıfıf sangeacului de K stendil, i s-a acordat mai departe același sangeac, cu rang de mirliva, dar cu titlul de beilerbei. De asemenea, și lui Kolçak-Ilyas bei, care avea la Hotin titlul de mirliva și era agă peste cei din „Calea din dreapta”²³, i s-a acordat sangeacul Prizren, ca să aibă mijloace de întreținere, dar cu condiția să se prezinte la slujba mai sus arătată. De asemenea, se simțise că în aranjarea acestor treburi valiul de Hotin, vizirul de mai sus, arată oarecare delăsare. De aceea fusese numit ca bașbug valiul de Rumelia, vizirul Muhsinzade Abdullah pașa, cerându-i-se să meargă prin părțile trecătorilor de la Chilia și Ismail, să adune lângă el oștile mai sus arătate și să stea într-un loc spre a proceda după indicațiile și părerea mării-sale hanul. Răspundindu-se știrile că mării-sa hanul cel menționat mai sus a trecut apa Nipru (*Ozu*), cu oastea crimeeană și că vizirul mai sus amintit a fost numit să meargă împotriva lor, cu oastea purtătoare de victorie, intriganții au fost cuprinși de teamă și de paucă, iar picioarele lui Adil Ghirai au început să tremure de spaimă. De aceea, neavând încotro, s-a refugiat la mării-sa hanul Mengli Ghirai, rugându-l totodată să intervină la Înalta-Poartă ca să i se ierte vina. Atunci, mării-sa hanul cel amintit l-a trimis la ciftlicul său pe mai sus pomenitul prinț, împreună cu hazinedarbașul Mehmed aga. De asemenea, el a mai trimis și o scrisoare, de mijlocire (*şefaatname*) la Poarta fericirii ca să fie iertată recenta purtare necuviincioasă a lui Adil Ghirai.

În aceste împrejurări, mai sus menționatul Iusuf Mırza și Timurhan și Hapadj și frații lor au fugit în țara leșească. De aceea, pentru despăgubirea obiectelor lor prădate și jefuite, precum și pentru șederea și stabilirea unora dintre nogai, a fost nevoie să li se desemneze o suprafață de teren oarecare din pământurile Moldovei. Atunci, mării-sa hanul a orînduit și a împărțit oștile în felul următor, ca să ierneze: oștile tătare de sub comanda sa vor ierna în ținutul Bender, din ținuturile Akkermanului, oștile de gardă ale mării-sale Abdullah pașa, (beilerbeii de Rumelia), precum și oștile aflate sub comanda sa vor ierna prin satele ținuturilor Akkermanului, iar tătarii nogai și de Bugeac, aflați prin cadiatele Chilia, trecătoarea Ismail și Isaccea, precum și muhafzii de Oceaov, Ali pașa, împreună cu oștile lui, vor ierna în comuna Tatar-Bunar²⁴, din ținutul Akkerman. El însuși, sosind în a șaptesprezecea zi a lunii regeb <1140>²⁵, la trecătoarea Ismail, s-a întâlnit cu vizirul arătat mai sus și a discutat cu el, așa cum se cuvine, toate problemele privind despăgubirile de lucruri, fixarea graniței și a terenului, precum și toate cele privitoare la aranjarea situației nogailor.

După aceea hanul a mers la Chilia, unde i-a invitat la el și i-a adunat la un medjlis pe toți mırzaccii nogai care erau căpeteniile celor arătați mai sus, pe oamenii de încredere dintre locuitorii satelor, pe agalele și pe oamenii de cuvînt ai tătarilor din Ghevaplı (?) și a hotărît următoarele:

Afară de Halil-Pașa-Yurdu, din sangeacul Bender, care fusese mai înainte acordat celor din neamul mai sus arătat (al nogailor), li se mai repartizase, din partea Înaltului Devlet, celor din neamul nogai, încă un ținut, de la râul Prut pînă la fluviul Nistru (*Turla*), avînd o întindere de 32 de ceasuri în lungime și două ceasuri în lățime, cu condiția ca moldovenii (*Bogdanli*) să nu se amestece acolo. Apoi, în anul <11>34²⁶, li se mai dăduse un

²³ *Sağkol ağası*. De la Istanbul spre gurile Dunării.

²⁴ *Tatar-Bunar*, localitate în U.R.S.S.

²⁵ 17 regeb 1140 = 28 februarie 1728.

²⁶ 1134 H. = 22 octombrie 1721—11 octombrie 1722.

loc din Moldova. De aceea <nogaii> nu vor mai putea să-și facă locuințe și să se stabilească în alte locuri, decât în cele menționate, și nu vor mai depăși, de azi încolo, granițele respective și nu vor mai persecuta și nu vor mai pricinui nici un fel de pagube și stricăciuni raialei din Moldova. De asemenea, mai înainte, fiecare familie <de nogai> dădea câte o rubie, acum însă va da câte un sülüs.

† <Urmează descrierea și a altor condiții impuse tătarilor nogai. Toate acestea au fost făcute hoget (*hüccet*) în a doua decadă a lunii șaban 1140>²⁷

570 MAZILIREA VIZIRULUI IBŞIR <HUSEIN> PAŞA DIN EIALETUL CAFFA
ŞI NŪMIREA LUI ALI PAŞA

<Descrierea unei încercări de răscoală a ienicerilor din Caffa și Cetatea-Nouă (*Yeni-Kale*) și trimiterea unui arz la Poartă. Urmează unele schimbări de posturi în acele părți>.

72 În a șaptesprezecea zi a lunii mai sus arătate²⁸, i s-a acordat lui Ibşir paşa sangeacul Kılburnu, cu condiția de a păzi Oceacovul, iar înaintaşului său, Ali paşa, i s-a acordat eialetul Caffa, cu condiția de a păzi și cetatea Ieni-Kale. S-a dat, de asemenea, firman ca mai sus arătatul Abdülaziz, muftiu de Caffa, precum și adepții lui să fie închiși în cetatea Tulcea. Pentru aceasta au fost însărcinați ca mubaşir başcapugibaşul ...²⁹ aga ...

PORUNCĂ DATĂ VALIULUI DE RUMELIA SPRE A SE ÎNTOARCE
LA PAZA CETĂȚII NIŞ

Mai înainte, pe vremea răscoalei nogailor din Bugeac, valiul de Rumelia, Abdullah paşa, fusese numit comandant peste oastea norocoasă, pusă la dispoziția măriei-sale hanului Crimeii, Mengli Ghirai. Ei au potolit răscoala din Bugeac și au lămurit chestiunea despăgubirilor de obiecte. Rămăsese doar problema așezării și stabilirii <nogailor> pe pământul Moldovei. În privința despăgubirii, s-a hotărât ca nogaii să predea înapoi stăpînitorilor lor obiectele și avuțiile pe care le jefuiseră, iar în lipsa acestora, să dea prețul lor, după ce se va constata că, într-adevăr, obiectele și avuțiile nu mai sînt. În această privință s-a hotărât ca totul să fie înregistrat. În ceea ce privește clauza așezării lor, se hotărîse și se socotise potrivit, ca ei să se stabilească pe pământul Moldovei, acolo unde locuiseră mai înainte, cu condiția respectării angajamentelor pe care și le luaseră. După toate acestea, ilustrul han³⁰ intervenise ca <Abdullah paşa> să fie învoit să se întoarcă la postul său. De aceea spre sfîrșitul lunii mai sus arătate³¹ vizirul <Abdullah paşa> s-a întors în Rumelia.

573 <Pentru aranjarea treburilor a fost desemnat muhafizul de Bender, Sirke-Osman paşa>.

573— <Se relatează că pe vremea răscoalei nogailor din Bugeac se răsculasă și prințul Baht
576 Ghirai prin părțile Kubanului. Fuseseră numite împotriva lui o serie de oști din Crimeia, din eialetul Oceacov, de prin cetățile de pe malurile Dunării, precum și başcaușul Abdalbaki aga care, pe atunci, se afla prin părțile Bugeacului. Răscoala lui Baht Ghirai neprinzînd rădăcini, el s-a supus din nou, mai ales că și răscoala din Bugeac se liniștise între timp, iar Ibşir Husein paşa, din Ieni-Kale, a fost înlocuit cu Ali paşa, muhafizul de Oceacov>.

²⁷ Şaban 1140 = 13 martie—10 aprilie 1728.

²⁸ 17 zilka'de 1140 = 25 iunie 1728.

²⁹ Loc alb.

³⁰ Mengli Ghirai al II-lea.

³¹ Evahir zilka'de 1140 = 29 iunie—8 iulie 1728.

IV

MEHMED SUBHI

Printre istoriografiile otomane din secolul al XVIII-lea se numără și Mehmed Subhi. El este fiul beilikciului din Divan, Halil Fehmi efendi, și s-a născut la Istanbul în anul Hegirei 1121 (1709/1710). Subhi a fost un timp diac în divanurile unor viziri, după care a ocupat diferite alte slujbe, ca beilikciu, teșcheregiu la finanțe ș.a. În 1756/57 (1170 H.) era intendentul Mone-tăriei imperiale¹, iar pe vremea domniei sultanului Mustafa al III-lea a fost numit scrib la trupele de ieniceri. În 1761/1762 (1175 H.) apare ca intendent de arhive², iar cinci ani mai târziu îl găsim în Contabilitatea generală (*Başmu-hasebe*).

De reținut este faptul că Mehmed Subhi a murit în Dobrogea, la Babadag, în cursul lunii iunie 1769 (*safer 1183*), pe când participa la o expediție împotriva Rusiei.

În slujba de cronicar de Curte (*vak'anüvis*), el a urmat după Mustafa Sami³ și Husein Şakir⁴, îndeplinind această funcție între anii: 1739—1744 (1152—1156 H.).

Subhi a întocmit o cronică a Imperiului otoman, intitulată: *Tarih-i vekayi (Istoria evenimentelor)*, care tratează faptele osmanlıilor începând din 1735/36 (1148 H.) și până la 1743 (1156 H.). Ea a fost editată la Istanbul în 1783/84 (1198 H.), incluzându-se, pentru continuitatea evenimentelor, și însemnările lui Sami și Şakir, care se referă la istoria otomană dintre anii: 1730 (1143 H.) — 1735/36 (1148 H.). Astfel, operele acestora din urmă au trecut pe seama lui Subhi, fapt care ne determină să nu insistăm asupra acestor doi cronicari, întrucât relatările lor și-au pierdut oarecum individualitatea. Numai că, așa cum s-a menționat și în nota biobibliografică despre Küciük-Celebizade Ismail Asım efendi, evenimentele anului Hegirei 1142 (1729/1730) au rămas nedescrise, nici unul dintre cei care au îndeplinit în perioada respectivă funcția de cronicar oficial al Porții neangajându-se la aceasta, probabil pentru a evita relatarea tulburărilor mari care izbucniseră în Imperiul otoman la sfârșitul domniei sultanului Ahmed al III-lea (1730).

¹ *Darbhane emini.*

² *Dester emini.*

³ A murit în 1733/34 (1146 H.). Cf. *O.T.M.*, 46—47.

⁴ A murit în 1742/43 (1155 H.). *Ibidem*, p. 47.

Pe lângă o serie de referiri la situația internă și la raporturile directe ale Principatelor Române cu Poarta, cronică lui Subhi descrie pe larg mai cu seamă desfășurarea războiului ruso-austro-turc din anii 1735—1739, care s-a încheiat cu pacea de la Belgrad, și în timpul căruia Țara Românească și Moldova au avut cel mai mult de suferit. Această cronică, destul de amănunțită în ce privește prima parte a domniei sultanului Mahmud I (1730—1754), a fost folosită ca izvor și de Ienăchiță Văcărescu în opera sa *Istoria otomanească a prea puternicilor și marilor împărați*⁵, autorul recurgând în aceeași măsură și la cronicile lui Naima și Rașid.

Extrasele alăturate cuprind atât relatările lui Subhi, cât și ale lui Sami și Şakir despre țările române.

BIBLIOGRAFIE :

O.T.M., p. 48—49; *G.O.W.*, p. 298—299; *Türkiye Ansiklopedisi* (Enciclopedia Turciei), vol. VI, Ankara, 1958, p. 170.

⁵ Vezi *Tezaur de monumente istorice* (ed. Al. Papiu-Ilarian), II, București, 1863, p. 237—302

TARIIH

Istanbul, 1783/84 (1198 H.), 238 f.

Partea I — CRONICA LUI SAMI-ŞAKIR

4 EVENIMENTELE DIN ANUL 1143¹

14 SCHIMBAREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Iskerlet-zade Nicolae, voievodul Țării Românești², plecase cu două luni mai înainte în lumea infernului. Slujbele familiei celui amintit mai sus, precum și credința și devotamentul ei fiind cunoscute încă de mult, domnia a fost acordată, ca favoare, fiului său, Constantin³. Cu toate acestea, domnia amintită a mai fost cerută și de Mihail⁴, care fusese mai înainte voievodul Moldovei și care stătea acum la palatul (*köşk*) său din Kuru-Ceşme⁵. De aceea el a fost ales pentru domnia Țării Românești și, în cursul lunii de mai sus⁶, și-a pus cucă la Divanul imperial, potrivit obiceiului, desăvârșindu-și astfel faima printre cei de o seamă cu el...

24 EVENIMENTELE DIN ANUL 1144⁷

32 NUMIREA VOIEVODULUI ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Iskerlet-zade Nicolae⁸ fusese mulți ani voievod în Țara Românească și, fiind bătrîn, apucase drumul infernului, iar în locul său fusese numit fiul său, Constantin⁹. După ce stătuse un timp oarecare pe scaunul său de domnie, acesta fusese mazilit și adus la Poarta fericirii în timpul evenimentelor¹⁰. El se obligase să achite și să predea vistieriei imperiale o sumă oarecare de bani pentru ca averile și lucrurile pe care le agonisise tatăl său, timp de mai mulți ani, să nu fie confiscate pentru mirie. El a plătit în rate suma amintită mai sus, pentru care își luase obligația, și stătea mazilit în colțul său, supraveghindu-și moștenirea. Sinceritatea, credința și devotamentul familiei mai sus arătate în serviciul de dragoman erau cunoscute de demnitarii împărăției.

¹ 1143 H. = 17 iulie 1730—5 iulie 1731.

² Nicolae Mavrocordat (1719—1730).

³ Constantin Mavrocordat (3 septembrie—4 octombrie 1730), fiul lui Nicolae Mavrocordat.

⁴ Mihail Racoviță, numit în Țara Românească (octombrie 1730—13 octombrie 1731).

⁵ Kuru-Ceşme, cartier din Istanbul.

⁶ Rebi II 1143 H. = 14 octombrie—11 noiembrie 1730.

⁷ 1144 H. = 6 iulie 1731—23 iunie 1732.

⁸ Nicolae Mavrocordat.

⁹ Constantin Mavrocordat. E vorba de domnia dintre septembrie—octombrie 1730.

¹⁰ În această perioadă în Imperiul otoman au fost răscoale care au dus la detronare, sultanului Ahmed al III-lea (1730).

De aceea, în ziua de marți, a 14-a zi a lunii djemazi I¹¹, mai sus arătatul a primit cucă, potrivit obiceiului, la Divanul imperial, punându-i-se pe spate și caftanul (*hilat*) de voievod¹². Fiind prezentat după aceea în fața padișahului, renumele, rangul și cinstea sa au fost înălțate față de ghiaurii de o seamă cu el ...

66

EVENIMENTELE DIN ANUL 1148¹³

70

<Vorbindu-se de acordarea unor posturi demnitarilor Porții, se spune>:

Erau bine cunoscute credința și devotamentul voievodului Țării Românești, Iskerlet-oglu Grigore¹⁴, în slujba de dragoman al Divanului imperial, pe care el o îndeplinise mai înainte de aceasta¹⁵. De asemenea, el se distinsese printre cei de o seamă cu el și în timpul domniilor din Țara Românească și Moldova^{15a}, prin buna conducere a țării și prin grija față de sărmani, precum și prin atenția și purtarea sa dreaptă și prin strădania sa față de raiale. De aceea sultanul a socotit acum că el este capabil să apere hotarele Moldovei. În felul acesta, i s-a acordat, ca favoare, din partea sublimului șah, domnia Moldovei¹⁶, iar Constantin voievod, care era voievodul Moldovei¹⁷, a fost investit cu domnia Țării Românești¹⁸, urmînd să aibă grijă și să depună eforturi pentru îndeplinirea sarcinilor care îi fuseseră date. Astfel, caftanele (*hil'at*) lor au fost trimise la reședințele lor de domnie prin cei care fuseseră desemnați pentru instalarea lor ...

<Numirea lui Șahin-Mehmed pașa, cu un număr oarecare de oști, ca să stea prin părțile Babadagului, spre a apăra granițele Moldovei de atacurile cetelor rusești și căzăcești etc.>.

¹¹ 14 cemazi I 1144 = 14 noiembrie 1731.

¹² A doua domnie a lui Constantin Mavrocordat în Țara Românească (1731—1733).

¹³ 1148 H. = 24 mai 1735—11 mai 1736.

¹⁴ Grigore al II-lea Ghica; pînă atunci domnise în Moldova (1726—1733) și în Țara Românească (1733—1735).

¹⁵ Între anii 1716—1726.

^{15a} Vezi nota 14.

¹⁶ Lui Grigore al II-lea Ghica (16 noiembrie 1735—3 septembrie 1739).

¹⁷ Constantin Mavrocordat (aprilie 1733—16 noiembrie 1735).

¹⁸ La 16 noiembrie 1735 (a treia domnie).

〈Se amintește de expediția din 1711 (1123 H.) în Moldova și de cererea de pace a țarului Rusiei, Petru cel Mare, cu acest prilej, ca și de promisiunea de a restitui multe cetăți. Se recapitulează unele evenimente de atunci〉.

76 ... La Babadag a fost numit ca serascher valiul de Oceacov, măria-sa Mehmed pașa ¹...

79 S-a considerat potrivit ca măria-sa marele vizir ², fiind numit serdar, să pornească spre Babadag și Isaccea, împreună cu toate oștile islamice, fluturând steagurile.

〈Corespondența vizirului Mehmed pașa, serascher la Babadag, cu hanul tătăresc, în vederea ajutorării celor asediați la Bender de către ruși〉.

80 EVENIMENTELE ANULUI 1149 ³

ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR MIRIMIRANULUI KOLÇAK-ILYAS PAȘA AFLAT LA PAZA HOTINULUI

〈Pornirea oștii de la Poartă spre Isaccea〉.

81 NUMIREA VIZIRULUI MEHMED PAȘA PENTRU PAZA CETĂȚII CAFFA

Mai înainte de aceasta, Mehmed pașa, serascher la Babadag, trecuse prin Isaccea pe șesul Cartal, de dincolo 〈de Dunăre〉, cu oaste nenumărată, dată sub comanda sa ...

〈Se descriu atacurile date de ruși asupra cetății Azov și asupra Crimeii și unele măsuri luate de turci〉.

83 Afară de aceasta, pentru apărarea, așa cum se cuvine, a hotarelor norocoase se scrisese și se ceruse ca și muhafizul de Hotin, Kolçak pașa ⁴, precum și Grigore ⁵, voievodul Moldovei, să fie prezenți la ordia împărâtească.

〈Sosirea lui Kolçak pașa și a hanului tătăresc Fetih Ghirai pe șesul Isaccei, în luna cemazi II 1149 ⁶〉.

¹ Şahin-Mehmed paşa.

² Seid-Mehmed paşa, mare vizir (9 ianuarie 1736—6 august 1737).

³ 1149 H. = 12 mai 1736—30 aprilie 1737.

⁴ Kolçak-Ilyas paşa.

⁵ Ligor, Grigore al II-lea Ghica, domnul Moldovei (1735—1739).

⁶ Cemazi II 1149 = 7 octombrie—4 noiembrie 1736.

DISCUȚII ÎN LEGĂTURĂ CU ȘEDEREA ÎN TIMPUL IERNII

- 84 ... Temîndu-se de eventuale atacuri din partea dușmanilor prin părțile Oceaovului, Moldovei și Hotinului ... li s-a poruncit ogeacurilor de tunari și de arabagii să ierneze la cetatea Isaccea, iar ortalele de ieniceri și de gebegii, care nu sosiseră încă la târgul Babadag, să ierneze în cetățile Chilia, Ismail și Brăila, precum și în alte locuri potrivite ale serhaturilor islamice. De asemenea, s-a dat firman, așa cum s-a scris mai înainte, ca levezii și oastea de provincie, recrutată din ȧialetul Bosniei, să ierneze în Moldova, iar tunurile și munițiile existente la ordia împărătească să fie puse în cetatea Isaccea ...

95—96 PORNIREA OȘTILOR IMPERIALE DIN ȘESUL BABADAG SPRE ISACCEA

<Luna zilhidjge 1149⁷. Schimbarea locului de convorbiri la Nemirova, la cererea internunțului Austriei>

96 EVENIMENTELE ANULUI 1150⁸

101 NUMIREA UNOR CETE DE OSTAȘI PENTRU PAZA HOTARELOR

În acest timp, măria-sa marele vizir s-a străduit, cu ajutorul lui Allah, să organizeze și să aranjeze treburile hotarelor islamice. Pentru aceasta, el a trimis încontinuu ostași și zaherele în Moldova și Țara Românească, precum și în alte locuri mai apropiate de graniță, întărindu-le și fortificându-le.

... Apoi, numindu-l pe bölükbași Djevher aga bașbug peste ceata de levenzi ai lui Deli-Regeb ..., acesta a fost trimis împreună cu beiul Țării Românești⁹ ca să-i scoată pe afurisiții austrieci de la hotarul pe unde pătrunseseră ...

- 113 <Discuții cu internunțul Austriei, Thalmann, cu privire la război și pace. În numele părții otomane participă la tratative Ragib Mehmed efendi! Austrieicii acuză pe turci de aducerea oștirii la Babadag. Ragib pașa prezintă marelui vizir¹⁰ un raport cu privire la mersul convorbirilor și sp unele următoarele):

- 114 „Într-o zi, trimițîndu-se un om împuterniciților austrieci, li s-a spus: «Acum n-a mai rămas timp. Dacă doriți să reinnoim pacea potrivit scrisorilor sosite mai înainte la oastea împărătească din partea cezarului de la Viena și a primului ministru, atunci să ne înapoiăți, de astă dată, cetatea Niș, pe care ați luat-o fără știre. În caz contrar, dacă vă opuneți, noi avem poruncă să ne întoarcem». Atunci austrieicii ne-au făcut cunoscut printr-o scrisoare sigilată că nu va putea fi încheiată pacea pînă ce nu li se va da cetatea Niș și pînă ce nu le va rămîne partea cealaltă a Țării Românești¹¹ și pînă ce nu li se vor da cîteva cetăți de la hotarele Bosniei. Ei ne-au trimis această scrisoare ca fiind ultimul lor cuvînt“.

<Se mai arată că, în urma acestor discuții zadarnice, delegatul turc s-a întors la oaste>.

⁷ Zilhicce 1149 = 2 aprilie — 30 aprilie 1737.

⁸ 1150 H. = 1 mai 1737 — 20 aprilie 1738.

⁹ Constantin Mavrocordat (1735—1741).

¹⁰ Mare vizir devenise Muhsinzade Abdullah pașa (5 august — 19 decembrie 1737).

¹¹ Adică Oltenia.

CUCERIREA ȘI SUPUNEREA CRAIOVEI

〈În Craiova se găseau vreo trei mii de austrieci. Muhafizul de Vidin a aflat că ei asupresc raialele de acolo〉.

De aceea, depunând eforturi pentru a îndepărta și a înlătura din acele părți și din acele ținuturi nebuniile afurisiților amintiți mai sus și pentru a salva orașul acela, aflat în mâinile lor nenorocite, el ¹² i-a trecut, cu un număr oarecare de oști, călăuzite de victorie, peste podul construit, pe Husein aga, chehaiaua sa, și pe Suleiman aga, miralemul mării-sale sultanului, și i-a trimis în localitatea amintită mai sus. Aceștia, la rîndul lor, au pornit în grabă spre orașul Craiova, așa cum primiseră poruncă. În a patra zi a lunii regeb cel unic ¹³, luni, au pus, cu semne de victorie, piciorul în orașul amintit, împreună cu oștile purtătoare de glorie. Cînd au atacat cu dușmănie hanul de piatră, pe care vrăjmașii cei afurisiți îl construiseră în oraș și în care se întăriseră, avînd în jur șanțuri și palisade, atunci, cu ajutorul lui Allah și cu puterea padișahului lumii, 〈dușmanii〉 și-au dat seama că nu vor putea să reziste și să stea pe loc în fața atacurilor, ca de lei, ale luptătorilor pentru credință.

〈Austriecii fug spre Transilvania cu pierderi de oameni și muniții. Pedestrașii sînt nimicîți, 500 de călăreți cad prizonieri, iar ceilalți sînt urmăriți de turci. S-au mai capturat și trei tunuri mari aflate în hanul respectiv. S-a făcut cunoscut că ținutul acela a fost curățit de dușmani〉.

117 〈În raportul delegației otomane se menționează că împuțerniciții Austriei și Rusiei pomeneau de țările române. Nu se fac alte precizări în acest sens〉.

118 〈Trimiterea lui Francisc al II-lea Rákóczi la Vidin. Fuga unor comandanți transilvăneni de la austrieci și informațiile date de ei cu privire la posibilitatea unei răscoale împotriva austriecilor în cazul cînd turcii ar pătrunde în Transilvania〉.

124 EVENIMENTELE ANULUI 1151 ¹⁴125 SFATUL ȚINUT ÎN CORTUL SERDARULUI CEL MARE ¹⁵ PENTRU ASEDIEREA CETĂȚII BELGRAD, CASA RĂZBOIULUI ¹⁶

... 〈Marele serdar〉 s-a adresat astfel celor prezenți: „În cuprinsul prescurtat al scrisorii sosite de astă dată din partea mării-sale vizirului cel curajos, Elhadj-Mehmed pașa ¹⁷ care, fiind serascher în părțile Vidinului, ceruse să cucerească și să supună cetatea Ada-Kaleh ¹⁸, se arată și se descrie, una cîte una, așa cum se explicase și se adusese la cunoștință mai înainte, inaccesibilitatea trecătorilor și scărilor cetății respective, precum și trăinicia interiorului și exteriorului ei. Se mai descrie și se mai semnalează că totuși, văzînd felurile meșteșuguri ciudate în împrejurimi și pe maluri, ei au dărîmat și au ruinat, în aceste clipe, cu ajutorul lui Allah cel stăpîn și cu puterea săbiilor, nenumăratele lor întărituri de șanțuri (*șans*) și tabiele care fuseseră născocite și inventate, iar dușmanii demni de iad, aflați în ele, au fost trecuți prin tăișul de foc al săbiilor. În felul acesta, cetatea mai sus amintită a fost asediată, fără piedici, din diferite părți ale ei și este presată, iar dușmanii cei josnici sînt nimicîți și distruși, zi și noapte, cu lovituri de ghiulele și cu grenade (*humbara*) scînteietoare.

¹² Muhafizul de Vidin, Ivaz-Mehmed pașa.

¹³ 4 regeb 1150 = 28 octombrie 1737.

¹⁴ 1151 H. = 21 aprilie 1738 — 9 aprilie 1739.

¹⁵ Marele vizir Ieghen-Mehmed pașa (19 decembrie 1737 — 23 martie 1739).

¹⁶ *Dar-ül-harb*.

¹⁷ Ivaz-Mehmed pașa.

¹⁸ *Ada-i Kebir*, în sensul de „Insula Mare”.

Cu voia lui Allah cel preafnalt, supunerea și obținerea ei, în scurt timp, cu tot ce depinde de ea, se lasă tot pe seama bunăvoinței celui preafnalt și se speră să apară o minune¹⁹. El mai arată că „după cum s-a scris și s-a făcut cunoscut mai înainte, și tabăra nenorocită a dușmanilor cei răufăcători umblă prin părțile Timișoarei și este clar că, așteptînd prilejul, se gîndește cu răutate să dea de lucru și să pricinuiască pagube gaziilor purtători de victorie care se ocupă de asediu“. De aceea, zicînd că dacă vor depune eforturi pentru întărirea acestor părți, atunci li se vor îndeplini cu ușurință celelalte dorințe, el a sugerat și a semnalat ca ordia împărătească să pornească în părțile acelea.

125 <Marele vizir, arătînd mai departe că gîndul lui era de a se îndrepta de la Niș ca să asedieze Belgradul, cere în această privință părerile celor din sfat. Cei de la sfat au motivat că asedierea cetății depinde de sosirea zaherelelor, care însă nu pot trece prin Porțile de Fier, dacă nu va fi cucerită insula Ada-Kaleh>.

De aceea toți au hotărît ca, mai întîi, să se depună eforturi și străduințe pentru supunerea cetății amintite mai sus, iar după aceea să se aibă grijă de asedierea cetății Belgrad. Astfel, renunțîndu-se de a se mai porni la asedierea Belgradului, au depus eforturi și străduințe spre a pregăti și a completa cu un ceas mai devreme armele trebuincioase pentru cucerirea și supunerea cetății Ada-Kaleh și și-au propus să pornească într-acolo cu toată oastea purtătoare de noroc, dacă va fi nevoie ...

126 PORNIREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI DE PE ȘESUL DE LA NIȘ¹⁹

În cuprinsul rezumativ al corespondențelor sosite în aceste clipe din partea vizirului cel viteaz, amintit mai sus, măria-sa vizirul Elhadj-Mehmed pașa, se scrisese și se semnalase că tabăra nenorocită a dușmanilor cei demni de înfrîngere a sosit cu trufie în părțile Timișoarei, iar de la cei prinși (*dil*) s-a adevărit sigur că acuma <dușmanii> și-au îndreptat pașii lor nenorociți spre cetatea amintită mai sus,^{19a} cu gîndul necurat de a pricinui și de a provoca neliniște și confuzie în oștile purtătoare de glorie care porniseră acum să asedieze cetatea aceea. El mai scria că, de aceea, dintre vizirii mari aflați în clipa de față sub comanda sa, a desemnat și a însărcinat la cetatea Mehadia pe valiul de Karaman, măria-sa Mehmed (Memiş) pașa, iar dintre beilerbeii (*mirimiran*) glorioși, pe beilerbeul de Kars, măria-sa Toz-Mehmed pașa, și pe mutasarrîful sangeacului de Tîrhala, măria-sa Murtaza pașa, împreună cu un număr oarecare de oști purtătoare de glorie. El mai semnala că „toți au fost sfătuiți așa cum trebuie și s-a sugerat tuturor ca, dacă va fi nevoie, să reziste cîteva zile și să păzească cetatea de dușmani și să scrie și să ne facă cunoscută care anume va fi situația“.

<La cererea ca oastea marelui vizir să ajungă repede într-acolo, s-a pornit de la Niș la 15 rebi-ul-evvel²⁰ și s-a mers la Vidin>.

¹⁹ Unde sosise la începutul lunii iunie 1738 sub comanda marelui vizir Ieghen-Mehmed pașa.

^{19a} Ada-Kaleh.

²⁰ 15 rebi I 1151 = 3 iulie 1738.

SOSIREA ŞTIRII DE BIRUINŢĂ DIN PARTEA SERASCHERULUI DE VIDIN ŞI ÎNFRÎNGEREA DUŞMANILOR CREDINŢEI

Cînd, aşa cum s-a scris mai sus, serascherul cel zelos, măria-sa vizirul cel pomenit mai înainte ²¹, auzit că în aceste clipe cei vreo 100 000 de pe-deştri şi călăreţi, cu stele cu sfîrşit nenorocit, aflaţi în tabăra nenorocită a duşmanilor cei răi, au pornit asupra oştilor purtătoare de noroc, aflate în afara strîmtorii de la Mehadia, el a ţinut numaidecît un sfat cu demnitarii oştii şi cu celelalte căpetenii şi cu ofiţerii aflaţi sub comanda sa, iar pentru paza, de vicleniile şi de înşelăcfunile duşmanilor, a meterezelor şi tunurilor şi celorlalte arme şi muniţii cu care se pornise la asediarea cetăţii amintite mai sus^{21a} l-au desemnat, cu înţelegerea şi cu aprobarea tuturor, pe Toz-Mehmed paşa, împreună cu un număr oarecare de oşti. După ce au întărit, cît au putut, acele părţi, el însuşi a depus eforturi şi străduinţe ca să meargă cu restul gaziilor musulmani în ajutorul şi sprijinul oştilor dreptcredincioase aflate în părţile Mehadiiei.

Pornind în grabă călare spre localitatea amintită, ei au ajuns pînă în seară acelei zile şi s-au alăturat gaziilor plini de zel aflaţi în afara Mehadiiei.

În ziua următoare pornind şi de acolo, s-au strîns la locul numit „Cifte-Tepeler“, din apropiere de cetatea Caransebeş (*Şebeş*), şi s-au grăbit să meargă spre partea ghiaurilor cei nenorociţi, care se gîndeau să provoace pagube musulmanilor.

<Atacul din trei părţi asupra austriecilor şi fuga acestora, lăsînd pe loc tunurile şi corturile or; unii au fost luaţi prizonieri>.

În aceste clipe, chiar şi afurisitul conte numit Kenekezek ²², fiind ruda primului ministru (*başvekil*) al cezarului cel murdar, se afla în tabăra duşmană, ca un fel de căpetenie a afurisiţilor, şi, din pricina suferinţei pe care o avea la picioare, stătea cu trăsura în mijlocul oştirii şi se ocupa de aranjarea şi de orînduirea ei. Tot contele cel amintit mai sus povestea după război că atunci, dintre bravii gaziilor musulmani, un viteaz cu numele de Ghendj-Ali aga, atacînd de unul singur trăsura aceea, a tăiat hamurile cailor ...

<Mai departe se spune că ploile mari nu au îngăduit oştilor otomane să se folosească de avantajul obţinut pînă atunci. Întoarcerea pentru a sprijini oştile care asediau cetatea Ada-Kaleh. Aceste veşti au bucurat pe cei din oastea marelui vizir>.

127

... Valiul de acuma de Rumelia, măria-sa Ghendj-Ali paşa, a fost trimis să ajungă în grabă în suita măriei-sale sus-numitului serascher-paşa, împreună cu toate oştile provinciilor sale şi cu unii beilerbei şi emiri şi cu binbaşii şi cu agale de serdenghecitii şi cu celelalte cete de oşti. De asemenea, s-a dat firman ca toată ordia împărătească să mai poposească şi să mai stea încă o noapte la menziful cel pomenit mai sus, <Vidin> ...

128

<Sosirea oştii otomane în apropiere de Cladova, adică Feth-ül-Islam>.

²¹ İvaz-Mehmed paşa, muhafiz de Vidin.

^{21a} Ada-Kaleh.

²² Kenekezek, prinţul Lothringen (?), ginerete împăratului Austriei.

Atunci, sosind iarăși oameni de la sus-numitul serascher-pașa²³, în cuprinsul hîrtilor șale se arăta astfel: „Așa cum s-a scris mai înainte, după pedeapsa dată dușmanilor cei răufăcători în locul numit Cifte-Tepeler, din afara Mehadii, unii dintre cei din cetele de oști, arnăuți și alți neastîmpărați, nemulțumindu-se cu prăzile luate în ziua bătăliei, au mai atacat în miez de noapte, cu dușmănie, și corturile gaziilor dreptcredincioși pentru a devasta și a prăda și armele și lucrurile lor personale, iar după pricinuirea feluritelor pagube, neputînd să meargă nici spre Orșova (*Irșova*), au fugit pe o altă cale spre Vidin. Acest lucru a pricinuit împrăștierea tuturor oștilor islamice. Afară de aceasta, și vizirii și mirimiranii, precum și căpeteniile, bănuind că dușmanii cei nenorociți vor ataca peste noapte, au pus să li se desfacă corturile și au început să trimită și să transporte îndărăt lucrurile lor prețioase. De aceea toți gaziile musulmani, înțelegîndu-se între ei, s-au întors spre Feth-ül-Islam, iar spaima lor cuprinzînd și cetele de oști aflate la Orșova, cei mai mulți au pornit spre partea amintită mai sus împreună cu cetele pomenite“.

El a mai explicat și a dat de știre că, din această pricină, nemaifiînd, de azi încolo, cu puțină asediarea cetății respective^{23a}, de nevoie, și el și-a schimbat locul, împreună cu restul gaziilor musulmani, și a pornit spre Feth-ül-Islam.

<Atunci marele vizir numește pe chehaia al său, Mehmed aga, ca să urgenteze trecerea peste Dunăre, la nord, a vizirului Ghendj-Ali pașa care fusese trimis înainte în ajutorul celor de la Ada-Kaleh și Mehadia-Orșova. Marele vizir sosește la Cladova, organizînd trecerea și a altor oști peste Dunăre>.

MAZILIREA LUI ÎVAZ-MEHMED PAȘA, SERASCHER ÎN PĂRȚILE VIDINULUI ȘI NUMIREA VIZIRULUI GHENDJ-ALI PAȘA CA BAȘBUG

... Părăsirea, fără motiv, a oștilor islamice aflate de astă dată în părțile Mehadii și întoarcerea lui spre Ada-Kaleh au pricinuit supărarea măriei-sale serdarului. Afară de aceasta, s-a mai presupus că și reînnoirea serascherilor oștilor norocoase, trecute din nou în partea cealaltă <a Dunării>, va fi un motiv pentru reînnoirea bravurii tuturor cetelor de ostași.

<De aci urmează schimbarea anunțată mai sus, serascher devenind Ghendj-Ali pașa valiul de Rumelia>.

129— <Noul serascher stă un timp la Orșova, apoi pornește spre Mehadia. Se amintește de unele
130 ciocniri cu austriecii în palăncile din împrejurimi și de fuga austriecilor>.

131 PORNIREA LUI SERASCHER-PAȘA²⁴ CEL ZELOS LA LUPTĂ CU TABĂRA AUSTRIACĂ ȘI CUCERIREA MEHADIEI PENTRU A DOUA OARĂ

Măria-sa pașa cel amintit mai sus i-a orînduit și i-a trimis și i-a expedit acuma spre Orșova pe toți mirimiranii glorioși și pe emirii cei onorați și celelalte căpetenii și ceilalți ofițeri, precum și pe mutasarriful sangeacului de Dukaghin, vizirul glorios Mahmud pașa, care fuseseră numiți de astă dată sub comanda sa, iar el însuși a mers pe urmele lor cu cetele de ieniceri și cu celelalte oști islamice.

²³ İvaz-Mehmed pașa.

^{23a} Ada-Kaleh.

²⁴ Marele vizir İeghen-Mehmed pașa a fost nevoit să anuleze mazilirea lui İvaz-Mehmed pașa și, astfel acesta a devenit pentru a doua oară serascher.

Mergînd în grabă în direcția amintită mai sus, după ce au înfipt iarăși steagurile purtătoare de noroc în fața Orșovei, au depus, numaidecît eforturi și străduințe pentru nimicirea și distrugerea taberei nenorocite, aflate în părțile Mehadiiei. Mai întîi de toate, descinzînd la <Orș>ova, s-au apucat să pregătească cele trebuincioase.

Mai întîi, începînd din locul acela, l-au numit pe măriia-sa Toz-Mehmed pașa în avangarda oștii și l-au trimis cu un număr oarecare de oști. Apoi, s-a hotărît să pornească și el însuși, ca de obicei, cu oștile rămase.

De partea cealaltă, cînd ghiaurii cei nenorociți, la rîndul lor, au auzit și au aflat că măriia-sa comandantul cel amintit mai sus se întinde cu curaj și stă cu nenumărați gazii în fața Orșovei și că, după cîteva zile, va porni, sigur și hotărît, asupra lor, inimile lor curajoase au fost cuprinse de teamă și de spaimă. Convingîndu-se că, de azi încolo, nu vor putea opune nici un fel de împotrivire, ei au căzut în necazuri și, după felurite gînduri și cugetări în această privință, și-au zis că nu există altă cale decît să ceară de la ade-văratul comandant salvarea vieții lor. De aceea, socotind că Toz-Mehmed pașa, care, așa cum s-a scris mai sus, fusese numit în avangarda oștirii, este comandantul cel mai sus pomenit, i-au scris o scrisoare de iertare (*amanname*). Dar, cu toate că o trimiseseră cu un general anume în partea mirimiranului cel amintit mai sus, totuși, ieșind contrariul presupunerii lor, s-au răzgîndit și au dat răspunsul că „ne-am angajat și ne-am hotărît să nu predăm cetatea pînă ce nu-l vom vedea pe măriia-sa serascher-pașa în persoană”²⁵. De asemenea, neavînd nici o altă cale, l-au trimis, de nevoie, pe generalul amintit la Orșova. La rîndul său, și generalul acela, sosind în localitatea amintită, și-a plecat fața la pămîntul de sub picioarele comandantului de oști și s-a întors preînd cheile. După aceea toți ghiaurii cei josnici au pornit din localitatea aceea împreună cu tabăra lor josnică și s-au dus spre ținuturile lor nenorocite. Astfel, ținuturile și împrejurimile acelea au fost cucerite și supuse ca și mai înainte și au fost curățite așa cum trebuie de oștile dușmane. Afară de acestea, toată lumea s-a convins și a devenit clar pentru toți că comandantul acela de oști, cu gînduri bune, a săvîrșit încă de la început fapte demne de laudă și că slujește cu sinceritate deplină.

ASEDIEREA INSULEI ADA-KALEH PENTRU A DOUA OARĂ

După înfrîngerea dușmanilor legii și după plecarea lor fără noroc și cu pierderi spre ținuturile lor nefaste, fiind înlăturate grijile pricinuite de ei, a fost nevoie ca cetatea amintită mai sus să fie asediată din toate părțile și forțată. De aceea, din partea aceasta, măriia-sa serdarul suprem²⁶ cel curajos a depus numaidecît străduințe și eforturi pentru asedierea și forțarea dușmanilor cu toate tunurile (*top*) și cu mortierele (*havan*) aflate la ordia împărătească. În fiecare zi el stătea împreună cu toți demnitarii și mai marii împărăției sub umbrarul așezat în fața cetății respective, în partea Cladovei.

El a desemnat pe valiul de acuma de Diarbekir, măriia-sa vizirul cel amintit mai sus, Ali pașa, cu oștile sale de poartă și cu 25 de tunuri, 15 hambrale și cu zaimii și cu timarioții sangeacului Salonic (*Selamik*) și l-a trimis mai sus de umbrarul amintit, în apropiere de locul întărit cunoscut sub denumirea de șanț (*Şans*), iar pe măriia-sa Mîrza pașa²⁷, unul dintre mirimirani,

²⁵ Pe İvaz-Mehmed pașa.

²⁶ Marele vizir Ieghen-Mehmed pașa.

²⁷ De fapt, Murtaza pașa (vezi mai sus).

tot cu 25 de tunuri și cu 15 hambrale și cu oștile sale de poartă, precum și cu tunarii și hambragii și cu alte cete de oști, desemnate în suita sa, l-a trimis la locul numit Mânăstire (*Tekiye*), aflată dincolo de șanțul cel pomenit mai sus. Afară de faptul că el i-a pus și i-a așezat pe toți în metereze, și măria-sa comandantul de oști de pe malul celălalt a pus și el cu grijă, din loc în loc, în metereze pe ienicerii Înaltei Curți și pe gebegiii și pe tunari, precum și oștile egiptene și celelalte cete de luptători de sub comanda sa.

132

⟨Descrierea bombardării cetății Ada-Kaleh și rezistența ei datorită fortificațiilor de acolo⟩.

NUMIREA LUI TOZ-MEHMED PAȘA PENTRU RUINAREA ȚINUTURILOR VRĂJMAȘE

Așa cum s-a scris mai sus, afurisiții cei josnici, arătând împotrivire, nu voiau să predea cetatea, iar fluviul Dunărea, aflat la mijloc, împiedica atacul oștilor musulmane. De aceea pașa cel amintit mai sus a fost trimis să dea de lucru dușmanilor pentru ca oștile să nu stea pe loc.

Drept urmare, mirimiranii cei amintiți mai sus²⁸, la rîndul lor, au fluturat steagul începînd de la Orșova, așa cum li s-a poruncit, și au ruinat casele și ținuturile nenorocite din împrejurimi ale dușmanilor, prin lupte sfinte, pînă în apropiere de un ceas și jumătate de cetatea amintită a Timișoarei. De asemenea, la întoarcerea lor, raialele care s-au supus musulmanilor au pregătit proviziile și alimentele trebuincioase oștilor amintite și au construit și au făcut din nou poduri prin locurile unde era nevoie. În felul acesta, ele au dat un foarte mare ajutor și sprijin gaziilor dreptcredincioși și și-au arătat devotamentul, predînd, legați de mîini, luptătorilor amintiți mai sus și pe acei afurisiți dintre dușmani care intraseră în mîinile lor.

În felul acesta, umblînd fără întrerupere timp de vreo douăzeci de zile în țara dușmană și nimicindu-i și amărîndu-i pe afurisiții nenorociți, pe care îi întîlneau în calea lor, la întoarcere, cu prăzi alese și nenumărate, spre ordia împărătească, ei au incendiat și orașele ⟨Caran⟩Sebeș și Lugoj și au ajuns cu bine și cu sănătate la cartierul oștirii glorioase.

PREGĂTIREA IUREȘULUI ȘI ATACULUI ȘI CEREREA DE AMAN A DUȘMANILOR NENOROCIȚI

Mai înainte de aceasta, Ada-Kaleh fusese asediată timp de 45 de zile, de serascher-pașa²⁹ cel amintit mai sus. Afară de aceasta, și de astă dată ea a fost asediată și forțată, zi și noapte, în același fel, timp de 24 de zile. Dar, fiind cu neputință de cucerit și de supus cu asediu de la distanță și fără iureș o asemenea cetate, care avea fel de fel de fortificații, de aceea, a fost nevoie să se treacă, cu ajutorul celui dătător de sprijin, la pregătiri în această privință și la luarea unor măsuri și s-a început strîngerea și pregătirea celor necesare pentru iureș. Astfel, întîi de toate, au fost înscrși vreo 15 000 de dalkîlci, dintre gaziile dreptcredincioși aflați la ordia împărătească, iar în al doilea rînd, au fost pregătite toate armele și munițiile trebuincioase și s-au

²⁸ Toz-Mehmed pașa și Murtaza pașa.

²⁹ İvaz-Mehmed pașa, muhafiz de Vidin (vezi mai sus).

مشارالیه جانبته خروجہ ستابان و نفوس و مالترینہ امان طلیعه قلعه مرقومہ فی تسلیم ایدہ جگرین
 بیان ایدہ کلرندہ و اذ اقدرت علی حد و کفاجہل العفور کاہ الصرین فی مؤدا صبحہ
 حالترینہ مرحمت مسؤلترینہ مساعدہ و بعد المراهنہ یوم مزبورہ سرعسکر یا شای مت رالیہ
 حضر تارینک حضورندہ اون مادہ اوزرینہ اساس مسالہ قفا و لہ اولوب تمسک
 ویراکلہ دروتندہ اولان مادہ لدرکہ تحریر و بیان اولندی و مادہ اولی فی اطہ قلعه سنک
 و نیکہ طرفندہ اولان شانسک درونلرندہ اولان نیکہ لو و صرف و مجار و نیکہ باز دکالری
 مال و ارزاق لیلہ چیقوب امین و سالم باغرادہ و اسکر باغراد دخی محصور ایسه نیکہ لو
 طبر اغندہ جنک اولین بر اہین محلہ ایصال اولنوب بر خیلرینہ تعرض اولنوب و قلعه
 ایچندہ بولنان دولت علیہ رعایا لری مقدما ساکن اولدقلری قریہ لرندہ کما کان
 یرلندہ و یور تارندہ اسکان اولنوب برد لو دخل و تعرض اولنوب و مادہ نیکہ فی قلعه
 مرقومہ ایچندہ بیرا فلرینی آچوب تر نپتہ لرینی چالاران چقد قلرندہ نیکہ عسکرینک مربر نرینہ
 یکریمی در در اتم باروت و قورشون موجود جبہ خانہ دن ویریاوب برقات سلاح و بسا حلیہ
 قلعه دن چیقوب کمنہ لرینہ مساعدہ اولنوب و مادہ نیکہ فی قلعه نیکہ محاصره اولندی
 کوندن بری طرفلرندن اخذ اولنان اسارا خلاص اولنوب و مادہ رابعہ فی قلعه دن چیقوب نیکہ
 اجمال و افعال و خستہ و مجروح عسکرینک تحمیل ایچون کفایت مقداری آچقہ چام
 وضابسانسہ نیکہ باش ویریاوب نوللری انعام اولنوب و مادہ خامسہ فی اثنای طریقہ نیکہ چکنک
 اقتضا ایندکہ نیکہ لویہ جبر اولنوب بر رعایان صلح و تدارک اولنوب نیکہ چکنک بر یانقہ
 کند یارندہ ایسه پانقہ مزبورہ تسلیم اونہ بعدہ ذکر اولنان سفینہ لری و یانلرندہ ما مور اولان
 ادملری و رهنہ یزی امین و سالم طرفرہ تسلیم و قندال طرفندن ویریلار رهنلر دخی بزم طرفندن
 امین و سالم کوندن ریابوب تسلیم اولنوب و طرفیندن انوب ویریلہ جک رهنلر کما یابہ لری
 بر رتبہ دہ اولوب یوللر دہ نسا و صبیانہ تعرض اولنوب طرفینک رعایہ حالترینہ اهتمام اولنوب
 نیکہ مادہ سادسہ فی قلعه دن رهنہ قلعه دہ موجود اولان مهمات طوبخانہ و جبہ خانہ و ذخیرہ مخزنلری
 دولت علیہ طرفندن قضینہ ما مور اولنوب بقیہ ضرورت کویاوب صداقت ایلہ تسلیم اولنوب
 مادہ سابعہ فی ذکر اولنوب مادہ لمقبول و معتبر طوبخانہ و مهمات جبہ خانہ فی غیر و ضبط ایتمک
 اوزرہ جبہ بی و حاجی طرفندن برکاتبہ بر وجود باجی و طوبخانی غیر و ضبط ایچون طوبخیلر او حاجی
 طرفندن برکاتبہ بر چہ رباجی و دفتر دار طرفندن ذخیرہ قبضی ایچون برکاتبہ بر ادم تصین
 و بولار بر نرفرخد متکا لرینہ درون قلعه یہ ککیروب اقتضایدن قبولی مہر لویب اخذ و حفظ
 ایدہ لر و واروش طرفندن دکاہ عالی یکپیری او جاغندن ایکویذ الی نضرایلہ بر ور تہ قولتی بکلک
 اوزرہ تعیین اولنوب و مادہ ثامنہ فی اثنای طریقہ ما کولاناری ایچون بہریم یکریمی بر اس اگوز
 کندی ایچہ لرینہ تدارک اولنوب و نیکہ ایچون قلعه نیکہ موجود اولان د قیقندن کفایت مقداری دقیق
 معا لوب کتہ رملک و اہدہ ن حیواناری ایچون شعیر و اوتاق انعام اولنوب اوزرہ بہریم
 تدارک اسامی اولنوب و مادہ نیکہ فی ذکر اولنان سفینہ قلعه دن چیقوب نیکہ اجمال و افعال لری
 تحمیل اولدقون صکرہ جسنہ و شایانہ و جہر اوزرہ ککیوب جملہ سی طوپلر قونوب

fnarmat. De asemenea, s-au pregătit și completat, dintre ambarcațiunile de fluviu, șaiicile flotei împărătești și corăbiile numite kandjabaș și üstü açık și celelalte feluri de corăbii, pe care urmau să se imbarce luptătorii musulmani în momentul plecării și atacului. Toți au fost trimiși să treacă în partea de sus, prin fața cetății, fără să ia în seamă tunurile și puștile dușmanilor.

După aceea, invocându-se ajutorul și sprijinul lui Allah, s-a hotărât să se facă iureș în ziua de joi, a 21-a zi a lunii amintite mai sus⁸⁰.

⟨Incercările austrieilor de a opri corăbiile otomane care mergeau în sus, pe Dunăre; turcii, înaintind pe apă, au dărimat cu tunurile zidurile cetății⟩.

De nevoie, căzînd la poalele iertării și rugîndu-se pentru favor și milostenie, ⟨austrieii⟩ au înălțat steaguri de pe zidurile și turnurile cetății și au cerut iertare prin predarea cetății ⟨Ada-Kaleh⟩. De aceea, miercuri, în a 26-a zi a lunii mai sus amintite⁸¹, cîțiva căpitani și ofițeri de ai lor, s-au grăbit să iasă spre partea unde se afla sus-numitul serascher-pașa și au arătat că vor preda cetatea amintită mai sus, cerînd iertare pentru sufletele și avuțiile lor.

⟨În ziua aceea s-a încheiat o înțelegere, dîndu-li-se un act (*temessük*) în zece articole⟩:

Articolul întâi. Negustorii austriei, sîrbi și maghiari, aflați la Ada-Káleh și în șanțul din partea mănăstirii (*tekiye*), să iasă teferi și sănătoși cu avuțiile și cu proviziile lor și să se ducă cu bine la Belgrad, iar dacă și Belgradul este asediat, atunci să se ducă într-un loc sigur de pe pămînturile austrieilor unde nu se dau lupte. Nimeni să nu se atingă de lucrurile lor, iar raialele Înaltei împărății, aflate în cetate, să se așeze ca și mai înainte în satele și vetrele lor, așa cum locuiau înainte. Ele să nu fie atacate în nici un fel și nimeni să nu se amestece în treburile lor.

Articolul doi. Cînd ostașii austriei vor desfășura în cetatea aceea steagurile lor și vor ieși cîntînd din trompetele lor, să se dea fiecăruia, din munițiile existente, praf de pușcă și gloanțe pentru cîte 24 de trageri. Să li se dea voie să iasă și să plece din cetate cu cîte un rînd de arme și veșminte de-ale lor.

Articolul trei. Să fie eliberați robii prinși de ei din ziua asedierii cetății.

Articolul patru. Pentru încărcarea bagajelor și obiectelor și a ostașilor bolnavi și răniți să li se dea un număr îndestulător de bacuri, iar ofițerilor lor să li se dea corăbii (*kancabaș*) și să li se dăruiască navlul.

Articolul cinci. Pe drum, cînd va fi nevoie să se tragă cu funiile^{81a}, să nu fie forțați la aceasta austrieii, ci să se facă rost de salahori dintre raiale și să fie puși să tragă de funii. Dacă Noua Palancă (*Yeni Palanka*) se află în mîinile lor, să fie predați la palanca amintită mai sus. Apoi, ei să predea cu bine părții noastre corăbiile respective și pe oamenii însărcinați lîngă ei, precum și pe ostatecii noștri. De asemenea, și noi să trimitem din partea

⁸⁰ 21 rebi II 1151 = 8 august 1738.

⁸¹ 26 rebi II 1151 = 13 august 1738: zilele săptămîinii indicate mai sus nu corespund celor două date: 21 și 26 rebi II.

^{81a} Bacurile.

کو چوب متفرق بولمیه کی مادہ عشرہ فی ذکر اولنان سفاین قلعه دن محیل اولند قدہ اسباب جنگہ
 متعلق اشیا و دولت علیہ یہ متعلق بازرگان مالی قوتنامتق اوزرہ نظارت ایتک ایچون
 بچور باحی وری یکی معتقد آدم تعیین و تمحیل اولنان سفاین ایرشوه طرفندہ اولان شانسک
 یاتندہ جمع اولوب بواثنادہ طرفیندن خطا بر وضع ناملایم ظہور اید رایسہ بوانوب
 حقندن کلنہ و ذکر اولنان موادک جملہ می ککرکی کی طرفیندن وقایت وصیانت اولنہ
 لکن اعدای بد پیمانک صورتا اظہار استیمانی مجہد و لئی باش و کیانک اقربا سندن اولوب
 طاہور مقہورک ایرشوه دن انہزامی اثناسند ہ ہماذیہ جائنہ ککیدہ میوب قلعه یہ فرار
 ایدن بر نگر جنرال بد فعالک محاصرہ دن استغلامی ایچون اختیار وارنکاب اولنمش دک
 و د سنسہ لرندن اولنبن مسالہ خصوصی تمشیت بولدینی سامعتہ ذکر اولنان مسفوری
 برا ولاق صورتہ ادخال و بعض غیرات ایلہ طمشوارہ کوندر ملک اوزرہ سرعسکر پاشنی
 مشارالہ حضرتاریشہ ارسال ایدوب و خصوص مزبور ماملری اوزرہ نتیجہ پذیر اولدقدن
 صکرہ سوزلرندن نکول و استیمان دن رجوع وعدہ ول ایلمککرا باب قلعه فی سد و بندہ ابنداز
 و در حال بروج صتو و استکیاردن دفع لوای غماصت سدارایلمک فکر فاسدلرندہ اولد قہرندن
 نانی بروجہ محرر قلعه قبولینی ضبط ایچون ارسال اولنان غزاة موحد بنی لیت و لعل ایلہ
 درون قلعه یہ المقدہ امتناع و مخالفت صورتن اظہار ایلمک یار پرو طرفدن سرعسکر پاشنی
 دقیقہ شناس حضر تیری دخی جنرال مرقومک! وضاع و اطوار ندن ساثر افراد کفرہ منلو
 اولبوب بینلرندہ صاحب اعتبار لرندن اولدیندن دک واحساس و امر عزیمتندہ استہجال
 و تہا لکندن درون حیات مشہور نرندہ مستتر اولان مکرو کزندن تفرس و اختلاس
 ایتککہ مرقومک حقیقت کیبنبنہ تحصیل وقوف و شعورہ سعی و اہتمام و بعض رعایانک
 والدہ بولنان اسیرک قابل خطاب اولمکندن استعلام حالنہ اقدام اوزرہ ایکن بوخلالہ
 قلعه مرقومہ یہ دخول ایچون ارسال اولنان غزاة منصورہ نک دخی ہودتاری رسیدہ
 صامعہ انڈیا ہلری اولدقدہ قلب الہام پذیرلینہ لایچ اولان معنائک صدق و وقوعنہ امضا
 ایدوب در عقب جنرال مسفوری حبس و یارنکی سکون قلعه تسلیم اولتدی بئی صورتہ
 بینہادہ وقوع بولان مسالہ فسخ اولنقلہ برقرار سابق یوروش اولنہ جفی محققدر
 دیوملا عین مسفورینہ خصوص آدم ارسال و خیال باطلرینہ تحصیل اطلاع اولدیندن
 ایما و استشار بیوردیلر ملا عین خاسرین دخی سرمایہ ملا خطہ لرندہ ظہور ایدن نقصان
 فاحش لرندن بچھو رو فیما بعد اعتداریلہ تسلیم قلعه دن غیر ی طریق بجات و رہاتہ و
 ایدہ میوب همان ماہ مرقومک سکر بنی جمعہ سکونی مفتاح قلعه بی سردار اکرم مشارالہ
 حضر تیری طرفندہ کورتوروب تسلیم ایتیلہ بر قاعدہ قدیمہ جملہ قبولی و طوب
 وجہ خانہ می ضبط و لئی ایچون کفایت مقداری یکچیری وجہ جی و طوبی نفرات و ضابطان
 تمین اولدقدن صکرہ اول روز فیروزدہ قلعه مرقومہ بالجملہ توابع و لواحقیلہ مضبوط
 ایادی مسلمان و روح بارولرندہ شعایر دین اسلام دن اولان اذان محمدی قرائتیلہ طاس نیلکون
 سپہر پرطنین قلندی بیندن صکرہ محافظ قلعه اولان جنرال مقہور ایلہ بالادہ ذکر اولدیندی

noastră și să predăm teferi și cu bine pe ostatecii dați de comandant. De asemenea, rangurile ostatecilor ce vor fi luați și dați de cele două părți să fie aceleași, iar pe drum să nu se săvârșească atacuri asupra femeilor și copiilor, ci să se depună eforturi pentru liniștea ambelor părți.

Articolul șase. Tunurile și munițiile și magaziile de zaherele aflate în cetate să fie arătate fără lipsă celor care vor fi numiți din partea Înaltei Împărății ca să le ia în primire și să fie predate cu cinste.

Articolul șapte. Când articolele amintite mai sus vor fi acceptate și vor intra în vigoare, atunci, pentru înregistrarea și luarea în stăpînire a munițiilor să fie numiți, din partea ogeacului de gebegii, un scrib și un ciorbagiu, iar pentru înregistrarea și luarea în stăpînire a tunurilor să fie numiți un diac și un ciorbagiu din partea ogeacului de tunari. De asemenea, din partea defterdarului să fie desemnat un scrib și un om pentru luarea în primire a zaherelelor. Aceștia, intrînd în cetate cu cîte un slujitor al lor, să sigileze ușile care trebuie și, luîndu-le în stăpînirea lor, să le păstreze, iar pentru paza lor, dinspre partea orașului (*varoș*), să fie desemnați, din ogeacul de ieniceri ai Înaltei Curți, 200 de ieniceri și un slujbaș mijlociu.

Articolul opt. Pentru întreținerea lor³² pe drum să se pregătească zilnic, cu banii lor proprii, cîte 21 de boi. De asemenea, pentru pîine, să ia cu ei cantități suficiente de făină, din făina aflată în cetate. Totodată, să li se pregătească și să li se predea zilnic, drept favoare, lemne și orz, precum și nutreț pentru vitele lor.

Articolul nouă. După ce cei care vor ieși din cetate, precum și lucrurile și bagajele lor vor fi încărcate în corăbii, ei să nu plece împrăștiați în cetate, ci toți să meargă și să conăcească împreună, încît că nu fie găsiți unii care să se fi împrăștiați.

Articolul zece. Când vor fi încărcate corăbiile amintite mai sus, să fie desemnați un ciorbagiu și cîțiva oameni de încredere ca să supravegheze să nu se pună, din cetate, arme de luptă sau mărfuri de ale negustorilor Înaltei Împărății, iar corăbiile încărcate să se strîngă lîngă șanțul dinspre Orșova (*Irșova*). Dacă, în acest timp, se va ivi, din greșeală, de ambele părți, vreo faptă nepotrivită, <făptașul> să fie prins și să i se vină de hac.

De asemenea, toate articolele pomenite mai sus să fie păzite și respectate de amîndouă părțile așa cum trebuie.

Dar cererea de iertare a dușmanilor cei nenorociți fiind o viclenie și plănuire pentru salvarea de asediu a unui general nenorocit, care era unul dintre rudele primului-ministru al Austriei și care, în clipa înfrîngerii taberei nenorocite la Orșova, neputînd să meargă spre Mehădia, fugise în cetate, în clipa în care s-au aranjat chestiunile privitoare la pace, ei l-au trimis pe mai sus arătatul, travestit în olac și cu unele scrisori, la măria-sa sus-numitul serascher-pașa spre a fi trimis la Timișoara, iar după îndeplinirea acestei pricini, potrivit dorinței lor, urmau să se răzgîndească și să renunțe la cererea de iertare. Astfel, ei se gîdeau să înceapă iarăși să închidă și să astupe poarta cetății și să înalțe de pe turnuri steagul dușmăniei.

De aceea, sub pretexte neîntemeiate, se împotriveau să-i, primească în cetate pe gaziii musulmani care, așa cum s-a scris mai sus, fuseseră trimiși să ia în stăpînire porțile cetății.

<Dar pașa a aflat între timp adevărul despre generalul respectiv>.

³² Austriecilor care urmau să plece din Ada-Kaleh.

De aceea, pe generalul amintit l-a aruncat numaidecît în temniță, iar afurisiților le-a trimis un om anume, zicînd că „dacă cetatea nu va fi predată mîine, atunci, anulîndu-se pacea intervenită între cele două părți, se va face cu siguranță iureș, așa cum se hotărîse mai înainte“.

Astfel, el le-a făcut cunoscut și le-a dat de știre că a aflat gîndurile lor rătăcite. La rîndul lor, afurisiții cei josnici, neliniștindu-se din pricina greșelilor lor intenționate, au socotit că, de azi încolo, nu mai există altă cale decît predarea cetății cu cerere de iertare. De aceea, în a opta zi a lunii amintite³³, vineri, ei au dus numaidecît cheile cetății și le-au predat mării-sale serdarului suprem cel pomenit mai sus.

134 <Mai departe se descrie ocuparea cetății Ada-Kaleh de către oștile otomane, iar generalul și alți prinși au fost trimiși la marele vizir, care se afla în sudul Dunării, în dreptul cetății. S-a dat firman ca cei din insulă să plece potrivit clauzelor stabilite anterior pentru predarea cetății; s-a procedat ca atare>.

SERDARUL SUPREM ONOREAZĂ CU PREZENȚA SA INSULA ADA-KALEH

... În prima zi a lunii mai sus-arătate³⁴, în ziua amintită³⁵, măria-sa serdarul suprem, împreună cu toți demnitarii și aianii împărăției, urcîndu-se în fregatele (*firkale*) pregătite, s-a dus cu cea mai mare glorie și demnitate la insula pomenită mai sus³⁶, s-a așezat sub umbra cortului instalat pe parapetul cetății, iar după un timp oarecare de odihnă, a vizitat și a privit toate turnurile și crenelurile și întăriturile (*tabiye*) și depozitele de muniții și celelalte locuri ale ei. Apoi, întorcîndu-se iarăși la locul amintit, s-a înapoiat spre ordia împărătească cu fregatele pomenite mai sus. După aceea s-au depus eforturi și s-a arătat grijă pentru pregătirea și orînduirea de kapîkulu și oști localnice în vederea reparării locurilor dărîmate de tunuri și de hambrale, în timpul asediului, precum și în vederea pazei și apărării ei așa cum trebuie. De asemenea, depunîndu-se strădanie ca biserica dinăuntru ei să devină geamie sfîntă, s-au pus mihrab și minber, precum și celelalte lucruri trebuincioase, numîndu-se totodată și hatipul, imamul, mürtezikalele și slujitorii ei, cum fuseseră în trecut.

DESPRE CORESPONDENȚELE ȘI VEȘTILE PRIVITOARE LA ÎNCHEIEREA PĂCII ȘI PRIETENIEI CU NEAMUL RUSESC

136 <Despre intențiile rașilor de a cuceri cetatea Bender, așa cum comunicase vizirul Nu'man pașa, scrascher la Bender>.

139 <Despre numirca valiului de Rumelia, Ghendj-Ali pașa, la paza cetății Akkerman>.

142 <Despre întoarcerea rușilor de la Bender cu înfrîngere>.

145 EVENIMENTELE DIN ANUL 1152³⁷

146 <Despre întărirea Benderului și Hotinului, cetăți de serhat, de către turci>.

³³ 8 *rebi* II 1151 = 26 iulie 1738. De fapt: 28 *rebi* II 1151 (= 15 august 1738), deoarece în continuare apare 1 *cemazi-ul-cvvel* 1151 = 17 august 1738.

³⁴ 1 *cemazi* I 1151 = 17 august 1738. Pe atunci mare vizir era Ieghen-Mehmed pașa (19 decembrie 1737 — 22 martie 1739).

³⁵ Duminică.

³⁶ La Ada-Kaleh.

³⁷ 1152 H. = 10 aprilie 1739 — 28 martie 1740.

148 ÎNTOARCEREA UNOR OȘTI DE PRIN PĂRȚILE CRIMEII PENTRU PAZA MOLDOVEI

Acum ghiaurii moscoviți aveau gânduri rele față de ținuturile musulmane. Pentru aceasta ei și-au împărțit în trei cete oștile lor purtătoare de înfrângere. De aceea era momentul să fie întărite și oștile islamice aflate, în acest timp, de pază în Moldova și la Soroca. Atunci, măria-sa gloriosul vizir Mehmed pașa, care fusese mai înainte valiu de Oceacov și care era numit pentru paza cetății Ieni-Kale, a fost schimbat de acolo, fiind desemnat pentru paza Brăilei, iar la paza Moldovei și Sorocăi au fost numiți beilerbeii³⁸, emirii și binbașii care fuseseră pregătiți de prin părțile Benderului...

149 <Se arată că Halil efendi, fost intendent de popasuri, zis nüzul emini, a stat un timp prin părțile Benderului și Akkermanului în slujba padișahului>.

150 <Despre convorbirile dintre delegații turci și austrieci cu privire la fixarea hotarelor. Se propunea ca Oltenia³⁹ și Ada-Kaleh⁴⁰ să rămână turcilor, iar Belgradul să treacă la austrieci>.

163 <Despre clauzele tratatului de pace de la Belgrad din 1739, în 23 de articole. Fixarea hotarelor turco-austriece. Oltenia și Timișoara trec la otomani>.

... Scris pe la sfârșitul lunii djemazi-ul-ahîr din anul 1152⁴¹.

166—
168 CONVORBIRILE CU ÎMPUTERNICITUL MOSCOVIT ȘI ÎNCHEIEREA PĂCII CU
SUS-NUMITUL

<Despre intervenția ambasadorului Franței (*Villeneuve*) pentru întocmirea documentelor și cu Rusia. El cere un răgaz de 12 zile pentru ca cineva să meargă și să aducă aprobare de la generalul rus Münich. Se dă și textul tratatului cu Rusia>.

„, S-a scris pe la mijlocul lunii ramazan cel binecuvântat din anul 1152⁴².

168 PORNIREA OȘTIRII ÎMPĂRĂTEȘTI DIN ȘESUL BELGRAD ȘI SCHIMBAREA
DOCUMENTELOR CU ÎMPUTERNICIȚII AUSTRIEI ȘI RUSIEI ...
SOSIREA VEȘTII DESPRE ÎNFRÎNGEREA SERASCHERULUI DE LA BENDER

Cînd ordia împărătească, pornind de pe șesul Belgradului, a descins la menziful numit Hisardjik⁴³, au sosit, unele după altele, scrisori de la serascherii de Bender și Bugeac, de la muhafizul de Brăila, precum și de la voievodul Moldovei⁴⁴.

169 <În ele se vorbea de sosirea oștilor rusești la vreo trei ceasuri de Hotin, de atacul separat al valiului de Oceacov, vizirul Ghendj-Ali pașa, care a suferit înfrângere, și de fuga lui spre Bender. Ocuparea Hotinului, cu locuitori cu tot, de către ruși, și intențiile lor de a merge spre Bender>

³⁸ *Mir-i-miran*.

³⁹ *Eflak-ı Cedid*, „Valahia Nouă”, în sensul de Oltenia.

⁴⁰ *Ada-i-Kebir*.

⁴¹ *Evahır cemazi II 1152* = 24 septembrie — 3 octombrie 1739 (Pacea de la Belgrad).

⁴² *Evahır ramazan 1152* = 12 — 31 decembrie 1739 (data actelor ratificate). Pacea cu Rusia s-a încheiat la 18 septembrie 1739, la Belgrad.

⁴³ *Hisardjik*, Kročka.

⁴⁴ Grigore al II-lea Ghica (16 noiembrie 1735 — 3 septembrie 1739).

... Deși se presupunea și era sigur că, la sosirea veștii despre încheierea păcii și prieteniei, de astă dată, cu ghiaurii amintiți mai sus⁴⁴, ei vor renunța, de azi încolo, și se vor întoarce și se vor înapoia spre țara lor, totuși, respectându-se în această privință regula cerută de prevedere și grijă, a fost nevoie să se depună eforturi pentru paza și apărarea Moldovei, pentru ca ei să nu-și îndrepte pașii lor nenorociți în părțile acelea. De aceea s-a dat firman ca, dintre mirimiranii aflați sub comanda serascherului de la Bender, și anume: Atmadja pașa și nepotul său din Van, care era unul dintre bașbugii leveznilor de mirie, și voievodul de Bolu, precum și Katırdji-oglu, împreună cu oștile lor, să meargă lângă Sarı-Ahmed pașa, aflat în Moldova, și să acționeze împreună cu voievodul Moldovei și să păzească și să aperse vilaietul acela de vicleniile și de călcarea dușmanilor. De asemenea, s-a poruncit ca și serascherul de Bender să se ridice pentru paza cetății amintite cu cetele de oști de sub comanda sa. S-a mai dat firman ca, pentru a feri de spaimă pe cei aflați în ținuturile Brăilei, să se ridice pentru luptă toată populația⁴⁵ din acele părți, din locuri potrivite. De asemenea, s-au mai pregătit și bani (*hazine*) pentru voievodul amintit mai sus (al Moldovei) ca, la nevoie, să înscrie oști și să-i cheltuiască pentru întărirea populației. Această sumă a fost trimisă din menziful Patocina, aflat pe drum.

EMITEREA ÎNALTEI PORUNCI DIN PARTEA ÎMPĂRĂȚIEI PENTRU „RIDICAREA LA LUPTĂ A POPULAȚIEI“

În scrisorile sosite la scara împărătească din partea voievodului Moldovei făcându-se cunoscut că dușmanii legii au gânduri rele, de a ataca părțile Moldovei, Brăilei, Chilie și Akkermanului, de aceea, pentru paza țării și pentru asigurarea și liniștea locuitorilor și raialelor, au fost emise înalte porunci și au fost numiți mubașiri ca să pregătească în grabă, de pe malurile Dunării, și să scoată și să trimită, din locurile lor, 12 000 de oșteni formați prin „ridicarea populației la luptă“.

SOSIREA OȘTIRII ÎMPĂRĂTEȘTI LA NIȘ⁴⁶

<Decorația celor care făcuseră lucruri în luptele de la Ada-Kaleh și Hisardjik. Turcii s-au convins că evenimentele din țările și Moldova se vor aranja în sensul dorit de Poartă. De aceea se dă voie pentru înapoierea marelui vizir la Istanbul>.

DESEMNAREA HÔTĂRNICERILOR ÎN PARTEA AUSTRIEI ȘI A RUSIEI

Dat fiind că în documentele de pace, încheiate mai înainte de aceasta, se pusese condiție ca să fie numiți hotărniceri pentru delimitarea și stabilirea hotarelor, de aceea, pentru delimitarea și fixarea insulelor începând din fața Belgradului și până la hotarul de la Carlowitz (*Karlovița*), pe râul Sava, precum și pentru separarea insulelor aflate pe râul amintit și pentru stabilirea hotarelor, începând tot din fața cetății pomenite mai sus și până la hotarele de jos, pe cursul fluviului Dunărea, ca și pentru delimitarea și fixarea ținuturilor din fața cetății Ada-Kaleh, precum și pentru aranjarea și stabilirea vechilor hotare ale Valahiei-Noi⁴⁷ au fost desemnați, dintre demnitarii înaltei

⁴⁴ Cu austriecii.

⁴⁵ *Nefir-i am.*

⁴⁶ Se întorcea de la Belgrad spre Poartă.

⁴⁷ *Eflak-ı Cedit*, în sensul de Oltenia.

împărății, ca hotarniceri, secretarul de spahii Said efendi și intendentul de vacufuri (*mevkufatî*) Mehmed efendi. Sus-numitul Said efendi a fost desemnat să stabilească hotarele de la insulele de pe fluviul Dunărea și din celelalte locuri amintite mai sus ...

173

EVENIMENTELE DIN ANUL 1153 ⁴⁸

188 COPIA ACTULUI DAT AMBASADORULUI AUSTRIEI DESPRE STABILIREA HOTARELOR ȘI DELIMITAREA GRANIȚELOR CARE S-AU HOTĂRÎT DE ASTĂ DATĂ

Articolul doi. <Privește împărțirea insulei din fața Belgradului, care urma să rămână în părăsire. Copacii din jumătatea insulei, partea dinspre eialetul Timișoarei, urmau să rămână netăiași>.

Articolul trei. <În legătură cu explicarea și lichidarea unor nesiguranțe cuprinse în articolul cinci al tratatului de pace, adică în legătură cu fixarea hotarului orașului Orșova-Veche, despre care se hotărîse să rămână sub stăpînirea Înaltei împărății, s-a întocmit, după discuții, o hartă cu aprobarea celor două părți>.

Hotarele orașului amintit mai sus și ale șesului aflat în dreptul cetății Orșova au fost fixate potrivit liniilor trase pe harta aceea. Apoi s-a ajuns pînă la șes, pe linie dreaptă, trasă din dreptul poalelor munților aflați în fața cetății Ada-Kaleh. Apoi s-au fixat hotarele orașului Orșova, urmînd ca hotarele lui să rămînă locurile care încep de la cursul apei nou scurse, de la locul de vărsare a apei Rezena, de pe șesul amintit mai sus, și care continuă pînă la locurile însemnate pe hartă. De asemenea, s-a stabilit ca hotarul din spatele orașului amintit să se sfîrșească la locul unde se face legătură cu fluviul Dunărea, așa cum se arată pe harta întocmită. Atît la stabilirea hotarelor șesului pomenit, cît și la fixarea hotarelor din spatele orașului respectiv, hotărnicerii celor două părți au stabilit hotarele fără să se certe și fără șă se gîlcevească de loc.

<Se mai arată, că pentru a inlesni trecerea corăbiilor prin Porțile de Fier, 15 corăbieri austrieci vor locui ca musafiri la Ada-Kaleh, la locul indicat de turci>.

190

EVENIMENTELE DIN ANUL 1154 ⁴⁹

203

NUMIREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Voievodul Mihail ⁵⁰ stătea necăjit și supărat la locuința sa din Ortaköy ⁵¹, fiind mazilit din Moldova cu douăzeci de ani în urmă. El arătase din vechime credință față de Înalțul Devlet și dovedise sinceritate și devotament în supunerea sa. El domnise mult timp în vilaietul Moldovei și păzise și apăruse bine țara padișahului. De asemenea, ocrotise raiaua și populația. Toate aceste purtări bune ale acestui bătrîn venerabil erau cunoscute. De astă dată, el dorea

⁴⁸ 1153 H. = 29 martie 1740 — 18 martie 1741.

⁴⁹ 1154 H. = 19 martie 1741 — 7 martie 1742.

⁵⁰. *Mihail*. Mihailescu Racoviță.

⁵¹ *Ortaköy*, cartier din Istanbul. Mihailescu Racoviță domnise între timp și în Țara Românească (octombrie 1730 — 13 octombrie 1731).

să obțină favoarea padișahului cel vestit. De aceea, în a doua zi a lunii regeb cel măreț ⁵², mai sus pomenitul a fost îmbrăcat cu hilat în fața marelui vizir, acordându-i-se domnia Țării Românești ⁵³, iar lui Constantin ⁵⁴, care era voievodul Țării Românești ⁵⁵, i s-a dat domnia Moldovei ⁵⁶. S-a emis ilustrul firman ca voievodul cel mazilit ⁵⁷ să vină la Poarta fericirii și să stea la locuința sa. Pentru schimbarea voievodului Constantin din Țara Românească în Moldova și pentru aducerea mazilitului voievod Grigore la Poarta fericirii a fost însărcinat Elhadj-Mustafa aga, șeful mehterhanelei împărătești.

215

EVENTIMENTELE DIN ANUL 1156 ⁵⁸

238

〈Numirea lui Suleiman aga la paza Hotinului și a lui Mehmed pașa la paza Akkermanului, în 1743〉.

⁵² 2 *regeb* 1154 = 13 septembrie 1741.

⁵³ Mihail Racoviță, la 13 septembrie 1741. A domnit până în iulie 1744.

⁵⁴ Constantin Mavrocordat.

⁵⁵ A domnit între 16 noiembrie 1735 — septembrie 1741.

⁵⁶ La 13 septembrie 1741.

⁵⁷ Grigore al II-lea Ghica, domnul Moldovei (octombrie 1739 — 13 septembrie 1741).

⁵⁸ 1156 *H.* = 25 februarie 1743 — 14 februarie 1744.

V

IZZI SULEIMAN EFENDI

Suleiman efendi, cunoscut sub porecla de Izzi, este fiul lui Halil aga, care a fost chehaia de halebardieri¹ ai fiicei sultanului Mehmed al IV-lea. Anul nașterii sale nu se cunoaște, dar, ținându-se seama de data morții (1755), se poate afirma că s-a născut spre sfârșitul veacului al XVII-lea.

Specializându-se și în caligrafia otomană, Izzi a fost un timp locțiitor de scrib în cancelariile Divanului imperial, la spahii și la silahdari, iar în anul 1739 (1152)H.) a devenit mektupciul marelui vizir, pentru a se îngriji de corespondență. După pacea de la Belgrad (1739) a fost numit teșcheregiu la finanțe și apoi, în octombrie 1746, contabil la fundațiile pioase², iar spre sfârșitul anului 1747 a devenit maestru de ceremonii (*teşrifati*) la Curtea sultanului.

Concomitent cu unele din funcțiile menționate mai sus, Izzi a îndeplinit și sarcina de istoriograf oficial (*vak'anüvis*) al Imperiului otoman, fiind numit la 30 iulie 1745 (1 receb 1158)³ în locul lui Subhi efendi. El a murit la Istanbul în martie sau aprilie 1755.

Izzi Suleiman efendi este cunoscut atât ca poet și gânditor mistic, cât și ca istoriograf oficial (*vak'anüvis*) al Imperiului otoman. În domeniul literaturii, el a lăsat o colecție de versuri intitulată *Divan*, iar în calitatea sa de *vak'anüvis* a scris o cronică otomană intitulată *Tarih-i vekayi* (Istoria evenimentelor), în care tratează faptele cuprinse între 15 februarie 1744 (1 muharrem 1157) și 7 noiembrie 1752 (sfârșitul anului Hegirei 1165).

Față de alte cronici otomane, arabizate și persanizate, opera istorică a lui Izzi este mai simplă ca stil și ca limbă. Ea a fost publicată la Istanbul în anul 1199 H. (1784/85), continuând cronică lui Subhi în ceea ce privește descrierea cronologică a evenimentelor. Din această ediție au fost extrase și traduse pasajele referitoare la țările române, știrile fiind mult mai sărăcăcioase și mai puțin semnificative față de alte cronici.

În cronică sa, Izzi face și unele reflecții asupra științei istorice, pe care o consideră necesară și utilă pentru orientarea generațiilor noi pe baza învățămintelor trase din experiențele înaintașilor, învățăminte oferite numai de

¹ *Baltacılar kehayası.*

² *Küçük evkaf muhasebecisi.*

³ La Djemaleddin (*op. cit.*, p. 49) se indică: *Receb 1156* = 21 august — 19 septembrie 1743.

istorie ca știință. Văzînd o interdependență firească între predecesori și urmași, el pretinde multă obiectivitate în prezentarea evenimentelor de către istoriografi, ca să nu se tragă concluzii greșite din faptele predecesorilor.

Tocmai cu scopul de a oferi cît mai multe pilde, cronica lui Izzi abundă în explicații asupra deselor schimbări ce se produceau în administrația otomană, mai cu seamă în cadrul unor instituții, care constituiau adevărate pepiniere de conducători ai destinului Imperiului otoman.

BIBLIOGRAFIE :

Izzi, *Tarih* (Introducere), p. 70 ș.a. ; *O.M.*, vol. III, p. 101—102 ; *O.T.M.*, p. 49—50 ; *E.I.*, II, 1927, p. 608 ; *G.O.W.*, p. 287—288 ; *I.A.*, vol. V, 1950, p. 1267—1269 (art. Izzi, de Ismet Parmaksızoğlu).

TARII

Istanbul 1784/85 (1199 H.), 288 f.

Partea I

3 EVENIMENTELE DIN ANUL 1157¹

6 MAZILIREA ȘI NUMIREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

În timpul domniei sale, voievodul Mihail ², care era voievodul Țării Românești, potrivit răutăților și rătăcirilor de care era plină inima sa, trecuse orice măsură în nedreptăți, îndrăznind să asuprească și să persecute populația vilaietului și sârmana raia, contrar sfatului măriei-sale padișahului cel puternic. De aceea, sârmana raia se ruinase și se risipise ca în epopee, din cauza asupririlor și din pricina dușmăniilor acestuia. Rămânând neputincioasă de acum încolo, boierii întregii țări mai sus arătate, precum și populația, au făcut cunoscută la Înaltul Devlet, prin repetate arzumahzaruri, situația celui amintit mai sus, cerînd și pedepsirea lui, precum și îndepărtarea lui din țară. De aceea, la Divanul imperial, pregătit în a doua decadă a lunii rebi-ul-ahîr ³, a fost numit ca voievod al Țării Românești fiul lui Iskerlet-oglu, voievodul Constantin ⁴, care fusese mai înainte voievod în Țara Românească ⁵ și al cărui devotament era cunoscut din timpul îndelungatei sale misiuni de dragoman al Divanului Înaltului Devlet. De asemenea, devotamentul și firea lui plină de dreptate, erau cunoscute din moși-strămoși, fiind un fiu supus și fiul unui supus al Înaltului Devlet. El era un supus drept al Înaltului Prag, harnic și păzitor credincios al legilor, îndeplinindu-și întotdeauna misiunile. De asemenea, în timpul expedițiilor împotriva Austriei, care avuseseră loc mai înainte de aceasta, aflîndu-se ca voievod ⁶, serviciile lui, făcute cu sinceritate, precum și faptele lui pricepute fuseseră apreciate. Erau cunoscute și vestite rînduielile făcute de el în țara aceea, precum și liniștea dată raialei și beraialei, ceea ce se spera și ceea ce se aștepta de la el și de acum încolo.

Astfel, el a fost onorat și cinstit, potrivit obiceiului, cu ceremoniile împărătești pentru voievozii Țării Românești. Cinstirea și bunăvoința padișahului, strălucitor ca soarele cel mareț, răspîndindu-se ca o lumină asupra acelui iubitor de raiale, el s-a bucurat și s-a înveselit. Potrivit legii din trecut, el a fost trimis în țara respectivă împreună cu dregătorii din Divan, numiți în suita lui. Fiind așezat la reședința sa de domnie, predecesorul său, cel arătat

¹ 1157 H. = 15 februarie 1744—2 februarie 1745.

² *Mihal*, Mihail Racoviță (1741—1744).

³ *Rebi II 1157* = 14 mai—11 iunie 1744.

⁴ Constantin Mavrocordat (1744—1748), a patra domnie.

⁵ Între anii 1735—1741.

⁶ În Țara Românească (1735—1741; a treia domnie).

mai sus, care oprima raiaua, a fost luat înapoi și închis în insula Mitilene (*Midillü*), împreună cu fiii săi și cu capuchehăile sale. I s-a dat astfel pe-deapsa care i se cuvenea pentru nedreptățile și tiraniile sale ...

20 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1158⁷**

25 **TRIMITEREA OȘTILOR TĂTARE SUB COMANDA SERASCHERULUI DE KARS ȘI TRECEREA ACESTORA DE PRIN PĂRȚILE ISTANBULULUI LA ÜSKÜDAR**

<La început se arată că se dăduse firman hanului Crimeii, Selim Ghirai al II-lea (1743—1748), ca să pregătească vreo 10 000 de tătari, spre a-i trimite împotriva lui Nadirșah⁸, care se răscolise pe atunci cu pretenția de a deveni șahul Iranului.>

26 ... Dar sosirea pe mare depindea de vântul potrivit și s-a presupus că ei ar pierde vreme cu șederea, dacă timpul nu va fi prielnic. De aceea s-a considerat potrivit să se pornească pe uscat. De aceea nuredinul Selim Ghirai sultan, care era numit bașbug asupra lor, precum și Kasim Ghirai sultan, dat în suita lui, au pornit din Crimeia cu cei 10 000 de ostași tătari, purtători de bravură. În momentul când urmau să treacă prin trecătoarea de la Isaccea, ei s-au împărțit în două grupuri, spre a feri de persecuții ținuturile și supușii de pe drumul lor. Astfel, un grup, sub comanda lui Kasim Ghirai sultan, cel menționat mai sus, a sosit prin părțile Istanbulului în a cincea zi a lunii rebi-ul-evvel⁹.

<Trecerea spre Üsküdar>.

... Măria-sa nureddinul Selim Ghirai sultan, la rîndul său, a sosit și el în a doua zi a lunii mai sus arătate¹⁰ cu restul ostașilor tătari și a trecut prin locul amintit¹¹.

31 **NUMIREA ȘI SCHIMBAREA UNOR VIZIRI**

... Începînd din a zecea zi a lunii mai sus arătate¹², eialetul Alep a fost acordat măriei-sale ilustrului și fericitului vizir Ali pașa, valiu de Bosnia și fost mare vizir, iar eialetul Bosniei a fost dat fostului bostangibași de Adrianopole, gloriosul și fericitul vizir Suleiman pașa, care acum era muhafiz de Hotin, fiind și valiu de Oceacov (*Ozu*). Eialetul Oceacov, la rîndul său, a fost acordat și dăruit fostui mare vizir, măria-sa ilustrul și fericitul vizir Esseid-Mehmed pașa, care era mutasarrıful sangeacului Salonic (*Selanik*)...

41 **EVENIMENTELE ANULUI 1159¹³**

68 ... Eialetul Oceacov a fost dat măriei-sale gloriosului vizir fericit Esseid-Mehmed pașa, fost mare vizir ...

⁷ 1158 H. = 3 februarie 1745—23 ianuarie 1746.

⁸ Nadirșah Tahmas-Kulu Han, șahul Persiei (1736—1747).

⁹ 5 rebi I 1158 = 7 aprilie 1745.

¹⁰ 2 rebi I 1158 = 4 aprilie 1745. Probabil 12 rebi I (14 aprilie), deoarece a sosit după Kasim Ghirai sultan.

¹¹ De la Istanbul la Üsküdar.

¹² 10 șaban 1158 = 7 septembrie 1745.

¹³ 1159 H. = 24 ianuarie 1746—12 ianuarie 1747.

ACORDAREA DE POSTURI PRIN MIJLOCIREA ILUSTRULUI HAN.

În a șaisprezecea zi a lunii mai sus arătate¹⁵ mării-sale fericitului vizir Nu'man pașa, care era muhafiz de Belgrad, i s-a acordat, prin intermediul hanului cel arătat mai sus, eialetul Oceaov, iar mării-sale fericitului Esseid-Mehmed pașa, fost mare vizir, care se afla în acel vilaiet, i s-a dat un hatt-i-humaiun pentru paza Belgradului, împreună cu sangeacurile Aladja-Hisar și Semendria. Potrivit obiceiului, capuchehăile lor au fost îmbrăcate cu hilate ...

115 SURETUL ÎNALTULUI AHIDNAME PURTĂTOR DE GENEROZITATE,
ACORDAT ÎMPĂRĂTESEI MARIA THEREZA¹⁶, ACTUALA ÎMPĂRĂTEASĂ
ROMANĂ (ROMA), DE CĂTRE MĂRIA-SA ILUSTRUL PADIȘAH,
OCROTITORUL LUMII

Eu ..., care sînt fiu de sultan, han, fiu de han, sultanul gazi Mahmud han¹⁶, fiul sultanului Mustafa han, fiul sultanului Mehmed han, și care sînt padișahul cuceritor de țări și șahinșahul țărilor îndepărtate, al ...¹⁷ ținutului Bosniei și statului sîrbesc, al cetăților, al Belgradului, ținutul războiului sfînt¹⁸, al tuturor ținuturilor Țării Românești și Moldovei, precum și al multor altor țări și regiuni cu neputință de precizat și de descris ...

116 <Este vorba de tratatul de comerț din 1747>.

117 — <Un ahidname similar a fost acordat și ducelui de Toscana, Francisc¹⁹, tot în 1747. În titlatura sultanului se amintește și de Moldova și Țara Românească>.

125 <O scrisoare a sultanului adresată șahului din Iran, în care se amintește printre altele și de sosirea unui sol iranian la Poartă în momentul cînd marele vizir se afla la Isaccea, plecat fiind contra rușilor>.

MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI, ASUPRITORUL RAIALEI,
ȘI NUMIREA ALTUIA

Mai înainte de aceasta, populația și raiaua făcuseră arz și arătaseră către Poarta fericirii precum că voievodul actual al Moldovei, unul dintre Iskerlet oglîi, cu numele de voievodul Ianaki²⁰, potrivit gîndurilor sale tulburătoare și nebunești, îndrăznise să persecute raiaua și beraiaua, făcînd nedreptăți supușilor săi, și că, în felul acesta, el pornise la fapte neîngăduite de padișah. De aceea, fiind nevoie de mazilirea și pedepsirea lui, în prima decadă a acelei luni²¹ mai sus amintitul a fost izgonit și îndepărtat, fiind totodată numit și trimis un mubașir, cu înaltă poruncă severă, pentru a lua înapoi de la el tot ceea ce luase de la raiale prin tiranie.

¹⁴ 1160 H. = 13 ianuarie 1747—1 ianuarie 1748.

¹⁵ 16 muharrem 1160 = 28 ianuarie 1747.

¹⁶ Maria Thereza, împărăteasa Austriei (1741—1780).

¹⁷ Mahmud I (1730—1754).

¹⁸ S-a renunțat la enumerarea unor ținuturi, țări etc.

¹⁹ Dar-ul-Djihad (cihad).

²⁰ Francisc, mare duce de Toscana; a luat în căsătorie pe Maria Thereza, împărăteasa Austriei.

²¹ Ioan Mavrocordat (1743 — mai 1747).

²² Mai înainte apare receb 1160 = 9 iulie—7 august 1747. De fapt cemazi I 1160 = mai 1747.

De aceea a fost numit ca voievod al Moldovei tot unul din Iskerlet-oglli, cu numele de voievodul Grigore ²², fost voievod al Moldovei ²³, care acum ședea la Istanbul și a cărui situație se știa încă de mult timp încoace, el avînd o comportare mai aproape de dreptate. Potrivit vechiului obicei, el a fost îmbrăcat la Divanul imperial cu hilat și cucă, după care a fost trimis, potrivit obiceiului, în Moldova, reședința voievozilor, împreună cu demnitarii desemnați în suita sa, fiind totodată avertizat să nu îndrăznească să săvîrșească acte de tiranie.

141 <Se arată că eialetul Oceacov a fost acordat mai departe vizirului Nu'man pașa>.

²² *Ligor*, Grigore al II-lea Ghica (mai 1747—aprilie 1748).

²³ Între anii: 1726—1733; 1735—1739; octombrie 1739—1741.

Dorința pașahului era ca supusele și sârmanele raiale și beraiale, care trăiesc sub umbra lui binevoitoare și sub steaua lui împărătească, să fie fericite cu bunăstare și să fie mulțumite. El arăta toată stăruința sa pentru liniștea și bunăstarea lor. De aceea s-a presupus că, din pricina șederii îndelungate la domnie a voievodului Grigore <Ghica>, care, fiind unul dintre Iskerletoglyi, era de câțiva timp voievodul Moldovei, și a voievodului numit Constantin², care era voievodul Țării Românești, aceștia ar putea să săvârșească tiranii în țară și să-și mărească îndrăzneala lor, ceea ce ar putea duce la persecutarea și la oprimarea sârmanelor raiale, care sînt creaturile lui Allah. De aceea, sosind timpul ca, prin schimbarea dregătorilor și a locurilor voievozilor între ei, starea populației să fie îmbunătățită, în a zecea zi a lunii mai sus arătate²⁶ chehăile lor de la Poarta fericirii au fost îmbrăcați cu hilate pentru ca Grigore, cel amintit mai sus, care era voievodul Moldovei, să devină voievod în Țara Românească²⁷, iar Constantin²⁸, la rîndul său, care era voievodul Țării Românești să fie voievod în Moldova ...

FAPTELE CURIOASE ȘI CIUDATE ALE FOSTULUI CALGAI, ȘAHIN-GHIRAI-SULTAN

<Se arată că acesta, după ce fusese mazilit, trecind prin părțile Bugeacului, începuse să provoace tulburări. Serascherul de Bugeac, prințul Hădji Ghirai, aflind aceasta, îl sfătuipe, la început, să renunțe la gîndurile sale. Văzind că acesta nu se astîmpără, porni asupra lui, silindu-l să fugă în Polonia>.

Potrivit ilustrului firman emis din partea Înaltului Devlet, măria-sa gloriosul și fericitul vizir Nu'man pașa, care este valiul de Oceaov, scrisese și trimisese o scrisoare hatmanului leșesc, sfătuiindu-l pe acesta ca prințul mai sus arătat să fie pus să șadă în țara leșească departe de granițele musulmane și, de azi înainte, să nu se permită, nici lui și nici oamenilor săi, să atace granițele Înaltului Devlet. Afară de aceasta, fuseseră emise și trimise înalte porunci și voievozilor din Țara Românească și din Moldova, care erau aproape

¹ 1161 H. = 2 ianuarie—21 decembrie 1748.

² Constantin Mavrocordat, domn în Țara Românească (iulie 1744—aprilie 1748).

²⁶ 10 rebi II 1161 = 9 aprilie 1748.

²⁷ Grigore al II-lea Ghica, în Țara Românească (aprilie 1748—23 august 1752).

²⁸ Constantin Mavrocordat, în Moldova (aprilie 1748—20 august 1749).

de granița leșească, precum și vizirilor, mirimiranilor și altor căpetenii din apropierea acelor ținuturi, pentru ca, unindu-se cu toții, să fie atenți și să depună eforturile lor pentru prinderea prințului amintit, din oricare parte ar îndrăzni să apară. La scurt timp după ivirea acestei situații, prințul cel arătat mai sus, dându-și seama de nenorocirea care ar putea să vină asupra lui, din cauza intrigilor la care pornise, s-a căit de aceste purtări rele și, gîndindu-se că i-ar fi peste putință să mai stea în țara leșească, și-a dat seama, rușinându-se și recunoscîndu-și răutățile, că pentru a-și salva viața nu există altă cale decît aceea de a cere iertarea Înalțului Devlet, marele binevoitor.

De aceea, apărînd din nou de prin părțile Moldovei la hotarele islamice, el a făcut arz și cunoscut mării-sale ilustrului han precum că va respecta de azi încolo supunerea și, cerînd iertarea crimelor sale, a dorit să se refugieze la Poarta fericirii, care este locul de azil al tuturor.

De asemenea, s-a mai aflat că el îi ceruse <hanului> și-l rugase să intervină, scriind în această privință la Înalta Poartă.

<Mai departe se arată că el a fost iertat, în urma intervențiilor hanului, și trimis să locuiască în insula Creta>.

168 ... Mării-sale ilustrului și fericitului vizir Ali pașa, fost mare vizir, care era guvernatorul sangeacului de Tîrhala, cu titlul de arpalık, i s-a acordat eialetul Oceacov, cu condiția de a păzi cetatea Benderului, iar mării-sale gloriosului și fericitului vizir Nu'man pașa, care era mutasarrıf ul eialetului mai sus arătat ²⁹, i s-a acordat cu hatt-i-humain sangeacul Tîrhala, în a nouăsprezecea zi a lunii djemazi-ul-ahır ³⁰.

188

EVENTIMENTELE DIN ANUL 1162 ³¹

208

MAZILIREA ȘI NUMIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Voievodul Iskerlet-oglu Constantin ³², voievodul Moldovei, fusese mai înainte de aceasta vreme îndelungată voievod al Țării Românești. Deși nu era atunci necesar ca el să fie mazilit, totuși, în prima parte a anului <11>61 ³³, potrivit nevoilor, fusese numit voievod în Țara Românească tot unul dintre fiii lui Iskerlet și anume Grigore ³⁴, care pe atunci era voievodul Moldovei ³⁵, iar Constantin cel amintit mai sus fusese numit în Moldova ³⁶. Sus-numitul Constantin, nemulțumit și supărat de o astfel de schimbare, a dat dovadă de neglijență și nepăsare în faptele sale. Astfel, el a arătat nepăsare și a săvîrșit cusur în îndeplinirea treburilor din Moldova, ce se cereau prin înalte porunci, fiind necăjit și supărat pentru cele ce se iviseră, contrar așteptărilor sale. În urma acestei lovituri, dezamăgindu-se, nemulțumirea sa a crescut mereu. De aceea țara a slăbit și s-au ivit acolo necazuri. Această stare de lucruri prelungindu-se, a devenit clar că nu există alt leac decît luarea unor măsuri. De aceea a fost numit și trimis ca mubașir iskemledji ³⁷ Mustafa aga, unul

²⁹ Oceacov (Ozu).

³⁰ 19 cemazi II 1161 = 16 iunie 1748.

³¹ 1162 H. = 22 decembrie 1748—10 decembrie 1749.

³² Constantin Mavrocordat.

³³ 1161 H. = 2 ianuarie—21 decembrie 1748.

³⁴ Grigore al II-lea Ghica (1748—1752).

³⁵ Mai 1747—aprilie 1748.

³⁶ În aprilie 1748.

³⁷ Iskemledji (iskemledci), cel ce înscăunează pe voievozi, zis și Iskemle-ağası.

dintre capugibașii Înaltei Curți, cu o ilustră poruncă, emisă pe la începutul lunii mai sus arătate³⁸, în sensul ca, mazilindu-l și îndepărtându-l, el să fie dus și închis în insula Bozdja-Ada³⁹. Acesta, la rîndul său, luînd din Moldova pe voievodul mai sus numit, l-a adus la Galipoli, iar de acolo l-a transportat în insula amintită. Așa cum s-a scris mai sus, la domnia rămasă liberă a fost numit Constantin⁴⁰, fiul voievodului Kodja-Mihal⁴¹, care, mai înainte de aceasta, timp de 30—40 de ani fusese în repetate rînduri voievod în Moldova și de cîteva ori în Țara Românească și care adusese servicii în expedițiile împărătești de atunci, arătînd sinceritate și devotament în luptele cu dușmanii. De asemenea, el nu neglijase deloc serviciile sale și supunerea sa. De aceea se spera ca și fiul său, depășind vîrsta tinereții, va depune toate eforturile sale, potrivit devotamentului și sincerității moștenite de la tatăl său, în ceea ce privește ocrotirea raialei și stăpînirea țării. Astfel, în Divanul împărătesc, care s-a pregătit, el a fost îmbrăcat cu cucă și cu hilat, obișnuite pentru voievozii Moldovei, fiind onorat totodată și cu tug, precum și cu steag, după care, potrivit vechiului obicei, a fost trimis în Moldova, împreună cu slujitorii de Divan, desemnați în suita sa, fiind așezat, astfel, la reședința sa de domnie...

213

EVENTIMENTELE DIN ANUL 1163⁴²

216

Eialetul Oceaov a fost acordat gloriosului vizir Muhsinzade Mehmed pașa, care era muhafiz de Hotin ...

239

EVENTIMENTELE DIN ANUL 1164⁴³

240

<Se cer salahori și harabale din Țara Românească în vederea reparării arsenalului împă

246

rătesc pentru tunuri, fără a se face alte precizări>

<Ieghen Mustafa pașa apare ca muhafiz al cetății Hotin. A fost înlocuit cu Nu'man pașa>

264

EVENTIMENTELE DIN ANUL 1165⁴⁴

283

Paza sangeacului Hotin a fost dată măriei-sale fericitului vizir Ghiridi-Nu'man pașa ...

285

REÎNNOIEREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

La Poarta fericirii a sosit știrea că s-a prăpădit voievodul Iskerlet-oglu Grigore⁴⁵ care, de vreo 30—40 de ani încoace, slujise ca voievod cînd în Moldova, cînd în Țara Românească și care, datorită sincerității purtărilor sale, cîștigînd stimă, era de cîțiva ani încoace voievodul Țării Românești. Postul de voievod devenind astfel vacant, potrivit cerințelor vremii, nu s-a socotit de cuvință ca o persoană oarecare din afară și cu o situație necunoscută să cîștige titlu și renume, obținînd respect cu rangul nou de voievod. Afară

³⁸ *Ramazan 1162* = 15 august—13 septembrie 1749.

³⁹ *Bozdja-Ada (Bozca-Ada)*.

⁴⁰ Constantin Racoviță (20 august 1749—22 iunie 1753).

⁴¹ *Kodja-Mihal*, adică Mihail Racoviță.

⁴² 1163 H. = 11 decembrie 1749—29 noiembrie 1750.

⁴³ 1164 H. = 30 noiembrie 1750—19 noiembrie 1751.

⁴⁴ 1165 H. = 20 noiembrie 1751—7 noiembrie 1752.

⁴⁵ Grigore al II-lea Ghica, în Țara Românească (1748—1752).

de aceasta, era necesar să se depună toate eforturile pentru ca raiaua țării să fie ocrotită și ferită de păgube.

De aceea privirile binevoitoare și binefăcătoare s-au îndreptat asupra fiului răposatului cel arătat, dragomanul cu numele de Matei ⁴⁶, care slujea de la un timp încoace ca dragoman al Divanului imperial și a cărui dreptate și sinceritate erau cunoscute. Semne de dreptate se observau chiar și pe fața lui. De asemenea, se spera și se presupunea că el va proceda așa cum se cuvine și va fi devotat și de azi încolo. De aceea, la întâi al acestei luni zilka'de ⁴⁷, i s-a acordat lui postul de voievod al Țării Românești și, potrivit obiceiului, fiind mai întâi îmbrăcat cu hilat în fața marelui vizir, a fost apoi îmbrăcat la Divanul imperial cu cucă și cu veșminte strălucitoare, destinate anume voievozilor. Întrînd după aceea la ilustrul padișah, el și-a atins scopul, plecîndu-se în fața înaltului tron. Îndeplinindu-se și celelalte ceremonii, cuvenite potrivit vechilor obiceiuri, el a fost prezentat și apoi trimis în vilaietul Bucu-rești ⁴⁸, care era reședința de domnie a voievozilor.

289

⟨Ghiridi Nu'man pașa, care era muhafiz de Hotin, primește sangeacul Hania⟩.

⁴⁶ Matei Ghica, dragoman (iunie 1751—august 1752), domn în Țara Românească (august 1752—iunie 1753).

⁴⁷ 1 zilka'de 1165 = 10 septembrie 1752.

⁴⁸ Vilâyet-i Bükreş; în sensul de la București.

VI

AHMED VASÎF EFENDI

Ahmed Vasîf este originar din Bagdad. Anul nașterii sale nu se cunoaște. Dornic să studieze, el a călătorit un timp prin Kars și Alep, intrînd apoi în slujba lui Kel-Ahmed pașazade Ali pașa, care a murit ca serascher de Bender. Trecînd de aci în serviciul lui Abaza-Mehmed pașa, viitorul istoriograf otoman Ahmed Vasîf a căzut prizonier la ruși în timpul luptelor de la Ieni-Kale, ce s-au dat la începutul războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774, dar a fost eliberat la cererea marelui vizir.

Vasîf a adus servicii importante Imperiului otoman atît la tratativele de armistițiu, cît și la convorbirile de pace ruso-turce din 1772, dovedindu-se un bun diplomat și impunîndu-se prin curajul și spiritul său de inițiativă. El însuși afirmă că, fiind desemnat pentru prelungirea termenului de armistițiu din 1772, a îndeplinit această misiune cu succes, iar la întoarcere a fost onorat cu favoruri de către marele vizir. El este de fapt cel care a întocmit procesele-verbale ale discuțiilor de pace din București (1772—1773), avînd calitatea de secretar al delegației otomane.

Ahmed Vasîf a participat și la tratativele de pace de la Küciük-Kainargi din 1774, jucînd, de asemenea, un rol hotărîtor în încheierea păcii din 1792, la Iași, între Poarta otomană și Rusia. Vasîf a fost un timp și prin Europa, în calitate de sol al Imperiului otoman la Madrid (1787), misiune pe care a descris-o cu multe detalii¹. El a îndeplinit și funcții financiare: de pildă, controlor financiar în Anatolia², șef al Cancelariei financiare³ ș.a.

Din pricina invidiei celor din jur, Vasîf a căzut, la un moment dat, în dizgrația sultanului Abdul-Hamid I și a celorlalți demnitari otomani, care au mers pînă la exilarea sa în insula Mitilene, de unde a scăpat în urma urcării pe tron a sultanului Selim al III-lea (1789).

În timpul domniei acestui sultan, Ahmed Vasîf și-a recîștigat vechiul prestigiu, ajungînd pînă la rangul de *reis-efendi*, adică ministru de externe al Imperiului otoman. A fost numit în această funcție în luna iulie a anului 1805, dar, în mai puțin de un an, a fost mazilit și a murit la Istanbul în ziua de 25 mai 1806.

În timpul vieții sale, Ahmed Vasîf a fost numit în cîteva rînduri istoriograf oficial al Imperiului otoman (*vak'anüvis*), alternînd în această

¹ *Djevdet (Cevdet) Tarihi*, vol. IV, p. 348—358.

² *Anadolü muhasebecisi*.

³ *Başmuhasebeci*.

funcție cu Sa'adullah Enveri efendi ⁴. După ultima sa misiune de istoriograf, a fost înlocuit cu Mehmed Pertev efendi.

Ahmed Vasif a scris una dintre cele mai de seamă opere istorice pentru perioada decadenței Imperiului otoman, fiind și contemporan cu evenimentele pe care le-a descris. Cronica lui se intitulează: *Mehasin-ül-âsâr ve hakayik-ül-ahbar* (Fapte bune și știri adevărate) și cuprinde evenimentele dintre anii: 1752 — 1775 (1166—1188 H.).

Dat fiind faptul că Vasif a avut de mai multe ori întreruperi în misiunea sa de istoriograf oficial, el a rezumat informațiile culese și de ceilalți cronicari de atunci, îndeosebi de Sa'adullah Enveri efendi, pentru a asigura, în felul acesta, continuitatea cronicii sale și pentru a-i da o formă unitară.

O bună parte din cronica sa este consacrată descrierii războiului rusoturc dintre anii 1768—1774. Tocmai de aceea opera lui Vasif constituie un izvor important și în privința raporturilor româno-turce din această perioadă, cititorul putând găsi în relatările autorului multe detalii, ca și reflecții de ordin mai general.

Vasif și-a scris opera istorică în genul cronicii lui Sa'adeddin ș.a., cu multe arabisme și persanisme, folosind un stil pompos și multă elocvență. Ea a fost tipărită la Istanbul în 1804/1805 (1219 H.), ediție după care s-au făcut și extrasele în traducere privind țările române. Această cronică are și două ediții Bulak (1827/28 și 1830). Datorită diversității și importanței știrilor cuprinse în ea, opera lui Vasif a fost tradusă parțial în diferite limbi europene. Cele mai de seamă traduceri: *Précis historique de la guerre des Turcs contre les Russes (de 1769 à 1774), tiré des annales de l'historien Turc Vasif Efendi*, par P. A. Caussin de Perceval (Paris, 1822, XVI+284 p.), care este o traducere liberă; *Nowy przekład dziejopisów tureckich dotyczących sie Historji polskiej, a szczególnie Tarychy Wasyf Efendego*, vol. I, Berlin, 1846, trad. de Ignaz Pietraszewsky ș.a. Cronica lui Vasif cuprinde și unele anexe, netipărite, care privesc perioadele: 1782—1786 (1196—1200 H.) și 1788—1795 (1203—1209 H.) ⁵, dar ele nu au putut fi incluse în volumul de față.

Afară de opera sa istorică, amintită mai sus, Ahmed Vasif a făcut și o expunere asupra expediției lui Napoleon I în Egipt (1798), iar în ceea ce privește activitatea lui în domeniul traducerilor din limbile orientale putem menționa opera filologului arab Zamahșari (*Zamakhshari*), intitulată: *Nawabih al-Kalim (Anthologia sententiarum arabicarum)*. El a scris lucrări și în domeniul moralei, literaturii, inclusiv versuri.

BIBLIOGRAFIE :

O.T.M., p. 59—62; *O.M.*, vol. III, p. 159—160; *E.I.*, vol. IV, Leyden, 1934, p. 1187; *G.O.W.*, p. 335—337; *Türkiye Ansiklopedisi* (Enciclopedia Turciei), vol. VI, 1958, p. 169; *Cevdet Tarihi* (Istoria scrisă de Djedvet), vol. IV, p. 51; vol. V, p. 232—233; vol. VII, p. 99 și vol. VIII, p. 78—79; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri* (Solii otomani și relatările lor de solie), Ankara, 1968, p. 144—147.

⁴ S-a născut în 1736 la Trabzon și a murit la Istanbul în 1794 sau în 1796. Cronica sa tratează evenimentele otomane, cu unele întreruperi, de la 1767 și până la 1791 (cf. *G.O.W.*, p. 320—322; *Türkiye Ansiklopedisi*, Istanbul, vol. VI, 1958, p. 170).

⁵ *G.O.W.*, p. 336.

TARİH SAU MEHASIN-ÛL-ÂSÂR VE HAKAYIK-ÛL-AHBAR

Istanbul, 1804/1805 (1219 H.) P/I—II

Partea I (15 + 327 p.)

10 EVENIMENTELE DIN ANUL 1166 ¹

11 NUMIREA VIZIRILOR MARI

În a zecea zi a lunii safer ²... eialetul Oceacov (*Ozu*) a fost acordat vizirului Elhadj-Ahmed paşa, iar paza Hotinului a fost dată pe seama vizirului Mushinzade Mehmed paşa, emiţându-se, în această privinţă, pentru fiecare din ei, câte o înaltă poruncă ilustră ...

14 ACORDAREA INSULEI

În urma morţii muhafizului de Ada-Kaleh, beilerbeiul Bosnevi ³ Mehmed paşa, locul său rămânînd liber, pentru paza insulei Ada-Kaleh a fost trimis Seid-Mehmed paşa care era mazilit de la Bender ...

15—16 SCHIMBAREA VOIEVOZILOR DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ⁴ ŞI MOLDOVA ⁵

Rivalii voievozilor, care stăteau de la o vreme încoace în Țara Românească şi Moldova, desfăşurîndu-şi activitatea în ascuns, iar perioada de domnie a voievozilor împlinindu-se, de aceea, potrivit obiceiului de a-i schimba din trei în trei ani, domnia Țării Româneşti a fost cerută de Constantin, fiul lui Mihail ^{6a}, iar domnia Moldovei a fost obţinută de voievodul numit Matei ⁶. Astfel, pe la mijlocul lunii amintite mai sus ⁷, amîndoi au fost îmbrăcaţi cu hilate, cu condiţia mucarerului (*mukarrer*).

MOARTEA FOSTULUI ŞEIH-UL-ISLAM MEHMED ES'AD EFENDI

17 ... În timpul şeih-ül-islamului fratelui său, Ishak efendi, <Mehmed Es'ad efendi> fusese onorat cu ţinutul Mecca (*Mekke*), iar în timpul expediţiilor de la Ada-Kaleh ⁸ şi Belgrad fusese cadiu de oaste (*kadiasker*) ...

¹ 1166 H. = 8 noiembrie 1752—28 octombrie 1753.

² 10 safer 1166 = 17 decembrie 1752.

³ Bosnevi, „din Bosnia”, adică „Bosniacul”.

⁴ Matei Ghica (24 august 1752—iunie 1753).

⁵ Constantin Racoviţă (1749—1753).

^{6a} *Mihal-oglu Kostantin*. (Constantin Racoviţă 1753—1756).

⁶ Matei Ghica (1753—1756).

⁷ *Evahir şaban* 1166 = 13—22 iunie 1753.

⁸ *Ada-i-Kebir*.

22 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1167⁹**

26 ... În prima decadă a lunii djemazi I¹⁰, Husein aga a fost înălțat la rangul de beilerbei (*mirimiran*) și onorat cu paza Hotinului ...

27 **NUMIREA UNOR VIZIRI ȘI ACORDAREA DE FUNCȚII ȘI DE SOLDE**

În a douăzeci și una zi a lunii mai sus arătate¹¹, eialetul Oceaov, împreună cu sangeacul Salonic, au fost date vizirului Ibrahim pașa, fost muhafiz de Bender, paza Belgradului a fost acordată înaintașului său, vizirul Köprülüzade Elhadj-Ahmed pașa ..., iar paza Benderului a fost acordată mirimiranului Susenzade Abdullah pașa ...

29 <Hasan pașa apare ca muhafiz de Hotin>.

38 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1168¹²**

42 ... El¹³ ridicase prestigiul împărăției, cucerind și supunând Belgradul, cetatea insulară¹⁴, precum și celelalte cetăți și palânci care intraseră în mâinile dușmanilor ...

48 **MOARTEA LUI NAZIF MUSTAFA EFENDI**

... Timp de aproape nouă ani el a stat în Moldova ca secretar de divan¹⁵ și, îmbogățindu-se mult, a venit la Poartă.

61 **ÎNTOARCEREA LUI DERVIȘ MEHMED PAȘA DIN SOLIE¹⁶ ȘI REZUMATUL RAPORTULUI SĂU**

Mai sus arătatul efendi, pornind de la Poartă în prima zi a lunii rebi II a anului <11>68¹⁷, după treizeci de zile îi scrisese lui Abdullah pașa, muhafiz de Bender, că sosise în apropiere de Bender. La rîndul său, <Abdullah pașa> trimisese în grabă, pentru întîmpinare, pe chehaiua sa cu mehterhane și-l adusese cu alai la Bender. După ce îl găzduise cîteva zile cu mare pompă pe solul pomenit, în a șaptea zi a lunii djemazi I¹⁸ îl îndreptă spre misiunea sa, numind de la Bender, lîngă el, și pe beșli agasî.

<În paginile următoare se descriu teritoriile polone și rusești, cu unele detalii privitoare la orașul Petersburg și palatul împărătesei Rusiei, Ecaterina a II-a>.

65 Solul amintit mai sus a arătat că distanța dintre Bender și cetatea Kiev
66 este de 110 ceasuri, iar de aici pînă la orașul Moscova distanța este de 181 de ore, iar de acolo și pînă la Petersburg sînt 150 de ceasuri distanță ...

⁹ 1167 H. = 29 octombrie 1753—17 octombrie 1754.

¹⁰ *Evail cemazi I 1167* = 24 februarie—2 martie 1754.

¹¹ *21 cemazi I 1167* = 16 martie 1754.

¹² 1168 H. = 18 octombrie 1754—6 octombrie 1755.

¹³ Sultanul Mahmud I (1730—1754).

¹⁴ Ada-Kaleh.

¹⁵ *Kiatiib-i Divan (Kâtiib-i Divan)*.

¹⁶ Din Rusia.

¹⁷ *1 rebi II 1168* = 15 ianuarie 1755.

¹⁸ *7 cemazi I 1168* = 19 februarie 1755.

EVENIMENTELE DIN ANUL 1169¹⁹

67 ... Sangeacul Tîrhala a fost anexat posesiunilor vizirului Halil paşa, muhafîz de Hotin ...

70 Cu sangeacul Tîrhala a fost bucurat vizirul Ibrahim paşa, fostul muhafîz de Oceacov, iar cu eialetul Oceacov, care a rămas liber, a fost cinstit vizirul Halil paşa, mutasarrîful de Tîrhala ...

76 MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI²⁰

... În luna djemazi II²¹, voievodul Moldovei a fost mazilit şi adus la Poartă, iar în locul său a fost numit unul cu numele de Constantin²².

91 EVENIMENTELE DIN ANUL 1171²³

116 ... SOSIREA LA POARTĂ A VIZIRULUI SILAHDAR MEHMED PAŞA, VALIUL DE SILISTRA, PRECUM ŞI A VIZIRULUI MUHSINZADE MEHMED PAŞA, VALIUL DE ALEP ...

118 PRICINA MAZILIRII LUI ARIF EFENDI, MEDICUL-ŞEF (HEKIMBAŞI) AL CURŢII

În timp ce padişahul^{23a} cel vestit se plimba în afara zidurilor Constantinopolului (*Kostantiniyye*), întîlnindu-se cu slujitorii (*karavuş*) care mergeau la voievodul Ţării Româneşti, a cerut ca aceştia să fie opriţi şi, punînd ca documentele şi scrisorile aflate la ei să fie cercetate, a observat şi o scrisoare a medicului-şef al Curţii prin care acesta cerea de la voievodul Ţării Româneşti unele lucruri. Deoarece cei care se aflau în astfel de slujbe aveau, sub ocrotirea împărăţiei, venituri şi ranguri mari şi erau sătui de leafă, el a fost pedepsit prin mazilire, întrucît pătase onoarea împărăţiei şi se înjosise, cerînd obiecte de la oameni care ar putea să solicite favoruri de la el.

În funcţia de medic-şef al Curţii a fost adus Refi efendi, care era cunoscut sub denumirea de Kiatibzade ...

119 NUMIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Mataki²⁴, care era de douăzeci de ani dragomanul Divanului imperial şi a cărui sinceritate era cunoscută, a fost socotit demn pentru domnia Moldovei, ca răsplată pentru serviciile aduse, iar predecesorul său²⁵ a fost onorat cu scaunul Ţării Româneşti, unde a şi fost mutat²⁶...

120 ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR MIRAHORULUI MARE HUSEIN AGA

... Atunci cînd Kîrîmi²⁷ Husein aga, chehaiua capugiilor, fusese însărcinat să-l ducă pe voievodul Moldovei, ca locţiitor al său a fost desemnat Rehali-Mehmed aga ...

¹⁹ 1169 H. = 7 octombrie 1755—25 septembrie 1756.

²⁰ Matei Ghica (în februarie 1756).

²¹ Cemazi II 1169 = 3—31 martie 1756.

²² Constantin Racoviţă (1756—1757).

²³ 1171 H. = 15 septembrie 1757—3 septembrie 1758.

^{23a} Osman al III-lea, sultan otoman (13 decembrie 1754—29 octombrie 1757).

²⁴ Mataki, în loc de Callimachi (Ioan Teodor), domnul Moldovei (august 1758—mai 1761).

²⁵ Scarlat Ghica, domnul Moldovei (martie 1757—august 1758).

²⁶ Scarlat Ghica, domnul Ţării Româneşti (august 1758—iunie 1761).

²⁷ Din Crimeia.

EVENIMENTELE DIN ANUL 1172 ²⁸

ÎNTOARCEREA LUI AHMED RESMI EFENDI ²⁹ DE LA SOLIA DIN AUSTRIA

- 121 <După ce descrie toată Ungaria și ținuturile Austriei, inclusiv Viena și palatul imperial de acolo, solul Ahmed Resmi adaugă>:
- 127 „După aceea am trecut pe lângă palâncile numite Ahram ³⁰ și Güverdjînlîk ³¹ și apoi am trecut la Feth-ül-İslam ³² prin ghirdapurile de la Ada-Kaleh. De aici, am trecut prin fața cetății Vidin; se vedeau și orașele: Rahova, Nicopole și Șiștov. În zece zile am reușit să ajung la Rusciuc ...
- 129 <Descriind, mai departe, regiunile Ungariei, solul Ahmed Resmi spune>:
- 130 „Era oprit ca zaherelele Ungariei să fie duse la Viena. Populația Ungariei era obligată să-și vîndă în vilaietul propriu produsele. Am aflat că în anii de belșug, cînd unгурii au recolte bogate și nu au preț în țara lor, ei doresc să le aducă la Istanbul, pe Dunăre, prin locurile apropiate de Țara Românească și Moldova ...

131 MAZILIREA HANULUI CRIMEII

Halim Ghirai ³³, care era han în ținutul Crimeii, era cunoscut prin blîndețe exagerată și era molatic. El cerea și fiilor săi să fie la fel.

Aceștia, la rîndul lor, fiind tineri și neștiind ce e bine și ce e rău, își petreceau vremea cu petreceri și veselii.

Această neglijență a dat prilej celor de neam nogai, care sînt intriganți din fire, răufăcători și pricepuți la tulburări, să îndrăznească să scuture jugul supunerii. Padișahul aflase că ei au prădat o parte din Moldova și că a fost desființată siguranța întregii populații din acele locuri. De aceea <hanul Halim Ghirai> fusese mazilit și în locul lui fusese trimis Arslan Ghirai ³⁴.

Deși acesta se pregătise să plece spre Crimeia, totuși, dat fiind faptul că triburile tătare de acolo, adunîndu-se la un loc, au trimis arzumahzar către Poartă, cerînd ca la hanatul Crimeii să fie numit Kîrîm Ghirai, fratele lui Arslan-Ghirai, s-a renunțat, pentru a liniști răscoala tătarilor, la hanul mai sus arătat și hanatul a fost acordat celui dorit de ei, Kîrîm Ghirai ³⁵. De asemenea, s-a emis poruncă ilustră ca să fie luate înapoi toate lucrurile prădate din Moldova.

ÎNTEMNIȚAREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Văzîndu-se că voievodul Constantin ³⁶, afară de faptul că persecuta raiaua Țării Românești și aduna dări peste cele obișnuite, neglija totodată să-și plătească și datoriile multe pe care le avea către mirie, el fusese închis la

²⁸ 1172 H. = 4 septembrie 1758—24 august 1759.

²⁹ Ahmed efendi, reis-efendi și istoriograf otoman (1700—1783). Este autorul operei: *Halîfet-ür-rûesa* (Biografiile reis-efendiilor).

³⁰ Ahram (?)

³¹ *Güverdjînlîk* (*Güvercintîk*), Columbaci, Golubăț.

³² *Feth-ül-İslam*, Cladova.

³³ Halim Ghirai, hanul Crimeii (1756—1758).

³⁴ Arslan Ghirai n-a reușit să ocupe tronul.

³⁵ Kîrîm Ghirai (1758—1764).

³⁶ Constantin Mavrocordat, domn în Țara Românească (8 februarie 1756—august 1758, a cincea domnie).

Iedi-Kule. Deși se descurajase, crezînd că-și va pierde viața, el a scăpat totuși din închisoare plătindu-și datoriile ...

VEȘTI DIVERSE

163 ... Un ghiaur încrezut dintre capuchehăile Țării Românești fși bătea și ocăra mereu pe sclava sa musulmană. Aceasta, fugind pe o cale din locuința ei, aflată la Tarabya ³⁷, a prezentat o plîngere la scara cea luminată, arătînd că, la origine, era musulmană și căzuse în ghiarele asupritoare ale acestuia și că suferea mereu din pricina schingiuirilor sale.

164 De aceea, sus-numitul a fost adus și spînzurat lingă locuința sa din apropierea Fanarului (*Fener*) ...

186 EVENIMENTELE DIN ANUL 1174 ³⁸

200 <La începutul lunii zilka'de ³⁹> ... voievodul Constantin ⁴⁰, care fusese închis la Iedi-Kule, pentru a-și plăti datoriile, și scăpase din închisoare, a fost onorat cu domnia Țării Românești. De asemenea, văzîndu-se că voievodul Moldovei ⁴¹ este bătrîn și a devenit incapabil și neputincios în treburile domniei, a fost mazilit, iar în locul lui a fost trimis fiul său ⁴²...

214 EVENIMENTELE DIN ANUL 1176 ⁴³

218 MAZILIREA VIZIRULUI ABDI PAȘA DIN BELGRAD

Mai sus arătatul, punînd ordine așa cum trebuie la Belgrad, atrăsese ura celor renumiți de la serhaturi. Socotindu-se că de azi încolo șederea lui la serhat va duce la certuri și la gîlceavă, el a fost mazilit și i s-a acordat eialetul Silistra. El a fost sfătuit să nu facă nici un pas pînă ce fostul capudan, vizirul Mehmed pașa, nu va sosi la Belgrad, deoarece, potrivit regulilor serhatului, predecesorul nu avea voie să facă nimic pînă ce nu sosește urmașul său. Raportîndu-se că urmașul său a sosit la Belgrad, el a ieșit cu demnitate și s-a îndreptat spre postul său din Silistra ...

220 MAZILIREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

Constantin ⁴⁴, care fusese mai înainte numit ca voievod al Țării Românești, neputînd să-și îndeplinească serviciile pe care și le asumașe, a fost înlocuit cu un altul ⁴⁵, iar el, împreună cu alți patru boieri de ai săi, a fost închis în insula Mitilene (*Midilli*) ...

³⁷ *Tarabya*, cartier la Istanbul.

³⁸ 1174 H. = 13 august 1760—1 august 1761.

³⁹ *Evail zilka'de 1174* = 4—13 iunie 1761.

⁴⁰ Constantin Mavrocordat; devine domn al Țării Românești la 5 iunie 1761 (a șasea domnie).

⁴¹ Ioan Teodor Callimachi (1758—1761).

⁴² Grigore Callimachi (1761—1764).

⁴³ 1176 H. = 23 iulie 1762—11 iulie 1763.

⁴⁴ Constantin Mavrocordat (1761—1763). Mazilit la 9 martie 1763.

⁴⁵ Constantin Racoviță (9 martie 1763—26 ianuarie 1764).

226 EVENIMENTELE DIN ANUL 1177 ⁴⁶

232 *Unele evenimente ...* În acest timp ⁴⁷ murind și voievodul Țării Românești ⁴⁸, în locul lui a fost numit voievodul Ștefan ⁴⁹...

234 Mirimiranului Regeb pașa i s-a acordat eialetul Oeacov (*Ozu*) cu titlul de vizir, lui Silahdar Hamza pașa i s-a dat paza Vidinului, iar vizirului Köprülüzade Elhadj-Ahmed pașa i s-a acordat paza Benderului ...

238 EVENIMENTELE DIN ANUL 1178 ⁵⁰

239 ÎNTOARCEREA AMBASADORULUI RESMI AHMED EFENDI DIN PRUSIA

240 <Remsi Ahmed efendi scrie în raportul său>: „În douăzeci de zile am
ajuns la menziful numit Măcin, aflat pe malul Dunării. În localitatea mai sus
241 arătată am fost întâmpinat de călăuza (*mihmandar*) voievodului Moldovei
și ne-am îmbarcat, cu voia lui Allah, pe corabia aflată în grija nazîrului
de Brăila și am trecut în orașul Galați (*Kalas*).

Măcinul, arătat mai sus, și Brăila, precum și Galațiul sînt așezate pe malurile Dunării, în formă de triunghi, iar de la Brăila pînă la Galați, în mijlocul Dunării, se află o insulă a cărei lungime poate fi străbătută în peste două ceasuri de mers. De aceea la Brăila și la Galați sînt porturi frumoase și ele au fost mereu locuri de ședere a vaselor de zaherele. După ce am stat trei zile la Galați, în următoarele patru zile am ajuns în orașul Iași, care este capitala Moldovei. În partea de sud a orașului mai sus arătat, pe malul unui lac, asemănător cu Göksu ⁵¹, se află un serai cu numele de Frumoasa (*Furmosa*), care a fost pregătit pentru musafirii Înaltului Devlet. Am descins acolo și, de nevoie, am poposit timp de aproape cincisprezece zile și am pregătit cele necesare pentru continuarea călătoriei.

Orașul mai sus amintit se întinde, de la răsărit la apus, pe o colină, între râul Siret și râul Prut. Partea ei de miazăzi este înconjurată de un râu mic ⁵². Fiind un oraș lunguiet, la 46° latitudine ⁵³, centrul este împodobit cu case de binefacere și cu unele case de negoț, iar pe la margini se întind locuințele de lemn ale sârmanelor raiale.

În fața lui, pe două dealuri, se află două biserici mari numite Galata și Cetățuia ⁵⁴. Casele de binefaceri, amintite mai sus, și cele două biserici au niște porți ca de cetăți și sînt, oarecum, locuri de pază. În împrejurimi se găsesc vii și grădini din belșug. Apa Galata este renumită prin limpezimea și răcorimea ei. Rîul Siret, de care s-a amintit, se varsă în Dunăre între Brăila și Galați, iar râul Prut se varsă tot în Dunăre la marginea Bugeacului și Tomarovei ⁵⁵. De aceea, diferite feluri de cherețele din eialetul Moldovei se transportă repede, cu ajutorul acestor râuri ⁵⁶, la schela Galați, iar de aici ajung

⁴⁶ 1177 H. = 12 iulie 1763—30 iunie 1764.

⁴⁷ În ianuarie 1764.

⁴⁸ Constantin Racoviță (la 26 ianuarie 1764).

⁴⁹ Ștefan, Ștefan Racoviță (26 ianuarie 1764—18 august 1765).

⁵⁰ 1178 H. = 1 iulie 1764—19 iunie 1765.

⁵¹ *Göksu*, râu în regiunea Adana (Anatolia).

⁵² *Bahluiul*.

⁵³ De fapt între 47° și 48°.

⁵⁴ Galata și Cetățuia (*Cataçuba*), două mănăstiri în Iași.

⁵⁵ *Tomarova*, Reni.

⁵⁶ Este vorba de plute.

repede la Istanbul cu vasele din Marea Neagră (*Karadeniz*). Pornind de la Iași, am trecut în două zile pe râul Prut, iar în a douăzeci și cincea zi a lunii safer⁵⁷ am ajuns la Hotin.

DESCRIEREA HOTINULUI

După unele relatări, cetatea Hotin este o fortăreață rămasă de pe vremea profetului Iisus (*Isa*) și se află așezată pe marginea fluviului Nistru (*Turla*). Ea este o cetate întărită ca Rumelihisar⁵⁸. La început, fiind serhatul eialetului Moldovei, o păzeau voievozii Moldovei. În jurul anului 1026⁵⁹, datorită trădării voievodului Moldovei, afurisitul numit Gașpar⁶⁰, căzând în mînile ghiaurilor leși, ea devenise una din cauzele principale care dusese la expediția din 1030^{60a} a sultanului Osman⁶¹ și fusese salvată după întoarcere prin ncheierea păcii.

242 În cursul anului 1084⁶², cu prilejul expedițiilor asupra cetății Camenița, a trecut din nou la leși, iar în anul următor, fiind smulsă din nou din mînile lor, <cetatea> și-a recăpătat prosperitatea și renumele, ca și mai înainte.

În urma atacului neprietenesc al țarului Moscovei⁶³ asupra eialetului Moldovei în anul 1123⁶⁴ și în urma înfrîngerii lui, cu ajutorul lui Allah, a fost nevoie de întărirea acestor părți. De aceea, datorită eforturilor și străduințelor măriei-sale sultanului Ahmed han⁶⁵, răposatul — mormîntul să-i fie rai! — în anul 1125⁶⁶ s-a construit și fortificat o cetate nouă în partea de sud a fortăreței mai sus amintite, iar în interiorul ei au fost puse cantități suficiente de muniții și au fost numiți un număr îndestulător de apărători și au fost așezate multe arme. Astfel, vechea cetate a rămas acum ca un depozit de muniții pentru cetatea nouă. În felul acesta, o întindere de un sangeac, cu cîmpuri și sate, aflată între Prut și Nistru, a fost separată de eialetul Moldovei, iar pentru paza ei se numea fie un vizir, fie un emir. Satele ei, pline de belșug, erau împărțite sub forma de odjaklık ostașilor de acolo.

<Solul trece și prin Camenița, Cracovia și străbate Polonia; el continuă astfel>:

250 Sangeacul Brandenburg fiind nisipos, recoltele nu le ajung locuitorilor. De aceea, cele mai multe din zaharele le aduc din Saxonia și din țara leșească iar animalele de călărit și vitele le vin din Țara Românească, Moldova și din Bugeac.

S-a scris că, din cauza solilor aflați la Berlin și de teama ca ei să nu afle treburile începute de împărat, acesta își petrecea cea mai mare parte a timpului în ținutul numit Potsdam, la vreo șapte ceasuri distanță de Berlin.

⁵⁷ 25 safer 1177 = 4 septembrie 1763; la ducere.

⁵⁸ Fortăreață în Constantinopol, în partea Rumeliei, în Bosfor.

⁵⁹ 1026 H. = 9 ianuarie—28 decembrie 1617. În 1620.

⁶⁰ Gaspar Grațiani.

^{60a} 1030 H. = 26 noiembrie 1620—15 noiembrie 1621.

⁶¹ Osman al II-lea (1618—1622). Expediția din 1621 la Hotin.

⁶² 1084 H. = 18 aprilie 1673—6 aprilie 1674.

⁶³ Petru cel Mare.

⁶⁴ 1123 H. = 19 februarie 1711—8 februarie 1712. Campania de la Prut (1711). În care D.Cantemir era aliat cu Rusia.

⁶⁵ Ahmed al III-lea (1703—1730).

⁶⁶ 1125 H. = 28 ianuarie 1713—16 ianuarie 1714.

⟨Descrierea ținuturilor germane, prezentarea și convorbirile cu regele Prusiei și apoi întoarcerea. Rege al Prusiei era Frederic al II-lea.⟩

256 Acolo ⁶⁷ am stat timp de cinci-șase zile, iar după aceea, pregătindu-se din nou haraba, am trecut prin satele de la granița leșească și am intrat în satul numit Atrapcea.

Apoi, parcurgînd iarăși distanțe, în a cincea zi a lui zilhidje ⁶⁸ am ajuns în târgul numit Horadenka ⁶⁹, aflat la o distanță de cincisprezece ceasuri de Hotin și care este punctul de frontieră dintre pămîntul leșesc și cel al Moldovei. Aici, potrivit obiceiului de la plecare, ne-a întîmpinat călăuza voievodului Moldovei, și pregătind cele necesare călătoriei, am trecut peste riul Prut, aflat la o distanță de zece ore mai încoace, și am ajuns în localitatea numită Cernăuți. De asemenea, ajungînd și de aici în târgul numit Botoșani, am prăznuit „Sărbătoarea sacrificiilor”. Din pricina ploilor care nu conțineau, aici am stat timp de trei zile. Apoi, și de aici, în trei zile am sosit la Iași, capitala vîlaiei-tului Moldovei, și m-am întîlnit cu voievodul Moldovei, Grigore ⁷⁰ bei, care abia venise. Pregătindu-se căruțe și cai, am pornit și de aici, iar din localitatea Bîrlad (*Burlat*) ne-am îndreptat spre Țara Românească, drumul spre Galați și Măcin fiind foarte anevoios din pricina vremii. În trei zile am ajuns în orașul Focșani (*Fohșan*), care este punctul de hotar dintre Moldova și Țara Românească.

Aici, de asemenea, ne-a întîmpinat călăuza voievodului Țării Românești ⁷¹ și, fără a mai trece pe la București ⁷², după un mers de patru-cinci zile, la întîi muharrem ⁷³ am intrat în orașul Turtucaia ⁷⁴ de pe Dunăre, trecînd prin localitatea Oltenița (*Oltenice*), aflată între Dunăre și riul numit Argeș ...

265 ... Capugibașî Abdi aga, vestit cu numele de Tutungiul lui Hasan pașa, fiind mai înainte de aceasta hanbar emini de Isaccea, se bizuia pe hanul cel mazilit ⁷⁵. De aceea supunerea lui era slabă și nenorocită, iar prin cererile lui nedrepte împrăștiase pe locuitori din ținuturile lor vechi. În timpul domniei hanului cel mazilit se observase purtarea necuviincioasă a acestuia.

De aceea, chiar în momentul mazilirii sale, el a fost închis și ucis la Iedi-Kule, iar capul lui, tăiat, a fost arătat tuturor ca pildă ...

271 EVENIMENTELE DIN ANUL 1179 ⁷⁶

272 Pe la sfîrșitul lui safer ⁷⁷,... Stavraki-oglu, capuchehaia Țării Românești, depășindu-și atribuțiile, începuse să se amestece în probleme importante. El dădea zi și noapte tîrcoale pe la porțile celor mari și se străduia să afle tainele împărăției. De aceea, în luna rebi-ul-evvel ⁷⁸, el a fost ridicat și dus sub

⁶⁷ La Breslau.

⁶⁸ 5 zilhicce 1177 = 5 iunie 1764.

⁶⁹ *Horadenka*, Horodiște (?).

⁷⁰ *Ligor*, Grigore al III-lea Ghica (martie 1764—ianuarie 1767).

⁷¹ Ștefan Racoviță (ianuarie 1764—august 1765).

⁷² *Bükreș*.

⁷³ 1 muharrem 1178 = 1 iulie 1764.

⁷⁴ *Tutrahkan*, localitate pe malul drept al Dunării.

⁷⁵ Kırım Ghirai (1758—1764).

⁷⁶ 1179 H. = 20 iunie 1765—8 iunie 1766.

⁷⁷ *Evahir safer* 1179 = 8—17 august 1765.

⁷⁸ *Rebi I* 1179 = 18 august —16 septembrie 1765.

paza bostangiilor, iar după ce a fost forțat și certat câteva zile, a fost spânzurat lângă palatul său din Bosfor, fiind trimis lângă cei demni de infern^{78a} ...

276 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1180⁷⁹**

287 *Acordarea de demnități ...* Eialetul Bosniei a fost acordat fostului muhafiz de Oceacov, Silahdar Mehmed pașa, iar paza Oceacovului a fost dată predecesorului său vizirul Köprülüzade Elhadj-Ahmed pașa ...

308 **EVENIMENTELE ANULUI 1182⁸⁰**

312 **NUMIRE DE OȘTI PENTRU PAZA HOTARELOR**

313 ... Pentru că trebuiau luate măsuri de prevedere și de întărire a cetăților și fortărețelor aflate la hotare, s-au dat vizirului Elhadj-Husein pașa, muhafiz de Bender, vizirului Esseid-Halil pașa, muhafiz de Hotin, și vizirului Mustafa pașa, muhafiz de Oceacov, câte 2 000 de ostași pedestri și un număr de vreo 4 000 de ieniceri, gebegii și tunari, cu multe muniții. De asemenea, au fost răspândite porunci în împrejurimi ca cei de pe acolo să procure zaharele și pesmeți (*peksemad*), precum și alte provizii, să repare locurile de trecere și să le netezească, bănuindu-se că războiul va începe din nou, dacă nu se va ajunge la vreun rezultat în urma schimbului de scrisori dintre cele două împărății⁸¹...

326 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1183⁸²**

.....

^{78a} Este vorba de Iordache Stavrance.

⁷⁹ 1180 H. = 9 iunie 1766—29 mai 1767.

⁸⁰ 1182 H. = 18 mai 1768—6 mai 1769.

⁸¹ Dintre Rusia și Poarta otomană, care va declara război la 6 octombrie 1768, întemnițindu-l pe ambasadorul Rusiei, Serghei Obreșoov, în faimoasa închisoare Iedi-Kule din Istanbul.

⁸² 1183 H. = 7 mai 1769—26 aprilie 1770.

Partea a II-a (6 + 315 p.)

6 NUMIREA VIZIRULUI HASAN PAȘA CA MUHAFÎZ DE HOTIN

7 ... Ei ¹ au sărit îndată asupra vizirului mai sus arătat ², iar cea mai mare parte a oștirii sale aflându-se în afara cetății, s-au folosit de acest prilej și au făcut să dispară de pe fața pământului vizirul priceput de care s-a amintit mai sus. Când această veste tristă a ajuns la oastea împărătească, a fost numit ca muhafîz de Hotin vizirul Hasan pașa din Ahisha, mutasarrîf de Salonic, care era renumit pentru priceperea sa și pentru curajul său și care fusese mai nainte desemnat în partea Moldovei ...

9 LUPTA CU TABĂRA DUȘMANĂ

Războiul cu moscoviții era sigur. Dar, încă înainte de pornirea acestora și înainte de a se vedea curajul lor de a ataca hotarele, în oaste se iviseră tulburări, în urma uciderii vizirului muhafîz ³. De aceea <rușii> au trecut peste Nistru un număr oarecare de oști cu gîndul de a încuraja salvarea cetății ^{3a}.

Cînd vitejii musulmani din Hotin au auzit aceasta, cei aflați în oraș s-au războit timp de trei zile. După aceea, o parte din ei s-a întărit în cetate, iar o altă parte s-a îndreptat spre Moldova.

Cînd cei din cetate au aflat acestea, au distrus orașul, a cărui faimă se răspîndise peste orizonturi, cu scopul de a nu permite stabilirea și așezarea inamicului. Ei s-au străduit să lupte și să se războiască din cetate.

Împotrivirea celor din cetate neconvenind socotelilor inamicilor, aceștia au început să se întoarcă, rușinați, în direcția de unde veniseră. Tocmai atunci a ajuns unul dintre cei care erau însărcinați pentru apărarea Hotinului și anume Abaza-Mehmed pașa, mutasarrîful de Teke. Începînd să lupte cu dușmanul, au improșcat din tunuri și puști unii împotriva celorlalți timp de vreo cinci ore. Deși avuția și lucrurile pașei cel arătat mai sus au fost prădate și cei mai mulți dintre ostașii de sub comanda lui au obținut titlul de martiri, totuși, el a trecut prin focul sabiei mulți ghiauri, trimițîndu-i în împărăția focului. Sosind această veste la tabăra imperială de pe șesul Babadagului ^{3b}, s-au veselit și au făcut petreceri prin tragere de tunuri.

¹ Ostașii din Hotin.

² Husein pașa, muhafizul de Hotin, care împiedicase pe ostași de a face incursiune (în aprilie 1769).

³ Fusese omorit, între timp, Husein pașa.

^{3a} Venise prințul Alexander Mihailovici Galițin.

^{3b} Oastea otomană pornise din Istanbul la 22 martie 1769.

SOSIREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI LA ISACCEA ȘI ȚINEREA SFATULUI

Marele vizir și serdarul suprem ^{3c}, pornind de la Babadag și punând steagul pe șesul Isaccea, a ținut sfat cu demnitarii oștirii imperiale, cu ogeacfi și cu alți cunosători ai situației, cu scopul de a sta acolo timp de vreo douăzeci de zile, în vederea completării armelor și munițiilor necesare expediției și pentru a se instala într-un loc potrivit. Începând să arate și să explice în ce direcție anume este potrivit să se pornească, el a pus următoarea problemă: „Eu nu sînt obișnuit cu expedițiile; voi să precizați direcția care este favorabilă Înaltului Devlet și să o arătați pe cea mai potrivită fără nici o șovăire și fără a ascunde ceva”. La aceasta, cei prezenți au ascuns părerile lor cu privire la situația dușmanului, deoarece inimile lor au fost cuprinse de teamă. De aceea toți au tăcut, ca și cum buzele lor ar fi fost pecetluite. Cei prezenți au privit mirați unii la alții.

Șeful contabilității, Șuhudi-Osman efendi, a început să dea din gură și a lungit vorba, arătînd: „Mai înainte de aceasta dușmanul apăruse de prin partea Hotinului; de data aceasta, e posibil ca el să apară de prin partea Benderului”. Măria-sa serdarul suprem l-a umilit pe cel pomenit mai sus, zicîndu-i: „Ajunge, să vorbească și ceilalți!”.

După aceea, unii dintre bătrînii ienicerimii (*Ocak*) au pomenit de întărirea și de fortificarea cetăților Oceacov și Bender, preferînd să se pornească spre Hotin. Alții au arătat ca să se procedeze după împrejurări și nevoi, după ce vor trece fluviul Dunărea. Ultima părere fiind considerată măsura cea mai bună, în a douăzeci și șasea zi a lunii muharrem cel venerat ⁴ oștile, rînduite după legile și rangurile lor, au trecut la Cartal peste podul pregătit pe Dunăre. Așezîndu-și corturile la locurile lor, ele au hotărît să poposească acolo.

<Dorința vizirului Abaza-Mehmed pașa, serascher de Hotin, de a pleca împotriva polonilor care erau de partea Rusiei>.

MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Grigore ⁵, care fusese numit ca voievod al Moldovei, cu scopul de a arăta deplină sinceritate în treburile expediției, fusese desemnat să-și îndeplinească obligațiile fixate și să procure zaherele, pentru care se dăduse firman de a fi cumpărate din Moldova. Cu toate acestea, el nu procurase cantitatea de zaherea cerută. De aceea în popor se vorbea de hăinirea lui. Tot în acest timp, se simțise și se aflașe de la cei prinși că el înclina spre moscoviți. Pentru aceste motive el a fost mazilit îndată și, fiind prins, a fost dat pe seama ceaușului. Atunci cînd spusele iscoadelor prinse (*dil*) i-au fost arătate una cîte una, el a încercat să le tăgăduiască. După cîteva zile de așteptare, el a fost trimis la Poarta fericirii cu un arz amănunțit asupra situației sale, iar după ce a ajuns acolo, a fost omorît prin condamnare la moarte prin sabie.

^{3c} Mehmed Emin pașa, mare vizir (20 octombrie 1768—12 august 1769).

⁴ 26 muharrem 1183 = 1 iunie 1769.

⁵ Grigore Callimachi (ianuarie 1767—iunie 1769).

SOSIREA UNOR VIZIRI LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

... Dat fiind faptul că și fostul muhafiz de Brăila, Djanikli Suleiman pașa, fusese chemat la oastea împărătească, în sarcina lui a fost dată paza Oceaovului și i s-a cerut să se ridice și să pornească cu o clipă mai devreme pentru îndeplinirea poruncii de pază.

12— <Descrierea sfatului demnitarilor împărăției și hotărîrea de a se trimite serascher în partea
14 Poloniei. Începutul asedierii Hotinului de către moscoviți pentru a treia oară>.

14 ... Vizirul <Abaza> Mehmed pașa, care era serascher de Hotin și Moldova, și-a așezat cortul în apropiere de graniță în localitatea numită Tabor ⁶. Înainte de sfat (*meclis*), el a venit la ordia împărătească, fiind echipat ușor, și i s-au făcut cunoscute, unul câte unul, scopurile împărăției.

<El a fost trimis apoi să lupte cu dușmanii>.

16 PLECAREA ORDIEI ÎMPĂRĂTEȘTI

La un mare medjlis, care se ținuse la menziful Isaccea, nefixîndu-se în ce parte anume să se îndrepte mărîia-sa serdarul suprem, se socotise potrivit și se stabilise să se procedeze după împrejurări abia după trecerea Dunării. Potrivit acestei păreri, trecîndu-se Dunărea, după ce au fost parcurse distanțe, corturile oștii purtătoare de victorie au fost așezate pe șesul numit Han-Tepesi ⁷, iar după ce partea Hotinului a fost întărită așa cum trebuie și după ce s-a terminat îndeosebi chestiunea numirii unui serascher în partea leșească, cu oști multe, s-a considerat apoi nimerit ca oastea împărătească să se îndrepte spre părțile Benderului ⁸. În a douăzeci și patra zi a lui safer ⁹, oastea s-a așezat pe un cîmp larg deschis, cunoscut sub numele de Yassî-Tepe ¹⁰ din apropierea Benderului.

<Aducerea de zaherea de către tătarii bugeceni la Bender>.

18 SFATUL

În a doua decadă a acestei luni rebi I ¹¹, ilustrul han ¹², vizirii mari și ceilalți demnitari ai împărăției au ținut un sfat în cortul marelui vizir și au tras sorții sfatului. S-a arătat cu prisosință că atacul răufăcătorului inamic asupra ținuturilor Înaltului Devlet va apare de prin partea apei Bug (*Aksu*). De asemenea, dat fiind faptul că unii dintre boierii Moldovei s-au unit cu moscoviții, iar alții sînt dispuși să fugă, s-a socotit nimerit ca, pentru paza orașului Iași, să fie numit un vizir renumit și capabil. În această privință serdarul suprem s-a adresat tuturor, zicînd: „Este potrivit să cucerim și să supunem noile cetăți moscovite construite pe malul apei Bug, ca Elisabeta (*İlsavat*), Orhangrad (?) și Mirhorod?. Este oare potrivit să fie numit serascher, cu oaste bine pregătită, în vederea nimicirii moscoviților care ar veni cu gîndul de a se opune?. “ Cînd s-a simțit nevoia unui răspuns bun, cei pricepuți,

⁶ Tabor (?).

⁷ Han-Tepesi, „Colina Hanului”; Movila Răbiei, pe valea Prutului, în apropiere de Huși.

⁸ La Bender muhafiz era Kel-Ahmed pașazade Elhadj-Ali pașa.

⁹ 24 safer 1183 = 29 iunie 1769.

¹⁰ Yassî-Tepe, „Colina joasă” sau „Colina turtită”.

¹¹ Rebi I 1183 = 5 iulie—3 august 1769.

¹² Devlet Ghirai al IV-lea (1769—1770)

aflați la medjlis au discutat și au zis astfel: „Din moment ce rușii au oști în cetățile sus arătate, este, de obicei, o măsură nepotrivită de a se numi oști în alte părți. De aceea se cuvine să fie numit îndată, ca serascher, un vizir priceput, cu oști și cu muniții suficiente, pentru eliberarea cetăților mai sus amintite. De asemenea, este potrivit să se numească un alt vizir pentru paza Moldovei și a orașului Iași și el să se îndrepte într-acolo. În urma acestor aranjamente, să se pornească, după împrejurările care se vor ivi, potrivit acestor măsuri“.

- 19 De aceea serascherul de Bender, vizirul Moldovandji Ali pașa, fiind mazilit din funcția de serascher, a fost numit pentru paza orașului Iași, iar pentru ocuparea cetăților aflate pe malul apei Bug a fost numit serascher peste oastea pregătită vizirul Kel-Ahmedzade Ali pașa, care a fost împodobit, fiind îmbrăcat cu blană de samur.

- 12 <Știri despre cazaci și fostul muhafiz de Brăila, Regeb pașa, care nu i-a ajutat pe cei asediați la Hotin, întirziind la Bender. Regeb pașa era și valiu de Alep. Trecerea armatei dușmane în partea Hotinului, ținerea sfatului și numirea de oști>.

Sus-numitul¹⁸ prezentase hanului Crimeii scrisorile care sosiseră la oastea împărătească, explicându-i ce măsuri trebuie luate și solicitându-i numirea lui nureddin-sultan. El a răspuns că nureddin-sultan este neputincios în această privință și că trebuie să treacă personal la fapte. De asemenea, neamul tătăresc nefiind obișnuit cu tunuri și cu hambrale, el a cerut numirea sub comanda sa a unui număr necesar de oști osmanlii, iar humbaralele aflate la Han-Tepesi, precum și în orașul Iași să fie păzite. Cu aceste răspunsuri, hanul îl trimise îndărăt pe cel pomenit mai sus.

<Planul de apărare a cetăților Bender, Hotin și Oceacov>.

- 22 ... De asemenea, mirimiranul Ahmed-pașazade Mehmed pașa^{18a}, care venise mai înainte la ordia împărătească cu 2 000 de arnăuți, a fost trimis în grabă sub comanda vizirului <Moldovandji> Ali pașa, însărcinat cu paza orașului Iași.

23 BĂTĂLIA ȘI ÎNFRÎNGEREA OȘTIRII

... Nici acest atac¹⁴ nefiind cu folos, în cele din urmă s-au împărășiat, mai întâi, serdenghecitii de ieniceri și, în timp ce ei mergeau, de această purtare a lor s-au mîlîpsit și pedestrașii aflați în metereze.

De aceea unii din ei s-au grăbit să meargă spre Moldova, iar alții în împejurimile localității Han-Tepesi ...

- 24 ... Mai înainte se amintise de mazilirea și omorîrea lui Grigore¹⁵, voievodul Moldovei. De aceea se socotise potrivit ca treburile Moldovei să fie date pe seama a doi-trei boieri, pînă la sosirea unui domn de la Poartă.

De astă dată fiind numit ca voievod al Moldovei Constantin¹⁶, din familia lui Iskerlet¹⁷, după ce acesta a venit la oastea împărătească și după

¹⁸ Suleiman Feyzi efendi, grămăticul marelui vizir.

^{18a} Era beilerbei de Rumelia.

¹⁴ Lupta de la Hotin cu rușii; căzuse și Hasan pașa, muhafizul de Hotin (vezi mai departe).

¹⁵ Ligor, Grigore Callimachi.

¹⁶ Constantin Mavrocordat (18 iunie—4 decembrie 1769).

¹⁷ Aceasta era denumirea dată Mavrocordaților (*Scarlat*).

ce a fost îmbrăcat cu caftan (*hil'at*), a fost sfătuit să dea dovadă de devota-
ment, atrăgându-i-se și atenția de a nu fi nepăsător. Apoi, el a fost trimis
împreună cu Cerkez-bei, care fusese desemnat să meargă în părțile Moldovei.

⟨Întîlnirea hanului și a altor oști cu oastea care fugise de la Hotin⟩.

275

PORNIREA OȘTIRII ÎMPĂRĂTEȘTI ȘI NUMIREA DE SERASCHER ȘI MUHAFİZ LA BENDER

Vestea lipsei de rezistență în fața inamicului și știrea împrăstierii și
nimirii soldaților aflați în oastea vizirului ⟨Abaza⟩ Mehmed pașa, serascher
de Hotin, au pricinuit o descurajare și delăsare printre oamenii din oastea
împărătească. Ei știau că dușmanul se gîndește să atace, prin Iași, cetatea
Brăilei, și cetele de ostași se sfătuiu între ele pentru a lua iarăși măsuri din
vieme. Ostașii sufereau, deoarece în hambarele de la Bender nu rămăseseră
nici un fel de provizii. Afară de aceasta, erau nevoiți să le aducă cu vitele
tocmai de pe malurile Dunării. Din cauza nesosirii la timp a zaherelelor, cetele
de oști sufereau și, de aceea, plecînd de capul lor, fugeau zilnic din oastea
împărătească vreo 2 000 sau 3 000 de oameni. Cei rămași, la rîndul lor, se
gîndeau că e în zadar să se opună. De aceea oastea se împutinase, iar în rîn-
durile oamenilor pătrunseseră fel de fel de zvonuri și minciuni.

26

Cei în drept de a da firmele luaseră măsura ca oastea împărătească
să fie oprită și întărită la Han-Tepsi, cu gîndul că va fi ușor de transportat
zaherele de la Brăila și de la Isaccea. Se mai arăta totodată că, la nevoie,
se poate da ajutor mai ușor. De asemenea, au cerut să fie numit la Bender
un serascher și muhafiz.

⟨Ca serascher a fost numit Kel-Ahmed pașazade Ali pașa, iar ca muhafiz al cetății Bende
a fost numit beilerbeiu Abaza-Mehmed pașa⟩.

DUȘMANII RĂUFĂCĂTORI

Ei au trimis un număr oarecare de cazaci și cătane în împrejurimile
cetății Oceacov cu scopul de a înspăimînta oastea islamică și de a o împresura.
La ordia împărătească au sosit jalbele muhafizului de Oceacov, vizirul Suleiman
pașa^{17a}, precum și ale defterdarului și altor căpetenii care, din respect față
de măsurile de prevedere și precauție, cereau ostași și bani. De aceea s-a
dat învoire să fie recrutați vreo 3 000 de ostași de sacrificiu (*dalkılıç*) de
prin părțile Ismailului și Chiliei. Afară de aceasta, a u mai fost trimiși în partea
aceea încă 2 000 de pedestri, din restul ogeacurilor de ieniceri, gebegii și tunari.
De asemenea, cererea lor a fost satisfăcută trimițîndu-se defterdarului de
Oceacov 25 000 de guruși, pentru a li se veni în ajutor în recrutarea de soldați...

29

STAREA ASEDIIULUI HOTINULUI, MOARTEA DE MARTIR A LUI MUHAFİZ PAȘA, SALVAREA CETĂȚII DE LA ASEDIU ȘI ALTE EVENIMENTE

30

⟨Se relatează că, în timpul asediului cetății Hotin de către ruși, a fost lovit apărătorul
acestei cetăți, vizirul Hasan pașa, care a și murit după trei zile⟩.

Noi să ne întoarcem din nou la subiect: Măria-sa ilustrul han, împreună
cu oștile numite sub comanda sa, vizirul ⟨Moldovandji⟩ Ali pașa, care era
numit bașbug, precum și ceilalți viziri mari și beilerbei (*mirimiran*) renumiți,

^{17a} Era agă de ieniceri cu rangul de vizir.

se adunaseră în orașul Iași. Ei se gîndeau ca, în urma cunoașterii situației inamicului, să pornească spre Hotin ca să se lupte cu dușmanii, după ce se vor întîlni cu ei. Dar sosiră pe neașteptate, din partea aceea, ostașii împrăștiați, iar căpeteniile lor, ieșind pe drumuri, au încercat oarecum să-i împiedice pe cei arătați mai sus. De asemenea, pentru a-i aduna pe cei împrăștiați, fuseseră trimiși olaci în împrejurimi. Aceștia, la rîndul lor, veniseră și se atașaseră oștirii.

⟨Se arată mai departe împrejurările în care a fost salvat Hotinul în noaptea de 14 iulie 1769⟩.

32

MAZILIREA MARELUI VIZIR ELHADJ-MEHMED EMIN PAȘA
ȘI NUMIREA LUI ⟨MOLDOVANDJI⟩ ALI PAȘA

Potrivit știrilor sigure, plecarea de la Poartă a celui arătat mai sus avea scopul să-i scoată pe ruși din țara leșească, cu înfricoșare și cu înspăimîntare, și să reinstaureze drepturile recunoscute, între împărății, ale neamului mai sus arătat. De aceea el a înduplecat și a onorat pînă la Isaccea cetele de oști cu fel de fel de bacșișuri. După trecerea Dunării, oastea islamică pornind ca un ocean din ținuturile binepăzite, drumurile s-au umplut de la un popas la altul și de la locul de plecare pînă la locul de ședere. Era cu neputință să se procure zaherea pentru atîtea suflete. Într-adevăr, zaherea procurată fiind deja puțină, se știa în mod sigur că nu va fi de ajuns pentru numărul atît de mare de oști. Totuși, pînă la sosirea la Han-Tepesi s-au împărțit oame-nilor zaherele din belșug. Cînd oastea împărătească a sosit însă la Bender și apoi la Han-Tepesi^{17b}, zaherea existentă a devenit neîndestulătoare. De aceea a fost nevoie să fie aduse zaherele din împrejurimi, iar slujbașii, lăsînd la o parte somnul și odihna, se străduiau să îndeplinească porunca de a procura cantități suficiente de zaherele celor risipitori de acest fel ...

34

Agaua de ienîceri, Suleiman aga, a fost numit în postul de caimacam, iar emirul^{17c}... l-a luat pe Bekir efendi... și s-a grăbit spre Hotin ca să-l onoreze pe vizirul Ali pașa^{17d}, aflat comandant prin părțile Hotinului, cu predarea sigiliului imperial. De asemenea, și fostul mare vizir, la rîndul său, a stat în cortul său încă o noapte, ca mai înainte, iar a doua zi s-a îndreptat spre cortul așezat pentru el pe malul rîului Prut. Îmbarcîndu-se într-o corabie, împreună cu omul său preferat, silahșor Osman bei, s-a dus, pe la Tomarova, la fluviul Dunărea, de aici la Isaccea, iar de acolo s-a îndreptat spre Dimotika (Dimitoka), unde fusese desemnat să meargă ...

UNELE EVENIMENTE

35

... Se dăduse firman ca valiul de Anatolia, vizirul Feyzullah pașa, să se atașeze cu o clipă mai devreme la ordia împărătească, luîndu-și oastea sa de gardă și oastea eialetului său. Cînd serdarul suprem sosise la Bender și apoi la Han-Tepesi, el¹⁸ își grăbise pasul și, pornind din loc, își înfipse steagurile pe șesul Isaccei. Și de astă dată, cînd s-a grăbit să plece, levezii de pe capul său i-au barat calea, cerînd bacșiș. De aceea el s-a rugat să i se trimită, ca împrumut, 25 000 de guruși din tezaurul oștirii împărătești.

Cererea lui a fost primită și rugămîntea sa îndeplinită ...

^{17b} La 26 iulie 1769.

^{17c} Al doilea mirahor, Feyzi bey, trimis cu firman.

^{17d} Moldovandji Ali pașa, mare vizir (12 august—12 decembrie 1769).

¹⁸ Feyzullah pașa.

36

MOARTEA LUI ABDULLAH EFENDI, CADIUL DE OASTE

... Mergînd pe drum, sănătatea lui fusese zdruncinată și, luînd învoiere, se îndreptase pe apă spre orașul Isaccea. După ce a stat timp de cîteva zile în orașul arătat mai sus, el a plecat în lumea de dincolo în ziua de luni, a 25-a zi a lunii mai sus menționate ¹⁹.

37

CONSTRUIREA PODULUI, TRECEREA OȘTII ȘI ÎNFRÎNGEREA EI

Punîndu-se problema, între căpetenii, ca cetatea Hotin să fie salvată de asediu, iar inamicul să fie înfrînt, vitejii, care aveau încredere în curajul lor de a se lupta cu dușmanii, treceau zi și noapte, cete după cete, pe partea cealaltă a fluviului Nistru. Ei se întîlneau cu dușmanii, îi goneau și, luînd tîgve și iscoade, se întorceau iarăși în partea ceastălaltă. În acest timp, cele necesare podului fiind luate de la oastea împărătească, s-a pornit la construirea unui pod pe locul de trecere din apropierea cetății ...

39

... Pedestrașii care fuseseră numiți în fața inamicului fiind în număr de vreo 1 500 de oameni, unii dintre ei se ocupau cu luarea de tîgve și cu prinderea de iscoade, iar alții cu transportarea răniților și martirilor. În felul acesta, numărul celor care se luptau cu inamicii se urca la vreo 500—600 de oameni și nici nu era cu putință să li se acorde ajutor într-un fel oarecare. Dușmanii, observînd, pe de altă parte, că și cavalerii s-au săturat de focurile lor de artilerie, au ieșit îndată din meterezele din munți și i-au adunat și pe ostașii lor împrăștiați. Ei au ocupat meterezele care fuseseră mai înainte luate de musulmani. Din cauza numărului redus de pedestrași, apărarea fiind cu neputință, (turcii) s-au mulțumit cu succesele și cu victoria obținute în ziua aceea și s-au întors la locul unde se afla tabăra ordiei.

40—

<Urmează descrierea înfringerii oștirii otomane lângă Hotin: 16—20 cemazi I²⁰. Hotinul

41 a fost ocupat de ruși).

46

SOSIREA MARELUI VIZIR LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ
ȘI ȚINEREA UNUI SFAT

Așa cum s-a scris mai înainte, măria-sa serdarul suprem s-a întors la Han-Tepesi, iar după 4—5 ore a sosit la oaste și ilustrul han^{20a} și a descins în cortul destinat pentru el. A doua zi, mai sus arătații vizir mari, beilerbeii, precum și ceilalți demnitari ai împărăției s-au adunat, iar hanul a vorbit înaintea tuturor astfel: „Pe mine m-a întristat faptul că, înainte de trecerea dușmanului dincoace de rîul Nistru, a fost părăsit, cu atîtea oști și căpetenii, Hotinul, care era lacătul împărăției. De asemenea, m-a întristat și faptul că, fără a fi strîmtoși, ostașii, molipsindu-se unii de la alții, s-au împrăștiați, toți care încotro”.

Cele spuse de han au fost aprobate și de serdarul suprem, care a atribuit soartei aceste întîmplări triste. Măria-sa serdarul suprem a anunțat la sfat că pe drum i-a acordat lui Abaza-Mehmed pașa apărarea ținuturilor Iașilor, iar pe Hadji bei, agaua oștirii din aripa dreaptă din Bender, l-a sfătuit să aibă grijă de trecătorile Soroca și Movilău (*Movilova*), recrutînd 1 000 de

¹⁹ 25 *rebi* II 1183 = 28 august 1769.

²⁰ 16—20 *cemazi* I 1183 = 17—21 septembrie 1769.

^{20a} Devlet Ghirai al IV-lea (1769—1770).

ostași. De asemenea, el a mai spus că l-a înălțat <pe Hadji bei> la rangul de capugibași. Toată lumea a aprobat aceste măsuri. După aceea au fost discutate mișcările și popasurile oștirii împărătești. S-a hotărât ca, înainte de sosirea iernii, tunurile mari să fie transportate la Isaccea. S-a propus ca ogeacul de tunari să pornească la Isaccea, iar pentru paza ei a fost numit, cu oastea eialetului său, valiul de Anatolia, Feyzullah pașa. De asemenea, s-a considerat potrivit ca și Hazinedar Ali pașa, beilerbei de Karaman, să plece lângă Abaza <Mehmed> pașa, care era trimis în părțile Iașilor. În felul acesta, medjlisul a luat sfârșit și discuțiile au fost încheiate ...

PORNIREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI SPRE ISACCEA

Șederea cu oastea la Han-Tepesi nefiind potrivită, se socotise că este mai bine să se pornească spre Isaccea. Lângă Abaza <Mehmed> pașa, care fusese numit pentru paza Iașilor, a fost trimis un intendent de popasuri²¹ și i s-au predat 25 000 de guruși spre a-i împărți pentru cheltuieli obișnuite. De asemenea, pe seama lui și a voievodului Moldovei au fost lăsate prinderea și nimicirea raialelor care înclinau spre dușman și erau pentru înțelegere ascunsă cu el. De asemenea, a fost întărită și porunca de pază a hambarelor aflate la Han-Tepesi, iar ilustrul han a fost încurajat să apere acele părți și să le păzească de stricăciunile inamicilor. Pentru aceasta, el a fost onorat în diferite feluri și cu felurite favoruri. După aceea, în prima zi a lunii djemazi II²² s-a pornit la drum de la Han-Tepesi spre Isaccea.

Afară de faptul că pornise o ninsoare cu viscol, oamenii și animalele sufereau și din cauza cantității puține de zaherele. De aceea ei au pornit fără firman, adică fără învoire, spre părțile Isaccei. Pe de altă parte, ostașii care trebuiau să plece în părțile Iașului ședeau pe malul râului Prut.

Auzindu-se că ei iau drept pretext înrăutățirea timpului și că va fi greu să fie ținuți pe loc, a fost numit cu iradea mutasarrîful²³ de Djanik pentru a-i porni la drum cu oastea de sub comanda sa. După ce a fost aranjată și această treabă, marele vizir și-a ridicat poverile din localitatea unde poposea și, trecînd prin trecătoarea Isaccea, și-a așezat cortul pe malul celălalt ...

NUMIREA DE SERASCHER ÎN MOLDOVA

Cînd vestea pornirii oștirii de la Han-Tepesi și îndreptarea ei spre Isaccea a sosit la dușmani, ei au atacat părțile Iașilor, iar ca urmare, potrivit legăturilor de mai înainte, s-au atașat grupurilor lor și raialele Moldovei. De asemenea, și moldovenii care se aflau de partea muhafzului de Iași au plecat și s-au împrăștiat treptat. De aceea, socotind că nu-i poate întîmpina pe dușmani, acesta l-a luat pe voievodul Moldovei și s-a îndreptat în grabă spre Tomarova. Dușmanii, la rîndul lor, găsind orașul Iași pustiu, și-au pus oastea în el și, sîpînd în împrejurimile lui metereze și șanțuri, au supus raiaua. Afară de aceasta, au atacat și bărcile legate pe malul râului Prut, care erau folosite pentru transportarea de zaherea din Iași, și, luptîndu-se cu marinarii lor, au ucis cîțiva ostași musulmani.

²¹ *Nüzül emini.*

²² *1 cemazi II 1183 = 2 octombrie 1769.*

²³ *Muhassil*; cu sensul de „producător“.

50 Aceste fapte au fost auzite de către serdarul suprem aflat la Isaccea. Unii dintre cunoscătorii situației au arătat că ele ar fi semn că, după aceasta, gândul inamicului ar fi de a porni spre Brăila și Galați. Cei în drept au discutat chestiunea ca valiul de Rakka, Mehmed pașa, de la ariergarda oștirii (*dümdar*), care abia sosise la oastea împărătească și a cărui oaste de gardă era mai mare decât a altora, să fie însărcinat să stea prin părțile Galațiului și să ocrotească raialele care erau de partea Înaltului Devlet, să comunice cu vizirul Abdi-pașa, muhafız de Brăila, iar la nevoie să lupte cu dușmanii. De aceea el a fost îmbrăcat cu hilatul de serascher al Moldovei și, în a 19-a zi a lunii mai sus menționate²⁴, a fost trimis prin Măcin spre partea plănuită. Sub comanda celui arătat mai sus au fost trimiși, cu oștile aflate în grupurile lor, și Abaza (Mehmed) pașa și valiul de Anatolia, Feyzullah pașa, și mutasarrıf de Salonic, Mehmed pașa, precum și Djanikli Ali bei. Fiecare dintre ei a primit sfaturi separate ca să se supună tuturor poruncilor și părerilor lui și să respecte înțelegerea cu el și să asculte de poruncile sale fără șovăire.

SOSIREA UNOR VEȘTI ÎMBUCURĂTOARE DE PRIN PARTEA BENDERULUI

În urma întoarcerii oștirii împărătești pentru iernare, serascherul de Bender, Kel-Ahmed pașazade Elhadj-Ali pașa, ridicase steagul pentru străduință și, echipînd un număr oarecare de ostași, îi trimisese în satele leșești din fața Nistrului, care se înțelegeau cu rușii. Ei se întorseseră cu prăzi și cu robi.

În acest timp, acele raiale din Moldova care, fiind împotriva Înaltului Devlet, se supuneau dușmanului credinței, au aflat de fetvaua dată prin șeriatul cel venerat de a se stinge gîndurile de răscoală ale celor care se încurcaseră în astfel de supunere și de a se lua în robie copiii și familiile lor. De aceea, cu gîndul de a-i încuraja pe dușmani și de a da de lucru musulmanilor, ele anunțaseră pe dușmani că oastea de la Bender poate fi împrăștiată, iar cetatea ocupată. Dușmanii, la rîndul lor, au apărut cu vreo 20 000 de ostași din partea cealaltă a Benderului.

Atunci, un mare număr dintre vitejii aflați sub comanda serascherului de acolo au trecut în partea aceea cu scopul de a-i nimici pe dușmani. Ilustrul han, la rîndul său, a început, din altă parte, să arunce și el săgeți asupra dușmanului rău din fire și, cu lovituri de săbii, i-a trîntit la pămînt pe mulți dintre rătăciți ...

51 PLECAREA ORDIEI ÎMPĂRĂTEȘTI LA BABADAG PENTRU IERNARE

În expedițiile anterioare, cei care erau serdari supremi își petreceau iernile, în cea mai mare parte, la Poartă, iar la nevoie, în primăvara următoare se îndreptau din nou spre cîmpul de bătălie și spre oaste. De aceea, începînd de la Han-Tepesi și pînă la Poartă, au fost numiți oameni care să pregătească din loc în loc zaherele și să repare trecătorile din drum, care erau greu de străbătut. În acest fel se gîndiseră comandanții. Dar, după ocuparea serhaturilor împărătești de către dușmani, presupunîndu-se că ei vor trece și vor ataca

²⁴ 19 cemazi II 1183 = 20 octombrie 1769.

și părțile de dincoace, s-a socotit potrivit să se ierneze în partea ceastălaltă a Dunării. Serdarul suprem s-a gândit și a socotit că, în felul acesta, Brăila, Galați, Măcin și Silistra vor fi apărate mai ușor de stricăciunile dușmanilor. De aceea el a scris și a explicat această stare de lucruri și padișahului. În felul acesta problema a fost discutată la medjlis. Arătându-se că ar fi bine ca locul de iernare să fie ales după preferința persoanelor aflate la oastea împărătească, s-a emis un hatt-i-humaiun ilustru cu mențiunea ca să se fixeze locul de iernare după dorință. S-au dat totodată sfaturi ca, păzind hotarele, dușmanii legii să fie îndepărtați. Fiecare dintre cei din oaste a propus locul care îi convenea. Unii, ca un avantaj sigur, au propus părțile de lângă Poartă, iar alții, care doreau binele împărăției, au propus să se aleagă Babadagul, fiind aproape de toate părțile din împrejurimi și potrivit sub toate raporturile. Ei au respins cu destule dovezi părerile celor care propuneau <ca loc de iernare> Adrianopolul sau Poarta. Cu toate acestea, s-au hotărât pentru Silistra. De aceea s-a propus să se pornească de la Isaccea în a zecea zi a lunii regeb ²⁵. După ce, potrivit legii, pașa care se îngrijea de conacuri pornise înaintea oștirii cu o zi mai devreme, o parte din oaste plecase spre Silistra. Dar în timp ce ordia împărătească, la rîndul ei, era gata să pornească dis-de-dimineață, au început să se audă, dintr-o dată, bubuituri de tunuri de prin părțile Dunării. Pentru a primi știri asupra acestei situații, plecarea oștii a fost amînată pentru mai tîrziu. Cînd colo, dușmanul cel nefast ataca Galațiul, iar oastea musulmană se ridicase pentru apărare și bătălie. Din această cauză, au fost trimiși oameni ca să-i întoarcă pe cei care plecaseră spre Silistra înainte de pornirea oștirii împărătești. Toți demnitarii și cei mari consideraseră necesar să-se recruteze, pentru ajutor, soldați din rîndurile oștirii împărătești, precum și din Isaccea și din alte localități. Unii oameni arătaseră mării-sale marelui vizir că cei care plecaseră înainte au și ajuns la Babadag și că, refuzînd să se întoarcă, au cerut să li se dea voie să se așeze într-un loc. De asemenea, ei au mai arătat că cei plecați înainte au refuzat să se întoarcă pretextînd că iarna e grea și că ei sînt slăbiți. Au mai spus că este greu să se orînduiască o oaste din Isaccea și că totuși va fi cu puțință abia după sosirea la Babadag. De aceea, neavînd încotro, marele vizir, luînd ilustrul steag, s-a îndreptat spre Babadag cu oastea rămasă, urmînd ca, după ce vor sta în orașul acela timp de cîteva zile și după ce vor pregăti oști, să se trimită ostași pentru ajutor în locurile neccsare, iar apoi vor porni spre Silistra, aleasă ca loc de iernare.

Din cauza iernii grele fiind imposibil de stat pe șesul Babadagului, toți au intrat în oraș și s-au grăbit să-și pregătească cîte o locuință de odihnă și de apărare împotriva iernii. În această situație au renunțat să mai plece la Silistra și, așteptînd voia destinului, s-au hotărît să rămînă în orașul acela.

LUPTELE VIZIRULUI MEHMED PAȘA ^{26a}, SERASCHER ÎN MOLDOVA

Vizirii și căpeteniile și cea mai mare parte a restului de oști, aflate sub comanda celui arătat, se mișcau foarte încet. Supușii lui îl făceau să renunțe la mers și să stea pe loc. Marele vizir, aflînd această stare de lucruri, trimitea neîncetat porunci pentru a-l face să se grăbească. Valiul de Anatolia, Feyzullah

²⁵ 10 regeb 1183 = 9 noiembrie 1769.

^{26a} Valiu de Rakka, Abaza Mehmed pașa.

paşa, a făcut cunoscut precum că ceata lui a fost complet împrăştiată şi sub comanda lui au rămas doar cinci sau zece oameni şi că îi este cu neputinţă să pornească în acest hal. Ceilalţi, la rîndul lor, nu s-au supus firmanului tot cu astfel de pretexte. În felul acesta, sub comanda serascher-paşei rămăseră prezenţi doar cinci sau şase sute de oameni.

53 Duşmanii aflaseră toată situaţia musulmanilor îndeosebi prin mijlocirea moldovenilor. Astfel, ei aflaseră despre lipsa de influenţă a căpeteniilor, din pricina fricţiunilor dintre ostaşi, precum şi faptul că seraturile erau lipsite de oşti şi erau goale. De aceea, ei au atacat Galaţii şi au pornit la luptă. Serascher-paşa, la rîndul său, s-a gândit să-i întîmpine în afara oraşului, împreună cu vitejii aflaţi sub comanda sa. Dar, înainte de a se fi întezet, aşa cum trebuie, focul bătăliei, toate raialele aflate în interiorul oraşului, potrivit înţelegerii lor ascunse cu inamicii, au trecut de partea vrăjmaşilor şi au ucis cu pietre şi cu alte arme de luptă pe vistiernicul (*hazinedar*), precum şi pe alţi supuşi ai celui arătat mai sus, aflaţi în oraş. Afară de aceasta, l-au prins şi l-au legat şi pe beiful Moldovei²⁶, iar puţinii spahii, aflaţi lîngă paşa-serascherul, au fugit toţi în toate părţile.

De aceea, neavînd încotro, el s-a întors în oraş, dar cînd a aflat care este situaţia şi cînd şi-a dat seama că raialele sîngeroase din oraş vor să-l ia prizonier şi pe el, s-a urcat pe bacurile (*açık*) de pe malul Prutului şi, părăsind lupta şi bătălia, a trecut dincoace şi a apărut la oastea împărătească întocmai ca o arătare înspăimîntătoare. Duşmanii, convingîndu-se că în acele părţi n-a rămas nimeni care să li se opună, au intrat în oraş, iar după ce au manifestat faţă de raiale onoruri făţarnice, au trimis tabăra lor nenorocită spre părţile Ţării Româneşti şi l-au speriat pe Grigore²⁷, voievodul acesteia ...

55 < Ibrahîm paşazade Mustafa bîi devine serascher la Bender >.

56 RETRAGEREA TITLULUI DE VIZIR VALIULUI DE ANATOLIA

Zürrelzade Feyzullah paşa, deşi fusese cinstit cu un post înalt cum era eialetul Anatolia, totuşi, afară de faptul că nu sosise la timp la expediţia împărătească, el nu făcuse nici la Hotin vreun serviciu folositor credinţei şi împărăţiei.

De asemenea, şi în luptele de la Galaţi căutase un drum de adăpost şi, din cauza aceasta, duşmanul ocupase Galaţiul. De aici încolo de la cel arătat mai sus nu se mai spera vreun serviciu. De aceea, i s-a retras titlul de vizir, iar el a fost trimis la Dimotika pentru a fi închis acolo.

LUPTELE DE LA GALAŢI ŞI FUGA DUŞMANILOR

Din pricina lipsei de grijă din partea oştirii, duşmanul, ocupînd localitatea Galaţi, se îndreptase după aceea spre Tomarova şi începuse să transporte diferite feluri de zaherele de la hambarele aflate în acele părţi. Aceasta dăduse naştere la multe zvonuri, iar îndepărtarea duşmanilor fiind cu neputinţă, din cauza iernii aspre, totul a fost lăsat pe seama lui Allah. De asemenea, fiind clar că în rîndurile musulmanilor intraseră teama, spaima şi groaza,

²⁶ Constantin Mavrocordat, la 4 decembrie 1769.

²⁷ Ligor. Grigore al III-lea Ghica (octombrie 1768—noiembrie 1769).

această stare de lucruri, plină de neprevăzute, îl îngrijorase pe marele vizir cel zelos. Cu toate acestea, capugibaşul Daghestani ²⁸ Ali aga, care era inten- dent de hambare la Isaccea, pregătind vreo 40—50 de oameni cu câte 20—30 de guruşi bacşiş, depusese eforturi şi stăruinţe ca să treacă în partea cealaltă. Atunci, i se dăduse acestuia libertate deplină din partea marelui vizir, iar sub comanda lui fusese numit Iskenderiyeli ²⁹ Mustafa bei, care şedea în oraşul Ismail, făcându-i-se semn să se supună acestuia.

57

Aga cel arătat mai sus, fără să aştepte sosirea emirului mai sus pomenit, a tras, cu ajutorul lui Allah, săbiile asupra necredincioşilor care fuseseră trimişi pentru transportarea de zaherele din hambare, nimicind şi înecind în sânge pe cei mai mulţi dintre ei. Dacă s-ar fi dat atenţie acestui fapt, era clar că puţini oameni ar fi scăpat. Duşmanii răufăcători, socotind că ostaşii aceştia sînt numeroşi şi că atacul lor nu este izolat, au fugit cu gîndul de a-şi salva viaţa.

În acest timp sosind cu oastea sa Iskenderiyeli Mustafa bei, mai sus arătatul Ali aga şi Mustafa bei au aflat că muhafizul de Brăila, vizirul Abdi paşa, împreună cu oastea lui de gardă şi cu mulţi ostaşi adunaţi de pe maluri, a pornit asupra duşmanilor care stăteau într-un sat din apropiere de Galaţi. Cei mai sus arătaţi, aflînd de apropierea lui, au pornit şi ei să provoace stricăciuni duşmanului. Deodată, au început să se audă bubuituri de tunuri, iar strigătele cuprinseseră văzduhul.

În felul acesta, cu încercări de război şi de luptă, cei amintiţi mai sus au intrat uniţi în localitatea Galaţi şi au atacat, iar duşmanii aflaţi în interiorul oraşului, fiind puţini la număr, nu au scăpat de loviturile musulmanilor. Cei mai mulţi dintre ei au fost băgaţi în pămînt. Cînd această veste ameţitoare a ajuns la urechile neştiutoare ale celor care se luptau cu vizi- rul arătat mai sus ³⁰, au apucat şi ei calea refugiului; cei mai mulţi dintre ei au rămas pe cîmpul de bătălie prin loviturile de săbii fulgerătoare ale musulmanilor. Cele două oşti <islamice> s-au întîlnit şi s-au bucurat foarte mult de acest noroc dăruit de Allah. Oastea purtătoare de victorie, socotind că duşmanul legii s-ar putea să se întărească din nou în oraşul menţionat, a incendiat şi a ruinat localitatea aceea, făcînd-o una cu pămîntul. Această veste sosind la oastea împărătească, în inimile musulmanilor s-au produs tot felul de bucurii.

Efortul şi străduinţa celui de mai sus, în timpul acestei bătălii demne de pildă, întăriseră inimile musulmanilor şi însemnaseră un motiv de îngrijorare pentru duşmanii cei afurisiţi. Efortul său a fost recunoscut, iar ser- viciul său a fost stimat. Afară de aceasta, în privinţa lui s-a manifestat şi generozitatea împărătească. Astfel, el a fost onorat cu titlul de serascher asupra Moldovei şi i s-au dat, deccamdată, suficiente coroane împodobite şi i s-a trimis suma de 25 000 de guruşi. Chehaiei sale i s-a făcut onoarea, fiind cinstit cu rangul de beilerbei (*mirimiraş*), iar scribul său de divan a fost onorat cu rangul de hcdja. În felul acesta, hatîrul lor a fost satisfăcut, iar serviciul lor a fost răsplătit.

²⁸ *Daghestani*, „Din Daghestan“, ținut în Caucaz.

²⁹ *Iskenderiyeli*, „din Alexandria“; Shkcdra, oraş în Albania.

³⁰ Abdi paşa, muhafiz de Brăila.

MAZILIREA MARELUI VIZIR ALI PAȘA ȘI PORNIREA SERDARULUI
SUPREM HALIL PAȘA CEL MĂREȚ^{30a}

58 ... În a treisprezecea zi a lunii șaban³¹ sigiliul viziral a fost luat din mîna lui <Moldovandji Ali pașa>, prin mijlocirea capugibașului Cerkez bei, și a fost predat lui Ivaz pașazade Halil pașa care, mai înainte de aceasta, fusese onorat cu titlul de vizir ...

... Măria-sa marele vizir și serdarul suprem Halil pașa, intrînd în Babadag, locul său de iernare, s-a ocupat de aranjarea treburilor împărăției ...

... Eialetul Rumeliei a fost acordat serascherului din Moldova, vizirul Abdi pașa, iar eialetul Oceaov, vizirului Hazinedar Ali pașa...

MAZILIREA HANULUI DEVLET GHIRAI³²
ȘI NUMIREA LUI KAPLAN GHIRAI³³

61

... Unii au spus că dacă, după cîteva zile de la înfrîngerea oștilor de către dușmani, Devlet Ghirai ar fi trecut spre Hotin și și-ar fi plimbat oastea sa de tătari, ușor echipată, prin împrejurimile Hotinului, poate că dușmanul nu ar fi trecut în partea aceasta. Dar cel arătat mai sus s-a îndreptat spre Iași îndată ce serdarul suprem a pornit la drum. De aceea inamicii, la rîndul lor, trecînd fără frică și fără grijă dincoace de apa Nistrului, au ocupat și au prădat ținuturile Moldovei și ale Țării Românești și, trimitînd cătanele lor în împrejurimi, au provocat multe tulburări. Padișahul a aflat că hanul, dînd dovadă de moleșală și neglijență, nu s-a opus cătanelor și cazacilor dușmani și că nicăieri nu a arătat vreo bravură. De aceea s-a pronunțat înalta iradea pentru mazilirea lui, iar în postul de han a fost numit hanul Kaplan Ghirai, fiul hanului Selim Ghirai <al II-lea>.

Cînd marele vizir a primit vestea că acesta a pornit de la ciftlicul său și că va sosi la locul de ședere a oștirii împărătești, a îndeplinit la locul de ospăț ceremonia de primire, împreună cu demnitarii împărăției. După unele întrebări și răspunsuri, l-a dus la Babadag, iar după ce, potrivit ceremoniilor împărătești, s-au terminat obișnuitele primiri, el a pornit, în a cincea zi a lui zilka'de³⁴, spre Căușani (*Kavşan*) prin Ismail. Înaintașul său, la rîndul lui, a fost trimis în insula Cipru, pentru a fi închis acolo, devenind astfel exemplul de josnicie și necinste.

PORNIREA OȘTII ISLAMICE SPRE FOCȘANI ȘI ÎNTOARCEREA EI.
DESCRIEREA ASEDULUI BRĂILEI ȘI GIURGIULUI

62

Dușmanii de neam alb³⁵, gîndindu-se că, după ce vor ocupa una din cetățile de pe malurile Dunării, se vor strădui să treacă în părțile de dincoace, adunaseră pe fugarii din Galați, precum și oștile nenorocite și împrăștiate în alte localități și-i strînseră la Focșani pentru a porni asupra Ismailului sau

^{30a} Halil pașa, mare vizir (12 decembrie 1769—25 octombrie 1770).

³¹ 13 șaban 1183 = 12 decembrie 1769.

³² Devlet Ghirai al IV-lea (1769—februarie 1770).

³³ Kaplan Ghirai al II-lea (1770).

³⁴ 5 zilka'de 1183 = 1 martie 1770.

³⁵ *Millet-i beyza*, în sensul de „ruși“.

asupra Brăilei. Afară de aceasta, s-a aflat că ei vor ataca de prin părțile Bucureștiului și cetatea Giurgiului și că, dacă Dunărea va îngheța, se gândesc să atace orașelul Isaccea și alte cetăți aflate în părțile de dincoace.

De aceea oștile împrăștiate prin părțile serhaturilor, precum și populația de pe acolo făcuseră cunoscut că e necesară apărarea granițelor islamice de necazuri și de nenorociri. Ei spusese și preveniseră că încă de pe acum trebuie să se ia măsurile necesare în această privință.

Deoarece toată lumea știa că toate oștile aflate la conacele de iernare nu vor face nici o ispravă, au fost trimise înalte porunci în ținuturile din împrejurimi. Într-adevăr, în scurt timp se putuse aduna un număr oarecare de oști și se creaseră forțe importante de apărare. Numai că ostașii pregătiți în acest fel nu aveau gândul și scopul de a-și îndeplini obligațiile față de lupta sfântă, înălțînd strigătul de „Allah”. Din contră, cu gândul de plecare la vatră, care le intrase în cap, ei urmăreau să devasteze ținuturi, să ia și să se pricopsească, iar după aceea să se întoarcă în vilaietele lor. De aceea era clar că ei vor părăsi și vor lăsa pustii serhaturile, iar aceste fapte nepotrivite vor deveni un motiv pentru încurajarea inamicilor și ei vor ataca granițele împărăției și le vor pricinui diferite pierderi.

Chibzuind astfel, comandanții de oști se fereau să treacă ostași pe malul celălalt și, mulțumindu-se să-și apere taberele, se uneau în părerea de a-i îndepărta pe inamici doar în cazul cînd aceștia ar veni asupra lor. Dar discutau între ei că șederea continuă de multe zile îi întristează pe soldați, în mod evident, și își dădeau seama că împiedicarea lor de a trece pe partea cealaltă și reținerea de la lupta sfântă vor duce la răzvrătirea ostașilor. Această situație îl preocupa și pe vizirul Abdi pașa, serascher în Moldova. De aceea, neavînd încotro, el a socotit necesar să pornească spre Focșani. Luînd cu el pe cei 5—6 sute de ostași, aflați în suita lui, precum și strînsura din Deliorman și pe cei adunați cu gândul de a obține prăzi, el pornise de la Brăila fără să se uite la tunuri și la muniții, care erau mijloace puternice de distrugere a dușmanului.

Peste cîteva zile de la plecarea celui mai sus arătat, pornise spre București și aianul de Rusciuc, Celebi Elhadj-Suleiman aga, împreună cu oștile de Rusciuc, Silistra și Giurgiu. Cînd vizirul menționat mai sus s-a apropiat de Focșani, el s-a adresat ostașilor cu cuvinte dulci, fără să le atragă atenția că înainte de nimicirea totală a dușmanilor nu trebuie să pornească la strîngerea de tigve, la prinderea de oameni vii sau la pradă de război. Uitînd să le arate sensul cuvintelor: „după nimicire, la pradă!”, el le-a explicat măreția luptei sfinte și le-a vorbit cu cuvinte de îmbărbătare. Cînd au ajuns așa, în orașul pomenit, dușmanul și-a pregătit alaiurile și și-a instalat tunurile în locurile trebuincioase.

Vreo cincizeci de viteji aleși dintre musulmani au pornit la luptă, în timp ce ceilalți, pătrunzînd în oraș, s-au îndeletnicit cu luarea de robi și de prăzi. Unii din ei s-au întors acolo de unde veniseră, fără să se lupte. Această situație a produs nemulțumiri printre căpeteniile de oști și a fost un motiv de îmbărbătare și încurajare a dușmanului legii. Serascher-pașa, văzînd această stare de lucruri, s-a întors spre Brăila. De asemenea, și ostașii care pleaseră spre București, aflînd despre această situație, s-au întors umiliți din drumul norocului și s-au făcut de rușine din pricina înfrîngerii grosolane. Zdruncinarea eforturilor musulmanilor devenind un motiv de încurajare a inamicilor răi din fire, populația de la margine a aflat că ei vor ataca cu sigu-

ranță serhaturile. De aceea la Brăila fuseseră numiți 2.000 de oameni din ceata lipcănilor³⁶, iar muhafizul de Brăila fusese sfătuit să-i solicite pentru caraulă și pentru alte servicii. Cei amintiți mai sus, la rîndul lor, au pornit cu sinceritate să păzească, zi și noapte, împrejurimile Brăilei. Afară de aceasta, cunoscînd limba rusească, ei au aflat că raialele, precum și unele cete de cazaci ale dușmanilor vor ataca Brăila.

Cînd ei au anunțat această veste celui arătat mai sus³⁷, serdenghecitiii de Brăila, precum și localnicii, care nu erau încercați în astfel de treburi și nu cunoșteau iuțeala dușmanului, au socotit ca neadevărată știrea mai sus amintită și, neașteptînd pe curînd atacul dușmanului, i-au dojenit și au acuzat pe cei care răspîndiseră această știre.

64 Peste cîteva zile sosind inamicul viclean, cu munițiile necesare de asediere a cetății, serascher-pașa a ridicat steagul în afara cetății, împreună cu vreo 500 de oameni aflați lîngă el, cărora li s-au atașat și alți 5—6 mii de oameni, localnici și din alte părți. Ei s-au ridicat cu toții la apărare și au pregătit armele necesare, așteptînd pe inamicul cel rău din fire. Cînd dușmanii au sosit în apropierea orașului și au dat foc tunurilor aflate la dreapta și la stînga taberei lor, atunci, cu voia preainaltului Allah, în inimile musulmanilor pătrunzînd spaima și groaza, ei s-au risipit cu toții în toate părțile fără luptă și fără bătălie. De asemenea, și populația cetății, preferînd să se întărească, a pornit să înlăture tulburările dușmanului. Această veste tristă ajungînd la urechile serdarului suprem, el a socotit potrivit să se recruteze un număr oarecare de oști pentru a merge în ajutor. Deși constatase că, din pricina iernii grele, nimeni nu se oferea să pornească, totuși, acordînd cai și bacșișuri agalelor sale proprii, îi determinase să plece la lupta sfîntă. Astfel, la începutul lunii șevval³⁸ fuseseră trimiși în partea aceea vreo 200 de oameni. În clipa sosirii lor, inamicii, ruinînd mahalaua orașului, porniseră la asedierea cetății. Aceștia, la rîndul lor, văzînd că, din pricina înghețării Dunării, sloiurile curg pe fluviu ca niște munți, nu au găsit calea de a-i ajuta pe cei asediați și, rugîndu-se pentru ei, au lăsat cetatea pe seama lui Allah.

În timp ce dușmanul, la rîndul lui, forța cetatea și lua măsurile de întărire pentru forțarea ei, un număr de vreo 20—30 de ostași musulmani, rătați de prin părțile Hotinului, au adus în fața cetății cîteva tunuri și au început să le descarce asupra inamicilor pentru a se răzbuna. Împrejurimile cetății fiind lipsite de păduri și de copaci, ghiulelele nimereau asupra animalelor și oamenilor. De aceea ei au făcut ca acel loc larg să le pară strîmt ghiaurilor și, neputînd să stea acolo nici două ore, ei au fugit sus, înapoi, și, timp de două-trei zile, au privit cetatea din depărtare, pornind apoi cu rușine spre Focșani. S-a aflat că o parte din necredincioșii afurisiți, aflați în acest cîmp de bătălie, s-au atașat celor de același neam cu ei, aflați în București, cu gîndul de a ocupa cetatea Giurgiului. De aceea se socotise potrivit să se pornească în ajutor. În acest moment Sarî-Ibrahim pașa, valiu de Sivas, venise în ținutul Rusciuc. El își petrecea iarna la sangeacul Silistra, fiind desemnat să pedepsească cu moartea pe răufăcătorii din Silistra, deoarece aici, în urma unei tulburări care apăruse din pricina zaherelei, populația îi omorise pe aiani și pe alți cîteva oameni. De aceea gîndurile rele ale inamicilor privind orașul

³⁶ *Lipka*, tătari lipcani.

³⁷ Muhafizului de Brăila.

³⁸ *Evail-i șevval* 1183 = 28 ianuarie—5 februarie 1770.

65 Giurgiu au fost aduse la cunoștința vizirului arătat mai sus. De asemenea, i s-a mai spus că, stînd la Rusciuc, este important să aibă grijă și de rînduiala treburilor de pe malul celălalt. Răspîndindu-se vesteă pornirii dușmanilor spre Giurgiu, locuitorii din Rusciuc scriseseră către oastea împărătească cerînd ca aranjarea treburilor de la Siliștra să fie amînată, deoarece era foarte necesar ca mai sus arătatul vizir să stea la Rusciuc. Rugămîntea lor fusese aprobată, iar vizirului respectiv îi fusese trimisă înaltă poruncă în acest sens. Vizirul, la rîndul său, numind comandant asupra celor 5—6 mii de ostași aflați în acele ținuturi, pe chehaiava sa, a trecut la Giurgiu cu oastea de sub comanda sa. Dușmanul, la rîndul său, în ziua de miercuri, 18 șevval 1183³⁹, punînd în mișcare tabăra sa pentru a ocupa Giurgiul, a arătat măreția forței sale. Cavaleria musulmană s-a întîlnit cu cavaleria dușmană și, după o luptă de cîteva ore, cu atacuri cînd dintr-o parte, cînd din cealaltă, dușmanii au fost înfrînți și vreo mie dintre ei au fost trimiși în focul iadului, legați în lanțuri. A doua zi, cînd începuse din nou lupta și cînd din ambele părți se făceau schimburi de focuri de tunuri și de puști, a apărut deodată la orizont o furtună și un viscol, încît nimeni nu mai putea să deosebească cerul de pămînt. Dușmanul însă, considerînd aceasta un prilej, și-a întins mîna afurisită pentru aruncarea focului. Astfel, dînd continuu foc celor douăzeci de tunuri ale sale nou născocite, el i-a neliniștit și i-a forțat pe musulmani. Este adevărat că și în partea aceasta se aflau patru-cinci tunuri. Dar cîteva dintre ele erau scoase din uz, iar cele care puteau fi folosite se stricau și ele după cîteva aruncături. Afară de aceasta, nici șanțul, pentru construirea căruia se dăduseră porunci mai înainte, nu ajunsese decît la o jumătate de arșin (*zira*). De aceea, nefiind loc potrivit pentru întărire și consolidare, a fost greu să rămînă oastea pe loc, așa că, de nevoie, oastea islamică a fugit într-o parte, iar împreună cu turnagibași Husein aga s-au aruncat în cetate vreo 300 de viteji, punîndu-se cu trup și suflet în slujba apărării. Întrucît inamicul nu avea tunuri de asediu, tunurile „cerha”, folosite de el, precum și grenadele (*humbara*) de mînă nu puteau să miște din loc nici măcar o piatră a cetății fortificate. Pe de altă parte, acordîndu-se ajutor și sprijin, din partea Rusciucului cu ostași, cu muniții și cu zaherele, inamicul nu au putut ocupa cetatea și socotind că dacă va mai ședeă va pierde vieți, a pornit rușinat spre București, incendiind o parte a orașului. Sprijinul și ajutorul acordat de vizirul mai sus arătat, precum și trimiterea neconținută de zaherele și provizii, au arătat cu toată tăria forța și străduința acestuia, iar tot sprijinul său a dovedit că el merită un post mai înalt. De aceea a fost onorat cu multe sume de bani și, acordîndu-i-se conducerea acelor ținuturi și paza lor, a fost sfătuit cu stăruință să le apere.

DESFĂȘURAREA LUPTELOR DE LA CRAIOVA

Dat fiind faptul că Țara Românească trecuse în mîinile dușmanilor răuvoitori, pentru a atrage de partea lor pe locuitorii unor sate aflate la margine, ei îi constrînseseră pe acești sârmani cu fel de fel de drăcii și îi zăpăciseră cu fel de fel de viclenii. Raialele, la rîndul lor, procedînd potrivit vorbelor: „porunca este a învingătorului” și simțind venirea robiei și sclaviei, și-au propus să-l înșele pe dușman, arătîndu-i prietenie prefăcută. De aceea ele neglijau ajutorarea cu provizii, zaherele și în alte privințe.

³⁹ 18 șevval 1183 = 14 februarie 1770.

Astfel, (rușii) atrăseseră de partea lor, prin mijloacele arătate mai sus, populația unui sat aflat pe malul râului Olt și numit Slatina, care face parte din satele Țării Românești. Afară de faptul că pusese în el un număr oarecare de ostași, a sosit știrea că ei mai rîvneau și la sangeacul Craiova, aflat pe partea cealaltă. Această știre fusese obținută de vizirul Mehmed pașa, muhafzului de Vidin. De aceea el alesese din împrejurimile Vidinului, precum și din populația Vidinului un număr oarecare de ostași pe care, trecîndu-i dincolo de Dunăre, îi așezase prin părțile Craiovei.

Banul ⁴⁰ ce fusese numit la Craiova de către voievodul Țării Românești ⁴¹, care, înclinînd spre dușmani, intrase în rîndurile trădătorilor, mîniindu-se de supunerea voievodului față de ruși, se simțea fericit să slujească împărăția (otomană) împotriva dușmanilor. Afară de faptul că apăra Craiova, adunînd în jurul său pe arnăuții aflați în Țara Românească, el îndeplinea și misiunea dreaptă de ocrotitor. El nu se abătea de la sinceritatea lui dreaptă, scriind rînd pe rînd muhafzului de Vidin mișcările dușmanilor. Îndată ce a aflat de trecerea oștii de Vidin, el s-a grăbit să vină la oaste și, luînd-o, s-a ciocnit de cîteva ori cu afurisiții ghiauri aflați în împrejurimile Craiovei și a apărut acele ținuturi de răutățile răufăcătorilor pînă la trecerea anotimpului de iarnă. Aceasta a însemnat un motiv pentru creșterea faimei sale. De aceea, devenind clar că el își va sacrifica, de azi înainte, viața în slujba împărăției și că va trebui să fie onorat mai mult decît ceilalți, banul cel mai sus menționat a fost adus la oastea împărătească și a fost onorat cu hilat. Afară de aceasta, i s-a dat tot lui în seamă ca, împreună cu oastea din Vidin, să aibă grijă de pază și să depună eforturi pentru a atrage raiaua de partea lor. El a fost trimis spre părțile de unde venise, cu promisiunea că, atît timp cît va manifesta devotament față de interesele Înalțului Devlet, va fi onorat cu ceea ce dorește și va fi ferit de ruinare.

Cînd cel arătat mai sus a ajuns cu aceste asigurări la Craiova, a aflat că rușii amăgeau populația care se găsea sub ocîrmuirea sa. El s-a apucat să întoarcă raiaua de la înșelăciune, cu sfaturi și cu pedepse. Banul amintit a făcut cunoscut la Vidin precum că dușmanul s-a convins de aceasta și că intenționează să-l atace cu o tabără pregătită și să-l distrugă. Muhafzului de Vidin, la rîndul său, a pregătit oaste, ca și mai înainte, și a trimis pe chehaiaua sa în persoană. S-a constatat însă că, pînă la sosirea acestei oști, dușmanii, trecînd apa Oltului, au persecutat raiaua, distrugînd-o și prădînd-o. Atunci, săbiile de bravură au fost aruncate, din toate părțile, asupra dușmanilor și cea mai mare parte din ei au fost trecuți prin săbii, iar cei rămași au trecut apa cu sufletul chinuit și descurajați și au fugit spre București.

SCOATEREA TUIULUI

Începînd să se apropie anotimpul primăverii, iar oastea islamică începînd să se lupte, cei din sfat au socotit potrivit ca tuiul cel purtător de victorie să fie scos și înălțat. Pretinzîndu-se că, în felul acesta, oastea se va întări, dumini-că, în a șasea zi a lui zilhidje ⁴² căpeteniile precum și alți demnitari ai împărăției, a căror prezență era ceva obișnuit, au fost invitați la Seraiul serdarului suprem,

⁴⁰ Manole (Emanoil) Gianni-Ruset, care a ajuns domn (mai 1770—octombrie 1771).

⁴¹ Grigore al III-lea Ghica (1768—1769).

⁴² 6 zilhicca 1183 = 2 aprilie 1770.

unde s-a îndeplinit ceremonialul de scoatere a tuiului. După douăzecișipatru de zile, el a fost înfipt în partea de răsărit a Babadagului, prin mijlocirea lui chehaiabei și a lui Konakci pașa. În felul acesta, oastea din împrejurimi a fost atrasă neconștient.

⟨Mazilirea agăi de ieniceri, Suleiman pașa⟩.

Atunci când se dăduse firman ca în evenimentele de la Brăila să se trimită în ajutor 1 000 de ostași, el anunțase că i-a trimis pe toți, iar atunci când se făcuse cercetare, se constata că el putuse să pregătească doar 300 de oșteni. Îndeosebi, neputînd găsi care de ridicat pungile pentru plata soldelor trimestriale, el ceruse ajutor de la populația din Babadag ...

68

Cu titlul de agă de ieniceri a fost onorat ⟨vizirul Mehmed pașa, muhafizul de Vidin⟩, iar înaintașul său, ⟨fostul agă de ieniceri, Suleiman pașa⟩, deși fusese numit la paza Chilieii, totuși, în urma sosirii veștii despre moartea mutasarrıfului de Hanya ⁴³, a fost onorat cu acel post, iar paza Vidinului a fost acordată vizirului Mehmed pașa, fost valiu de Alep ...

PORNIREA CĂPETENIEI GEBEGIILOR LA ISACCEA

Demnitarii socoteau necesar ca gebegibași, precum și ceilalți ofițeri și ostași să meargă la Isaccea, să vadă și să constate sosirea acolo, pe mare și pe fluvii, a ostașilor gebegii și a munițiilor, pregătite la Poarta fericirii pentru oastea împărătească, și să împartă munițiile respective la locurile de pază și să-i controleze pe ostași. De aceea, în ziua de joi, a douăzecișidoua zi a lui zilhidjge ⁴⁴, aga cel menționat mai sus și celelalte căpetenii, fiind porniți de la Babadag, au fost trimiși la Isaccea ...

75

EVENIMENTELE DIN ANUL 1184 ⁴⁵

76

PORNIREA OȘTIRII ÎMPĂRĂTEȘTI

77

... La începutul acestei luni, muharrem cel sacru ⁴⁶, oastea islamică s-a ridicat valuri după valuri și a pornit de pe șesul Babadag, care era locul unde oastea islamică își așezase corturile, și și-a înălțat steagurile pe șesul Isacceii.

Digresivune: Răposatul Enveri efendi ⁴⁷ a dat explicații, cât a putut, despre orașul Babadag și a descris viile și grădinile sale. Se adeverește că în cronică sa el a trecut cu vederea unele lucruri și că știrile sale au lipsuri și cusururi. De aceea, constatîndu-se în această privință că unele opere scrise din închipuire sînt mărginite și au lipsuri și cuprind povești, ele au fost completate cu descrieri și cu portrete, potrivit timpului.

Babadagul este un oraș așezat la 47° longitudine și 45° latitudine, fiind între două dealuri aplecate spre miazăzi cu 38°. El se află pe o vale dreaptă stufoasă și mlăștinoasă. Este un oraș destul de întins. Sultanul Baiazid, „Veli” ⁴⁸ a împodobit acest oraș construind aci o geamie acoperită cu plumb.

⁴³ *Hanya*, Canée, localitate în Creta.

⁴⁴ 22 zilhicce 1183 = 18 aprilie 1770.

⁴⁵ 1184 H. = 27 aprilie 1770—15 aprilie 1771.

⁴⁶ *Muharrem* 1184 = 27 aprilie—26 mai 1770.

⁴⁷ Sa'dullah Enveri efendi, cronicar otoman (sec. XVIII), vezi: *Vasif* (biografia).

⁴⁸ Baiazid al II-lea (1481—1512).

Afară de aceasta, se mai găsesc încă câteva geamii, aparținând vizirilor mari, și câteva băi. De asemenea, are și hanuri frumoase, precum și piețe. De aceea, în timpul expedițiilor, acest oraș a devenit câteodată locul de iernare a serdarilor supremi. Se știe că la început nu avea apă curgătoare și apele se adunau din ploi, dar astfel adunate, nu puteau fi folosite, devenind tulburi peste trei ore.

78 În partea de apus a orașului, la poalele dealului, se află o cișmea cu numele de „Cișmeaua lui Iusuf pașa“, care curge ca din două mosorele. Afară de aceasta nu mai are altă apă potabilă. Apa cunoscută sub numele de „Yemeklik çeşmesi“⁴⁹, aflată la o oră depărtare de oraș, a fost transportată prin tuburi de vizirul cel mai sus arătat, care a făcut-o să curgă în oraș și a mulțumit populația, construind în câteva locuri cișmele. Orașul acesta este foarte frumos primăvara și, fiind împodobit cu fel de fel de flori colorate, seamănă cu un rai. Cea mai mare parte a caselor sînt joase și întinse, iar crengile copacilor se ating unele de altele. Astfel, ele fericesc un suflet trist. Cuiburile de păsări se leagănă pe ramurile copacilor. Strălucirea acestora la lumină dă văzduhului o liniște adîncă. Afară de acestea, șesurile lui sînt pline de legume, iar dealurile și munții sînt acoperiți de verdeață. Cea mai mare parte a locuitorilor, părăsind slujbele religioase, se plimbă în oraș și, dormind pînă la amiază, își petrece diminețile fără treabă. De aceea ei nu cîștigă mult și agoniseala lor constă din plimbări și din a scutura fructele pomilor de pe drumuri. De aceea cei meșteri în războaie au constatat că zece oameni dintre ei nu pot face nici cît doi ostași. Toți au apucat drumul leneviei și al delăsării. Este o pildă de ciudățenie mare că, deși la o distanță de trei ore dealurile sînt pline de copaci, totuși ei nu obișnuiesc să folosească harabalele aflate în curțile lor și își acoperă nevoile cerînd lemne de la ostași.

Omul cu numele de Baba⁵⁰, după care orașul își trage numele, se află înmormîntat pe vîrfurile dealului din fața orașului și nu are nici ziduri și nici boltă.

Locuitorii arată înțelepciunea sa prin unele povestiri fantastice despre el și spun că își ating scopurile sacrificînd uneori animale pentru el. În apropierea orașului se află un lac mare⁵¹, rupt din Marea Neagră. În trecut, bărcile cazacilor, intrînd pe aici, prădau orașul. Trecătoarea pe unde veneau bărcile a fost astupată și întărită și astfel orașul a fost ferit de prădare. Pentru paza aceluia lac se află o cetate, ruinată, cu numele de Yeni-Sale⁵², ale cărei urme se păstrează încă. Satul care se vede astăzi în apropierea ei ține loc de cetate.

Pomii și fructele de acolo fiind date de Allah din belșug, dacă locuitorii ar depune eforturi și ar avea în firea lor înclinație pentru meșteșuguri și pentru agricultură, toate roadele acestui loc ar deveni mai bune și ei nu ar avea nevoie să le aducă din împrejurimi. Deși, pe vremuri, orașul arătat mai sus era un oraș mare și înfloritor și fără lipsuri, totuși, din pricina războaielor, a mers spre ruinare, iar în momentul de față arată ca un tîrg (*kasaba*). Așa este lumea; din cauza deselor încălcări, un loc înflorit poate deveni ruină.

⁴⁹ *Yemeklik çeşmesi*, în sensul de „apă bună pentru prepararea mîncării“.

⁵⁰ Este vorba de *Sarı-Saltuk-Baba* care se așezase în Dobrogea cu unele triburi turco-selciukide pe la 1262—1264, venind din Anatolia. Dar mausoleul (*türbe*) lui *Sarı-Saltuk* aflîndu-se în oraș, mormîntul la care se referă cronicarul este al unui alt „sînt“ musulman, numit *Koyun-Baba*, și care se află, într-adevăr, la marginea orașului *Babadag*, pe un deal pîduros.

⁵¹ Lacul *Razelm*, de lângă *Babadag*.

⁵² *Yeni-Sale*, „Satul-Nou“, azi *Enisala*, lângă *Babadag*.

UNELE EVENIMENTE

79 Dușmanii se gîdeau să forțeze satul numit Palovonça⁵³, aflat lîngă Craiova, care făcea parte din Țara Românească. De aceea, dușmanii legii l-au numit în acest scop pe boierul numit Doncea⁵⁴, dîndu-i patru pîrcălabi și încă vreo 500 de cătane. Această situație a fost constatată de către agalele de voluntari numiți pentru paza aceluia ținut. De aceea au fost scoși ostași ca să-i întîmpine pe dușmani și să le țină piept. După vreo două ore de bătălie crîncenă, ei i-au nimicit pe dușmani, trecînd prin lovituri de săbii pe boierul mai sus pomenit, împreună cu cei patru oameni numiți și cu vreo cincizeci de alți necredincioși. Ceilalți s-au împrăștiat cu speranța de a-și salva viața și au fugit înapoi. Această veste îmbucurătoare a fost răspîdită de către muhafzrul de Vidin, vizirul Ahmed pașazade Mehmed pașa, și ea a mulțumit din plin inimile întristate ale musulmanilor. Deși se scrisese în nenumărate rînduri ca vizirul Sarî-Ibrahim pașa, care fusese numit comandant în vederea smulgerii orașului București din mîinile inamicilor, să adune pe ostașii islamici dați sub comanda sa și, trecînd cu o clipă mai devreme pe partea cealaltă a Dunării, să se conformeze poruncii, căreia toată lumea i se supune, totuși el raportase și se plînsese că întîmpină greutăți în pornirea sa din pricina lipsei de muniții și a dezordinii din rîndurile oștirii. Cu toate acestea, pretextele arătate de el îl supăraseră pe mîria-sa serdarul suprem, iar pentru a întări stăruința sa și pentru a asigura pornirea lui, îl însărcinase pe beilerbeul Mehmed pașa cu rangul de beilerbei de Rumelia și cu misiunea de hărțuitor (*cerhaci*) și-l trimisese în ajutorul său cu scopul ca să-l urnească din loc pe cel arătat mai sus cu o clipă mai repede și să taie legăturile dușmanilor. Sosind la oastea lui, sus-numitul pașa a raportat că el nu are de gînd să îndeplinească porunca împărăției și că, neavînd de gînd să pornească în scurt timp, el va duce, din cauza șederii lui îndelungate, la împrăștierea oștirii, care se adună cu mii de greutăți. Această situație fiind luată în discuția adunării ținute, s-a pronunțat ca să se hotărască mazilirea acestuia. Deoarece fostul serascher de Hotin și actualul valiu de Alep, vizirul Mehmed pașa, era un om drept și încercat în bătălii, a fost onorat, în ziua de vineri, a 15-a zi a lunii mai sus-arătate, cu titlul de serascher în Țara Românească, iar predecesorului său, care fusese mai înainte desemnat cu punerea la rînduială a Silistrei, i s-a reinnoit această sarcină și, prin înalta poruncă trimisă lui, i s-a atras atenția să pornească la Silistra cît mai repede.

80 ... În ziua cînd firmanul de întoarcere la Silistra a ajuns în mîna lui, s-a răspîdit știrea că dușmanii au ieșit din București. Se povestește că atunci el ar fi spus: „Totmai în momentul cînd trebuia să trec, pe ascuns, pe partea cealaltă și să-i nimicesc pe inamici, am fost mazilit“ ...

Între timp dușmanii legii, ieșind din București, au ajuns la oastea lor, iar beilerbeul Mehmed pașa și banul Craiovei⁵⁵ au intrat în București. Banul arătat mai sus a fost statornic în devotamentul promis de el atît la Craiova, cît și în alte locuri. De aceea el a îndepărtat pe raiale de la inamicii îndărătnici, cu fel de fel de promisiuni, și a umplut inimile celor din Fanar cu focul urii. I se promisese de către marele vizir că, în urma salvării Bucureștiului, el va fi onorat cu titlul de voievod al Țării Românești. De aceea, la sosirea veștii

⁵³ Palovonça, probabil, Polovraci.

⁵⁴ Doncea sau Donciu.

⁵⁵ Manole Giani-Ruset (1770—1771).

despre evacuarea Bucureștiului, s-a acordat celui amintit mai sus rangul de voievod, fiind sfătuit cu stăruință să ocrotească raiaua și să-i atragă pe sârmani. Serascherul din Moldova, vizirul Abdi pașa, cercetînd și aflînd că necredincioșii îndărătnici, care, fugind din București, plecaseră spre Iași, vor trece peste râul Siret, ce curge pe lîngă Focșani⁵⁶, a sosit cu oaste numeroasă și a trecut prin sabie pe unii ghiauri care traversau râul, iar pe alții i-a făcut prizonieri. Ceilalți au fugit spre Iași și și-au salvat viața lor nenorocită ...

84

PORNIREA HANULUI⁵⁶ CU SCOPUL DE A SUPUNE MOLDOVA

În urma întîlnirii lui cu marele vizir și serdar suprem la locul de iernare din Babadag și după discuțiile care avură loc între ei, cu privire la expediție, acesta a sunat goarna de plecare spre părțile Bugeacului și, pregătind munițiile de luptă, necesare oștii aflate sub comanda sa, în a patra zi a lui muharrem cel sacru⁵⁷ și-a așezat corturile lîngă orașul Chișinău. Neamul tătăresc nu era obișnuit cu folosirea tunurilor și puștilor. De aceea ilustrul han ceruse mai înainte ca, pentru întărirea cetii sale, să i se acorde un număr îndestulător de oameni din oastea Înaltului Devlet, care erau obișnuiți cu astfel de arme de foc. Astfel, sub comanda celui arătat mai sus fuseseră dați: mahufizul de Ismail, vizirul Abaza Mehmed pașa, mutasarriful sangeacului de Çorum, beilerbeiu Seid-Hasan pașa, și capugibașul Daghestani Ali aga. În felul acesta, oastea lor se înmulțise și, cu astfel de pompă și alai, ei porniseră din orașul arătat mai sus. Necredinciosul, care era comandantul rușilor din orașul Iași, aflînd de atacul musulmanilor, dat din toate părțile cu oaste mare, și aflînd, de asemenea, că au de gînd să ocupe țara Moldovei, adunase și pregătise oastea lui împrăștiată, închizînd și întărind împrejurimile așa cum trebuie.

Sosind la serdarul suprem arzurile hanului, precum și ale altor comandanți, în ele se arătau că creșterea râului Prut și iuțea sa foarte mare împiedicau trecerea oștirii și că, de aceea, este nevoie să se construiască poduri. Dat fiind că ghiaurii aflaseră și de gîndul că se vor construi poduri, ei fortificaseră trecătorile și drumurile, așezînd tunuri, și le întăriseră cu șanțuri și cu alte tranșee. Cînd comandanții de oaste aflaseră toate acestea, ei renunțaseră la gîndul de a mai trece pe partea opusă, din cauza numărului mic de pedestrași și a greutăților care s-ar fi ivit în construirea podurilor.

85

De aceea, socotind potrivit să meargă asupra inamicilor adunați la Han-Tepesi, ei se îndreptaseră în partea aceea. Deoarece dușmanii își întăriseră tabăra și își organizaseră adunarea, din toate părțile, oastea islamică pornise la luptă cînd înaintînd, cînd retrăgîndu-se. Deși ei folosiră o dată sau de două ori săbiile și puștile la hărțuială, totuși scriseseră de cîteva ori mării-sale serdarului suprem și-i făcuseră cunoscut că, pentru a atinge scopul propus, e nevoie de un număr mare de pedestrași. De aceea ostașii sosiți la oastea împărătească începuseră să fie trecuți fără contenire peste Dunăre și să fie expediți sub comanda hanului. Afară de aceasta, tot în partea aceea fusese însărcinat, cu oastea eialetului de Rumelia, precum și cu alte cete de oști, și vizirul Abdi pașa, care era valiu de Rumelia și serascher în Moldova. Sârmanul de mine⁵⁸ îi văzusem din apropiere cum mergeau ca valurile unui

⁵⁶ În text apare *prin Focșani*.

⁵⁶ Kaplan Ghirai al II-lea.

⁵⁷ 4 muharrem 1184 = 30 aprilie 1770.

⁵⁸ Autorul cronicii de față, Ahmed Vasif.

ocean pe șesuri și pe cîmpii. Oriunde au venit cetele musulmane și au încercat să construiască poduri, dușmanii s-au opus și au necăjit oastea cu tunurile aruncate din față. Afară de aceasta, în timpul nopții, dușmanii, trecînd pe la vadul cunoscut sub denumirea de trecătoarea de la Fălciu⁵⁹, au tras cu tunuri încontinuu asupra oștirii hanului și, într-o clipă, au silit-o la fugă. Molipsindu-se și restul ostașilor, ei s-au întors cu toții, părăsind lupta și bătălia. În urma acestui eveniment trist, hanul a cerut ajutoare. Din pricina numărului mare al ghiaurilor, s-a cerut ca măria-sa serdarul suprem să treacă personal la fapte.

SFATUL ȘI MISIUNEA DATĂ AGĂI DE IENICERI

La medjlisul ținut au fost citite scrisorile trimise, prin care se arăta că este momentul prielnic ca măria-sa serdarul suprem să treacă pe partea cealaltă a Dunării cu oastea împărătească, pentru a-i încuraja pe han și pe ceilalți comandanți, ale căror lupte cu dușmanii se prelungiseră de ajuns, de vreo treizeci de zile încoace, iar numărul dușmanilor era peste așteptări. Întrucît în acest an, demn de reținut, Dunărea se revărsase mai mult ca în anii trecuți, a fost cu neputință de a se construi poduri. Și cum era periculos și contrar poruncii ca oastea împărătească să treacă cu alte mijloace pe partea opusă, cei de la medjlis au socotit potrivit ca măria-sa serdarul suprem să pornească cu oastea ușor echipată. De aceea el a trebuit să se conformeze, de nevoie, Deși el își ascundea mînia, totuși a arătat că, pe vremea cînd aga de ieniceri, Kapîkîran-Mehmed pașa, se afla ca valiu de Vidin, unele victorii obținute de oastea desemnată de acesta pentru nimicirea moscoviților împrăstiați pe la Craiova, precum și a raialelor <române> supuse acestora, fuseseră semne de slăbiciune a dușmanilor și semne ale forței și norocului acestuia și că, de aceea, el fusese învoit, de cîteva ori, de către înaltul serdar să treacă val-vîrtej pe partea cealaltă. Cînd aga-pașa⁶⁰ a simțit în medjlisul amintit că măria-sa serdarul suprem, pe baza celor cunoscute, vrea să-l trimită pe el pe malul celălalt, s-a apucat îndată să vorbească și a zis: „Noi sîntem slujbașii Înaltului Devlet și sîntem supușii lui sinceri și aleși pentru astfel de vremuri. Astfel, fericirea de a ne sacrifica trupul și sufletul pentru cauza padișahului și de a muri cu toții pe drumul luptei sfinte duce, fără îndoială, la intrarea noastră la curtea cerească a Creatorului. De aceea măria-voastră să rămîneți pe loc, ca o stea polară, și să începeți să pregătiți zaherea și muniții pentru oaste, iar supusul de mine să trec pe malul celălalt cu ienicerii și, cu ajutorul lui Allah, să-i nimicim, împreună cu ceilalți, pe dușmani, din trei locuri”.

Cînd el a anunțat, cu astfel de cuvinte, hotărîrea sa definitivă de a trece dincolo, fără ca să i să fi cerut aceasta, a fost pe placul celor care erau prezenți la medjlis.

De aceea s-a și făcut îndată ruga de încheiere a sfatului și au pornit cu toții la completarea munițiilor de luptă, apucîndu-se de poalele mantiilor lor. Cu acest gînd, bacurile au fost pregătite, iar pe la începutul lunii rebi-ul-evvel⁶¹, cu ajutorul unor demnitari ai împărăției, oastea de ieniceri și aga-pașa au fost trecuți pe partea cealaltă, după care șesul Cartal a devenit locul

⁵⁹ *Falci Geçidi.*

⁶⁰ *Aga-pașa*, expresie folosită pentru aga de ieniceri.

⁶¹ *Evail rebi I 1184 = 25 iunie—4 iulie 1770.*

de așezare a corturilor oștii, transformându-se într-un mare ocean verde. Deoarece dușmanii răi au aflat că serascherul din Moldova, vizirul Abdi pașa, va trece peste Siret cu oaste numeroasă și va porni de la Focșani cu gândul și cu grija de a elibera Iașul, mulți ghiauri au ieșit din Iași și s-au ascuns în dosul unor întărituri. De asemenea, și ghiaurii aflați în partea ceastălaltă priveau spre oastea hanului, fiind la o distanță foarte mică. De aceea carauale se luptau și se hărțuiau uneori. Pe lângă acestea, prinșii au spus și au arătat că mareșalul oștii rusești, Rumeanțev ⁶², a pornit cu 16 000 de pedestri pregătiți. Cei în drept, aflați în acele părți, au scris în mod hotărât serdarului suprem și i-au explicat situația încurcată precum că cele spuse de prinși înfricoșându-i și înspăimântându-i pe cei din oastea hanului, toți au procedat potrivit zicalei: „cel care fuge își salvează sufletul”. De asemenea, ei au mai arătat că și ceilalți ostași s-au scurs ca un rîu, ajungînd la menziful numit Fălcu, unde se ocupau cu săparea de metereze, și că Abdi pașa a venit și a ajuns la această oaste. Deși cel arătat mai sus era trimis cu tunuri, muniții și cu oaste multă pentru salvarea Iașilor și pentru a împiedica trecerea inamicilor, totuși, neputînd să reziste în fața rugămintilor hanului, a ales din oastea sa pe aga de silahdari, Cerkez bei, și l-a sfătuit ca, trecînd dincoace de rîul Prut, să meargă și să se atașeze oștii hanului. Prin mijlocirea iscoadelor, mareșalul aflase că mai sus arătatul Cerkez bei, potrivit poruncii pe care o primise, trecînd peste rîul sus-amintit, se așezase într-un loc din apropierea oștii hanului. De aceea, fiind sigur și neavînd nici o teamă că va fi urmărit, el a construit podul și, trecînd în partea ceastălaltă, s-a atașat ghiaurilor care se ciocneau cu Abdi pașa și i-a lăsat liberi pe ostașii lui pentru hărțuială.

87

Astfel au trecut vreo zece zile, iar ostașii islamici se felicitau între ei prinzînd iscoade și tăind capete. În acest timp însă, dușmanii vicleni, aflînd de trecerea dincoace a ogeacului de ieniceri, pentru a înlătura posibilitatea întîlnirii celor două oști, au pornit de acolo în a 25-a zi a lunii mai sus arătate ⁶³, în noaptea de miercuri, după miezul nopții.

Haseki-Mehmed din Aydos, precum și alții, care fuseseră numiți în postul de caraulă, își petreceau noaptea la o distanță de jumătate de oră de oaste, dormind doar cîteva ore. Dușmanii, ca să nu-i deștepte pe cei amintiți mai sus cu strigătele lor și să nu dea semnalul de alarmă, au curățat drumurile și, ascunzîndu-și gîndurile rele, s-au apropiat în acest fel de metereze. Deodată, ei au dat foc tunurilor și puștilor și le-au descărcat. Cei care nu știau nimic și aveau capul pus pe perne de puf au tresărit la aceste zgomote neașteptate și s-au zăpăcit cu toții și s-au mirat. Mai întîi, au fugit din metereze cei din ceata de arnăuți; au urmat apoi și ceilalți ostași, astfel că, părăsindu-și armele și corturile, ei au hotărît să se întoarcă fără luptă, luînd asupra lor această crimă. Aga-pașa se gîndea că, după ce va sta timp de cîteva zile la Cartal, va descinde în localitatea numită Ghiolbași ⁶⁴, pentru ca a doua zi să ajungă la oastea hanului. Observînd că tocmai atunci o parte a oștirii vine înfrîntă spre ordia sa, și-a dat seama de zdrobirea oștilor hanului și ale lui Abdi pașa. Atunci el, la rîndul său, întorcîndu-se, a venit într-o parte a localității Cartal și s-a unit, fără motiv, cu ceilalți arătați mai sus ...

⁶² *Romanșof*. Petru Alexandrovici Rumeanțev (1725—1796), general-feldmareșal rus.

⁶³ 25 *rebi* I 1184 = 20 iulie 1770.

⁶⁴ *Ghiolbași* (*Gölbaşı*), înseamnă „lîngă lac”.

90

Dacă s-ar fi așezat tunuri în locuri potrivite și dacă s-ar fi pregătit tunuri și alte muniții, respectându-se astfel măsurile de prevedere, oastea islamică s-ar fi întărit la întoarcere și, de asemenea, fiind posibilă și trimiterea de ajutoare cu bacurile de la Isaccea, s-ar fi putut înlătura înfringerea, în urma acelor măsuri, și s-ar fi putut opune rezistență dușmanilor.

TRECEREA MARELUI VIZIR

91

Mai mult ca în alte dăți, revărsarea Dunării și neputința de a se construi poduri erau cunoscute de marele vizir cel amintit mai sus. De asemenea, el știa foarte bine că era necesară trecerea serdarului suprem cu bacurile la Cartal. Cu toate acestea soseau mereu scrisori de la han și de la ceilalți viziri, precum și de la aga-pașa, care scriau și arătau: „Într-adevăr, oastea împărășiată a fost adunată și, prin săpare de metereze, s-a îndemnat la bătălie. Dar serdarul suprem să treacă spre Isaccea, înainte ca gândurile de revoltă ale oștirii să-i molipsească pe ostașii care nu au văzut încă lupta”.

De aceea, pentru această chestiune s-a ținut un medjlis. Cei de la adunare, socotind că de acum înainte a nu trece pe partea cealaltă va fi un motiv de gîlceavă, au socotit că este mai potrivit să treacă însuși serdarul suprem. Cu această știre, aga de spahii, Hatipzade, a fost trimis spre Cartal pentru ca, mergînd în fața serdarului suprem, să îmbărbăteze oastea.

S-a socotit nimerit ca oastea împărătească să fie părăsită (de marele vizir) la Isaccea, iar pentru aranjarea treburilor care se vor ivi a fost numit caimacam nișangi-efendi, care va trimite din urmă zaherele și va trece dincolo și oastea care va veni din urmă (3 *rebi II*)⁶⁵ ...

Alegînd vreo 30 000 de ostași, serdarul suprem a trecut în partea cealaltă și a încurajat îndeajuns oastea musulmanilor, care aștepta sosirea lui.

Scopul serdarului suprem era acela de a sta la Cartal și de a întări oastea lui aga-pașa. Dar hanul și aga-pașa, precum și ceilalți, au cerut, mai tîrziu, în scris, pentru ca măria-sa cel amintit mai sus să li se atașeze acestora.

PORNIREA MARELUI VIZIR ȘI ÎNFRÎNGEREA ARMATEI

Lufîndu-se hotărîrea de a se da o luptă cu tabăra dușmană, vizirului Abdi pașa i s-a dat în grijă hărțuirea dușmanului, iar Abaza (Mehmed) pașa a fost numit în aripa dreaptă, cu levenzii și cu oastea împărătească. Karslıoglu Hasan pașa din Adana a fost numit în partea stîngă. Fiecăruia i s-au dat cîte zece tunuri mari și ei au fost împodobiți cu hilate prețioase. De asemenea, au fost completate și celelalte arme și muniții de război. A doua zi, măria-sa serdarul suprem și-a ridicat poverile de la locul numit Ghiolbașf

⁶⁵ 3 *rebi II* 1184 = 27 iulie 1770.

93 și și-a așezat ilustrul cort la o distanță de vreo două ceasuri de Han-Kîşlasi ⁶⁶, într-un loc înalt, de unde se putea vedea dușmanul. Îndată după aceea, oamenii și soldații au început să sape metereze.

<Urmează descrierea bătăliei de la Cartal și înfringerea armatei marelui vizir>.

96 Cu voia preafăltului Allah, inimile oamenilor fiind pline de teamă și groază, ei căutau mijloace de salvare din dorința de a trece pe malul celălalt. Această situație fiind aflată de marele vizir cel plin de zel, el s-a ferit de ceilalți și, în timpul nopții, a trecut pe partea cealaltă dintr-un loc stufos din apropiere de Cartal.

Valiul de Rumelia, vizirul Abdi pașa, și Abaza Mehmed pașa și aga-pașa și reis-efendiul și întiul-teșcheregiu au pornit spre Ismail cu vreo 30 000 de cavaleri și, abătându-se de la drumul mare, au intrat în acel oraș <Cartal> și s-au odihnit acolo.

Cînd marele vizir, la rîndul său, a ajuns la Isaccea, a trimis spre Cartal bacurile, precum și bărcile mici și mari. Cei care aveau posibilitate, mergînd prin stufăriș, închiriau bărci și se grăbeau să-și arunce sufletul la Isaccea ...

97 **SOSIREA HANULUI LA OASTEA ÎMPĂRĂTEASCĂ
ȘI DESCRIEREA EVENIMENTELOR DE LA ISMAIL**

După bătălie, cei mai mulți dintre cavaleri și o parte dintre pedestrași, socotind că nu vor putea, într-un fel oarecare, să treacă de la Cartal la Isaccea, s-au grăbit să meargă spre Ismail ... În ziua de sîmbătă (*sebt*), 12 rebi II ⁶⁷, hanul a sosit la oastea împărătească și, întîlnindu-se cu marele vizir, i-a explicat că, adunînd pe viziri și pe ostași aflați prin părțile Ismailului și trecînd și munițiile care lipsesc, ar fi cu putință întîmpinarea dușmanilor cu armele existente. De asemenea, el a mai făcut cunoscut tuturor că el însuși nu va face cusur în sprijinirea lor cu oastea tătară, vînătoare de dușmani, aflată sub comanda sa. Cei prezenți la medjlis și-au exprimat, la rîndul lor, părerea că, afară de această măsură, nu mai există altă cale ...

98 **TRIBUL IEDISAN DIN NEAMUL TĂTARILOR**

Ei au cerut ca familiile și copiii lor să fie trecuți în partea Isaccei, trimițîndu-se un număr suficient de bacuri ... Cînd mai sus arătatul <han> a sosit la Ismail, a observat că oastea, împotrivindu-se obligațiilor asumate de el, dorește să treacă la Isaccea. Cînd el a sosit mîniat și supărat la oastea sa, cei de la Ismail s-au supărat pe han și atunci, pregătînd un arzumahzar, conținînd dorința lor de a trece la Isaccea, l-au trimis pe Abdi pașa la oastea împărătească ...

99 În bărcile care erau încărcate cu pesmeți s-au îmbarcat ostașii mai puternici, aflați la Ismail, măcelărîndu-se între ei, încît cei mai mulți s-au înecat în Dunăre, iar unii au fugit spre Tulcea. A doua zi, generalul Repnin (*Rabinin*) a apărut cu vreo cinci sau zece mii de ruși, iar cavalerii care se aflau la Ismail s-au grăbit să meargă în partea aceea, ca și cum i-ar întîmpina, dar, ferindu-și sufletele, s-au pus pe drumul care ducea la Chilia și Akkerman ...

⁶⁶ *Han-Kîşlasi (Han Kîşlasi), Cişlăua Hanului*“.

⁶⁷ *12 rebi II 1184 = 5 august 1770.*

Abaza <Mehmed> paşa, urcându-se într-o barcă uşoară, a venit la oastea împărătească împreună cu câţiva oameni şi a anunţat evenimentele petrecute, precum şi faptul că aga-paşa fuge spre Chilia cu vreo 10 000 de ostaşi ...

O parte a oştii, care părăsise oraşul arătat mai sus şi apucase calea înfrîngerii, sosise la Chilia, iar o altă parte rătăcea prin văile Bugeacului. După 50—60 de zile, ei cumpărau, cu puterea banului, animale prin părţile Akkermanului şi Oeacovului. O parte din ei a ajuns la Isaccea, iar ceilalţi s-au îndreptat spre vilaietele lor.

MAZILIREA AGĂI DE IENICERI ŞI A CĂPETENIEI DE ARABAGII (ARABACIBAŞI)

Aşa cum s-a descris mai sus, se ceruse ca aga-paşa să se întoarcă la oaste şi i se trimisese înaltă poruncă în acest sens. În timp ce el se întorcea, apăruseră duşmanii. Atunci el se îndreptase spre Chilia. Marele vizir auzise acest lucru. Nu se ştia cînd va sosi el, iar treburile oştirii împărăteşti erau slab rînduite şi se clătinau. Afară de aceasta, sus-numitul îi insultase cu cite un motiv pe unii din oaste.

La medjlisul care s-a ţinut, prin gura celor mari şi mici circula vorba că el îi supărase pe oamenii săi. De aceea s-a hotărît mazilirea lui. În ziua de duminică, a douăzecea zi a lunii rebi-ul-ahîr⁶⁸, chehaiaua de ieniceri, Mehmed aga, a fost numit agă de ieniceri. După aceea, potrivit obiceiului lor, au fost desemnaţi şi cei care urmează după el. De asemenea, spunîndu-se şi despre căpetenia carelor de tunuri, Mustafa aga, că a pornit spre Chilia şi că azi situaţia lui rămîne necunoscută, a fost şi el mazilit, iar în locul lui a fost trimis Mehmed aga, başceauşul ogeacului mai sus arătat.

Prevăzîndu-se că duşmanii vor ocupa în curînd oraşul Ismail, populaţia a început să se teamă de gîndurile lor rele, ca şi în privinţa Tulcei, aflată dincoace <de Dunăre>. Locuitorii de acolo începînd să se sperie şi să se îngrijoreze, serdarul suprem a auzit că ei se pregătesc să evacueze cetatea şi îşi strîng lucrurile pentru fugă.

De aceea el a scris de la comandamentul oştirii împărăteşti un înalt firman şi l-a trimis prin muhasebegiul de Anatolia, Ibrahim Nazif efendi, insultîndu-i şi împiedicîndu-i pe cei care gîndeau astfel şi cerîndu-le totodată să scrie şi să arate dacă nu cumva duc lipsă de tunuri şi de muniţii, deoarece, în urma acestor semnalări, se vor depune toate eforturile pentru a fi ajutaţi şi sprijiniţi.

Sosind la Tulcea, cel amintit mai sus i-a liniştit pe locuitori. După ce le-a explicat că nu se va arăta nici un cusur în ajutorarea şi sprijinirea lor, s-a întors din nou la ordia împărătească. El a scris că, pentru întărire, ar trebui construite în unele locuri fortificaţii şi că e foarte necesar să se azeze şi tunuri, iar pentru paza cetăţii să se recruteze 1 000 de ostaşi dalkilici, trimiţîndu-se totodată şi un număr oarecare de tunari.

După aceea, paza şi fortificarea localităţii mai sus arătate, precum şi a canalului Sulina⁶⁹, din partea aceea, au fost date pe seama celor trimişi acolo. În felul acesta, au fost înlăturate teama şi groaza din inimile populaţiei de acolo.

⁶⁸ 20 rebi II 1184 = 13 august 1770.

⁶⁹ „Sânne Boğazi”.

RUPEREA PODULUI DE PESTE DUNĂRE

Se construise partea dinspre Isaccea, dar partea dinspre Cartal fusese distrusă pentru trecerea vaselor, iar pentru paza restului de două treimi din pod fuseseră numiți patru buluci de ostași ca să stea în cortul fixat în apropiere și să depună eforturi pentru respectarea poruncii de pază. Sosind dușmanii la Cartal, trecerea podului a fost împiedicată cu totul. Deși era necesar ca restul podului amintit să fie păzit, totuși, dintr-odată, în a cincisprezecea zi a acestei luni, djemazi-ul-evvel ⁷⁰, au venit pe neașteptate un vânt și o furtună uscată și puternică, ce i-au îngrozit pe ostași, distrugând, cu voia lui Allah, într-o zi și o noapte, cea mai mare parte a corturilor aflate la ordie. De aceea furtuna a predat valurilor rămășițele podului amintit mai sus și și-a terminat misiunea transportându-le printre stufărișurile aflate în partea cealaltă a Dunării.

Din cauza greutateilor, cei care fuseseră desemnați pentru paza podului au renunțat la orice, iar rămășițele podului au fost desfăcute după câteva zile de pe locul unde se aflau și transportate în golful situat mai sus de Isaccea.

OCUPAREA CETĂȚII CHILIA DE CĂTRE GHIAURI

Beilerbeiu Mustafa pașa, fiul lui Mehmed pașa din Alexandria ⁷¹, căpetenia humbaragiilor și pionierilor (*lağimci*), precum și alaiabei de dreapta și de stînga (ai oștii de) Rumelia se îndreptaseră, în timpul evenimentelor de la Ismail, spre Chilia cu vreo 2 000 de oameni, iar cea mai mare parte a populației se mutase spre părțile Chilie Vechi și spre Akkerman. De aceea beilerbeiu mai sus arătat pornise pentru paza acelei cetăți împreună cu populația de acolo. Pentru a-și mări prestigiul și pentru a întări eforturile sale, el solicitase să fie onorat cu titlul de vizir. Intrarea lor în cetate și trecerea lor la apărare l-au liniștit oarecum pe marele vizir. De aceea el a emis înalta poruncă, adresată celui arătat, ca să adune populația împrăștiată și, la nevoie, să înlăture răutățile inamicilor. Pentru moment, el a fost onorat cu rangul de beilerbeu de Rumelia și i s-a făcut cunoscut că se va putea realiza dorința lui de a avea titlul de vizir în cazul cînd va apăra, de acum încolo, cetatea potrivit sarcinii primite și va săvîrși isprăvi pentru adunarea celor împrăștiați, precum și în alte treburi pentru care i se dăduseră porunci. Totodată s-au scos și i s-au trimis din tezaurul oștii împărătești și 7 500 de guruși.

De asemenea, se dăduse firman să fie trimiși în acele părți oameni, cu patru corăbii și cu o galeră, care să umble în jurul Chilie și, trăgînd cu urechea, să arate starea acelor părți. Era nevoie ca părțile respective să fie păzite și se plănuia să fie ferite de stricăciunile dușmanilor. Cu toate acestea, ostașii arătați mai sus fugiseră de câteva ori din lupte și erau o ceată timidă cu ochii înfricoșați. De aceea ei căutau mereu să se ferească de lupte și formau un bazar de gilcevituri. Mai mult decît atît, ei erau gata de ceartă și de scandal pentru orice pretext, cît de mic, și se obișnuiseră să fugă mereu fără rușine și fără a fi strîmtorați. În părțile acelea nu se afla nici un viteaz care să fie capabil să-i folosească pe acești oameni porniți la intrigi și care să înțeleagă voia lui Allah și binefacerea padișahului. De aceea, în cele din urmă, ei s-au unit pentru răutăți și au devenit o ceată de răufăcători.

⁷⁰ 15 cemazi I 1184 = 6 septembrie 1770.

⁷¹ *Iskenderiyeli*, în sensul de „originar din Alexandria” (Shkodra din Albania).

Astfel, Mustafa paşa, luînd pe arnăuţii aflaţi sub comanda lui, a pornit spre Akkerman, după ce a prădat unele lucruri. Vestea acestei fugi a afurisitului sosind la oastea împărătească, a fost numit la Chilia Abdi paşa, starostele conaciiilor ⁷², aflat la oastea împărătească, pentru a-i folosi pe ostaşii rămaşi şi pentru a se ocupa de apărare, în cazul apariţiei duşmanilor. Pornirea lui a fost uşurată şi prin acordarea a cincisprezece pungi de bani. Înainte de sosirea mai sus menţionatului paşă la Chilia, generalul Repnin, care ocupase Ismailul, desemnase un număr oarecare de ghiauri (împotriva Chilie), iar după zece zile de asediu, unii răufăcători, dornici de a-şi salva viaţa, s-au unit cu muftiul şi, în a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate, au predat cu aman inamicilor răi din fire acea cetate fortificată, fără a fi văzut un asediu puternic. Cetatea aceea era puternică şi fortificată, iar ostaşii aflaţi în interiorul ei erau capabili de apărare. De aceea, dacă ar fi rezistat la asediu timp de vreo douăzeci de zile şi s-ar fi sprijinit pe Allah, atunci s-ar fi putut ca, din pricina apropierii anotimpului de iarnă, vînturile şi ploile să-i întoarcă pe duşmani. Numai că Adanalî, care avea titlul de muhafîz, precum şi muftiul şi ceilalţi afurisiţi, neputînd răbda douăzeci de zile, au predat fără dificultate cetatea padişahului şi au meritat ura celor tineri şi bătrîni.

DESCRIEREA NEÎNTELEGERILOR ŞI CERTURILOR DIN MEDJLISUL CONVOCAT

105

... Unii, la rîndul lor, cunoscînd toate cele petrecute mai înainte, au spus că „este necesar să se treacă în grabă la pregătirea armelor de apărare pentru cetăţile Akkerman şi Oceacov şi, fiind posibil ca duşmanii să treacă pe partea de dincoace a Dunării, este important să se dea poruncă pentru apărarea deosebită a malurilor“.

La sfîrşitul acestor discuţii, arătîndu-se importanţa pe care o prezenta braţul Sulina, s-a discutat chestiunea asedierii de ruşi şi s-a socotit potrivit ca el să fie cercetat şi întărit cu palisade. Încercîndu-se să se dea această sarcină cuiva din medjlis, nici unul nu a primit-o. Fiecare a arătat că, fiind în drum spre Poartă, îi este cu neputinţă să facă aceasta. În felul acesta, ei au împiedicat îndeplinirea importante porunci. În cele din urmă, această sarcină a fost aruncată pe grumazul lui Eyubi-Ahmed aga, care făcea parte dintre ghediklii. Cu o jumătate de pungă (de aspri) pentru cheltuială, el a fost îndreptat într-ăcolo. A doua zi după sosirea lui la locul amintit, el s-a întors iarăşi la oaste şi a arătat că, împrejurimile Sulinei fiind nisipoase, este cu neputinţă să fie transportate acolo tunurile. Atunci s-a cerut ca Abdi paşa, care fusese mai înainte numit pentru paza Chilie şi care acum şedea la Tulcea, să stea la palanca aflată la braţul (Sulina), pînă la sosirea oştii de iarnă. I s-a emis firman în această privinţă, iar la oastea împărătească a sosit vestea că paşa cel arătat mai sus a ajuns la palancă, însoţit de cei vreo şaptezeci de oameni aflaţi sub comanda sa.

106

Presupunîndu-se că el va şedea şi va sta la locul mai sus arătat cel puţin pentru a cheltui cele 15 pungi (de aspri), ce-i fuseseră date din partea împărăţiei mai înainte, cînd i se încredinţase sarcina de a apăra Chilia, s-au încărcat într-o barcă şi i s-au trimis, cu un om destoinic, mult pesmet şi multe zaherele, precum şi alte lucruri. Cînd a ajuns la braţul Sulina, mai sus-arătatul paşă

⁷² *Konakçı başı.*

s-a temut să stea acolo și, uitându-se la cetate și găsind-o goală și cu lacătul pus, s-a întors și a înapoiat zahereaua, explicând totodată și situația. De asemenea, au luat cele 15 pungi trimise mai înainte lui Arnabud Mustafa pașa, de la care se sperase că va apăra Chilia, iar el a fost trimis sub comanda muhafizului de București, Mehmed pașa, fiind îndepărtat de la ordia împărătească. În locul tuiului care i s-a luat, i s-a promis verbal că îi va fi ocrotit norocul ...

LUPTA HANULUI ȘI ÎNTOARCEREA LUI ÎN REGIUNEA CRIMEII

După ce dușmanii nenorociți au intrat în stăpînirea Chiliei și Ismailului și după ce au trimis mulți ostași și la cetatea Bender, pămînturile Bugeacului, unde locuiau neamurile tătărești, au devenit locuri de trecere ale cetelor inamice.

Din cauza lipsei forțelor de apărare, <tătarii> se gîndeau că vor fi împiedicați să mai locuiască, de azi înainte, în acele părți. Afară de aceasta, după cum s-a arătat și mai înainte, s-a răspîndit vestea că cei din tribul Iedisan, provenind, la origine, din ruși, se înțelegeau, de la un timp încoace, cu aceștia și, neîntrerupîndu-se legăturile lor, se hotărîseră să rămînă la locuințele lor sub protecția dușmanilor. Această situație fiind aflată de han și de alții, ilustrul han luase triburile (*kabail*) supuse și pornise cu ele spre Akkerman ca să nu se molipsească și celelalte neamuri tătărești. Unele din triburile acelea porniseră la Akkerman, iar altele se îndreptaseră cu hanul cel arătat spre Oceacov.

De aceea, dușmanii aflînd că în părțile Bugeacului nu se găsesc ostași sau altfel de oști, s-au adunat vreo 6 000 de pușcași în împrejurimile cetății Oceacov. Această oaste venind acolo tocmai în momentul sosirii hanului în acele părți, el a pornit la luptă cu ostașii aflați sub comanda sa de han. Din ambele părți s-a început lupta și măcelul și cei mai mulți dintre inamici au fost uciși. Ceilalți au apucat calea înfrîngerii. Aflînd că peste cîteva zile afuriși dușmani, organizînd oastea lor numeroasă, vor porni din nou la atac spre Oceacov, hanul cel mareș a scos de aici trei tunuri și vreo 300 de pedestrași, adunînd totodată la această oaste și pe fugarii din Cartal și Ismail. În felul acesta, el s-a ciocnit cu dușmanii și, la primul atac, urmele dușmanilor au dispărut. Ei se îndreptaseră în grabă spre locul de unde veniseră. Această purtare neobișnuită a dușmanului i-a întărit și i-a îmbărbătat pe musulmani, care au pornit la un atac mare cu scopul de a-i urmări pe vrăjmași. Dar, deodată, o ceată de inamici, meșteri în mînuirea săbiilor și îmbrăcați în zale, a început să tragă dintr-un loc ferit; se întorseseră și fugarii. Ei au început astfel să-i asedieze din două părți pe musulmani și să-i forțeze. În orice caz, i-au întors <pe musulmani> din cîmpul de bătălie; unii au căzut prizonieri, iar ceilalți, intrînd în cetate, s-au legat de nenorociri și suferințe.

După aceasta, hanul a trecut spre Crimeia. O parte din oastea de sub comanda sa a intrat în Crimeia, iar o altă parte s-a îmbarcat în corăbiile flotei împărătești. De asemenea, o altă parte a oștii, slăbite, a preferat, de nevoie, să stea în cetatea Oceacov.

UNELE EVENIMENTE

Cînd oastea islamică se îndreptase în liniște de la Cartal spre Isaccea, serdarul suprem, cu ajutorul lui Ahmed Resmi efendi, care era întîiul ruznamgi ⁷³, îi număraseră pe cei răniți în zilele de bătălie.

Potrivit expresiei: „Să tîmăduiești suferințele răniților cu drahme albe“, el a acordat tuturor <celor răniți> 10 000 de guruși bacșiș, alinînd cu dinari dureea rănilor lor. Prin nenorocirea dată de Allah, după ocuparea Ismailului și a Chilieii de către dușmani, s-a șubrezit tăria de ședere a cstașilor la Isaccea.

<Fuga oștii turcești de la Chilia la Isaccea și cererea de ajutoare de la Poartă>.

ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR LUI DEGHESTANI ALI AGA

Așa cum s-a arătat și mai înainte, vreo 30 00 de ostași rătăcindu-se și îngrozindu-se, fără șefi și fără comandanți, prin părțile Akkermanului și Oceacovului, demnitarii împărăției și cei chemați la sfat arătaseră și-și exprimaseră părerea să se acorde titlul de vizir unuia dintre cei cunoscuți de prin părțile Bugeacului, iar acesta să fie numit comandant pentru ca să adune pe cei rătăciți de acest fel și să îndepărteze pe cît posibil pagubele dușmanilor, depunînd eforturile convenite pentru paza ținuturilor care nu au intrat încă în stăpînirea inamicilor.

Se spunea că unul dintre capugibașii Înaltei Curți, Daghestani Ali aga, care era intendentul (*emin*) hambarelor de la Isaccea, arătase bravuri în luptele care avuseseră loc îndeosebi cu ocazia evenimentelor de la Ismail. În timp ce vizirii și comandanții se refugiaseră, el rămăsese în acele ținuturi și pornise să se apere de inamici.

În privința lui, la urechile serdarului suprem veneau din toate părțile mărturii sincere. De aceea, potrivit cererii și dorinței arătate mai înainte, el fusese înălțat la rangul de vizir, iar actul lui de numire ca vizir fusese trimis pe partea cealaltă ⁷⁴ printr-unul dintre cei din suita marelui vizir. Dat fiind faptul că trecătorile erau închise de către dușmani, purtătorul actului de vizir se întorsese, explicînd care este situația. De aceea s-a renunțat la intenția arătată mai sus, totul fiind lăsat pe seama voinței lui Allah. Sus-numitul agă, necunoscînd nimic din favoarea care i se acordase, sosise la Oceacov (*Ozu*), devenind călăuza oștașilor din acele ținuturi. Împrăștiați pe drumuri și lup-tîndu-se cu dușmanii, ostașii arătați, neavînd încotro, și-au lăsat caii și s-au îmbarcat pe vasele aflate în părțile Ozu și Akkerman. În felul acesta, ei s-au retras într-o parte. Între timp și aga-pașa, la rîndul său, sosind la oastea împărătească, a ajuns la limanul ferit <de primejdie>.

Sus-numitul agă, rătăcind încă o vreme în acele ținuturi, s-a urcat în cele din urmă și el într-o corabie, îndreptîndu-se spre schela Varnei. Abia după aceea el a fost onorat în oastea împărătească.

Dușmanii își stabiliseră corturile lor pe șesul Cartal și intenționau să treacă dincoace. Afară de acestea, serdarul suprem se gîndea ca ostașii ordiei împărătești să pornească spre locul de iernare și voia să numească un vizir pentru apărarea Isaccei și îndeosebi pentru paza hambarelor. Rangul de vizir

⁷³ *Ruznamçe-i evvel.*

⁷⁴ A Dunării în nordul fluviului.

fiind propus de mai înainte pentru cel amintit mai sus, el a fost înălțat la înaltul rang de vizir în ultima decadă a acestei luni djemazi-ulevvel ⁷⁵, iar viziratul lui a fost întărit și prin titlul de serascher de Isaccea ...

110 TRIMITEREA LUI ABDI PAȘA PENTRU PAZA MĂCINULUI
ȘI A LUI ABAZA <MEHMED> PAȘA PENTRU PAZA HÎRȘOVEI.
MOARTEA LUI IBRAHIM PAȘA ȘI ACORDAREA DE VIZIRATE

Deoarece se presupunea că dușmanii nenorociți, trecînd în partea de dincoace a fluviului Dunărea, se gîndesc să provoace perturbări printre musulmani, a fost necesară paza hotarelor islamice.

Valiul de Rumelia, vizirul Abdi pașa, fusese ales de mai înainte pentru serascherlicul de Isaccea, dar pînă acuma el stătuse liniștit, cu funcția de comandant, la oastea împărătească. .

Sosirea lui Daghestani Ali pașa a înlăturat gîndul de serascherlic și a trebuit ca cel amintit mai sus să fie trimis în altă parte. De aceea Abdi pașa a fost numit la paza Măcinului, iar mutasarriful de Içil ⁷⁶, vizirul Abaza pașa, a fost trimis în partea Hîrșovei. Dar li s-au dat cîte 10 000 de guruși, grăbindu-i totodată, să pornească spre localitățile pentru care au fost desemnați. Mai sus arătații au fost înzestrați cu arme distrugătoare de inamici, cu tobe și cu zurnale și cu cîte 50—60 de supuși în suită, fără a li se da titlul de vizir.

Vizirul Sarf-Ibrahim pașa, a cărui situație fusese descrisă mai înainte și căruia i se ceruse să șadă acum la Silistra, fiind măcinat de boala care dăduse peste el, și-a dat sufletul pe la mijlocul lui djemazi-ul-ahîr ⁷⁷, prin porunca Creatorului, care l-a trimis în ceruri. Eialetul Sivas, aflat în stăpînire a lui, a fost dat vizirului Hazinedar-Ali pașa care era muhafiz de Silistra (*Ozu*), iar eialetul Silistra a fost acordat vizirului Daghestani Ali pașa, serascher la Isaccea. În felul acesta, rangurile lor au fost înălțate ...

111 INTRAREA GHIAURILOR ÎN CETĂȚILE BENDER ȘI AKKERMAN
ȘI SOSIREA SOLULUI MOSCOVIT

Încă înainte de evenimentele de la Cartal, rușii pregătiseră și trimiseră o tabără și asupra Benderului, începînd să-l asedieze din depărtare. După 112 înfrîngere, dușmanii s-au apropiat de cetatea Bender și, asediînd-o din toate părțile, au început s-o forțeze cu focuri de bătălie. Atunci musulmanii asediați au pornit la apărare și, rîbdînd zi și noapte în fața ghiaurilor, s-au străduit să apere interiorul și exteriorul cetății. Dat fiind că, din porunca lui Allah, musulmanii au fost cuprinși de pestă, neavînd timp să-i îngroape pe musulmanii morți, această boală a apărut și în familiile lor. Dar chiar și în această stare ei au depus tot sufletul pentru apărare. În timpul acela s-a îmbolnăvit de ciumă și serascherul lor, vizirul Mehmed pașa, și murind ca martir, toate cetele de ostași l-au propus ca serascher pe vizirul Abduldjelil-zade Mehmed Emin pașa și au predat în mîinile lui treburile importante ale populației. Dușmanii nenorociți au dat cîteva atacuri cu gîndul de a ocupa cetatea și la fiecare atac s-au întors rușinați din fața musulmanilor, care au depus sfortări.

⁷⁵ *Evahır-ı cemazi I 1184* = 12—21 septembrie 1770.

⁷⁶ *Içil*, provincie în Anatolia.

⁷⁷ *Evahır-ı cemazi II 1184* = 2—11 octombrie 1770.

Cu toate acestea, dat fiind faptul că le soseau neconținut ajutoare, ei nu au renunțat la asediul cetății, iar asediul continuând de vreo trei luni, căile de ajutorare erau închise și munițiile pentru salvare erau pe terminate. Afară de aceasta, unii dintre ostașii aflați în cetate au pierit de pestă, iar alții au murit ca martiri în iureșurile care au avut loc. De aceea, dușmanii împărțindu-și ostașii în două cete și plănuiind să dea într-o noapte, pe neașteptate, iureș, pe la orele patru ⁷⁸, un grup de ostași a pornit să-i prindă pe musulmani, iar celălalt grup s-a dus spre Istanbul-Kapusu ⁷⁹, lipsită de apărare. Punând scări, ei au pătruns în cetate și, oricât de multe eforturi s-au depus, nenorocirea și soarta au zădărnicit străduințele luptătorilor musulmani. De aceea, neavând încotro, ei și-au salvat sufletele prin predare. Demnitarii și femeile din cetate au trecut peste Nistru și, încărcându-se în harabale, au pornit spre părțile leșești.

În iureșurile din Bender rușii au pierdut foarte mulți ostași. Din această cauză, comandantul lor nenorocit, Panin, fratele primului ministru, a fost urmărit de către împărăteasă ^{79a}. S-a răspândit printre ei vestea că ea i-ar fi spus: „Era mai bine să fi părăsit cetatea decât să fi făcut să piară atîția ostași!”. Cînd inamicii aflați prin părțile Akkermanului au început asediul cetății, cei din cetate, lipsiți de străduință, zicînd că: „în caz că Benderul va intra în stăpînirea <inamicilor>, s-a sfîrșit cu Akkermanul”, s-au înțeleș între ei, consolidîndu-se cînd și cînd. În momentul ivirii situației de la Bender, ei au predat cetatea fără gîlceavă și și-au salvat viețile ...

Cei din tribul Iedisian încheiaseră pact cu rușii ca să rămînă pe loc, neatînși, cu copiii și cu avuțiile lor. Prin schimb de seneturi, întăriseră angajamentele dintre ei. De asemenea, au cerut și au insistat astfel, în momentul ocupării Benderului: „Cei mai mulți dintre locuitorii Benderului fiind rude cu noi, în pact să fie cuprinși și cei care ne sînt apropiați prin sînge”. Cu chiu cu vai, ei au salvat din robie vreo 1 700 de musulmani, pe care, trecîndu-i peste apa Bug, i-au scos la Oceacov și de acolo i-au trimis în Crimeia. Acestea au fost auzite de la niște oameni de încredere.

De la un timp încoace nu mai soseau știri de la Bender, iar trimiterea de ajutoare era complet cu neputință. De aceea serdarul suprem era cuprins, zi și noapte, de griji și necazuri. Deodată, din oastea inamică, aflată prin părțile Cartal, au ajuns la urechile oștii nenumărate salve de tunuri de bucurie. Obținerea de informații era cu neputință, iar acest eveniment a provocat tulburare în popor. Marele vizir și-a exprimat teama pentru Bender și această presupunere a lui a împărțit-o unora dintre cei de lîngă el. Piri efendi, unul dintre scribii Contabilității generale ⁸⁰, pornise spre Bender, cu suita lui Tayyib efendi, defterdar de Bender. La 22 djemazi-ul-evvel ⁸¹ sosise vestea că moscoviții au dat lîngă Piri efendi pe maiorul (*binbaşı*) numit Ivan Petrov, un rus cunoscător de limbă, și că acesta dorește să vină la oastea împărătească, după ce va sosi la Ismail.

⁷⁸ „Orele 4 turcești” corespund cu orele 22.

⁷⁹ *Istanbul-Kapusu*: „Poarta dinspre Constantinopol”.

^{79a} Ecaterina a II-a.

⁸⁰ *Başmuhasebe kâtibi*.

⁸¹ 22 *cemazi I 1184* = 13 septembrie 1770.

Motivîndu-se că venirea acestuia la oastea împărătească ar putea produce neliniște și tulburări, fusese trimis spre Tulcea Nazif Ibrahim efendi, muha-sebegi de Anatolia, ca să afle situația și ca să se informeze. Efendiul mai sus arătat s-a întilnit aci cu Piri efendi, întrebîndu-l asupra motivului venirii sale. Acesta, la rîndul său, a descris situația căderii Benderului în mîinile dușmanilor răufăcători, arătînd totodată că a fost trimis în această parte de Emin pașa cu cerere de bani pentru cheltuieli. După aceasta a fost întrebat binbașul (Ivan Petrov), iar acesta a raportat efendiului mai sus arătat, cu amănunte, că vine din partea mareșalului ⁸² cu scrisoare în cuprinsul căreia se află propunerea de reînnoire a tratatului dintre cele două state. Cel arătat mai sus, (adică Nazif Ibrahim efendi), a scris că e necesar ca (Ivan Petrov) să fie prezentat (marelui vizir), iar acesta, în urma știrilor primite, i-a scris să-l aducă împreună cu el. Ei au sosit la oastea împărătească în a 25-a zi a lunii mai sus arătată ⁸³, descinzînd în cortul pregătit în locuința lui reis-efendi. Scrisoarea mareșalului fiind tradusă, din cuprinsul ei rezulta că el avea depline puteri pentru încheierea păcii. Nesocotindu-se potrivit ca cel arătat mai sus să rămînă la oastea împărătească pînă la sosirea răspunsului de la tronul împărătesc asupra situației respective, el fusese trimis înapoi spunîndu-i-se că „de acum încolo scrisoarea de răspuns poate fi scrisă către prietenul nostru mareșal“. Totodată, situația fusese raportată în scris și la Poartă. În scrisoarea sosită de la Poartă, se arăta că Austria și Prusia ceruseră mai înainte să mijlocească, iar Înaltul Devlet înclinase mereu pentru aceasta, dar nu se acceptase mijlocirea lor, ceea ce ar putea să-i jignească. Potrivit acestei depeșe, i s-a scris mareșalului o scrisoare de răspuns. Neamul frîncesc se călăuzea după ideea: „În timp de război să fii pentru pace, iar în timp de pace să te porți ca pentru război“. De asemenea, ziceau că „de vreme ce sfîrșitul războiului nu este încă cunoscut, să nu pierzi ocazia atît timp cît ești victorios“. De aceea cei care se aflau la oastea împărătească atribuiau cererea de pace a rușilor slăbiciunii lor. Este clar că, în felul acesta, ei nu făceau altceva decît să moară în fiecare zi alți demnitari și să se distrugă avuții ...

115 Viețile pierdute cu prilejul evenimentelor de la Cartal și Ismail, precum și cei slăbiți, care nu aveau putere să fugă, erau în număr mare. Dacă s-ar fi căzut de acord în momentul cînd dușmanul arătase dorință pentru pace, este sigur că Devletul cel veșnic ar fi avut foloase de cîteva ori mai mari decît atunci cînd s-a încheiat pacea la sfîrșitul războiului. Soarta depinde de atotștiutorul cel scump !

116

TRIMITEREA LUI MES'UD GHIRAI SULTAN CU MISIUNE ÎN PARTEA BUCUREȘTILOR

Așa cum s-a descris mai sus, se împrăștiaseră ilustrele fetvale date în vederea robirii și pedepsirii raialelor rebele. De aceea pîlcuri de oști islamice, adunîndu-se pe malurile Dunării, cereau să treacă pe partea cealaltă. De asemenea, și prințul Mes'ud Ghirai, din neamul lui Ginghiz, venind la Nicopole cu vreo 6 000 de ostași, ceruse răspuns, dorînd să plece și el dintr-o parte la atac. Pe atunci, hanul Crimeii, Devlet Ghirai ^{83a}, arătase și el gîndul său de a prăda orașul Iași și de a-i nimici pe dușmani, în înțelegere cu triburile tătare

⁸² Petru Alexandrovici Rumeanțev.

⁸³ 25 *cemazi* I 1184 = 16 septembrie 1770.

^{83a} Autorul se referă la evenimentele de pînă în februarie 1770.

(*kabail*) și cu celelalte categorii de oști ale sale. El ceruse totodată ca sus-amintitul <prinț> să fie mazilit, deoarece, nerespectînd porunca hanului, făcea de capul său, aruncînd totul pe seama învoirii din partea împărăției. De aceea lui nu i se permisesse să treacă pe malul celălalt și fusese întors, necăjit, la ciftlicul său, spunîndu-i-se să stea la Căușani, care era locul său de ședere, și că trebuie să respecte hatîrul hanului. De astă dată, o parte din neamul tătarilor pornise spre Crimeia împreună cu hanul, iar unii, la cererea lor, rămăseseră să locuiască mai departe pe pămînturile Bugeacului. Unii dintre aceștia, trecînd dincoace de Dunăre, își făcuseră corturi la Isaccea, Babadag și în altă părți. În felul acesta, ei se asiguraseră de ocrotirea împărăției. Ostașii aflați la oastea împărătească au pornit în grabă, cete după cete, în vilaietele lor, iar atacul năpraznic al iernii arăta că e timpul ca oastea împărătească să se retragă la locul de iernare. Toți întăreau această părere și-și manifestau îngrijorarea. Înainte de pornire, era necesar însă să se dea porunci de apărare a malurilor <Dunării>. Îvirea acestei griji cerea șederea armatei, iar oștile desemnate din partea tronului nesosind încă, demnitarii statului au discutat că șederea la Isaccea ar fi primejdioasă. De aceea li s-au cerut celor din stat să propună măsuri, dar fiecare își ascundea gîndul. În cele din urmă, cei cunosători ai situației s-au înțeles între ei, iar ceilalți li s-au alăturat lor, zicînd că „este bine ca mai sus arătatul Mes'ud Ghirai să vină încoace cu oștile pe care a putut să le pregătească și, luînd sub comanda sa și pe tătarii trecuți dincoace de Dunăre, să respecte porunca de pază, întărindu-și totodată oastea“.

<Marele vizir s-a opus acestei păreri, zicînd că de el dispune hanul>.

Măria-sa padișahul credinței, auzind însă de dorința și de entuziasmul pentru lupta sfîntă a celui arătat mai sus ⁸⁴, a emis din partea tronului imperial o poruncă și i-a trimis-o, însărcinîndu-l în partea Bucureștiului. Conformîndu-se îndată înaltei porunci, el a adunat multe oști și s-a grăbit să treacă în partea Giurgiului și a apărut acele ținuturi de eventuale stricăciuni ale inamicilor răufăcători ...

119 DESCRIEREA ASEDIIULUI BRĂILEI ȘI MISIUNEA DATĂ
MEKTUPCIULUI ELHADJ-ABDURREZAK <BAHIR> EFENDI

Rușii, punînd mîna, fără cerere, pe cele mai multe din cetățile și ținuturile aflate pe partea cealaltă a Dunării, și-au manifestat dorința de a ocupa în același fel și cetatea Brăilei. De aceea, atașînd un număr mare de soldați celor doi generali cu numele de Kivo (?) și Podgoridjan (?), aceștia au trecut peste rîul Prut și, trecînd prin orașul Focșani, în a 16-a zi a lunii djemaziul-ahîr ⁸⁵, care corespunde cu 25 septembrie ⁸⁶, au început să asedieze cetatea mai sus arătată, Brăila. A doua zi, dușmanii atacînd cu iureș cetatea, vizirul Suleiman pașa din Djanik, care era apărător (*muhafız*), i-a scos de la poarta fortăreței pe soldații musulmani, pe care-i pregătise mai din timp și, necăjindu-i pe dușmani din toate părțile, a luat vreo șaptezeci de tigve și vreo doisprezece ostași vii, silindu-i pe inamici să se întoarcă. Se auzeau bubuiturile de tunuri de pe cîmpul de luptă și se vedeau luminile la oastea împărătească.

⁸⁴ Prințul Mes'ud Ghirai.

⁸⁵ 16 *cemazi II 1184* = 7 octombrie 1770.

⁸⁶ 25 septembrie 1770 corespunde cu 4 *cemazi II 1184* (diferență de stil).

Se presupunea că e vorba de asediul Brăilei. Cei care doreau binele împărăției au considerat potrivit ca cineva cunoscător al acelei părți să fie trimis pentru a afla ceva despre situația cetății și pentru a cunoaște cele ce se petreceau. Pentru această misiune importantă a fost numit Abdurrezak efendi, mektupciul marelui vizir. Lui i s-a încredințat să depună eforturi pentru a cerceta posibilitățile de întărire a cetății, lărgindu-se astfel sfera misiunii sale. Mai sus amintitul, la rîndul său, pornind de la Isaccea, se îndreptă în direcția în care fusese trimis. Tigvele și prinșii de la inamici sosiseră la oastea împărătească, împreună cu Mehmed bei, fiul lui muhafiz-pașa, care scria totodată că, afară de poarta dinspre apă a cetății, toate celelalte porți sînt barate, asediații nu au, în prezent, greutate și nu au deloc o situație șubredă și că dușmanul slăbește și se nenorocește, iar musulmanii sînt din zi în zi mai aproape de victorie. El dădea vești îmbucurătoare pentru cei din oaste. Dintre prinși, au fost ferecați în lanțuri cei care erau ruși, iar cei care făceau parte dintre raiale au fost pedepsiți cu sabia. Mai sus-arătatul s-a întors lîngă tatăl său, după ce a fost onorat așa cum trebuie de către serdarul suprem. Ajutorarea cetății mai sus arătate era o obligație pentru luptători, iar marele vizir se gîndea zi și noapte la aceasta. De aceea au fost pregătiți un număr oarecare de oameni dintre ostașii serascherului de Isaccea, Daghestani-Ali pașa, precum și din alte ogeacuri, care au fost trimiși la Brăila, pe uscat și pe apă. Pînă atunci și efendi-grămăticul ajungînd la Măcin, el și vizirul Abdi pașa, apărătorul Măcinului, au introdus împreună în cetate pe ostașii sosiți acolo. Dușmanii au observat că cetatea este întărită încontinuu. Ei se aflau la o distanță de o oră și jumătate de cetate. Apărătorii cetății au aflat că ei intenționează să intre, într-o noapte întunecoasă, sub bătaia tunurilor. De aceea locurile presupuse au fost apărate de eventualele lor atacuri. De asemenea, au mai fost pregătite tunuri, hambrale și alte arme de foc, spre a fi folosite în momentul trecerii lor la atac. În felul acesta, s-a cercetat dacă toate împrejurimile cetății și porțile pe unde s-ar gîndi să intre ei au fost sau nu închise din toate părțile.

121 După aceea, ostașii au așteptat la locurile lor, iar această situație a durat cîteva zile. Gaziii nu cunoșteau dacă dușmanii vor trece la atac sau nu și, neștiind ce vor face aceștia și ce vor mai născoci de azi înainte, au fost cuprinși de îngrijorare cu acest gînd. De aceea, în a 25-a zi a lunii mai sus arătate⁸⁷, pregătind armele de foc aflate în cetate și deschizînd porțile cetății, au atacat meterezele dușmanilor și, după ce au trimis în iad mulți ghiauri, s-au întors din nou în cetate și au trecut la pază. Dușmanii credinței, socotind întoarcerea musulmanilor drept înfrîngere, i-au urmărit, iar cînd s-au apropiat de bătaia tunurilor, ceilalți au improșcat din tunuri, după cum se plănuiise. Atunci unii din ei au fost trimiși în infern, iar ceilalți s-au întors la meterezele lor. Mareșalul, aflînd că cei amintiți mai sus sînt necăjiți la fiecare atac, a ales și a trimis un număr suficient de ostași din oastea lui, aflată la Cartal. El le-a scris și i-a sfătuit drastic pe cei doi generali amintiți în privința salvării cetății. În momentul sosirii ostașilor în ținutul Brăilei, muhafiz-pașa, cu voia lui Allah, s-a îmbolnăvit de ciumă și a scăpat de necazurile lumești^{87a}. Atunci comandantul din cetate au făcut cunoscută această situație vizirului Abdi pașa, aflat la Măcin. Acesta, la rîndul său, a înștiințat oastea împărătească. De asemenea, mektupci-efendi s-a alăturat, în scrisoarea sa, lui Abdi pașa, comunicînd astfel: „Ar fi folositor ca, trimițîndu-se ajutoare proaspete la Brăila,

⁸⁷ 25 *cemazi II 1184* = 16 octombrie 1770.

^{87a} La 28 *cemazi II 1184* = 19 octombrie 1770.

să fie încurajați cei din cetate. Afară de aceasta, s-a început construirea unor forturi la promontoriul Măcinului ⁸⁸ și în alte locuri, a căror construire e foarte importantă, și instalându-se tunuri, e bine să se depună eforturi în vederea apărării părții numite Su-Kapusu ⁸⁹ a Brăilei". De asemenea, el susținea că: „Dacă Abdi-pașa ar fi numit muhafiz <de Brăila>, atunci oastea adunată la Măcin, cu multe cheltuieli, s-ar risipi și s-ar împrăștia. Afară de aceasta, el avînd atribuția de a trece <la Brăila> și alte oști și de a săpa alte forturi, o singură persoană nu ar fi în stare să îndeplinească cele două sarcini importante. De aceea este sigur că desemnarea lui pentru o poruncă duce la eliberarea lui de cealaltă misiune. De aceea Abdi pașa să rămînă, ca și mai înainte, la Măcin și este potrivit, din toate punctele de vedere, să se pregătească un alt muhafiz". De asemenea, și cei din oastea <împărătească> au confirmat și au întărit cele prezentate de el.

122 Dar vizirii din împrejurimi erau desemnați pentru unele treburi și mutarea din locurile lor ar duce la perturbări. De aceea s-a emis ordin către serascherul de Isaccea, Ali pașa, ca, trecînd pe la Hîrșova, să depună eforturi din afară în vederea ajutoării asediaților.

Atunci, mai sus numitul s-a îndreptat în partea aceea cu vreo 2 000 de oameni. Dușmanii afurisiți, renunțînd la sforțările lor, s-au ridicat și au pornit să îndepărteze armele de foc și de luptă aflate în toate părțile cetății, precum și pe pedestrașii trimiși pentru ocuparea locului numit Su-Kapusu, ca și pe cei de la tunuri. Ostașii musulmani, fortificînd toate părțile așa cum trebuie, se opuneau dușmanilor în oricare parte porneau ei. Su-Kapusu fiind în fața fortului nou construit la Măcin, au fost distruși și în această parte cu tunuri mulți ghiauri, tăindu-li-se astfel legăturile. De aceea, ei au stat liniștiți la locul lor de mai înainte.

DESCRIEREA ACORDĂRII UNOR FUNCȚII ȘI FAVORURI ...

<Se arată că, în urma propunerii lui Abdi pașa, de la Măcin, a fost numit ca muhafiz de Brăila Sadik pașa din Alaiye, cu titlul de vizir>.

123 ... Și, într-adevăr, mai sus-arătatul <Daghestani Ali pașa> și beilerbeicul cel pomenit, Hasan aga, chehaiaua lui Moldovandji Ali pașa, din Silistra, trecînd în ziua de 13 regeb ⁹⁰ pe la trecătoarea Hîrșovei, cu oaste numeroasă, s-au îndreptat spre Brăila, grăbindu-se să ridice steagul pentru nimicirea dușmanilor.

ATACUL GHIAURILOR ȘI NIMICIREA NEAMULUI CEL VICLEAN

Dușmanii, aflînd de misiunea oștilor mai sus arătate în părțile Brăilei și gîndindu-se că, după întîlnirea celor două oști <otomane>, situația lor se va îngreua și că s-ar putea chiar să fie distruși cu toții, și-au trimis în luptă cavaleria, împreună cu cei veniți în ajutor, iar ei și-au vînturat poalele în jurul cetății, îngrijindu-se de ea.

⁸⁸ Maçin Burnu, locul numit azi Ghecet (*Geçit*).

⁸⁹ *Su-Kapusu*, înseamnă „Poarta dinspre apă” (Dunăre).

⁹⁰ 13 regeb 1184 = 2 noiembrie 1770.

În noaptea de duminică, a 16-a zi a lunii regeb, ei au început să atace de cu seară cu tunurile populația cetății, iar ostașii musulmani, la rîndul lor, trimițînd în toate părțile cîte un pîlc, se îndemneau unii pe alții la apărare. Ei au împrăștiat rîndurile inamicilor cu focuri de tunuri și de hambrale. Această situație a durat vreo trei-patru ceasuri. În urma încetării schimbului de focuri, au fost astupate spărturile care se făcuseră în zidurile cetății, iar după aceea oastea a stat pregătită, așteptînd să vadă la ce mijloace de viclenie vor recurge dușmanii.

Cînd au împresurat cu oaste zidurile și toate colțurile cetății, precum aureola înconjură puternic luna, inamicii vicleni, pregătînd vreo 400 de scări, au atacat tunurile, ieșind și restul de o treime din meterezuri. Deși ostașii islamici, întîmpinîndu-i, uciseseră pe mulți dintre ei, totuși, sosindu-le mereu ajutoare din spate și fiind în număr mare, <dușmanii> au ajuns cu mare viclenie la șirampouri. De nevoie, oastea musulmană, la rîndu ei, s-a apărat, intrînd în cetate. După ce inamicii au isprăvit cu șirampourile, au înălțat scările și au început să urce. Oastea islamică, la rîndul ei, se străduia să lupte din toate părțile, din cetate. Deși au ucis pe mulți dintre ei cu hambrale de mîna și cu alte arme de luptă, totuși vreo 200 de ghiauri, găsind loc liber spre cetate, au atacat fortificațiile. Cînd ostașii, purtători de victorie, au aflat aceasta, s-au grăbit să meargă în partea aceea și au trecut prin focul săbiilor trupurile nenorocite ale ghiaurilor amintiți. Ceilalți ghiauri nu s-au mai uitat la cadavrele, îngrămădite ca penele, ale celor morți și strigătul ofițerilor lor i-a tulburat. Cei mai mulți dintre ei fiind turmentați de băutură, nu puteau să treacă în nici un chip peste zidul cetății, ceea ce i-a uimit foarte mult pe musulmani. În cele din urmă, trăgînd lovituri ucigătoare de săbii și deschizînd porțile cetății, ei au dus lupta și măcelul cu ghiaurii aflați în jurul cetății.

Acest curaj și această străduință a musulmanilor viteji i-au uimit pe dușmanii credinței și, împrăștiindu-se îndată oastea lor nenorocită, sufletele unui număr neînchipuit de ghiauri răi din fire au fost nimicite și au fost trimise în iad. De aceea ei au fugit spre meterezele lor, părăsindu-și scările. Necredincioșii scăpați de săbii s-au speriat de atacul musulmanilor, iar în a doua zi a victoriei strălucite puterea de ședere a acestora s-a zdruncinat cu totul. Astfel, pornind ca păsările, ei au dispărut din fața gaziilor și luptătorilor ...

COMPLETARE

Înfrîngerile suferite pe celelalte maluri ale Dunării se datorau lipsei de rezistență a oștii și contrazicerilor dintre comandanți. Aceste stări semănaseră groază în tot poporul și duseseră la căderea unor cetăți în mîinile inamicilor. De aceea era greu să se strîngă oaste pentru paza cetăților și apărarea granițelor. Oricîte favoruri s-au dat și oricît de multe avuții s-au irosit, a fost totuși imposibil să fie stăpînite inimile populației, ceea ce fi întrista pe cei care voiau binele împărăției. Dintre toți, iamacii cetății Brăila, precum și alți apărători umblau în toate părțile. Nici cetatea respectivă, la rîndul ei, nu era întărită și era o cetate mică. Dar cu toate că un mare număr de ghiauri, făcînd cîteva iureșuri, se urcaseră pe înălțimile cetății, totuși, ca rod al unirii și rezistenței ostașilor, dușmanii au fost înfrînți și nimiciți și au fost împiedicați de către musulmani, care au trecut prin greutăți ca nicăieri în altă parte.

Cinci sau zece mii de ostași <de ai rușilor>, precum și mulți partizani de ai lor, orînduiți dintre raiale, au fost trecuți prin sabie. Pentru paza cetății intervenise și Mektubi-Abdurrezak efendi, care participase cu hotărîre la salvarea ei. Astfel, el a trecut neconținut oaste în cetate, a construit fortificații la Măcin și, instalînd în ele tunuri aduse de la ordie, a ferit Poarta dinspre apă, din Brăila, de stricăciunile inamicilor, depunînd sfortări ca gazii să nu aibă necazuri. După aceasta, efendiul cel mai sus arătat, intrînd în cetate, i-a îmbărbătat și i-a încurajat în diferite feluri pe gazii purtători de victorie și, pornind la locul de bătălie pentru a constata numărul inamicilor uciși, a observat că între fortăreața de zid și fortificații (*șirampo*) erau scâldați în sînge vreo 2 000 de crezători în cruce, iar în afara șanțului se afla un număr mare de morți de-ai răufăcătorilor, care nu putuseră să treacă peste șanțul săpat de ostași. El a mai aranjat și treburile în legătură cu buna întărire a cetății și, după o ședere de o lună, s-a întors la oastea împărătească și a început să povestească grozăviile evenimentelor.

Victoria obținută fiind raportată cu amănunte la tronul împăratului, asemănător lui Alexandru ⁹¹, și aceasta determinînd bucuria și voia bună a padișahului, inimile musulmanilor s-au înveselit, iar vestea a fost răspîndită trimițîndu-se felicitări în diferite părți.

PĂRĂSIREA CETĂȚII BRĂILA ȘI TRECEREA POPULAȚIEI ÎN PARTEA MĂCINULUI

Cetatea mai sus-arătată fusese salvată de pacostea dușmanilor, iar musulmanii se obișnuiseră cu succese și victorii. Erau șase luni încheiate de cînd oastea împărătească ședea pe șesul Isaccei, iar din pricina șederii îndelungate, cei de la șes își pierduseră răbdarea. Între cei mari și mici se luase hotărîrea ca, după sosirea lui Daghestani Ali pașa la Isaccea, corturile să fie ridicate și să se pornească spre locul de iernare. Mai sus numitul <Ali pașa> a pornit din partea Brăilei în ziua de marți, 24 regeb ⁹², trecîndu-i, prin fața cortului serdarului suprem, pe cei vreo 2 000 de ostași ai săi cu mare fast și pompă. După aceea a început pregătirea celor necesare în vederea pornirii oștirii împărătești, așa cum se plănuse. Totuși, muhafizul de Brăila, vizirul Sadik pașa, precum și ceilalți comandanți, scriseseră că între ostașii aflați în cetatea Brăilei s-a ivit o răscoală, a cărei potolire nu era cu puțință, iar dușmanii, de asemenea, erau așezați în locurile din apropiere și că, de aceea, era clar că se va întîmpla ceva neașteptat, în cazul cînd nu s-ar trimite, în termen de trei-patru zile, 12 000 de ostași. Toată oastea împărătească nu depășea 3 000 de ostași, deci era foarte puțină. Chiar și dintre aceștia unii se preocupau de cîștiguri și tîrguieli. De aceea s-a trimis știrea că vor fi expediți într-acolo ostașii care vor fi recrutați dintre cei plecați pentru iernare. După aceea, ținîndu-se un medjlis, s-a pus întrebarea: „Care este ieșirea din această situație grea?” Atunci unii dintre cei prezenți la medjlis au dat din umeri, iar alții au tăcut, schimbîndu-se la față ca taftaua. În cele din urmă, s-a pus capăt medjlisului, hotărîndu-se ca ogeacul ieniceresc să pornească la Măcin și să îndepărteze pericolul, înlăturînd revolta apărută în oaste. Pe

⁹¹ *Iskender*. Alexandru Macedon.

⁹² 24 regeb 1184 = 13 noiembrie 1770.

de altă parte, oastea din acele părți fiind deja grupată, s-a luat hotărârea să se depună eforturi și în vederea numirii de ostași din alte părți. Dar când ofițerii de ieniceri s-au dus la corturile lor, au discutat între ei precum că îndepărtarea revoltei este ceva cu neputință de rezolvat și s-au îndoit de foloasele acestei acțiuni. Într-adevăr, unii oameni simpli au spus că cei din ogeacul Curții nu vor să se separe de oastea împărătească. În urma acestei situații s-a convocat medjlisul și s-a analizat chestiunea înlăturării revoltei. După multe certuri, s-a discutat între cei mari ca și ilustrul sangeac cel aducător de fericiți să fie îndreptat tot într-acolo. Această părere a fost primită de toți și s-au luat măsuri ca cei din ogeacuri, potrivit legii, să pornească înainte, iar după ei să urmeze oastea împărătească. În acest timp însă, ostașii adunați la Brăila au scris că ei nu curățaseră încă leșurile dușmanilor aflați în șanțurile și întăriturile lor și că, neavând pâine îndeajuns pentru nevoile lor, se risipiseră spre Sinope și în alte locuri de adăpost ca acesta. Ei arătaseră îndeosebi că unii fuseseră satisfăcuți cu favoruri multe, iar alții erau necăjiți și supărați, neobținând nimic din aceste privilegii.

Ei aruncau pe seama nesosirii <oștii de ajutor> ivirea tulburărilor și neînțelegerilor, precum și discuțiile lor contradictorii, care se iscau din pricina apropiirii dușmanului. În cele din urmă, părăsind cetatea, ei au trecut cu toții în partea Măcinului. După aceasta, dușmanul răufăcător, care urmărea mereu starea cetății, a intrat în cetate fără piedici și fără greutate și s-a bucurat, punând mâna pe ea.

MĂSURĂ NECHIBZUITĂ

127 <Se arată că neajutorarea la timp a celor din Brăila sau a lui Abdi pașa din Măcin a dus la pierderea acestei cetăți cu toate munițiile din ea. Mai departe se descrie luarea de măsură în vederea trimerii lui Mektubi Abdurrezak efendi, care participase la luptele din Brăila, la Poartă spre a arăta cele petrecute și a descrie suferințele îndurate doi ani de zile>.

128 Dar, după câteva ore, cei care părăsiseră cetatea, căindu-se și încurajând și pe alții, au trecut iarăși Dunărea, iar comandanții de oști au scris și au semnalat că ei sînt pe punctul de a începe să aibă în pază cetatea, ca și mai înainte. La sosirea acestei vești neașteptate, inimile oamenilor au fost cuprinse de bucurie. De aceea efendiul mai sus arătat, fiind întors din drum, a fost îndreptat spre Măcin, așa cum se plănuiise mai înainte. În sufletul serdarului suprem fierbea gîndul de a întări cetatea și el a dat numai decît firman ca cei din ogeacuri să se pregătească și să pornească. De aceea, în a treia zi a lui șaban⁹³, neținîndu-se seamă de vînt și viscol, oastea de ieniceri fusese grăbită spre Măcin. Și oastea împărătească se pregătise de plecare. Dar tocmai atunci a sosit știrea că, din cauza deosebirilor de păreri ale comandanților, s-a aprins din nou focul revoltei între ostași și, deși afară nu exista picior de dușman, ei au renunțat totuși la ideea și la gîndul lor, de teama repetării asediului cetății și au trecut iarăși la Măcin. Această știre a produs necazuri în sufletul marelui vizir.

Dușmanul, la rîndul lui, aflînd această situație, a pătruns în cetate și a pus mîna, fără greutate, pe nenumăratele muniții, ca și cum ele ar fi fost dăruite. În felul acesta, a fost nevoie ca efendiul mai sus arătat să fie pornit spre tronul împărătesc în a cincea zi a lunii amintite⁹⁴.

⁹³ 3 șaban 1184 = 22 noiembrie 1770.

⁹⁴ 5 șaban 1184 = 24 noiembrie 1770.

PLECAREA OȘTIRII ÎMPĂRĂTEȘTI SPRE LOCUL DE IERNARE

Pe șesul Isaccei se poposise timp de șapte luni, iar evenimentele petrecute în acest interval de timp au fost arătate și semnalate la locurile lor.

Drumurile din împrejurimi fiind ocupate, se presupunea că va fi lipsă de zaherea, iar odată cu sosirea iernii, șederea în corturi va fi grea. De aceea unii oameni de vază, aflați în oastea împărătească, explicau serdarului suprem să pornească spre locul de iernare. Dar el insista să mai rămână, așteptând răspuns la cererea trimisă mai înainte către tronul imperial în privința rămînerii la Bazargic în timpul iernii. În acest timp de așteptare au avut loc evenimentele de la Brăila. Atunci, marele vizir, înțelegând că șederea pe mai departe în șesul Isaccei va duce la pierderea de vieți, a lăsat treburile celui ținut pe seama vizirului Daghestani Ali pașa, serascher de Isaccea, și, dându-i 100 000 de guruși, l-a onorat pe cel amintit mai sus și i-a acordat favoruri. După aceea, în a șasea zi a lunii șaban ⁹⁵, corturile au fost desfăcute, iar după o noapte de mers, steagurile au fost înfipte pe șesul Babadagului. Cu trecerea anilor, vakufurile celor nouă cișmele, construite cu sprijinul lui Halil-efendi, care în iarna anului <11>51 ⁹⁶ fusese mutbah-eminii, se ruinaseră, iar apele acestor cișmele se opriseră. Când serdarul suprem onorase cu prezența sa Babadagul, cercetase mai întâi starea acestor cișmele și i se arătase că au nevoie de reparații. El scosese din vistieria (*hazine*) sa 10 000 de guruși și numise pentru repararea lor pe Sa'adullah efendi, unul dintre scribii Defterhanelei. La întoarcerea lui la Babadag, cu suita imperială, el a văzut personal cum curgeau aceste cișmele, fiind construite așa cum fuseseră înainte, iar această operă de binefacere i-a mărit bucuria și satisfacția.

ANULAREA VIZIRATULUI LUI ABAZA-MEHMED PAȘA
ȘI MAZILIREA AGĂL DE IENICERİ ȘI ALTE EVENIMENTE

<Se arată că Abaza Mehmed pașa a fost mazilit la 8 șaban ⁹⁷, nefiind capabil de nici o ispravă în timpul luptelor.

De asemenea, a doua zi după sosirea marelui vizir la Babadag, a fost înlocuit și aga de ieniceri prin Suleiman aga>.

130 ... În ordie se răspîndise vestea că, după înghețarea Dunării, inamicii se vor întinde în părțile de dincoace și se socotea potrivit ca oastea împărătească să pornească spre Istanbul sau spre Adrianopol. Serdarul suprem, aflînd această stare de lucruri, s-a opus tuturor în ceea ce privește iernarea. Mai mult chiar, el arătase încă de mai înainte la tronul cel măreț că, în cazul cînd s-ar porni de la Babadag, aceasta ar pricinui spaimă între locuitorii aflați pe partea de dincoace a Dunării și ar face ca ei să pornească spre părțile Adrianopolei. Atunci, de la tron se arătase ca, pînă la sosirea ilustruului han la oastea împărătească, chestiunea iernării să fie amînată, iar fixarea locului să se facă în urma unei discuții. De aceea, pe șesul Babadagului, toți răbdau și așteptau, îmbrăcați cu mantii, sosirea hanului ⁹⁸. Asprimea iernii și lipsa unui loc de iernare fiind însă pretexte pentru cei care așteptau (sosirea hanului), s-a renunțat la respect și la politețe. Această situație fiind auzită de serdarul suprem, acesta a convocat îndată un medjlis.

⁹⁵ 6 șaban 1184 = 25 noiembrie 1770.

⁹⁶ 1151 H. = 21 aprilie 1738—9 aprilie 1739.

⁹⁷ 8 șaban 1184 = 27 noiembrie 1770.

⁹⁸ Kaplan Ghirai.

Toți își dădură părerea asupra fixării locului de iernare și, în acest fel, își susțineau punctele lor de vedere. Cu toate acestea, serdarul suprem a anunțat iradeaua de a nu se trece la iernare pînă ce nu va sosi hanul și a strigat cu voce tare: „Cei care au de spus ceva în corturile lor să o spună la medjlis!“.

⟨Marele vizir și-a impus voința la acest medjlis⟩.

MAZILIREA HANULUI CRIMEII

131 În locul hanului Kaplan Ghirai, care nu făcuse nimic în acest timp, a fost numit Selim Ghirai, care se afla la Poartă. După înfrîngerea de la Gölbaşı, Kaplan Ghirai venise la Ismacia, de acolo la Isaccea, cu doi-trei oameni, iar în urma discuțiilor avute cu serdarul suprem, se întorsese din nou la Ismail, de unde pornise apoi spre Crimeia ...

132 MAZILIREA MARELUI VIZIR HALIL PAȘA ȘI NUMIREA LUI SILAHDAR MEHMED PAȘA ^{98a}

133 ... Din pricina revărsării Dunării și a neputinței de a se construi poduri, ⟨Halil pașa⟩ stătuse la Isaccea, gîndindu-se la greutățile trecerii cu bacuri la Cartal. El se gîndea să dea ajutor ⟨celor de dincolo⟩ prin trecerea continuă de zaherele și de oști pe malul celălalt. Dar insistențele hanului și cererile din alte părți îl făcuseră să renunțe la acest gînd și, de nevoie, el trecuse pe malul de dincolo. Luase legătura cu ostașii care fuseseră întorși de cîteva ori cu fețele înroșite și cu necazuri și îi încurajase pentru apărare în fața dușmanilor. Dar, așa cum s-a descris și mai înainte, nevrînd soarta și din pricina lipsei de rezistență a ostașilor, apăruse boala înfrîngerii ...

Pînă la sosirea de la tronul împărătesc a unui nou mare vizir fusese nevoie de numirea unui caimacam. De aceea se trimisese cu aga cel arătat mai sus ⁹⁹ hatt-i-șeriful de caimăcămie vizirului Ahmed pașa care, din fost bostangibaşı, fusese onorat cu rangul de vizir și care, șezînd la Adrianopole cu misiunea de a expedia oști, urma să fie numit pentru apărarea Tulcei.

⟨Mai sus arătatul a primit hatt-i-humaiunul la Adrianopol⟩.

Aflînd taina, ei au pornit împreună spre Babadag. Mergînd înainte, el l-a văzut pe aga de ieniceri, i-a povestit în taină despre ce este vorba și s-au îndreptat pe ascuns spre cortul lui chehaia bei.

135 136 ⟨Urmează înlocuirea marelui vizir⟩.

SOSIREA ILUSTRULUI HAN ȘI SFATUL PENTRU STABILIREA LOCULUI DE IERNARE

Unii au arătat neajunsul iernării la Babadag, socotind mai potrivit Bazargicul. Această părere fusese respinsă de mai sus numitul han, motivînd-o ca fiind dezavantajoasă. Atunci, marele vizir, începînd să răspundă, a arătat că, în cazul cînd s-ar rămîne la Bazargic, atunci e sigur că locuitorii Babada-

^{98a} La 25 octombrie 1770. Mehmed pașa (Silhadar) a fost mare vizir între: 25 octombrie 1770—28 noiembrie 1771.

⁹⁹ Capugibaşıul Ali aga din Vidin.

gului s-ar împrăştia îndată şi, prin molipsirea celor din alte ţinuturi mărginaşe, se va produce împrăştirea acestora. În cele din urmă s-a hotărît să se ierneze la Babadag. De aceea, în a douăzecea zi a lui ramazan ¹⁰⁰, serdarul suprem a intrat cu alai în Babadag. Ceilalţi, la rîndul lor, pregătindu-şi cite un loc potrivit, s-au preocupat de cele necesare pentru iarnă. Vizirul Elhadj-Ahmed paşa a fost caimacam timp de trei-patru zile şi, odată cu sosirea mării-sale marelui vizir, misiunea lui s-a terminat. El a cerut marelui vizir să i se acorde vechea lui misiune în partea Tulcei. Rugămintea lui fiind trimisă spre aprobare, el a fost însărcinat cu paza împrejurimilor Silistrei. După cîteva zile, devenind necesară şi paza ţinuturilor Nicopolei, s-a emis înaltă poruncă să pornească într-acolo.

SITUAȚIA HANULUI CRIMEII ^{100a}

... Pentru a-şi apăra sufletul <de viscol>, hanul solicitase pregătirea unei locuințe la Babadag. Din pricina lipsei de case, fiind cu neputință pregătirea unui loc mai mare sau mai mic, a ieșit atunci din locuința sa chehaia bei și a preferat să stea pe șes, ca să facă loc ilustrului han. Hanul, refuzînd aceasta, a preferat, de nevoie, să stea în satul Kanber ¹⁰¹, aflat la o distanță de două ceasuri de Babadag ...

UNELE ÎNTÎMPLĂRI

... Unii dintre oștenii mai sus arătați, ostași trimiși spre Oceaov, s-au dus la schelele Constanța ¹⁰² și Varna sub pretextul de a-și procura cele necesare și, temîndu-se de asediu, s-au împrăștiat în împrejurimi. Ajungînd la urechile serdarului suprem ceea ce au început ei să facă, cei care s-au opus în felul acesta angajamentelor luate și au renunțat la lupta sfîntă, au fost, de aceea, pedepsiți de căpeteniile lor și, fiind îmbarcați în corăbiile lor, au fost duși spre locul unde fuseseră desemnați să meargă. Dușmanii legii ocupaseră cea mai mare parte a malurilor Dunării și, trecînd uneori în părțile de dincoace, populația mărginașă era cuprinsă de nenorociri.

Aflînd aceasta, padișahul a pregătît 40 de vase în care încap vreo 10 000 de ieniceri viteji. Urma ca aceștia să ia poziție într-un loc potrivit de pe malul celălalt, spre a împiedica pe cît posibil nenorocirile mai sus amintite. Trecînd pe la brațul Sulina ¹⁰³, urma ca ei ¹⁰⁴ să meargă la Tulcea și Isaccea, cu gîndul de a împiedica planurile amintite <ale inamicilor>. În felul acesta, locuitorii de pe acolo prinseseră curaj. Cînd marele vizir a aflat că în luna aprilie (*abril*) a anului <11>85 ¹⁰⁵ ei s-au adunat pe apele de lîngă Kara-Harman ¹⁰⁶, s-a emis înalta poruncă, adresată căpeteniilor lor, ca zece dintre corăbii să meargă pentru a păzi Gura Portiței ¹⁰⁷, iar restul, pătrunzînd prin Gura Sulinei, să ocupe un loc de pe malurile Dunării. Voievodul Țării Românești, Manolache <Giani-Ruset>, apărînd, după puțința lui, orașul București, urma să împiedice

¹⁰⁰ 20 ramazan 1184 = 7 ianuarie 1771.

^{100a} Selim Ghirai al III-lea (1770—1771).

¹⁰¹ Kanber, Camber, azi Mihai Bravu.

¹⁰² Kôstence, denumirea turcească a orașului Constanța.

¹⁰³ „Sünne Boğazi”.

¹⁰⁴ Ienicerii.

¹⁰⁵ Abril 1185 = aprilie 1771.

¹⁰⁶ Kara-Harman, localitate în Dobrogea, la nord de Constanța, azi Vadu.

¹⁰⁷ Purtețe-Bogazi.

pătrunderea dușmanilor prin hotare, avînd totodată și misiunea de a îndepărta nenorocirile provocate de raialele răzvrătite. Dar lipsa de sprijin și ajutor din partea vizirului Mehmed pașa, serascherul din Țara Românească, a adus pagube celui arătat mai sus. Afară de aceasta, slujba sinceră și dreaptă a celui mai sus-amintit, față de Înaltul Devlet, rănise inimile dușmanilor legii. De aceea se gîndeau să-l prindă, cu fel de fel de vicleșuguri și înșelăciuni, și să-l pedepsească.

Mai sus arătatul, aflînd aceasta, a părăsit, de nevoie, părțile Țării Românești și s-a dus la Craiova. Dar, nefiind sigur, nu a putut să stea nici acolo și s-a aflat că a intrat în cetatea Vidin. Dușmanii, la rîndul lor, ocupînd locurile părăsite, au pus mîna pe zaherelele pregătite și, în felul acesta, întărindu-se, au pornit la atac.

Deoarece se presupunea că inamicii credinței, punînd mîna pe o fortăreață de pe malul cestălal, vor putea provoca pagube în împrejurimi, a fost nevoie de paza Insulei Mari¹⁰⁸ și era o sarcină importantă ca, avîndu-se grijă de tunuri și muniții, ea să fie întărită cu oaste și în alte privințe.

De aceea au fost aleși vreo 500 de ostași și au fost trimiși împreună cu Emrullah aga, unul dintre locuitorii din Prizren, căruia i s-au dat două tuiuri cu condiția să depună eforturi pentru paza și apărarea cetății, completîndu-i-se totodată și ceea ce îi lipsea în alte privințe ...

... Padișahul, aflînd că în momentul intrării la Babadag se vor ivi greutăți din pricina lipsei de zaherea, a poruncit să se transporte pe țărmul Mării Negre cantități suficiente de zaherele pentru oastea împărătească și pentru cetatea Oceacov. Totuși, acestea nesosind la timp, proviziile celor care iernau la Babadag s-au isprăvit și ei au consumat tot ce aveau, începînd să aducă zaherele și din locuri îndepărtate.

<Se arată, mai departe, necesitatea adaptării tunurilor la noile condiții de luptă, urmînd ca ele să fie mai ușoare>.

... Fiind din nou construite și aranjate, ele au fost încărcate în corăbii, împreună cu munițiile și cele necesare. Vreo 60 dintre ele fuseseră aduse pe uscat la oastea împărătească. Aflîndu-se că ele sosesc, cu ajutorul vîntului, la schela Kara-Harman, au fost îndată transportate cu harabale la ordia împărătească și au fost distribuite în locurile unde era nevoie ...

142 ... Dată fiind nevoia ca la Yeni-Kaleh, din ținutul Crimeii, să fie numit un vizir de vază, mai sus arătatul <Abaza-Mehmed pașa> a fost grăbit să plece în partea aceea, din schela Constanța (*Köstence*), cu vreo 80 de supuși ...

143 UCIDEREA VIZIRULUI MEHMED PAȘA, SERASCHER
ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

... <După evenimentele de la Hotin> el fusese numit comandant peste oastea adunată în vederea salvării Bucureștilor. El fusese sfătuit și rugat să plece cît mai repede. Dar, după evenimentele de la Ghiolbași și Cartal, presupunînd că dușmanii vor veni asupra Bucureștilor, el își transportase și își trecuse treptat avuțiile în părțile Rusciucului și Silistrei. Stînd cu oastea sa, gata adunată, aștepta să vadă ce se va naște din aceste încurcături și certuri ...

¹⁰⁸ *Ada-i-Kebir*, *Ada-Kaleh*.

144

Vestea ocupării împrejurimilor Bucureștilor <de către trupele țariste> sosise mai întâi la voievodul din București. Intrînd în oraș, Mehmed pașa se ocupase de pregătirea celor trebuincioase pentru a se opune. După ce și Brăila trecuse în mîinile afurisișilor, aceștia trimiseseră un număr oarecare de oști la București, care era ținta lor principală. Atunci, fără să aibe loc cel mai mic măcel sau război, mai sus arătutul <vizir> trecuse dincoace, iar voievodul plecase la Craiova.

Mes'ud Ghirai, cu oastea adunată de el, trecînd la Giurgiu, pornise de cîteva ori la luptă cu inamicii, obținînd succese asemenea revărsării Nilului. Cetele ostășești atrăseseră atunci atenția serascherului-pașa și-i ceruseră să-i folosească pe ostașii musulmani, trecînd el însuși pe malul celălalt. Zicînd că el încercase și examinase nestatornicia și lipsa de rezistență a oștirii, nu socotise potrivit să treacă la fapte, cerînd sprijin și ajutoare de la Rusciuc. El plecase cu scuze și cu pretexte, străduindu-se să aducă oastea spre locuri ferite. De aceea dușmanii se întăriseră datorită numărului lor mare, iar musulmanii se moleșiseră datorită numărului lor mic. Ostașii insistaseră să intervină, iar el fi trecuse pe malul opus, cu mii de viclenii și înșelăciuni. Situația ciudată a acestuia, de a trece ziua la Giurgiu, iar noaptea la Rusciuc, a dus la o tulburare totală și ostașii fi șoptiseră la ureche că „dacă această stare se va menține așa, atunci vom goli cetatea Giurgiu, trecînd cu toții la Rusciuc”. Atunci el, luîndu-se după vorbele lor, s-a îndreptat spre Giurgiu, temîndu-se să părăsească cetatea și chiar bănuind că ar putea avea urmări rele.

<La descindere pe malul celălalt, el a fost ucis de loviturile de săbii ale ostașilor>.

145

... În momentul în care ostașii răufăcători fi atacară, agaua de ordie, Ahmed aga, și agaua de Giurgiu au încercat să-i împiedice cu suitele lor. Atunci ei s-au năpustit cu săbiile asupra agalei de ordie și l-au făcut bucăți cu lovituri puternice. De asemenea, lovindu-l grav, din cîteva locuri, și pe agaua de Giurgiu, au atins demnitatea lui și i-au potolit mînia ...

146

ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR CHEHAII MARELUI VIZIR ȘI NUMIREA LUI RESMI AHMED EFENDI CA CHEHAIA (KETHUDA)

Din pricina evenimentelor tragice din București, treburile au fost tulburate de-a binelea, iar buna dispoziție a oștirii a fost zdruncinată. De aceea marele vizir presupunea că dușmanii, considerînd că e un prilej, vor putea încerca să-și întindă mîna lor răufăcătoare asupra Giurgiului. Dat fiind că în părțile Rusciucului nu se afla un vizir priceput și prevăzător, care să fie capabil să conducă serascheratul de Rusciuc, de aceea, în ziua de sîmbătă, șapte zilka'de ¹⁰⁹, a fost numit ca serascher al părților Rusciucului, cu titlul de vizir, chehaia-bei ^{109a}, care era priceput pentru așa ceva și merita această importantă slujbă. Organizîndu-și în cîteva zile suita sa, el s-a îndreptat cu glorie în direcția mai sus amintită ...

¹⁰⁹ 7 zilka'de 1184 = 22 februarie 1771.

^{109a} Izzet Ahmed pașa.

147

INTRAREA GHIAURILOR ÎN CETATEA GIURGIU ȘI NUMIREA
BAȘCEAUȘULUI (SERÇAVUȘAN) ÎN PARTEA NICOPOLEI

148

Rebeliunile care avuseseră loc prin părțile Giurgiului fuseseră un prilej de întărire și consolidare pentru dușmanii porniți la răutăți. De aceea ei pusese ră în mișcare un număr oarecare de oști, cu gândul de a salva cetatea mai sus arătată. De asemenea și Izzet Ahmed pașa, la rîndul său, care, în urma revoltei și tulburărilor, fusese numit din nou serascher în acele părți, cînd cei mai mulți dintre ostașii lui trecuseră spre Rusciuc, se gîndise că aceste tulburări vor pricinui căderea Giurgiului în mîinile inamicilor. De aceea, spre a împiedica acest rău, el trecuse, de nevoie, la acțiune. Dușmanii îndărătnici apăruseră pe neașteptate din partea Bucureștiului în ziua de vineri, 14 zilka'de ¹¹⁰, cu tunuri și cu alte muniții. Atunci, ostașii islamici, la rîndul lor, întîmpinîndu-i în afara cetății, s-au luptat cu ei timp de cîteva minute și au ieșit apoi din metereze, neputînd rezista în fața focului dușmanilor. Deși ei intraseră în cetate, totuși, dat fiind că dușmanii își fixaseră mai dinainte țintele asupra cetății, ei au făcut martiri prin lovituri de tunuri pe mulți dintre acei viteji, omorîndu-l și pe agaua de Giurgiu, care deja era rănit la mîni încă din timpul evenimentelor cu Mehmed pașa. În cetate se aflau provizii pentru un an, precum și muniții de luptă. De aceea, cetatea fiind în stare să lupte, ostașii musulmani întăriseră pe cît posibil unele locuri ale cetății și porniseră la bătălie cu ghiaurii. De fapt, cetatea era șubredă și nerezistentă la lovituri de tunuri. Cu toate acestea, ea a rezistat timp de trei zile de luptă, dar în acest timp cetatea a fost zdruncinată de loviturile de tunuri și hambrale ... De aceea, neavînd încotro, ei au predat cetatea dușmanilor, cu angajament și înțelegere. Încînd apoi la Rusciuc, ei au făcut cunoscute serdarului suprem evenimentele care au avut loc ...

149

ATACUL DUȘMANILOR ASUPRA TULCEI

Caraulele au făcut arz beilerbeiului Ferașelizade Mehmed pașa și căpeteniei sansongiilor ¹¹¹, Halil aga, care se aflau la pază, că ghiaurii afurisiți, adunați la Ismail, au trecut cu bărcile în noaptea de 18 zilhidjge ¹¹² pe malul de dincoace, într-un loc cunoscut sub numele de Deghirmen-Bogazî ¹¹³, la o distanță de o oră de Tulcea.

Aceștia, la rîndul lor, se pregătiseră pentru luptă cu vreo 1 500 de călăreși și pedestri, care formau suita lor toată. Afară de aceasta, ei mai trăsese ră, la ora șapte noaptea ¹¹⁴, și trei tunuri, făcînd astfel cunoscută situația, spre a primi ajutoare de la oastea împărătească și de la han. Dușmanii legii,

¹¹⁰ 14 zilka'de 1184 = 1 martie 1771.

¹¹¹ Ser-sansoni.

¹¹² 18 zilhicce 1184 = 5 aprilie 1771.

¹¹³ Deghirmen-Boğazı, „Vadul morii.

¹¹⁴ Spre ziuă.

برگه نك مأمورینى نصوب و جاوشائى اناك اقدام وغیرى
تجرى اولد بندن مومى الیهى بوخدمته تقریب ایلدی بورای رزیز
حضار مجلس طرفندن تحسین و برقاچ نفر زعم و طور ناجی و بشر
اون قدر نللی چاوش اغای مومى البهك معینه تعیین و لندی (مقول
* کنج علی) صدر سابق وقتنده مشنا زنیساندن اوله رق بولی
حوالسدن بیک نفر میریلو عسکر نحر بری و بوده سی یوسف بکه
فرمان و لازم کلان مبالغی نقدا ارسال اوانوب بران اقدام جمع ونسیری
افاده و بیان اولمشیدی میرمومى الیه امر عالی به امتال و توزیع
میری الیه جمع ابطال رجال ایدوب کنج علی نامنه بر شخصى اوزرلبنه
باش و بروجہ اوفی تخصیص معاش الیه انشای راهده فردا فریده به
تعدی ظهورنده مظهر جزا و پاداش اوله جنی رازنی مرقومه فاش
ایدوب ع لعد نادیت لوا سمعت حیا مفهومی اوزره مرقومک پند
ونصیحتی عدم قبول وسیر اطلی الیه بولرده فقرا بی پازده سیرل خبول
ایلدیکی حوادتی جمع سردار اکرمی به وصول بولوب اردوی
همایونه کلدکده سر محوست ارنه حواله سیف سیاست و محل عبرت
ارباب ظلم و غرابت قیلوب بیک باشلیق مصلحتی اداره ایچون باش
انامی احضار و خلعت الباسیله ضبط نفقات ایتک تمیمی الیه ائذار
* اولدی (هجوم دشمن بطولچی) اسما عبیده احتشاد ایدن سکفره
دنهاد ذی الحجه نك اون سکزنجی کیمه سی قابله الیه طولچی به
بر ساعت مسافه دکرمن بوغازی د بمکله معروف محصله مرض سواد
ایلدکری قره غولل طرفندن محافظه ده بولنان میربران فراشلی زاده
محمد پاشا به و سر سکسونی خللی اغا به اخبار و آنردخی موجود معتبری
اولان بیک بشیروز قدر سواری و پیاده الیه آماده جنگ و بیکار اوکد قترندن
غبری اردوی همایون و خان طرفندن اعتماد نبی الیه بسلا ساعت
پدیده اوج طوب اتوب کبفتی ضمنا اشعار ایشلر ایدی دشمن دین
عسکر خیت اثرنی اوج قول ایدوب شب تارده طوب انمقزین تفنک
صدار بله مستظیری تقدیش و طولیبه قصبه سنه هجوم الیه
تولید تشویش ایدوب ظلام لیل کیت اعدای فرقه مانع اولد بندن
کثرت اعدا خلیاسیله اهل اسلام پاشا طایبه سنه تحصن و مدافعه
اعدا ضمنده ابراز شرط نبث و نمکن ایشیدی دشمن عسکر بنگ
ز مقدار ی حره قیام و بر مقدار ی مصطنی پاشا طایبه سنی ضبطدن صکره

150 împărțind oștile lor răufăcătoare în trei pîlcuri, îi speriaseră noaptea pe apărători cu focuri de puști, fără să tragă din tunuri. Atacînd în felul acesta orașul Tulcea, ei dăduseră naștere la tulburări. Întunericul nopții nu îngăduia aflarea numărului dușmanilor, iar din cauza bănuielii că inamicii ar fi mulți, musulmanii se întăriseră în meterezul pașei și se stabiliseră acolo cu condiția de a se apăra împotriva dușmanilor. O parte a ostașilor dușmani a pornit la luptă, iar o altă parte, după ce a ocupat fortificația lui Mustafa pașa, a intrat în orașul Tulcea, pornind după prăzi și devastări. Ei au pus raialele în bărci și au transportat la Dunăre tunurile pe care le-au găsit în fortificație. Hanul a făcut arz serdarului suprem despre bubuitul tunurilor și marele vizir, la rîndul său, aflînd despre situația creată, a trimis îndată hanului, cu ajutorul unor oameni apropiați, vestea că i se va da ajutor. De aceea a fost trimis într-acolo chehaiaua de oaste, fiind numit comandant peste un număr oarecare de oșteni aleși dintre luptătorii aflați la locul de iernare. Dar pînă la sosirea la destinație a oștirii pregătite, ghiaurii își isprăviseră treburile și, presupunînd că va veni un ajutor, plecaseră încărcăți spre Ismail. Cînd această veste plăcută a ajuns la marele vizir, atunci el a făcut cunoscută iradeaua sa ca, pînă la întărirea orașului respectiv, chehaiaua de oaste și aga de spahii să stea la Tulcea ...

151 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1185¹¹⁵**

152 ... Ocuparea de către ghiauri a pămîntului de la Isaccea și șederea serdarului suprem pe șesul Babadagului erau pricini pentru a căror discutare sosise timpul, fiind nevoie să se treacă la fapte. De aceea, la medjlisul convocat, aceste probleme au fost luate în discuție, fiecare expunînd ceea ce știa. În cele din urmă, s-a luat hotărîre în privința pazei podului care urma să fie construit pe Dunăre.

De asemenea, aflîndu-se cu bucurie că oastea pregătită pentru zilele de vară, fiind imbarcată pe vase, este pe cale de a ajunge la Dunăre prin Sulina, toți au spus că: „în acest caz este foarte important ca oastea împărătească să-și așeze corturile pe șesul Babadagului și să se străduiască pentru prccurarea celor necesare în vederea trecerii pe malul celălalt“.

Această măsură chibzuită fiind primită de către cei de la sfat, demnitarii își propuseseră ca în termen de trei-cinci zile să treacă la îndeplinirea acestei porunci. Dar, după două-trei zile de la convocarea medjlisului, s-a constatat, prin niște prinși, că dușmanii vor ataca fie Tulcea, fie Isaccea ...

Ei își așezaseră tabăra într-un loc cunoscut sub numele de Isaccea Veche¹¹⁶, distrugînd și nimicind pe cei care erau desemnați pentru paza podului. Ei au incendiat și o parte a podului. Oastea nu se aștepta la răutățile inamicilor. De aceea cusurul care a avut loc, de nevoie, în misiunea lor, ei l-au atribuit neglijenței și lipsei de prevedere, pornind la intrigi și gîlcevi. Nu numai că nu s-au opus, dar nici nu s-au uitat măcar spre dușmani. Ei au străbătut distanțe, unii refugiindu-se la Babadag, iar alții la Tulcea. Alții, urcîndu-se pe dealuri, au privit cum dușmanii provocau stricăciuni la Isaccea și și-au pătat astfel, prin fugă, actele lor de vitejie.

¹¹⁵ 1185 H. = 16 aprilie 1771—3 aprilie 1772.

¹¹⁶ *Eski Isakci*.

153

Cînd mărînimosul mare vizir a aflat despre acest eveniment, tristețea și necazul lui s-au înălțat în ceruri, fiind foarte necăjit din cauza urmărilor pe care le-ar putea avea aceste evenimente. Mîntea lui era zdruncinată de teama de a nu se abate cumva asupra lor o mare nenorocire, deoarece, dacă ghiaurii vor ocupa cetatea Isaccea și dacă, în urma așezării lor acolo, vor porni spre Babadag, nu se găsesc ostași îndeajuns pentru apărare.

Buimăcit, în cele ce urma să facă, și neavînd răbdare să aștepte timpul stabilit la medjlis, în a 11-a zi a lunii mai sus arătate ¹¹⁷ el s-a ținut de urmele coloanei care purta ilustrul steag și, astfel, s-a luat angajamentul ca, peste cîteva zile, să se iasă la șes. Din scrisorile celor pricepuți, s-a constatat că ghiaurii care veniseră asupra Isaccei nu depășeau numărul de 3 000. Deși musulmanii aveau putere să reziste și să-i stăpînească, totuși, părăsindu-i puterea credinței, au luat-o la fugă. Aceasta a rănit inimile celor care erau dotați cu zelul credinței, pricinuindu-le multă întristare și multe necazuri. Dușmanii au incendiat și au distrus Isaccea, precum și podul, iar palanca ei au aruncat-o în aer cu pulbere; Apoi, încărcînd raialele, cîte au putut lua, în bărci, ei au trecut în partea Ismailului. Această stare de lucruri i-a întristat pe musulmani, pricinuindu-le necazuri. După aceasta, s-a poposit timp de șapte zile pe șesul Babadagului și, în a 18-a zi a lui muharrem ¹¹⁸, serdarul suprem, precum și cei din ogeacuri și slujitorii, mergînd la corturile așezate spre Isaccea, au așteptat adunarea oștilor musulmane.

154

<Sultanul a aflat de evenimentele de la Tulcea>.

ÎNSĂRCINAREA LUÎ DEGHETANI ALI PAȘA CU PAZA TURTUCAIEI ¹¹⁹

Evenimentele petrecute la Isaccea fiind atribuite lipsei de prevedere și măsurilor rele ale celui mai sus-arătat, el fusese chemat la oastea împărătească cu iradeaua de a fi pedepsit ...

... Deși au fost acceptate motivele lui, totuși el a fost mazilit din funcția de serascher și a fost pedepsit, fiind numit pentru paza părților Turtucaiei.

155

<Valiul de Rumelia și muhafizul de Măcin, vizirul Abdi pașa, precum și muhafizul de Hirșova, Sadik pașa, au fost sîtăuiți să caute posibilități de trecere în nordul Dunării>.

156

DESCRIEREA VICTORIEI MUSULMANILOR ȘI SALVAREA CETĂȚII GIURGIU

... Serascherul de Ruscuc, vizirul Izzet Ahmed pașa, propunîndu-și să salveze Giurgiul, care căzuse în mîinile dușmanilor, se gîndea și cerceta, împreună cu căpeteniile de oști de sub comanda lui, precum și cu ceilalți oameni cunoscători ai situației, cum anume să realizeze mai ușor acest lucru.

... De asemenea, aprinzîndu-se dorința și străduința și a musulmanilor care se aflau prin părțile Ruscucului și înflăcărîndu-se zelul și puterea lor de luptă, au trecut și ei cu bărcile pe insulă ¹²⁰, iar cînd numărul lor s-a apropiat de cel al nenorociților, ei au pornit de la insulă. Serascher-pașa l-a numit pe aga de oaste spre a ocupa cîntlicul cunoscut sub numele vestit de Slobo-

¹¹⁷ 11 muharrem 1185 = 26 aprilie 1771.

¹¹⁸ 18 muharrem 1185 = 3 mai 1771.

¹¹⁹ *Tutrahân*, localitate în apropiere de Siliștra.

¹²⁰ Insulă aflată între Giurgiu și Ruscuc: *Mokan-Adasi* (?).

157 zia ¹²¹, aflat la o distanță de un ceas și jumătate de Giurgiu. Acesta, la rîndul său, mergînd la ciftlic, a pornit la luptă, distrugîndu-i pe dușmanii legii aflați în el.

De asemenea, inamicii, care începuseră lupta și măcelul pe insulă cu mai sus arătatul <pașă>, fiind înfrînți cu voia și cu puterea lui Allah, au început să fugă spre meterezele din apropierea cetății, desfăcînd podurile lor. Atunci ei s-au străduit să nu-i apropie pe ostașii musulmani, cu ajutorul tunurilor pe care se bizuiau. Dat fiind că în oastea islamică, afară de puști, nu se aflau alte arme de luptă, atunci serascherul mai sus arătat, ca să ferească ostașii de pericol și de pierderi și să-i încurajeze, i-a expedit spre ciftlic, iar el, la rîndul său, urcîndu-se într-o barcă ușoară, s-a repezit asupra ciftlicului mai sus arătat, ca un leu care cere pradă. Cînd s-au întîlnit cele două oști, au pornit la săparea de metereze, iar după două ore, făcuseră deja spații suficiente, în stare să țină loc de metereze.

A doua zi, spre zorii zilei, afurisiții și crezătorii în cruce, pregătindu-și taberele lor, au pornit la atac ca să pătrundă în meterezurile ostașilor credincioși. Dar, din această parte răspunzîndu-se vitejește și intervenindu-se cu arme de luptă, cei din metereze au stat pe loc și s-au menținut acolo. Luîndu-i la ținta armelor pe cei din ceata aceea de nenorociți, ei au fost îndată împrăștiați și nimiciți. De aceea dușmanii s-au întors în cetate și au început să-i apere porțile cu focuri de tunuri.

158 ... Evenimentele care au avut loc prin părțile Giurgiului răspîndindu-se în toate părțile, prințul Mes'ud Ghirai a trecut cu oaste numeroasă pe la trecătoarea Șiștov ¹²² și a sosit la locul de bătălie în a treia zi a luptelor. Atunci, în inimile credincioșilor s-a format cheagul puterii și ei au discutat felul în care vor da iureș asupra cetății. Acest scop fiind cu neputință de atins pe uscat și considerîndu-se că atacul pe fluviu este oricum mai ușor, au fost recrutați ostași de sacrificiu (*dalkılıç*). Cînd s-au hotărît, să îndeplinească astfel porunca mai sus arătată, s-a rupt deodată lanțul podului aflat în dreptul meterezelor, din pricina loviturilor de tunuri aruncate din partea musulmanilor, iar acesta s-a dus cu totul în șanțurile cetății. Cei mai mulți dintre afurisiții aflați înăuntru au fost trecuți prin sabie, iar cei rămași, cerînd iertare, au făcut cunoscut că vor preda cetatea în termen de o zi sau două. Li s-a trimis un om cu știrea că li se va acorda iertare dacă vor evacua cetatea disde-dimineată și vor pleca la locul unde se află oastea lor. Neavînd încotro, ei au acceptat această cerere și, ieșind din cetate, au pornit, rușinați și umiliți, spre oastea lor. Vestea salvării Giurgiului a sosit la oastea împărătească, împreună cu cheile cetății, trimise de mai sus arătatul <pașă> ...

159 VICTORIA OȘTILOR ISLAMICE LA TURNU (KULE)

Inamicii care prădaseră Craiova ceruseră ajutoare de la oastea lor nenorocită din Giurgiu, cu gîndul de a ocupa Turnul. Astfel, cu un ajutor de vreo 1 500 de ghiauri, ei veniseră asupra Turnului și începuseră, prin surprindere, atacul, pricinuind răutăți și tulburări. Această situație fusese adusă la cunoștința vizirului Elhadj-Ahmed pașa, aflat la paza Nicopolei. Acesta, grăbindu-se

¹²¹ *Islobozi*, localitate în jud. Ialomița e vorba de altă localitate.

¹²² *Șiștovi*, azi: Sviștov.

pe cât posibil să vină în ajutor, în a 20-a zi a lui safer cel norocos ¹²³ a început lupta: Timp de vreo patru zile ambele părți și-au încercat puterile, iar cei din ceata credincioșilor au arătat de vreo două-trei ori rezistență, ocupînd meterezele și întărirurile dușmanilor legii. Ei nimiciseră și trecuseră dincolo
 160 mulți ghiauri și pe mulți dintre ei fi nenorociseră cu vaiete, rănindu-i de moarte. Ghiaurii, văzînd această situație și convingîndu-se că vor pieri cu toții, și-au ridicat îndată corturile, pornind cu semne de fugă spre București ...

ȚINEREA UNUI SFAT

⟨La început se arată că trupele rusești au provocat o serie de pagube, trecînd chiar și spre Isaccea și Tulcea⟩.

161 S-a hotărît ca flota dunăreană să fie trimisă la Ismail, iar dacă, prin înțelepciunea lui Allah, acesta va fi salvat, atunci, pe malul celălalt găsindu-se un cap de pod, să se procedeze după nevoi. Unii au mai spus la medjlis că după aceasta nu mai este nevoie să se țină seama de știrile și vociferările sosite de la serhaturi, în care se spunea că „de vreme ce dușmanii părăsesc Craiova și alte localități și fug, de ce se mai stă?” . Aceasta, pentru că munițiile și zaherelele nu erau de ajuns și nici nu existau oști suficiente ca să se dea lupte cu dușmanii, trecîndu-se de la serhaturi pe malul celălalt. Unii ziceau că simpla apropiere a lui Muhsinzade de acele părți, cu oști numeroase, ar înspăimînta oștile dușmanilor, obligîndu-le să se întoarcă de la maluri. Alții au spus că, chiar dacă ar fi cu puțință trecerea oștilor islamice în partea cealaltă, ostașii ar suferi totuși din pricina cantității reduse de zaherea. Unii din cei aflați la medjlis au mai spus că „potrivit experienței cu dușmanii, ostașii noștri se vor împrăștia, pretextînd cantitatea puțină de zaherea, ceea ce va duce, fără îndoială, la risipirea lor și la unele schimbări”. În sfîrșit, după multe certuri și gîlcevi și după înfățișarea multor planuri și posibilități, s-a hotărît la medjlis ca oastea de marină, aflată în fața Tulcei, trecînd spre Ismail, să-i nimicească pe ghiaurii de acolo și să supună localitatea respectivă. De aceea s-a poruncit comandanților oștii de flotă și li s-a expus și prin viu grai această situație.

TRECEREA GHIAURILOR LA TULCEA ȘI ÎNFRÎNGEREA VASELOR ⟨TURCEȘTI⟩

162 Oștile aflate în cele vreo 60 de corăbii din fața orașului mai sus arătat fuseseră ajutate și din partea oștii împărătești. De aceea marele vizir aștepta să vadă cum anume vor trece ele pe malul de dincolo.

Dar atunci căpeteniile oștii de flotă s-au despărțit de oastea împărătească și, aflîndu-se sigur că dușmanii vor pricinui pagube cetății Ismail, pînă la Tulcea, s-a produs la început oarecare împrăștiere ⟨a oștii⟩, iar în noaptea zilei de 16 rebi-ul-evvel ¹²⁴, ⟨rușii⟩, scoțînd tunuri și ostași pe insula aflată între Tulcea și Ismail, au întărit împrejurimile ei. Serdenghecitii de ieniceri au constatat că ei începuseră să adune și bărcile islamice care se aflau în acele părți. Atunci, fără să judece urmările faptelor, ⟨serdenghecitii⟩ s-au suit în bărci și au trecut pe insulă, unindu-se cu dalkilicii de lîngă ei.

¹²³ 20 safer 1185 = 4 iunie 1771.

¹²⁴ 16 rebi I 1185 = 29 iunie 1771.

La primul atac, ocupînd cîteva metereze de ale lor, ei au nimicit pe loc și un general, precum și peste 200 de ghiauri. Dușmanii s-au prefăcut că fug și aceștia, la rîndul lor, au socotit că e bine să-i urmărească, gîndindu-se că ar putea să treacă prin sabie și pe ceilalți. De aceea ei își pregătiseră săbiile și hangerele. Dușmanii, la rîndul lor, atrăgîndu-i pe musulmani spre tabăra lor bine pregătită mai dinainte, au început deodată să-i necăjească și să-i împrăste pe ostașii credincioși cu focuri de tunuri și alte arme de război, aruncate din tabără. Neavînd încotro, <turcii> s-au aruncat repede în bărci și s-au întors la Tulcea. Din cele petrecute s-a adevărit că dușmanii vor ataca Tulcea. De aceea, muhafiz-pașa a explicat situația mării sale serdarului suprem. Atunci, dintre cei încercați în lupte și bătălii au fost adunați vreo 8 000 de viteji și trimiși la Tulcea, pregătindu-li-se și zaherele, precum și alte lucruri necesare. Ghiaurii, ieșind cu bacurile la Tașli-Burun ¹²⁵, aflată la o jumătate de oră de Tulcea, și-au orînduit tabăra lor de vreo șase mii de ostași. Musulmanii au aflat că ei sînt gata să atace orașul de pe uscat. De aceea, au fost numiți vreo cinci-șase sute de cavaleri ca să-i întîmpine.

<Mai departe se arată căderea unor ploii mari care au inundat părțile respective..Se descrie bătălia>.

163 ... În urma luptei de pe insulă, răniții care veneau de acolo povesteau despre numărul mare al dușmanilor și despre puterea focului lor. Astfel, ei au semănat groază printre ostașii de dincoace, găsind un pretext ca să se adăpostească și să se salveze. Din această cauză și unii dintre ostașii înscrisi ca levenzi pe vase, părăsindu-și vasele, s-au ascuns în codri, iar alții au avut grijă să iasă la țărnuț salvator, ducîndu-și vasele în sensul cursului fluviului Dunărea.

Această stare a trecut și în rîndurile celorlalți ostași, în ale căror inimi au pătruns, cu voia lui Allah, spaima și groaza. De aceea, fugind de pe cîmpul de bătălie, s-au dus cu toții și s-au împrăștiat în toate părțile. Oricît de mult s-au străduit comandanții de oști, nu au putut să-i întoarcă și să-i facă să porneaască din nou la luptă.

Dușmanii, la rîndul lor, și-au împărțit oastea. O parte se apăra, iar o altă parte încărca în bărci corturile și alte obiecte aflate în oraș. În acest moment a sosit avangarda oștirii, pregătită și expedită de la oastea împărătească. Întîlnindu-se cu muhafiz-pașa, această unire a întărit oarecum străduința lor. De aceea, vreo cinci-șase sute de cavaleri și pedestri i-au atacat de cîteva ori pe dușmani, distrugînd și nimicind pe cei mai mulți dintre ei. Atunci, au început să vină, la locul de bătălie, cîte cinci sau cîte zece dintre musulmanii care se risipiseră. Astfel, adunarea lor a început să sporească, iar puterea și rezistența lor au început să crească.

Ghiaurii, văzînd aceasta, după ce au stat 20 de ore în partea ceastă-laltă, au trecut în întunericul nopții la Ismail.

¹²⁵ Tașli-Burun sau Tașburun, deal lingă Tulcea.

APARIȚIA DUȘMANULUI ȘI LUPTA

La Beș-Tepe ¹²⁶, aflată la o distanță de trei ceasuri de Tulcea, fuseseră trimiși și așezați, ca raiale tributare, o sută de oșteni cazaci de la Don. În luptele care avuseseră loc, se constatare sprijinul și devotamentul acestora față de oastea islamică. Afară de aceasta, ei umblau cu bărci micuțe și iscodeau starea dușmanului. În felul acesta, ei anunțau pe ostașii credincioși, punându-i să ia măsuri de înlăturare a gîndurilor rele ale dușmanului. De aceea căpetenia lor fusese adusă la oastea împărătească unde, fiind îmbrăcat cu caftan (*hi'lat*), fusese răsplătit prin acordarea de cîte 30 de guruși lunar din partea miriei. Rușii, aflînd de această situație, au vrut să împiedice faptele lor, să le pună capăt și să-i distrugă. De aceea, în a optsprezecea zi a lunii rebî-ul-ahîr ¹²⁷, ei au apărut în localitatea respectivă cu vreo cinci-șase sute de ostași. Datorită numărului mare, ei au obținut victoria asupra cazacilor. Această situație a fost anunțată și expusă la oastea împărătească de către delibași al marelui vizir, care stătea în acele părți de caraulă. Atunci, serdarul suprem i-a numit îndată pe binbașiul Suleiman aga din Kūtahya și pe sansongibași, cu 2 000 de cavaleri și pedestrași, precum și pe Moravi Ahmed aga. Pînă la sosirea oștii respective la locul mai sus arătat, dușmanii distruseră locuințele cazacilor și prădaseră lucrurile aflate în locuințele lor. Apoi, luînd tunurile din șanțuri, ei se hotărîseră să pornească în grabă în direcția din care veniseră. Deodată apărînd însă, ca un torent ce curge de pe dealuri și de pe munți, oastea purtătoare de victorie numită din ordie, ea a început să întindă săbiile și lăncile asupra inamicilor răufăcători. Cînd dușmanii au aflat aceasta, s-au urcat rușinați și înfrinți în bărcile lor și au fugit pe malul de dincolo. Vreo trei sute de viteji din oastea credincioasă, convingîndu-se că dușmanii s-au urcat în bacurile lor, au fost nevoiți să treacă dincolo dintr-un loc ferit. La apariția bacurilor, au tras deodată toți cu puștile lor, lăsîndu-i în foc și fum pe cei din ceata aceea rătăcită. Focurile de armă nimerind peste cei mai mulți dintre ei, aceștia s-au căit că au venit. Într-adevăr, casele cazacilor, precum și căminele lor fuseseră distruse, iar lucrurile lor fuseseră luate cu forța de dușmani. Numai că mai mult de jumătate din adversarii nenorociți pieriseră în această bătălie, plecînd în infern. În timp de cinci-șase luni dușmanii au atacat de cîteva ori Tulcea, Isaccea și Beș-Tepe, iar din pricina cusururilor în apărare și a lipsei de stăruință a oștii acest întins pămînt a fost despuiat de orice fruct al prosperității, rămînînd vitreg ca un cuib gol și zdruncinîndu-se ca inima unui îndrăgostit ...

UNELE EVENIMENTE

Presupunîndu-se că întîmplările triste care s-au petrecut la Tulcea se datoresc lipsei de conducere din partea muhafizului Ahmed pașa, s-a considerat necesară mazilirea lui. Pînă la numirea unui alt muhafiz în acele ținuturi a fost însărcinat Moravi Ahmed aga, dîndu-i-se în mînă actul cuvenit.

<Mai departe se arată dezavantajele luptelor izolate, fuga în masă din oastea otomană, precum și măsurile luate>.

¹²⁶ *Beș-Tepe*, „Cinci coline”, localitate în apropiere de Tulcea.

¹²⁷ 18 *rebi* II 1185 = 31 iulie 1771.

170 INFRÎNGEREA INAMICILOR ÎN FAȚA GIURGIULUI

171 Se arătase, în paginile anterioare, felul cum serascherul Izzet Ahmed pașa salvase cetatea Giurgiului din mâinile dușmanilor. Succesul cuceririi se răspîndise în împrejurimi, iar în inimile credincioșilor dorința de luptă rămăsese fermă. De aceea, adunîndu-se ostași numeroși din împrejurimi, mai sus arătatul <pașa> ataca neconținut cetele inamice din părțile Țării Românești și, în cele mai multe cazuri, obținînd victorii, îndepărta necazurile. În felul acesta el îi bucura pe ostași, care se felicitau. Această stare de lucruri rănea inima dușmanului, cauzîndu-i griji, zi de zi. De aceea, cu gîndul de a lua înapoi cetatea Giurgiului, așa cum făcuseră mai înainte, ei își adunaseră oastea, formată din cete care nu valorează nimic și, luînd împreună și peste 20 000 de raiale rebele, precum și oastea lor organizată, își aranjaseră tabăra în locul numit Baglar-Tepesi¹²⁸, în ziua de marți, 2 djemazi-ul-evvel¹²⁹, pregătind totodată și scări, precum și alte unelte necesare pentru asediarea de cetăți. Săpînd metereze și șanțuri, ei întăriseră împrejurimile. Sub comanda serascherului-pașa aflîndu-se încă vreo 10 000 de viteji, el a întărit cetatea în urma discuției cu căpeteniile de oști. De asemenea, au socotit și au considerat nimerit să se apere de inamici între cetatea de pămînt și noul șanț din afara cetății.

Mai sus arătatul <pașa> s-a întărit în metereze cu oastea de pedestrași, în timp ce călăreții și tătărul Mes'ud Ghirai sultan au fost orînduiți la luptă directă. Călăreții, neputînd rezista și răbda în fața focului dușmanului, au fugit spre cetate fără să dea pe la locul de adunare a oștirii, rușinîndu-se de lipsa lor de curaj.

172 Dis-de-diminează, dușmanii au pornit din locul, lor și, înconjurîndu-i pe musulmani, au început să împrăstie foc. Atunci ostașii credincioși, fără să țină seamă de oboseala și de suferințele pe care le îndurau din pricina ploilor care nu conteneau de cîteva zile, apărîndu-se bine, arătaseră dușmanilor cum se nimicește și-i făcuseră să bea din cupa veninoasă. În a șaptea zi a lunii mai sus arătate¹³⁰, dușmanii legii și-au adus scările și au dat iureș din trei locuri asupra șanțurilor în care se aflau întăriți musulmanii. Dîndu-și seama că dacă nu vor suferi și nu se vor strădui să reziste din toate puterile atunci vor fi nimiciți cu toții, <turcii> s-au unit și s-au pregătit de luptă. Inamicii răufăcători, depunînd toate eforturile, s-au năpustit asupra șanțurilor, iar gaziii, purtători de victorie, văzînd această situație, s-au străduit din toate puterile lor și, trăgînd săbiile asupra dușmanilor veniți peste ei, au ieșit afară din metereze și s-au luptat corp la corp vreo cinci ceasuri, implorînd victorie și succes din partea preainaltului Allah și sprijin din partea trimisului său cel scump¹³¹. Dușmanii, neputînd rezista în fața atacurilor musulmanilor, au început să fugă împreună cu cei care aduseseră scările în vederea urcării lor la înălțimile cetății. Atunci musulmanii, urmărindu-i, au tras asupra lor lăncile și săbiile și s-au răzbunat așa cum trebuie. În felul acesta, dușmanii au fugit, apucînd calea înfrîngerii și a nimicirii. Necredincioșii inamici uciși se ridicau la 2 000, dar luptătorii pentru cauza sfîntă au mai pus mîna pe șapte tunuri și pe trei care de muniții lăsate pe cîmpul de luptă. Ghiaurii

¹²⁸ Baglar Tepesi, „Colina viilor“.

¹²⁹ 2 cemazi I 1185 = 13 august 1771.

¹³⁰ 7 cemazi I 1185 = 18 august 1771.

¹³¹ Profetul Mahomed (Muhammad).

rămași, precum și cei îndărătnici, ascunși prin văi, au fost nimiciți. Comandantul afurisit al dușmanilor nenorociți, trimițând serascherului pașă o scrisoare, un fel de poruncă, îi ceruse să predea cetatea fără luptă, făcându-i cunoscut că, în caz de refuz, îi va ucide pe toți. Din partea aceasta ei fuseseră tratați cu dirzenie, dându-li-se răspuns contrar și spunându-li-se că vor fi pedepsiți, prin năpustirea asupra lor cu săbiile fulgerătoare.

... Cavalerii, împreună cu Mes'ud Ghirai, trecuseră la Șiștov, dar, neputând rezista dojenilor și blestemelor populației din oraș, au trecut din nou în partea cealaltă. Venind la Giurgiu, au văzut că toiul luptei întrecuse orice închipuire și nu se distingeau nici pământul și nici calea. Ei au vrut îndată să intre în cetate. Dar, în momentul trecerii peste pod, care era gata să se năruie din pricina loviturilor de tunuri, acesta s-a prăbușit din cauza greutateii. De aceea prințul și fratele lui, precum și alți însoțitori de-ai lui au căzut cu toții în Dunăre și sufletele lor s-au zbatut acolo. Scăpând însă Çadîrdjizade, acesta a venit și a povestit această întâmplare serascherului pașă.

175 <Mai departe se arată că, deși s-au luat unele măsuri, totuși ei s-au înecat. În paragraful
176 următor se descrie grija comandanților otomani în fața dezertărilor în masă din oaste, a lipsei
de provizii și a măsurilor care trebuiau luate pentru iarnă. Se plănuia ca la Babadag să fie numit
un serascher capabil).

<Prima corespondență între Înaltul Devlet și Rusia și trimiterea de bani către fostul serascher de Crimeia).

178 SOSIREA PRIZONIERILOR ȘI TUNURILOR TRIMISE DE SERASCHERUL DE GIURGIU

179 Vizirul Izzet Ahmed pașă, luptătorul viteaz ca un tigrul, a luat în luptă de la Giurgiu șapte tunuri mari, 160 de puști cu baionete, trei harabale pline cu muniții, cinci trompete, precum și un maior (*binbaş*), doi căpitani și 15 soldați prinși vii, totul fiind adus la oastea împărătească de gloriosul său fiu, capugibașul Abdullah bei.

<Discuții la Poartă pentru stabilirea locului de iernare; Babadag sau Bazargic).

180 ATACUL RUȘILOR ȘI ÎNFRÎNGEREA OȘTII. ÎNTOARCEREA MARELUI VIZIR LA BAZARGIC

181 Starea oștirii împărătești era cunoscută de ruși, din clipă în clipă, cu ajutorul iscoadelor ... În noaptea de joi, 20 a lunii regeb¹³², dușmanii aflați în orașele Ismail și Brăila, venind la un loc, au trecut Dunărea, obligându-i pe ostașii islamici, aflați la Măcin și Tulcea, unde umpleau șanțurile, să fugă. Cei care erau orînduiți la maluri au făcut cunoscut că, după aceasta <dușmanii> au trimis tabăra lor înainte și că nu era nimeni care să li se opună. De asemenea, ei au arătat că cei din ordie se tem de mari nenorociri. Oricum, ei^{132a} a socotit potrivit să pregătească un număr oarecare de ostași la Tulcea, aflată în apropierea oștirii <otomane de acolo>. S-a constatat însă că dușmanii, îndată ce au trecut încoace, s-au îndreptat spre Tulcea și, legînd unele de altele bărcile cu care veniseră, au început să-și prepare munițiile, iar după ce au fost gata, împărțind în șase tabere pe cei vreo mie de cavaleri și 5 000

¹³² 20 regeb 1185 = 29 octombrie 1771.

^{132a} Marele vizir Mehmed pașă.

de pedestrași, se pregăteau să atace a doua zi oastea împărătească. Atunci Djafer pașa, care se afla la paza Tulcei, precum și Abdurrahim pașa și căpeteniile de ogeacuri s-au luptat cu ei corp la corp, cu cîte cei cinci sau zece oameni de ai lor, și apoi, fugind, au venit lîngă podul¹³³ aflat la o distanță de trei ceasuri de Babadag. În felul acesta, ei au pornit încoace, ca după bătălie, iar dușmanii, la rîndul lor, nemandînd un nou atac, s-au ocupat cu săparea de metereze la capătul celălalt al podului. Cei care se aflau pe maluri, neputînd să reziste atacurilor inamicilor, fugiseră cu mare îngrijorare. Această stare de lucruri neliniștise inimile demnitarilor. Cu toate acestea, cei mari se gîndeau că dușmanii, care, trecînd de cîteva ori încoace, se mulțumiseră mai înainte cu prăzi și cu devastări, vor ocupa cetatea Tulcea, care era pustie, o vor întări și-și vor orîndui aci oastea, iar după cîteva zile de ședere vor merge asupra ordiei împărătești. Ei se gîndeau ca, în aceste zile libere, să fie pregătite cele necesare în vederea apărării. Totuși, trecerea continuă a dușmanilor în părțile de dincoace a provocat groază mare. În orice caz, pentru întîmpinarea dușmanilor au fost expediați un număr oarecare de soldați, împreună cu san-songibași. Ce măsuri anume trebuiau să fie luate după aceasta, despre ele începuseră să fie duse discuții la medjlisul convocat. În acest moment intrînd la medjlis muhzîr aga, acesta a șoptit, pe ascuns, la urechea marelui vizir că dușmanii au sosit lîngă pod. Pe atunci, unii dintre ostași erau duși după afaceri, iar comandanții se aflau la sfat. Ceilalți ostași, discutînd în corturi despre atacul dușmanului, se gîndeau să fugă și să dispară. De aceea, neexistînd nici un om dispus pentru luptă, au rămas uimiți cu toții.

Afară de faptul că nu au putut lua nici o măsură de folos, marele vizir a rămas și el mirat de urmările care le-ar putea avea această stare aducătoare de nenorocire. El își pipăia gîtul, căci se sufoca, și începu să se neliniștească de tot. Unii dintre cei aflați la sfat au propus ca podul, care este o piedică pentru trecerea inamicilor, să fie păzit prin numirea lui ceaușbaș-aga drept comandant peste oastea aflată la ordia imperială, iar pentru paza oștirii să se aducă un număr oarecare de oameni și din Babadag.

182

În felul acesta, strigătele de „mobilizare totală”¹³⁴ ale telalilor s-au înălțat în văzduhuri, iar ceaușbaș-aga s-a îndreptat spre inamic cu vreo 70—80 de oameni. Locul pe unde urmau să treacă dușmanii era un teren drept, fără dealuri și fără munți. Oamenii din oastea împărătească au observat mișcările și înfățișarea taberei lor. Atunci ei au pornit-o la fugă, aruncînd tot ce aveau mai valoros și părăsindu-și corturile și coverile lor.

Din pricina unor noi neînțelegeri și tulburări care se răsîndiseră, oastea se afla împrăștiată, iar aianii și cei mari, la rîndul lor, fiind în cea mai mare parte cuprinși de teama robiei și avînd inimile zdrobite de gîndul asupra celor ce vor urma, nici nu au putut lua măsurile trebuincioase pentru întîmpinarea dușmanilor, deși ostașii ordiei erau de două ori mai numeroși decît inamicii, și nici nu au putut depune eforturi ca să-i întoarcă pe cei care fugeau. Această stare de lucruri fiind aflată de inamici, ei au început să-l mîne din urmă pe ceaușbaș-aga, care venise să-i întîmpine, precum și pe binbași Battal bei, care avea vreo 100 de oșteni. Cînd au ajuns la o distanță de o aruncătură de tun¹³⁵, marele vizir, care se străduia să-și salveze viața din această nenorocire, luînd steagul cel dătător de fericire, a pornit la drum cu cinci sau zece

¹³³ Köprü-Başı.

¹³⁴ Nefir el-nefir.

¹³⁵ Top menzili.

demnitari ai împărăției. Lăsînd pe loc corturile, tunurile și munițiile, s-au grăbit cu toții spre Bazargic. Locuitorii Babadagului, avînd încredere în oastea împărătească, credeau că ea ar putea să reziste cel puțin cîteva zile. Cu acest gînd, ei își îndepărtau grijile și spaima. De aceea nu au avut timp să-și transporte lucrurile și poverile în ziua aceea și s-au preocupat de salvarea fiilor și familiilor lor. Raialele, rămînînd la locurile lor, au ieșit în întîmpinarea dușmanilor. Din pricina învălmășelii care s-a produs la marginea orașului sus-amintit, ostașii căutau să iasă spre locul de salvare, călcîndu-se unii pe alții. Deși dușmanii erau de zece ori mai puțini decît ei și deși n-ar fi fost nevoie să fugă, ei fugeau totuși, spunînd unii altora că ei înșiși au provocat această înfrîngere, de care se va supăra și Allah. Dușmanii procedau potrivit cerințelor iscusinței în război. Ferească Allah, dacă i-ar fi urmărit pe ostași, ar fi luat prizonieri pe foarte mulți. De asemenea, era în afară de orice îndoială că ar fi provocat pierderi foarte mari înaltului Devlet, Numai că Allah cel mareș se gîndește mereu, cu veșnicia lui, la acest neam care a obținut iertarea lui și-l va păzi pînă-n ziua de apoi de răutățile necredinșilor.

De aceea, după ce au străbătut o distanță de o jumătate de oră de la trecătoare ¹³⁶ și au înlăturat pe cît posibil teama, serdarul suprem a ținut un sfat cu cei prezenți acolo, întrebîndu-i: „în ce direcție anume este mai potrivit să se îndrepte“.

S-a socotit potrivit ca de acum încolo să se pornească spre tîrgul Hadjioglu. Unindu-se în această părere, ei au pornit în grabă într-acolo.

Carul cu ilustrul sangeac mergea pe căi ocolite, iar arabagiii care se aflau împreună cu sangeacul erau bolnavi cu toții. De la oricine s-a cerut căruță, toți au spus că sînt bolnavi. Atunci, de nevoie, sangeacul a fost înfășurat într-o boccea și pus într-o manta de ploaie. Apoi, fiind așezat și legat pe un cal, a fost predat sangeactorilor. Cînd ei au sosit în localitatea numită Osman-Fakih ¹³⁷, i-a ajuns din urmă o căruță. Această scumpă amintire profetică fiind pusă în căruță, s-a îndeplinit ceremonia de respect. Și cînd s-a ajuns în satul Alibei ¹³⁸, marele vizir a raportat și a expus tronului împărătesc evenimentele petrecute.

DESCRIEREA ÎNFRÎNGERII SERASCHERULUI DIN VIDIN

Așa cum s-a descris și mai înainte, serascherul de Vidin, fostul mare vizir Muhsinzade Mehmed pașa, sosise prin părțile Turnu (*Kule*), iar caimacamul Elhadj-Ahmed pașa, care, aflîndu-se în misiunea de pază a Nicopolului, arătase vitejie în cele cîteva lupte care avuseseră loc cu rușii, atașîndu-se oștii mai sus amintitului Muhsinzade Mehmed pașa, așezase corturile sale pe șesul Giurgiului. De asemenea, i se trimisese poruncă, la care se închină toată lumea, și lui Hasan pașa, mutasarrîf de Teke-Ili ¹³⁹ și muhafiz de Silistra, ca să adune pe cei capabili de luptă din acele ținuturi și să-i treacă pe malul celălalt, așteptînd porunca și părerea serascherului mai sus arătat. În felul acesta, pe șesul Giurgiului se adunaseră aproape 30 000 de ostași. Totuși, cea mai mare parte a acestei oști fiind formată din călăreți și avînd gîndul de

¹³⁶ De la Babadag.

¹³⁷ *Osman-Fakih*, localitate în sudul Dobrogei.

¹³⁸ *Alibey-Köy*, localitate în R. P. Bulgaria, în apropiere de Negru-Vodă.

¹³⁹ *Teke-Ili*, ținut în Anatolia.

a merge spre București, se simțea nevoie de pedestrași. De aceea serascher-pașa trimisese oameni în împrejurimi ca să adune pedestrași. Mai sus amintitul <serascher-pașa> era de obicei încetinel în treburi și, fiind convins de tulburarea care exista în firea ostașilor, nu era bucuros să se îndrepte, fără măsuri, asupra Bucureștiului cu o astfel de oaste nesupusă, care nu acceptă să pornească îndată și care nu prezintă garanție. Dar ostașii, simțind aceasta, s-au năpustit asupra agalei de ordie, plîngîndu-se de șederea îndelungată ...

184

... Petrecînd încă timp de cîteva zile cu astfel de certuri, în cele din urmă, s-a ținut sfat și s-a hotărît ca mai sus-arătatul <Mehmed pașa> să stea la Giurgiu și să-i întărească pe cei plecați înainte. De asemenea, Izzet Ahmed pașa și caimacamul Elhadj-Ahmed pașa, în calitate de serascher și de <conducător de oaste> de ariergardă, au fost trimiși împotriva dușmanilor din orașul București. Oastea lor a fost întărită cu pedestrașii și călăreții existenți, dar din pricina numărului redus de pedestrași, precum și din cauza contrazicerilor dintre comandanți, a suferit înfrîngere pe cîmpul de bătălie. Atunci, cavalerii musulmani au fugit spre Turnu și Vidin, iar pedestrașii au fugit spre Giurgiu. În felul acesta, în oastea sus arătatului <Mehmed pașa> nu a rămas nici un om, iar el s-a urcat, de nevoie, într-o barcă și a trecut la Ruscuc ...

185

SERASCHERATUL VIZIRULUI ABDI PAȘA LA KARASU¹⁴⁰ ȘI NUMIREA LUI DAGHESTANI ALI PAȘA LA CONSTANȚA (KÖSTENCE)

Se dăduse firman ca oastea împărătească să-și petreacă iarna la Adrianopol. De aceea se socotea potrivit ca încă de pe acum să se ia măsuri pentru paza împrejurimilor. În acest scop, au fost atrași ostași din Deliorman și din alte locuri. Pe măsură ce ei veneau, comandanții lor erau îmbrăcați cu hilate și onorați cu favoruri. După aceea erau trimiși cete după cete sub comanda vizirului Abdi pașa, care ședea la Karasu. Potrivit hotărîrii de a ierna la Adrianopol, s-a luat măsură și s-a emis poruncă pentru ca Abdi pașa să stea la Bazargic, iar Daghestani Ali pașa la Karasu. Pentru ca aceste gînduri să nu fie ascunse, iar locuitorii Bazargicului să nu fie speriați, se făceau pregătirile de iarnă în orașul respectiv. Așa cum se va descrie cu amănunte în cele ce vor urma, manifestările și cererile populației de a se ierna la Bazargic anulaseră în aparență plecarea la Adrianopole.

Dar, cînd cei arătați mai sus, la rîndul lor, au sosit în acel moment la ordia imperială, li s-au expus adevăratele lor misiuni. S-a declarat acum, de formă, că Abdi pașa este desemnat să stea la Karasu, iar Daghestani Ali pașa la Constanța. După aceea, în a noua zi a lui șaban¹⁴¹, cei amintiți mai sus au fost onorați cu hilate și fiecare a plecat în direcția în care fusese trimis.

Lu
În

EVENIMENTELE DIN BAZARGIC

186

În acest paragraf se tratează neînțelegerile dintre populație și ordia marelui vizir. Marele vizir dorea să ierneze la Adrianopol, dar populația refugiată de pe malurile Dunării se opunea plecării lui din Bazargic. El e nevoit să accepte șederea la Bazargic.)

¹⁴⁰ Karasu, „Apa neagră”, vechea denumire a orașului Medgidia și a văii dintre Medgidia și Cernavoda.

¹⁴¹ 9 șaban 1185 = 17 noiembrie 1771.

MARELE VIZIRAT AL LUI MUHSINZADE MEHMED PAŞA ¹⁴¹⁶

Din ziua venirii la postul de mare vizir și pînă la mazilirea lui, marele vizir Silahdar Mehmed paşa nu a fost în stare să folosească pentru oaste hambarele de zaherele, pe care le-au distrus inamicii, împreună cu rămășițele podului, trecînd de cîteva ori în părțile Tulcei și Isacei, cu voia lui Allah. De asemenea, el nu fusese capabil să folosească cele vreo 60 de vase încărcate cu oșteni și pregătite la Poarta fericirii.

De aceea unele dintre aceste corăbii au fost incendiate de dușmani, iar altele au fost duse în orașul Ismail. În felul acesta, era clar că el a adus pagube mari Înalțului Devlet. Odată cu obținerea victoriei prin părțile Giurgiului, apăruseră toate semnele unei redresări. Dar, la apariția ghiaurilor de prin părțile Tulcei și Măcinului, el a presupus că, după prădarea acelor ținuturi, ei se vor întoarce îndată pe malul celălalt, ca și în alte dăți. De aceea neglijase să ia din timp măsurile de apărare a oștirii împărătești sau să pregătească metereze și alte mijloace de întărire. În orice caz, el părăsise preocupările de respectare a atenției și precauțiunii, atât de importante pentru serascheri.

<El a fost mazilit și înlocuit cu Muhsinzade Mehmed paşa>.

190

PEDEPSIREA ȘI NIMICIREA UNOR NERUȘINAȚI

Unii dintre locuitorii din Deliorman, Hadjioglu-Bazarî, Şumla, Hezargrad și din alte cadiate, care, la origine, erau răi și tulburători și înclinați spre ambiție și îndrjire, ieșiseră din supunere odată cu sosirea expedițiilor și înșelau pe sârmani și pe pribegi cu fel de fel de zvonuri. Afară de acestea, ieșind de sub ascultarea celor cu barbă căruntă și a comandanților lor și neacceptînd sfaturile lor, ei se îngîmfau și nu se temeau de pedeapsa cea mai mare și mai aspră. Persecuțiile lor, zi și noapte, întrecuseră orice închipuire. De aceea marele vizir s-a gîndit să ia măsura cea mai bună de a nimici acțiunile lor tulburătoare prin condamnare la sabie a celor care îndrăzneau să facă răutăți, așa cum s-a arătat mai sus, prin ținuturile Giurgiului, Bazargicului și ale Dunării și, în felul acesta, să pună capăt faptelor rele care se înălțaseră pînă în văzduh. Pe astfel de răufăcători și persecutori el i-a nimicit pe ascuns sau pe față și, condamnîndu-i la moarte pe tulburătorii care, în timpul expedițiilor, nu făceau altceva decît să se răscoale sau să facă răutăți, el a salvat țărmurile și serhaturile de tulburări și de revolte. Deliormanul și Albania (*Arnavud*) fiind niște izvoare de răutăți și de tulburări de acest fel, imputernicirii marelui vizir, cu scopul de a pune ordine, îi nimiceau odată la cîteva ani pe răufăcători, salvîndu-i de tiranie și persecuție pe sârmani ...

196

... Pentru paza Turtucaiei a fost trimis Halil paşa din Amasia.

În luptele care avuseseră loc de cîteva ani încoace se pierduseră toate posesiunile, vechi și noi, bune și rele, ale vizirului Abdi paşa. De aceea, acum fiind însărcinat pentru paza împrejurimilor Bazargicului, Hîrşovei și Babadagului și eforturile sale, de orice fel, fiind cerute de marele vizir, grijile lui au fost înlăturate, pe cît a fost posibil, prin acordare de sprijin. El se temea de schimbarea postului său. De aceea, la acordare de posturi, i s-a lăsat mai departe eialetul Rumeliei, pe care îl stăpînea, și, în felul acesta, teama schimbării din funcție a fost înlăturată din inima sa.

¹⁴¹⁶ Muhsinzade Mehmed paşa, mare vizir (28 noiembrie 1771 — 4 august 1774; al doilea vizirat).

SOSIREA UNUI OFIȚER (FUÇIYAL) PRUSAC DE LA PETERSBURG ȘI A SCRISORII MAREȘALULUI

⟨La început se vorbește de suferințele pricinuite de războaie, apoi de ivirea unor semne de înțelegere între Poartă și Rusia⟩.

197 ... Amănuntele constau din aceea că rușii puneau izbucnirea acestui război pe seama intrigilor și minciunilor Franței, iar Înaltul Devlet nu avea încredere în Anglia, motivînd că ajutase cu corăbii pe dușmanii lui ¹⁴². Austria făcuse cunoscut că în această privință, rămînînd neutră, cerea să mijlocească. De asemenea, și Prusia înclina spre împărăția ⟨otomană⟩, asociindu-se, în această privință, cu Austria. Ele făcuseră cunoscut ambasadorilor lor de la Poartă precum că vor depune toate eforturile ca să respecte cu hotărîre și cu strictețe pacea.

Ele ceruseră să aranjeze chestiunea unui armistițiu cu menținerea onoarei Înaltului Devlet și rugămîntea lor fusese primită. De aceea se hotărîse la Petersburg acceptarea unui armistițiu începînd cu prima parte a anului ⟨11⟩86 ¹⁴³ și pînă la ultimele trei luni ale anului respectiv și depunerea săbiilor de către cele două părți. Cu această noutate un maior prusac a venit la oastea mareșalului, spre a pleca la Poartă. De asemenea, el a primit scrisoare și din partea celui arătat mai sus ¹⁴⁴ și, venind la ordia împărătească și aflîndu-se despre ce este vorba, a fost trimis la Poarta fericirii ...

199 ÎNTOARCEREA OFIȚERULUI PRUSAC

200 Omul care, sosind la oastea împărătească cu vești privitoare la pace, fusese trimis în grabă la Poartă, s-a întors de acolo și s-a dus la locul de iernare ⟨a marelui vizir⟩, împreună cu un ofițer rus care fusese eliberat la rugămîntea sa ¹⁴⁵. Pregătindu-se cheltuielile de drum pentru el și pentru însoțitorul său, ei au fost înapoiți la mareșalul Rusiei, trimițîndu-se totodată și o scrisoare de a marelui vizir către mareșalul amintit mai sus ...

203 ÎNCHEIEREA ARMISTIȚIULUI

După cum s-a scris și mai înainte, statele Prusiei și Austriei rugaseră Înaltul Prag ca ele să mijlocească încheierea păcii iar intervenția lor fusese aprobată, prin înțelegere, numai pentru liniștea oștirii și a raialei. Ele, la rîndul lor, discutînd chestiunea respectivă cu împuterniciții Rusiei, raportaseră și făcuseră cunoscute la înaltul tron cele hotărîte și puse la cale. De aceea sosise un hatt-i-humaiun, din partea celui căruia toată lumea i se supune, conținînd învoirea, în primul rînd, cu privire la încheierea clauzelor armistițului și, în al doilea rînd, pentru stabilirea clauzelor păcii prin adunarea delegaților și mijlocitorilor.

¹⁴² Este vorba de furnizare de corăbii engleze către Rusia, ceea ce a dus la înfrîngerea flotei otomane la Ceșme (6 iulie 1770).

¹⁴³ 1186 H. = 4 aprilie 1772 — 24 martie 1773.

¹⁴⁴ Din partea feldmareșalului P. A. Rumeanțev.

¹⁴⁵ Rusul era întemnițat de turci.

Rușii au spus: „Statele mijlocitoare nu sînt lipsite de intenții și, în orice caz, doresc ceva în schimb, precum și despăgubiri. De aceea nu pot fi așteptate foloase de la statele care vor ca pacea să se încheie prin mijlocirea lor și este neîndoielnic că ele vor putea aduce pagube ambelor părți. De aceea, în cazul cînd cele două state^{145*} ar începe discutarea armistițiului și păcii numai cu delegați numiți de ele, în acest caz discuțiile comune și legăturile directe ar putea feri pierderile materiale de ambele părți și, în orice caz, ar fi util pentru ambele state ca pacea să fie dusă, în felul acesta, la bun sfîrșit. De asemenea, au făcut cunoscut că au numit delegați care să discute între cele două părți problemele ca neamul tătăresc să fie liber, iar Țara Românească și Moldova să fie înapoiate Înalțului Devlet, după încheierea păcii, în schimbul unor despăgubiri.

204

Oricît de grea ar fi fost chestiunea tătărească, totuși cărturarii și demnitarii împărăției s-au unit și au dat învoire ca împuterniciții să se întîlnească și să înceapă convorbirile, după cum va fi nevoia. De aceea, hatt-i-humaiunul prevedea ca armistițiul să fie încheiat, iar chestiunile ce vor decurge de aici să fie lăsate, de acum încolo, pe seama corespondenței și a consultărilor dintre serdarul suprem și feldmareșalul Rusiei. Deoarece Înalțul Devlet era strîmătorat de beleaua cheltuielilor, iar raialele și beraiialele sufereau pierderi și pagube, din cauza cererilor pentru expediție, și întrucît firea ostașilor se tulburase, iar lipsa de rezistență și nesupunerea oștii pe cîmpul de bătălie se constataseră de cîțiva ani încoace de cei încercați în lupte, era o cerință a împărăției ca ostilitățile să înceteze un timp, ceea ce s-a cerut cu hotărîre și de către oaste. De asemenea, și rușii, oricît de mult s-ar mîndri cu victoriile lor, aveau și ei multe pierderi de bunuri și de ostași. De aceea, înclinînd și ei pentru pace și dorind să-și organizeze afacerile dinăuntru și din afară, au silit statul lor. Astfel, ei scriseră mareșalului lor că șeful împuterniciților (ruși) a fost numit Orlov^{146*}, care era unul dintre sfetnicii împărătesei^{146*} și supraveghetorul tuturor treburilor ei, iar ca al doilea împuternicit a fost numit Obreșcov^{147*}, care, de douăzeci de ani încoace, era capucehaiaua lor la Poartă. Acesta, la rîndul său, anunțase situația respectivă, la oastea împărătească, cerînd ca armistițiul să se încheie o clipă mai repede.

Condițiile armistițiului fiind scrise la oastea împărătească, ele fuseseră trimise mareșalului de către serdarul suprem. Acesta, la rîndul său, adăugînd cîteva cuvinte, a făcut cunoscut în grabă ca actul de armistițiu să fie încheiat la Giurgiu sau la București. Răspunzîndu-se și din această parte și arătîndu-se bunăvoință, situația a fost confirmată.

Olacii lui Maksud Ghirai han^{147*}, trecînd pe malul celălalt, simțiseră că se va încheia pacea, iar marele vizir se străduia să ascundă acest fapt important cu gîndul de a nu provoca tristețe îndelungată în oaste. Dar a sosit pe neașteptate o scrisoare din partea hanului, în care scria și semnala că el va porni din Rusciuc cu cei 300 sau 500 de oameni aflați sub comanda lui și, atașînd la ceata sa și oastea de la Nicopole, va trece pe malul celălalt ca să semene acolo teamă și groază și că, în cazul cînd nu va fi cu putință să se întîlnească cu dușmanii, va nimici și va prăda raialele răzvrătite.

^{145*} Imperiul otoman și Rusia.

^{146*} Conte Grigorie Orlov.

^{146*} Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei.

^{147*} Obreșcov; Alexei M. Obreșcov, diplomat rus.

^{147*} Maksud Ghirai (1771—1772: a doua domnie).

205 Çurajul arătat de acesta tocmai în momentul încheierii armistițiului fiind ceva ciudat și de mirare și, mai mult decât atât, fiind socotit ca o faptă care ar tulbura chestiunile deja luate în discuție, a fost trimis în grabă la mai sus arătatul <han> scribul de silihdari. Ataullah bei-efendi, ca să-i explice în taină că se va încheia armistițiul și să-l întorcă într-un loc potrivit, în cazul când ar fi pornit de la Rusciuc. Până la sosirea celui amintit mai sus, hanul, împrăștiind lumina focului, căpătase faimă și renume și devenise arogant în ținutul Nicopolei. Mai sus arătatul, ajungându-l din urmă, i-a explicat această taină și, întorcându-l, l-a făcut să accepte cererea marelui vizir ...

207

EVENIMENTELE DIN ANUL 1186 ¹⁴⁸

MISIUNEA LUI ABDULKERIM EFENDI PENTRU ÎNCHEIEREA ARMISTIȚIULUI

Discutându-se și hotărându-se, între cele două părți, ca armistițiul, care însemna un început pentru pacea care urma să fie stabilită între cele două împărății, să se încheie cu succes și cu o clipă mai devreme, se terminase schimbul de corespondențe privitoare la adunarea împuterniciților celor două părți la Giurgiu, pentru ca, începând convorbirile respective, luptele și certurile să ia sfârșit.

În misiunea de încheiere a armistițiului a fost numit Abdulkerim efendi, care era controlor financiar de cavalerie ¹⁴⁹. Dându-i-se în mână actul de învoire, toate proviziile lui au fost asigurate din partea împărăției. Afară de faptul că toate treburile lui au fost înlesnite, lângă el a mai fost numit și Dürri efendi, chisedarul Divanului, care avea experiența tratatelor și clauzelor ce se încheiau între Înaltul Devlet și statele creștine. Ei au pornit spre Giurgiu în a cincea zi a lui muharrem ¹⁵⁰ cel venerat ...

ÎNCHEIEREA CONVORBIRILOR DE ARMISTIȚIU

208 Abdulkerim efendi, care fusese împuternicit pentru încheierea armistițiului, precum și Dürri efendi, și Scarlat ¹⁵¹, dragomanul Divanului, care se aflau sub conducerea lui, venind la Rusciuc, au înștiințat partea cealaltă de sosirea lor. Venind îndată om din partea persoanei cu numele de Simolin ¹⁵², care era numit din partea rușilor, acesta ceru trecerea lor. Efendiul mai sus arătat l-a întors pe omul acestuia, făcându-i cunoscut că va trece pe malul celălalt în a șaisprezecea zi a lunii mai sus arătată ¹⁵³. În ziua respectivă el a trecut la Giurgiu și, după ce a descins în țărmul destinat pentru el, la o oră distanță de oraș, i s-au făcut ceremoniile de bun soset, din partea generalului

¹⁴⁸ 1186 H. = 4 aprilie 1772 — 24 martie 1773.

¹⁴⁹ *Suvari mukabelecisi*

¹⁵⁰ 5 muharrem 1186 = 8 aprilie 1772.

¹⁵¹ Scarlat Caragea, dragoman (1770—1774; a doua oară).

¹⁵² Simolin; Smolen (cf. Hammer, *op. cit.*, XVI, p. 315).

¹⁵³ 16 muharrem, 1186 = 19 aprilie 1772.

وقایع سنه ست ومانین ومایه وائف مأموریت عبد الکریم افندی
 بمقد متارکه (بین الدولین رابطه بند نظام اوله جق مصالحه به
 مقدمه اولان متارکه تک بران اقدام پذیرفته حسن ختام اولسی
 طرفیندن بالخبره قرار کیر مذاکره اولوب ایکی طرف مرخصلری
 برکوکیده اجتماع ومکالمه به شروع ایله دفع جنگ وتزاع ایتمک
 مجاوبه سی دخی انتطاع اوزره اولوب لاجرم سواری مقابله جیسی
 اولان عبد الکریم افندی متارکه خدمته تعیین ویدینه
 رخصت نامه و بریلوب کافه موثنی طرف میریدن رؤیت ومصالحی
 تهوینی اولندیغندن بشقه دولت علیه ایله دول نصاری مبائنده
 زشته بند استحکام اولان عهد وشروطه بالمارسه اسکناپ
 علم اجالی ایدن دیوان قلی کبسه داری دری افندی دخی مومی الیه
 همدوش مرافقت ومحرم الحرامک بشنجی کونی برکوکی
 طرفه عناناب توجه و عزیمت اولدیله (حقه) بقای شان سلطنت
 سنیه ایله عقد شروط مهادنت اکر چه منوی ضمیر ارکان
 دولت اولوب انجق نتیجه مکالمه مجهول مطلق وحصول مصالحه
 یازبسته امر جناب حق اولوب زار خانان اعدادن تکلیف مالایطاق
 مصاملاتیه انعقاد صلح مقدر اولدیغنی تقدیرده لامحاله اعاده حرب
 اقتضا ایدوب بوضورنده جمع مسکرده اظهار کسل وتوانی
 باعث مداومت ویشیاتی اوله جفندن بشقه اواره متارکه عواقب
 اموردن غافل اولان عسکرینک دهلیز سامعه زینته داخل اولغله
 ضروری ترک سرعت واستعمال ووقتیله معسکر همایونه عدم
 وصوللری من اغلب الاحتمالی اولوب بنابرین اولبهاره ترتیب
 اولنسان جنود موحدینک بران اقدام موککب سردار اگری به
 التحاقلری پاینده هر طرفه امر عالیشان شرفصدور وسلاطینک
 متصرفی وزیر ابراهیم پاشا سوق عساکره مأمور اولدی بوندیبر
 دلپذیردن مسکره تاکیدالحال نوع آصنی دخی قانون اوزره اخراج
 واغرای عسکری طرفه سنه انتهاج اولندی (ختم امر متارکه
 متارکه به مرخص تعیین اولنسان عبد الکریم افندی ومعینده
 اولان دری افندی و دیوان ترجاتی اسکرلت روسجغه وصول
 بولوب وصوللری قارشو طرفه اخبار وروسبه لو طرفندن
 تعیین اولنسان سیمولین نام شخصدن فی الحال ادم کلوب وقت

aflat la Giurgiu, precum și a delegatului Simolin. Ei și-au îndeplinit îndatoririle lor de respect, trimițând în serviciul lui 40 de cătane și un maior. După două-trei zile, întâlnindu-se cu delegatul Rusiei, s-au purtat prietenește între ei și și-au schimbat actele de împuternicire. În ziua următoare, ei au început tratativele.

Timp de vreo treizeci de zile s-au dus discuții contradictorii. Modificând și ameliorând în mod abil, cu serdarul suprem, articolele care constituiau punctele de divergențe, precum și clauzele, iar cererile care nu puteau fi acceptate fiind îndreptate, cu argumente, în sensul păcii, s-a ajuns la o formulă de înțelegere.

În a șaptea zi a lui safer ¹⁵⁴ cel norocos s-au scris și s-au completat documentele care au fost predate dintr-o parte și alta. De asemenea, scriindu-se acte de confirmare atât din partea serdarului suprem, cât și a mareșalului, chestiunea armistițiului a fost isprăvită. După aceasta a început ceremonia schimbării de daruri. Efendiului mai sus arătat, precum și celor de sub conducerea lui li s-au dat trei dolmane de samur strălucitoare. De asemenea, și din partea aceasta i s-a acordat delegatului rus un cal împodobit, secretarului lor general i s-au dat o mie de guruși, iar tălmăciului lor șapte sute de guruși. Îndeplinindu-se apoi ceremoniile de plecare, au rostit și unii și alții urări de întoarcere cu bine.

DESCRIEREA CLAUZELOR ARMISTIȚIULUI

Clauza întâi: Cele două oști să înceteze războiul acolo unde se găsesc ele.

Clauza a doua: Comandanții de oști aflați la Giurgiu și Rusciuc să fie anunțați despre aceasta, după semnarea actelor. De asemenea, să li se explice situația și oștilor din Anatolia și Rumelia, potrivit distanței la care se află ele.

Clauza a treia. În timpul armistițiului, oștile celor două părți să rămână așa cum se află în momentul de față. Pentru oștile celor două părți aflate pe malurile Dunării să se considere Dunărea ca hotar, pînă la fixarea loturilor de către cele două împărății. Să nu se facă construcții noi, iar locurile distruse, îndeosebi Babadagul, Tulcea, Isaccea, Măcin și Hîrșova, să nu fie reparate, ci să fie lăsate în starea în care se află.

209 *Clauza a patra:* Să se dea învoire delegatului rus, care a fost însărcinat pentru semnarea armistițiului, să anunțe încheierea armistițiului la Poartă și de acolo comandanților flotei rusești, aflată în Marea Mediterană, pentru ca comandanții aceia să respecte porunca privitoare la armistițiu, împreună cu flota Înaltului Devlet.

De asemenea, să se trimită știre din partea Înaltului Devlet către țăr-muri și în Crimeia, pentru ca vasele musulmane să nu pătrundă pe gurile Dunării și ale Nistrului. Afară de condițiile arătate mai jos, vasele (turcești) să nu apără deloc nici în porturile Crimeii, dacă nu este nevoie. Să nu se pună piedici în călătoria, în lung și în lat, a vaselor aflate pe fluviul Dunărea, care a fost fixat ca graniță. Neînțelegerile ivite între populația celor două părți să fie aplanate cu justețe prin mijlocirea căpeteniilor lor, dîndu-se pedepsele necesare.

Clauza a cincea: După ce armistițiu va fi anunțat la cetățile Oceacov și Kılburun, să nu se mai trimită acolo ostași și muniții, însă să fie permisă trimiterea de zăherele.

¹⁵⁴ 7 safer 1186 = 10 mai 1772. După alte izvoare, armistițiu s-a încheiat la 27 safer 1186 (30 mai 1772), ceea ce este corect.

Clauza a șasea: În cazul că vase încărcate cu zaherele vor nimeri, din pricina timpului sau a altor nenorociri, pe țărmurile Crimei sau vor nimeri, pe uscat, prin părțile Basarabiei, aflată în fața <Crimeii>, atunci ele să fie ajutate spre a fi salvate, fără să fie împiedicate în trecerea lor.

Clauza a șaptea: Dacă și corăbiile rusești, încărcate cu zaherele pentru părțile Dunării, Crimei și Basarabiei, vor nimeri, în urma unor nenorociri, la hotarele Înaltului Devlet, populația să depună eforturi pentru salvarea lor și pentru a le înlătura greutățile, dându-le liberă trecere.

Clauza a opta: În momentul când oștile celor două părți, aflate prin părțile Gruziei¹⁵⁵, Cubanului și în alte locuri ale Anatoliei, vor primi vestea armistițiului, populația și oștile să respecte armistițiul, iar orașele și cetățile, precum și alte locuri să rămână așa cum sînt, în mîinile cui s-ar afla; acolo unde este nevoie de fixarea graniței¹⁵⁶ să se ia în considerare clauzele armistițiului.

Clauza a noua: Termenul înțelegerii de față să țină, fără excepție, pe pămînturile ambelor părți: Moldova, Țara Românească, Bugeac, Crimeia, Kuban și în alte părți, pînă la întrunirea delegațiilor pentru pace. Tot așa să fie și pe apele Mării Negre, prin înțelegerea serascherilor ambelor părți. Întrucît nu este cu putință ca această știre să ajungă în același timp și la depărtări, de aceea, fără a se compara cu ținuturile apropiate, termenul armistițiului să țină pînă la 1 octombrie al acestui an <1186 H.>¹⁵⁷ ...

SOSIREA DELEGAȚILOR ÎNALTULUI DEVLET LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

În urma încheierii armistițiului, Abdulkerim efendi se întorsese, iar delegații desemnați din partea rușilor plecaseră în orașul Iași (Yaş). Scrisoarea mareșalului, pentru grăbire¹⁵⁸, fusese prezentată mai înainte de aceasta la tronul cel măreț al aceluia căruia toată lumea i se supune^{158a}. Din partea tronului imperial a fost ales ca împuternicit-prim¹⁵⁹ Osman efendi din İeni-şehir, care era nişangiu. Ca al doilea delegat a fost numit şeihul de Aya-Sofya^{156a}, care cunoștea ținuturile, spre a rezolva chestiunile importante care s-ar ivi. După aceea au fost aranjate toate treburile privitoare la problema aceea, iar pentru administrarea cheltuielilor lor, care urmau a fie suportate de împărăție, a fost numit pe lîngă ei, cu funcția de defterdar, Küçük-İbrahim efendi, dintre scribii Divanului împărătesc. Pentru ambasadorii Austriei și Prusiei¹⁶⁰, care plecaseră cu aceștia, spre a mijloca, s-au repartizat cîte 25 000 de guruși. Astfel, în ziua de duminică, 12 rebi I^{160a}, ei au pornit de la Poartă și a sosit știrea că în a patra zi a lui rebi-ul ahîr¹⁶¹ vor sosi la oastea împărătească ...

¹⁵⁵ *Gürdjistan*, Georgia, Gruzia (U.R.S.S.).

¹⁵⁶ Adică locuri a căror stăpînire era nedecisă.

¹⁵⁷ 1 *teşrin-i evvel* 1186 = 1 octombrie 1772.

¹⁵⁸ A tratativelor pentru pace.

^{158a} Mustafa al III-lea, sultan otoman (1757—1774).

¹⁵⁹ *Murahhas-ı evvel*; pentru convorbirile de pace.

^{160a} Yasini (*Yasincizade*) Osman efendi, cu rangul de cadiu de Istanbul.

¹⁶⁰ Thugut (Franz-Maria) și, respectiv, Zegedin.

^{160a} 12 *rebi I* 1186 = 13 iunie 1772.

¹⁶¹ 4 *rebi II* 1186 = 5 iulie 1772.

220 PLECAREA DELEGAȚILOR ÎMPĂRĂȚIEI PENTRU CONVORBIRI <LA FOCȘANI>

Cei arătați mai sus au poposit și s-au odihnit la ordia împărătească timp de vreo trei zile, iar după aceea marele vizir a făcut cunoscut ca delegații Prusiei, mergînd la locul de convorbiri, să cerceteze dorințele rușilor. De aceea, mai întîi delegatul prim și apoi delegatul al doilea au primit drept daruri cîte o blană de samur și cîte un cal împodobit. În al doilea rînd, aceeași atenție s-a arătat și delegaților Austriei și Prusiei. Totodată și altor persoane, precum și dragomanilor lor, li s-au acordat caftane și alte obiecte bine lucrate. După aceea, el i-a îndemnat și i-a rugat ca în a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate ¹⁶² să pornească spre locul unde trebuiau să meargă. După trei zile, ei au sosit la Rûsciuc și au descins în cîte un loc ¹⁶³, după ce serascherul Ali pașa le-a pregătît un mare alai cu oaste. De asemenea, au fost pregătite și completate sumele de bani, precum și alte lucruri de care aveau nevoie. Această știre ajungînd pe malul celălalt, generalul <rus> din Giurgiu a trimis răspuns în sensul că: „în caz dacă delegatul principal nu are titlu de mare sol, atunci urmează el să ne onoreze mai întîi cu vizita“.

Osman efendi, la rîndul său, a arătat că posedă acest titlu și a explicat cu claritate că padișahul are puterea de a acorda și altora acest titlu. Dragomanul aflat în slujba sa a arătat aceasta clar, cu hîrtie sigilată, generalului.

221 Astfel, după unele discuții contradictorii cu cel arătat, ei au trecut la Giurgiu, de pe un mal pe celălalt, iar după ce s-au prezentat în cortul destinat pentru ei, generalul arătat mai sus a făcut pasul de bun sosit, fiind onorat la întoarcerea lui cu un cal împodobit. În ziua următoare și delegații Înaltului Devlet, mergînd la cortul generalului, l-au onorat pe acesta,...

<Acordarea titlului de cadîu de Istanbul lui Yasinizade Osman efendi, pentru a putea participa la convorbirile de pace cu Rusia>.

222

CONVORBIRILE

<În acest paragraf se arată că, în urma sfaturilor date de ambasadorul Prusiei, marele vizir a inițiat unele manevre militare spre a impune încheierea grabnică a tratativelor, făcînd să dispară ideea că Poarta și-ar fi epuizat toate forțele. Cei de la medjlis și-au exprimat convingerea că, în cazul cînd va fi nevoie de război, Poarta ar fi gata>.

ÎNCEPEREA DISCUȚIILOR ÎNTRE DELEGAȚI <LA FOCȘANI>

223 În timpul convorbirilor avute la Giurgiu cu Abdulkerim efendi, durata armistițiului fusese lăsată la aprecierea delegaților. Întîlnindu-se, imputerniciții au discutat ca armistițiul să fie prelungit pînă la 10 septembrie ¹⁶⁴ și fiecare parte să respecte străduința celeilalte părți, iar dacă va fi nevoie, să se întîlnească cu toții sau numai unii dintre ei. De asemenea, s-a discutat ca, afară de secretarii principali (*serkâtib*) și de dragomani, să nu se apropie nimeni de locul unde se țîn convorbirile, ca să nu afle taina și să nu obțină vești și informații. Totodată, trebuiau sfătuiți toți, afară de delegați, să nu plece din locurile lor după apusul soarelui, iar în cazul cînd pacea nu va reuși, trebuiau să pregătească cele necesare pentru asigurarea întoarcerii <delegaților

¹⁶² 11 *rebi* II 1186 = 12 iulie 1772.

¹⁶³ E vorba de locuințe separate.

¹⁶⁴ 10 septembrie 1772; mai sus s-a vorbit de: 1 octombrie 1772

turci) pînă la graniță. De asemenea, s-a discutat, înainte de convorbiri, și s-a căzut de acord ca, în cazul cînd, în zilele de convorbiri, se va constata că unii răufăcători încearcă să tulbure lucrurile prin intrigi și zizanii¹⁶⁴, aceste cazuri să nu fie ascunse de nici una din părți, ci să le anunțe reciproc pentru a înlătura bănuielile. În a șaptea zi a lui djemazi I¹⁶⁵ s-a discutat această chestiune și delegații celor două părți, adunîndu-se la locul de convorbiri, au comunicat unii altora întîmplările de acest fel. După aceea s-au ivit divergențe în privința participării și neparticipării mijlocitorilor la medjlisurile de convorbiri. Oricum, actele de armistițiu, conținînd clauzele de care s-a amintit, au fost redactate, semnate și sigilate de ambele părți. După schimbarea lor, îndată ce au sosit la Înalta Poartă, actele expediate¹⁶⁶, durata zilelor de armistițiu a fost înștiințată la serhaturi, precum și în alte locuri unde trebuia și, emițîndu-se firman în această privință, ostilitățile au fost înlăturate.

REZUMATUL CONVORBIRILOR ȘI ÎNTOARCEREA DELEGAȚILOR

Împuterniciții celor două părți adunîndu-se, așa cum s-a explicat, la locul de convorbiri, s-a luat în discuție mai întîi chestiunea participării ambasadorilor Austriei și Prusiei la medjlisul de tratative. Atunci, șeful delegației ruse, Orlov, a arătat pe scurt: „Mai înainte de aceasta, cînd statul austriac a cerut să mijlocească, cu scopul de a se face pace, atunci împărăția noastră, fiind o țară puternică, nu s-a înjosit să accepte mijlocirea altora, făcînd cunoscut Austriei că <Rusia> își va rezolva singură treburile ei. Dată fiind și nevoia de a respecta și hatîrul <statului vostru>, împărăția noastră a respins prezența austriecilor, în consecință și a prusacilor, tocmai ca să înlătore greutățile care ar veni de la alții și pentru a analiza articolele mai grele“.

El a făcut să se înțeleagă, pe scurt, că, în acest caz, se interzice ambasadorilor lor să participe la ședințele de convorbiri. La început, ei au ascuns și n-au precizat celelalte dorințe ale lor. La medjlisul următor, ambele părți au lăsat nelămurite chestiunile puse în discuție, făcînd doar aluzii și referiri. După aceea s-a trecut la explicarea lucrurilor neclare și la precizarea aluziilor. Atunci, rușii au luat în discuție cauzele războiului și, aruncînd pe seama Înalțului Devlet călcarea tratatului de pace, s-au apucat să ceară despăgubiri. De asemenea, din partea aceasta li s-a arătat că ei au început războiul și au fost enumerate încălcările și persecuțiile săvîrșite de ei în țara leșească și la Balta.

Atunci ei au lăsat la o parte, pentru moment, această problemă, punînd în discuție chestiunea independenței tătarilor, care era vechea lor dorință. Atunci delegații Înalțului Devlet au arătat clar motivările justificate, în chestiunea independenței tătarilor și au explicat, de asemenea, cu claritate și cu autoritate că e cu neputință de acceptat. Apoi, delegații ruși au luat iarăși cuvîntul, zicînd: „Tătarii au semănat totdeauna intrigi între cele două state¹⁶⁷, fiind, astfel, cauza războaielor și dușmăniilor. În cazul cînd ei ar fi

¹⁶⁴ Se face aluzie la ambasadorii Austriei și Prusiei.

¹⁶⁵ 7 cemazi I 1186 = 6 august 1772.

¹⁶⁶ Cu privire la termenul armistițiului.

¹⁶⁷ Între Rusia și Turcia.

independenți, speranța lor fiind tăiată în privința ajutorului din partea statului pe care ei se sprijină, nu vor mai avea putere să provoace tulburări și este evident că își vor vedea de treburile lor.¹⁶⁸ Atunci, din partea ceastălaltă li s-a răspuns și li s-a explicat că: „Chestiunea independenței presupune formarea a două Califate și, în acest caz, Înaltul Devlet va fi nevoit să ducă război, iar roadele convorbirilor de pace vor rămâne neclare ...”¹

Astfel, discuțiile contradictorii s-au adâncit tot mai mult, iar certurile și neînțelegerile s-au întesit foarte mult. În cele din urmă, delegații ruși au spus că chestiunea independenței (tătarilor) fiind baza păcii și punctul de plecare pentru celelalte articole, în cazul când ea nu va fi acceptată, atunci nu vor primi discutarea și fixarea celorlalte articole și, suspendând mejdisul, au lăsat pe seama destinului cele ce vor urma. După câteva zile, Orlov, mergând singur, după apusul soarelui, în cortul lui Osman efendi, a insistat mult în privința acceptării chestiunii independenței (Crimeii). Osman efendi, răspunzând la orice întrebare a acestuia, l-a uimit pe acesta și l-a invitat să renunțe la chestiunea independenței pentru aranjarea căreia făcuse promisiuni în fața împărătesei din Petersburg.

Ei au făcut aluzie ca, a doua zi, pregătindu-se căruțele, delegații Înaltului Devlet să se întoarcă. Aceștia, la rîndul lor, fără să ia învoire, au pornit și s-au îndreptat spre Rusciuc, iar Orlov a plecat spre Petersburg cu gîndul de a explica, chipurile, scuza lui în chestiunea independenței (tătarilor), pe cînd Obreșcov a rămas lîngă mareșal.

Osman efendi era un om unic în discuții complicate și în conversații, dar totodată era o mare nenorocire în privința certurilor și a gilcevei. De aceea, neliniștit peste măsură, el a fost cuprins de gîndul că ar putea să-i obosească cu vorbe pe delegații ruși și s-a gîndit să aranjeze chestiunea cu bani. Numai că rușii nu s-au lăsat convinși cu vorbe și nici să fie răsplătiți în schimbul pretențiilor lor. De aceea delegații (turci) s-au convins că, în cererile lor, (rușii) au ales întii calea răbdării, iar cînd și-au pierdut speranțele, s-au îndrîjit mereu, arătînd rezistență și perseverență. Osman efendi, la rîndul său, se frămînta de teamă, zicîndu-și că „dacă aș aranja într-un fel oarecare chestiunea independenței (Crimeii), atunci, intrînd în gura ulemelelor, ei ar putea, în cele din urmă, să mă ducă la vreo nenorocire și să mă omoare”.

De aceea nu a avut curajul să aranjeze o treabă care ar fi fost ușoară pentru el și absolut folositoare pentru împărăție. Ca urmare, reluîndu-se războiul, au pierit foarte multe suflete și foarte multe avuții, iar dușmanii au obținut treptat și Crimeia, unde s-au grăbit să-și întindă din zi în zi afacerile lor negustorești.

E îndeobște cunoscut că la ședințele de convorbiri delegații ruși, ori de cîte ori ascultau strigătele efendiului¹⁶⁸, ziceau: „Dacă am spune că acest om e nebun ar fi o lipsă de conduită; să zicem că are minte, dar atitudinea lui este în afara oricăror fapte ale unui om cu cap. Numai că această minte nu este dintre acelea despre care noi știm și auzim”.

Marele vizir era foarte necăjit de nearanjarea treburilor și întristat de împlinirea termenului de armistițiu, care fusese un timp oarecare un prilej pentru odihna oștirii.

¹⁶⁸ Osman efendi.

Cu toate acestea, sosind o scrisoare a mareșalului rus, acesta fi blama pe delegații ambelor părți și scria serdarului suprem astfel: „Ei și-au petrecut timpul cu certuri și cu discuții asupra unor chestiuni, aducînd, în felul acesta, prejudicii armistițiului, pe care l-au stabilit cu deosebite greutate, ca și clauzelor păcii, care este scopul final”.

Ținîndu-se îndată un medjlis în cortul serdarului suprem, s-a spus, rînd pe rînd: „Oastea este puțină și nu avem posibilitate să acoperim toate părțile. De asemenea, se apropie iarna și nu pot fi pregătite în trei luni cele necesare unei oști rînduite pentru iarnă. De aceea, dacă dușmanii vor apărea din toate părțile, vom fi lipsiți de apărare. În acest caz, renunțarea la armistițiu nu este deloc potrivită pentru interesele de război ale împărăției. De fapt, și mareșalul dorește pace. Încă de pe vremea lui Halil pașa¹⁶⁹ el înclină pentru aranjarea acestei chestiuni. De aceea, dacă, înainte de trecerea lui Osman efendi în partea ceastălaltă¹⁷⁰, i s-ar trimite mai sus arătutului¹⁷¹ o scrisoare din partea marelui vizir și dacă s-ar înclina pentru reluarea convorbirilor, cu scopul de a prelungi armistițiul, atunci s-ar îndeplini cele necesare pentru cinstea împărăției. Dacă se va face ceva, va fi bine, iar dacă nu se va face nimic, atunci am arăta și noi puterea împărăției veșnice, rezistînd și depunînd eforturi pentru aranjarea situației de pe maluri¹⁷², prin adunare de oști și zaherele”.

Astfel, demnitarii împărăției aflați la sfat au căutat să-l convingă pe marele vizir să ia o hotărîre potrivită cu această părere și au hotărît cu toții să fie trimis unul dintre scribii care cunosc aceste situații. În urma acestei păreri, s-a scris o scrisoare de răspuns la scrisoarea sosită din partea mareșalului, conținînd scuzele de mai înainte. Apoi, alegîndu-mă pe mine, sârmanul cronicar Vasîf^{172a}, măria-sa serdarul suprem mi-a spus: „Să te vad! Atît timp cît este armistițiu, acesta este un serviciu mare și un folos sigur pentru împărăție. Cînd vei ajunge acolo ce ai putea oare spune? Și în ce fel vei putea oare să aranjezi această misiune grea?”. Iar eu i-am răspuns: „Nu știu ce va spune adversarul. În orice caz, cu ajutorul lui Allah, voi depune toate străduințele de care dispun, în fața situației pe care o voi constata la fața locului”.

În momentul cînd ieșeam, Resmî (Ahmed) efendi, chehaiaua vizirului, care era și el prezent la medjlis, sculîndu-se mai înainte, m-a așteptat la marginea cortului și mi-a spus: „Să faci în așa fel ca să întărești, într-un fel oarecare, armistițiul. Chiar dacă am avea răgaz de zece zile tot ar fi bine, deoarece, după răspîndirea știrii despre întoarcerea lui Osman efendi, o treime din ostași a fugit. Dacă și ceilalți s-au strecurat cu cîte un pretext și de vreme ce serhaturile sînt goale, în acest caz se vede clar ce drum au apucat treburile noastre!”.

¹⁶⁹ Halil pașa, fost mare vizir (12 decembrie 1769—25 octombrie 1770).

¹⁷⁰ Spre Rusciuc.

¹⁷¹ Feldmareșalul Rusiei, P. A. Rumeanțev.

¹⁷² Ale Dunării.

^{172a} Ahmed Vasîf, autorul cronicii de față.

Atunci, cu ajutorul lui Allah, am pornit la drum și am ajuns la Rusciuc în al șaptelea ceas de la pornirea din Șumla. Serascherului Daghestani Ali pașa i se trimisese mai înainte un olac ca să pregătească un bac. El a pregătit bacul, iar la întâlnirea mea cu mai sus arătatul, i-am expus discuțiile de la sfat și i-am făcut cunoscută porunca verbală ca, pînă la întoarcere, să nu apară incidente. Atunci el, bătîndu-și joc de părerea mai sus arătată, a spus: „De ce să fie respectat armistițiul? Eu am lîngă mine oaste nenumărată care poate să ia cu forța totul. Să-mi dea voie măriasa serdarul suprem și eu pot să trec dincolo și să cuceresc pînă la Kiev!”. Atunci i-am spus: „Această măsură a fost hotărîtă cu consimțămîntul demnitarilor împărăției. Să dea Allah, dacă armistițiul nu se face așa cum sperăm, atunci, nedezicîndu-te de acest gînd de vitejie, ai putea deveni renumit prin nimicirea inamicilor!”

227 Sfrîșind astfel vorba, trecusem deja pe malul celălalt. Întîlnindu-mă cu comandantul Giurgiului, ne-am urcat într-o caleașcă pregătită, care era compusă doar dintr-o jumătate de trăsură. După parcurgerea unei distanțe de trei ceasuri, l-am găsit pe Osman efendi pe drum, întorcîndu-se. Am tras lîngă căruța lui și i-am predat în mînă scrisoarea marelui vizir. I-am explicat și i-am arătat totodată și verbal scopul misiunii mele. Atunci el a spus: „Mareșalul Rumeanțev nu e împuternicit să încheie armistițiul nici pe zece zile. De aceea v-ați oboși în zadar. Mai mult decît atît, cererea de armistițiul, care este cu neputință de realizat, este o rușine pentru Înaltul Devlet și o pierdere de timp”.

Efendiul fiind vestit prin dușmănia sa față de cei care i se împotrivesc, i-am zis: „Dat fiind faptul că este un moment important, mă supun acum părerii și poruncii voastre. Dacă îmi spuneți să mă duc, atunci mă duc, iar dacă îmi ziceți să nu mă duc, atunci nu mă duc!”. Rămînd mulțumit de această supunere a mea, el și-a arătat dorința de a ne întoarce și, astfel, ne-am întors împreună. Pe drum, el s-a plîns foarte mult de Yasindjizade, zicîndu-mi: „La convorbiri, el nu ne-a sprijinit deloc; de aceea ele nu au fost mai bune decît o adunare de găini. Dacă nu mă crezi, privește aceste cotețe!”. El arătă cu mîna corturile din fața Giurgiului. În această stare am descins în corturi. Fiind cuprins de griji, mă cufundasem în gînduri. După o oră, efendiul mai sus arătat m-a chemat în cortul său. Acolo erau prezenți și ambasadorii desemnați pentru ușurarea clauzelor păcii. El s-a adresat ambasadorului Austriei în felul următor: „Acestuia i se spune Vasif efendi și e unul dintre scribi ¹⁷⁸. El spune că a fost trimis de la oaste pentru armistițiul. Nu e în zadar? Rumeanțev e capabil de armistițiul?”. Ambasadorul Austriei, la rîndul lui, i-a răspuns îndată: „Rumeanțev fiind reprezentantul Rusiei, nu pot spune că el nu poate încheia armistițiul”. Îndată după el și ambasadorul Prusiei a zis: „Bre efendîr pînă cînd această opinie separată, ambiție și îndîrjire? Statul vostru a numit, prin înțelegere, un om, iar a-l întoarce din drumul lui ar fi o situație care ar aduce pagube. Afară de aceasta, dacă e sortit să fie armistițiul, atunci se va încheia, iar dacă nu e sortit, atunci nu este, cel puțin, util ca omul care se întoarce să aducă la cunoștința statului vostru care anume este starea dușmanului?”.

¹⁷⁸ *Hodja (Hoca)*, aici în sens de „scrib la Divan”.

Atunci Osman aga s-a schimbat la față și, îndată după aceea, schimbându-și înfățișarea, mi s-a adresat astfel: „Efendi, în acest caz e necesar să pornești!”. Iar eu, ca să-l necăjesc și mai tare, i-am răspuns: „Eu m-am întors potrivit poruncii voastre. Să dea Allah, s-ar putea ca norocul să fie în asta. Nu vă uitați la cuvintele încurcate ale ambasadorilor, ci încercați să vă convingeți“. El, la rîndul său, mi s-a adresat astfel: „Efendi, tu vrei să ne bagi în belea! De vreme ce ambasadorii au zis așa, trebuie să pleci numaidecît!”. Atunci, după multe discuții aprinse, am pornit, îndreptîndu-mă spre Iași.

228

În orașul Iași m-am întîlnit cu mareșalul rus Rumeanțev și i-am predat scrisoarea serdarului suprem. După ce a aflat cuprinsul ei, manifestîndu-și bucuria și veselia, a grăit: „Delegații celor două părți, petrecîndu-și vremea cu discuții inutile, au vrut să tulbure acest noroc și au vrut să nenorocească cele două state, împingîndu-le din nou în catastrofa războiului. Noi vom discuta problema cu marele vizir și o vom aranja“. Atunci i-am răspuns: „Preafîntul Allah să dea ce este mai bun pentru statul nostru“. Am descins apoi într-o casă pregătită de el, iar după cîteva ceasuri de odihnă, ne-am întîlnit, noaptea, cu Rumeanțev și cu Obreșcov. Cînd am început să discutăm despre actul de armistițiu, Rumeanțev, luînd cuvîntul, a spus: „Fie ca Înalțul Devlet, alegînd această cale, spre surprinderea noastră, să nu ne împiedice din treburile noastre! Fie ca înclinația și dorința lui de pace să se dovedească a fi tot așa de sincere ca și ale noastre!”. Atunci i-am spus: „Intenția Înalțului Devlet este de a încheia o pace adevărată, potrivit gloriei și intereselor lui, și nu are alte pretenții“. Atunci el a zis: „Pretenția lui poate fi atît cît poate să cîștige timp pentru a aduce oastea de iarnă“. Sărmanul de mine i-am răspuns în felul următor: „Nu e necesar să vină oastea de iarnă. Dacă am fi dorit (război), avem cîte 40—50 de mii de soldați la Rusciuc și la Silistra, iar la oastea împărătească se află vreo optzeci de mii de ostași pregătiți. Bacurile lor stau gata la mal, iar ei sînt în așteptarea unei porunci. La cel mai mic semn, trecînd încoace, ei ar fi început lupta. Serascherul de Rusciuc s-a și supărat pe faptul că noi am venit încoace. E sigur că aceasta împiedică zelul său. De aceea l-am rugat în mod special să stea pînă ce mă duc și mă întorc. De asemenea, și serascherului de Silistra i s-a trimis știre în acest sens. Dacă nu s-ar fi dorit o clarificare, atunci nu s-ar fi recurs la aceste cereri“. Zicînd astfel, eu am terminat cuvîntul meu. Atunci Obreșcov, fiind un om cu experiență și un om clarvăzător, a zis: „Să nu se piardă vremea cu astfel de discuții. Se cunoaște situația ambelor părți; să trecem îndată la chestiune“. Iar eu am spus: „Noi, la rîndul nostru, am venit ca să facem treabă. Cercetînd gîndurile voastre, dacă vom simți că aveți dorință sinceră pentru pace, atunci armistițiul îl vom socoti rezonabil“.

229

Cînd au întrebare cam de cîte zile să fie armistițiul, li s-a arătat astfel: „Este una din chestiunile importante ca zilele de armistițiu să aibă o limită largă, deoarece unele din probleme au nevoie de aprobare, iar din pricina distanțelor mari, pînă la ducerea și întoarcerea scrisorilor delegaților, termenul armistițiului se va împlini și va fi nevoie să înceapă din nou războiul“. Atunci el a spus: „Nu am înputernicire să prelungesc armistițiul; doar să scriu împărătesei și s-o cer. Pînă la sosirea știrii trec patruzeci de zile. După ce am curajul și iau aprobare pentru aceste patruzeci de zile, atunci pot să-l aranșez și pe încă alte cîteva luni“. Atunci eu i-am răspuns: „Înalțul Devlet nu s-ar învoi pentru un armistițiu de patruzeci de zile; el s-ar mulțumi cu cel puțin un termen de șase-șapte luni. Și acest lucru vi s-a arătat. Afară de

aceasta, nici nu știm dacă împărăteasa vă va acorda permisiune". Atunci el a răspuns îndată: „Pot să-ți dau act sigilat și iscălit că va aproba. Dar dumneata poți, la rîndul domniei-tale, să-mi dai act în această privință?". Simțind că ei doresc rezolvarea chestiunii, deși nu aveam aprobare să dau dovadă, totuși, prinzînd curaj, i-am spus: „Dacă așa stau lucrurile, atunci pot să dau și eu dovadă!”.

Rumeanțev a spus: „Nu știu dacă statul tău va accepta sau nu, dar, pentru a nu amîna treburile celor două părți, poțî să aduci în cîteva zile răspuns dacă se aprobă sau se respinge?”.

Eu i-am zis: „Pot să primesc în zece zile”. Atunci Obreșcov a zis: „Nu e posibil în zece zile, hai să fie 12 zile!”. Iar eu am spus: „Nu mă dezic de cuvîntul meu; cu ajutorul lui Allah, știrea poate să sosească la voi în zece zile!”. Atunci ei au zis: „Dă dovadă și pentru aceasta!”. Le-am dat dovadă și în acest sens. Preaînaltul Allah nescotîndu-mă mincinos, știrea de aprobare a sosit în zece zile la ruși. Aceasta face parte din faptele neobișnuite crezute de toată lumea.

În timp ce mergeam la Iași, văzusem că ostașii ruși porniseră valuri după valuri spre mal ¹⁷³⁶ și, din cauza mișcărilor lor, mă convinsesem că ei au de gînd să treacă pe malul de dincolo și să provoace pagube. De asemenea, constataseam că ostașii noștri, la rîndul lor, începuseră să fugă cete după cete, serhaturile rămînînd astfel pustii de tot. De aceea mi-a trecut prin gînd ideea că, pînă la întoarcerea noastră ¹⁷⁴, s-ar putea să se ivească vreo nenorocire. Cu scopul de a-i împiedica pe ruși de la atac, după ce am luat dovada de la mareșalul rus, m-am adresat lui și i-am spus: „În momentul plecării înapoi, mergînd la serascherii de la granițele islamice, le spuseseam și le explicasem să nu atace hotarele pînă la întoarcerea mea și le spuseseam să se aperse doar dacă vor veni rușii. Socot că ar fi potrivit ca și domnia voastră să transmiteți această știre ostașilor voștri”.

Atunci au fost trimiși numaidecît, în grabă, olaci la cei care se aflau în drum, precum și la cei care se aflau dincoace de Dunăre, atrăgîndu-li-se atenția ca să aibă grijă de această știre. Eu, la rîndul meu, terminînd treburile, am pornit în drum și am sosit a doua zi la Giurgiu, iar de acolo am trecut la Ruscuc.

Ce să văd? Lumea se schimbase și rînduiala ce o văzusem se modificase. Cînd m-am întîlnit cu serascher-pașa ¹⁷⁵, acesta m-a întrebant: „Efendi, spuneți repede, cum ați aranjat?”. Eu i-am răspuns cam prefăcut: „S-a hotărît război! Așa cum ați spus acum cîteva zile, depuneți îndată eforturi ca, în timp de trei sau cinci zile, să treceți pe malul celălalt și să-i îndepărtați pe dușmanii din acele părți”. Atunci, îngălbenindu-se la față și tresărînd, el a spus: „Efendi, nu avem nici un fel de posibilitate de a duce război. Ostașii din Bosnia, care se aflau sub comanda mea, îmbolnăvindu-se de diaree, cei mai mulți dintre ei au murit. Astfel, pe malul de acolo a apărut un nou cimitir. Ceilalți ostași, la rîndul lor, zicînd că a sosit iarna, au început să dezerteze, iar dacă întrebi de bani sau de zaherea, nici una din acestea nu există. În această situație, lăsînd atacul la o parte, sînt incapabil chiar și de apărare. Să explicați amănunțit această situație măriei-sale serdarului suprem ca să depună eforturi pentru adunare de ostași și pentru procurare de zaherele și bani. Altfel, Ruscucul rămîne pe seama lui Allah!”.

¹⁷³⁶ Adică spre Dunăre.

¹⁷⁴ De la convorbirile pentru prelungirea armistițiului.

¹⁷⁵ Daghestani Ali pașa.

Atunci i-am zis: „Unde v-a rămas vitejia de altădată? Cum ați renunțat așa de repede la strădania voastră? Eu admirasem mult de tot comportarea domniei-voastre, demnă de un vizir. Care a fost pricina acestei delăsări?“. Iar el mi-a răspuns: „Și atunci când ați trecut spre Giurgiu-Iași, situația era tot ca acum, dar arătasem curaj și exagerasem foarte mult doar ca să vă îmbărbătez!“. În cele din urmă, a trebuit să aflu care anume este situația: dar i s-a atras atenția ca, pînă la sosirea știrii, să nu o divulge nimănui.

Osman efendi, după sosirea lui la oaste, răspîndind vestea că rușii sînt foarte slabi și că, intrînd boala în ei, sînt pe calea nimicirii totale, ceruse tuturor să se ia măsuri pentru trecerea pe malul celălalt. De asemenea, el a mai spus: „Mareșalul rus nefiind împuternicit nici pentru un armistițiu de cinci zile, cel care e trimis cu misiune se va întoarce, fără îndoială, cu un răspuns de jale. Dacă ostașii ar ataca puțin malul celălalt, sînt convinși că dușmanul va fugi pînă la Hotin“. Spunînd astfel, el făcuse să fie trimiși oameni în toate părțile ca să îndemne la luptă.

Toți se temeau de răutatea celui mai sus arătat ¹⁷⁶ și, dat fiind faptul că el voia să meargă la Poartă, demnitarii statului se fereau de îndrîjirea acestuia, zicînd: „Din pricina tăriei sale, el ar putea să tulbure, într-un fel oarecare, lucrurile“. Ei vorbeau de ușurința minții sale și de posibilitatea lui de a face greșeli. În timp ce ei erau triști și necăjiți, comandantul oștirii rusești din fața Silistrei, Potemkin, scrisese o scrisoare muhafizului Seid-Husein pașa și-l întrebuse pe acesta: „Vă facem cunoscută vestea noului armistițiu. Și la voi există oare această știre?“. Acesta, la rîndul său, a transmis prin doi tătari ¹⁷⁷ știrea respectivă la oaste. Demnitarii împărăției s-au buimăcit la auzul că armistițiul a fost încheiat ¹⁷⁸ și nu știau ce să facă. De aceea au așteptat sosirea mea pentru a afla dacă vestea era adevărată sau falsă.

Sărmanul de mine, la rîndul meu, plecînd de la Rusciuc, am sosit noaptea la Hezargrad. Atunci m-au anunțat că în oraș se află Bekir bei, fratele lui Naili pașa. Îndată ce a auzit de mine, el a venit pe jos la locul unde mă aflam

Cînd l-am întreat: „Bei-efendi, de ce umblați?“, el mi-a răspuns: „Osman efendi, venind la oaste, a răspîndit zvonul că „nu va fi cu putință să se încheie armistițiu; trimisul poate să vină îndată întristat. Întăriți serhaturile!“. De aceea, schimbîndu-se tactica, demnitarii statului au fost numiți în cîte o parte, iar pe mine m-au trimis la Rusciuc. Dacă voi putea să trec ostași pe malul celălalt, îi vor trece, iar dacă nu, atunci voi întări Rusciucul. Dumnezeu-voastră ce vești aveți?“. Atunci eu i-am dat oarecum de înțeleș, zicîndu-i: „Eu nu am nici un leac, dar du-te liniștit la Rusciuc; s-ar putea ca ulterior misiunea voastră să se schimbe“. După aceea, tot noaptea, am și sosit la ordia împărătească. Rugăciunea de dimineață am îndeplinit-o în cortul unde se afla ilustrul steag și apoi, împreună cu chehaia-bei și reis-efendi, m-am dus în cortul de dormit al marelui vizir. Cînd i-am expus pe larg cum stă situația, el mi-a spus mai întîi că e foarte mulțumit de întîrzierea lui Bekir bei și de faptul că, venind mai întîi înapoi cu Osman efendi, am pornit apoi, la cererea lui ¹⁷⁹. După aceea, neștiind cum să mă onoreze mai repede pentru vestea armistițiului, mi-a dat tot aurul care se găsea în buzunarele lui...

¹⁷⁶ Osman aga (efendi).

¹⁷⁷ *Tătar*, aci în sens de olac, curier.

¹⁷⁸ E vorba de prelungirea armistițiului.

¹⁷⁹ Spre Iași.

232 În cortul marelui vizir ținându-se un sfat mare, s-a citit scrisoarea mareșalului și senetul lui, precum și procesul-verbal al convorbirilor. Toți au spus că azi pentru Înaltul Devlet nu e altă afacere mai bună decât aceasta. Aga-pașa ¹⁸⁰ a spus chiar că: „În timp de două zile au fugit dintre ieniceri vreo 1 500 de oameni și acum a sosit vestea că ei au trecut munții, dezorganizând și oastea muhafizului de Çalik-Kavak. Este potrivit să se scrie îndată și să se trimită, cu un ceas mai devreme, actul de confirmare a senetului mai sus arătat”¹⁸⁰.

Cuvîntul lui a fost aprobat de toți. De aceea, scriindu-se numaidecît senetul amintit, acesta a fost trimis mareșalului, printr-un olac iute de picior.

Deși procesele-verbale ale convorbirilor, acestor tratative importante se aflau în original, totuși ele au ars în timpul incendiilor. De aceea, dat fiind că sînt convorbiri de acum treizeci de ani, am scris aici tot ce mi-a rămas în memorie ...

235 SFATUL ȘI NUMIREA REIS-EFENDIULUI ¹⁸¹ ABDURREZAK <BAHIR> EFENDI
CĂ DELEGAT

Potrivit înțelegerii, actul de confirmare a armistițiului, asupra căruia se ajunsese la un acord, sosise din partea feldmareșalului rus Rumeanțev la oastea împărătească în a noua zi a ilustrei luni regeb ¹⁸¹. Printr-o scrisoare separată, el arăta că delegatul rus, Obreșcov, va merge la București, care fusese stabilit ca loc de convorbiri, și cerea ca și din partea Înaltului Devlet să fie numită o persoană cu rang. Chestiunea respectivă fiind foarte importantă pentru Înaltul Devlet, s-a ținut îndată un medjlis unde au fost chemați înalții demnitari ai împărăției. Atunci, serdarul suprem, adresîndu-se celor prezenți, i-a întrebat care ar fi fost părerea cea mai bună în această privință. Cei de acolo au spus: „Dat fiind faptul că armistițiul a fost aranjat relativ ușor, se simte că și pacea poate să fie încheiată așa cum sperăm. De aceea este bine să ne ocupăm de această treabă, numind delegați cu un ceas mai devreme”. Atunci, marele vizir a spus: „Întoarcerea delegaților Înaltului Devlet cere timp și, dat fiind că pacea se încheie încă din trecut de către cel care este reis-efendi, socotim, după părerea noastră, că e bine să fie numit ca delegat reis-efendiul Abdurrezak efendi, care a călătorit mult și știe multe și care, în orice caz, este un om de încredere al Înaltului Devlet. Voi ce spuneți de asta?”. Cei prezenți la medjlis au acceptat din toate punctele de vedere părerea marelui vizir cel ocrotitor și au descris una cîte una calitățile și priceperea celui amintit mai sus. În consecință, în a unsprezecea zi a lunii regeb ¹⁸², mai sus arătatul a fost numit, cu înțelegerea tuturor, ca sol și ca delegat. Afară de faptul că el a fost îmbrăcat cu samur împodobit, au mai fost atașați lângă el ca sfetnici: baș-muhasebegiul Suleiman Penah efendi și scribul silahdarilor Ataullah bei-efendi. De asemenea, a fost ales și beilikciul Esseid-Mehmed Hayri efendi ca șeful scribilor (*serkâlib*), iar sârmanul de mine ¹⁸⁴ am luat parte la convorbiri ca scrib ...

¹⁸⁰ Aga de ieniceri.

¹⁸¹ *Reis-ul-küttab*

¹⁸² 9 regeb 1186 = 6 octombrie 1772.

¹⁸³ 11 regeb 1186 = 8 octombrie 1772.

¹⁸⁴ Vasif efendi, autorul cronicii de față.

PLECAREA REIS-EFENDIULUI SPRE BUCUREȘTI

Pregătindu-se cele necesare efendiului mai sus arătat și distribuindu-se cheltuielile de drum efendiilor de sub supravegherea lui, i s-a predat și actul de împuternicire, dat din partea padișahului, astfel că, în a 25-a zi a lunii regeb¹⁸⁵, după ce au îndeplinit ceremonia de rămas bun de la măria-sa marele vizir, ei s-au urcat în trăsură împodobită și pregătită de marele vizir, pornind spre menziful destinat. În a cincea zi de la pornire, el ajunse la Rusciuc și așteptă în orașul respectiv timp de șase zile pentru pregătirea celor necesare în vederea trecerii pe malul celălalt. În a șaptea zi a lui șaban¹⁸⁶ cel ilustru, ei s-au urcat în șăici, cu alaiul pregătit și cu mehterhanele, iar când au trecut dincolo, au descins în cortul pregătit pentru ei la o distanță de jumătate oră de oraș.

După aceea, venind comandantul Giurgiului, a îndeplinit ceremonia de bun sosit, fiind, la rîndul lui, întrebat de cei din ceastălaltă parte despre sănătate. În ziua următoare, au pornit spre București și, după patru zile, intrînd în oraș, au terminat cu greutatele (călătoriei).

După ce, prin mijlocirea tălmacilor, s-a îndeplinit de ambele părți ceremonia de bună-întîlnire, Obreșcov a venit în persoană în locuința lui reis-efendi și l-a felicitat pentru noul rang, arătîndu-i cinstea și onorurile cuvenite. A doua zi, i s-a trimis delegatului rus, Obreșcov, din partea efendiului arătat mai sus, un cal împodobit, iar din partea fiului său, Ahmed Hamid efendi, a fost trimis un cal împodobit pentru fiul mareșalului, aflat în delegația condusă de Obreșcov. Ei, la rîndul lor, au răspuns, trimițînd, drept mulțumire, blăni de samur și de hermină. După o zi, și delegatul Înaltului Devlet a mers la locuința lui Obreșcov și, după o scurtă discuție prietenească, s-a pus problema începerii tratativelor. S-a căzut de acord ca discuțiile să înceapă în ziua următoare. Atunci secretarii principali, precum și tălmacii ambelor părți s-au întors ca să pregătească locul unde urmau să fie duse tratativele.

PRIMA ÎNTÎLNIRE A DELEGAȚILOR

În a treisprezecea zi a lui șaban¹⁸⁷, delegații celor două state au intrat în același timp la locul unde urmau să se ducă convorbirile, iar după terminarea ceremonialului obișnuit, medjlisul a fost evacuat, rămînd acolo doar Hayri efendi și sârmanul de mine¹⁸⁸, iar din partea cealaltă doi oameni, secretarul principal, precum și tălmacii celor două părți. Hayri efendi a început să înregistreze discuțiile celeilalte părți, iar sârmanul de mine discuțiile celeilalte părți. Mai întîi de toate, potrivit vechiului ceremonial, ambele părți au vorbit despre evenimentele importante, iar apoi s-a trecut la convorbiri. Când Obreșcov a pus întrebarea: „Ce durată să aibă armistițiul?“, reis-efendi i-a spus: „Să fie cel puțin de șase luni“. Atunci Obreșcov, găsindu-l exagerat, a zis: „Înțelegerea noastră cu acest efendi¹⁸⁹ a fost să prelungim cele 40 de zile

¹⁸⁵ 25 regeb 1186 = 22 octombrie 1772.

¹⁸⁶ 7 șaban 1186 = 3 noiembrie 1772.

¹⁸⁷ 13 șaban 1186 = 9 noiembrie 1772.

¹⁸⁸ Ahmed Vasif, autorul cronicii de față.

¹⁸⁹ Este vorba de Ahmed Vasif, care obținuse prelungirea armistițiului (vezi mai sus).

pină la șase luni. Nu ne decidem de cuvîntul nostru. Dacă la zilele pierdute între timp s-ar adăuga încă trei luni, ne-am apropia de angajamentul de mai înainte". Atunci reis-efendi a zis: „Este evident că termenul scurt al armistițiului nu i-a satisfăcut pe cei care fuseseră însărcinați înaintea noastră cu această problemă. Uneori, unele chestiuni, care au nevoie de definitivare sau care trebuie puse în discuție, au nevoie de timp pentru aprobare. Pentru o singură dată s-a pierdut atîta vreme ¹⁹⁰, pînă ce omul s-a dus și s-a întors de la Petersburg. Este știut că în acest caz va fi nevoie din nou de armistițiu. Or, numărul mare sau mic al zilelor de armistițiu cred că este important pentru noi toți, deopotrivă". Atunci el ¹⁹¹ a arătat și a expus categoric că permisiunea lui este pentru patru luni și că nu este în stare de mai mult. S-au dus multe discuții din ambele părți și, în cele din urmă, partea ceastălaltă a acceptat <prelungirea> armistițiului cu încă o lună, avîndu-se în vedere distanța pînă în Gruzia (*Gürçistan*) și alte ținuturi îndepărtate. În felul acesta, au fost înlăturate problemele care, la început, aduceau neplăceri. Cele două părți acceptînd condițiile armistițiului încheiat de Abdulkemim efendi, au scris și au sigilat seneturile convenite, schimbîndu-le apoi dintr-o parte și alta. După schimbul de documente convenite, o copie a fost expediată la oastea împărătească. Atunci, prelungirea <armistițiului> pînă la Nevruz a prilejuit bucurie și satisfacție în inima marelui vizir. El a răspîndit numaidecît la serhaturi vestea armistițiului pentru ca cetele de ostași să aibă timp pentru liniște și odihnă și a lăsat uitării armele de război ...

238

241

REZUMATUL CONVBORBIRILOR ȘI ÎNȚOARCEREA DELEGAȚILOR

La al doilea medjlis, delegatul Înalțului Devlet întîlnindu-se cu cel al Rusiei, partea adversă a expus chestiunea despăgubirilor, formulînd unele pretenții și arătînd îndîrjire în acest sens. Atunci reis-efendi le spuse: „Dacă despăgubirile se cer pentru cheltuielile de expediție, atunci cheltuielile Înalțului Devlet sînt îndoite și, potrivit acestui drept, dacă el ar pretinde despăgubiri, atunci această cerere din partea lui ar fi justificată. Iar dacă se face aluzie la faptul ca despăgubirea să fie o piedică pentru expediție, atunci se știe că rușii au fost cei care i-au persecutat pe leși, care se află sub supravegherea tuturor statelor, și tot ei au mai provocat foarte multe pagube și la Baltă ¹⁹², aflată în ținuturile otomane. Potrivit vechiului obicei, statele care au de gînd să facă război îl declară după ce și-au pregătit cel puțin cu trei ani înainte cele necesare pentru expediție. Toată lumea știe că, în urma cîtorva luni de certuri cu leșii, s-au pierdut cu voi mai multe zile la Poartă și, ori de cîte ori vi se spunea că provocați tulburări la serhaturile noastre, nu ați dat un răspuns satisfăcător, pentru ca treburile să fie aranjate într-un fel oarecare. Înalțul Devlet a pornit la expediție fără să-și aranjeze treburile și fără să-și pregătească cele necesare. Chiar și atunci cînd s-a ajuns la Bender, din pricina cantității reduse de zaherele oastea a început să țipe astfel: „Dacă vroiți să faceți expediție, atunci de ce nu ați construit hambare și nu ați pregătit zaherele multe?”.

¹⁹⁰ 40 de zile.

¹⁹¹ Alexei M. Obreșcov.

^{191a} Pînă la 21 martie 1773.

¹⁹² Baltă, se referă la evenimentele care au precedat începerea războiului.

După multe discuții controversate, Obreșcov, fiind neputincios să răspundă, a trecut la alt articol, așa cum se făcuse și la convorbirile de la Focșani. În felul acesta, se adunau de două ori pe săptămână și discuțiile contradictorii nu luau sfârșit între cele două părți. Uneori prin intermediari, alteori prin convorbiri directe, se făceau pași înainte și încurajări care să ducă la ușurarea păcii. Dar, în cele din urmă, delegatul rus, Obreșcov, le-a întrerupt și a propus câteva articole cu scopul de a afla și celelalte pretenții ale Înalțului Devlet. Se scriau de ambele părți documente și se sigilau, iar prin schimbarea lor la medjlisuri se înlăturau certurile. Astfel, s-a scris că vor fi iertate vinovățiile și păcatele celor din Țara Românească și Moldova, precum și ale raialelor care în timpul războiului s-au nepotrivit Înalțului Devlet și s-au aliat cu rușii și că vor fi tratați cu blîndețe. Toate cetățile aflate în Gruzia vor fi înapoiate și predate Înalțului Devlet. În acest caz, gruzinii (*Giircii*) nu vor mai fi duși, de azi încolo, în robie și sclavie și se va interzice vânzarea și cumpărarea lor. De asemenea, ambasadorii ruși, la intrarea lor la Înalțul Divan, vor fi respectați atât la sosire, cât și la plecare, după rang, iar tâlmacii și slujbașii lor vor fi scutiți de gizia și de alte dări, cum se face cu cei de o seamă cu ei. Dacă din suita ambasadorului vor fi unii care vor primi religia islamică, atunci, pentru înlăturarea bănuielilor, ei vor fi întrebați de câteva ori în fața tâlmacilor lor. Când se va stabili că, renunțînd la religia creștină, ei acceptă religia mahomedană, atunci nu vor fi ceruți cu sila de ruși. Dar dacă vreunul din ei a furat și a jefuit anumite lucruri și bunuri de-ale ambasadorului, toate vor fi luate înapoi...

243

«Mai departe se înșiră și alte clauze asupra cărora se căzuse de acord. Pretenția Rusiei în privința cetăților Kerci și Ieni-Kale. Propunerea lui Obreșcov privind câteva articole: 1) Garantarea de către Rusia a independenței Crimeii. 2) Cetățile Kerci și Ieni-Kale să rămînă la ruși».

«Celelalte articole erau»:

Articolul 3. Să nu se împiedice călătoria pe Marea Mediterană și pe Marea Neagră atât a vaselor de război, cât și a celor de comerț.

Articolul 4. Cetățile Crimeii să rămînă în mîinile tătarilor, iar lui Grigore <Ghica>, care se află de partea Rusiei, să i se acorde Moldova pe vecie. Atunci cînd postul de voievod va rămîne vacant, să-l moștenească fiii acestuia și, întocmai ca și raguzanii (*Dubrovnik*), să predea haraciul (*miri*) Moldovei către Înalțul Devlet la trei ani o dată. De asemenea, să i se dea voie să aibă un capuchehaia la Poartă. Totodată, Kilburun să fie predat rușilor, iar Oceacovul să fie distrus.

Atunci, reis-efendiul i-a răspuns: „Înalțul Devlet nu va accepta nici unul din aceste articole și, în consecință, este clar că va trebui să reînceapă războiul. În orice caz, ar fi mai bine pentru noi să pierim pe drumul credinței și împărăției noastre decît să le acceptăm pe acestea”.

Atunci <Obreșcov> a spus: „Cu toate acestea, să se facă arz către Înalțul Devlet din partea voastră cu privire la aceste lucruri ca să vedem ce răspuns va sosi”.

Atunci, dat fiind faptul că întoarcerea fără învoire contravenea bunei-cuviințe, s-a considerat potrivit ca Ataullah bei să fie trimis la oastea împărătească spre a explica prin viu grai situația și spre a prezenta scrisoarea cu articolele cerute de delegatul Rusiei.

La sosirea emirului mai sus arătat la oaste, au fost chemați în fața serdarului suprem înalții demnitari, precum și toți cei din ogeacuri. Scrisorile

date de el au fost explicate tuturor <de la medjlis>. Atunci, toți l-au îndemnat pe marele vizir să accepte, zicînd că: „Pretenția rușilor este să ia cetățile Kerci și Ieni-Kale. Celelalte sînt doar vorbe de gilceavă, temeri și sofisme, ca să-și obțină mai ușor pretențiile. În privința navigației pe mări, și acest articol pare că va fi aranjat ușor. Cele 50 000 de pungi cerute de dușmani, ca despăgubire, par ceva simplu, dar achitarea lor este cu neputință. Și tătarii vor fi de sine stătători. Acum ei nu sînt puternici din pricina asupririi ghiaurilor. Cu timpul e posibil să se întoarcă la starea lor de dinainte. Chiar dacă războiul s-ar prelungi, de azi încolo, cu încă zece ani, tot nu se poate încheia o pace mai bună ca aceasta”. De aceea, pregătindu-se hoget, s-a arătat că toți sînt de acord, iar cele spuse au fost prezentate la Curtea ilustrului padișah prin Ataullah bei efendi, care cunoștea toate stările de lucruri. La sosirea lui la Poartă, au fost convocate de cîteva ori medjlisuri și toți au șocotit nepotrivite părăsirea cetăților și navigația pe mare. De aceea au fost enumerate diferitele neajunsuri, dacă ele ar fi acceptate, Îndeosebi Osman efendi a încurcat mințile tuturor. El a amestecat și a încurcat toată treaba, făcîndu-l astfel pe măria-șa padișahul să se teamă. De aceea articolele mai sus arătate au fost scrise în așa fel încît nu puteau fi aprobate de partea dușmană, iar padișahul a fost sfătuit să ceară ca efendiul împuternicit să vină înapoi. Marele vizir, la rîndul său, i-a scris împuternicitului cele întîmplate, spunîndu-i, totodată, în taină, să nu caute pretext pentru întreruperea convorbirilor.

Cînd reis-efendiul i-a arătatului Obreșcov o formulă cu neputință, de acceptat, în privința întrunirii delegațiilor și a discutării articolelor respective, certurile s-au reînnoit și au ținut timp de vreo trei ceasuri. Cele două părți au adus argumente și dovezi tari, fiecare susținînd problemele cu fermitate și cu severitate, în interesul său. După aceea delegatul Rusiei a fost obligat să se scuze în această privință, zicînd: „În cazul cînd toate articolele prezentate de mine nu vor fi acceptate de către Înalțul Devlet, atunci este departe de mine să mai pot pronunța, de azi înainte, cuvîntul: convorbire”.

În ziua următoare, reis-efendiul, luîndu-l pe beilicki-efendiul și pe sârmanul de mine și mergînd la locuința lui Obreșcov, a început să discute chestiunile de mai înainte.

Atunci delegatul Rusiei a spus: „În cazul cînd Înalțul Devlet acceptă articolele prezentate mai înainte, atunci pot fi aranjate și celelalte articole care prezintă motive de divergență. Pentru asigurarea voastră, vi se dă voie să construiți o cetate lângă Taman. Peste acestea, discuțiile vor fi inutile și obositoare și, expirînd termenul armistițiului, va trebui să începă din nou războiul. Bucureștiul fiind locul de îngîmădire a zaherelelor noastre, mă tem foarte mult că hambarul să nu ia foc și, în felul acesta, printr-o nenorocire, să nu vă punem într-o situație care ar aduce prejudicii onoarei voastre”. Atunci reis-efendi a zis: „Mîine să organizăm un ultim medjlis în locuința mea”. A doua zi, cînd au început din nou discuțiile cu Obreșcov, s-au depus eforturi ca să se pună capăt divergențelor cu una din variantele sfaturilor date de la Poartă.

Daț fiind că nici la acest medjlis nu s-a putut ajunge la o înțelegere, s-a șocotit necesară despărțirea delegațiilor. La ultimul medjlis, cu învoirea celor două părți, s-a ajuns la un acord ca să se înregistreze și să se confirme articolele divergente și cele apropiate, referitoare la pace, iar dacă chestiunile vor fi aranjate, atunci actele de confirmare să fie schimbate dintr-o parte și alta pe insula aflată între Giurgiu și Rusciuc sau în altă parte.

După aceea, în a 28-a zi a lui zilhidje¹⁹³, reis-efendiul a plecat din București și, venind la oastea împărătească, a povestit în fața marelui vizir cele întâmplate.

Atît eu, cît și toți ceilalți, care am fost trimiși acolo, am constatat că ultimele pretenții ale rușilor erau distrugerea cetății Kilburun, chestiunea comerțului, navigația în apropiere de frontiere, precum și salvarea cetății Kerci și Ieni-Kale, iar celelalte pretenții nu erau decît gilcevi. Afară de acestea, măria-sa padișahul vremii făcuse cunoscut împuternicitului, în mare taină, printr-un hatt-i-humaiun, ca să se promită 15 000 de pungi, dacă rușii vor renunța la Ieni-Kale și la coasta Kerciului.

Cînd chestiunea aceasta i s-a propus lui Obreșcov, el a spus: „Mă angajez, în mod oficial ca statul pe care-l socotiți că a dat faliment să vă poată oferi atîta lucru. Voi să acceptați doar cele patru articole”. Îndată ce el a spus așa, reis-efendiul, Hayri efendi și sârmanul de mine, care eram prezenți la medjlis, fiind cuprinși de mirare, ne-am pierdut speranța în încheierea păcii ...

246 Allah a sortit ca, în această problemă, să se schimbe gîndurile și măsurile oamenilor de stat și, în cele din urmă, s-a încheiat o pace cu pierderi mai mari la Kainardji (*Kaynarca*), care a produs mii de necazuri și a fost un motiv de supărare pentru musulmani ...

Cînd delegatul Rusiei a spus: „Noi avem nevoie de Ieni-Kale și de coasta Kerci din două puncte de vedere și anuma: scopul salvării cetății Ieni-Kale este de a supraveghea treburile tătarilor, iar scopul pentru care cerem Kerciul este de a lărgi comerțul”, atunci reis-efendi i-a grăit: „Ocuparea cetății de către voi va știrbi siguranța împărăției noastre și va determina ca Înalțul Devlet să aibă mîreu grija de a fi gata de război în orice moment”. Atunci el a spus: „Pentru siguranță și pentru a supraveghea orice atitudine și mișcare, atît a noastră, cît și a neamului tătăresc, Înalțul Devlet, la rîndul său, se construiescă o cetate puternică și solidă în fața cetății Ieni-Kale, putînd astfel să se apere îndeajuns”. Iar reis-efendi i-a răspuns: „A construi o cetate într-un loc lipsit de apă curgătoare și de orice urmă de prosperitate ce folos ar putea aduce decît acela de a închide acolo un număr oarecare de oameni?”. Atunci el a zis: „Dacă e vorba de apă, aceasta se poate procura cu sacale”. Reis-efendiul, la rîndul său, i-a răspuns: „Dacă, cu voia lui Allah, s-ar isca din nou un război între cele două state, atunci rușii, fiind aproape, la prima poruncă vor ataca cetatea, iar pînă la sosirea ajutoarelor vor opri apa și ocupa cetății s-ăr ușura mult”. Cu astfel de argumente puternice și simple el îl învingea totdeauna pe Obreșcov, punîndu-l în imposibilitate de a-i răspunde ...

249

EVENTIMENTELE DIN ANUL 1187¹⁹⁴

<Porunca padișahului Mustafa al III-lea de a se depune ultimele eforturi>.

250

TRECEREA DUȘMANILOR PRIN BALIA¹⁹⁵ ȘI TULCEA

Așa cum s-a arătat mai înainte, în urma eșuării tratativelor de pace, devenise clară reluarea ostilităților din ambele părți. De aceea serdarul cel zelos a aflat că dușmanii răufăcători încercau să tulbure și să descurajeze:

¹⁹³ 28 zilhicce 1186 = 22 martie 1773.

¹⁹⁴ 1187 H. = 25 martie 1773 — 13 martie 1774.

¹⁹⁵ *Balia*, localitate în apropiere de Silistra.

inimile musulmanilor, trecînd cu vreo cîteva zile înainte de prima zi a primăverii (*Neuruz*) în părțile acestea, prin Tulcea și Gura-Balia, aflată între Siliștra și Hirșova. Atunci, emițîndu-se înalte porunci severe către serascherul de Siliștra, vizirul Osman pașa, precum și către ceilalți muhafizi, aflați pe la maluri, dușmanii răufăcători fuseseră îndepărtați și respinși în partea de unde veniseră. De asemenea, îndepărtarea răutăților dușmanilor nenorociți de prin părțile Tulcei, care era punctul lor de atac, fusese dată pe seama serascherului de Bazargic, Abdi pașa, și, în mod special, a muhafizului de Babadag, beilerbeiu Cerkez pașa. Dar norocul și soarta serascherului mai sus arătat fuseseră întoarse de cîteva ori de inamicii răufăcători, iar averea sa fusese devastată de cîteva ori de către mutesellimi. Afară de acestea, și ostașii eialetului de Rumelia, care se aflau sub comanda lui, socoteau, din pricina prelungirii armistițiului, că pacea e încheiată. De aceea cei mai mulți dintre ei erau plecați în vilaietele lor ca să-și procure bani de cheltuieli. Astfel, el nu a avut posibilitatea să meargă în ajutor (la Babadag), cu oastea puțină aflată lîngă el. Pe de altă parte, distanța dintre Babadag și Bazargic fiind de 40 de ceasuri și lipsită de orice prosperitate, nu a avut cum să pornească și să ajungă acolo. De aceea Cerkez pașa, la rîndul lui, pierzîndu-și speranța de a fi ajutat, socotise potrivit să scoată familiile și copiii care se aflau în orașul Babadag și să-i trimită pe toți la Bazargic, iar el, cu oastea eialetului de Sivas, precum și cu ceilalți ostași numeroși, care se aflau lîngă el, așteptase în șanțuri să se ciocnească. Dușmanii, la rîndul lor, pregătindu-și tabăra, s-au apropiat de vitejii islamici pregătiți pentru luptă în fața Babadagului. Atunci s-a dat o luptă de vreo patru-cinci ore și, folosindu-se muniții de război din ambele părți, tocmai în momentul cînd ostașii musulmani erau gata să devină norocoși și să obțină victoria, unii lași au părăsit bătălia, împreună cu Terkemeoglu (?), fugind spre Bazargic.

De asemenea ceilalți ostași, alăturîndu-se acestora, și-au pierdut eforturile pentru credința lor. Baht Ghirai sultan, care se afla la iernare prin părțile Karasu, aflînd că dușmanii credinței urmăresc căruțele familiilor și copiilor scoși din Babadag și că au pus mîna pe o parte din ei, i-a oprit pe unii dintre ostașii risipiți din Babadag și a pornit îndată cu grijă, căutîndu-i pe ghiaurii răufăcători împrăștiați prin sate după prăzi. El și-a făcut datoria față de binefacerea padișahului, salvînd o parte din căruțele care intraseră în mîinile lor.

Marele vizir, Muhsinzade (Mehmed pașa) spunînd că va hotărî pacea care va fi sortită de Allah și folosind o înțelepciune rar întîlnită, întorsese în vilaietele lor pe locuitorii Babadagului, care scăpaseră din evenimentele de pe vremea fostului mare vizir. De asemenea, el îi sfătuisese și le explicase să se ocupe de agricultură. Dar nu se gîndise ca, în cazul reînceperii ostilităților, să pornească la apărarea lor sau să-i ducă în alte părți. Astfel, în această întîlnire cu dușmanii, el lăsase pe cei mai mulți dintre nenorociții aceia fără apărare și pradă vrăjmașilor.

DIGRESIUNE

Distanța dintre dușmani și Babadag fiind de 4—5 ceasuri, iar încheierea păcii fiind încă necunoscută, era într-adevăr o măsură de slăbiciune și o părere lipsită de temei să duci la nenorocire atîtea familii de musulmani ...

252 ... Întimplările de la Babadag ajungînd la urechile marelui vizir, el s-a întristat și s-a necăjit de această chestiune supărătoare și a trimis îndată lîngă Abdi pașa pe ceașbași Esper aga, cu oastea din Deliorman, și pe bostangibași, cu oastea aflată sub comanda lui. Dar tocmai cînd ei erau pe punctul să ajungă cu aceste oști la Babadag, dușmanii au distrus și au prădat acele părți și, lăsînd Kara-Harmanul, pe care-l ocupaseră, au apucat drumul spre Tulcea și s-au întors într-acolo. După aceasta, ceașbași s-a înapoiat la oaste, iar bostangibași s-a dus la Adrianopol, fără noroc și fără victorie. El se lăuda zicînd: „l-am izgonit pe dușman“ ...

INFRÎNGEREA DUȘMANILOR ȚEGII LA RUSCIUC

253 Fiindcă se dăduseră înalte porunci drastice să se trimită oști musulmane din toate părțile asupra dușmanilor cei îndrîjiți, serascherul de Rusciuc, la rîndul lui, fusese desemnat cu ostașii aflați sub comanda lui să salveze cetatea Giurgiu. În această privință lui i se trimiseseră porunci în cîteva rînduri.

Într-adevăr, în urma acestor porunci, mai sus arătatul trecea ostași pe malul celălalt, iar aceștia se războiau cu dușmanii aflați în afară și se întorceau din nou la Rusciuc, care era baza lor. Dat fiind că ghiaurii cei răi întăriseră puternic, cu șanțuri și metezeze, împrejurimile cetății, era cu neputință să se obțină victorie asupra lor. Aflîndu-se că dușmanii, la rîndul lor, cu scopul de a răspunde la aceste atacuri repezi, atacă din două părți Rusciucul, ostașii musulmani au stat pregătiți, așteptînd apariția dușmanilor. Ei au sosit în localitatea numită Martin¹⁹⁶, aflată la o distanță de trei ceasuri de Rusciuc, și, așezînd afară tunurile și celelalte muniții, au pornit să ocupe localitatea mai sus arătată. Cetele de oști însărcinate cu paza, unindu-se cu zaimii și cu timarioții din Bosnia, au deschis focul asupra inamicilor și au pornit la măcel. Atunci bubuiturile de tunuri au fost auzite și de serascher-pașa. Acesta, luînd îndată tunurile de cerha și pe ostașii purtători de victorie, aflați sub comanda lui, s-a grăbit să pornească pe uscat și pe apă spre locul bătăliei. Dintr-un singur atac, i-au nimicit pe inamici și, distrugîndu-i și luîndu-i, din toate părțile, prizonieri pe dușmani, au făcut ca unii dintre ei să-și găsească sfîrșitul zilelor, înecîndu-se în fluviu, iar alții să meargă la oastea lor de la Giurgiu. Vreo 200 dintre ei au căzut prizonieri și au fost ferecați în lanțuri. Au fost luate și trei tunuri, precum și multe bacuri¹⁹⁷ de-ale lor. Afară de acestea, cei mai mulți dintre ofițerii lor s-au dus în focul infernului, iar fratele generalului Repnin a căzut prizonier, fiind rănit. Toate acestea au fost raportate și scrise de către mai sus arătatul (serascher de Giurgiu) măriei-sale serdarului suprem, care și-a arătat numaidecît veselia și bucuria. El a trimis serascherului-pașă o blană de samur și o sabie împodobită, iar beilerbeilor și comandanților de oști, aflați în suita lui, de asemenea, le-a trimis hilate și coroane de flori, satisfăcînd astfel dorințele și străduințele lor.

MAZILIREA SERASCHERULUI DE KARASU ȘI NUMIREA ALTUIA

Oastea de sub comanda vizirului Abdi pașa, care era valiu de Rumelia și serascher de Karasu, se împrăștiase și, din cele întîmplate pînă acuma, se constatare că el nu făcuse nici o ispravă, deși avea pe seama lui un post atît de mare, cum era acela al eialetului de Rumelia.

¹⁹⁶ *Martin* (?), localitate lîngă Rusciuc.

¹⁹⁷ *Açık* (*üstü-açık*).

254 Marele vizir aflase că el nu-și făcuse datoria mai cu seamă în privința îndepărtării dușmanilor care veniseră, de astădată, asupra Babadagului. Afară de acestea, și ceașbașiul Esper aga a făcut gălăgie, arătând aceste lipsuri și spunând că „dacă nu va fi mazilit, este foarte posibil ca dușmanii să atace părțile de dincoace“.

<Se arată, mai departe, că Abdi pașă, a fost mazilit la 16 safer ¹⁹⁸ și înlocuit cu Nu'man pașă>.

... Abdi pașă întărise așa cum trebuie părțile Karasu și le fortificase, săpînd metereze și construind întărituri. Pentru ca acest aranjament <făcut pe Abdi pașă> să nu sufere modificări pînă la sosirea lui Nu'mn pașă, a fost numit beilerbeiul Eșbozlu Abdullah pașă ca vechil al <noului> serascher-pașă, iar apărarea Varnei a fost dată pe seama beilerbeiului Seid-Ahmed pașă.

255

EVENTIMENTELE DE LA KARASU

Fostul serascher <Abdi pașă> a pornit spre paza orașului Misivri ¹⁹⁹ și cei mai mulți ostași care se aflau în oastea lui i s-au supus, iar unii din ei au rămas la oastea de la Karasu. Pînă la sosirea lui Nu'man pașă trebuia să-i țină locul așa cum s-a scris și mai înainte, Eșbozlu Abdullah pașă. De aceea fiecare se pregătea să fugă, din cauza numărului mic de ostași, urmărind și așteptînd ivirea dușmanilor. Informîndu-se totdeauna, prin mijlocirea raialei, de starea musulmanilor, dușmanii erau siguri că noul serascher se va stabili abia în timp de o lună.

De aceea ei considerau un prilej binevenit aceste zile libere. Dar, comandanții de oști aflaseră și constataseră că ei au de gînd să nimicească oastea de la Karasu și să distrugă și să prade tot ce vor găsi. Această stare de lucruri fusese arătată serdarului suprem de către prințul Baht Ghirai care stătea în acele ținuturi. Deoarece distanța dintre Varna și Karasu nu era mai mare de 25 de ceasuri și trecuse destul de mult timp de cînd fusese dată misiunea de serascher pe seama celui mai sus amintit ²⁰⁰, el ar fi trebuit să plece cu un ceas mai devreme ca să fortifice acele părți. Dar el dădea dovadă de moleșală și nimeni nu știa încă nimic despre purtarea și conduita lui <în această privință>. De aceea i s-a trimis poruncă împărătească pentru a se grăbi. În a 18-a zi a lunii mai sus arătate ²⁰¹ dușmanii răufăcători au apărut, iar cei din ceata gaziilor, punînd mîna pe săbii, au umplut fața pămîntului cu sîngele necredincioșilor. Comandanții dușmanilor au văzut puterea de luptă a adversarilor lor, dar cînd erau pe punctul de a fi învinși și tocmai cînd toate tunurile și munițiile erau să fie ale musulmanilor, ostașii care se aflau în partea dreaptă, neopunînd rezistență și neavînd răbdare, care este una din condițiile victoriei, au început să fugă. Cuprinzîndu-i panica și pe ceilalți, ei au lăsat lupta și au fugit care încotro. Serascher-pașă, întîlnind pe drum oastea dezorganizată, s-a ferit să meargă înainte în această situație și a socotit că ar fi dăunător să-i atace pe dușmani înainte de a aranja cele necesare unui serascher. De aceea el s-a întors spre Bazargic. Cînd locuitorii orașului au aflat aceasta, nu au

¹⁹⁸ 16 safer 1187 = 9 mai 1773.

¹⁹⁹ Misivri, Mesembria; azi. Nesebar.

²⁰⁰ Nu'man pașă.

²⁰¹ 18 safer 1187 = 11 mai 1773.

256 socotit deloc potrivit ca el să se întoarcă. I-au mai făcut cunoscut ca el să stea la opt ceasuri departe de oraș, promițându-i că îl vor susține și îl vor ajuta cu zaherea și cu alte lucruri, pe cât va fi posibil. Afară de acestea, ei au mai făcut cunoscută la oastea împărătească și situația jalnică în care se găseau. Discu-tînd cu toții, au hotărît să recruteze un număr oarecare de ostași de sacrificiu (*dalkulic*). Astfel, au fost înscrși 5 000 de voluntari și, după ce au fost orga-nizați, au fost expediați sub comanda celui arătat mai sus. Comandanții acestei oști au fost onorați cu caftane (*hil'at*) și cu daruri ...

257 TRECEREA INAMICILOR SPRE BALIA, ÎMPRĂȘTIEREA OȘTIRII ȘI ASEDIUL SILISTREI

Pe cînd <turcii> erau ocupați cu aranjarea oștii la Karasu, inamicii au trecut la Gura-Balia, aflată la șase ore distanță de Silistra, atrăgîndu-i de partea lor pe ghiaurii care erau împrăștiați în împrejurimi. Serascherul Osman pașa a constatat că ei au risipit oștile lui Djafer pașa și Mustafa pașa, însărcinați cu paza acelor hotare. Atunci el a numit în calitate de cerhagii pe călăreții în a căror vitejie, rezistență și curaj avea încredere. De asemenea, el a scris și marelui vizir despre aceste evenimente, cerîndu-i ajutorul. Afară de aceasta, sosind o scrisoare de la vizirul Hasan pașa, muhafiz de Silistra, acesta scria în mod hotărît: „Din faptele și mișcările dușmanilor s-a simțit că ei au de gînd să risipească mai întii oastea serascherului, pentru ca după aceea să asedieze Silistra. De aceea să trimiteți cu o clipă mai devreme ajutoare la Silistra, precum și muniții și ostași ca să ferii de stricăciunile inami-cilor acest mare serhat“. De aceea au fost trimiși și spre Silistra: Ieghen <Mehmed> aga, chehaia de oaste, fiind numit serdar, prin înțelegere, peste douăzeci de ortale, precum și pușcași care se aflau în suitele dregătorilor și vreo două sute de agale de curte, împreună cu ceașbași aga. De asemenea, au fost aleși un număr de ostași și din oastea vizirului Ibrahim pașa, cerha-giul ordiei împărătești, pregătindu-li-se așa cum se cuvine și zahereaua ne-cesară.

258 Tocmai cînd se întărea, în felul acesta, oastea serascherului <Kelledji> Osman pașa și se organizau cei aflați sub comanda lui, mareșalul Rusiei, Rumeanșev, luîndu-i înainte, a trecut de la Balia, în grabă, și a atacat oastea lui serascher-pașa, ca să întreprindă ceva înainte de adunarea oștilor și ca să nu permită întîlnirea nici măcar a doi ostași. Cînd mai sus arătatul Osman pașa a aflat că cerhagiii musulmani au început lupta cu cătanele ghiaurilor, atunci el i-a întărit pe pedestrași în meterezele săpate și pregătite mai dinainte, sfătuindu-i să nu înceapă iureșul înainte de momentul potrivit, iar el, împreună cu restul călăreților, s-a grăbit să meargă personal pe cîmpul de bătălie. Îndemnînd și încurajînd pe ostași, ei s-au luptat cu foc timp de vreo patru ore și vreo două mii de ghiauri au fost trecuți prin focul sabiei. Tocmai cînd urmau să se bucure de victorie și glorie, netrebnicii din Deliorman, care se aflau pe aripa dreaptă, au fugit fără rușine de pe cîmpul de luptă, în loc să reziste și să se mențină mai mult ca alții pe cîmpul de bătălie, pînă la pierderea sufletelor, spre a-și apăra familiile și copiii. Această nenorocire a însemnat un pretext pentru zdruncinarea rezistenței celorlalți. De aceea aceștia, la rîndul lor, au fugit spre metereze. De asemenea, și cei din metereze, vîzînd acest hal, s-au alăturat fugarilor, pierzînd astfel muniții și arme de luptă peste măsură. Serascher-pașa, pedestrașii, precum și unii călăreți, intrînd în Silistra, s-au preocupat de apărarea cetății.

259 În ziua cînd dușmanii legii ocupau meterezele musulmanilor, din ordia împărătească sosea în apropierea Silistrei o oaste de războinici, gata de luptă și aranjată. O parte din oaste s-a oprit la Mustafa-Köşkü din apropierea orașului, iar o altă parte, intrînd în Silistra, i-a sprijinit pe locuitori, înlăturînd frica din ei. De asemenea, venind la locul arătat și vizirul cerhagi, Ibrahim pașa, el s-a întîlnit cu serascher-pașa. Tocmai cînd ei se străduiau să reziste, prin săpare de metereze și alte întărituri, în a treia zi a lunii rebi-ul ahîr²⁰², ghiaurii răufăcători și-au pus în gînd să asedieze Silistră cu un număr foarte mare de călăreți, pedestrași, cu tunuri puternice, cu hambrale, precum și cu alte arme de foc și de supunere de cetăți. Ostașii islamici, la rîndul lor, intrînd în meterezele săpate de ei în fața cetății mai sus arătate, se pregătiseră din tot sufletul pentru rezistență și arătaseră străduințe în acest sens. Cerhagiul Ibrahim pașa, împreună cu vreo 8 000 de călăreți și cîțiva beilerbei, pornise cu cîteva ceasuri mai înainte la atac asupra ostașilor dușmani. Începînd lupta, el avea de gînd să-i atragă pe dușmanii legii spre metereze. Dar tocmai atunci, cetele de ostași au rupt-o la fugă, împrăștiindu-se care încotro, iar călăreții dușmanilor, urmărindu-i pe cavalerii musulmani, și pedestrașii lor, mergînd spre metereze, au deschis foc din toate părțile.

Într-adevăr, gaziii purtători de victorie nu se speriaseră de atacul dușmanilor și se ridicaseră pe cît posibil ca să se apere. Numai că, după cîteva înfrîngerii, armele lor de luptă și munițiile lor au început să se îpuțineze de tot și nu le-au mai ajuns pentru îndepărtarea atacurilor inamicilor. De aceea, pedestrașii au intrat în orașul Silistra, împreună cu serascher-pașa, cu chehaia de oaste și cu cîțiva beilerbei, iar cavalerii au apucat fiecare cîte un drum. Cînd această știre a ajuns la urechile marelui vizir, el a emis îndată aspră poruncă împărătească, adresată lui Nu'man pașa, serascher de Karasu, sfătuiindu-l să sară în ajutorul Silistrei ca un fulger și ca un vînt puternic, împreună cu ostașii de sacrificiu (*dalkılıç*) care se aflau sub comanda lui, precum și cu ceilalți ostași pe care-i avea. De asemenea, se ceruse obținerea victoriei și cu ajutorul unor demnitari din oastea împărătească...

260 La începutul asedierii Silistrei de către dușmani, în fața Turtucaiei au apărut noaptea vreo 4 000 de ghiauri, care l-au atacat pe Kesriyeli Omer aga, aflat în metereze. Deși s-a încercat din partea aceasta să se opună rezistență prin luptă, totuși, dat fiind că nu au fost ajutați din alte părți, el au părăsit meterezele și au început s-o ia la fugă.

Feizullah pașa, vistiernicul lui Abaza (Mehmed) pașa, muhafiz de Turtucaia, văzînd aceasta, s-a aruncat asupra dușmanului, zicînd: „La ce va duce oare această fugă continuă din fața ghiaurilor și la ce ne mai trebuie viața de acum încolo?”. După ce a ucis pe cîțiva dintre ei, el însuși a fost rănit în cîteva locuri, iar acel viteaz ca un leu și-a ales, după cîteva ceasuri, ca loc de odihnă raiul cel scump ...

CELELĂLTE EVENIMENTE DE LA SILISTRA ȘI ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR]

261 În urma victoriilor de care s-a amintit mai sus, mareșalul rus, bucurîndu-se și devenind orgolios, a pornit în persoană, cu ghiauri nenumărați și cu generali renumiți și nenorociți ca: Potemkin și Weissman²⁰³, cu gîndul de a ocupa Silistra. Astfel, ei au umplut șanțurile și, cu gînduri rele, au pregătit

²⁰² 3 rebi II 1187 = 24 iunie 1773.

²⁰³ Visiman sau Veisman.

500 de căruțe de nuiete și foarte multe zdrențe băgate în ulei și au început să forțeze cetatea. Ei foloseau la atac niște tunuri care aveau țevi largi ca obuzierele. Acestea erau niște tunuri ciudate, fiind căpțușite cu postav. Vreo cinci tunuri din acestea ei le țineau ascunse. Aducându-le pe toate la Silistra, au pricinuit orașului multe nenorociri. În ziua de marți, a opta zi a lunii mai sus arătate ²⁰⁴, dis-de-dimineață, mareșalul mai sus amintit și-a împărțit oastea în cinci pîlcuri și, organizîndu-și taberele, a împresurat mahalalele orașului. Unii dintre călăreții musulmani se luptau în afara zidurilor ca să provoace pagube celor amintiți mai sus. Dușmanii, la rîndul lor, trăgînd deodată din tunuri și puști, au pornit valuri după valuri asupra meterezelor.

Ostașii musulmani, de asemenea, s-au străduit din toate puterile să li se împotrivescă. Cînd ghiaurii s-au apropiat la o distanță de o aruncătură de glonte, serascher-pașa, precum și ceașbași Esper aga și chehaia de oaste i-au îndemnat pe ostașii purtători de victorie și i-au îmbărbătat, ațîțindu-i la lupta sfîntă și la vitejie. Sfaturile lor au pătruns în inimile ostașilor, făcîndu-i curajoși ca niște lei. De aceea ei au atacat numaidecît rîndurile dușmanilor și, forțînd timp de vreo șase ore ceata aceea nenorocită, au scaldat în sînge foarte mulți ghiauri, iar pe mulți alți dintre ei i-au slăbit cu loviturile de săbii. Doar numărul mare al dușmanilor, precum și aflarea felului de luptă a ostașilor islamici și convingerea lor hotărîtă cu privire la lipsa de rezistență a ostașilor musulmani i-au făcut să nu se descurajeze și i-au trimis pe ostașii lor în metereze cu forța. De aceea ostașii musulmani, nemaiputînd să stea în metereze, au intrat cu toții în oraș, împiedicînd atacurile dușmanilor. După o odihnă de două ceasuri, comandantii de oști au început să înscrie ca ostași de sacrificiu pe cei vreo 6 000 de pedestrași aflați în oraș. În acest timp dușmanii nu încetară presiunea lor cu obuze și cu hambrale. Atunci comandantii au zis: „Dacă am pierde vremea cu înscrierea acestora, este evident că dușmanii, atacînd din toate părțile, ar găsi prilejul să pătrundă în oraș. De aceea este mai bine să se pună strigători precum că toți vor fi ostași de sacrificiu”. În felul acesta, au fost puși strigători să anunțe așa, iar toată lumea a auzit de luarea acestei măsuri.

262

Astfel, cei 8 000 de pedestrași și 500 de cavaleri, încingîndu-se cu brîul străduinței, au jurat și și-au luat angajamente, după care au deschis porțile orașului. Chehaiau oștii devenind căpetenia lor, ei au avut curajul să pătrundă în rîndurile dușmanilor. Văzînd acest curaj, dușmanii legii și-au arătat toată priceperea în arta focului și au pornit să facă rău din toate părțile. Totuși, gaziile purtători de victorie, netemîndu-se deloc și nearătînd nici o șovăială, au tras săbiile și au aruncat foc și săgeți, invocînd ajutorul preainaltului Allah și bunăvoința sfinților profeți. În cele vreo patru ore, cît a durat lupta aducătoare de nenorociri, foarte mulți și-au pierdut capul și sufletul sau au fost răniți, rămînd fără puteri și fără putință de a rezista. Astfel, răbdarea musulmanilor a dus la victoria credincioșilor și la înfrîngerea dușmanilor legii, încît șederea lor s-a transformat în fugă, iar marea lor s-a prăbușit ...

263

Sînt vestite și cuvintele actualului prim-consul francez, Bonaparte, care a spus: „Am constatat că pe șes sînt de ajuns 10 000 de ostași organizați în fața a 100 000 de ostași musulmani, dar în cetate la 10 000 de ostași (musulmani) nu pot face față nici 100 000 de ostași bine rînduiți” ...

²⁰⁴ 8 rebi II 1187 = 29 iunie 1773.

ÎNFRÎNGEREA OȘTII LUI NU'MAN PAȘA

La începutul expediției lui asupra Silistrei, feldmareșalul rus Rumeanțev adunase lângă el pe ostașii lui împrăștiați. De aceea el invitase la această oaste și pe generalul neamț numit Weissmann, care se afla prin părțile Ismailului. Dar în urma înfringerii pe care au suferit-o ²⁰⁵, așa cum s-a descris și mai înainte, generalul respectiv, despărțindu-se de feldmareșal, a pornit spre Ismail. Pe drum el s-a întâlnit la Kainardji cu oastea lui Nu'man pașa, fiind astfel nevoit să dea luptă. Ostașii aflați sub comanda lui Nu'man pașa fiind vreo 20 000, dintre care vreo 6 000 erau ostași de sacrificiu, și constituind astfel o forță, el era sigur că ei nu-și vor întoarce fața de la dușmani. Nimeni nu a aflat nimic pînă ce dușmanii nu s-au apropiat de metereze. Atît cei din față sau din urmă, cît și cei din dreapta sau din stînga, nebănuind nimic, erau turmentăți de băutură și nesiguri pe ei. La apariția neașteptată a dușmanilor, s-au zăpăcit cu toții, dar au început totuși lupta, venindu-și în fire. Ostașii de sacrificiu, neputînd să rabde, au prins curaj ca să dea iureș tocmai cînd distanța dintre ei și dușmanii era de vreo jumătate de ceas, dar îndată ce au ajuns la locul unde se dădea bătălia, cei mai mulți dintre ei n-au vrut să-i atace și dușmanii, la rîndul lor, trăgînd cu armele, i-au obligat să fugă. Serascher-pașa, neștiind despre ce este vorba și aflînd abia după aceea care anume este situația, a pornit înfrînt spre Bazargic, părăsindu-și poverile și lucrurile.

⟨Mai departe se arată că generalul Weissmann murise în timpul luptelor, dar acest eveniment fusese ținut ascuns de către partea rusească. După aceea Nu'man pașa a fost trimis spre Karasu în vederea respingerii inamicilor din acele părți⟩.

265 ... Dîndu-se tunuri și ostași pe seama lui ⟨Daghestani⟩ Ali pașa, fostul serascher ⟨de Rusciuc⟩, acesta a fost totodată sfătuit și a primit și poruncă pentru ca, stînd în satul Hadji-Köy ²⁰⁶, din apropiere de Karasu, să fie atent în toate părțile ...

266 ... În popor se răspîndise vestea că dușmanii vor ataca oastea aflată la Karasu. Se știa, de asemenea, că serascherul din acele părți, Nu'man pașa, în urma evenimentelor de la Kainardji, nu mai avea nici o putere. Chiar dacă ar mai avea, demnitarii împărăției erau convinși că de acum încolo el nu va mai putea face nici o ispravă. De aceea s-a considerat potrivit ca, pentru moment, în părțile Bazargicului să pornească vizirul Ömer pașa. Astfel, el s-a îndreptat într-acolo în această lună a lui djemazi II ²⁰⁷ ...

267 ACORDAREA DE VIZIRAT LUI CELEBIZADE ESSEID-HASAN AGA

Esseid-Hasan aga, care era un aian din Rusciuc și unul dintre capugi-bașii Înaltei Porți, fusese adus, mai înainte de aceasta, la oastea împărătească și cercetat asupra cauzelor care au făcut să întîrzie pînă acum eliberarea Giurgiului, deși se adunase la Rusciuc o oaste numeroasă. Așa cum s-a spus și mai înainte, el dorea să obțină titlul de serascher, dar, ferindu-se să-l ceară deschis, spera să-l obțină de la sine. El făcea aluzie la aceasta prin cererea ca ceata lui de ostași să nu se amestece cu cea a serascherului Daghestani Ali pașa. Demnitarii, aflînd care era pretenția lui, nu socotiseră potrivit

²⁰⁵ La Silistra.

²⁰⁶ *Hacı-Köy*, Hagilar, localitate în Dobrogea.

²⁰⁷ *Cemazi II 1187* = 20 august — 17 septembrie 1773.

pentru el acest post, din pricina tinereții și lipsei lui de experiență. De aceea fusese trimis în acele părți, cu titlul de serascher, vizirul Ismail pașa. Venind la oaste Mehmed efendi, fratele mai sus arătatului (Hasan-aga), acesta făcea aluzie la această chestiune, dar totuși o ascundea, neputînd s-o spună pe față. În cele din urmă el a spus: „Dacă se consideră potrivit să se acorde fratelui meu rangul de vizir, atunci ne angajăm la cucerirea cetății Giurgiu“. Această formă fiind acceptabilă pentru demnitari, mai sus arătatul (Esseid-Hasan aga) a fost onorat chiar în ziua aceea cu rangul și cu alaiul de vizir, devenind superior celor de seama lui cu titlul de muhafiz de Rusciuc ...

268

TRIMITEREA CEAUȘBAȘIULUI (SERÇAVUŞAN) SUB COMANDA SERASCHERULUI DE KARASU

Nu se luaseră în seamă greutățile și suferințele mari pe care le înduraseră de cîteva zile ostașii musulmani ocupați cu urmărirea dușmanilor înfrinți în luptele de la Silistra. Ghiaurii, la rîndul lor, se împărțiseră în trei cete. O ceată fi trecuse pe rîniți pe malul celălalt, o altă ceată mersese spre Babadag, prin Kainardji, iar un alt pîlc, întărindu-se în Hîrșova, care în cea mai mare parte fusese ruinată, se fortificase în ea, reparînd-o. Din acțiunile ghiaurilor se aflase că ei intenționau și se gîndeau să meargă după aceasta spre Hadjioglu Bazarî. Știindu-se în mod sigur că serascherul Nu'man pașa nu va putea să opună rezistență, s-a socotit potrivit să fie trimis împreună cu el la Karasu și Elhadj-Esper aga, ceaușbașul Divanului imperial, cu scopul de a folosi oastea și a-l încuraja pe mai sus arătatul (serascher), știindu-se că oastea din acele părți se supunea părerilor sale ²⁰⁸. De aceea, tunurile și munițiile care fuseseră predate în mîinile dușmanilor la Kainardji fiind înlocuite la oastea împărătească, el a fost trimis în partea aceea ²⁰⁹. Cea mai mare parte a ostașilor aflați în oastea împărătească erau soldați în a căror putere de rezistență nu se putea avea încredere, la nevoie. Dar cei care erau înscrși ca ostași de sacrificiu (*dalkılıç*) stăteau acolo unde erau trimiși, pînă la îndeplinirea misiunii lor. De aceea aga de ieniceri primise firman cu o lună mai înainte să recruteze un număr oarecare de dalkılıci.

269

Acesta, la rîndul său, arătase și raportase marelui vizir cel generos precum că a înscris și a pregătit vreo 2 000 de viteji. De asemenea, sosiseră la oaste și unii dintre ostașii de sacrificiu aflați la Kainardji și ceata lor se ridica la vreo 3 000. Aceștia, la rîndul lor, fiind numiți să meargă la oastea din Karasu, s-au depus eforturi ca să li se completeze cele necesare.

MAZILIREA SERASCHERULUI DE KARASU

După evenimentele de la Kainardji, Seid-Nu'man pașa, care era serascher în acele părți, trebuia să ia asupra sa vindecarea rănilor ²¹⁰ pe care le căpătase cu prilejul evenimentelor dezastruoase de la Kainardji. El însă își pierdea timpul în zadar, și cu mare greutate numise cîteva mii de ostași de sacrificiu ca să smulgă Hîrșova din mîinile dușmanilor. Ostașii au atacat Hîrșova fără să cunoască situația, fiind de bună-credință că cetatea era lipsită de fortificații. Dar în momentul în care erau pe punctul de a ocupa unele

²⁰⁸ Ale ceaușbașinului.

²⁰⁹ Spre Karasu.

²¹⁰ E vorba de înfrîngerea lui.

întărituri, dușmanii legii, fiind ascunși prin colțurile cetății, au tras din tunurile pe care le așezaseră bine în toate părțile. Dușmanii, ivindu-se din toate părțile ca pulberea, i-au împresurat pe ostașii musulmani și s-au grăbit să-i prindă. Numărul redus de tunuri la oastea islamică, precum și lipsa de arme perfecționate de luptă și bănuiala că dușmanii nu erau în număr mare au pricinuit înfrângerea ostașilor musulmani. Astfel, cei mai mulți dintre ostașii credincioși au devenit martiri, iar ceilalți, salvându-și sufletele, s-au îndepărtat de la locul de bătălie. La sosirea lor la Karasu, Nu'man pașa, în loo să-i liniștească pe voluntarii rămași, dându-le acte sigilate, și să-i atragă și să fie binevoitor și cu ceilalți ostași, i-a tras cu severitate la răspundere, repezindu-se chiar și cu sabia asupra unora dintre ei. De aceea, părăsind localitatea Karasu, ei au venit cu toții la Bazargic. Această situație fiind adusă la cunoștința ceaușbașului aflat la Bazargic, el i-a adunat pe cei împrăștiați, precum și pe ostașii de sacrificiu și pe ceilalți ostași aflați sub comanda lui și s-a grăbit să pornească la oastea de la Karasu, luînd cu el și pe valiu de Anatolia, care se afla la paza Bazargicului. Rămînerea celui mai sus arătat ^{210a} în localitatea amintită mai sus ^{210b} făcuse, într-adevăr, ca oastea să se întoarcă într-acolo. Cu toate acestea, situația creată a adus daune prestigiului și influenței lui și, cu voia lui Allah, oastea condusă de el a fost înfrîntă în cîteva rînduri. De aceea el a început să fie pomenit în popor ca un om lipsit de noroc. De asemenea, și lipsa lui de sinceritate se adăuga la motivele care cereau mazilirea sa. De aceea, în a 26-a zi a lunii regeb ²¹¹ cel unic el a fost mazilit, iar la postul de serascher a fost urcat Daghestani Ali pașa, care stătea la Hadji-Köy.

SOSIREA VISTIERIEI ȘI ACORDAREA UNOR RANGURI

- 270 ... Fostul serascher Nu'man pașa, care era desemnat să stea la Turnu (*Kule*), a fost mutat pentru paza Misivrei, eialetul Rumelia a fost acordat serascherului de Silistra, Osman pașa, iar eialetul Bosnia a fost dat lui Daghestani Ali pașa, numit serascher la Karasu. Cu eialetul Oceacov ²¹² a fost onorat Esseid-Hasan pașa, muhafîzul de Silistra .„

DESCRIEREA ÎMPRĂȘTIERII OȘTIRII DE LA KARASU ȘI CĂDEREA ÎN PRIZONIERAT A LUI OMER PAȘA ȘI ESPER AGA

- 271 Serascherul acelei părți, Daghestani Ali pașa, precum și cei dați sub comanda lui, ca: vizirul Omer pașa, valiu de Anatolia, și Esper aga, ceaușbași, venind la Karasu, i-au adunat pe toți ostașii risipiți și s-au asigurat. De asemenea, ei au fortificat localitatea mai sus arătată, completîndu-i întăriturile cu metereze și cu alte tranșee. Dar, din pricina tulburărilor care continuau în rîndurile ostașilor încă de pe timpul lui Nu'man pașa, fapt care nu a putut fi schimbat, cu toate sfaturile date și cu măsurile luate, echipamentele au fost expediate la Bazargic, fiind evident că ostașii sînt gata s-o ia la fugă în orice clipă. Tocmai cînd ei hotărîseră să depună eforturi și să se apere de dușmani, cu echipament ușor, în a douăsprezecea zi a lunii șaban ²¹³

^{210a} Nu'man pașa.

^{210b} Karasu.

²¹¹ 26 regeb 1187 = 13 octombrie 1773.

²¹² Adică Silistra.

²¹³ 12 șaban 1187 = 29 octombrie 1773.

au apărut de prin părțile satului Kara-Murad²¹⁴ dușmanii plini de orgoliu și, trimițând înainte pe cătanele căzăcești, au aflat despre starea musulmanilor. În rîndurile ostașilor <musulmani> continuau neînțelegerile și ei nu erau uniți. De aceea nimeni nu a îndrăznit să meargă înainte sau să se apere de cavalerii inamici care atacau. Astfel, dușmanii s-au apropiat de metereze și, în cele din urmă, un număr oarecare de călăreți islamici, care se luptau la margine, au pornit scoțînd săbiile și baionetele de la brîu ca să obțină biruință asupra adversarilor. Dar numărul mare al dușmanilor și motivele arătate mai sus în partea ceastălaltă, au făcut să apară boala înfrîngerii, care era vizibilă încă de la început, ele fiind cauze temeinice pentru lipsa de rezistență. În felul acesta, armata care fusese organizată în ultima vreme cu cele mai mari eforturi s-a risipit într-o clipă, plecînd fiecare în cîte o parte, la adăpost, fără a fi avut dificultăți. Omer pașa, bătrîn și neputincios, și ceașbașul, la rîndul lui, rușinîndu-se să fugă, îi îndemneau pe ostași la luptă și astfel, neputînd să scape, au căzut amîndoi prizonieri, iar corturile și toate munițiile au fost noroșul dușmanilor răufăcători.

Odată cu aceste schimbări, locuitorii satelor și orașelor din acele părți și-au transportat copiii și familiile lor la Hadjioglu Bazarî. Serascherpașa, la rîndul său, venind într-o localitate din apropierea orașului Hadjioglu Pazarî, a făcut cunoscut marelui vizir situația creată. Și această înfrîngere fiind pusă pe seama destinului, dat de Allah, i s-a emis în grabă celui arătat mai sus o înaltă poruncă de consolare, fiind sfătuit să păzească acele ținuturi <unde se retrăsese>, să adune oastea împrăștiată și să afle care anume este situația dușmanului.

272 <În paragraful următor se arată că aga de ieniceri a fost onorat cu titlul de vizir pentru bravura arătată în trecut la Giurgiu și la Silistra>.

ATACUL GHIAURILOR ȘI ÎNFRÎNGEREA SERASCHERULUI DE BAZARGIC²¹⁵ ȘI TRIMITEREA REIS-EFENDIULUI <ABDURREZAK BAHIR EFENDI>

Dușmanii vicleni, ocupînd malurile de lîngă Tulcea și Isaccea, umpluseră dreapta și stînga lor cu ostași, începînd de la Babadag și pînă la Karasu, și nu lăsaseră nici o prosperitate.

Demnitarii aflaseră că ei au de gînd să prade în mod sigur părțile Bazargicului. De aceea, se depuseseră eforturi ca părțile acelea să fie întărite cu orice preț, iar Daghestani Ali pașa fusese înștiințat în repetare rînduri ca, lăsînd neglijența la o parte, să fie prevăzător. Dușmanii legii au împărțit în două pîlcuri oastea lor nenorocită; un pîlc a fost desemnat să meargă asupra Varnei, iar celălalt să meargă asupra Bazargicului. Locuitorii orașului mai sus arătat erau convinși, încă de la început, de atacul dușmanilor și își pierduseră speranța în oastea Înaltului Devlet. De aceea se îndemneau unii pe alții să-și părăsească patria, fiind, într-adevăr, cuprinși de acest gînd. Astfel, cu vreo zece ore înainte de atacul dușmanilor asupra Bazargicului, aproape jumătate din locuitori și-au transportat avuțiile și familiile în cetatea Varna, iar cealaltă jumătate s-a stabilit în satele și orașele aflate la poalele munților Balcanici.

²¹⁴ Kara-Murad, azi M. Kogălniceanu, jud. Constanța.

²¹⁵ Hadjioglu Pazarî (Hacıoğlu Pazarı).

Dușmanii, la rîndul lor, s-au apropiat de Hadjioglu Bazarî, iar serascherpașa i-a întîmpinat cu oastea aflată sub comanda lui, precum și cu ostașii care sosiseră lîngă el, dintre ostașii de iarnă veniți la ordia împărătească, și s-a luptat și s-a războit cu cătanele și cu cazacii. Deși uciseseră și răniseră mulți ghiauri, provocînd panică și oarecare schimbare a norocului, totuși, din pricina pedestrașilor și a tunurilor mari ale dușmanilor, precum și din cauză că se temeau de focul inamicilor, ei s-au întors la Kozludja, înștiințînd pe marele vizir de evenimentele petrecute. Serascherul mai sus arătat, părăsind multe tunuri, muniții și corturi la Karasu, pornise pe calea înfrîngerii. Astfel, norocul lui fiind încercat în cîteva rînduri, marele vizir al timpului se gîndea să-l mazilească și să-l pedepsească. Cu toate acestea, hotărîse să-l țină mai departe, gîndindu-se că ar putea să adune oastea risipită și să apere acele ținuturi. Dar, neputînd nici de astă dată să folosească oastea care se afla în număr îndestulător lîngă el, pentru a se opune, fuga lui de dușmani i-a întristat pe demnitarii împărăției și le-a spulberat orice speranță în el. De aceea s-a ținut un sfat în cortul serdarului suprem, cerîndu-se repede de la cei pricepuți un leac pentru această boală care apăruse ²¹⁶.

Atunci reis-efendi, luînd cuvîntul, a spus: „De azi înainte, neaflîndu-se nimic în calea dușmanilor, e cu putință ca ei să vină de-a dreptul asupra oștirii <împărătești>. De aceea este potrivit, din toate punctele de vedere, ca, fixîndu-se încă de pe acum un loc potrivit pentru bătălie, oastea împărătească să fie pusă în mișcare. Dacă se consideră potrivit, supusul de mine aș porni, la nevoie, cu suita și cu steagurile mele spre Ieni-Bazar, i-aș aduna pe ostașii islamici de prin părțile Karasu și Bazargic și, mergînd asupra dușmanului, mi-aș sacrifica trupul și sufletul pe drumul credinței și al împărăției“.

Marele vizir a socotit bună această măsură, iar cei aflați la medjlis și-au exprimat mulțumirile și felicitările lor cu voce tare, zicînd: „Allah să-ți dea sănătate!“ . În urma terminării pregătirii munițiilor necesare, precum și a adunării de oști alese, efendiul cel arătat mai sus a pornit spre Ieni-Bazar cu trei-cinci sute de oameni, desfăcîndu-și steagurile de pînză cu semne de cucerire.

După aceea oastea împărătească a fost dusă pe șesul Makak (?), aflat la o jumătate oră distanță de Șumla, și s-a strigat peste tot ca toată lumea, lăsîndu-și lucrurile și poverile, să se pregătească pentru a merge la luptă împotriva dușmanilor.

REZUMATUL MĂSURII CHIBZUITE A LUI REIS-EFENDI ȘI FUGA DUȘMANILOR DIN BAZARGIC

Efendiul cel mai sus arătat, sosind la Ieni-Bazar, i-a adunat pe ostașii împraștiați în împrejurimi, precum și pe cei din eialetul Rumeliei și pe mulți alții, capabili de luptă și ciocnire, îndemnîndu-i la lupta sfîntă, iar după ce, săpînd metereze, a transformat împrejurimile orașului într-o cetate fortificată, a trimis vreo trei-cinci sute de oameni la Kozludja ²¹⁷ cu gîndul de a cerceta starea inamicilor. Deși dușmanii, aflînd această, o luaseră la fugă, totuși, cavalerii musulmani, ajungîndu-i din urmă, au ucis o parte din ei, iar pe cei mai mulți i-au făcut prizonieri. La sosirea acestei vești reis-efendiul, invocînd ajutorul lui Allah, a pornit în persoană spre Kozludja, iar dușmanii aflați la

²¹⁶ E vorba de înfrîngerile repetate ale oștirii otomane.

²¹⁷ *Kozludja*, localitate în apropiere de Bazargic—Varna.

Bazargic, presupunând că s-a pus în mișcare ordia împărătească, nu au mai putut să șadă pe loc și au luat-o îndată la fugă. Reis-efendi, neaflînd nimic despre această situație, a pornit de la Kozludja. Abia cînd s-a apropiat de Bazargic, carauale au răspîndit această veste.

274

Sărmanul de mine ²¹⁸ am văzut eu însumi că, din cauza grabei, unele lucruri ale ghiaurilor rămăseseră la marginea orașului și chiar mîncarea pregătită de ei rămăsesese pe jumătate în cazane.

Am intrat în Bazargic împreună cu Daghestani Ali pașa și cu alte cete de ostași și, numind carauale, am căutat să aflăm vești cu privire la starea dușmanilor. Am constatat că dușmanii se vor ridica de pe locul aflat între Varpa și Bazargic. De aceea s-a hotărît ca în ziua următoare să se meargă asupra lor. În noaptea aceea, pe la ceasurile patru, sărmanul de mine și muf-tiul de Filipopoli, Nasuhi efendi, precum și reis-efendi începusem să vorbim despre starea dușmanilor, iar după ce Nasuhi efendi s-a dus la locuința sa, noi am rămas amîndoi. Cînd continuam această discuție, a venit, pe neașteptate, un om necăjit de prin părțile Varnei, care i-a înmînat lui reis-efendi o hîrtie. Atunci el s-a buimăcit numaidecît, iar hîrtia mi-a dat-o sărmanului de mine. Cînd m-am uitat în ea, am aflat că populația din Varna anunța că se găsește în mare strîmtoare din pricina asediului și cerea ajutor de la <reis> efendi.

Atunci i-am zis: „Dacă dușmanii se află la distanță de două ceasuri, nu e cu putință ajutorarea cetății care este asediată. Dacă în lupta de mîine vom reuși să-i respingem pe dușmani, atunci Varna poate fi ajutată. Dar dacă ostașii din Bazargic vor afla această stare, se vor risipi cu toții și va fi cu neputință să mai fie adunați din nou. Afară de aceasta, este evident că ei fi vor tulbura și pe cei din oastea împărătească”. De aceea, așteptînd să se facă ziuă, ne-am despărțit la ceasurile cinci ²¹⁹ ca să ne odihnim cîtuși de puțin. Tocmai atunci însă toată lumea s-a deșteptat din cauza unui bubuit puternic care a cuprins văzduhul, răspîndindu-se în toate părțile strigătul: „A năvălit ghiaurul!”. Cei care au auzit acest bubuit, încăleciînd cu mii de greutate pe caii lor, au ieșit în afara orașului; unii au fugit spre oaste, iar alții au mai stat o oră-două pe loc, ca să afle care este situația. Reis-efendi, la rîndul lui, aflînd cu o jumătate de oră înainte despre asedierea Varnei, fusese cuprins de fel de fel de gînduri, zicîndu-și: „S-ar putea să se fi întors ghiaurii fugiți din Bazargic”.

De aceea, singur-singurel, striga de pe piatra de încălecat a casei unde locuia, cerînd cal, iar ingrații aflați în suita sa nu l-au ajutat, avînd grijă de ei înșiși.

Sărmanul de mine, pregătind caii împreună cu cei doi grămătici, aflați în suita mea, le-am zis: „Voi stați aici, iar eu mă duc să văd în ce stare se află reis-efendi!”. Din cauza clădirilor înghesuite, am venit repede ocolîș, și ce să văd! Din pricina țipetelor, vocea efendiului se stînese cu totul. Am încercat îndată să-l liniștesc, zicîndu-i: „Dacă dușmanul a pornit la un atac nocturn nu este de ajuns o șingură aruncătură de tun balimezza, iar dacă cineva are de gînd să te zăpăcească, atunci nu stă, ci trage mereu din puști și din tunuri. Trebuie să fie ceva în asta! Să vedem ce se va mai întîmpla”. Dar, tocmai atunci venind în grabă un om din eialetul Rumeliei, a zis: „Nu este adevărat

²¹⁸ Ahmed Vasif, autorul cronicii de față.

²¹⁹ Spre orele 23.

că ar fi venit dușmanul, ci s-a prăbușit bolta geamiei, unde dușmanul, cu scopul de a distruge geamia, săpase treptat o subterană, și zgomotul ei a cuprins lumea“. Aceasta fiind singura știre, ne cam îndoiam de ea, dar sosind tocmai atunci și Ali pașa, el a confirmat știrea celui de mai sus. Dar oastea se risipise. Oricum, o parte din ostași a fost adunată cu ajutorul strigătorilor și al curierilor călări. Unii dintre ei însă, mergînd repede, ajunseseră la oaste, unde provocaseră neîncredere și bănuieli prin răspîndirea veștii că „inamicii au atacat peste noapte și toată oastea a fugit!“ . Reis-efendiul explicînd mării-sale serdarul suprem cele întîmplate, l-a sfătuit să-i pedepsească pe fugari. Pe cei care, aflînd adevărul, s-au reîntors la Bazargic, i-a ocărît și i-a înspăimîntat el însuși.

ÎNTÎMPLARE CIUDATĂ

În momentul ocupării Bazargicului de către dușmani, o femeie, neputînd să fugă, se ascunsese pe acoperișul casei. Deși dușmanii prădaseră totul din oraș timp de cinci sau zece zile, cercețînd toate colțurile caselor, totuși prea înaltul Allah o ferise de mîna dușmanului pe acea prea curată femeie cinstită. Cînd reis-efendi a intrat în Bazargic, mai sus amintita a venit și a arătat care anume era situația ei. Dîndu-i-se un om de încredere, a fost trimisă la Varna cu unele daruri.

După ce am pus la cale treburile ostașilor și alte lucruri, ne-am întors la ordia împărătească mulțumiți de strădania noastră. În urma unui schimb de știri, marele vizir a reînnoit și a propus șederea la Bazargic a lui Daghestani Ali pașa. Acesta, prin măsuri juste și impunătoare, reușise să ia multe iscoade și multe tigve, atunci cînd dușmanul trecuse podul de la Karasu, iar reușita lui într-o astfel de misiune în care serascherii se dovedeau neputincioși îl bucurase pe serdarul suprem. De aceea el a fost onorat cu un șamur foarte bun și cu alte favoruri, cu care rangul și puterea lui erau înălțate.

ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR LA VARNA

276

Așa cum s-a arătat și mai înainte, o parte a oștii dușmane plecase să asedieze Varna și drumul ajutorării celor din cetate fusese astfel închis. Marele vizir și ceilalți demnitari ai împărăției fuseseră cuprinși de spaimă. Această situație fusese anunțată peste tot și se trimiseseră înalte porunci în vederea sosirii ajutoarelor pentru Varna. A sosit deodată știrea că bostangibași Mehmed aga a venit la Provadia (*Pravadi*). Atunci el a fost pornit în grabă în ajutorul Varnei. De asemenea, și vizirul Kelledji Osman pașa, care era serascherul oștirii din Marea Neagră, se afla tot la Varna, împreună cu yasele de sub comanda lui. De aceea el a scos la tranșee (*șiranpo*) pe chehaia al său, împreună cu cinci-șase sute de marinari (*kalyoncu*); împărțindu-i totodată în locuri importante și pe ienicerii, precum și pe ceilalți ostași însărcinați cu paza orașului. Afară de acestea, a fost închisă cu câteva corăbii și calea spre mahalaua ghiaurilor, care era locul de trecere a dușmanilor.

După ce toate părțile au fost întărite și fortificate, chehaia cel arătat mai sus, ieșind din tranșee mai în față, s-a convins că dușmanii aveau vreo 6 000 de pedestri și 3000 de călăreți. După aceea el a venit și a spus că ei se grăbesc, la o distanță de trei ceasuri, să-și pregătească munițiile în vederea unui atac prin surprindere.

Mai sus arătatul <Osman pașa>, la rîndul său, pregătindu-se pentru a-i întîmpina, a scos din corăbii 1 500 de marinari (*levend*) și i-a pregătit pentru bătălie. Deși mai sus arătatul nu era în stare de vreo acțiune, totuși, depunînd eforturi și așezînd un cort într-una din fortificații, s-a străduit să-i încurajeze pe gazii.

277 <Urmează descrierea luptelor de la Varna și respingerea rușilor. Fuga lor spre Karasu și Babadag după 21 octombrie 1773>.

EVENTIMENTELE DIN ANUL 1188²²⁰

289 ... Vizirul Osman pașa, serascher de Silistra, a fost numit să petreacă iarna într-un sat aflat la două ceasuri distanță de Silistra, iar Daghestani Ali pașa a fost desemnat să ierneze la Kozludja ...

290— <Descrierea unor bătălii de prin părțile Rusciucului și Silistrei. Trimiterea chehaiei lui
296 Daghestani Ali pașa în părțile Karasu, Babadag și Hirșova pentru cercetarea acestor locuri. Se constată că pe acolo nu se aflau ruși. Pregătiri pentru salvarea Hirșovei>.

298— <Descrierea pregătirii unor oști otomane prin părțile Kozludjei, în vederea întîmpinării
305 inamicului. Înaintarea rușilor spre Șumla. Schimb de corespondențe pentru pace>.

306— <Se descriu tratativele pentru pace și încheierea păcii de la Küçük-Kainargi, fără a se
308 reproduce clauzele ei>.

^o 1188 H. = 14 martie 1774 — 3 martie 1775.

VII

AHMED ASİM EFENDI

Cunoscut și sub numele de *Mütercim* (Traducătorul), Ahmed Asım s-a născut la Ayıntab (Asia Mică) pe la anul 1755. Tatăl său, Seid-Mehmed Djenani efendi, lucra la judecătoria din acea localitate. Bunicul său se numea Hulusi efendi și a fost cărturar și poet. Ahmed Asım a studiat, printre altele, filologia arabă și literatura persană. El a stat un timp oarecare, în calitate de secretar de divan, pe lângă mutasarrıfıf de Ayıntab, Battal paşa-zade Seid-Mehmed Nuri paşa. În urma uciderii acestui guvernator în 1788 (1203 H.) și în urma unor tulburări din Ayıntab în 1789 (1204 H.), Ahmed Asım a fost nevoit să pibegească în alte părți, pierzându-și averea, precum și biblioteca rămasă de la bunicii săi, care a fost incendiată.

După ce se reîntoarce la Ayıntab, Ahmed Asım își lasă familia acolo și pleacă la Istanbul (1789), unde caută să câștige încrederea unor oameni influenți. El reușește să intre sub ocrotirea cadiaskerului Tatarđjik-Abdullah efendi, prin intermediul căruia prezintă în 1796 (1211 H.) sultanului Selim al III-lea o parte din traducerea marelui dicționar enciclopedic persan *Burhan-ı-Kati*, la care lucrase pînă atunci. Bucurîndu-se de favorurile sultanului, a scăpat oarecum de griji, dar, din pricina invidiei tagmei ulemalelor și îndeosebi a șeih-ului-islamului Șerif-zade Ataullah efendi, Asım n-a putut să-și îmbunătățească prea mult condițiile de trai.

În 1802 a plecat la Mecca, în pelerinaj, iar la întoarcere, trecînd prin Damasc, Alep și Ayıntab, și-a adus familia la Istanbul.

Obținînd pînă la urmă încrederea deplină a sultanului Selim al III-lea, Ahmed Asım a fost numit în 1806—1807 (1222 H.) ca istoriograf oficial (*vak'a nivis*) al Imperiului otoman, în locul lui *Amiri*, care se retrăsese din această funcție. El s-a menținut în acest post pînă la sfîrșitul vieții, dar după detronarea lui Selim al III-lea (1807), fiind socotit printre partizanii acestuia, i-au fost anulate toate privilegiile. Numai după urcarea pe tron a lui Mahmud al II-lea (1808), Asım a reușit din nou să-și recîștige prestigiul de cărturar, mai cu seamă că principalii lui adversari, ca șeih-ül-islamul Ataullah efendi și alții, fuseseră înlăturați.

Astfel, pe la 1813 (1229 H.) a devenit cadiu de Salonic, dar apoi a fost mazilit. Asım a murit la Istanbul la 21 ianuarie 1815 (9 safer 1230); după alții, el s-ar fi stins din viață în anul 1819.

Asım a desfășurat o bogată activitate cărturărească, atît ca filolog, cît și ca istoriograf. El a tradus în limba turcă una din cele mai grele opere persane

și anume marele dicționar persan *Burhan-i-Kati*, pe care l-a intitulat: *Tibyan-i nafi der terceme-i Burhan-ı-Kati* (Traducerea și comentarea operei *Burhan-i Kati*) și pe care l-a terminat în anul 1797 (1212 H.). A doua traducere importantă a lui Asım, din îndemnul fostului său dascăl Nedjib, este dicționarul arab al cărturarului Firuzabadi (m. 1416), numit *Al-Kamus al-muhit* (Dicționarul enciclopedic), a cărui traducere în limba turcă a început-o în 1807 (1222 H.) și a terminat-o în 1810 (1225 H.), sub titlul: *Al-Okyanus al-basit fi tarcimat ul-Kamus al-muhit* (Oceanul mic al traducerii Dicționarului enciclopedic).

Una din cele mai de seamă opere originale ale lui Asım este, fără îndoială, cronica sa intitulată *Tarih*, care a fost tipărită în Istanbul în două volume, fără a fi menționat anul apariției. Din numeroasele manuscrise ale acestei cronici, care au diferențe sensibile între ele, un exemplar se află și la Biblioteca Academiei R. S. România (ms. orientat nr. 239).

Traducerea extraselor privind țările române a fost făcută atît după manuscrisul din Biblioteca Academiei R. S. România, cît și după ediția menționată mai sus, care se bazează pe un alt manuscris, mai cuprinzător decît cel din Biblioteca Academiei. Unele considerații istorice ale lui Asım au fost descoperite ulterior și publicate sub formă de fragmente de Nedjib Asım, sub titlul: *Unele pagini istorice inedite, atribuite lui Asım Efendi*¹.

Cronica lui Asım tratează evenimentele dintre anii: 1787 și 1808. Deși a fost scrisă de Asım în calitatea lui de istoriograf oficial (*vak'anüvis*), totuși cronica este plină de considerații personale, precum și de critici la adresa politicii otomane în perioada domniei sultanului Selim al III-lea.

Asım atacă cu vehemență pe toți adversarii săi, ca și pe demnitarul statului care, din punctul lui de vedere, nu se îngrijeau de treburile imperiului. De aceea, pe lângă descrierea evenimentelor interne și externe, pe lângă rezumatele unor documente importante privind relațiile Porții cu o serie de state europene, în primul rînd cu Rusia și Franța, cronica conține și ideile proprii ale autorului despre cauzele decăderii Imperiului otoman, despre felul cum trebuia dusă politica statului, despre relațiile cu popoarele creștine ș.a. Toate acestea reprezintă, în ultimă instanță, concepția social-politică a istoriografului Asım efendi.

Astfel, el luptă din toate puterile împotriva încercărilor de a se introduce în aparatul de stat otoman unele reforme după model european și mai cu seamă după cel francez. De asemenea, socotind că popoarele creștine sînt în general unite între ele, Asım contestă foloasele pe care le-ar putea avea Imperiul otoman de pe urma alianțelor cu diferite state europene. El cere ca imperiul să fie organizat pe baza principiilor șeriatalui, iar suveranul să aibă autoritatea deplină asupra supușilor săi și să aplice șeriatal cu cea mai mare hotărîre. Aceste vederi teocratice-absolutiste ale lui Asım sînt atribuite în general influenței exercitate de operele lui Ibn-ı Haldun și Naima. Dar manifestarea lui Asım ca adept al absolutismului își are desigur originea tocmai în condițiile social-politice ale vremii sale, cînd sultanii erau foarte des schimbați, cînd demnitarul statului acționau independent, cînd dezorganizarea internă cuprinsese toate domeniile, iar pe plan politic și militar turcii sufereau înfrîngerii unele după altele.

¹ *Müverrih Asım Efendinin metruhât-i tarihîyyesinden birkaç parça* (Quelques pages historiques inédites attribuées à Assim Effendi), în T.O.E.M., nr. 33—34 (1915) și 39—40 (1916).

În ceea ce privește organizarea statului după principiile șeriatalui islamic, aceasta își găsește explicația în neîncrederea lui Asım în popoarele creștine, neîncredere pe care i-o inspirase îndeosebi politica duplicitară a Franței în acea perioadă față de Imperiul otoman. Din această cauză el cerea să nu se facă nici o reformă după model european, ci, dimpotrivă, să se mențină șeriatal, sperînd să se redeștepte, în felul acesta, vechiul spirit războinic care să ducă la restabilirea prestigiului Imperiului otoman în politica europeană. Tocmai din aceste motive, istoriograful Asım apare ca dușmanul înverșunat al reformelor inițiate în perioada aceea, mai ales în domeniul organizării militare și financiare.

Cronica lui Asım se caracterizează prin descrierea minuțioasă a evenimentelor, deși cuprinde o perioadă relativ scurtă, de vreo două decenii, din istoria Imperiului otoman. Autorul revine adeseori asupra unor evenimente, comentîndu-le și străduindu-se să găsească o explicație causală în succesiunea lor.

Stilul cronicii sale este greoi, dar conține o serie de imagini plastice privind evenimentele și diferitele persoane, descrise de autor cu mult spirit de observație și cu mult spirit critic.

Pentru toate acestea Ahmed Asım poate fi socotit printre puținii croniciari care, nemulțumindu-se cu descrierea aridă a evenimentelor, le-a completat cu considerații proprii. Asım și-a îndeplinit astfel într-un fel deosebit misiunea sa de istoriograf oficial al Curții otomane.

Și cronica lui Ahmed Asım se caracterizează prin relatări ample cu privire la trecutul poporului român, mai ales că ea se referă la două războaie care s-au desfășurat mai mult pe teritoriul Moldovei și Țării Românești: războiul ruso-austro-turc dintre anii: 1787—1792 și războiul ruso-turc care a început în 1806. El face totodată o serie de considerații asupra ciocnirilor de interese ale marilor imperii, ca și asupra politicii statelor europene, de multe ori în legătură cu soarta Moldovei și a Țării Românești.

BIBLIOGRAFIE:

O.T.M., p. 65—67; *O.M.*, vol. I, 1333 H., p. 375—377; *G.O.W.*, p. 339—340; *E.I.*, vol. I, 1908, p. 493—494; *I.A.*, vol. I, 1950, p. 665—673 (art. *Asım Efendî*, de M. Fuad Köprülü); Ömer Asım Aksoy, *Mütercim Asım* (Asım Traducătorul) (1755—1819), Ankara (1962), 60 p.

TARIE

Istanbul (f.a.)

Volumul I (384 p.)

- 2 <Se arată că, în fața pregătirilor de război ale Rusiei și în fața pretențiilor Austriei în
3 părțile Bucovinei (*Bukanya*), demnitarii statului otoman au ținut un sfat: Unii au susținut
amânarea expediției, dar marele vizir a insistat pentru declararea războiului atât împotriva Rusiei,
cît și a Austriei>.

De aceea, la 1 zilhidje a anului Hegirei 1201¹ internunțului Austriei²
i s-a arătat drumul, iar ambasadorul Rusiei a fost trimis la Yedi-Kule, potrivit
obiceiului vechi; după aceea s-a pornit la orînduirea armelor de luptă și la
completarea celor trebuincioase.

SCOATEREA ILUSTRULUI STEAG

- 5 <Plecarea marelui vizir³ spre Sofia la 9 djemazi II 1202⁴ și răscoala ienicerilor. Sosirea
pe șesul Vidinului la 8 șevval 1202⁵, O nouă răscoală a armatei în legătură cu plata soldelor>.

- 6 Serascher-pașa⁶ a trecut de prin părțile Vidinului spre Calafat. Fiind
dat sub comanda sa și Laz-Memiș pașa⁷, s-a căutat ca acesta să primească
cît mai mult ajutor... Sosind pe neașteptate la cortul serascherului...,
<marele vizir>⁸ le-a dat tuturor haine și hilate, după cum se cuvenea fiecăruia,
iar cetelor de ostași li s-au acordat diferite feluri de favoruri. De asemenea, el
i-a îndemnat să pornească la un atac asupra Mehadiiei și, în felul acesta,
i-a trimis spre Mehadiia pe ostașii care se aflau sub comanda serascherului⁹.
Apoi s-a întors la oastea împărătească...

<Sosirea veștii despre cucerirea Mehadiiei¹⁰. Intenția turcilor de a ocupa cetatea Inlek,
precum și alte cetăți de pe malul drept al Dunării>.

¹ 1 zilhidje 1201 = 14 septembrie 1787.

² Baronul Herbert Rathkeal (el a plecat din Constantinopol în februarie 1788).

³ Kodja-Iusuf pașa (25 ianuarie 1786 — 28 mai 1789).

⁴ 9 cemazi II 1202 = 17 martie 1788.

⁵ 8 șevval 1202 = 12 iulie 1788.

⁶ Cerkez-Hasan pașa, zis și „Cenaze” sau „Meyyit” (Cadavrul). A fost mare vizir (28
mai — 3 decembrie 1789).

⁷ Era muhafiz la Cladova (*Feth-ul-Islam*).

⁸ Kodja-Iusuf pașa.

⁹ Despre luptele din timpul acestui război vezi și B. Surdu, *Desfășurarea războiului austro-turc din 1788—1790 pe teritoriul Banatului, descrisă de un contemporan*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, tom. X (1967), p. 55 și urm. (anexe).

¹⁰ Turcii au intrat în Mehadiia în jur de 18/20 august (*Ibidem*, p. 73).

10. *Cronica lui Asım*. Cauzele declarării războiului
de către Imperiul otoman în 1787 împotriva Rusiei,
iar ulterior și împotriva Austriei (vol. I, p. 2).

حکمت حقله بر طرفدن مسقولو خارج بارای قدرت تکالیف بارده ایله اعصاب صبره مورث رخاوت و بر طرفدن نجه لودخی مضافات بعداندن بوقایسه قطعه سنه مدایادی طبع و آرزو طونه نك اونه یقه سنه اولان اما کن و بقاعه دیده حرص و شرهی باز و مسقولو کبی بحرینده اجرای سفاین دعواسنه آواز ایلدیکي ائدام سکون و آرامه تزلزل نمای حیرت اولغله آرکان دولت عقد انجمن مشورت ایدوب نجه لویله روسیه متفق و هر قیسنه اعلان حرب اولسه خرنک رفع لویای حصومت ایدو چکی متحقق اولوب بویله ایکی دشمنه بردن جواب ارکات قویه به محتاج ایدوکی بی ارباب اولغله ترتیب لوازم سفریه و تجهیزه لطوائف عسکریه به وفا ایدو جنگ تفویک موجود اولدیغی مشهود اولدیغندن قطع نظر وفاداری عسکر اقدم لوازم سفر اولوب سفر سابقده ایسه عسکرک حال مضبوط و پای مقابله و ثبات لری سلسله قرار ایله مربوط اولدیغی معلوم رد شترک اجساد اطاعت اعتیاد لری کوندن کونه فن حریده اکتساب برت ایلد لکری مجزوم اولغله سمد بک سمت مدارا مسلوک و رعایة الله تعالی انتقام خصوصی تکمیل عده و تنظیم نضمام ایدنجه نه قدر متروک

7 ... După ce cetatea mai sus amintită ¹¹ a fost supusă prin capitulare (*vire*), marele vizir s-a întors de la Inlek și, după ce a sosit la cortul împărațesc, a trecut Dunărea împreună cu ordia împărătească, devenind astfel un sprijin puternic pentru serascherul care își avea cortul la Mehadia. De aceea, pentru a se răzbuna, așa cum trebuie pe dușman, oastea musulmană de la Mehadia a fost desemnată să meargă spre Sebeș ¹², iar marele vizir s-a întors ca să ducă la Mehadia ordia împărătească. Când serascher-pașa s-a îndreptat spre locul unde fusese trimis, atunci împăratul Austriei ¹³, pregătind personal munițiile trebuincioase, a pornit la fapte și a dat pintoni calului său pentru a se opune osmanlıilor. Trecând prin Sebeș, când a ajuns și s-a oprit în localitatea numită Daragadji ¹⁴, a aflat vestea înspăimântătoare a luării Mehadii (de către turci). De asemenea, știrea plecării oștii islamice spre Sebeș i-a zdruncinat curajul. De aceea el s-a urcat pînă la mijlocul muntelui aflat la Daragadji și, săpînd în jurul lui șanțuri, ca la cetăți, a făcut acolo o fortăreață puternică, liniștindu-și astfel tabăra și socotind această măsură drept o cale de salvare pentru el. De aceea, când serascher-pașa, trecînd prin trecătoarea Sebeșului, a sosit în fața taberei austriece de la Daragadji, aflată la trei ceasuri depărtare, cele două părți și-au pus coloanele în mișcare și au început bătălia ¹⁵...

8 <Descrierea nesiguranței turcilor la început și fuga austriecilor peste cîteva zile>.

De aceea gaziile cei viteji au fost trimiși din Daragadji ca să-i urmărească pe dușmanii fugari, Serascher-pașa, ridicînd steagurile de expediție de lîngă Sebeș, aflat la cinci ceasuri depărtare de Daragadji, a pornit împreună cu ostașii purtători de victorie și, luptîndu-se cu ostașii dușmani pe care-i întâlneau, orașul Sebeș a intrat în mîinile musulmanilor. S-au săturat de cai, de oi, de vite și de alte animale. Ei au agitat sîngele înspăimîntat al celorlați dușmani și dînd foc din toate părțile orașului mai sus amintit, l-au incendiat, iar Cerkez (Hasan) pașa a călcat și a devastat pînă la Lugoj satele și localitățile aflate în ambele părți. Neluînd în seamă Lugojul, a devastat și a prădat pînă la o adîncime de vreo trei-patru ceasuri, după care s-a întors, îndreptîndu-se apoi spre Mehadia.

9 Au fost desemnați arhitecți pentru repararea părților distruse ale Mehadii, care intrase în mîinile gaziilor, iar pentru paza ei a fost numit Memiş pașa. De asemenea, s-au depus eforturi și în privința cheltuielilor de bani pentru completarea armelor necesare, cerîndu-se totodată să fie înscrîși din ogeac șase sute de ostași ca iamacii (*yamak*), cu cîte cincisprezece guruși cheltuială și cîte cinci aspri solde mărite (*terakki*).

10—11 <Răscoala oștii din Mehadia pentru solde și trecerea la Rusciuc pe la 13 safer 1203 ¹⁶. Se mai motivează că se apropiase și iarna, din care cauză șederea în nordul Dunării ar fi fost cu neputință. Se arată că, deși austriecii fuseseră nimiciți pînă la Lugoj și fusese luată cetatea Mehadia, totuși ținuturile mai sus amintite au fost părăsite. Numirea lui Gazi-Hasan pașa ¹⁷ ca serascher la Ismail>.

¹¹ Inlek.

¹² Sebeș, Caransebeș.

¹³ Iosif al II-lea (1780—1790).

¹⁴ Daragadji, Teregova.

¹⁵ Vezi și B. Surdu, *op. cit.*, p. 78 și urm.

¹⁶ 13 safer 1203 = 13 noiembrie 1788.

¹⁷ Afîindu-se un timp în Algeria (*Cezayir*), este cunoscut ca Djezairli Gazi-Hasan pașa. A fost amiralul flotei otomane și mare vizir (3 decembrie 1789—30 martie 1790).

11 ... Astfel, austriecii au pornit să ocupe Țara Românească ...

⟨Numirea lui Cerkez-Hasan pașa ca mare vizir și ca serdar în prima decadă a lunii ramazan⟩¹⁸

... La începutul lunii muharrem din anul 1204¹⁹ ⟨marele vizir Hasan pașa⟩, trecînd de la Măcin la Brăila și, apoi, trecînd și peste apa numită Buzău (*Buza*), își așezase corturile pe malul rîului Rîmnic (*Rinemlik*), aflat la o distanță de treizeci și două de ceasuri. Cînd porniseră la răzbunare, scoțînd săbiile împotriva dușmanului, și cînd trecuseră deodată rîul și se năpustiseră cu săbiile purtătoare de foc asupra dușmanului, tocmai în acest moment oștile neastîmpărate, aflate sub comanda lui Cerhadji-Abdi pașa, s-au împrăștiat și s-au risipit și au fugit fără să se fi ivit vreun motiv²⁰.

⟨Fuga armatei otomane spre Buzău⟩.

12 ... Această nenorocire a rămas vestită cu numele de „Dezastrul de la Buzău”²¹ și a zdruncinat inimile celor zeloși ...

13 ⟨Mazilirea marelui vizir Cerkez-Hasan pașa și numirea lui Dzejairli-Hasan pașa, serascher de Ismail, ca mare vizir la începutul lunii rebi I 1204²². Fortărea Akkermanului de către ruși și predarea lui de către turci. Rușii ocupă Benderul. Moartea lui Dzejairli-Hasan pașa și numirea lui Șerif-Hasan pașa la postul de mare vizir, după mijlocul lunii receb 1204⟩²³.

13 ... Cînd cel care era mare vizir își petrecea vremea în neștire, s-a făcut cusur în ajutorarea dreptcredincioșilor asediați la Ismail.

14 ... Deși era clar că dușmanii vor ataca cetatea Ismail și-l vor călca în picioare și cu toate că ajutorarea la vreme ar fi fost ușoară, totuși marele vizir, căzînd la unele bănuieli și procedînd în neștire, și-a petrecut timpul fără să facă ceva, iar cînd s-a aflat că dușmanii au atacat Ismailul și că, în felul acesta, cetatea se găsește în strîmtoare, tocmai atunci i s-au îngrămădit pe cap toate viespile aducătoare de nenorociri și s-a gîndit să trimită oști abia după ce nu se mai putea face nimic.

Negăsind însă vreo cale și neputînd trimite ajutoare, el s-a socotit vinovat și a devenit robul gîndurilor sale încurcate, înțelegînd că pierderea cetății Ismail va duce la pedepsirea și la uciderea sa.

⟨El a fost ucis, iar Kodja-Iusuf pașa a devenit pentru a doua oară mare vizir, la 18 cemazi II 1205²⁴⟩.

21 DESPRE ÎNCHEIEREA PĂCII CU AUSTRIA

... Delegații celor două părți au semnat ⟨la Șiștov⟩ documentele necesare și ele au fost aprobate pe la începutul lunii zilhidjege din anul 1205²⁵. Articolele tratatului de pace (*ahidname*):

⟨Tratatul cuprinde 14 articole și o încheiere⟩.

¹⁸ 1—10 ramazan 1203 = 26 mai — 5 iunie 1789. A fost numit la 28 mai 1789 și a stat pînă la 23 noiembrie al aceluiași an. Fiind suferind, el a primit și porecla de „Cenaze” (vezi nota 6).

¹⁹ Muharrem 1204 = 21 septembrie — 20 octombrie 1789.

²⁰ La 22 septembrie 1789.

²¹ *Buza Bozgunu*. Armatele ruse erau conduse de generalul A.V. Suvorov.

²² *Rebi I 1204* = 19 noiembrie — 18 decembrie 1789. Schimbarea a avut loc la 3 decembrie 1789.

²³ *Evasıt receb 1204* = 24 aprilie — 3 mai 1790.

²⁴ 18 cemazi II 1205 = 22 februarie 1791.

²⁵ 1—10 zilhicce 1205 = 1—10 august 1791; mai precis, la 4 august 1791.

Rezumatul articolului doi: ... Să se respecte întocmai și să fie valabile, ca și cum ar fi fost trecute cuvînt cu cuvînt în acest articol, ahidnamele din <11>89²⁶ în care se află condițiile părăsirii Bucovinei (*Bufania*) ...

22 *Rezumatul articolului patru:* ... Toate ținuturile Țării Românești care intraseră în mîinile lor, <ale austrieilor>, și unele județe (*kazâ*) din Moldova, precum și toate palâncile și cetățile și ținuturile <de acolo> vor fi lăsate pe seama Înaltului Devlet ...

Rezumatul articolului cinci: ... Hotinul va rămîne amanet în mîinile oștilor austriece pînă la încheierea păcii cu Rusia, fără ca ele să dea ajutoare, direct sau prin mijlocire, împotriva Înaltului Devlet ...

Rezumatul articolului șase: Evacuarea și predarea întregii Țări Românești și a celor cinci cazale din Moldova să se facă în termen de 30 de zile de la schimbul <de documente> ...

23 Scris în ziua de douăzeci și două a ilustrei zilhidje din anul o mie două sute cinci²⁷.

25

STAREA RUSIEI

Moscoviții ocupaseră de astă dată Benderul și Akkermanul, precum și ținuturile aflate într-acolo. De asemenea, ei ocupaseră și Gura-Sulinei²⁸, împiedicînd astfel trecerea dintr-o parte în alta. Ei au trimis totodată în grabă ostași la insula aflată între Tulcea și cetatea Ismail, punînd mîna pe Tulcea, și au îndrăznit să forțeze și cetatea Ismail. De aceea se zdruncinase siguranța chiar și în părțile de dincoace ale Balcanilor, iar cei mai mulți dintre ostașii aflați în partea cealaltă au apucat calea răutăților ...

26

<Autorul comentează obligațiile Prusiei față de Turcia în privința declarării războiului împotriva Rusiei și continuarea lui pînă la recucerirea Crimeii de către turci. Se discută la medjlis cauzele pierderii cetăților Ada-Kaleh, Bender, Chilia, Akkerman, Ismail etc. Respingerea de către sultanul Selim al III-lea a propunerii marelui vizir de a se fixa ca hotar Nistrul (*Turla*). Sfatul ținut de marele vizir pe șesul Măcinului la 5 zilhidje 1205²⁹ pentru a se aduce la cunoștință căpeteniilor militare hotărîrea sultanului. Refuzul comandanților turci de a porni împotriva Rusiei din cauza dezorganizării oștirii. Se cere aprobare de la sultan pentru a se încheia pace cu Rusia>.

29

ÎNCHIEIEREA ARMISTIȚIULUI (MÛTAREKE) ȘI SURETUL TRATATULUI DE PACE (AHIDNAME)

<Armistițiul s-a încheiat la 11 djemazi I 1206³⁰ pe timp de opt luni. Delegații s-au adunat apoi la Iași pentru încheierea păcii. Tratatul cuprinde 13 articole>:

Rezumatul articolului trei: Granița să fie stabilită la locul unde Nistrul (*Turla*) se varsă în Marea Neagră. Partea cealaltă să rămînă Rusiei, iar partea de dincoace să fie înapoiată Înaltului Devlet.

²⁶ 1189 H. = 1775.

²⁷ 22 zilhicce 1205 = 22 august 1791, data confirmării păcii semnate la 4 august 1791.

²⁸ *Sünne-Boğazi*, Brațul Sulina.

²⁹ 5 zilhicce 1205 = 5 august 1791.

³⁰ 11 cemazi I 1206 = 6 ianuarie 1792 — la Galați. De fapt la 10 zilhicce 1205 = 10 august 1791.

Rezumatul articolului patru: Se pune condiția ca Bugeacul și Benderul și Chilia și Akkermanul și cetatea Ismail și Moldova, care au fost ocupate de către statul Rusiei, să fie înapoiate și predate Înaltului Devlet, așa cum se află ele. Condițiile existente în ahidnamelele din optzeci și opt ³¹ și nouăzeci și trei ³² și nouăzeci și nouă ³³ despre privilegiile Moldovei să fie valabile și pentru ținuturile restituite din Moldova. Astfel, fuseseră iertate socotelile vechi, dinainte de expediție, ale raialelor din Moldova și se trăsese cu condeiul peste ele. De asemenea, nu se ceruseră dări în timpul războiului. Măsura aceasta să se mențină încă doi ani și de acum încolo. De asemenea, cei care și-au părăsit patria și s-au stabilit în alte țări să fie liberi să-și transporte lucrurile lor ...

Rezumatul articolului opt:

⟨Despre eliberarea prizonierilor aparținând Poloniei, Țării Românești, Moldovei etc. din ambele părți, afară de cei care s-au creștinat în Rusia sau care au primit islamismul în Imperiul otoman⟩.

Rezumatul articolului dcisprezece: Delegații celor două părți să semneze acest tratat și, după aceea, documentele să fie schimbate în orașul Iași în termen de cincisprezece zile între vechilii cu împuterniciri absolute ai celor două împărății ...

... Scris în a cincisprezecea zi din luna djemazi-ul-evvel din anul o mie două sute șase ³⁴.

ÎNTOARCEREA SERDARULUI SUPREM

⟨El a pornit de la Măcin și a sosit la Istanbul în ziua de 10 șaban 1206 ³⁵. Enumerându-se ținuturile supuse Imperiului otoman în preajma anului 1000 ³⁶ al Hegirei, se amintește și de Transilvania, Țara Românească, precum și de Moldova⟩.

MOTIVUL LUĂRII TIMARELOR CELOR DIN EIALETUL ANATOLIA PENTRU OGEACUL CEL NOU

Cauza luării în stăpânire pentru „Venituri noi” ³⁷ a timarelor celor din Anatolia este în general faptul că timarioții eialetului mai sus amintit fuseseră desemnați cu toții pentru paza cetății Ismail, dar posesorii aceia de timaruri plecaseră de acolo în vilaietele lor cu câte un pretext oarecare ...

⟨Cetatea căzuse în miinile Rusiei, iar timarioții fuseseră găsiți pe la feudele lor. De aceea ele au fost confiscate în favoarea „Veniturilor noi”, înființate la începutul domniei sultanului Selim al III-lea⟩.

³¹ 1188 H. = 14 martie 1774 — 3 martie 1775. Tratatul de la Küciük-Kainargi (1774).

³² 1193 H. = 19 ianuarie 1779 — 7 ianuarie 1780. Convenția explicativă din 1779 (*Aynalı Kavak*).

³³ 1199 H. = 14 noiembrie 1784 — 3 noiembrie 1785. De fapt, tratatul de comerț din 1783 sau Senedul din 1783 privitor la Moldova și Țara Românească...

³⁴ 15 *cemazi* I 1206 = 10 ianuarie 1792.

³⁵ 10 *șaban* 1206 = 3 aprilie 1792.

³⁶ 1000 H. = 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.

³⁷ *Irād-i Djedid (Irād-ı Cedid)*.

78 u DESPRE SOLIA LUI MUHIB EFENDI³⁸ ÎN FRANȚA

8 ms. u
 9 ms. u
 81
 9 ms. u

Se descriu motivele numirii lui Muhib efendi ca sol. Se face mai întâi un scurt istoric al Revoluției franceze din 1789, până la intitularea lui Napoleon Bonaparte ca împărat al Franței. Apoi se arată dorința lui Napoleon de a avea la Paris un reprezentant de seamă al Porții. În felul acesta, a fost numit ca sol în Franța Muhib efendi care a pornit repede la drum, deoarece în luna mai Napoleon urma să plece din Paris. Muhib efendi a pornit de la Poartă la 10 muharrem din anul 22³⁹. Așa cum spune Muhib efendi însuși în raportul său de ambasador, el a sosit la granița austriacă trecind prin Țara Românească. Mai departe se descriu unele sfaturi primite de ambasador privind raporturile dintre Poartă și Franța și atitudinea lor comună față de Rusia și alte puteri europene).

... La expediția anterioară⁴⁰, trădătorul și răufăcătorul cu numele de Fodjo⁴¹, care era căpetenia sîrbilor, alăturîndu-se austriecilor, își luase angajamentul să le predea acestora cetatea Belgradului. Dar în luptele și ostilitățile care au avut loc pe atunci, afurisitul arătat, precum și aghiotantul său au căzut prizonieri. Cînd a fost cercetat, el a promis, pentru a-și salva viața, că va preda visteriei oștirii împărătești 10 000 de pungi (*kise*) de bani (*hizmet*) și va face ca Timișoara să fie anexată la ținuturile pașahului cel puternic ca Alexandru (cel Mare). Or, în privința supunerii cetății Timișoarei și a anexării ei în rîndurile ținuturilor sale binepăzite, Înalțul Devlet nu avea nevoie de ajutorul celui amintit mai sus. De asemenea, era evident că și banii pe care trebuia să-i predea urmau să fie procurați din averiile aflate pe pămînturile Înalțului Devlet.

104
 20—
 21 ms. u

«Aceste chestiuni au fost raportate de solul Muhib Efendi primului ministru austriac la Viena, deoarece acesta îi ajută pe sîrbii de pe șesul Zemlinului (*Zemun*), din dreptul Belgradului, lucru pe care ambasadorul otoman îl observase în timpul călătoriei.

22 ms. u
 107

«Se amintește de răscoala lui Pazvantoglu (*Pasbanzade*) la Vidin, de a lui Tirsiniklioğlu, demnitar de Rusciuc, precum și de răscoala lui Dağdevirenoğlu din Adrianopol».

24 ms. u

... Răufăcătorul cu numele de Tirsiniklioğlu, care era căpetenia cetei de răsculați djelalii, era de origine joasă, ducînd o viață nenorocită, și era de neluat în seamă. Cu prilejul expedițiilor, fiind sprijinit și de voievodul Țării Românești, numit Mavrogheni^{42a}, el căpătase, într-un fel oarecare, funcția de capugibași al Înaltei Curți, iar prin titlul de aian de Rusciuc, îi crescuse rangul și depășise pe cei de o seamă cu el. În felul acesta, își făcuse faimă și devenise cunoscut în acele ținuturi întinse ...

«Se arată că Agribozi-Ibrahim pașa zade Ebubekir pașa care, plecînd din eialetul Silistra, pornise spre Anatolia, s-a întors și a potolit cu mare greutate răscoalele din Adrianopole și Rumelia».

³⁸ Muhib efendi, demnitar otoman și sol în Franța.

³⁹ 10 muharrem 1222 = 20 martie 1807. Tot la p. 9 ms. se arată că el a fost numit în zilhicce 1220 = 20 februarie — 20 martie 1806. De fapt, este vorba de 10 muhareme 1221 = 30 martie 1806.

⁴⁰ Războiul dintre anii: 1787 și 1792 (cu Austria și Rusia).

⁴¹ Fodjo (?), Gheorghe Petrovici, zis și Kara-Gheorghe, fondatorul dinastiei sîrbești Karagheorghevici și căpetenia răsculaților sîrbi (1804—1813).

^{42a} Mavroyani, Nicolae Mavrogheni (1786—1790).

26 ms.
116

ÎNTÂMPLARE CIUDATĂ

... Trădătorul și necredinciosul cu numele de Dumitrașcu ⁴², care era fratele lui Moruzi-beizade ⁴³, voievodul Moldovei, pornise într-o noapte întunecoasă la plimbare cu trei bărci pline numai cu femei. În timp ce se plimbau în largul mării și în timp ce femeile împodobite se distrau fără teamă cu muzică și cu cîntece de ale lor, zicînd: „asta-i viața“, deodată, într-un loc din apropierea coastelor anatoliene, au ieșit înaintea lor, înarmați și gata de luptă, peste douăzeci de oameni care se aflau în două bărci, așteptînd la pîndă apariția unui prilej oarecare. Ei s-au aruncat ca niște balauri asupra acestora, bîgînd spaimă și teamă în ei. Barcagiii, crezînd că fapta acestora se datorește greșelii și necunoașterii situației, au început să strige: „Măi oameni buni, acestea sînt femeile din haremul lui Moruzi-bei“, Ei au încercat totodată să se apere și să-i împiedice <pe cei care îi atacau>. Atunci, zicînd: „asta e ce dorim noi“, ei și-au înăsprit atacul și gîndurile și, liniștindu-i cu lovituri și cu amenințări, i-au dus cu forța la locul numit Umur-Yeri de pe coasta Anatoliei. După ce i-au scos din bărci pe toți, au reținut bărcile, iar pe ei i-au transportat într-un loc ascuns din pădure, pe care și-l aleseseră.

După ce i-au legat și pe barcagii într-un loc îndepărtat, au pus în fața lor lucrurile scumpe ale celor două cete și au cîntat și au jucat horă. Spre zorii zilei, cînd stelele erau încă acoperite, ei au dat drumu barcagiilor, apoi, aducînd iarăși femeile, le-au pus din nou în bărcile lor. După aceea s-au despărțit de Dumitrașcu-zade, întrebîndu-l de hatîr și cum se mai simte ...

28 ms. <Mai departe se arată că această întimplare a ajuns de pomină prin cafenele și prin alte
118— părți>.
119

Zabiții strigau în gura mare: „Cum să săvîrșești asemenea fapte rușinoase față de haremul lui Moruzi-bei?“...

152 ACORDAREA UNOR POSTURI DE VIZIRI

În prima decadă a onoratei luni regeb din anul 1221 ⁴⁴, eialetul Silistra a fost acordat vizirului Mehmed pașa, fost muhafiz de Hotin, iar sangeacul
153 (liva) Hotinului a fost dat lui Seid-Iusuf pașa, fost valiu de Silistra ...

UNELE EVENIMENTE DIN EUROPA

În acest timp, atît Austria, cît și Rusia, potrivit instrucțiunilor sosite
45 ms. ambasadurilor lor, făceau rînd pe rînd cunoscut Înaltei Porți documentele lor, cu gîndul de a mijloci în chestiunea potolirii sîrbilor. De aceea ei au fost întrebați. Intenția Austriei era ca de azi încolo neamul sîrbesc să fie un principat, iar Kara-Gheorghe, actualul lor conducător, să fie numit prinț și să li se stabilească un tribut fix, așa cum în trecut craii Transilvaniei îl plăteau către Înalțul Devlet, iar atunci cînd va fi nevoie să fie schimbat sau dacă va fi nevoie de succesiune, în momentul sfîrșitului vieții unuia, atunci să se depună eforturi comune pentru rezolvarea acestei chestiuni. Rusia cerea ca Serbia să fie un beilic întocmai ca și Țara Românească și Moldova și să fie numit acolo un voievod din familia lui Ipsilanti, care era de-al lor.

⁴² Dimitrie Moruzi.⁴³ Alexandru Moruzi.⁴⁴ *Evail regeb* 1221 = 14 — 23 septembrie 1806.

Gîndurile ambelor părți erau formulate în scopul intereselor lor proprii. Era îndeosebi evident faptul că Rusia voia să ducă și aici, fără întîrziere, aceeași politică pe care o avea față de cele două țări amintite: Țara Românească și Moldova. Aceste propuneri au fost respinse categoric, zicîndu-se că: „atunci cînd Țara Românească și Moldova au fost luate mai înainte prin lupte și prin pace de la Înaltul Devlet, ele erau conduse, ca și pînă azi, sub formă de voievodate, pe cînd la ocuparea cetății Belgradului de către Înaltul Devlet sau de către Austria, neamul sîrbesc, la rîndul său, intra sub formă de raia în sfera de stăpînire a celor două părți, iar de la pacea din <11>52⁴⁵ încoace, stăpînirea și administrarea raialei de aici revine Înaltului Devlet. Atunci ce nevoie s-a ivit ca azi să i se acorde independență acestui pămînt cu atîta populație și să fie înzestrat cu administrație sub formă de principat sau voievodat?”. Mai cu seamă că aceste propuneri ale dușmanilor nu erau exprimate într-un limbaj prietenesc ...

47 ms. MAZILIREA ȘI NUMIREA VOIEVOZILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI

157 De la un timp încoace, voievodul Țării Românești, Constantin Ipsilanti⁴⁶, îndrăznise să comită anumite fapte potrivnice purtării sale oficiale. O zicală spune: „Cînd spui grec, se știe despre cine este vorba!”. Răutățile neamului căruia îi aparținea îl erau multe. Trădarea și crimele sale începură să prindă viață și să coacă în acel ghiaur lipsit de caracter. Prin pompa și fastul pe care și le organizase răufăcătorul ghiaur, fiu de ghiaur, sub corotirea binevoitorului sultanat, el domnea ca într-o împărăție, iar prin înființarea de noi vistierii, an de an, el devenise un fel de Karun⁴⁷ al timpului. Dar adevărul stabilit arată că în persoana lui de ghiaur s-au reunit răutatea de fiară cu trădarea grecului. De aceea a ieșit din sufletul lui crud otrava trădării, care îi clocotea în sînge, dîndu-se totodată pe față și răutatea lui. Izbucnind cu aceste răutăți, el a început să blesteme veșnicul Înalt-Devlet care era binefăcătorul său. Afară de faptul că a început să-și ridice capul ca un șarpe încolăcit la drumul mare, el ațîța totodată pe ascuns și raiaua sîrbească.

158

De asemenea, devenise, pe de altă parte, evident că el nutrea gînduri de a-i sluji și pe ruși, spre care înclina. Toate acestea i-au inspirat pașahului cel generos ideea mazilirii lui, căci din ziua numirii încoace el întrecuse cu mult motivele care puteau să-l facă să fie mazilit,

De asemenea, și voievodul Moldovei, Alexandru Moruzi, din trecut și pînă acuma înclina spre Franța. Din cauza unor pretexte, poate din pricina unor bănuieli de trădare, el era ca și demisionat, de la un timp încoace, din funcția de voievod. De aceea a fost și el mazilit, trimițîndu-i-se poruncă să stea în locuința sa. Astfel, în prima decadă a acestei luni șaban⁴⁸, cu funcția de voievod al Moldovei a fost onorat și cinstit Scarlat Calimachi⁴⁹, care era dragomanul Divanului. De asemenea, cu funcția de voievod al Țării Românești a fost luminat și onorat Dracu-zade Alecu⁵⁰, fostul voievod al Moldovei⁵¹,

⁴⁵ 1152 H. = 10 aprilie 1739 — 28 martie 1740. Pacea de la Belgrad din 1739.

⁴⁶ Constantin Ipsilanti (18 august 1802 — 12 august 1806).

⁴⁷ *Karun* sau *Harun*, personaj legendar; în Orient avea și sens de „om foarte bogat”.

⁴⁸ *Evail șaban 1221* = 14 — 23 octombrie 1806. De fapt la 12 august 1806.

⁴⁹ *Ișkerlet Kalimahi* (12 august — octombrie 1806).

⁵⁰ Alexandru Șuțu, la 12 august 1806.

⁵¹ În 1801—1802.

48 ms. iar cu slujba de dragoman al Divanului, care rămăsese vacant, a fost onorat Hangerli-beizade Alecu⁵², care era apreciat de Poartă și care obținuse răsplată în urma învinuirilor născocite mai înainte pe seama lui ...

48 ms. ÎNTOARCEREA FLOTEI IMPERIALE, MAZILIREA AMIRALULUI <ELHADJ MEHMED 160 PAȘA> ȘI NUMIREA ALTUIA

49 ms. ... La începutul lui ramazan⁵³, flota împărătească a tras în fața Înaltei Porți și când mai sus arătatul a intrat la Sublima Poartă, el a fost mazilit din funcția de capudan, dat fiind dovedirea crimei sale. Chiar din spusele lui rezulta că el mințea și înșela într-o măsură oarecare. Pe seama sa a fost așor-dată paza Hotinului ...

168—
171
52 ms.

ALTE EVENIMENTE DIN EUROPA

<Se descrie o cuvintare a ambasadorului Franței, Sebastiani, la Poartă, în scopul de a se alia cu turcii împotriva înțelegerii ruso-prusace. Napoleon se afla în Polonia. Sebastiani a spus:>

171 „Dar împăratul nostru a auzit că Înaltul Devlet i-a numit din nou pe
54 ms. Ipsilanti⁵⁴ și pe Moruzi⁵⁵, care fuseseră mai înainte maziliți, fiind voievozii Țării Românești și Moldovei. El nu va încheia pace și nu va lăsa arma din mână pînă ce voievozii mai sus amintiți nu vor fi maziliți și în locul lor nu vor fi numiți oameni devotați din rîndurile raialelor. Ca urmare, atît timp cît Țara Românească și Moldova nu vor intra cu desăvîrșire sub stăpînirea Înaltului Devlet, spaniolii, olandezii (*Felemenk*) și francezii nu se vor înapoia, pînă atunci, din pămînturile îndepărtate. De asemenea, nu se va încheia nici pacea generală, iar oastea franceză nu-și va părăsi locul pentru nimic“.

Atunci demnitarii statului au rămas mulțumiți de acest raport și au fost de părere să se trimită din partea padișahului cel ilustru, către împăratul <Napoleon Bonaparte>, în grabă, o scrisoare specială, cuprinzînd necesitatea înlocuirii din nou a voievozilor mai sus menționați. De aceea, în urma obținerii permisiunii, s-a scris o scrisoare împărătească din partea Înaltului sultanat către împărat și o scrisoare din partea marelui vizir către primul ministru <al Franței>. Ele au fost expediate în grabă la Paris, lui Muhib efendi. Cuprinsul rezumativ al scrisorilor mai sus arătate era următorul: „Mai înainte de aceasta, datorită abuzurilor peste limită ale voievozilor Țării Românești și Moldovei, precum și datorită cererilor și insistențelor de la Poartă ale generalului Sebastiani⁵⁶ pentru mazilirea acestora, voievozii respectivi fuseseră maziliți, iar în locul lor fuseseră numiți Alecu⁵⁷ și dragomanul Divanului⁵⁸. Totuși, în urma acestui fapt, ambasadorul Rusiei⁵⁹ și, după el, ambasadorul Angliei⁶⁰, unindu-se între ei, au început să ridice pretenții

⁵² Hangerli-beizade Alecu, Alexandru Hangerli.

⁵³ 1 ramazan 1121 = 12 noiembrie 1806.

⁵⁴ Constantin Ipsilanti e numit din nou în Țara Românească la 3 octombrie 1806.

⁵⁵ Alexandru Moruzi revine în Moldova la 5 octombrie 1806.

⁵⁶ *Sebesten*. Horace-François-Bastien, Sebastiani, general francez și ambasador la Poartă (1806—1808).

⁵⁷ *Alifer*, în loc de *Aleku*. Alexandru Șuțu, numit în Țara Românească, la 12 august 1806.

⁵⁸ Scarlat Callimachi, numit în Moldova la 12 august 1806.

⁵⁹ Andrei Iacovlevici Italinski, diplomat rus (1743—1827), ambasador la Constantinopo (1802—1806; 1812—1816).

⁶⁰ Charles Arbuthnot, ambasadorul Angliei la Poartă (1805—1807).

aprinse și au îndrăznit să facă fel de fel de greutăți, zicînd că această schimbare va duce fără îndoială la declarație de război. Deși se duseseră tratative de nenumărate ori, ele nu au fost totuși de nici un folos. Ambasadorul Rusiei și-a luat pe toți negustorii săi și toate rudele sale și, împachetîndu-și toate actele, socotelile și documentele, a pus să strige telalii în locul numit Beyoğlu în vederea întoarcerii în ținuturile lor. El însuși, încărcînd în corabie tot ce avea, s-a prefăcut că se întoarce spre vilaietul său, împreună cu membrii ambasadei⁶¹.

55 ms. De asemenea, și ambasadorul Angliei, dat fiind înțelegerea lui cu cel din Rusia, a avertizat categoric precum că flota engleză va pătrunde în Marea Mediterană. În acele zile sosind la Poartă știrea neratificării documentului încheiat între timp între Rusia și Franța, situația revenise la vechea stare de lucruri. Cînd s-a recurs la legea șeriatalui, cel îndreptățit cu sentințele a dat fetva în sensul că: „Înaltul Devlet a dat Rusiei documente care prevăd condiții și clauze în privința Țării Românești și Moldovei. De aceea legea șeriatalui nu îngăduie ca pentru mazilirea a doi creștini să se pornească o expediție“. De aceea, pentru îndepărtarea răului de mai sus, s-a preferat numirea din nou a foștilor voievozi⁶². Vestea prezentării scrisorilor respective de către mai sus amintitul <Muhib efendi> în fața împăratului <Bonaparte> în orașul Berlin va fi descrisă, împreună cu alte evenimente, în relatările ce vor urma de acum încolo.

ACORDĂRI DE POSTURI

173 ... În ziua aceea⁶³ s-a făcut, de asemenea, și numirea cîtorva viziri mari. Paza Hotinului, ca anexă la eialetul Silistrei, a fost acordată vizirului Mehmed pașa, fostul mutasarrîf, iar sangeacul Ilbasan, ca anexă la sangeacul Avlonia, a fost dat vizirului Ibrahim pașa, iar sangeacul Kîrșehir a fost acordat beiler-beiului (*mirimiran*) Kasîm pașa, fost mutasarrîf de Kodja-Ili, cu condiția pazei Ismailului. De asemenea, sangeacul Aksaray, ca anexă la sangeacul Karasî, a fost dat lui Tahir pașa, cu condiția pazei Akkermanului ...

PORNIREA LUI VAHID EFENDI ÎN FRANȚA CA SOL

55 ms. 174 <Se arată, la început, că la cererea lui Esseid-Muhib efendi, acesta a fost eliberat din funcția de ambasador al Porții la Paris, fiind înlocuit cu Esseid-Mehmed Emin Vahid efendi, la 12 șevval⁶⁴, cu titlul de nișangi. Cronicarul își exprimă convingerea că adevăratele cauze ale acestei schimbări se datoresc politicii lui Napoleon de a atrage Poarta otomană de partea lui împotriva Rusiei și Angliei. În această privință se arată și rolul lui Sebastiani, ambasadorul Franței la Poartă, care spunea printre altele>:

175 „Iată că din partea șahului Iranului a fost numit sol special <în Franța> în vederea încheierii unei alianțe și înțelegeri. De aceea, este necesar ca și din partea Înaltului Devlet să fie numit un nou împuternicit. Împăratul nostru a obținut victorii în luptele pe care le-a dus cu prusacii. De aceea, în urma luptelor și bătăliilor pe care le va duce cu rușii, e cert că, introducînd la pace și Înaltul Devlet, el va da toate asigurările față de Înaltul Devlet.

⁶¹ La 13 octombrie 1806.

⁶² 4 șevval 1221 = 15 decembrie 1806.

⁶³ 12 șevval 1221 = 23 decembrie 1806.

De asemenea, este necesar ca împuternicitul care va fi numit, mergînd repede în capitala regelui Prusiei, oraşul Berlin, să aranjeze chestiunea alianţei împreună cu solul Iranului. Pot să dau act în scris că <Napoleon> nu va încheia pace cu Rusia atît timp cît nu va fi asigurată întru totul eliberarea Țării Româneşti și a Moldovei, care formează vechea graniță a Înaltului Devlet“.

<Cronicarul detestă activitatea diplomatică dusă atît de Sebastiani, ambasadorul Franței, cît și de politicienii statului otoman de atunci, care nu au făcut altceva decît să încurce și mai mult lucrurile prin apropierea de Franța, care prin alianță cu Poarta nu urmărea decît să arunce praf în ochii adversarilor ei>.

57 ms.

177 CĂLCAREA TRATATULUI DE CĂTRE RUSIA ȘI DECLARAȚIA DE RĂZBOI A ÎNALTULUI DEVLET

<La început, se face un scurt istoric al politicii Rusiei față de Poartă și față de evenimentele din Europa acelei vremi. Se arată sprijinul dat de ruși sîrbilor și altor popoare din Balcani. Despre politica Rusiei față de țările române se spun următoarele>:

180 ... Acordînd patente în Țara Românească și Moldova, <rușii> devin stăpîni ai raialelor prin diferite feluri de pretexte...

181 De aceea nenorocitul lor de consul (*Konsolos*)⁶⁴ se amesteca în administrarea acestor țări. Voievozii nu se puteau schimba fără să treacă șapte ani, iar ori de cîte ori se cerea, de nevoie, schimbarea lor, se arăta mai întîi rușilor necesitatea schimbării lor și li se făcea cunoscut. El se plîngea totdeauna și îi acuza pe toți voievozii numiți din partea Înaltului Devlet, dacă aceștia nu i se supuneau și nu-i erau pe plac, dar sprijinea deschis pe acei voievozi care înclinau în partea lui și i se închinau.

De aceea hotărîrea și numirea de voievozi din partea Înaltului Devlet ajunsese ceva cu neputință de îndeplinit. Potrivit necesităților, demnitarii împărăției căutau să se apropie de Franța, dar ambasadorul rus împiedica această apropiere de Franța cu rușeturi și crea confuzii în realizarea acestei prietenii între cele două părți. Mai mult decît atît, el avea gînduri rele ca să împiedice și eforturile Înaltului Devlet de a-și instrui oastea, socotind că aceasta este contrară scopurilor lor de tulburare.

Punînd în aceeași situație și pe aliații lor englezi, el recurgea la fel de fel de viclenii și ardea și întrista inimile înalților demnitari. Într-un cuvînt, el proceda contrar angajamentelor și clauzelor. Aceste clauze, la care statul mai sus arătat se angajase, erau în mod evident niște perdele de acoperire ...

Astfel, devenise necesară pregătirea unei expediții. Cu toate acestea, așteptîndu-se perfecționarea instruirii oștii pînă la limita propusă, precum și pregătirea munițiilor de expediție în cantități îndestulătoare, au fost suportate, de nevoie, toate necazurile pricinuite de ei ...

⁶⁴ Mai departe se referă și la ambasador.

ونگوی یکی دشمن کند و لر اوزره تسلط ایلک کی بر معنا اولدیغی دقایق اشنا به
 روشنادر و بالجه بزم فراخچ لوطرف بولتیقا ا جراسی حقیقی غرض اولیوب بلک
 قصد صحیحی اولان روسیه لونک مدافع بلیسی ایچون ۲ قالو اجمین الکل
 معامله سی اوزره مراجعت ایدر ز دیور ایست بر ایام بجهت وحدت التیامیه
 کار بند انعام اولمشیک اول بد عهد ونسبت پیمانلرک مصر حادثه سنی احد ثلثی
 اینست زانوی پاک نظر ایدر هله بو معمله سوز بک جو قدر لکن زمان و مکانک تحمل
 یوقدر همان هر زمان نیاز مز بودر که حق سبحانه و تعالی احضرنلری دولتیله یه رشیکر
 و معین و نصیر اوله امین بالاره جا بجا مناسبتله نقش بسته زمین نبت و املا
 اولدیغی اوزره جملوی ظهورده عرض دیدار ایدن زشت چهر کاله تواسر اوضاع بطور
 انجام کار روسیه لویله مستعانا نکاتره لویله فتح بازار و ضرب معامله گیر و داره
 سر داده اولدیغی ارباب الباب وجدانلرنده شایه شیهه در ازاده اولوب جوتهند
 تحریری صد دنده اولدیغی نقض عهد پیمان بره فتح دروازه و حدوان اسپانی بی
 و تفصیل همان بلا طائل تطویل قیلنده اولوب لکن فصل مخصوص صورتند
 ترقیم لبه مستلزم کمال تفهیم اولدیغی بشفق در سعادتده بر وجه سازدوست
 اولان دولتره نشر اولنان بیان نامه صورتلریه بوبنده بی تاب بر برنقر بیله ظفر یا
 اولمغله بیاه اساسی اکا اقتدا اولنرق وجه اتی اوزره قید و املا اولند
 تنه عهد روسیه ۱۹۰۵ تا ۱۹۰۷ حرب روسیه اوتور دنیرو بین الدول ملل مختلفه ناک
 بکد بکردن امنیتی و ترک جدال و قتال ایله اسپیش و استراحتی میانه لرنده
 منعقد و مربوط اولان صهود و شروطک و قیام سنه منوط و نقض عهد فذیه
 مششوم امر معلوم و مذموم اولدیغی جمیع ملت لر عیندنده مجزوم و مضبوط اولمغله
 اولکونه پذیرای بیوند اولان رابطه صابطه ناک انفساخته باعث و حذر
 و حیاتی مورد ثا و نثر اختلاف احوال عالمه سبب و شور شفقن وقتنه انکیر
 اولنلر دخی ضالم اولمغله مبعوض حضرت رب اولوب اولو جمله بردولت بلا موجب
 نقض عهدی ایجاب ایدر بر حالت ابراز یلسه بأجماله حکم در حقانیت نلک
 اشבודاب مرعیه زعایت اولنسی خصوصنه کمال عتقاد قتلری در کار

S-au depus pînă în prezent eforturi ca fiecare pricină să fie discutată și rezolvată prietenește, respectîndu-se, potrivit noilor împrejurări, tratatul și angajamentele asumate. Dar cînd, ceva mai înainte, Înaltul Devlet, potrivit necesităților cerute de treburile țării, i-a mazilit și i-a schimbat pe voievozii Țării Românești și ai Moldovei, rusul și-a ridicat glasul doar sub pretextul

59 ms. de a nu fi fost informat. Afurisitul cel viclean și șiretul cel ascuns, adică Constantin Ipsilanti, care se afla voievod în Țara Românească și care era un trădător necredincios, fusese mazilit și schimbat în grabă de la postul de voievod, deoarece trădarea lui se dăduse pe față și se constatase că el însuși aduna și pregătea oști, îndemnînd și raialele. De aceea orice întîrziere ar fi fost dăunătoare, iar dacă ambasadorul Rusiei ar fi fost anunțat, e sigur că cel care nutrea gînduri rele ⁶⁵ s-ar fi tulburat. Această situație fusese în grabă făcută cunoscut prietenește și consulului ⁶⁶ Rusiei. Atunci consulul rus a pretins de la Înaltul Devlet ca, în scurt timp, voievozii amintiți să fie reinstalați la locurile lor. El a mai afirmat că este însărcinat să se întoarcă cu toate lucrurile ambasadei, dacă în această privință nu se va trece la îndeplinirea grabnică a cererii, fără nici un fel de modificări sau alte aranjamente. El a spus și a scris toate acestea, făcîndu-le cunoscut cu o purtare pentru care ar fi meritat să fie pedepsit cu hangerul. După aceea a declarat că la Poarta fericirii el stă vremelnic și că va pleca în curînd, făcînd cunoscute toate acestea și negustorilor, precum și altora prin telalii pe care i-a pus să strige la Beyoğlu. El a mai declarat în mod oficial: „Să nu se creadă că statul Rusiei, pe care-l reprezintă, are de gînd să ducă război cu Înaltul Devlet și că de aceea ar socoti această chestiune drept un pretext. Nu există nici o altă dorință decît cea arătată mai sus. În cazul emiterii unei iradele din partea mării sale padișahului padișahilor în sensul menținerii mai departe a voievozilor (Ipsilanti și Moruzi), nu vor mai rămîne nici un fel de divergențe între cele două state”. El a mai spus că în cazul respingerii acestei cereri, precum și în cazul rezolvării ei sub altă formă, el este însărcinat să facă cunoscute toate acestea la hotare. Atunci demnitarii împărăției și-au dat seama că Rusia va socoti, de fapt, această chestiune doar un pretext pentru a declara război și că astfel își va realiza gîndurile rele de a strica prietenia, cu pretenții neîndreptățite, legate de această pricină mărunță, aruncînd totodată asupra Înaltului Devlet răspunderea pentru cauzele atacului ei. De aceea, presupunîndu-se că Rusiei îi va rămîne un motiv de scuze în fața statelor europene, Poarta fericirii, ca să înlătore acest fum întunecos, a acceptat, fără voie, menținerea foștilor voievozi. Astfel, trimițîndu-se înaltă poruncă, noii voievozi care fuseseră numiți, au fost schimbați. Cu aceasta se presupunea că cel puțin, statul cel arătat, de rușine față de celelalte state, nu numai că nu va întreprinde vreo

182

60 ms. expediție împotriva Înaltului Devlet, dar se va feri totodată să-l privească chiar și cu coada ochiului. Într-adevăr, după două luni și jumătate de la evenimentele arătate, între cele două părți se așternuse într-o măsură oarecare pace și prietenie, divergențele fiind acoperite prin înțelegere. Dar, tocmai în aceste zile oastea rusească a început, pe neașteptate, să atace hotarele musulmane, pătrunzînd acolo ca oile. Ei încercau să înșele continuu și să șubrezească, prin tratat și prin clauzele acestuia, încrederea populației împărătești aflată în acele ținuturi, precum și a muhafizilor și dizdarilor din cetățile

⁶⁵ Constantin Ipsilanti.

⁶⁶ În sensul de „ambasador” al Rusiei, care era A. I. Italinski,

183

Bender și Hotin. Comandanții oștilor mai sus arătate, încercînd să transforme asemenea stări de liniște și repaos într-un adevărat incendiu al dușmăniei, recurgeau la fel de fel de șiretlicuri și viclenii. În realitate, ei încercau să ocupe și să supună acele cetăți⁶⁷. Cînd aceste știri triste și otrăvitoare au fost scrise și raportate, una cîte una, la urechile demnitarilor înalți de către apărătorul Hotinului, Kara-Mehmed pașa, ambasadorul amintit a fost întreat asupra situației respective. El afirma însă mereu, cu insistență, că a făcut cunoscută statului său problema menținerii foștilor voievozi <din Țara Românească și Moldova> și că afară de aceasta, potrivit însărcinărilor primite, a mai scris și a mai făcut cunoscută această situație și în părțile Nistrului (*Turla*) și că, de aceea, trecerea oștirii rusești nu s-ar datora misiunilor pe care ea le avea în trecut. De asemenea, el afirma cu insistență că nu există nici un motiv, mic sau mare, pentru gîlceavă și că, în această privință, nu i s-a dat din partea statului său nici un fel de știre. Cînd cuprinsul scrisorii mai sus arătate⁶⁸ a ajuns la urechile demnitarilor statului, ar fi trebuit ca ambasadorul să fie izgonit de la Poarta fericirii ca un răufăcător. Cu toate acestea, ei s-au ferit la început de a recurge la acest procedeu, iar el, declarînd că nu știe nimic, și-a exprimat uimirea și părerea de rău.

<Mai departe se arată că sosind scrisoare de la Alemdar Mustafa aga, aian de Rusciuc și capugibaș, acesta scria că rușii pătrund în teritoriile din Rumelia sub pretextul că ar fi învoiați din partea padișahului, inducînd astfel în eroare pe demnitarii de aici, precum și pe cei din ceata ienicerilor>.

60 ms. DESCRIEREA OCUPĂRII CETĂȚII HOTINULUI DE CĂTRE DUȘMANII EGOIȘTI
184

Potrivit celor scrise de muhafzîl de Hotin, vizirul Kara-Mehmed pașa, așa cum s-a descris mai înainte, precum și potrivit celor povestite mie, sărmanul cronicar, de către un om demn de încredere dintre locuitorii Hotinului, care a fost prezent la evenimentele mai sus arătate, în a treia zi a veneratului ramazan⁶⁹ sosiseră pe neașteptate foarte mulți ghiauri în localitatea numită Izvandja⁷⁰, de pe malul fluviului Nistru, care era hotarul rușilor. Cînd vizirul mai sus menționat a auzit că aceste oști se înmulțesc mereu, l-a chemat îndată pe talmaci și l-a întreat asupra cauzelor pentru care oastea mai sus amintită a călcat hotarele acelea. Atunci talmaciul cel viclean, fără să se schimbe măcar la față, a zis: „Aceasta nu este o chestiune care să trezească temeri sau îngrijorări. Aceasta este o urmare a tuturor tulburărilor care se iviseră între cele două părți din pricina schimbării voievozilor Țării Românești și Moldovei, mai înainte de aceasta. Acum fiind puși din nou la locurile lor și nemulțumirile create fiind înlăturate ca și în trecut, va trebui, fără îndoială, să se treacă în scurt timp la înapoierea acestei oștiri. Dar, afară

61 ms. de aceasta, în momentul de față, Franța a bătut oastea austriacă și a umilit steagurile ei înalte. Așa că e foarte posibil ca <francezii> să calce în părțile acestea pentru a pricinui pagube. De aceea este o necesitate naturală să se găsească oști suficiente în unele părți ale hotarelor și să se depună toate eforturile și să se ia toate măsurile în vederea apărării și pazei. Tocmai de aceea se plănuiește și se stabilește numirea de oști la granițele austriece ca,

⁶⁷ Bender și Hotin.

⁶⁸ Raportul ambasadorului Rusiei, A. I. Italinski.

⁶⁹ 3 ramazan 1221 = 14 noiembrie 1806.

⁷⁰ *Izvandja, Zwaniec*, localitate lângă Hotin.

185 în caz de nevoie, ele să treacă de aici spre Anapolitan⁷¹. Dealtfel, nu ne trece deloc prin gând să neliniștim ținuturile binepăzite (ale Imperiului otoman) ferească sfântul, nici măcar cu cea mai mică privire de răutate. Potrivit păcii veșnice dintre cele două state și, îndeosebi, potrivit alianței și unirii dintre ele, nu trebuie să vă neliniștiți deloc și nu trebuie să vă îngrijorați sufletele pentru nimic. De aceea e mai bine să nu vă necăjiți din pricina a fel de fel de zvonuri”.

Dar peste două zile, ei au început să construiască un pod între satul cu numele de Aga-Gölü⁷², aflat pe malul de dincoace al fluviului Nistru, și satul numit Herkob⁷³, care este situat pe malul celălalt. Această veste a fost adusă și transmisă celui mai sus arătat⁷⁴ de către vameșul care stătea la locul numit Pod-Bași⁷⁵. Atunci tălmăciul mai sus amintit a fost din nou chemat repede și cu zarvă mare și i s-a cerut socoteală, zicându-i-se: „Din toate plîngerile cadiilor, muftiilor, precum și din cele ale tuturor celorlalți ostași și comandanți rezultă că toate aceste fapte nepotrivite ale rușilor nu înseamnă altceva decît acoperirea jocului trădării. În primul rînd, dacă sosirea oștii rusești în aceste părți ar fi fost autorizată și permisă din partea Înalțului Devlet cel veșnic, în acest caz trebuia, fără îndoială, să ni se scrie și să ni se facă cunoscut și nouă. În al doilea rînd, acum francezii intenționează, după cum se spune, să pornească spre părțile nordice ale țării leșești. De aceea este evident că e foarte departe de adevăr gîndul de a vă apăra pornind din părțile acestea. Potrivit zicalei: „După rătăcire e greu să te orientezi”, adunarea și strîngerea acestora în număr așa de mare cuprindea, fără îndoială, o înșelăciune și o intrigă. Încă din trecut și pînă acum s-a constatat că ei depun toate eforturile și străduințele și caută în mii de feluri să provoace, potrivit obiceiului lor, din nimic, tulburare și vicleșug.

61 ms. Cerîndu-i-se astfel să spună adevărul cu privire la stările de lucruri, tălmăciul cel viclean, după ce a repetat cele afirmate și mai înainte, a mai spus: „În momentul acesta a sosit scrisoare de la țar (*kiral*) precum că oștile rusești, aflate între Hotin și Iași, sînt trimise să treacă prin părțile Neapolului (*Anapolitan*). Cu acest scop se construiește podul. Ele își iau angajamentul că se vor muta îndată de acolo, trecînd mai departe. Afară de aceasta, nu mai cunosc alte știri adevărate cu privire la alte planuri”. Astfel și-a încheiat el vorbele despre o scrisoare plăsmuită⁷⁶.

186 În aceste momente încurcate, întîmplările mai sus amintite au fost aduse și la cunoștința noului voievod, Scarlat, care sosise în Țara Românească⁷⁷. Astfel, vizirul mai sus amintit i-a scris o scrisoare, întrebîndu-l totodată următoarele: „Știți sau vă amintiți cumva că oastea rusească se va apropia de serhaturi potrivit recentelor tratate ale Înalțului Devlet cel veșnic?”. Cînd i-a expediat această scrisoare, printr-un curier, voievodul mai sus arătat, care era supusul Înalțului Devlet și grijuliu și priceput, exprîmîndu-și mirarea despre evenimentele mai sus arătate, a făcut cunoscut că nu știe și că nu a auzit nimic cu privire la chestiunile acelea și că faptele intri-

⁷¹ *Anapolitan*, Neapole (Napoli).

⁷² *Aga-Gölü*, „Lacul agăi”.

⁷³ *Herkob* (?).

⁷⁴ Vizirului Kara-Mehmed pașa, muhafiz de Hotin.

⁷⁵ *Pod-Bași*, „capătul podului” sau „lingă pod”.

⁷⁶ *Müzevir-name*.

⁷⁷ Scarlat Callimachi era în drum spre Moldova.

gante de acest fel ale afurisiților, răi din fire, sînt nelalocul lor. El a mai insistat să se acorde foarte mare atenție măsurilor de pază și prevedere și să nu se arate neglijență și nepăsare și să nu se lase duși de vorbele înșelătoare ale acestora ⁷⁸.

Vizirul mai sus amintit a mai aflat că rușii se adună și în fața Benderului. De aceea sufletul său s-a umplut cu fel de fel de gânduri înspăimîntătoare. Intențiile rele ale afurisiților necredincioși s-au adevărat prin numeroase probe și a devenit clar că aceste fapte sînt provocate de unele gânduri rele și nedrepte. Unul dintre oamenii bogați din Hotin, care avea legături de prietenie din trecut cu cineva din rîndurile raialei, a fost informat de acesta, pe ascuns, în numele prieteniei dintre ei, astfel: „Ceea ce trebuie făcut îndată este să depuneți toate eforturile ca pînă în ziua de Paști (*Paskalya*) să nu mai rămîneți în aceste părți, ci să vă grăbiți să mergeți repede spre locuri ferite și adăpostite. M-am simțit obligat să vă mărturisesc această taină fiindcă am fost în slujba voastră”. Spunînd astfel, acesta și-a arătat recunoștința față
62 ms. de bunăvoința din trecut a bogătaşului și gîndul său de a-i face un bine. Acesta, la rîndul său, a venit și a spus în taină toate acestea vizirului.

⟨Se mai arată că înclinarea Porții spre Franța crease răceală între ruși și turci⟩.

187 Apoi, era clar că și schimbarea voievozilor Țării Românești și Moldovei trebuia să fie un motiv pentru punerea lor în mișcare.

Dar demnitarul statului ⟨otoman⟩, cel veșnic măreț, erau complet nepăsători în privința întăririi și consolidării serhaturilor, precum și în privința pregătirii și aranjării treburilor de pază sau ale armelor de apărare. De aceea oastea și hambarele de zaherele ale unui loc de adăpost ca Hotinul, care era una din fortărețele cele mai de seamă ale serhaturilor mărginașe, erau lipsite de muniții și de alte lucruri. Hotinul era gol ca și sufletele lor, lipsite de griji, iar suita lui Kara-Mehmed pașa, care se afla de pază, era egală cu zero. De asemenea și slujbașii care trebuiau să-i servească erau puțini la număr, ca și monedele de dinari, iar agalele lor își petreceau timpul fără griji în diferite colțuri, împreună doar cu cîțiva slujbași. Toate aceste neglijențe, precum și necunoașterea împrejurimilor de către cei de pe malul de dincoace, îi atrăgeau pe dușmanii legii, pe vechii adversari plini de ură, care iscodeau continuu situația pînă la amănunte, îndemnîndu-i pe ghiaurii răufăcători la diverse lăcomii ...

62 ms. ... Între timp, în ziua de miercuri, a 13-a zi a lunii mai sus amintite ⁷⁹, cînd, dis-de-dimineață, atmosfera era plină de aburi, toți ghiaurii, pornind din locurile lor ca niște răufăcători, s-au grăbit ca o apă curgătoare să treacă
188 de pe malul de dincolo peste podul construit de ei. După trecerea lor, ei au început să construiască ici-colo întărituri și fortificații pentru tabăra lor, înălțîndu-și steagurile răufăcătoare. Cîntînd apoi din trompetele și instrumentele lor și legănîndu-se ca o mare neagră, au venit de-a dreptul și s-au așezat în fața porților de la Zwaniec (*Izvança*), murdărind acele pămînturi curate. Locuitorii orașului ⟨Hotin⟩ au rămas buimăciți de aceste evenimente neașteptate, pierzîndu-și mințile aproape cu totul. Atunci ei l-au invitat pe muhafizul-pașă cel fericit și au început să astupe și să baricadeze intrările și trecătorile. Dar era în zadar. Chiar dacă comandantul ținutului se afla afară, totuși ghiaurii nenorociți au început, pe de altă parte, să ocupe unele dintre metere-

⁷⁸ Ale rușilor.

⁷⁹ 13 ramazan 1221 = 24 noiembrie 1806.

zele răposatului sultan Osman ⁸⁰, aflate în locul numit Koru altı ⁸¹, în timp ce înăuntru, în cetate, tot poporul a fost cuprins de o spaimă tremurătoare, iar pașa-muhafizul, precum și ceilalți comandanți de oști erau cuprinși de un ocean de uimiri în tot trupul și în tot sufletul lor. Atunci l-au chemat pe tălmaciul cel afurisit spre a-l întreba despre adevărul cu privire la această comportare a rușilor, precum și cu privire la trădarea într-o manieră urtă de toate neamurile și care contravine tuturor obiceiurilor. Atunci, afurisitul necredincios și-a aruncat otrava și a amenințat, adresându-se cu ironie: „Potrivit poruncii împăratului nostru ^{81a}, dacă azi veți preda cetatea, veți putea primi în mâinile voastre actele de iertare pentru toate avuțiile și sufletele voastre și veți scăpa, iar în caz contrar, s-a hotărât să fiți călcați cu toții și nimiciti”. Atunci, mai sus arătatul <pașă>, precum și ceilalți s-au buimăcit în fața glasului ridicat al celui nenorocit. Tocmai atunci a apărut și un slujbaș din partea generalului <rus>, care a repetat și a întărit cele spuse de tălmaci și i-a sfătuit cu severitate să se ferească de întârziere în privința predării cetății, exagerând și mai mult porunca înspăimântătoare și drastică. Acesta a mai adus știrea că s-ar putea să nu se admită amânare mai mult de o zi.

Atunci mai sus arătatul <pașă> i-a întrebat pe cadiu, pe muftiu (*müftü*) și pe ceilalți demnitari și comandanți prezenți și le-a cerut părerea. El și-a ^{63 ms.} exprimat regretul că nu se poate gândi la rezistență și că ar trebui să se renunțe la ideea depunerii unor eforturi și străduințe în privința apărării cetății. Atunci toți s-au simțit ca străpunși de săgeți și, unindu-se cu toții, au rostit zicala că „e mai bine să bați toba decât să mori pe cîmpul de bătălie”. Astfel, ⁸⁹ au fost de acord cu toții să semneze pentru predarea cetății, zicînd că nu există nici o altă cale. De aceea, a doua zi, joi, în urma încheierii unor condiții și angajamente, acel oraș frumos a fost călcat de picioarele ghiaurilor, devenind reședința dușmanilor afurișiți.

Vizirul mai sus arătat și toți ceilalți locuitori, transportîndu-se cu toții în orașul <cetății>, au stat cîte trei sau cîte cinci într-o casă. În timp ce ei își căutau adăposturi, nu le-a rămas timp de altceva, dar nu se îndoiau de faptul că, potrivit obiceiului, toate lucrurile și avuțiile lor vor fi în siguranță.

Dar tocmai atunci, datorită unor evrei și altor raiale lacome și răufăcătoare, <trupele țariste> au călcat tratatul, iar obiectele localnicilor au intrat în mâinile lor prădalnice ...

Afurisitul de general ⁸² trimisese vizirului mai sus amintit știrea că, pe timp de 90 de zile, va ocroti plecarea copiilor și femeilor musulmane în ținuturi liniștite pentru ca, la sfîrșitul termenului mai sus arătat, ei să ajungă în părțile liniștite și dorite. Atunci vizirul mai sus amintit a ținut sfat cu mai marii populației ca să le ceară părerea. Ei au fost de părere ca de azi încolo să nu rămînă și să nu mai stea nici măcar o zi. Această știre i-a fost transmisă generalului, făcîndu-i-se totodată cunoscut să pregătească și să aranjeze îndată căruțe și alte mijloace care le sînt necesare. Acesta, la rîndul său, a pregătit cele de trebuință, numind totodată lîngă ei un comandant, împreună cu un număr oarecare de ostași cazaci. Apoi i-a expediat spre părțile ferite și ^{63 ms.} liniștite dînspre Galați. Atunci, Kara-Mehmed pașa, suita de sub comanda lui, precum și populația și copiii și femeile s-au îndreptat spre părțile adăpostite și ferite ale Galațiului, jelînd și privind cu ochi îndurerați la căminele lor.

⁸⁰ Osman al II-lea (1618-1622). Fortificațiile făcute cu prilejul expediției de la Hotin din 1621.

⁸¹ *Koru altı*: „Marginea pădurii” sau „lîngă pădure”.

^{81a} Alexandru I, țarul Rusiei.

⁸² Ivan Ivanovici Michelson, general în armata rusă (1740—1807).

190 Dar afurisitul cel răufăcător căruia i se spunea feldmareșal, împărțindu-și oastea în trei cete, de mărimea celei de la Hotin, mai trimisese cîte o tabără, sub comanda a cîte unui general, și asupra Benderului, precum și la Ismail. Atunci, afurisitul de general, fiind îngrijorat că în urma răspîndirii în ținuturile islamice a știrilor cu privire la evenimentele de la Hotin <turcii> vor sări în ajutorul cetății Ismailului, se grăbise să-i împiedice pe locuitorii Hotinului, sub pretext de ocrotire. Nelăsîndu-se însă induși în eroare de bunăvoința făjarnică a acelor afurisiți, ei preferară să pornească urmînd inspirația dată de măriasa cel binevoitor. De aceea, nemaiavînd motive să-i rețină și să-i împiedice, îi lăsase să meargă și-i trimisese prin părțile Galaților.

Dar, potrivit instrucțiunilor și sfaturilor date comandantului numit pe lîngă ei, acesta i-a istovit pe sârmani și i-a chinuit, abătîndu-i în fiecare zi din drum și sucindu-i în toate părțile. El a făcut astfel ca ei să se scîrbească de viața lor, iar foarte mulți sârmani și copii au pierit în dureri și suferințe. Într-un cuvînt, el i-a transportat în 45 de zile la Galați, care se afla la o distanță de vreo 18—20 de popasuri. Astfel, musulmanii s-au grăbit să treacă încoace, în timp ce afurisiții ghiauri s-au îndreptat spre Hotin ⁸³.

DESPRE OCUPAREA CETĂȚII BENDER DE CĂTRE DUȘMANII CEI RĂUFĂCĂTORI

După cum s-a semnalat mai înainte în scris, feldmareșalul cel orgolios și plin de rătăcirii, după ce a expediat o tabără nenorocită asupra Hotinului, a pornit cu o oaste de 35 000 de nenorociți demni de infern. Pe la mijlocul lunii ramazan (*Sıyam*) ⁸⁴ s-a instalat, bucurîndu-se de nenorocirile altora, în localitatea numită Dubăsar (*Tombasar*), din fața fluviului Nistru, la o distanță de opt ceasuri de Bender care a fost un tîrg înfloritor și o cetate importantă a credincioșilor în toate timpurile. După aceea s-au grăbit să treacă numai decît pe malul de dincoace ⁸⁵, începînd să calce hotarele ținuturilor bine păzite. După aceea <feldmareșalul> a numit o tabără de 6 000 de oameni și, pregătind-o, a trimis-o spre Bender. Cînd vizirul Hasan pașa, care se afla acolo ca muhafiz, a auzit de sosirea neașteptată a oștii amintite, a chemat la el pe cadîu, pe muftiu și pe toți zabiții și agalele, făcîndu-le cunoscută apariția oștirii moscovite, pe neașteptate ... Atunci, fiecare a talmăcit acest fapt în felul său. Unii au amuțit de prea mare uimire, iar alții s-au buimăcit de prea multă teamă și groază. Apoi, potrivit hotărîrilor luate de cei prezenți, s-au apucat să scrie o scrisoare din partea vizirului mai sus-arătat către comandantul ghiaurilor, întrebîndu-l despre această faptă rea. Pe cînd ei scriau o asemenea hîrtie ca s-o expedieze, a apărut din față tabăra nenorocită, lipsind de prosperitate locul din apropierea cetății. După aceea, generalul care era comandant și care merita să fie pedepsit, trimițînd în cetate un ghiaur dintre ai săi, a transmis știrea că, dat fiind faptul că sînt autorizați din partea Înaltului Devlet să treacă din aceste ținuturi spre Neapoli (*Anapolitan*), ar dori ca oastea lui să stea în afara orașului, iar el, singur, să stea și să se odihnească în cetate timp de trei zile ca musafir și ca om ales. Această știre amară a deranjat stomacul muhafizului pașa, precum și al celorlalți demnitari ai ținuturilor de pe acolo. Un astfel de magiun otrăvit și îmbibat cu înșelăciune și viclenie i-a făcut să-și piardă cunoștința și judecata.

⁸³ Unii istorici arată că Hotinul a căzut la 8 decembrie 1806.

⁸⁴ *Evasiî ramazan 1221* = 22 noiembrie — 1 decembrie 1806.

⁸⁵ Al Nistrului.

De aceea <și vizirul de la Bender>, întocmai ca și muhafizul de Hotin, Mehmed pașa, i-a trimis un om, atașându-l trimisului <generalului rus>, și i-a dat răspunsul următor: „Era, desigur, necesar ca această situație să ne fi fost adusă la cunoștință, mai întâi, de către Înaltul Devlet. Dar pînă acum nu a sosit absolut nici o știre și nici o veste din partea Porții eterne cu privire la această situație. De aceea aceste fapte și purtări ale rușilor cuprind înșelăciune și viclenie, pentru ca, în felul acesta, să provoace intrigă și stricăciuni... Acestea sînt clare. Afară de acestea, în prezent este limpede ca inima unui credincios că prietenia dintre Înaltul Devlet și statul rusesc continuă ca o apă curgătoare și este clar ca lumina soarelui că ea nu poate fi tulburată“. În felul acesta, el a arătat o formă de prietenie, acoperind prietenește cele ce se întîmplau.

Atunci afurisitul mai sus arătat a prezentat o înaltă poruncă falsă, potrivit căreia oastea rusească ar fi, chipurile, învoită să treacă spre Franța prin ținuturile Bender și Hotin și că de aceea <oastea rusească> este învoită din partea Imperiului cel veșnic să împiedice încercările de opresiune <ale francezilor> și să nu fie împiedicată în drumul ei, iar potrivit textului convenției încheiate între cele două părți, muhafiz-pașa, precum și ceilalți demnitari ai ținuturilor respective erau însărcinați, chipurile, să depună eforturi și să aibă grijă în privința îndeplinirii ceremoniilor importante și că, potrivit poruncilor padișahului musulmanilor, să dea ascultare⁸⁶ acestor dispoziții și că nici nu ar putea fi altfel. De aceea el a înapoiat trimisul mai sus arătat zicînd că: „nu trebuie, deci, să vă înspăimîntați și să vă prăpădiți cu fel de fel de zvonuri și presupuneri“. El s-a grăbit să răspundă astfel cu asemenea motive false de intrigă și gîlceavă.

64 ms.
192

În acel moment, locuitorii Benderului, răscolindu-se ca furtuna mării, s-au pus în mișcare cu țipete și strigăte. Cei din oraș își transportau averile și lucrurile lor în interiorul cetății, căutînd să intre în ea, iar locuitorii cetății <propriu-zise>, avînd grijă de sufletele și de capetele lor, erau complet tulburați în dosul porților de nepătruns.

Apărătorul pașa, precum și ceilalți dregători din rîndurile populației și-au dat seama că faptele de acest fel ale rușilor cuprind gînduri rele și tulburătoare împotriva granițelor împărăției. De aceea, părăsind graiul nepăsării, s-au apucat să se pregătească pentru a se opune. Cu toate că și cetatea Bender, ca și Hotinul, datorită nepăsării și cusurilor demnitarilor Devletului, era goală ca sufletul unui neștiutor, atît în privința oștii sau zaherelei, cît și în privința armelor și munițiilor, datorită faptului că nimeni nu se gîdea la viclenia dușmanului, totuși, neavînd încotro, cei din cetate au depus eforturi pentru pază și apărare. De aceea, luîndu-și fiecare arma în mînă, au început să numească ostași în șanțuri și la porțile cetății, pregătind totodată și arme și muniții. Tocmai atunci, cînd ei se aflau în această stare de nenorocire, a apărut însă un alt ghiaur din partea generalului, aducînd o scrisoare în care se spunea: „Feldmareșalul, potrivit instrucțiunilor mareșalului, a trecut cu o tabără de 35 000 de soldați, de la Dubasari pe malul de dincoace, iar acum stă și se odihnește la locul amintit mai sus. Din milă pentru populația Benderului, el a numit și a trimis aici un general cu o tabără de 6 000 de soldați. Dacă, fără ceartă și fără gîlceavă, veți renunța la rezistență și nu veți zăbovi în

⁸⁶ Muhafizul Benderului și ceilalți demnitari.

65 ms. predarea cetății <Bender>, atunci, potrivit bunăvoinței lui, toți locuitorii Benderului vor obține cu siguranță aman și vor pleca în ținuturile liniștite, preferate de ei, împreună cu averile și cu lucrurile lor vechi sau noi, bune sau rele. Dar dacă, refuzând predarea cetății, vă veți ridica s-o apărați, atunci 193 el va ataca personal, iar dacă urechile mele vor auzi din cetate doar un singur bubuit de tun sau de pușcă, atunci, nemaiținând seamă de regulile capitulării, care se respectă pentru raiale încă din trecut și pînă acuma, veți fi nimiciți cu toții fie mici, fie mari. De aceea să procedați așa cum va fi mai bine pentru voi și, avînd milă pentru copiii și familiile voastre, să renunțați la luptă și la măcel“.

Scotînd această scrisoare cu cuprins de jale și care lovește inimile, solul rusesc a întristat și a mișcat gîndurile ca picătura de mercur. Atunci, înainte ca vizirul mai sus arătat ⁸⁷ să fi apelat la cei prezenți, toți au fost de acord în privința predării cetății, dorind să iasă la liman cu averile și cu sufletele lor. De aceea, în a 27-a zi a lunii ramazan ⁸⁸ și acest scump loc de refugiu a intrat în mîinile ghiaurilor rătăciți fără nici un fel de împotrivire și luptă. Această știre a pîrjolit ca un foc inimile musulmanilor și i-a întristat foarte mult pe toți credincioșii.

Urmau nenorociri după nenorociri și necazuri după necazuri. După ocuparea <Benderului>, generalul cel afurisit i-a scos și pe aceștia, întocmai ca și populația din Hotin, la margine și a smuls și a acaparat averile și lucrurile lor, deși, potrivit înțelegerii, ele nu puteau fi luate, iar lor le-a arătat bunăvoință formală, îngăduindu-le să stea acolo timp de 90 de zile și chiar pînă la sosirea iernii.

În felul acesta, el i-a transformat în adevărați prizonieri pe oamenii aceia neștiutori și simpli. Toți au primit să stea pînă la expirarea termenului pentru care se dăduse promisiune, ocupîndu-se cu vînzarea lucrurilor și averiilor lor, ca să-și mai ușureze poverile și băgajele.

194— <Mai departe se arată că acele două cetăți, Hotin și Bender, le-au luat rușii datorită
195 neglijenței și nepăsării demnitarilor de la Poartă>.

66 ms. ... Să revenim iarăși la povestirea noastră. Așa cum s-a descris și mai sus, răutățile și provocările de stricăciuni <în părțile Hotinului și Benderului> au fost auzite de Bayraktar ⁸⁹ Mustafa pașa prin știrile aduse de iscoade. Fiind unul dintre aianii de Rusciuc, el a fost onorat, după Tirsiniklizade, cu titlul de capugibași, avînd și rangul de primul imbrohor (*mirahor*). Acesta, la rîndul său, a trimis știre vechiului său prieten din timpul șederii la Poartă și eroului timpului care era Pehlivan Ibrahim aga, aflat pe atunci în localitatea numită Kuzgun ⁹⁰, de pe malul Dunării, împreună cu vitejii lui și cu luptătorii renumiți în întreaga lume, cerîndu-i, totodată, să se grăbească a numi un număr oarecare de oști și să meargă personal la cetatea Ismail și să aibă grijă de porunca de pază și de apărare a acesteia. De aceea <Ibrahim aga>, la rîndul lui, sosind cu iuțea vîntului lîngă cetatea respectivă, a intrat în ea așa cum pătrunde sufletul în trup.

⁸⁷ Muhafizul de Bender.

⁸⁸ 27 ramazan 1221 = 8 decembrie 1806.

⁸⁹ Bayraktar sau Alemdar. †

⁹⁰ Kuzgun, o localitate cu acest nume se află și lîngă Adam-Clisi, azi: Ion Corvin (dar este situată în interiorul Dobrogei). Aici este vorba de o localitate din nordul Dobrogei (?).

196

Din întâmplare, feldmaresalul, după ce aranjase cu fel de fel de vicleni și amenințări și treaba Benderului, numise după aceea și trimise un general doar cu o tabără nenorocită formată din 16 000 de cavaleri și peste 10 000 de pedestrași, în vederea supunerii cetății Ismail. El însuși se îndreptase spre Moldova ⁹¹ cu vreo 30 000 de ostași. Afurisiții numiți împotriva Ismailului, poposind la vreo patru ore distanță de cetate, în apropierea unei localități cu numele de Sahib-Karyesi ⁹², trimiseseră în cetate un ghiaur dintre ostașii aleși în care aveau încredere, intenționând, ca și la Hotin și Bender, să inducă în eroare populația cetății și să pună mâna lor cea înșelătoare și pe acea fortăreață întărită. Dar tocmai atunci a pătruns în cetate, ca lumina credinței, viteazul Ibrahim aga, care avea aceeași forță de distrugere. Când această știre s-a răspândit ca un fulger, afurisitul mai sus amintit s-a zăpăcit întocmai ca un ciine pribeag, deoarece <Ibrahim-aga> a amestecat apă rece în ciorba pe care afurisiții, cu ochii înroșiți de răutate, o preparaseră cu atâta dibăcie în gândurile lor. De asemenea și mirimiranul Kasım pașa, care pe atunci se afla ca muhafiz al cetății <Ismail> și care, fie în calitatea lui de aga însoțitor, fie de agă de turnagibași, fiind căpetenie la Damasc, Bagdad și la alte serhaturi, umblase mult timp prin ținuturile de șes și devenise un om ales și plin de vitejie, a întărit părerea lui Pehlivan <Ibrahim> aga. De aceea, trimițând îndată iscoade în împrejurimi, ei au început să cerceteze situația și să ia măsuri de prevedere. Când spionul trimis s-a întors și a povestit despre sosirea ghiaurilor, precum și despre numărul mare de oști, atunci Pehlivan aga, luând cu el vreo 600 de cavaleri viteji, a ieșit cu ei din cetate ca cerhagi. Mergând ca vântul dimineții în împrejurimile satului respectiv, au început să se uite cu grijă în împrejurimi. Tocmai atunci a apărut, ridicând praf și nisip în urma lor, o tabără de 4 000 de oameni numiți din partea ghiaurilor în calitate de caraul.

<Se descriu, mai departe, ciocnirea dintre cele două trupe și retragerea turcilor în cetate, din pricina sosirii de ajutoare în tabăra rusească. Rușii îi urmăresc pe turci și asediază cetatea Ismail. După lupte de vreo șapte ore, care s-au dat acolo, rușii au trebuit să se întoarcă>.

Cei mai mulți dintre ghiauri, demni de infern, fiind trecuți prin sabie au fost trimiși în prăpastie, iar cei scăpați de loviturile săbiilor s-au ascuns prin vale împreună cu serdarul lor cel necurat, salvându-și în felul acesta sufletele lor de ghiarele tinerilor viteji.

<Trimiterea, de către Kasım pașa cel menționat, a acestei vești îmbucurătoare la Poarta fericirii a înveselit inimile tuturor credincioșilor. Această nouă izbândă i-a liniștit pe musulmanii care erau necăjiți de evenimentele din Bender și Hotin>.

⁹¹ În ms. grafiat greșit: *Bagdad*, în loc de *Bogdan* (Moldova).

⁹² *Sahib karyesi* (?).

سنگان مصطفی خان حضرتلرینک زمان سلطنتلرنده اندرون هایون
داخل وزمره اغایا له دائرة زاهده سنه متصل اولوب رفته رفته خزینه
وکیلی ربه سنه قدمهاد ارتقا وبرمدت دخی خزینه دار اغا اولدقدنصکه
دارالسعادة الشریفه اغافلله کامروه اولشیدی تاریخ مرقومدحو
اجل سما ايله عازم دارالایقا اولدی مشارالیهک سوارذات پاکیره نهاریک
فورخلوص وصلاحله نماینده النور فی السواد مندرین ومستقیم واصلب
وصاحباعتقاد اولوب خیرات ووبراته ساعی وحقوق سابقیه مراعی
ارباباستحقاقه دلالتی ارزان وبالنفیس اکرام وانعامی فراوان ظرف
سلطنته جلب دعای خیره راغب وحسنات اسلافک تعظیم واحیاسنه
طالب ونظارتنده اولان اوقاف شریفه بی حمایه وایدغی جانتلری وقف
جنایت اولان اهل حیانتدن وقایه خصوصنه مقدم الرعايه ایدی ونظارتند
اولان جوامع سلاطینک دخی بالجمله قنادیل زجاجنی بدوورایدوب
ساحر محرم محترم لرنی دایما تجدید بوریا ايله زیبا وبرنور ایلمک عادت
سعادتلری ایدی الحاصل مرحوم قومیه بشیر اغایه ثانی بروجود یهد انی
ایدی رحمة الله علیه ذکر سرانجام ویوده افلاق وبغدان
خام گذار پیاه واشعار اولندینغی اوزره اراضی افلاق وبغدان بازنده
اعدای بد پیمان اولمغله یاوردی رب لایزال ايله ینه ممالک محروسه
عدالدینه ادخال اونجه قدر ویوده لری سواحل طونه سرعسکری مصطفی
باشانک معیننده مکث واقامت ایلملری باینده اراده باهرالسعادة
شرفظهور وهربرینه جانب میریدن ایکی بیک بشیر یوزغوش ماهیت تعیین
اولمغی جهنمه مسرور ودائرة نیشلری موفور هلندی وفات بده
محمد قدسی افندی قاضی مکه سابق مومی الیه مکه مکرمه ده عودت
خلالنده مصادمه نزل وجودشکن ايله ازرده بده اولمغله اوائل رجب
شریفده استانه سعادت کلوب خانسنده برمدت ندادده وساده
درد و محنت ایکن اوائل محرم الحرامده طائف جان قدس اشیا بنجرالودیح

67 ms.

ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR LUI KASİM PAȘA

198

... După cum s-a descris mai înainte, în lupta care avusese loc la cetatea Ismail, mai sus arătatul Kasım pașa luase măsuri bune, iar în privința pazei cetății și apărării ei față de dușmani, el depusese eforturi și se străduise în mod curajos și vitejește. De aceea cusururile lui au fost iertate de către stăpîni. De asemenea, sperîndu-se că și de azi înainte va face slujbe potrivite pentru credință și pentru Înalțul Devlet și într-un mod eroic, ca în povești, soarta și renumele lui au fost înălțate la întîi ale lunii zilka'de⁹³ cu înaltul rang de vizir și cu titlul de erou (*gazi*) și a fost înălțată faima de viteaz a acestui vizir curajos...

DESCRIEREA CĂDERII ÎN CAPTIVITATE A MUHAFİZULUI <DE BENDER> ȘI A POPULAȚIEI BENDERULUI ȘI AKKERMANULUI

68 ms.

199

Așa cum s-a arătat pînă aici, moscoviții, — sperînd serhaturile cu strigătele nenorocite ale ostașilor lor, și-au pus de gînd să calce din trei direcții ținuturile islamice. Pentru a obține știri, ei încercau, sub pretextul iernii puternice, să respingă populația musulmană, pe care ziceau că o sprijină. De aceea, generalul, care își întinsese mîna asupra cetății Hotin, nu putuse să pună mîna pe Kara-Mehmed pașa și pe locuitorii din Hotin, care, oricum, cu mii de greutate și dificultăți, și-au transportat sufletele lor necăjite la limanul salvării de la Galați. Dar afurisiții plini de viclenie încercau să-l înșele pe muhafizul de Bender, precum și pe demnitarii și pe aianii de acolo cu promisiune de ocrotire și de apărare a copiilor și femeilor de greutatea iernii. După cum plănuiseră ei, afurisiții răspîndiseră știrea că se cuvine ca <turcii> să mai stea în oraș timp de vreo 90 de zile. Dar cînd tabăra lor nenorocită, pe care au trimis-o spre Ismail, a fost umilită și înfrîntă cu loviturile de săbii islamice și a fugit pe văi și cînd ei și-au salvat sufletele lor nenorocite, fugind spre feldmareșal, atunci afurisitul demn de infern s-a necăjit ca un cîine care a înghițit un ac. El s-a necăjit mult că, dintre atîția afurisiți, unii au apucat drumul iadului, cu lovituri de săbii, iar alții au fost prinși și făcuți prizonieri.

În urma acestor evenimente triste și după acest foc, ei l-au făcut prizonier pe Hasan pașa cu familia sa, care stătea în orașul Bender, precum și pe toți aianii, copiii și femeile de acolo. De asemenea ei au luat prizonieri și pe locuitorii Akkermanului, pe care-l ocupaseră în momentul acela. Ei i-au luat prizonieri și i-au trimis în ținuturile lor nenorocite. Această situație s-a aflat dintr-o scrisoare a celui arătat mai sus, pe care el a trimis-o prin bașcihodarul său. Cînd demnitarii împărăției au aflat aceasta, credincioșii s-au întristat și s-au necăjit cu toții.

DESCRIEREA SITUAȚIEI VOIEVOZILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI

După cum s-a scris mai înainte, dat fiind că afurisitul, necredinciosul și trădătorul și nenorocitul voievod al Țării Românești, Constantin Ipsilanti, fusese corupt cu apa sărată a intrigii, mazălirea și pedepsirea lui deveniseră de neînlăturat⁹⁴. De asemenea și voievodul Moldovei, Alexandru Moruzi,

⁹³ 1 zilka'de 1221 = 10 ianuarie 1807.

⁹⁴ Înainte de 12 august 1806.

68 ms. fiind mîndru și dibaci în politică, ceruse mereu să fie mazilit ⁹⁵. De aceea demnitarul Devletului avuseseră un prilej în această privință. Atunci îi sosise ambasadorului de la Poarta fericirii, cu numele de Sebastiani, o scrisoare din partea împăratului Franței, Napoleon, care, ceva mai înainte, trimisese oaste în Polonia și era pe punctul de a porni un război nou împotriva Rusiei. Ea cuprindea și știrea că Rusia cerea pace și prietenie cu el și că pentru aceasta el ⁹⁶ va fi recunoscător față de bunătatea Înalțului Devlet și că, potrivit tratatului și angajamentului, demne de încredere, ce se vor încheia între cele două părți ⁹⁷, una din clauzele păcii <cu Rusia> va cuprinde integritatea teritorială a Înalțului Devlet și că de azi înainte se va pune capăt chestiunii supravegherii de către ruși a Țării Românești și Moldovei. Potrivit celor arătate în scrisoare, demnitarul Devletului se bucuraseră că ei vor dispune de mazilirea și de schimbarea celor doi voievozi mai sus amintiți. De aceea, fără șovăială și fără nici o întârziere, mazilindu-i pe amîndoi deodată, dăduseră Moldova lui Scarlat ⁹⁸, iar Țara Românească lui Alecu ⁹⁹.

Potrivit acestei hotărîri, fiecare dintre aceștia se îndreptaseră la posturile lor, iar predecesorii lor fuseseră invitați, potrivit înaltei porunci, să se întoarcă la Înalta Poartă. Cînd afurisitul Constantin Ipsilanti află de sosirea ilustrei porunci, potrivit vechiului exemplu al fratelui său, plecă îndată din București și, luîndu-și toată suita și toate lucrurile lui, se grăbi să treacă în Rusia, prin Austria. În felul acesta devenise clar că „cei de același neam se atrag“.

Astfel, devenise clar că ghiaurul acela era, pur și simplu, rus, iar Alexandru <Moruzi> se grăbise să vină numaidecît spre Poarta fericirii. De asemenea, noii voievozi, la rîndul lor, urmau să plece la reședințele lor și începuseră să-și pregătească cele necesare. Dar tocmai în momentul cînd erau pe punctul de a termina pregătirile de plecare, la intervenția ambasadorului Rusiei de la Poarta fericirii, posturile de voievozi au fost lăsate mai departe tot pe seama celor dinainte. Astfel, Constantin urma să se întoarcă din nou, iar Alexandru <Moruzi> s-a înapoiat și el. Afurisitului de Constantin i s-a trimis o poruncă privind menținerea domniei. Scarlat și Alecu nu apucaseră să guste încă din norocul lor și, pe neașteptate, numirile lor au fost anulate. De aceea, ei au fost nevoiți să revină la Înalta Poartă. Înalta poruncă trimisă pentru Constantin <Ipsilanti> i-a fost înmînată mai sus amintitului la Camenița. Acesta a renunțat s-o primească. Cînd această știre rece a ajuns la urechile demnitarilor, Scarlat a fost din nou oprit și reținut lîngă cei din Rusciuc, iar cînd Alexandru <Moruzi> a ajuns în localitatea numită Focșani, care se află în apropiere de orașul Iași, reședința Moldovei, a sosit la urechile lui știrea că rușii au trecut Nistrul și că feldmareșalul a călcat în ținutul Moldovei. Atunci, el a stat în localitatea mai sus arătată. După ce s-a gîndit cam cum să procedeze și aflînd apoi de apropierea oștii rusești de localitatea respectivă, s-a grăbit să se întoarcă spre Poarta cea ocrotitoare. Cînd voievodul Scarlat a ajuns la Rusciuc, atunci evenimentele de la Hotin și Bender au fost auzite de către Alemdar <Mustafa> aga. Atunci, voievodul cel mai sus arătat a fost înștiințat în taină despre situația lui. Acesta, la rîndul său, i-a povestit despre cele scrise lui de către valiul de Hotin și că îndată după aceea el a trimis la Poarta fericirii scrisoarea mai sus arătatului, împreună cu un arz de-al său.

⁹⁵ Tot înainte de 12 august 1806.

⁹⁶ Napoleon Bonaparte.

⁹⁷ Între Franța și Poartă.

⁹⁸ Scarlat Callimachi (la 12 august 1806).

⁹⁹ Alexandru Suțu (la 12 august 1806).

Atunci, fără să piardă vremea, și mai sus amintitul aga a scris și a raportat numaidecât la Înalta Poartă situația care se ivise. După aceea, echipându-se în persoană și pregătind ostași și muniții, s-a străduit și a depus eforturi în vederea apărării malurilor Dunării. Potrivit veștii menționate mai sus, dorințele voievozilor respectivi nu se realizaseră și demnitarii împărăției au socotit potrivit ca, pînă la clarificarea acestor stări confuze, ei să stea la Rusciuc.

De aceea fiecăruia dintre ei li s-a trimis din partea padișahului cel mareț ca Alexandru <cel Mare> cîte cinci pungi de aspri lunar și ei au rămas acolo pînă la limpezirea vremurilor turburi ...

<Autorul arată mai departe că două lucruri nu se pot uita și anume: cuvintele spuse de ambasadorul Rusiei în legătură cu schimbarea voievozilor Moldovei și Țării Românești fără consimțămîntul Rusiei și cuvintele lui Napoleon Bonaparte despre Imperiul otoman>:

69 ms. ... Primul se referă la cuvintele urîte ale ambasadorului Rusiei în urma
202 schimbării voievozilor mai sus amintiți. Acesta, venind la Marele Vizirat ¹⁰⁰, se așeza în fiecare zi acolo ca o cămilă nebună și țipa și striga în gura mare în toate părțile. El stătea pe un scaun în fața Reisatului ¹⁰¹ și spumega, zicînd: „Cu ce drept i-ați schimbat pe voievozii Țării Românești și Moldovei fără să fi cerut învoirea noastră? Ce înseamnă asta? Acum trebuie să le dați posturile lor de dinainte. În caz contrar, atacînd pe uscat și pe mare, în cincisprezece zile putem emite firme în toate ținuturile, chiar și prin părțile de la Konya și Damasc (*Şam*), pe care le considerați din țara voastră! Acest lucru e mai ușor pentru noi chiar decît să bei apă! Noi v-am lăsat să vă mențineți doar din milă și pentru că sînteți trebuincioși pentru unele aliș-verișuri. Altfel, vă facem așa și pe dincolo ...”.

<Se arată, mai departe, că el venea în fiecare zi în fața Ministerului de Externe și vorbea acolo, fără să intre înăuntru. Autorul menționează că a fost martor ocular la aceste întîmplări>.

...Celălalt lucru se referă la vorbele nenorocite ale lui Napoleon <Bonaparte>, care a spus: „Eu sînt acela care țin Imperiul otoman ca îngerul Gavril! Altfel, de mult ar fi fost distrus și ar fi fost dat peste cap!”. Iată, aceste două feluri de vorbe rod încă sufletul meu ...

70-75 <În paragraful următor se arată că ostilitățile cu Rusia au început din cauza asigurărilor
ms. date Porții de către Napoleon, care a determinat schimbarea domnilor Moldovei și Țării Românești. Deși, ulterior, turcii i-au lăsat pe foștii voievozi, totuși rușii au trecut la acțiune prin părțile
203— Hotinului. În urma acestor evenimente, la Poartă se ține un Divan la 10 și 11 şevval 1221 ¹⁰², în care se declară război Rusiei, iar ambasadorului și negustorilor li se pun în vedere să părăsească repede țara. Turcii fac pregătiri intense de război. Despre declarația de război este înștiințat și ambasadorul Angliei la Poartă>.

75 ms. SCOATEREA TUIULUI CEL PURTĂTOR DE VICTORIE <A COINCIS CU ZIUA ÎN CARE
AU SOSIT ȘI PRIZONIERII LUAȚI PRIN PĂRȚILE CETĂȚII ISMAIL>.

214 OMORÎREA TATĂLUI FUGARULUI CONSTANTIN CEL RĂUFĂCĂTOR

Cu o zi înainte, tatăl cel nenorocit al fugarului Constantin <Ipsilanti>, voievodul Țării Românești, fusese trimis în iad, fiind condamnat la moarte prin sabie.

76 ms. <Se spune că el săvîrșise multe trădări în trecut. Mai departe se descriu luptele date pe
la Hotin de Alemdar-Mustafa aga, care a fost beilerbei de Silistra și apoi a devenit vizir>.

¹⁰⁰ *Bâb-ı Ali*, are sensul de Înalta Poartă.

¹⁰¹ Adică Ministerul de Externe otoman.

¹⁰² 10—11 şevval 1221 = 21—22 decembrie 1806.

... Îndeosebi, trimițându-l pe Pehlivan <Ibrahim> aga, el făcuse ca cetatea Ismail să fie ferită de atacurile ghiaurilor răufăcători. Afară de aceasta, el întărise și fortificase interiorul și exteriorul cetății Giurgiu. El a săpat acolo șanțuri și metereze și a întărit-o cu mijloacele de fortificații aflate acolo ...

216 De aceea, în ultima decadă a acestui ilustru zilka'de ¹⁰³, fiind onorat din partea Înaltului Devlet cu marele rang de vizir, el a fost numit serascher pentru malurile Dunării, acordându-i-se totodată și eialetul Silistra. De asemenea și prințul Bahadîr Ghirai, fratele lui Gînghiz-Ghirai sultan, fiind unul dintre renumiții viteji ai neamului lui Gînghiz, a depus de astă dată, în luptele care s-au dat prin părțile Ismailului, mari eforturi și s-a menținut pe loc, meri-
76 ms. tînd din plin titlul de viteaz. Padișahul a auzit că, luptîndu-se cu ghiaurii cei afurisiți, el și-a ascuțit sabia. Atunci, în ultima decadă a acelei luni, lui, de asemenea, i s-a acordat din partea înțeleptului padișah rangul de calgai de Bugeac, fiind onorat și fericit cu această favoare.

<Mai departe se descrie fuga din Constantinopol a ambasadorului Angliei și zvonul că Rusia s-ar învoi la pace cu Poarta dacă turcii ar renunța la prietenia cu Napoleon>.

77-80 ms. MOARTEA LUI PASPANZADE OSMAN PAȘA ¹⁰⁴, VALIU DE VIDIN

218— <Se arată că el ceruse unele domenii feudale din Nicopole și Cladova ¹⁰⁵ și că, refuzîndu-i-se, 223 s-a răscolat. Despre răscoala lui se spune că turcii „au ars o plapumă pentru un purice“. Se dau și unele date biografice despre Pazvantoglu>.

223 SOSIREA UNOR VEȘTI ÎMBUCURĂTOARE DIN PARTEA SERASCHERULUI DE DUNĂRE

Valiul de Silistra și serascherul de Dunăre, <Bayraktar> Mustafa pașa, așezase o oaste vitează în afara Bucureștiului pentru a se apăra de atacurile inamicilor.

90 ms. Peste 4 000 de afurisiți voiseră să treacă pe acolo. Ei atacaseră prin surprindere pe ostașii credincioși. Ostașii islamici, la rîndul lor, au rezistat și, scoțîndu-și săbiile, au pornit la luptă și la măcel. Lupta a fost crîncenă din ambele părți, dar în cele din urmă, cu ajutorul lui Allah, scînteia norocului fiind de partea musulmanilor, foarte mulți ghiauri au fost trecuți prin sabie, fiind trimiși ca oaspeți în lumea cealaltă. Foarte mulți au fost răniți, iar o parte au căzut prizonieri. Această veste a sosit la Poarta fericirii în ziua de Bayram ¹⁰⁶ și credincioșii lui Mahomed s-au bucurat ca la un al doilea bairam (*Bayram*) ...

244 SOSIREA PRIZONIERILOR

<Se descrie trimiterea la Poartă a unor prizonieri ruși, precum și a altor capturi de război, obținute în luptele din satul Măgura ¹⁰⁷, de către Alemdar-Mustafa pașa>.

La o distanță de vreo patru ore de cetatea Ismail, în localitatea numită Sahib (?), sosise din nou o tabără rusească de peste 4 000 de oameni. Vreo mie de ghiauri, aleși caraulă, porniseră să facă răutăți. De aceea iscoadele

¹⁰³ *Evahir zilka'de* 1221 = 30 ianuarie — 8 februarie 1807.

¹⁰⁴ *Pasbanzade Osman pașa*, Osman Pazvantoglu. A murit în februarie 1807,

¹⁰⁵ *Feth-ul-Islam*.

¹⁰⁶ *10 zilhicce* 1221 = 18 februarie 1807.

¹⁰⁷ *Măgura*, localitate în județul Ilfov.

lui Kasım pașa, muhafizul cetății, aflaseră mai înainte de intențiile ghiaurilor. Atunci <Kasım pașa> numise și trimise un număr oarecare de cavaleri sub comanda lui Pehlivan aga. Ei plecaseră și se așezaseră înaintea lor¹⁰⁸ în localitatea mai sus arătată. După ce cavalerii au trecut prin sabie pe cei nenorociți care veniseră drept caraulă, ei s-au îmbrăcat cu hainele ghiaurilor nimiciți și s-au așezat, deghizați, în fața satului spre care venea tabăra cea nenorocită. Când tabăra cea nenorocită a apărut din urmă, pe șes, oastea islamică a intrat în sat ca o caraulă <rusească> și tabăra, la rîndul ei, crezînd că în față se află caraula lor, cu hainele și cu steagurile lor, s-a apropiat de satul mai sus menționat fără grijă și fără teamă și în dezordine.

<Se descrie, mai departe, bătălia din acel sat și înfrîngerea taberei rusești de acolo>.

91 ms. DESCRIEREA SITUAȚIEI VOIEVOZILOR ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI MOLDOVEI

246 După cum s-a descris și în paginile de mai sus, dat fiind faptul că pămînturile Țării Românești și Moldovei au fost călcate de picioarele inamicilor
247 afurisiți, a apărut ilustra iradea împărătească în sensul ca, pînă la reîntoarcerea acestora, cu ajutorul lui Allah, în rîndurile ținuturilor binepăzite, voievozii lor să stea lîngă <Bayraktar> Mustafa pașa, serascherul de la Dunăre. Fiecărui dintre ei i s-au împărțit din partea împărăției cîte 2 500 de piaștri pe lună și, în felul acesta, ei au fost fericiți, iar întreținerea lor a fost asigurată.

96-97 MOARTEA LUI AHMED VASÎF EFENDI, FOSTUL REIS <EFENDI>.

ms.
255— <Se arată că în timpul tratativilor din anul 1208¹⁰⁹ el se opusese introducerii a două clauze
259 cu privire la voievozii Țării Românești și Moldovei, clauze dăunătoare împărăției otomane. Nu se arată în ce constau aceste clauze. Se mai afirmă că în chestiunea schimbării voievozilor Țării Românești și Moldovei, Ahmed Vasif efendi, fost reis-efendi și autorul unei cronici, sprijinise propunerile lui Bonaparte>.

98 ms. EVENIMENTELE DIN ANUL 1222¹¹⁰

260
99 ms. <Fostul valiu de Silistra, Elhadj-Ali pașa, a fost numit în avangarda oștii otomane.
261 Despre moartea sultanului Osman¹¹¹ și testamentul lăsat de el pentru sultanul Orhan¹¹²>.
99 ms. <La punctul trei se arată că pînă la anul Hegirei 1000¹¹³ statul otoman a fost mereu în
263 creștere și s-a întins în toate părțile>.

În Europa, pe lîngă altele, ținuturile <Imperiului otoman> se întindeau prin toată Rumelia, Moreea, Marea Venețiană, Dalmația, cu țarmurile, prin ținuturile sîrbești, Bosnia, Transilvania, Ungaria, Bucovina, Țara Românească, Moldova, Bugeac, pînă dincolo de Camenița ...

<Mai departe se descrie decăderea statului otoman, situația Austriei, Prusiei, Rusiei și Suediei, amintindu-se și de luptele de la Țuțora din Moldova în anul 1711/1123 H.>.

¹⁰⁸ A rușilor.

¹⁰⁹ 1208 H. = 9 august 1793 — 28 iulie 1794.

¹¹⁰ 1222 H. = 11 martie 1807 — 27 februarie 1808.

¹¹¹ Osman I (1299—1326).

¹¹² Orhan I (1326—1359/1360).

¹¹³ 1000 H. = 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.

103 ... În anul 1123¹¹⁴, cînd Baltadji-Mehmed paşa, pornind de la Poarta
ms. fericii, cu oaste şi cu steaguri filfuitoare, îşi aşezase corturile sale în faţa
269 oştii moscovite, a cărei tabără stătea în localitatea numită Ţuțora, de la trecă-
toarea Fălciu de pe malul rîului Prut din Moldova, atunci, așa cum descriu
în mod amănunțit cronicile și documentele, moscoviții ajunseseră în starea
de a mînca coji de copaci și alte lucruri asemănătoare și, de aceea, fugeau
ca turmele de oi de vitejii musulmani, iar craiul¹¹⁵ lor ceruse aman. Dar,
potrivit bunăvoinței Înalțului Devlet, <Baltadji> nu profitase de slăbiciunea
lui, ci acceptase rugămintele și umilințele acestuia.

270 <Se arată, mai departe, că se încheiase pace, cu anumite condiții. Se descriu și luptele
ulterioare dintre Rusia și Imperiul otoman din cauza Poloniei, de unde mulți oameni trecuseră în
104 Imperiul otoman>.

ms.
271 ... Dintre oamenii renumiți din țara leșească, cel cu numele de Potocki¹¹⁶
și mulți alții ca el s-au refugiat la Înalțul Devlet și au cerut ajutorul lui.
Mai sus arătatul, la rîndul său, venind, a descris intrarea moscoviților în
Polonia, raportînd la Poarta fericii că <rușii> vor pătrunde pas cu pas în
Țara Românească și Moldova... și, după ce vor lichida necazurile aduse de leși
și de tătari, se vor apuca să atace și să provoace pagube în ținuturile bine-
păzite <ale Imperiului otoman>. El a mai spus că aceasta face parte din
marele testament al lui Petru cel Mare¹¹⁷, lăsat rușilor, și că, în orice caz,
ei vor depune eforturi în vederea atingerii acestui scop.

273— <Mai departe se trec în revistă: războiul ruso-turc (1769—1774), pacea din 1188¹¹⁸ și
276 apoi cea din 1206¹¹⁹. Mulți demnitari turci nu doreau aceste războaie. Se insistă asupra rolului
106 Franței în instigarea Imperiului otoman împotriva Rusiei. Se analizează diplomația epocii,
ms. inclusiv eforturile Austriei de a lua Bucovina>.

107 <În momentul înaintării generalului Potemkin, voievodul Moldovei refuzase să i se su-
ms. pună¹²⁰. Ambasadorul rus¹²¹ fusese prins și închis la Yedi-Kule. Turcia declarase război Rusiei,
108 iar ulterior și Austria declarase război Turciei. Dragomanul Austriei, Baron de Testa, venise
ms. și îi spusese reis-efendiului următoarele):

109 „Înalțul Devlet s-a grăbit să declare război Rusiei. Întrucît unele pur-
ms. tări ale Rusiei nu erau pe placul Devletului <otoman>, atunci s-ar fi putut
279 găsi o dezlegare prin mijlocirea statului nostru sau a altui stat. S-a arătat
adeseori că în timpul războaielor rușii și austrieicii se înțeleg totdeauna. De
aceea, iată că și acum Austria a declarat război Înalțului Devlet. Făcînd și
acum declarații de război, ea trimite asemenea declarații scrise la Insulă¹²²,
la Belgrad, la Bogürdelen, precum și la serhaturile Bosniei și voievodului
Țării Românești“.

El a mai făcut cunoscut că <austrieicii> începuseră să atace pe unde
puteau.

¹¹⁴ 1123 H. = 19 februarie 1711 — 8 februarie 1712.

¹¹⁵ *Kral*, în sens de țar; Petru cel Mare.

¹¹⁶ *Potoski*, contele Potocki, familie de magnați poloni.

¹¹⁷ *Delî Petru*, „Petru cel Nebun“.

¹¹⁸ 1188 H. = 14 martie 1774 — 3 martie 1775. Pacea de la Kütüük-Kainargi (1774).

¹¹⁹ 1206 H. = 31 august 1791 — 18 august 1792. Pacea de la Iași (1792).

¹²⁰ Autorul revine asupra unor evenimente descrise mai înainte, comentîndu-le (aici e vorba de războiul dintre 1787 și 1792).

¹²¹ Iacov Ivanovici Bulgakov, ambasador rus la Constantinopol.

¹²² Ada-Kaleh. În 1787.

⟨Baronul de Testa arătase textul declarației de război a Austriei. Se descrie, mai departe, înaintarea rușilor și austrieșilor⟩.

... Padișahul auzise că ⟨austrieșii⟩, transportînd dincoace de Dunăre populația orașului Orșova, au ocupat acel oraș, atacînd pe neașteptate și cetățile din Bosnia.

⟨Se propusese să se pornească asupra austrieșilor, numindu-se un serascher și împotriva rușilor. Moartea sultanului Abdul-Hamid I și urcarea pe tron a sultanului Selim al III-lea, în aprilie 1789⟩.

109 ms. 280 Sigiliul împărătesc, luîndu-se din mîna lui ⟨Kodja⟩ Iusuf, pașa ¹²³, a fost acordat muhafizului de Vidin, Hasan pașa ¹²⁴, fost chehaia al lui Melek-Mehmed pașa ¹²⁵. Apoi, ivindu-se înfrîngerea totală, vestită sub numele de „Dezastur de la Buzău”, musulmanii rămași s-au străduit să ajungă oricum la cartierul de la Șumla (Șumni) ¹²⁶.

281 De astă dată, sigiliul împărătesc fiind acordat serascherului de Ismail, numit Djezayirli-Hasan pașa ¹²⁷, nici acesta nu a făcut decît să-și realizeze ura care zăcea în inima lui împotriva unor demnitari ai oștirii și, în felul acesta, nu a fost de alt folos decît să predea inamicilor și celelalte pămînturi care mai rămăseseră din Țara Românească și Moldova. Deși austrieșii au pus mîna pe Belgrad, pe cetatea insulară ¹²⁸, precum și pe unele cetăți din Bosnia, totuși, în anul trecut, ei suferiseră foarte mari pierderi la Mehadia, la Inlek și prin părțile Panciovei. Îndeosebi la înfrîngerea din localitatea numită Daragadji ¹²⁹ fusese prezent însuși craiul cel nenorocit ¹³⁰. El văzuse acolo cum au fost risipiți vreo 80 000 de ostași de ai lui, precum și raiaua lui.

110 ms. 282 ⟨Atunci Prusia s-a aliat cu Turcia, iar Austria a cerut pace. Prusia se angajează să lupte pînă la înapoierea Crimei către turci. Sosirea unui sol prusac și încheierea unui armistițiu cu Austria cu condiția ca toate ținuturile ocupate de austrieși să fie predate turcilor, iar Hotinul li se va lăsa pînă la încheierea păcii cu Rusia. Discuții de pace la Șiștov⟩.

111 ms. ... Între timp, rușii ocupaseră toate ținuturile de prin părțile Ismail, Chilia și Akkerman. Nefiind acordate ajutoare din partea oștii, s-au pricinuit pagube foarte mari ...

111 ms. 284 288 ⟨Pacea cu Austria se încheie la Șiștov la 12 zilhidje 1205 ¹³¹⟩.

... În sfîrșit, în a douăsprezecea zi a lunii zilhidje din anul 1205 s-au obținut pacea și prietenia cu Austria, iar în a cincisprezecea zi din anul ⟨120⟩6 ¹³² s-a realizat pacea și cu Rusia, închizîndu-se astfel ușile războiului ...

¹²³ Kodja-Iusuf pașa, mare vizir (25 ianuarie 1786 — 28 mai 1789).

¹²⁴ Kethuda-Hasan pașa, mare vizir (28 mai — 3 decembrie 1789). Era poreclit „Cenaze” sau „Meyyit” (Cadavrul), precum și „Cerkez” (vezi și notele 6 și 18).

¹²⁵ Melek-Mehmed pașa, mare vizir (4 mai 1792 — 19 octombrie 1794).

¹²⁶ Autorul se referă din nou la evenimentele de la sfîrșitul anului 1789 (vezi și mai sus).

¹²⁷ Djezayirli, „din Algeria”. A fost mare vizir între: 3 decembrie 1789 — 30 martie 1790.

¹²⁸ Ada-Kaleh.

¹²⁹ Daragadji, Tereșova, în 1788.

¹³⁰ Împăratul Austriei, Iosif al II-lea (vezi și mai sus).

¹³¹ 12 zilhicce 1205 = 12 august 1791. De fapt la 4 august 1791.

¹³² 15 muharrem (?) 1206 = 14 septembrie 1791. Este vorba doar de armistițiu (10 august 1791), pacea încheindu-se la 9 ianuarie 1792.

14
ms.
291—
292
114
ms.
<Se fac considerații asupra politicii marilor puteri din Europa. Rusia se străduia să supra-
vegheze Moldova și Țara Românească și ajuta pe sârbi și pe greci>.

Sub pretextul confirmării și recunoașterii titlului de împărat al lui Bonaparte¹³³ și motivând schimbarea voievozilor Țării Românești și Moldovei¹³⁴, <rușii> au ocupat treptat cetățile Hotin și Bender, așa cum plănuiseră, și au silit Înalta Împărăție la expediție ...

... Ceva mai înainte fuseseră trimise oști sub comanda muhafizului de Ismail. De asemenea, și în partea lui Alemdar-Mustafa pașa au fost desemnate oștile din împrejurimi și au fost trimise multe tunuri și muniții. După aceea, în a optsprezecea zi a lunii muharrem¹³⁵, simbătă, potrivit obiceiului osmanesc, aga de ieniceri, Pehlivan Husein aga, arătând un alai orînduit cu ceata de ieniceri, a trecut prin fața mării-sale padișahului cel mareț și a pornit pe drumul Topkapu spre cortul său așezat pe șesul de la Davud-Pașa.

PORNIREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI DIN ȘESUL ADRIANOPOLEI

19
ms.
300
Prin pregătirea și completarea munițiilor și prin strîngerea de numeroase oști purtătoare de victorie, părțile Ismailului, Brăilei și Giurgiului au fost întărite și fortificate.

<Reprimarea răscoalelor din Serbia și numirea de comandanți prin părțile Rumeliei. Oastea islamică a stat timp de vreo 15 zile pe șesul Adrianopolei și apoi a pornit de acolo>.

01
În timpul acela soseau de prin partea Ismailului scrisori, unele după altele, cu știrile că pînă la data aceea ostașii ghiauri, foarte mulți la număr, au atacat cetatea mai sus arătată de 17 ori și că, în felul acesta, ei provocau pierderi și forțau oastea islamică. Se mai arăta că <turcii> se străduiau să salveze cetatea cînd cu forța, cînd cu viclenie sau cu oarecare bunăvoințe, depunînd astfel toate eforturile lor. Dar vitejia gazizului Kasım pașa s-a răspîndit ca epopeea lui Rustem¹³⁶ și ca atacurile vitejești ale lui Pehlivan aga. De aceea, eroismul lui a făcut ca fiecare atac al dușmanilor să se termine cu umilire și cu pierderi pentru ei, iar mai mult de jumătate din ei au fost trecuți pînă acuma prin tăișul sabiei.

19
ms.
Obținerea de victorii de fiecare dată de către ostașii musulmani constituia un motiv de îmbărbătare a inimilor lor și de creștere a speranțelor lor. După această scrisoare, au sosit scrisori și din partea lui Alemdar-Mustafa pașa. În ele se spunea că ghiaurii afurisiți s-au luptat de nenumărate ori cu oastea vitează pe care el o trimisese în interiorul Țării Românești sub comanda unui brav și că, cu ajutorul înaltului Allah, de fiecare dată, norocul victoriei fiind de partea musulmanilor, veșmintele jerpelite ale dușmanilor afurisiți au fost făcute bucăți. Se mai arăta că, îndeosebi cînd vizirul amintit mai sus a auzit că vreo 25 000 de afurisiți răufăcători, care stăteau adunați la București, au asediat pe neașteptate cetatea Giurgiului și au început s-o forțeze cu tunuri și cu hambrale ei s-a grăbit îndată să meargă în ajutor cu o oaste foarte mare, iar cînd a ajuns acolo s-a ciocnit cu ei, începînd lupta.

¹³³ În 1804 Napoleon Bonaparte se intitulase „împărat al tuturor francezilor”. Poartă fi recunoscute.

¹³⁴ La 12 august 1806 (vezi și mai sus).

¹³⁵ 18 muharrem 1222 = 28 martie 1807.

¹³⁶ Rustem, personaj legendar în lumea musulmană.

După ce s-a făcut din ambele părți un schimb de focuri timp de cinci ore, cu ajutorul lui Allah, potrivit zicalei „credincioșii devin biruitori asupra celor cu credința falsă”, cavalerii necredincioșilor au fost nimiciți de săbiile credincioșilor. Aproape jumătate din cei din tabăra aceea nenorocită au fost trecuți prin săbiile musulmanilor, iar ceilalți și-au aruncat sufletele prin părțile viilor din Taba¹³⁷, dar, neputînd să se mențină nici acolo, au fugit spre București. Cu această bucurie musulmanii s-au felicitat ca de Bayram (*Iyd*).

⟨Aceste evenimente au avut loc între 27 muharrem și 10 safer 1222¹³⁸⟩.

⟨Se vorbește de măsurile de aprovizionare, precum și de construirea de hambare pe malurile Dunării⟩.

120 MAZILIREA AGĂI DE IENICERI PEHLIVAN ⟨HUSEIN⟩ AGA ȘI MENȚINEREA LUI
ms. MAI DEPARTE
304

121 ⟨Acesta îi insulta pe demnitarii împărăției, dar îi fuseseră tolerate ieșirile de pînă atunci⟩.
ms.

Oricum, după ce ordia împărătească purtătoare de victorie împodobise șesul de la Silistra, aga cel amintit mai sus trecuse de cîteva ori, fără teamă, cu un număr oarecare de oști, pe malul celălalt. Apoi fusese însărcinat să treacă cu foarte multă oaste, împreună cu cerhagi Ali pașa și cu cei din suita sa. În momentul acela, pe cînd umbla, într-o zi, travestit prin Silistra, el a fost mazilit pe neașteptate ...

⟨Dar de teama răscoalii oștii, din care o parte trecuse deja în nordul Dunării, s-a revenit asupra mazilirii lui, dîndu-i-se și titlul de vizir⟩.

155— ⟨Se arată că Pazvantoglu (*Bazvandzade*) se opusese aplicării Noului Regulament⟩¹³⁹.
156

ms.
364

Din cauza partizanilor săi numeroși dintre credincioși și creștini și dat fiind că el însuși provenea din rîndurile celor din oaste, a ridicat pe față steagul revoltei, fiind sprijinit și instigat de tulburările continue ale ostașilor de la Poartă.

⟨Se arată, mai departe, că încercările demnitarilor de a-l potoli nu dăduseră rezultat iar răzvrătirea sa luase proporții⟩.

365 ... Trimițînd, din cînd în cînd, bulucuri spre voievozii din Moldova și Țara Românească, el lua și procura, prin hăinie, bani și zaherele fără plată. În felul acesta, el adunase o ceată de răufăcători ...

157 ... Ca urmare, partea Vidinului trecuse sub stăpînirea lui Pazvantoglu
ms. (*Paspanoğlu*), ținuturile Șumlei și Rusciucului în mîinile lui Tirsiniklioglu,
367 părțile Serresului (*Siruz*) în mîinile lui Ismail bei, părțile Albaniei și Moreei încăpuseră în mîinile lui Ali pașa^{139a}, iar ținuturile Adrianopolei (*Edirne*) trecuseră în mîinile lui Dagdevirenoglu, la Silistra devenise stăpîn Yılıkoğlu (*Yımbıkoğlu*), părțile Brăilei trecuseră sub stăpînirea nazîrului de acolo, Ahmed aga. De asemenea, și alte orașe și țîrguri trecuseră sub stăpînirea a cîte unui uzurpator puternic ...

¹³⁷ Taba (?).

¹³⁸ 27 muharrem — 10 safer 1222 = 6 — 19 aprilie 1807.

¹³⁹ *Nizam-i Djedid* (*Nizam-ı Cedid*).

^{139a} Din Ianina (*Yanlali*).

162— <Autorul .condamnă politica Franței față de Poartă>.

168
ms.

375 ... Trebuia ca, mai întâi, să fi fost salvată Crimeia, iar apoi, supunându-se în întregime și țara leșească, ea să fi fost anexată Înaltului Devlet, întocmai ca și Țara Românească și Moldova.

<Autorul condamnă și politica dregătorilor otomani, pentru faptul de a se fi lăsați induși în eroare de înșelătoarele intenții de bunăvoință ale francezilor>.

165 ... De asemenea, și Hangerli-oglu ¹⁴⁰, care pe atunci se afla voievod al
ms. Țării Românești, prin scrisoarea unuia dintre oamenii săi, care stătea anume
381 la Paris cu leafă pentru legături, bazându-se pe știrile acestuia, se grăbise să
scrie și să facă cunoscut la Înalta Poartă că francezii au gânduri rele în pri-
vința Egiptului. El atrăsese pe drept cuvânt atenția ca Alexandria (*Iskenderiyye*) să fie întărită ...

168 <Se iau unele măsuri de întărire. Se vorbește despre rolul grecilor în politica otomană,
ms. datorită deținerii diferitelor posturi și ca voievozi ai Moldovei și Țării Românești. Unii dintre
greci erau de partea rușilor, iar alții de partea francezilor. Fiecare afla secrete și le transmitea
celor de partea cărora se afla>.

¹⁴⁰ Constantin Hangerliu (noiembrie 1797 — februarie 1799).

Volumul al II-lea (260 p.)

33—38 DETRONAREA SULTANULUI SELIM AL III-LEA ȘI ÎNTRONAREA SULTANULUI MUSTAFA AL IV-LEA

221ms. <Această schimbare a avut loc la 21 rebi-ul-evvel 1222¹).
<Se amintește de înfringerea cerhagiului Ali pașa în nordul Dunării>.

101

222ms.

ÎNCHEIEREA ARMISTIȚIULUI CU MOSCOVIȚII

103 <Pacea de la Tilsit² dintre Franța și Rusia a fost adusă la cunoștința Porții prin ambasadorul Franței la Poartă numit Sebastiani>.

104

Ca urmare, a fost desemnat din partea ordiei împărătești Tevkii <Mehmed> Galib efendi în vederea încheierii armistițiului <cu Rusia>. Atunci, prin mijlocirea delegatului însărcinat din partea Franței³, au început tratativele de pace. În ziua de 20 djemazi-ul-ahîr⁴, încheindu-se, în vecinătatea Giurgiului⁵, actul de armistițiu, după ce s-a efectuat schimbul de documente convenite, clauzele armistițiului au fost aranjate și scrise, fiind apoi aprobate și ratificate de către serdarul suprem și de către generalul Rusiei. În felul acesta, oștile celor două părți au oprit războiul. Aici s-a copiat actul de confirmare, scris din partea serdarului suprem, cuprinzând articolele actului de armistițiu încheiat, așa cum s-a arătat mai înainte, între Rusia și Înalțul Devlet.

SURETUL ACTULUI ADUS SPRE CONFIRMARE

<La început se arată că acest armistițiu s-a realizat prin mijlocirea împăratului Franței. La convorbiri au participat: Mehmed Galib efendi, din partea Imperiului otoman, generalul Serghiei Lascarov (*Laș'ar*), din partea Rusiei, și colonel-adjunct Guilleminot (*Gelemn*), din partea Franței>.

105

Articolul 1 <Ambele părți vor anunța încetarea ostilităților pe uscat și pe mare>.

¹ 21 rebi I 1222 = 29 mai 1807.

² Din 7 iulie 1807.

³ Generalul Guilleminot.

⁴ 20 cemazi II 1222 = 25 august 1807.

⁵ La Slobozia, de lângă Giurgiu, între S. Lascarov și Gağib efendi.

و فرانسه لو متعهد اولدیغی خبر بنی تعیین ایلدیکی متوسسه معرفتیه اردوی همایونه ایصال واستانه ده مقیم ایلمچیسسی سبستیان دخی باتقریر عرض درگاه مخلد الاقبال ایلمکله بر موجب معاهده خنقدر بقه متار که ایلک ایچون اردوی همایوندن توفیقی دیوان همایون غالب افندی تعیین اولندیغنه بنایر کوکی جوارنده فرانسده لودن مأمور و مرخص معرفتیه ماه جادی الاخره تک بکر نهجی کوئی مقدمه صلح و صلاح اوله رق امر متار که رابطه پذیر واقتضا ایدن تمسکله بعد المبادله شروط متار که اوزره جانب سردار اکر میدن و روسیه جنزالی طرفندن قبول و تصدیق برله تنظیم و تقریر اولونوب اولوججهله طرفین عسکر یسی آسوده مشغله دار و کیر اولدی وجه مذکور اوزره دولت علیه ایله روسیه دولتی ببنده عقد اولتان متار که مراد بنی مشتمل سندی و طرف سردار اکر میدن تخریر اولتان تصدیق نامه تک صورتی بعینها بوجمله قید و املا اولندی

✽ صورت تصدیق نامه ✽

باعث تخریر پر کتاب حقیقت نصاب اولدر که دولت علیه ابدی انقرا ایله روسیه دولتی ببنده بوندن اقدام نکون ایدن مخصوصه و شفاقک متبدل مسالده و وفاق اولسند خستلو فرانسه ایمراطوری و ایالتی اقرالی جناب لیرینک دولتین ببنده قبول اولتان توسطیله بود فعه طرفیندن حسن نیت و رغبت سنوخته مبنی مقدمه صلح و صلاح اولان متار که تک بلخیر و المینه عقد و تمهیدینه جانب معالی نقاب سلطنت سنیه دن حالات توفیقی دیوان همایون عزت لومود تلوسید محمد غالب افندی ترخیص و روسیه دولتی طرفندن خستلور روسیه ایمراطورینک مستشار خاصی رعایت لوجنزال (سر جیولاسقلرد) بارخصت تخصیص اولمغله فرانسده ایمراطوری مشارالیه طرفندن اشبو متار که به دار مجلس مکالمه به مأمور قلنان قولونل ازونان قوماندان رغبت لولکلنه و حاضر اولدیغی حالد به مکالمه ذکر می اتی یدی مواد اوزره شروط مکالمه بی ربط ایدوب (برنجی ماده) اشبو سندن متار که تک امضا و ختمی عقبنده بحر و برونهرده و کافه مواضعده دولت علیه و روسیه عسکری ببنده جله حرکات خصمانه ترک و رفع اولته و بو باده جمیع مأمور لره جانب صدر اعظمیدن و روسیه دولتی جنزالی

223 ms. *Articolul 2* <Se cere ca după armistițiu să se treacă imediat la pregătiri pentru tratative de pace. Armistițitul va ține pînă la 1 safer 1223⁶, adică pînă la 3 aprilie a anului 1808, după data creștină>.

Articolul 3. Rușii să se retragă la hotarele ei de dinainte, începînd încă de pe acum. În urma încheierii acestui armistițiu, să se ia lucrurile, tunurile și munițiile din timpul ocupației din cetățile și din toate ținuturile Înalțului Devlet, pe care oastea rusească le ocupase în timpul acestei expediții, precum și din Țara Românească și Moldova. Astfel, Țara Românească și Moldova să fie evacuate încă de pe acum, iar evacuarea cetățitorilor și a altor locuri să se încheie în termen de 35 de zile de la data semnării prezentului act de armistițiu. În aceste zile, adică pe măsură ce se va face evacuarea ținuturilor mai sus arătate, să se trimită din partea Înalțului Devlet comisari, adică slujbași, pentru primirea cetățitorilor. Pînă la pace, nici oastea Înalțului Devlet, la rîndul ei, să nu stea fără rost în cele două țări mai sus menționate⁷, ci să se retragă și ea în dreapta Dunării în intervalul arătat. De asemenea, pînă la pace să nu rămînă mai mulți ostași decît e necesar nici în cetățile Ismail, Brăila și Giurgiu. În primul rînd, cînd oastea rusească se va retrage din Țara Românească și Moldova, cele două părți să comunice între ele pentru ca, simultan, să se retragă și oastea otomană.

Pînă la sosirea delegaților pentru încheierea păcii să nu se intervină în administrarea Țării Românești și Moldovei.

106 ms. 223 ms. Potrivit acestei clauze, în cetățile care urmează să fie evacuate de către oastea rusească să nu se introducă, afară de populația lor, ostași musulmani pînă la încheierea păcii.

Articolul 4 <Potrivit conținutului articolului 3, rușii să evacueze și insula Bozdjaada⁸ și toate locurile pe care, eventual, le-au ocupat, pînă la Marea Mediterană. Schimb de prizonieri din Marea Mediterană. Condițiile întoarcerii flotei rusești din Marea Mediterană>.

Articolul 5. De asemenea, pentru a nu se împiedica circulația vaselor la Sulina⁹, precum și la alte trecători din acele părți, ca și pentru navigația vaselor Înalțului Devlet, toate bărcile flotei ușoare ale statului rusesc să fie scoase în afara gurilor <Dunării>, iar Înalțul Devlet să poruncească celor de trebuință ca ele să nu fie atinse în afara <zonei gurilor Dunării>. Iar dacă trag la liman, de nevoie, ele să fie permise.

224 ms. *Articolul 6* <Se referă la schimbarea tuturor prizonierilor dintr-o parte și alta, excepțind pe acei musulmani care s-au creștinat în Rusia și pe acei creștini care s-au islamizat în Imperiul otoman. Toți apărătorii de cetăți și locuitorii lor, aflați în Rusia, să fie îndată eliberați cu toate lucrurile lor>.

⁶ 1 safer 1223 = 29 martie 1808.

⁷ Moldova și Țara Românească.

⁸ Bozdja-Ada (Bozcaada).

⁹ Sünne, Canalul Sulina (din Delta Dunării).

انشف جزالی طرفندن عجاله اولاقلا آخر اچيله تذيہنامہ لایر بشدیر پلہ رک شوپلہ کہ
 بوئدن صکرہ طرفین عسکری میسانده مغایر سلم وصقوت برکونه حرکت
 وخصومت اولوب معامله دوستی اجرا اولنه (ایکنجی ماده) دولت علیه ایله
 دولت روسیه یینده موالات تامه تک مجددار بطی طرفین معاهد ییندن نیت خالصه
 درکار اولقدن ناشی اشبومتار که تک امضا سندن صکره وقت کچمکسزین
 مصالحه خیره تک دخی عقد و تمهیدی ضمنده جان ییندن مرخصلر و محل مکالمه تعیین
 ایله اجتماع و مذاکره و صلح و صلاحک عقدینه ممکن مرتبه تعجیله طرفین معاهد
 و بعد ازین مغایر حالت تگون اتمامسته جانین مقدم و مجدد اولوب لکن احتمال بعید
 اوله رق شاید بر طرفدن صعوبت و وقوعیه مصلحتہ خلال کلور ایسه بین الدولتین متار که
 اول بهاره یعنی سنه هجریه تک یک ایکوز بکرمی اوچ سنه سی شهر صقری غره سنه
 و تاریخ عیسوینک یک سکره یوز سکرنجی سنه سی تیسانتک اوحنجی کورته قدر
 ممتداوه (اوحنجی ماده) دولت علیه تک روسیه عسکری طرفندن اشبوسفرده
 استیلا اولسان بالجه قلاع و ممالکنی و افلاق و بغداد مملکتلرینی شمیدین
 اشبومتار که تک عقدی عقبنده حین استیلاده بولندقلری هیئت و اشیا و طوب
 و مهمات ایله تخلیه باشلوب اولکی حدودینه چکیله شوپله که افلاق و بغداد
 مملکتلری و قلعهلر و سارلرک تخلیه سی اشبوسند متار که تک امضاسی تاریخندن
 اوتوز بش کون طرفنده تکمیل اولنه و ایام مر قومه طرفنده بحال مذکورہ
 تخلیه اولندقیجه قلعهلر تسلیمی ایچون دولت علیه طرفندن قومیسر یعنی بعض
 حامور تسیر اولنه وقت مصالحه یه قدر دولت علیه عسکری دخی مملکتین
 مر قومینده یهوده طور میوب ایام مر قومه طرفنده طونه تک صاع جانینسه
 چکیله کذلک حین مصالحه یه قدر اسمعیل و ابرابیل ویرکوکلی قلعه لنده دخی
 مقدار کفایه دن زیاده عسکر قالیه و اول امر ده افلاق و بغدادن روسیه
 عسکری چکیلور ایکن طرفیندن بخاره اولنوب دولت علیه عسکری دخی زار
 چکیله و مصالحه مرخصلری و رودینه دک افلاق و بغدادک اداره سنه مدخله
 اولنیه و اشبوس شرط مقتضاسجه روسیه عسکری طرفندن تخلیه اولنه چی

Articolul 7 <Se referă la ratificarea documentelor între marele vizir Mustafa Celebi¹⁰ și generalul Michelson¹¹ la 21 djemazi-ul-ahîr din anul 1222¹², în urma actului de armistițiu încheiat la 20 djemazi-ul-evvel¹³ în satul Slobozia¹⁴ din ținutul cetății Giurgiu. Marele vizir a scris din șesul Silistra>.

„Pentru ca documentele convenite de ratificare a acestui act de armistițiu să fie trimise fără întârziere, atât din partea serdarului suprem, cât și din partea generalului superior al statului rusec, Michelson, cel cu rang și respectat, exemplarul turcesc și cel frâncesc (*efrenc*) au fost semnate și sigilate de noi, precum și de delegatul statului Rusiei, ca și de mijlocitorul mai sus arătat^{14a}. Ele fiind schimbate dintr-o parte și alta, s-a consemnat ca și actele de confirmare, menționate mai sus, să fie schimbate în termen de o săptămână și, dacă va fi cu putință, chiar și mai devreme.

În felul acesta, făcându-se schimbul de acte, care s-au întocmit în ziua de 20 djemazi-ul-evvel al acestui an <12>22¹⁵ în satul Slobozia, din ținutul cetății Giurgiului, potrivit însărcinării din partea măriei sale, conducătorului lumii, noi (marele vizir), de asemenea, am aprobat toate clauzele mai sus menționate și, dat fiind că ele vor fi respectate, s-a scris acest act de confirmare și a fost expedit spre a fi schimbat.

Scris la 21 djemazi-ul-ahîr din anul 1222¹⁶, în șesul Silistrei, cu ajutorul lui Allah, de către marele vizir, generosul Celebi Esseid-Mustafa“.

224 ms. Un document asemănător s-a dat și pentru părțile Serbiei, în vederea retragerii trupelor rusești de prin părțile Vidinului și Cladovei, dacă cumva au pătruns și acolo.

108 ÎNTOARCEREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI DIN INSULĂ ȘI SOSIREA LA SILISTRA

<În momentul tratativelor>, potrivit regulilor de prevedere, presupunându-se că ar putea să înceapă din nou ostilitățile și starea de război, oastea împărătească, împreună cu oastea norocoasă, trecuseră pe insula aflată între Silistra și Călărași¹⁷. De aceea, după încheierea actului de armistițiu ele au fost înapoiate din nou la tabăra din Silistra și astfel s-a descins la vechiul loc ...

¹⁰ Celebi Mustafa pașa, mare vizir (18 iunie 1807 — 28 iulie 1808).

¹¹ *Mihelson*; vezi nota 82 din vol. I al Cronicii lui Asım (lucrarea de față):

¹² 21 *cemazi II* 1222 = 26 august 1807.

¹³ 20 *cemazi I* 1222 = 26 iulie 1807 (în textul tipărit; 20 *djemazi-ul-ahîr* = 23 august 1807).

¹⁴ *Isladjuzi* (*Islacuzi*).

^{14a} Generalul Guilleminot (Franța).

¹⁵ Vezi notele 4 și 13.

¹⁶ Vezi nota 12.

¹⁷ *Karalaș*, localitate în nordul Dunării, în fața Silistrei.

16. *Cronica lui Asım*. Actul de confirmare a clauzelor armistițiului dintre Rusia și Imperiul otoman din august 1807 (vol. II, p. 106).

قلعه اهابسندن ماعدا عقد مصالحه به د کین دولت علیه عسکری ادخال اولمیه (در دنجی ماده) ذکر اولتان او چنجی شرط مفهومی اوزره روسیه دولتی بوزجه اطه بی واشبو متار که خیره تک خبری اق د کزه وارنجه قدر ساراستیلا اولمش محل و ارایسه انلری دخی تخلیه و تسلیم ایده جکی مثلوا اق د کز بوغازینک اطرافنی کشاد ایچون اول طرفده اولان کیلرینی قالدیروب کندی لیمانته کیدر ایکن اق د کزده شدید فورطنه و یا خود اخر کونه اشد احتیاج ایله حاجت مس ایدوب بر محله اوغراد قده دولت علیه مأمورلی طرفندن اثنای محاربه ده روسیه لو طرفنده قلان دولت علیه قالیونی واسیرلی وسار بو مقوله طوتلش سفینه واشیا وار ایسه انلر دخی رد و محاربه مر قومده طرف دولت علیه دن انلش روسیه سفینه سی و ارایسه کذلک اعاده اولتوب ذکر اولتان روسیه دو تناسی کیدر ایکن اق د کزده دولت علیه رعایاسندن کسنه بی استصحاب ایلیه (بشئی ماده) کذلک سنه و اول طرفده واقع سار بوغازل طریقنده دخی موانع اولماق و دولت علیه تک سفاتی کشت و کذار ایتمک ایچون اولحوالیده روسیه دولتک اینجه طابقدن معدود قایقاری وار ایسه جمله سنی بوغازدن طشره چقاروب خار جده طوقنلامسنی دولت علیه لازم کلناره تنبیه ایلیه و حاجت مس ایدوب بر لیانه کیرلر ایسه ممانعت اولمیه (التنجی ماده) حقوق افراد بشرده رعایت لازمه نصف اولمغه طرفین معاهدیدن بمقدار اسراوار ایسه تاخیر اولمیب روسیه لو طرفندن دولت علیه ده دین اسلامی قبول و عثمانلور دن روسیه طرفنده تنصر ایدنلر اولور ایسه بالتحقیق انلر دن ماعدا ذکر و اناث و دولت علیه و روسیه رعایاسندن قنغی رتبه دن اولور ایسه اولسون بلائمن و لاعوض تماما سیلاری تخلیه اولنه و ایوم روسیه دولتی طرفندن اولان دولت علیه قلعه محافظلری و مأمورلی و سار جله اهابسی اشبو متار که عقبنده بولند قلری برلر دن بلانقصان اخراج و کوچ و اشیا یله طرف دولت علیه ارسال قلنه (یدنجی ماده) اشبو متار که سندنک جانب سرادرا کره بدن روسیه دولتی

225ms ✧

ÎNTOARCEREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI LA IERNARE

109

Dat fiind că, în urma încheierii armistițiului, nu era potrivit ca oastea împărătească să stea în ținuturile Silistrei, de aceea, în urma învoirii obținute de la tronul împărătesc, în ziua de doi regeb¹⁸, sâmbătă, corturile au fost ridicate din acel loc și s-a pornit spre Adrianopole, care fusese desemnat ca loc de iernare.

226ms.

〈Se amintește de mirimiranul Mehmed Selim pașa ca muhafiz de Isaccea〉.

110

130

EVENIMENTELE DIN ANUL 1223¹⁹

239ms.

UNELE EVENIMENTE PRIVIND RĂZBOIUL

246ms.

143

Cînd, așa cum s-a scris mai înainte, în a douăzecișuina zi a lunii djemazi-ul-ahîr s-a încheiat, prin mijlocirea Franței, armistițiul cu rușii, lângă Giurgiu, iar în momentul cînd cele două părți și-au arătat dorința ca și pacea să fie încheiată cu un minut mai devreme, ambasadorul Franței, Sebastiani, care se afla la Poartă, a cerut și a insistat astfel: „E absolută nevoie ca pacea să se încheie la Paris, deoarece atît timp cît această pace este urmărită de împăratul nostru 〈Napoleon Bonaparte〉, fără îndoială că ea va fi în folosul Înalțului Devlet. El va face să fie aranjate toate chestiunile supărătoare pentru Înalțul Devlet și va încheia pacea restabilind granițele vechi 〈ale Imperiului otoman〉, precum și independența sa totală. De aceea să fie trimise 〈în Franța〉 toate textele angajamentelor și clauzelor supărătoare, care au fost date mai înainte pentru Rusia. Dacă vă veți împotrivi în această privință și dacă chestiunea păcii nu va fi anunțată la Paris, atunci eu îmi ridic ancora de aici”.

〈La insistențele lui, Poarta a trimis instrucțiuni lui Muhib Efendi, ambasador al Porții la Paris〉.

247

UNELE PURTĂRI NEPOTRIVITE ALE LUI SEBASTIANI

ms.

144

〈Se arată că, la un moment dat, el a început să spună fel de fel de luoruri și să se amestece în treburile interne, amenințînd și cu plecarea din țară〉.

248

ms.

146

De asemenea și de astă dată, venind pe neașteptate în fața caimacacului, i-a spus: „Reisul Halet efendi îl va omorî pe Costachi, capuchehaia Țării Românești. Or, el fiind sub ocrotirea Franței, a-l ucide înseamnă să tragi cu condeiul peste prietenia cu Franța”.

〈Se spune că toate aceste intrigi proveneau din dușmănia dintre el și Halet efendi, care, în cele din urmă, a trebuit să fie mazilit〉.

¹⁸ 2 regeb 1222 = 5 septembrie. 1807.

¹⁹ 1223 H. = 28 februarie 1808 – 15 februarie 1809 (în textul editat).

طرفندن جنرال انشف رتبلور عایتلو میکسون طرفندن اقتضایدن تصدیق
 تمسکری بلا امهل کوندلک اوزره ترکی و فرنگجه سی طرفندن و روسیه دولتی
 مرخص و متوسط مومی انیها جانبازندن حتم و امضا و مبادله اولمغله ذکر اولنان
 تصدیق تمسکری دخی برهفته ظرفنده و ممکن ایسه دهها اولجه مبادله اولنه و بوسند
 اولقی اوزره طرفیندن کتب و املا و اشوبیکرمی ایکی جمادی الاخره سنک یکرمنجی
 کونی یرکومی قلعه سی حوالیسنده اسلابوزی قریه سنده مبادله و اعطا اولمش اولغین
 جانب شوکتناقب حضرت تاجداریدن و کالت مطلقه و رخصت کامله من مقتضایسنجه
 طرفندن دخی شروط مر قومه تماما قبول ایله رعایت اولنه جنجی حسیله تصدیقا
 للمقال اشوبتسک تحریر و مبادله اعطا و تسیر اولندی حررفی الحادی و العشرین من
 جمادی الاخره سنه اثنین و عشرين و ما بین والف فی صحرای سلسره (امضا) (المستند
 من اه الاکرم چلبی سید مصطفی الوزیر الاعظم)

کذلک دولت علیه ایله روسیه دولتی بیننده منعقد اولان متارکه ماده سنده
 صرپلویه دأر اولان سنده طرف سردارا کر میدن تحریر اولنان تصدیقنامه
 صورتبدر

باعث تمیقده اولدرکه دولت علیه ایله روسیه دولتی بیننده متارکه
 عقده ی ضمننده جانب دولت علیه دن مرخص اولان حالاتوقیعی
 عزبلو مودتلو سید محمد سعید غالب افندی و روسیه دولتی طرفندن
 مرخص رعایتلوجنرال سرچیو لاسقارت میاننده اشوبیکرمی ایکی جمادی الاخره سنک
 یکرمنجی کونده امضا و مبادله اولن بر مادی الحاله هذه دولت علیه ایله روسیه دولتی
 بیننده عقد اولنان متارکه شروط طی مقتضایسنجه ممالک صرپیه طرفیندن ترک اولمقی
 اقتضا ایلمدیکنه منی الیوم و دن و فتح الاسلام بیننده مجاوزایمش اولان صرپلویاچند
 بولنان روسیه عسکرینک اولغرفنده بوغمنی جهنیه اولخالده دخی ترک حرکات
 حصانه اولمقی لازمه دن اولمغله مصانحه مرخصلری و رودینه قدر اول سنده
 دخی متارکه اولمقی وزرر تعهد اولنوب دیوتحریر اولمغله تصدیق للمقل طرفندن
 دخی اسوتمسک کتب و املا و احصا اولندی حررفی الحادی و العشرین

250
ms.
149

Deși, în urma semnării actului de armistițiu cu Rusia, trebuia ca oștile rusești să înceapă evacuarea din cialetele Țării Românești și Moldovei, precum și din celelalte cetăți și teritorii, și să se retragă la hotarele lor vechi, și cu toate că, potrivit condițiilor armistițiului, trebuia ca în 30 și trei²⁰ de zile chestiunea evacuării să se termine, totuși, nu numai că nu le-au evacuat, dar, dimpotrivă, au mai expediat, pe de o parte, oști și le-au introdus acolo. De asemenea, nu a apărut nici un mijlocitor din partea Franței și nu s-au ivit semne de discutare a preliminarilor păcii ...

<Se arată că rușii făceau pregătiri intense de război, iar turcii nu dispuneau de forțe ca să se opună>.

150

În acest timp, sosind de la Paris o altă scrisoare a lui Muhib efendi, cuprinsul ei era astfel: „Sosind în aceste clipe la Paris un soldat din partea Rusiei^{20a}, când am auzit că se va întâlni cu Samiyani²¹, m-am dus, înainte de întâlnire, la locuința sus-numitului și, după ce i-am spus că am auzit de sosirea solului <Rusiei>, i-am explicat apoi că, deși condițiile actului de armistițiu semnat cu Rusia, ca urmare a mijlocirii, acceptată de excelența-sa împăratul, potrivit păcii de la Tilsit, prevedeau evacuarea Țării Românești și a Moldovei, precum și a celorlalte teritorii și cetăți, totuși, nu numai că ele nu au fost evacuate, dar, dimpotrivă, <rușii> introduc în ele mereu alte oști noi. De asemenea, am mai zis că împăratul nu a desemnat încă mijlocitor pentru binecuvântata pace, care ar fi o urmare a armistițiului, iar sultanul și demnitarii împărăției așteaptă îndeplinirea acestor clauze.

250
ms.

Atunci, sus-numitul prim-ministru (*başvekil*), răspunzînd, a zis așa: „Cred că solul acesta, care a venit din Rusia, nu este îputernicit, deoarece cînd el a pornit de la Petersburg (*Peterburg*), nu se știa încă acolo că pacea va fi încheiată la Paris și că domnia-voastră veți fi însărcinat cu aceasta. El are poruncă să șadă la Paris, iar împăratul nostru nu va desemna mijlocitor pînă ce nu va fi numit îputernicit din partea Rusiei. Se spune că motivele pentru care Rusia nu evacuează Țara Românească și Moldova ar fi că împăratul Rusiei nu aprobă două articole cuprinse în actul (*sened*) de armistițiu. Unul ar fi că a găsit exagerat termenul armistițiului, iar celălalt că nu pot fi restituite corăbiile luate de ruși ».

Cînd i-am zis: « Cum să nu se aprobe actul unui îputernicit? Ceea ce spuneti, nu exclude mijlocirea de pace pentru care s-a angajat împăratul », atunci el a răspuns astfel: « Rușii ne-au anunțat că, murind atunci generalul rus numit Michelson, care era îputernicit pentru confirmarea actului de armistițiu, l-ar fi confirmat apoi careva dintre ruși, fără învoire. De aceea împăratul nostru i-a scris despre această chestiune generalului Savary^{21a}, aflat la Petersburg ».

²⁰ Așa e scris în manuscris. În textul tipărit apar 35 de zile, ca în actul de armistițiu.

^{20a} Ambasador era Piotr Tolstoi.

²¹ În textul tipărit: *Şampani*, Jean-Baptiste Nompère de Champagny, om de stat francez, pe atunci ministru al afacerilor externe al Franței (august 1807 — 11 aprilie 1811).

^{21a} Era ambasadorul Franței la Petersburg.

اولوب ستهیل جناب ربانی ایله بروجہ اسانی اهل و عیالیزی
دخی ملاطیہ طرفتہ سبک خیز کریرا اولان برادر لریمیزی طرفتہ حجاب
و کلیسده سکر ماہ قدریبط حصیر پاره اقامت اییدوب لیکن
دانیلرک تفاضاسی قضیه ارام و قرار غری سلب ایلمکله نلیچار
برادر و قوم و بتاری وطن اصلیزه اعاده واستمداد رجاسیده
بنده دلفکار در مراد طرفته روزنهاده اولدی بعدالوصول
دیگاہ مراحم دستگاہ پادشاه مراحم دستگاہ عرضحال
ایصالی جلوہ نمای عملای حصول اولما مغله ناجارا اختیار
صبر جمیل ایله سپردہ بارکام حبنہ اللہ و لتندی ان شاء
اللہ تعالی زمان یمین اقتراہ شاہانہ لر یلہ کب معورہ
وسایہ خلافتوایہ روز افزون لر یلہ اسود اسیب
چرخ کبود اولدنیغز بادشاه اعظم و شہنشاہ اعظم
خلیفہ بیخلال شہریار عدل انصاف خاقان
فریدون فرقا آن اسکندر ظفر سلطاحمجد
محمدی السیر خاقان مرضی الشیم مرتضوی لسریز
جعل الله عمره و اقباله مزیدا و مجد و اجلاله
مدید حاضر تلر نیک ساینہ طافتوایہ
ملوکانه لرندہ بارکران دیوندرہ یانیا
اولدقد نصکرہ شیوہ جیاندازی
چرخ بوقلمونک کوریللا بوضع دیگر
کونلرہ مقابل مظہر الطاف
بی حیاتی اولوق ماملول و باب
ختمتہ مسبب الامسایدن
مرحوم مؤلدر وماذک

⟨Autorul consideră că încă de pe atunci au fost perturbate tratativele de pace⟩.

258
ms.
164
260
ms.
168—
169

⟨Numirea lui Mehmed Emin Behidj efendi ca vizir, dându-i-se eialetul Silistrei⟩.

... Una din știrile neadevărate, răspândite pe sub perdea, a fost aceea că oștile rusești care se întorceau din Ungaria (*Macar*) în țara rusească, schimbându-și drumul, și-ar fi grăbit pașii spre Moldova ²²...

235 ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR ȘI A EIALETULUI SILISTREI LUI RAMIZ EFENDI²³
⟨LA 21 CEMAZI II 1223⟩²⁴

ACORDAREA TITLULUI DE CAPUDAN LUI RAMIZ EFENDI ȘI ÎNTEMNIȚAREA LUI SEID-ALI PAȘA LA BURSA

237 ... În prima zi a veneratei luni receb ²⁵, el ²⁶ l-a numit pe cel pomenit mai sus ²⁷ amiral al flotei ²⁸.

²² În manuscris: *Bagdad*, în loc de *Bogdan* (Moldova).

²³ Manuscrisul se încheie înaintea acestui paragraf.

²⁴ 21 *cemazi II* 1223 = 14 august 1808.

²⁵ 1 *receb* 1223 = 23 august 1808.

²⁶ Alemdar Mustafa pașa, mare vizir (29 iulie — 21 septembrie 1808).

²⁷ Abdullah Ramiz efendi (1774—1813), partizan al reformelor sultanului Selim al III-lea.

²⁸ *Kapudan-ı-derya*.

G L O S A R

- Acik** (*açık*), deschis, descoperit, bac (vezi și *üstü açık*).
- aga-paşa**, denumire prescurtată pentru aga de ieniceri (*yenicheriağası*).
- agalık** (*ağalık*), titlul unui agă, senior, moșier, generozitate, orgoliu.
- adh**, angajament, obligație, pact, alianță, tratat, legământ.
- ahidname**, pact, convenție, tratat de pace, legământ, capitulație.
- alan** (*a'yan*), notabil, titlu care se dădea în Imperiul otoman unei categorii sociale cu angajamente civile și militare; căpetenie de provincie; viceguvernator.
- akce** (*akçe*), monedă divizionară otomană, bani, aspru (pl. aspri).
- akingi** (*akıncı*), incursionist, atacant, corp de oaste otomană nepermanentă, formată, de obicei, din țărani (călări).
- alai** (*alay*), trupă, pompă, cortegiu, regiment, ceremonie, paradă.
- alem**, steag, drapel (sinonim cu sangeac = *sancah*).
- aman**, iertare, cerere (sau acordare) de iertare, pace.
- amanname**, act de iertare, tratat de pace, legământ.
- Anadolu muhasebecisi**, contabil cu treburile financiare ale provinciei Anatolia.
- arabagi** (*arabacı*), căruțaș, meșter de căruțe, chesonar.
- arnăut** (*Arnavud*), albanez, ostaș albanez.
- arpalık**, feudă ce se acorda în Imperiul otoman unor categorii de slujbași (cărțurari, pensionari ș.a.); drept seniorial, rentă.
- arşin**, unitate de măsură pentru lungimi = 0,711 m (vezi și *zira*).
- arz**, raport, cerere, petiție, jalbă.
- arzumahzar**, petiție, jalbă, cerere (de obicei colectivă) pentru chestiuni importante.
- aspru**, vezi *akçe*.
- aşağı-bölük**, „bulucurile inferioare“, ultimele patru bulucuri din cele șase bulucuri (*altı-bölük*). Categorie în oastea otomană (cavalerie).
- atoglanı** (*atoğlanı*), îngrijitor de cai, rindași la cai.
- avalet** (*avaid*, pl. din *aide*), venituri, beneficii, rente, dări.
- a'yan**, vezi *alan*.
- Bab-i Ali**, „Înalta Poartă“, Sublima Poartă, Marele vizirat otoman.
- balimezza** (*balıyemez*), din ital. balliamezza, un gen de tun de calibru mijlociu.
- baltadji** (*baltacı*), halebardier, vechea gardă din Harem.
- ban**, căpetenie, pan, voievod, domn.
- barabaş**, denumire dată de turci cazacilor (zaporojeni).
- başbug**, căpetenie, comandant de oaste.
- baş-câpitan** (*başkapudan*), comandant-șef (de oaste), căpetenie militară (de vază).
- başceauş** (*başçavuş*), prim-ceauş, ceauşul de frunte, starostele ceauşilor.
- Başmuhasebe**, Contabilitatea generală; sector în administrația financiară otomană.
- Başmuhasebe kâtibi**, scrib la Contabilitatea generală.
- Başmuhasebegi** (*Başmuhasebeci*), slujbaş la Contabilitatea generală.
- başserdar**, serdarul suprem, serdarul de căpetenie, comandant suprem de oaste.
- başvekil**, prim-ministru, primul împuternicit.
- batakçı**, mlăştinar, cel care nu dă înapoi (o datorie etc.).
- bei** (*bey*), șef, senior, prinț, rege, domn, căpetenie militară. Titlu de distincție dat unor categorii sociale de frunte, titlu de noblețe (ce dădea și hoierilor români).

- beilerbel (*beylerbeyi*), guvernator de provincie mai mare; rang în oastea otomană.
- beilic (*beylik*), titlu de bei, noblețe, principat, guvernământ, vasal, ceea ce aparține fiscului (statului).
- beilicki efendi (*beylikçi efendi*), șeful cancelariei de aordare a beratelor împărătești, de redactare a tratatelor și corespondenței imperiale.
- beraia (*beraya*), categorie de supuși otomani scutiți de dări (în contrast cu *raia*).
- berat, brevet, act împărătesc (pentru decorație etc.)
- bezazistan, variantă din *bedestan*.
- binbași (*binbaşı*), „căpetenie peste 1000 de ostași”, maior.
- boccea (*bohça* sau *boğça*), pînză în formă de pătrat, servind la înfășurarea unor lucruri; pachet, dar.
- boğaz (*boğaz*), gît, strimtoare, vale, trecătoare, canal.
- bostangibași (*bostancıbaşı*), vechiul șef al gărzii Seraiului, prefectul capitalei otomane.
- bostangibaşılık (*bostancıbaşılık*), funcția de bostangibași.
- bölükbaşı (*bölükbaşı*), căpetenie de oaste de mărimea unei companii zise *bölük*; ofițer otoman de securitate publică.
- bölük-halkı, oaste otomană formată din șase categorii distincte numite „Altı-bölük”.
- Cadiu (*kadı*), judecător musulman.
- caftan (*kaftan*), mantie de preț oferită demnitarilor ca distincție. Poarta otomană acorda caftane și domnilor români ca însemn de domnie. Caftanele erau de mai multe categorii (vezi și *hilat = hil'at*).
- caic (*kayık*), barcă, lotcă, luntre.
- caimacam (*kaymakam*), cel care ține locul cuiva, locțiitor, guvernator.
- calgai-sultan (*kalgay-sultan*), prințul calgai, locțiitorul hanilor tătari. De obicei era fratele hanului; calgai (*kalgay*).
- capuchehaia (*kapukehaya* sau *kapukethuda*), intendentul unui dregător, agentul diplomatic al domnilor români la Poartă.
- capudan, vezi *kapudan*.
- capugibași (*kapıcıbaşı*), șeful portarilor (din Serai).
- capugibași-aga (*kapucubâşı-aga*), căpetenie capugiilor (din Serai).
- caraulă (*karavul*), patrulă, sentinelă, pază.
- ceaușbași (*çavuşbaşı*), căpetenia ceaușilor, șeful ceaușilor.
- cekdiri (*çekdiri*), un gen de corabie cu visle.
- cerha (*çerha*), tun mic.
- cerhagi (*çerhacı*), oaste de avangardă, hărțuitor.
- chehaia (*kehaya* sau *kähya*), intendent, administrator, starostele unei corporații (vezi și *kehuđa*).
- chehaiabei (*kehuđa bey*), intendent, administrator, starostele unei corporații, adjunctul marelui vizir.
- chilă (*kile*), unitate de măsură pentru capacitate (= 18—24 ocale; 1 oca = 1,260 — 1,291 kg).
- chindie (*ikindi*), ora care împarte în două după-amiaza, momentul celei de-a treia rugăciuni musulmane.
- chisedar (*kisedar* sau *kesedar*), cel care ține banii, intendent financiar, perceptor, casier.
- ciftlic (*çiftlik*), teren arabil cu o pereche de vite (*çift*), ogor, moșie, acareturi (la o moșie); suprafața varia după fertilitatea solului.
- ciorbagiu (*çorbacı*), căpetenie în oastea de ieniceri, notabil în sat, domn, stăpin, bogătaş (de obicei creștin).
- cîntar (*kantar*), unitate de măsură pentru greutate valorind cca 56—57 kg.
- cișla (*kişla, kişlak*), loc de iernare pentru vite, cantonament pentru iarnă, construcțiile de pe o moșie.
- colomborna (*kolonborna*), din ital. *colivrina*; o categorie de tun.
- conakcibași (*konağcibaşı*), căpetenie de conace (popas) pentru poposirea oștii.
- cucă (*kuka*), un fel de coif cu panaș, purtat de căpeteniile ienicerilor; în semn de domnie (se acorda și domnilor români).
- curuși, vezi kors.
- çukadar, rcm. ciohodar,
- Dalkılıci (*dalkılıç*), „cel care se năpustește cu sabia”, ostaș de sacrificiu; categorie în oastea otomană.
- Darbhane, Casă monetăriei (otomane).
- Darbhane emini, intendentul monetăriei otomane.
- darben, tun de asediu.
- Dar-ul-djihad (*cihad*), „Casa războiului sfânt”. Astfel era denumit și orașul Belgrad sub turci; sinonim cu „Dar-ul-harb” (Casa războiului).

- Darussaade agasi, șeful eunucilor din „Serai”, defter emini, „intendentul de defter”, cel care ține registrele contabile.
- defterdar, însărcinat cu finanțele otomane, receptor de venituri.
- defterdar-pașa, primul defterdar, ministru de finanțe (în Imperiul otoman).
- Defterhane, „Casa de condici”, administrația de cadastre, arhivă.
- delibași (sau *deliblași*), căpetenia categoriei de oaste otomană numită *delil* (viteaz, brav; vulg. *deli* = nebuș).
- devlet, stat, împărăție, fericire, putere.
- Devlet-i aliyye, înalta împărăție, Imperiul otoman.
- dil, limbă, prins (pentru informații), om capturat în luptă pentru a da relații despre dispozitivul inamic.
- Divan-efendi (*Divan-efendisi*), secretar de Divan (pe lângă domnii români etc.).
- djelali (*Celâli*), răsculat, răzvrătit, răufăcător.
- Efendi, domn, stăpin, senior, titlu de reverență; se dădea și cărturarilor.
- efrendj (*Efrendj*), frânc, denumire dată de turci popoarelor europene în general și venețienilor în special; european, venețian.
- eyalet (*eyalet*), provincie mare (sin. cu *vilâyet* = *vilâyet*).
- elciu (*elçi*), sol, trimis, ambasador.
- elviye (pl. din *liva*), sangeacuri, unități administrative-teritoriale otomane (vezi și *liva*, sangeac = *sancak*).
- emin, intendent, administrator.
- emir, comandant, prinț, căpetenie.
- emir-ül-ümera, „emin al emirilor”, denumire persană pentru *beilerbei* (vezi și *mirimiran*).
- Erdel banî (*Erdel banî*), „banul Ardealului”, în sensul de principele Transilvaniei.
- Erdel-oglu, „fiul ardeleanului”, în sensul de principele Transilvaniei.
- esir, prizonier, rob.
- Fegyyeres, „om înarmat”, luptător.
- feriadcii (*feryadçı*), strigător (pentru ajutor), semnal de chemare în ajutor.
- Fetihname, carte de cucerire; scrisoare de cucerire trimisă de sultanii otomani în urma unor expediții victorioase; scurtă istorie a unei campanii (cronică).
- fetva, sentință juridico-religioasă dată de autoritățile ecleziastice musulmane numite *müftü* sau *seyh-ül-islam*.
- fiküres, filorsan, vezi *fegyyeres*.
- Gazavatname, „carte despre expediții sfinte”, cronica unor expediții duse împotriva lumii creștine sau ereziilor islamice.
- gazi, erou, viteaz, luptător pentru islam.
- gebegi (*cebeci*), armurier, ostaș din vechiul corp de cuirasierei din oastea otomană.
- gebegibași (*cebecibași*), șeful cuirasierilor, căpetenia oștii care avea grijă de muniții.
- gelalii, vezi *djelali*.
- ghedik (*gedik*), „lipsa unui dinte”, gaură, breșă, rentă, apanaj acordat unor slujbași din Serai etc.
- ghedikli (*gedikli*), slujbaș din Serai (cu apanaj) etc.
- ghiaur (*gavyur*), forma populară de la *kâfir*, în sensul de necredincios, creștin.
- gizia (*cizye*), capitație, tribut (sin. cu *haraci*).
- Haiduşak, haiduşag; populație maghiară recunoscută prin vitejie, curaj.
- Halil Paşa Yurdu, „Vatra lui Halil paşa”, teritoriu luat din Moldova de turci și dat în folosul tătarilor din Bugiac.
- hambra (*humbara*), grenadă, bombă mică.
- hambragi (*hambracı*), grenadier, aruncător de bombe (de mână), bombardier.
- han, căpetenie la tătari, suveran, împărat; și sultanii turci aveau acest titlu.
- hanbar emini, intendent de hambare (de magazie).
- haraba (*araba*), car, căruță.
- Harem, parte din Serai rezervată femeilor; soție, familie.
- Haseki-sultan, sultana favorită, cadina favorită (din Serai).
- Hasoda, camera unde stăteau slujitorii de vază din Serai (*Saray*).
- hatip, orator, predicator la slujba musulmană de vineri.
- havale, acțiune de a încredința, de a da, de a recomanda, a duce, a lăsa ceva pe seama altuia. Se folosea de obicei sub formă de *havalele* pentru a desemna sarcinile economice lăsate pe seama domnilor rognâni, urmând a fi scăzute din tribut.
- havan, mortieră, un gen de tun.
- hazine, vistierie, sumă de bani, tribut.
- hazinedarbași, șeful vistiernicilor.

- hilat (*hil'at*), robă de onoare, mantie de cinste, caftan. Era de trei categorii (după preț și după rangul persoanei căreia i se acorda),
- hodja (*hoca*), preot musulman, cărturar, profesor, dascăl, scrib la Divan.
- hoget (*hüccet*), document oficial (încheiat cu prilejul unei pricini), act judecătoresc, probă, dovadă, argument.
- Ialı-agası (*Yalı-ağası*), aga de litoral, căpetenie tătară de pe malul Mării Negre, dinspre Bugeac (vezi și *Yalı beyi*).
- iamac (*yamak*), ajutor, ostaș de rezervă, recrut (categorie în oastea otomană).
- arlık, vezi *yarlık*.
- iç-oğlan, tânăr valet, paj.
- Iedi-kule (*Yedi-Kule*), vestita închisoare (Șapte Turnuri) din Istanbul.
- ienicer (*yenicevi*), „ostaș nou” sau „oaste nouă”, categorie de oaste otomană formată din copii de creștini, islamizați.
- imam, preot musulman pentru slujbele zilnice.
- imbrohor, vezi *mirahor*.
- iradea (*irade*), voință, decret, poruncă (firman). Un gen de acte diplomatice în cancelaria otomană.
- Irad-i-Djedid (*İrad-ı-Cedid*), „Venituri noi”. Vistierie înființată pe vremea sultanului Selim al III-lea (1789–1807).
- ischemle-agası (*iskemle ağası*), agă de înscăunare; trimis otoman pentru înscăunarea domnilor români (sinonim cu *iskemledži* – *iskemleci* sau *iskemle çavuşu*).
- iurta (*yurt*), vatră, cămin, țară.
- iüzbaşı (*yüzbaşı*), „căpetenie peste 100 de ostași”, căpitan.
- Iyd (*Iyd*), bairam (*Bayram*), sărbătoare. Erau două sărbători de acest fel: *Iyd-el-fitr*, sărbătoarea de după luna Ramazan (*Ramazan Bayramı* sau *Şeker Bayramı*), și *Iyd-i-edha*, sărbătoarea sacrificiilor (*Kurban Bayramı*), care vine la 70 de zile după *Ramazan Bayramı*.
- Înalțul-Devlet, Înalta împărăție (otomană), Imperiul otoman.
- Kadiasker (*kadıasker*), „judecător de oaste”, rang superior în organizarea ecleziastică otomană.
- kandjabaş (*kancabaş*), un gen de corabie.
- kapıkulu (*kapıkulu*), „oastea de poartă”, oastea permanentă otomană, ienicerimea (vezi și *kapuhalkı*); oaste de gardă.
- kapudan, amiral, comandant de marină otomană, căpitan (comandant) de cetate.
- kapudan-ı derya, amiralul flotei otomane, comandantul marinei otomane.
- kapuhalkı, vezi *kapıkulu*.
- kethudabel (*kehtudabey*), intendentul (adjunctul) marelui vizir, intendent (al unei corporații etc.).
- kise (*kese*), pungă (de bani), sumă cuprinzând 500 de piaștri (guruși).
- kızlaragasi (*kızlarağası*), „agaua fetelor”, șeful eunucilor din Serai.
- kiatib (*kâtib*), scrib, diac, secretar, grămatic (vezi și pl. *küttab*).
- konakcibaşı (*konakçibaşı*), șeful conacțiilor (cei care se ocupă de popasurile oștili).
- kors, curuși, denumire dată unui grup de populație din Ungaria care a luptat împotriva habsburgilor.
- Kubbe-veziri, vizir de boltă, vizir de Divan.
- kul talfesi, „ceata de robi”, oastea de ieniceri.
- Kuloğlu, „fiu de rob”, urmașii ienicerilor.
- küttab (pl. din *kâtib*, cit. *kiatib*), scribi, secretari, diaci, grămăticii.
- Levend, mercenar, marinar, ostaș, voluntar, om cu un aer cavaleresc.
- lipcani, tătari lipcani.
- Mahala (*mahalle*), cartier, subîmpărțirea unei localități (sat, oraș etc.) purtând o anumită denumire.
- mahzar, cerere, petiție, plângere, jalbă.
- mal-i hums, „a cincea parte de avuție”, 1/5 din robii (ce se cuvin fiscului); forma arabă a termenului persan *pendjik* (vezi).
- medjlis (*meclis*), adunare, întrunire, sfat, parlament.
- mehterhane (rom. *meterhanea*), muzica militară otomană; locul unde dădea concerte muzica militară otomană. Aveau și domnii români.

mektubi (*mektupçı*), mektupciu, cel care se îngrijea de corespondența unui demnitar (mare vizir etc.).

Memalik-i mahruse, „țările binepăzite“ Imperiul otoman.

menzil, locul de descindere, locul de popas, etapă, distanță parcursă într-o zi de mers. mevacicb, solde, salarii.

mihmandar, călăuză, cel care este însărcinat cu primirea oaspeților străini; ghid.

mihrab, nișa din peretele dinspre sud a unei moschei, unde stă preotul musulman (hodja, *hoca*), cu fața spre Mecca.

minber, treptele dinspre peretele din dreapta a unei moschei, de unde se ține predica în timpul slujbei de vineri, de *Bayram* etc.

mirahor (*emir-i-ahur*), căpetenie peste stau-
lele împărățești (rom. imbrohor).

miralem (*mir-i-alem*), căpetenie peste ostașii care aveau grijă de steagul profetului. miri, mirie, fisc, ceea ce aparține statului, haraci.

mirimiran (*mir-i-miran*), denumire persană pentru *beilerbei* (gubernator de provincie, mai mare decât sangeacbei),

mirliiva (*mir-i-liva*), denumire persană pentru *sangeacbei*.

mirzac (*mirza*), prescurtare din *emir-zade*, „fiu de emir“, nobil tătar.

mubaşır, comisar, delegat; însărcinat cu rezolvarea unei chestiuni.

muftiu (*mufta*), cler autorizat cu acordarea de sentință juridico-religioasă numită *fetva*. Șeful clerului musulman. Vezi și *seyh-ul-islam*.

muhafiz-paşa, paşa însărcinat cu paza unei cetăți, unui oraș etc.

muhasebegi (*muhasebeci*), slujbaş însărcinat cu evidența unor chestiuni financiar-contabile, contabil.

muhassil, cel care produce, cel care percepe (taxă etc.), locțiitor de gubernator (al unei provincii), guvernator.

muhurdar (*muhurdar*), slujbaş însărcinat cu aplicarea sigiliului unui demnitar otoman (marele vizir etc.).

muhzir aga (*muhzir ağa*), căpetenie peste aprozi.

mukarrer-name (*mukarrername*), carte pentru ședere pe loc, act pentru menținere în post (slujbă).

mukataa, fermă, sursă de venit ce se dă în arendă.

murabaha, camătă, dobândă, ciștiğ.

murahhas-ı evvel, împuternicit-prim, șeful unei delegații (îndeosebi la tratative pentru pace etc.)

musahib, însoțitor, sfetnic, curtezan.

mutasarrif (*mutasarraf*), posesor, stăpîn, guvernatorul unei subdiviziuni dintr-o provincie mai mare (*vilâyet*).

mutbah-eminî, intendentul bucătăriei (imperiale).

mutesellim (*mütesellim*), cel care trece la religia musulmană, viceguvernator, cai-macam.

muvazzaf, cel însărcinat cu misiune, oaste permanentă în misiune, dare globală.

münedjimbaş (*müneccimbaşı*), șeful astronomilor sau astrologilor din Serai.

münşe'at (*münşa'at*), colecție de formule, de documente etc.

mütevelli, intendent pentru fundații pioase, epitrop.

müzevvir-name, scrisoare mincinoasă (plăsmuită etc.), scrisoare de învinuire nedreaptă.

Nakşibendi, sectă monahală musulmană.

naib, ajutor de cadiu (judecător), cadiu (musulman).

navlu, chiria plătită pentru folosirea unei corăbii aparținând unui particular; costul transportului pe mare (al unor mărfuri etc.).

nefir-el-nefir, „mobilizarea mobilizării“, ridicarea în masă, război mare.

nefir-i-am, „ridicarea poporului“, mobilizarea populației pentru luptă.

Nevruz, prima zi a anului la persani (21 martie).

nişangiu (*nişancı*), șeful biroului unde se desena monograma sultanului pe firmame imperiale; Se numea și *tevkii* (sau *şugraheş*).

Nizam-i-Djedid (*Nizam-ı Cedid*), „Noua ordine“, inițiată de sultanul Selim al III-lea (1789—1807).

nureddin, prinț tătar, care urma după calgai; era sfetnicul hanului Crimeii. Era din familia ghiraizilor.

nureddin-sultan, „prințul nureddin“; vezi nureddin.

Odjaklık (*ocaklık*), „pentru vatră”, posesiune (apanaj) cu drept de moștenire; se acorda mai cu seamă ostașilor de la hotare.

oșeac (*ođjak, ocah*), vatră; denumirea oștii de ieniceri (în Imperiul otoman), mină.

ordie (*ordu*), oaste, armată.

orta, mijloc, centru, subdiviziune a oștii otomane (între companie și regiment).

orta-kol, „brațul de mijloc”, „calea de mijloc”, drumul care mergea de la Istanbul spre Buda, trecînd prin Sofia-Niș-Belgrad.

osmanlı (*Osmanlı*), otoman, cetățean al Imperiului otoman; curent de ideologie otomanistă.

Oturak, locul de ședere, locul de popas al oștii, repaos, ședere, invalid, pensionar, participant la expediție după voie, veteran.

Padaluška, un gen de tun.

padișah, denumirea suveranilor orientali în general și a sultanilor otomani în special.

Paskalya, sărbătoarea Paștelui (la creștini).

pendjik (*pençik*), „o cincime”, dare de o cincime ce se dădea, în natură sau în bani, de posesorii de robi, fiscului otoman. Din cinci robi se dădea unul, iar dacă erau mai mulți se dădeau 25 de aspri pentru fiecare rob, evaluat la 125 aspri (*akçe*).

povară, vezi yük.

Raia (*re'aya*), denumire dată supușilor otomani care plăteau dări (către stat sau particulari), popor, supuși. La început cuprindea atât pe supușii creștini, cât și pe musulmani; în secolul al XIX-lea a început să desemneze numai pe creștinii din societatea otomană.

reis-efendi (*reis-ül-küttab*), șeful scribilor desemnați pentru corespondența cu străinătatea; cu timpul, a devenit ministru al afacerilor externe al Imperiului otoman.

rubie (*rub'iye*), un sfert (de piastru ș.a.).

ruk'a, scrisoare, jalbă, depeșă.

Ruz-i-Hizir (*Rûz-ı-Hizir*), sf. Gheorghe.

Ruz-i-Kasım (*Rûz-ı-Kasım*), sf. Dumitru.

Ruzname-i evvel, „primul jurnalier”, căpetenia slujbașilor însărcinați cu notarea veniturilor și cheltuielilor sau a evenimentelor zilnice.

ruznamegiu (*ruznameci*), jurnalier, slujbaș pentru ținerea evidenței zilnice a veniturilor și cheltuielilor sau a întâmplărilor zilnice.

Sağ kol, „brațul drept”, „calea din dreapta”^{III}; se referă la drumul care ducea de la Istanbul spre Oceaov-Crimeia, prin Dobrogea.

sağ-kol agası, agă peste zona care trecea prin Dobrogea spre Oceaov (vezi și *sağ-kol*).

sakallıbe, „bărboși”, denumire dată de musulmani, inclusiv turci, popoarelor slave; ruși.

sangeactar (*sancahtar*), purtător de steag, stegar (sinonim cu bairactar-*bayrakşar*).

sansongi-başı, căpetenia sansongiilor (categorie de oaste otomană).

seimen, vezi segban.

segban (sau *sekban*, popular? *seymen*), categorie de oaste otomană; slujitori din Serai, care aveau grijă de clinii de vînătoare.

senet (*sened*), act, dovadă, document, probă.

serascher (*serascher*), căpetenie de oaste, comandantul unei oștiri (în expediție).

serascher-paşa, pașă desemnat peste o oaste, comandantul unei oștiri.

serascherlic (*serascherlik*), funcție de serascher.

serçavuşan (*ser-çavuşan*), căpetenie a ceaușilor (sinonim cu *çavuşbaşı*).

serdar, căpetenie de oaste, comandant peste un grup de oaste (în campanie).

serdar-i-ekrem, comandant suprem, general-issim; titlu dat și marilor viziri otomani în timpul expedițiilor militare conduse de aceștia.

serdengheçiti (*serdengeçti*), „cel care își sacrifică capul”, categorie de oaste selectată prin majorări de solde; oaste de sacrificiu.

serhat, hotar, graniță, margine (de țară etc.).

ser-sansoni, căpetenia sansongiilor, comandantul corpului militar al sansongiilor (vezi și *sansongi*).

ser-vezir, primul vizir, marele vizir, marele sfetnic (al sultanilor).

silahdar, purtător de armă, armaș, corp special în oastea otomană.

sinet (*sened*), vezi senet.

sîpahi, spahiu, cavaler, ostaș permanent cu soldă, spahiu cu feudă, zis și timariot.

surguci (*surguç*), egretă, panaș, însemn de domnie (acordat domnilor români de Poartă); vezi și *sûpürge* (*sûpürge*).

- suvari mukabelecisi, controlor financiar al oștii de cavalerie.
- sülüs, o treime (de piastru ș.a.), tip de scris (otoman).
- süpürge (*süpürge*), „mătură“, pană în formă de mătură, însemn de domnie; se numea și surguçi (*sorguç*).
- Şahi, împărătesc, imperial; o categorie de tun (vechi) de asediu.
- şahinşah, „şahul şahilor“, supranume dat suveranilor orientali. (perși ș.a.), inclusiv otomani.
- Şahnamedji (*Şahnameci*), autori de cronici pentru suverani; au reprezentat o perioadă în istoriografia otomană (secolele XVI—XVII).
- şaică (*şayka*), barcă mare, corabie (folosită de obicei de cazaci).
- şakloz, categorie de tun.
- Şehzade-sultan, prinț, fiu de sultan.
- şeih-ul-islam (*şeyh-ül-islam*), șeful clerului musulman; se numea și *muftiu* (*müftü*).
- şeriat (*Şer'*), legislație musulmană, totalitatea prescripțiilor islamului.
- Şirin, trib de vază în Crimeea.
- Şikk-i evvel (*Şikk-i-evvel*), slujbaş superior însărcinat cu administrarea finanțelor otomane, ministru de finanțe (sinonim cu *başdefterdar*).
- şuhur (pl. din *şehr*), luni, denumire dată celor trei luni musulmane: regeb, şaban și ramazan (considerate venerate).
- Table (*tabi'a, tabiye*), fortificație, întăritură, bastion.
- tabl, tobă, tambur.
- Tarapana, vezi Darbhane.
- tatar, tătar, poștaş, curier.
- tekiye (*tekke*), lăcaș pentru derviși (călugări musulmani).
- telal (*tellâl, dellâl*), strigător public, curier public.
- telhis, raport (scris), rezumat, expunere.
- temessük, dovadă (scrisă), act, probă.
- terakki, urcare, avansare, progresare, majorare (soldelor).
- terakkili, ostaș cu soldă mărită (vezi terakki).
- teşcheregiu (*tezkereci*), slujbaş însărcinat cu redactarea actelor numite *tezkiye* (rom. *teşcherea*).
- tevlîyet, slujbă pentru administrarea fundațiilor pioase numite *vakf*; epitropie.
- timariot, posesor de feudă numită timar (*ehl-i timar, sipahi*).
- tonbaz, tombaz, ponton, corabie specială pentru construirea de poduri.
- topcibaşi (*topçubaşı*), șeful tunarilor, comandantul tunarilor.
- tui (*tuğ*), smoc de coadă de cal; se folosea ca simbol al puterii; numărul tuiurilor desemna rangul în ierarhia militară otomană. Sultanii aveau cel mai mare număr de tuiuri. Domnii români li se acordau, de obicei, două tuiuri.
- turnagibaşi (*turnacıbaşı*), șeful șoimărilor, căpetenie în oastea otomană (sinonim cu *serturna'i*).
- Ulu nogay, „nogaii mari“, denumirea unui trib de nogai.
- üşküf, „scufie“, însemn de domnie (acordat domnii români).
- üstü-açık, „descoperit“, bac, corabie (descoperită, pentru transportul de cai etc. pe apă).
- Vak'anüvis, cărturar însărcinat pentru înregistrarea faptelor, cronicar, analist (oficial).
- vakuf (*vakf*), fundație pioasă, instituție de binefacere publică. (rom. *vacuf, vacf*).
- Valide-Sultan, „sultana-mamă“, mama sultanului, femeie influentă în Serai.
- varoş (magh. *varóş*), oraș, cartierele din jurul unei cetăți.
- vekayiname, „carte de evenimente“, cronică.
- vekil-i mutlak, imputernicit absolut; acest titlu îl avea marele vizir.
- vire, predare, capitulare condiționată.

vizir (*vezir*), ministru, rang superior în ierarhia militară otomană; sfetnic.

voyvoda, căpetenie, voievod, domn, ințendent pentru administrarea feodelor unor demnitari otomani.

Yalı beyi (*yalı ağası*), ialfagasi, căpetenie tătară pe malul Mării Negre dinspre Bugeac; era omul hanului Crimeii (vezi și Ialfagasi),

yarlık, iarlic, acte importante emise de hanii tătari, poruncile hanilor Crimeii. Iarlicuri au emis și unii sultani otomani (de ex. Mehmed al II-lea: 1451—1481).

yük, povară, sumă de bani valorind pînă la 100 000 aspri; greutate, responsabilitate

Zagargibaşl-aga (*zağarcıbaşı-ağa*), agaua zagargiilor, căpetenia corpului de ostași numiți zagargii. Aveau grijă de cîinii de vînătoare. Al 64-lea orta.

zaherea (*zahire*), cereale, provizii, furnituri date de țările române Porții otomane.

zahire marazi, „boală de zaherea” (scorbut, pelagră).

zaim, posesor de feudă numită *zeamet*.

zeamet, feudă între 20 000 și 100 000 de akçe venit anual.

zira, unitate de măsură pentru lungimi (0,711 m); arșin.

zurbagiu (*zorba*), rebel, răsculat, cel care folosește violența.

TABLA DE MATERII

Cuvînt introductiv	V
Anexă. Cronici otomane necercetate privind istoria poporului român	XV
Abrevieri	XVII
I. Mustafa Naima	1
<i>Naima Tarihi</i>	5
II. Mehmed Raşid	129
<i>Tarih</i>	131
III. Küçük-Celebizade İsmail Asım Efendi	245
<i>Tarih</i>	247
IV. Mehmed Subhi	253
<i>Tarih</i>	255
V. İzzî Suleiman Efendi	275
<i>Tarih</i>	277
VI. Ahmed Vasîf Efendi	285
<i>Tarih</i> sau <i>Mehasin-ül-Âşâr ve hakayık-ül-ahbar</i>	287
VII. Ahmed Asım Efendi	389
<i>Tarih</i>	392
Glosar	437

Redactor: HILDA MAZILU
Tehnoredactor: MELUȘ TUREAC

*Bun de tipar 15.07.1980. Format 16/70×100 Coli de tipar 29
C.Z. pentru biblioteci mari 9(498), 15:18 (0:90(496),
90(496) (0:9(498), „15:13“). C.Z. pentru biblioteci mici:
9(498) (0:90(496):*

Tiparul executat sub comanda
nr. 737 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918“,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
București,
Republica Socialistă România

- Petru Rareș, 1978, 336 p., 24,50 lei.
- Răscoala secuilor din 1595—1596, 1978, 336 p., 18 lei.
- Studii și materiale de istorie medie, vol. IX, 1978, 216 p., 13 lei.
- Studii și materiale de istorie contemporană, III, 1978, 182 p., 10,50 lei.
- LIGIA BÂRZU, Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii, 1979, 110 p., 6 lei.
- RADU POPA, MONICA MĂRGINEANU-CÂRSTOIU, Mărturii de civilizație medievală românească, 1979, 163 p., 28 lei.
- ILIE CORFUS, Documente privitoare la istoria României, culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea, 1979, 449 p., 29 lei.
- DAN BERINDEI, Epoca Unirii, 1979, 273 p., 16 lei.
- DUMITRU VITCU, Diplomații Unirii, 1979, 250 p., 22 lei.
- Arheologia Moldovei, IX, 1980, 152 p., 14 lei.
- Studii și cercetări de numismatică, vol. VII, 1980, 222 p., 31 lei.
- Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. III (1487—1504), 1980, 685 p., 50 lei.

Volumul de față continuă editarea seriei de extrase din *cronici* turcești a colecției „Izvoare orientale privind istoria României“, care include și seria de *documente* turcești privind istoria României. După apariția primelor două volume de *Cronici turcești* (I, 1966; II, 1974) și a primului volum de *Documente turcești* (1976), punerea în circuitul științific a lucrării de față marchează o nouă materializare a efortului de valorificare a surselor turco-osmane referitoare la trecutul poporului român sub toate aspectele istoriei sale, dar mai cu seamă sub raportul relațiilor internaționale.

Extrasele, traduse în limba română, provin din șapte cronici aparținând unei suite de cronicari oficiali ai Imperiului otoman cunoscuți sub denumirea de *vak'anüvis* (*Naima, Rașid, Ismail Asim, Subhi, Izzî, Vasiî, Asim*). Fiecare autor continuă relatarea faptelor de la punctul lăsat de predecesorul său. Astfel știrile urmează succesiunea evenimentelor, începând din ultimul deceniu al veacului al XVI-lea și pînă la începutul secolului al XIX-lea. Cititorul va găsi în aceste cronici o serie de detalii despre mișcarea de eliberare a poporului român condusă de Mihai Viteazul, despre evenimentele legate de-a lungul secolelor XVI — XVIII de desfășurarea istoriei țărilor române. Materialele învederează, totodată, maturizarea istoriografiei otomane atît în explicarea cauzală a faptelor social-istorice, legate de desfășurarea istoriei Imperiului otoman, cît și în interpretarea diferitelor evenimente internaționale.